

HYPERTON

Revistă de cultură • Anul 33 • Numărul 1-2-3 / 2015 (249-250-251)

Eminescu in aeternum:
pp 108-134

Gabriel Chifu
Premiul Național de Poezie
„Mihai Eminescu”
- Opera Omnia 2014
pp 3-22

CUPRINS

Accente

Gellu Dorian – O boală grea 1

Invitatul revistei

Gabriel Chifu 3

Dialogurile revistei

Andra Rotaru în dialog cu Denisa Duran 23

Andra Rotaru în dialog cu Ligia Pârvulescu.....26

Andra Rotaru în dialog cu Miruna Vlada.....28

Anchetele revistei

Scriitorul - destin și opțiune 30

Antologia revistei

Aurel Pantea.....34

Poesis

Lucian Vasiliu 36

Ion Cristofor 37

Irina Nechit 39

Traian Ștef.....40

Petruț Pârvescu.....41

Geo Vasile 42

Anatol Grosu 43

Adrian Popescu.....44

Ruxandra Cesereanu.....45

Beletristică

Liviu Georgescu – Povestiri.....46

Dan Perșa – Măi animalule! 58

Elena Cardaș – Supraetajat 65

Vasile Iftime – Fragmente dintr-un roman.....70

Teatru

Radu Macrinici – Jurnalul' unui Dumnezeu fericit.....72

Jurnal

Leo Butnaru – De la Hoarda de Aur la Universiada mondială (3)..... 80

Cronică literară

Lucian Alecsa

– Poeme pentru Ivan Gogh 85

– Dragoste la vedere 86

– Ploi în oglinzi.....87

Vasile Spiridon – Din lumea „muritorienilor” 88

Alexandru Cistelean – Poetul care nu poate scrie poezie90

Ioan Holban – Aripi de îngeri rămase de la masa de seară95

Ioana Cistelean – Erotica Reloaded.....99

Ionel Savitescu – Întâlnire cu Vintilă Horia..... 100

Victor Teișanu – Dorin Baciu: Școala Speranței 101

Relecturi

Radu Voinescu – Restituirea contextului..... 103

Eminescu in aeternum

Valentin Coșereanu – Identitatea românească la granița imperiului. Rolul unor importante familii românești în Bucovina 108

Lucia Olaru Nenati Eminescu în presa Botoșanilor de altă dată (IX)..... 115

Pompiliu Crăciunescu – Strategii fractale (1)..... 117

Constantin Cubleşan – Recitind „Din străinătate” de Mihai Eminescu 120

Valentin Coșereanu – Pașii Poetului..... 122

Ioana Vasilescu – 100 de zile cu Petru Creția 126

Valentin Coșereanu – 100 de zile cu Petru Creția..... 127

Theodor Damian – Ideea morții și revelația prototipului în poezia lui Eminescu 130

Ionel Savitescu – Antrenorul cultural 134

Universalis

Paul Morand – Bucurest (Traducere de Emanoil Marcu) 135

Geo Vasile – Euridice regăsită..... 141

Semion Kirsanov 144

Leo Butnaru - Marinetti și avangardismul rus..... 146

Dana-Alina Băetu – Poezia lui Yves Bonnefoy..... 158

Boris Zaițev – Șansa de-a trăi în două lumi..... 160

Eseu

Constantin Coroiu – Spovedania unui alt Homer 162

Simona-Grazia Dima – Un vis al fuziunii dintre poetic, metafizic și social 163

Magda Ursache – Nu plânge, citește 'nainte..... 166

Ala Sainenco – „România lucrului bine făcut” 168

Geo Vasile - Viziunea eminesciană - un arhetip al prozei lui Mircea Eliade 169

Marius Chelaru – Un englez în istoria României..... 172

Ion Bulei – Titu Maiorescu – omul politic..... 173

Alina-Diana Bratosin – Tăcerile lui Murakami..... 175

Petru Ursache – A doua tinerețe a Mioriței..... 176

Victor Teișanu – Epic și liric într-o epopee a Basarabiei... 179

Mircea Oprea – Ambiguitatea dublului și suspiciunea duplicității (2)..... 181

Dumitru Mateescu – O nouă filosofie a ideii..... 186

Memoria

Gellu Dorian – Întâmplări hazlii cu Magistrul din Țicău. 187

Note, comentarii, idei

Mircea Oprea – Reflecții pe seama spectacolului de teatru M0028..... 190

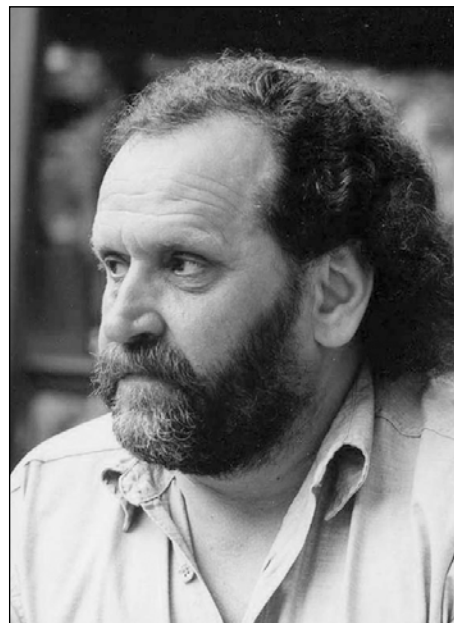
Adrian Alui Gheorghe – Antologiile de poezie între deziderat și performanță..... 192

Victor Teișanu – Exerciții lirice ale regresiei..... 198

Ana-Elisabeta Florescu – Repere temporale pe simezele Galeriilor de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani 198

Regulamentul de organizare și desfășurare a Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...” 200

Concursul național de poezie „Aurel Dumitrușcu” 200

Gellu DORIAN

O boală grea

Prezent la Botoșani pentru a-și lansa cartea de poezii inclusă în colecția *Poeți laureați ai Premiului Național de Poezie Mihai Eminescu* (pe care o prezentăm în acest număr al revistei), poetul Ion Mureșan a spus în cuvîntul său de pe scena teatrului botoșănean, în timpul galei: „Eu vreau să fac o mică glossă la discursul lui Varujan Vosganian de la Ipotești (la fel, pe care-l publicăm în acest număr al revistei), în care spunea că „poetii să se bucure că-s poeți, pentru că nu sunt poeți mari și poeți mici”. De la această maximă a lui Varujan Vosganian aș începe să fac niște mici însemnări pe marginea a ceea ce a urmat după ce juriul național de acordare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” și-a anunțat decizia pentru poetul laureat pe anul 2014 pentru Opera Omnia (redăm tot filmul evenimentelor de la Botoșani în acest număr al revistei). Prin urmare poeții sunt doar poeți, fără a fi clasificați în „mari” și „mici”, în „geniali” și „mediocri” și așa mai departe. Cei care fac astfel de clasificări, în special, sunt loviți de o gravă prejudecată ce vine dintr-o condescendență auto-impusă, nu dintr-o cunoaștere a tuturor poezilor dintr-o literatură, de data aceasta din literatura română vie. Cine poate stabili acest lucru? Cum? Care sunt argumentele care pot sta la baza unor astfel de decizii? Că poeții se deosebesc între ei, prin ceea ce scriu, cum scriu, cum reușesc să se facă vizibili și așa mai departe, asta este o chestiune ce ține de o cu totul altă judecată, cea critică, în urma căreia, pe baza unor criterii de valoare – care țin de estetica textului scris, de fondul acestuia, de limbajul poetic, de stil, de talent și așa mai departe – se poate face, dacă vreți, o ierarhizare. Dar și aici, evident, intervin afinitățile electiv. Și exemplele ar fi nenumărate.

De regulă, de existența poezilor se sesizează sau se auto-sesizează din ce în ce mai puțin cei care ar trebui să-i aibă în evidență: criticii, istoricii literari, cititorii în general. Doar în câteva cazuri ei se fac remarcați: cînd sunt

promovați cu ostentație de un grup, cînaclu (a se vedea *Cenacul de Luni* și liderul impus al acestuia, pe drept, poetul Mircea Cărtărescu), cînd iau un premiu important (vezi acum cazul lui Gabriel Chifu, care, prin decizia juriului național, a intrat în gura lumii, punîndu-i-se în evidență nu poezia, ci funcțiile și afinitățile cu șeful actual, care nu au nicio legătură cu creația sa) sau cînd mor (dar și atunci, foarte puțin, a se vedea disparițiile recente, cea a lui Al. Mușina și cea a lui Traian T. Coșovei, ca să dau doar două exemple care ar fi putut intra imediat în atenția juriului național de acordare a Premiului Național de Poezie). Și cam atît. În rest tăcere, tăcere și doar tăcere. Zgomot doar atunci cînd unul sau altul se burică să-și lustruiască sieși poziția în fața grupului restrîns din care face parte, nu prin analize critice, demne de o operă poetică evidențiată într-un mod anume, ci justițiar, acuzator, cu atacuri la persoană, insulte grave, ca acum în „cazul Manolescu” asociat cu „cazul Chifu”.

Ce demonstrează acest lucru? Privind de unde vin atacurile, din ce parte a „lumii literare”, poți constata, fără prea mari eforturi, că majoritatea contestatarilor face parte din categoria celor care așteaptă să li se ofere, să li se dea, să fie invitați, să fie evidențiați, fără însă a face ei înșiși ceva mai de Doamne ajută pentru colegii lor scriitori. Nu mă refer acum la ceea ce scriu ei – mai toți sunt poeți, scriitori importanți, promițători, cu ieșiri pe piață remarcabile –, ci doar la acest aspect social, de angajare în eforturi care să contribuie la viața literară din România, prin oferte generoase, altruiste, la care să fie angrenate părți importante din comunitățile în care trăiesc. Nu pot constata, din păcate la nici unul dintre contestatarii vehemenți ai acestui început de an, care au stîrnit valuri ce vor să ducă pînă la eliminarea unora sau altora din viața culturală, vreun angajament de acest fel. Unele eforturi ale acestora, în plan personal, în diverse împrejurări, fie la conducerea unor reviste, edituri, acțiuni cultu-

rale, unor instituții chiar s-au dovedit fără eficiență, sporadice, care nu au creat o tradiție. Poate de aici și frustrarea din care se nasc astfel de atitudini, atunci când li se pare că de fapt lor li s-a luat ce le-a revenit altora, că ei trebuiau să fie acolo și nu alții. Unii te ceartă foarte rău că nu-i inviți. Alții te trec pe lista lor neagră și abia așteaptă se te încondeieze. Aș dori să-i văd pe cei mai vehemenți puși la o astfel de treabă, deloc ușoară din toate punctele de vedere, de la organizare pînă la finalizare și încasare de observații și bobîrnace de la mîinile celor care n-au oferit niciodată nimic. Da, abia atunci să înfiereze, să acuze, să conteste. Da, și cei de acum să conteste, să critice, dar pe argumente evidente, clare, nu pe bănuieli, pe prejudecăți, pe tot felul de zvonuri cărora nu le mai pot opri rostogolirea, care, iată au format un imens bulgăre de zăpadă, care odată cu ivirea razelor de soare se va topi.

Și-aș încheia tot cu ceva desprins din ceea ce a spus Ion Mureșan la Botoșani pe 15 ianuarie, definind o boală grea de care suferim aici în acest areal al limbii române: „Dacă eu am o infecție mică pe mînă, corpul meu secretă anticorpi și o înconjoară, și o neutralizează. La fel, dacă societatea este bolnavă, ea secretă poeți care înconjoară bolile societății și le neutralizează. Nu este nicio inflație de poeți. Eu consider că, după cîte boli are societatea noastră, sunt prea puțini poeți.” Și dacă suntem atît de puțini poeți în țara asta, de ce să-i ungem cu umorile noastre, cu vorbele noastre de ocară? De ce să-i montăm pe unii împotriva altora? Cînd, dacă doriți să vedeți rănile poezilor, citiți-le cărțile, analizați-le, criticați-le, dar nu-i desființați mai întîi, pentru că, așa cum am spus, puține sunt momentele în care ne aducem aminte de ei. Și oare timpul, dacă ne comportăm așa, cum își va aduce aminte de noi?

Gabriel Chifu – Laureatul Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia pe anul 2014

Pe 15 ianuarie 2015, pe scena Teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani, într-un spectacol de gală, în care a avut loc și un recital extraordinar susținut de actorul Constantin Chiriac, s-a decernat *Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia pe anul 2014*. Juriul, format din Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Cornel Ungureanu, Ion Pop, Al. Cistelecan, Mircea A. Diaconu și Ioan Holban, a decis ca premiul să fie acordat poetului Gabriel Chifu. Premiul se află la a XXIV-a ediție. Au fost nominalizați poezii: Mircea Cărtărescu, Liviu Ioan Stoiciu, Marta Petreu, Aurel Pantea, Ioan Moldovan, Lucian Vasiliu, **Gabriel Chifu**.

De asemenea, a fost acordat și *Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opus Primum pe anul 2014*. Juriul, format din Al. Cistelecan, Mircea A. Diaconu, Daniel Cristea-Enache, Andrei Terian și Vasile Spiridon, a ales din cei șase poeți nominalizați pe **Ștefan Ivas**, pentru cartea *Mila schimbă gustul cărnii*, Editura Max Blecher, și pe **Merlich Saia**, pentru cartea *Garda de corp*, Editura Tracus Arte.

Gabriel Chifu – poet și prozator

Născut la 22 martie 1954, în orașul Calafat. A absolvit Colegiul Carol I din Craiova (clasa specială de matematică), în 1973 și Facultatea de Electrotehnică, Secția Automatizări și Calculatoare, din același oraș, în 1979. Între anii 1985 și 2009 a lucrat la revista „Ramuri” din Craiova, ca redactor, până în 1991 și apoi ca redactor-șef, până în 2010. Este membru al U.S.R. (din 1980) și al P.E.N. Romanian Center (din 2002). Între 2005 și 2009 a fost Secretar al Uniunii Scriitorilor din România și membru în Comitetul Director. Actualmente este Vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din România. Este director executiv la „România literară”. A publicat în majoritatea revistelor literare din țară. Scrierile sale au apărut în antologii și reviste din Anglia, Franța, China, Italia, Serbia, Grecia, Statele Unite, Haiti, Belgia, Cehia, Israel și altele. I-au fost traduse două volume de versuri în engleză și maghiară. O dramatizare a romanului său „Relatare despre moartea mea” i s-a pus în scenă la Teatrul Românesc din Voivodina (Vârșeț). O traducere a romanului său, *Cartograful puterii*, a apărut în China, în vara anului 2012. Este autorul următoarelor cărți:

Poezie

Sălaș în inimă, Ed. Eminescu, București, 1976.

Realul eruptiv, Ed. Eminescu, București, 1979

O interpretare a Purgatoriului, Ed. Eminescu, București, 1982

Lamura, Ed. Eminescu, București, 1983

Omul nețărmarit, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1987

Povestea țării latine din Est, Ed. Eminescu, București, 1994

La marginea lui Dumnezeu, Ed. Cartea Românească, București, 1998

Bastonul de orb, Ed. Cartea Românească, București, 2003

Lacătul de aur, antologie, postfață de Dan Cristea, Colecția Hyperion, Ed. Cartea Românească, București, 2004

O sută de poeme, antologie, prefață de Nicolae Manolescu, Ed. Ramuri, 2006

Însemnări din ținutul misterios, Ed. Cartea Românească, București, 2011

Proză

Unde se odihnesc vulturii, Ed. Eminescu, București, 1987

Valul și stânca, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1989

Maratonul învinșilor, Ed. Cartea Românească, București, 1997

Cartograful puterii, Ed. Cartea Românească, București, 2000

Povestirile lui Cesar Leofu, Ed. Cartea Românească, București, 2002

Visul copilului care pășește pe zăpadă fără să lase urme sau Invizibilul, descriere amănunțită, Editura Polirom, 2004

Relatare despre moartea mea sau Eseu despre singurătate, Editura Polirom, 2007

Fragmente din năstrușnica istorie a lumii de gabriel chifu trăită și tot de el povestită, Ed. Ramuri, 2009

A primit de mai multe ori Premiul Uniunii Scriitorilor din România: pentru debut (*Sălaș în inimă*), în 1976; pentru roman (*Maratonul învinșilor*), în 1997 și pentru poezie (*La marginea lui Dumnezeu*), în 1998 și *Însemnări din ținutul misterios*, 2011. Acest volum a fost distins și cu premiul Cartea anului 2011 de către Asociația ARIEL.

A mai primit: premiul Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor, în 1983 și 1994; premiul de haiku al Comunei Literare Vârșeț-Serbia, 1987; Premiul de poezie al C.C. al U.T.C. (pentru volumul *Lamura*), premiul revistei „Amfiteatru” (1975), premiul revistei „Luceafărul” (1976), premiul revistei „Convorbiri Literare” (2000), premiul revistei „Tomis” (2001), premiul revistei „Poesis” (2003); premiul de excelență „Laurențiu Ulici” al Fundației „Luceafărul” (2004), premiul de poezie Virgil Mazilescu (2010), premiul de excelență „Radu G. Țeposu” (2010).

Este cetățean de onoare al municipiilor Calafat și Botoșani. Este distins cu titlul Meritul Cultural în grad de comandor.

Un cuvânt de mulțumire

Mi-am propus să țin un discurs de mulțumire care să conțină patru teme: țin să vorbesc despre poezie, despre poezia română, despre poezia pe care încerc s-o scriu eu și despre semnificația acestui premiu de poezie. Dar, cum doresc să fiu extrem de concis, aș vrea ca fiecare temă să se concentreze într-o singură frază – solemnă, pe măsura momentului solemn. Așadar:

1. **Poezia** este forma cea mai înaltă prin care noi, în slăbi-ciunea metafizică a condiției noastre omenești, putem să intervenim, prin cuvânt, în ordinea cosmică, putem să contribuim, prin cuvânt, la revelarea, la punerea în lumină a configurației secrete, absolute a universului.

2. **Poezia română** în întregul ei este una dintre cele mai mari izbânzii ale acestui popor, o construcție impresionantă și miraculoasă pe care poeții români au ridicat-o în două sute de ani, o construcție care nu are materialitate ca piatra piramidelor, a Partenonului ori a Colosseumului, dar care este perenă și strălucitoare așa cum sunt aceste monumente faimoase.

3. **Poezia heracleitică**, așa cum am numit cândva, cu un termen împrumutat, **poezia pe care încerc s-o scriu eu**, este o poezie a permanentei deveniri, o poezie care pleacă simultan în direcții estetice diferite și chiar contrare, o poezie deschisă, o poezie a însumărilor de tipare expresive recuperate, o poezie în care totul este îngăduit, de la tonul orfic și până la tonul parodic, de la cuvântul care întemeiază și până la vidul limbajului, o poezie care caută

să-și însușească totul, de la tragedie până la comedie, de la miticism până la miticism.

4. **Semnificația acestui premiu** (Aici, recunosc, m-am încurcat, n-am fost în stare să restrâng mesajul într-o singură frază! Deci)... Acest premiu mă bucură, mă copleșește, dar, întrucâtva, mă și întristează. Mă bucură și mă copleșește căci este premiul românesc care pune în evidență, așa cum n-o mai face nici un alt premiu de la noi, o ștafetă tulburătoare a purtătorilor de torță aprinsă în poezia română, iar faptul că eu cu încercările mele sunt parte în acest șir este, desigur, emoționant, copleșitor pentru mine. De ce atunci să fiu încercat de tristețe? Fiindcă acest premiu ar fi fost meritat de oricare dintre poeții extraordinari nominalizați, și, revenindu-mi mie distincția, întârzie răsplătirea lor. Le dedic acest premiu lor, celor care îl vor primi în anii ce vin. Și, deopotrivă, dedic acest premiu altor poeți minunați care nu vor mai putea, din nefericire, să primească nicicând acest premiu, ce li s-ar fi cuvenit, fiindcă au plecat dintre noi înainte de vreme. Să ne amintim de ei, de colegii noștri de generație Ioan Flora, Ion Stratan, Mariana Marin, Traian T. Coșovei, Alexandru Mușina, dar și de alți mari poeți, ca Marin Sorescu și Geo Dumitrescu. Să ne amintim de ei și să ne consolăm că, iată, vremelnicia noastră poate fi înfrântă și este înfrântă și prin poezia lor. Vă mulțumesc.

(Cuvânt la ceremonia de premiere)

Mic manifest despre poezia heracleitică

M-am întrebat adeseori ce nume e potrivit pentru poezia vremii noastre. Și n-am găsit răspuns mai potrivit decât acesta: *poezia heracleitică*.

Anton Dumitriu vorbește despre cultura heracleitică, atunci când fixează două modele culturale fundamentale: *cultura eleată*, încremenită în desăvârșirea sa, care este cultura Orientului, și *cultura heracleitică*, o cultură a permanentei deveniri, care este cultura europeană.

Multă vreme am fost prizonierul unei aporii: descopeream în versurile mele prezența unor realități estetice diferite, incompatibile chiar după normele știute și aceasta mi se părea că anihilează șansele unității, ale unei identități personale ca poet.

Când am înțeles că legea însăși de ființare a acestei culturi în lăuntrul căreia exist și eu prin poezia mea este tocmai necontenita contestare dinăuntru a tiparelor, necontenita devenire sub semnul lui Heraclit, *Totul curge, Doar schimbarea e veșnică*, atunci m-am simțit „vindecă”: departe de a mă mai neliniști, sfîșierea mea între diversele tendințe contrare devine *adevărul* meu, premisa de la care trebuie să construiesc. Așadar, nu să încerc să anihilez această mare „nepotrivire” de felurite expresivități detectabile în încercările mele poetice, ci s-o controlez și să-i dau sens, s-o dezvolt, să-mi asum devenirea, necurmata schimbare, să fac din ele semnul distinctiv al poeziei mele, punind să conviețuiască,

într-un cuprinzător *acum*, chiar și incompatibilitățile. Eu nu sînt constituit prin eliminări succesive a ceea ce este contradictoriu, ci sînt o *însușire* chiar și de atitudini, de realități textuale divergente, de formule expresive cu diverse grade de prelucrare a cuvântului.

Aceasta este poezia heracleitică.

O poezie deschisă, o poezie de sinteză, o poezie a însumării tolerante.

Ea se deosebește de poezia de pînă la ea prin chiar modul de raportare la această poezie: poezia heracleitică nu întoarce spatele liricii existente, ci fața; preia din aceasta ceea ce găsește viabil. Poezia modernă, de pildă, se definea printr-o declarată *negare* a altui fel de rostire lirică, își delimita spațiul de existență prin închidere orgolioasă. Pe cînd poezia heracleitică se deschide, dialoghează, acceptă, recuperează poezia de pînă la ea, propunîndu-și și reușind, cu fiecare poet anume, cele mai vii și mai neașteptate sinteze. De altfel refuzul, închiderea în sine nici n-ar fi posibile. Cum să refuzi, deși fiecare înseamnă cu totul altceva, experiența unui Eminescu, sau a unui T. S. Eliot, sau a unui Urmuz, sau a unui Arghezi, sau a unui Rilke, sau a poezilor americani de astăzi, sau a unui Michaux? Cum să nu accepți realismul ultimelor decenii de poezie cu postmodernitatea lor, sau calea verbală aristocratică a unui Valéry, sau poezia lui Fernando Pessoa, cel atît de atașat de ideea de

avataruri? Fiecare dintre aceștia pornind în altă direcție ajunge altundeva, dar la fiecare capăt de drum este *poezia*. Poezia heracleitică înțelege acest adevăr numai în aparență paradoxal.

Poezia heracleitică stă cu privirea îndreptată spre viață în infinita ei desfășurare, dar și spre poezia însăși; amindouă îi sînt, egal, sursa. Dăruită prezentului, ea are un capăt în viitor și altul în trecut, care îi sînt, și ele, casă.

De la tonul orfic și pînă la tonul parodic, de la cuvîntul care întemeiază și pînă la vidul limbajului, totul îi este îngăduit.

Gabriel CHIFU **treceau delirînd biciclete** **fără memorie**

te invoc și te slăvesc pe tine
care într-o bună zi ai venit
și te-ai vărsat în propozițiile mele
ai ajuns în adânc la rădăcina obscură a vorbelor mele
te invoc și te slăvesc pe tine care
după ce s-au terminat
treptele scării
ai pășit direct pe îngeri ca Dumnezeu
și ai venit spre mine
și după ce s-au terminat îngerii
ai pășit direct pe cuvinte
și ai venit spre mine și după ce
s-au terminat cuvintele
ai pășit direct în gol și ai venit spre
mine m-ai căutat m-ai găsit
m-ai dezgropat din mine însumi,
m-ai redat mie pe mine însumi.

și atunci copilul îi șoptește **bătrânului povestea pe** **care vrea s-o audă**

drumul e pardosit cu prăpăstii
și nu sunt deloc sigur că duc
la cer.
lacătele se deschid unul după altul
cu o cheie de apă
spre marea sală pustie.
ca aerul prin golul trestiei
în și din pieptul scufundătorului
așa se scurge sufletul prin
aceste cuvinte întrebătoare.

cum stă nepoțelul pe genunchii bunicului
stă lumea în poala lui Dumnezeu.
bunicul-Dumnezeu a ațipit și a uitat povestea.
și atunci copilul îi șoptește bătrânului
povestea pe care vrea s-o audă
din gura lui.

De la tragedie și pînă la comedie ori grotesc, totul îi este propriu. De la misticism la miticism (miticismul lui Mitică), infinitul cuprins în litera s care diferențiază aceste două cuvinte îi este propriu.

Poezia heracleitică – poezie integratoare, satisfăcând setea noastră de a fi, în același timp, de cît mai multe ori *altfel*, de a porni în cît mai multe direcții în același timp, cu speranța că vom ajunge în același loc. Poezia heracleitică – imn despre omul nețărnut, în măreția și vulnerabilitatea destinului său, deopotrivă deconcertante.

20 noiembrie 1991 (revăzut: 2014)

suntem mai mulți în acest trup

suntem mai mulți în acest trup.
toți răspundem la același nume, toți ne înfățișăm
sub același chip,
dar suntem diferiți.

eu, cel care scrie acest poem, sunt doar unul dintre ei.
n-aș putea spune că-i cunosc pe ceilalți și că
ne înțelegem frățeste.

ne îmbulzim toți aici, pe petecul de pământ al
acestui trup,
facem orice ca să cucerim spațiu vital,
să cucerim scena, microfonul
și, dintre noi, nu știu, nu știu
cine va izbândi.
n-avem reguli, n-avem respect,
ține fiecare să răzbată la suprafață și atât,
să i s-audă vocea, cu orice preț.
cât mai tare, tunător.

nu știu, nu știu cum se va termina
istoria asta încurcată,
cearta asta dintre noi.
nu știu nici cât am să-i mai suport pe toți acești
colocatori imposibili
și nici cât au să mă mai îngăduie ei.

ar vrea să mă calce-n picioare, simt.
aș vrea să-i arunc peste bord, recunosc.

iar cearta încet-încet se schimbă-n măcel.
un măcel care nu se încheie niciodată.
un măcel care nu cruță pe nimeni,
în care nu piere nimeni
și-n care nimeni nu iese învingător.

pe coridoarele nesfârșite **ale insomniei**

nu-mi explic cum, dar în apropiere se-aude vîind
marea invizibilă.
adeseori mă întîlnesc cu moartea mea
așa cum te întîlnești pe o stradă necunoscută
cu o persoană
care îți cere un foc.

nu fumez, îi zici, dar ea nu te crede,
îți face cu ochiul și zâmbește complice,
las că știu eu
da, pe coridoarele nesfârșite,
insuportabile ale insomniei
mă întâlnesc cu moartea mea
mai des decât mă întâlnesc
cu cei mai buni prieteni.

scena se petrece de fiecare dată la fel,
cu precizie de ceas elvețian:
îmi cere un foc zâmbind complice
(ar părea cea mai banală făptură
dacă n-ar ține în buzunar
o cheiță de aur și în mână
un cub transparent),
iar eu o refuz încurcat. în fiecare moment m-aștept

să se supere pe mine,
să izbucnească scoasă din sărite,
să mă închidă cu cheița ei de aur
în cubul ei transparent
și apoi să arunce cheița în marea invizibilă
(care, întâmplător sau nu,
vuieste în apropiere).

am să mă retrag în ceruri și cerurile vor lua foc

jos este marea. se zbate plină de oboseala mea.
stau pe vârful muntelui de piatră
pe marginea prăpastiei sunt îmbrăcat în negru
țin o umbrelă neagră deasupra capului
încerc să mă feresc de ploaia care nu se vede
de ploaia care mă udă până în inimă
și mai departe până în inima mamei mele.

moartea își sapă zeci de albii
și prin ele se varsă în mine. gârbovit

Dumnezeu se apropie cu pași mici
când nu-l mai aștepta nimeni. merge în somn.
tăcerea lui este o scriere.
tăcerea lui șlefuieste munții și această spaimă a mea
pe care o transformă într-o perfectă sferă de jad
transparentă și iluminată.

am să mă retrag în ceruri.
și cerurile vor lua foc.

sunt un copac pe care moartea îl bate ca vântul, îi scutură frunzele

nu știu dacă sunt mort. nu știu dacă am trăit. nu
știu dacă m-am născut. sunt un amator un diletant
într-ale morții. într-ale vieții. într-ale cerului (aș
vrea să-l reproduc pe Dumnezeu dar nu am ureche
muzicală – iese un poem cacofonic un ritm mototolit

o muzică decapitată un vid dilatat. Dumnezeu este
plin de lumină. Dumnezeu este lumina însăși de
necuprins. Dumnezeu este orbitor și eu nu înțeleg
nimic din el nu țin minte nimic din el.) urlu și sunt
îngropat în tăcere. veac de tăcere peste veac de tăcere
se așază deasupra mea. o viață mică într-o lume mică.
o lume cât un punct pierdută între furnicile ce par
gigantice! e lumea mea să o descriu să-i fiu cronicar
cu viscerele locuite de sori ucigători și intraductibili
cu buzele arse în deșertul de-acum două milenii.

*
aceste versuri!: cuvinte amestecate cu țipete sfâșiate
cu sânge cu oase zdrobite cu vene tăiate cu plămâni și
coaste cu ochi și ficat cu spermă și creier cu amintiri
pe care orice memorie le-ar vomita indigerabile.

*
totul este pus anapoda în mine. totul mă rănește.
aș vrea să fug din acest real care își ține stelele
în locul picioarelor și inima în locul ochilor din
acest real care merge în mâini și privește cu ceață
din acest real care și-a aruncat de-a valma boarfe
și biserici în lăzi de gunoi pestilențiale din acest
real surdo-mut beat criță amnezic mitoman etc.

*
vin îngerii călcând pe sârmă ghimpată pe lame de
cuțit pe fierul roșu pe rezistențe încinse pe firele de
înalță tensiune se apropie îngerii arzând în flăcări
înalte. îngerii îmbrăcați în incendii. îngerii îmbrăcați
în viscol. îngerii îmbrăcați în potop. îngerii îmbrăcați
în dezastre. ei țin în mână un fel de invitație un fel
de bilet de intrare un fel de convocare. îmi spun
e pentru tine e urgent vino la teatru. îi ascult mă
duc. sala e arhiplină de umbre. pe scenă dau cu
ochii de mine însumi. (mă preveniseră îngerii că
mă voi întâlni cu mine însumi dar nu-i crezusem).
sunt răstignit pe o cruce bătut în cuie. ochii mei
sunt scoși. urechile mele sunt tăiate. limba mea
este smulsă. umbrele mă privesc zâmbind. unele
mă cheamă. altele vor să-mi ia locul. observ: ceva
nu e în regulă cu trupul meu răstignit – e făcut din
hârtie sau din plastilină. sau din cuvinte. câțiva
copii zgâlțâie crucea vor s-o doboare. inima mea
zace însângărată în praful gros de pe scenă. palpită.
câinii o adulmecă. se sparge cerul. prin spărtură
vine un curent mare. ne trage. se face frig. din
spărtură o voce coboară ca un acrobat pe frânghie.
se rostogolește la picioarele crucii. nu spune nimic.

*
plâng plâng nu mai pot să suport singurătatea
aceasta care-mi arde sufletul mi-l face drum. plâng.
lacrimile mele îneacă oceanele. plâng. vreau să
pornesc agale împăcat pe câmpia albă fără poteci.
vreau să pornesc spre moarte. s-o reîntâlnesc
pe mama acolo. s-o mângâi s-o deschid. (tot ce
mi s-a întâmplat de când am ieșit din pântecul
său a fost o eroare.) să ajung iar în pântecul ei.

să reintru în negura caldă adăpostitoare. să mă arunc în hăul nemărginit dinainte de cuvinte. să trăiesc în cădere în neant spre preîncepturi.

*

a deveni membru pcr târziu spre sfârșitul anului ,88 cu eforturi ca să te pui la adăpost. a te pândi securitatea a te feri de vecin de coleg de prieten. a iubi pe furate nu cu tona nu cu marea cum simți ci cu firimitura. a minți. a te prefăce. a-ți reteza aripile de vultur și a viețui șontâc-șontâc în cârje ca toți ceilalți. a sta scufundat în spaimă în precauții în lașitate. am trăit cu un zid în jurul meu. un zid care nu are în el nici o ușă nici o fereastră nici o fisură pentru respirat prin care să pătrundă aerul tare al nopții și al dimineții de Dincolo. și în fiecare an și în fiecare zi acest zid fără să simt se apropia cu câțiva pași de mine. s-a apropiat atât de tare zidul încât s-a lipit de pielea mea. ma încâpățânez să caut o spărtură în zid și nu-mi dau seama că între timp chiar eu am devenit zidul.

*

sunt un copac pe care moartea îl bate ca vântul îi scutură frunzele
îl leagănă sfâșietor de la demon la zeu.
un copac dezolat cu crengile legănate de moarte.

*

femeile cu care am făcut dragoste se întorc deodată toate. mă înconjoară. sunt la fel de tinere și de frumoase. ba chiar mai tinere și mai frumoase. dar nu toate au chip. doar două sau trei dintre ele au chip: cele pe care le-am iubit. se dezbracă toate. se întind fără să le fie pic de rușine. mă mir că nu se feresc. că nu le pasă. par desprinse dintr-o rugăciune. sexul lor e cald și primitiv. sexul lor pare un trandafir roșu înflorit îmbătător. apoi înțeleg că sexul lor este de fapt o gură de aspirator nemaipomenit de puternic căruia nu i te poți sustrage. sunt smuls aspirat. pornesc în atâtea direcții în același timp fără să mă rup în bucăți. călătoria amețitoare încetează când ajung în creierul lor. acolo mă refac. mă amestec mă contopesc cu gândurile lor cele mai obscure.

*

eram închis într-un diamant
în formă de piramidă.
totul era rece în jur. urlam
mă zbăteam și nu puteam să ies.

diamantul era viu și dormea.

*

Dumnezeu este plin de lumină. este lumina însăși necuprinsă. și mie de ce mi se arată Dumnezeu astfel: negru? un munte negru imens de piatră înghețată. un munte într-adevăr de necuprins dar negru și mut. îi dau târcoale. găsesc o intrare ca o gură de peșteră. pășesc îndrăzneț în bezna deplină.

neluminat de nici un opaiț. doar de setea mea de a-L înțelege. pășesc prin întuneric și încet-încet prind să deslușesc contururi și întunericul devine grăitor.
așa începe Dumnezeu?

ploaia trivalentă

a început ploaia trivalentă
ea cade aici și deodată
în alte două lumi
în care am fi putut să trăim
și unde nu vom ajunge niciodată.

ploaia aceasta prevestitor lovește în geam
ne șiroiește pe față
aducându-ne șoaapte de dincolo
și de dincolo

arătând că în zid e mereu o poartă,
că tărâmul dat
diferit se triplează.

am fi putut nimeri
acolo unde nu se moare
și unde nu-i noapte nici zi
iar inima-n piept
necurmat ca soarele luminează.

sau am fi putut nimeri
acolo unde fără de noroc
totul e doar umbră în mintea
celui ce plânge abstract
vărsând o singură lacrimă atât de mare
că loc
între cer și pământ chiar nu are.

oaspetele nemărginit

dacă într-o bună zi
cel-fără-de-nceput
se naște în creierul tău, ce te faci?
ce te faci când bradul
este mai înalt decât încăperea,
când peștele este mai mare decât râul?
cum îl găzduiești în căscioara
sărăcăcioasă a minții tale
pe oaspetele acesta nemărginit?
atunci, în nemăsurata întunecime
a vieții tale,
răsare el luminând ca un bec de o mie de wați.
atunci, drumurile rătăcitoare toate și bolnave
se îndreaptă sub ascultarea lui.
iar în pietrișul zadarnic din vorbirea ta
se amestecă pepitele de aur din rostirea lui.
le găsești în ce spui și nu-ți vine să crezi.
da, există o bună zi
când în mintea ta se ivește brusc
oaspetele nemărginit,
peștele mai mare decât râul.

Mircea MARTIN

Laudatio

Poeții au soarta lor, ca și cărțile. Iar înainte de a avea o soartă – o soartă vizibilă și inteligibilă în lumea sublunară – poeții, ca și cărțile au o istorie, o devenire, o carieră. Și ecurile stărnite, premiile primite – sau neprimite – de fiecare dată se înscriu într-o istorie. Alegerea noastră, aici, la Botoșani, sub egida și pavăza lui Eminescu, are, la rândul ei, o istorie: una mai amplă, care se întinde peste mai mult de două decenii și alta, mică, redusă la distribuirea voturilor și înclinarea balanței spre laureatul din fiecare an.

De această dată, sorții au căzut asupra lui Gabriel Chifu, poet reputat, dar încă neintrat printre acei foarte puțini a căror alegere n-ar surprinde pe nimeni. În cele ce urmează, mă voi strădui – ca de fiecare dată – să justific alegerea juriului.

Cum știm, cum știți, Gabriel Chifu este poet și romancier, dar este și vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, instituția care girează din punct de vedere profesional, Premiul Național de poezie. Faptul acesta nu cred că joacă neapărat în favoarea lui. Poziția social – comunitară importantă l-a impus atenției, unei atenții mai largi decât aceea a criticilor literari (care l-au apreciat, oricum, încă de la începuturile sale), dar l-a și retras unei prețuiri sincere și fără rezerve a confrăților în măsura în care o umbră de îndoială persistă în mintea multora când e vorba să recunoască meritele profesionale ale unor deținători de putere, oricât de limitată ar fi aceasta.

Marele noroc al lui Gabriel Chifu, noroc plătit prin muncă („cioplește, cioplește, cu sânge” – sună un vers programatic dintr-un poem al său de început), prin muncă și prin talent („căci talent înseamnă tristețe” cum spunea G. Călinescu), marele noroc, repet, al laureatului de astăzi este acela că evoluția lui, istoria lui ca poet, a fost una progresivă, în creștere de la un volum la altul, de poezie sau de proză. Această capacitate de a se autodepăși, ca și aceea de a se înnoi – tematic și stilistic – verifică, fără îndoială, autenticitatea și forța vocației sale artistice.

Ca orice poet provincial, Gabriel Chifu nu s-a impus de la început, deși a avut parte constant de comentarii critice pozitive, unele chiar elogioase; citite sau recitate astăzi, poemelor din primele sale volume nu le lipsește originalita-

tea în ciuda unui eclectism al mijloacelor și al resurselor ce poate deconcerta. Iată-l, de pildă, pe debutant ducând mai departe mesajul din *Gorunul* lui Blaga într-o piesă al cărei titlu este el însuși un poem – *Fiii tremură de frigul părinților*: „La mine strămoșii/ găsesc întotdeauna/ ușa deschisă./ Urcă în zori pe tija oaselor/ ca niște plante ori ca un fum/ vin să-și trăiască în mine/ zilele pierdute./ Ieri străbunicul meu/ Constantin /ajuns pînă în brațele mele/ a apucat coarnele plugului/ și a șoptit haide / să aruncăm în pământ /sămînța / e vremea.”

Sau iată dropia, pasărea evocată de prozatorii români ai câmpiei, devenind o figură mitică în poezia lui Gabriel Chifu: „Tatăl tatălui meu i-a spus tatei/ că a văzut-o și a orbit./ Un vânător/ a vrut s-o împuște, dar glonțul/ s-a întors în armă, pușca s-a risipit și a curs, / vânătorul nu a mai găsit drumul spre casă,/ a rămas închis în văzduh.”

Un alt poem, conceput în același spirit, deși într-un registru diferit, poate fi citit ca o replică la *Budila Expres* a congenerului Alexandru Mușina, dispărut, din nenorocire, înainte de a intra pe lista candidaților la premiul „Mihai Eminescu”. Citez:..... „trenul de calafat/ țărani lui scoțându-și picioarele noduroase/ din pantofii noi care-i strâng/ țărani lui cu pământ sub unghii și „dacii”/ cumpărate pe roșii / trenul de calafat/ profesoarele lui de franceză navetiste la cls. I/ care fumează kent printre papornite damigene/și se dizolvă (ca o bucată de zahăr în ceai) / în poemul *Invitation au voyage*.”

Recunoaștem aici, ca și în multe alte poeme, avântul idealizant al autorului și, în același timp, nobila exagerare menită să compenseze prin elevație spirituală mizeria concretă a navetei. Când poetul scrie în continuare că melancolia „sparge” geamurile și „îndoie” tabla trenului de Calafat, noi îl credem pe cuvânt, dar ținem seama și de contribuția hiperbolei. Hiperbola este de la început și rămâne figura tutelară a reprezentării poetice a lui Gabriel Chifu. Ea se regăsește în toate etapele creației sale și în cele mai diferite contexte – de la evocarea tinerilor adormiți pe o pajiște și străpunși mortal de „iarba care a crescut năprasnic” peste noapte până la autoipostazierea poetului într-un fulger sau într-un „tunet orb”.

De cele mai multe ori, hiberbola este schema imaginară la care poetul recurge spre a ne propune o „apoteoză a luminii” în versurile sale: „Dimineată de mai. Ies din casă/ în lumina nesfârșită, neintinată, furtunoasă./ Ca într-un înșelat acid sălbatec, /în abisul de raze/ trupul fulgerător mi se dizolvă.” În alt poem, lumina este „mândră, tânără, sfântă”, în altă parte, ea este „pură, indestructibilă”, dubla, tripla calificare exprimând în sine entuziasmul poetului. Dar nu e vorba de o lumină cald-învăluitoare, nici despre un extaz blând. Lumina aceasta e sălbatică, invadantă, dizolvantă, explozivă: ea „izbește zidurile și le năruie”.

Cu timpul, această lumină se îmblânzește și se interioarizează, „sapă galerii” în trupul propriului fiu, „scorburi, cuiburi, drumuri în inimă făurite de raze”. Poetul nu o mai slăvește cu fervoarea inițială, dar rămâne dependent de ea, cum singur recunoaște mai târziu, evocarea cecității din *Bastonul de orb* nefiind decât un exorcism al întunericii. Într-un poem recent, dăm peste imaginea teribilă a 1000 de sclavi legați cu frânghii și tirind după ei noaptea. Întunericul este pentru poet o versiune a frigului definitiv. Oroarea de întuneric și spaima de moarte – conjurată, de altfel, în numeroase chipuri- îl conduc la o soluție paradoxală, aceea de a-și pierde urma în plină lumină, de a se ascunde în chiar „cifrul ei indestructibil”.

Gabriel Chifu ni se înfățișează- în cea mai mare parte a operei sale- ca un poet modernist, cu un suflet ce împumută uneori chiar aripi romantice, cu un spirit care nu are nici sfiala, nici, cu atât mai puțin, indiferența postmodernilor în fața marilor probleme metafizice, precum Moartea sau Dumnezeu. Poemele lui nu ocolesc entități totalizante și vagi („necuprinderea”, „uitarea”, „golul fără sfârșit”) și, mai cu seamă, nu par să le fie frică de patetism. Iată o *Dedicatie*, de fapt o ofrandă sau un jurământ de supunere: „oh te invoc și te slăvesc pe tine/ care într-o bună zi ai venit / și te-ai vărsat în propozițiile mele / ai ajuns în adânc la rădăcina obscură a verbelor mele/ ai curs prin venele mele ruginite ca soarele topit / mi-ai aruncat cârjele și ghipsul /și m-ai umplut de mine însumi / m-ai redat mie pe mine însumi. //te invoc și te slăvesc pe tine / care după ce s-au terminat treptele scării ai pășit / direct pe îngeri ca Dumnezeu și ai venit spre mine /și după ce s-au terminat îngeri ai pășit direct pe cuvinte /și ai venit spre mine și după ce s-au terminat cuvintele / ai pășit direct în gol / și ai venit spre mine m-ai căutat m-ai găsit/ m-ai dezgropat din mine însumi / m-ai făcut să semăn în sfârșit cu mine./ te invoc și te slăvesc / și intru în numele tău cu capul plecat / mă închin și îngenunchez în acest nume ca pe un pământ / în care aș vrea să-mi sap mormântul.”

Fie că poetul se adresează unui Dumnezeu milostiv, unei muze inspiratoare sau unui înger salvator al propriei creații, elanul absolutizării, energia sa copleșesc impresia de inactualitate flagrantă. Poezia își poate îngădui uneori luxul să se dispenseze de aderențe contemporane. Nu e singurul exemplu de absolutizare din poezia lui Gabriel Chifu. Un fel de *hai-ku* mai vechi sună astfel: „o mie de vulturi poartă în o mie de ceruri / Cele o mie de fețe ale mele”. În genere, ipotezele sale lirice sunt violent idealizante, atingând uneori o grandoare apocaliptică.

Este însă evident că spectacolul eului pe care-l desfășoară poetul în fața noastră nu-și are originea în biografie: avem de-a face cu un eu exponențial, tipic liricii moderniste. Invocațiile și exortațiile sunt ale poetului, nu ale omului, confesiunile – chiar dacă împrumută uneori accente biografice – păstrează un aer de impersonalitate: „literă, tu, inima lumii, asupră-ne / revărsă clara ta rază și sfântă”./ Prin

dreptul casei trec orbii netemători cu albe bastoane, / iar pe steaua însingurată / depus ca o rouă stă sufletul meu”.

În mod surprinzător, în prefața sa la volumul *O sută de poeme*, din 2006, N. Manolescu îl consideră pe Gabriel Chifu, un precursor al lui Mircea Cărtărescu prin folosirea unui nou limbaj poetic. Vreau să cred că înseși citatele de până acum infirmă o asemenea apreciere. Chifu n-are nevoie să fie declarat precursor spre a fi considerat un poet important. Lui nu-i lipsește încă de la început conștiința multiplicității eului propriu și a latențelor numeroase pe care le-ar putea actualiza, dar idealul său e statornic și memorabil exprimat: „Există un intangibil, un denegândit, un denemărturisit? Urcă / în barca aceasta, într-acolo vâslesc!” Îmi place să văd în acest îndemn o confesiune și, chiar mai mult, o profesiune de credință – cu atât mai convingătoare cu cât este făcută în trecere.

Dialogul interior care se perpetuează în această poezie îmi apare ca o dialectică obsesiv reluată între întrupare și destrupare. Pe măsura înaintării în vârstă a poetului și a amenințărilor care survin, tendința de spiritualizare se face mai rară (fără însă a dispărea!), iar confruntarea cu precaritățile propriului corp se acutizează. Gestul tot mai recurent este, în volumul *Însemnări din ținutul misterios, 1911, dislocarea* – nu fără legătură cu un accident biografic real.

Biograficul este o prezență constantă în acest ultim volum în cuprinsul căruia poezia lui Gabriel Chifu se despozește parcă, se simplifică, adoptă un ton colocvial, un aer de familiaritate cu lucrurile și întâmplările vieții. Poemele se narativizează, mesajul lor este expus cu o claritate programatică.

Schimbarea nu mi se pare însă a fi una radicală: de-a lungul întregii sale cariere, poetul a evitat atât ermetismul, cât și aglutinarea sau fragmentările care încețoșau sensurile. De altfel, chiar și în acest volum, tranzitivitatea poartă o referință subiacentă, o pecete implicativă.

Spre a nu mai vorbi despre faptul că fantoma unui absolut îl bântuie în continuare pe autor în plină cotidianitate:

“Dacă într-o bună zi/cel fără-de-nceput/se naște în creierul tău, ce te faci?/ Ce te faci când bradul este mai înalt decât încăperea/ când peștele este mai mare decât râul?/ cum îl găzduiești în căscioara sărăcăcioasă a minții tale/ pe oaspetele acesta nemărginit?//

Gabriel Chifu își dă măsura în astfel de intuiții percutante, precum și în secvențele în care discursul său sensibil și speculativ totodată izbutește să confere amintirii valori simbolice și autobiografiei semnificația unui destin colectiv mai mult sau mai puțin recunoscut:

„a deveni membru pcr târziu spre sfârșitul anului 88 cu eforturi ca să te pui la adăpost. a te pândi securitatea a te feri de vecin de coleg, de prieten. a iubi pe furate nu cu tona nu cu marea cum simți ci cu firimitura. a minți. a te prefăce. a-ți reteza aripile de vultur și a vieții șontăc-șontăc în cârje ca toți ceilalți. a sta scufundat în spaimă în precauții în lașitate.

am trăit cu un zid în jurul meu.un zid care nu are în el nici o ușă nici o fereastră nici o fisură pentru respirat prin care să pătrundă aerul tare al nopții și al dimineții de Dincolo. și în fiecare an și în fiecare zi acest zid fără să simt se apropia cu câțiva pași de mine. s-a apropiat atât de tare zidul încât s-a lipit de pielea mea. mă încăpățânez să caut o spărtură în zid și nu-mi dau seama că între timp chiar eu am devenit zidul.”

Discurs ținut în Gala de decernare a Premiului Național "Mihai Eminescu" - Opera Omnia, Botoșani, 15 Ianuarie 2015

Stimați invitați, onorată asistență!

Mă bucur că am prilejul să mă aflu alături de dumneavoastră, în premieră pe această scenă, datorită lucrărilor de reabilitare a clădirii teatrului nostru. Dar să sperăm că ediția următoare va avea loc într-un cadru cu totul și cu totul deosebit! Să revenim însă la prilejurile pentru care suntem aici – 165 de ani de la nașterea Poetului, 15 Ianuarie – Ziua Culturii Naționale, a XXIV- a ediție a Premiului Național de Poezie – toate legate de numele lui Mihai Eminescu!

Chiar și peste ani, Eminescu rămâne o forță extraordinară a poeziei și limbii române, care motivează generații întregi de autori. Și un simbol aproape de noblețe pentru municipiul Botoșani.

Creția sa a fost de multe ori asemănată cu un edificiu în care se împletesc armonios poezia, proza, dramaturgia, traducerile, epistolarul sau publicistica, rămânând în ciuda trecerii timpului la fel de actuală, la fel de proaspătă și la fel de frumoasă.

Ziua de azi a fost o zi plină, o atmosferă de creație și de poezie sub semnul lui Eminescu. Prin efortul comun al instituțiilor publice botoșănene, încercăm să organizăm în fiecare an evenimente care să promoveze expresia artistică, cu care suntem datori, având în vedere că Eminescu s-a născut pe aceste meleaguri. Parcursul aproape ascendent al Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” ne demonstrează că drumul pe care s-a pornit în urmă cu 24 de ani este unul bun. Cred că majoritatea dintre dumneavoastră vă amintiți cu bucurie de toți cei care au primit la 15 Ianuarie această distincție atât de dorită în lumea poeziei. Ne bucurăm că suntem o parte din acest angrenaj care pune lumea literară în mișcare și iată că, într-o mișcare cu folos!!

Vă mulțumesc pentru prezența dumneavoastră aici, de fiecare dată atât de numeroasă și vă invit să trecem împreună prin emoțiile dezvăluirii numelui laureatului acestei ediții!

*Discurs ținut de Primarul Ovidiu Iulian Portariuc,
15 ianuarie 2015, în Gala de decernare a Premiului Național
de Poezie "Mihai Eminescu", Botoșani*

Gellu DORIAN

Gala de decernare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” pe anul 2014

De douăzeci și patru de ani, la Botoșani se acordă *Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”*. Toți poeții României au fost de fiecare dată, la jumătatea lunii ianuarie, data de naștere a poetului Mihai Eminescu, cu ochii pe Botoșani. Așa cum a spus criticul literar Al. Cistelecan pe scena teatrului botoșănean, de data aceasta improvizată în incinta Casei de Cultură a Tineretului Botoșani, din cauza lucrărilor de refacere a clădirii Teatrului „Mihai Eminescu”, Botoșanii, timp de trei sute șaiszeci și trei de zile pe an, aproape că nu există pentru lumea literară (dar chiar și pentru cealaltă lume, așa spune eu, trăitor aici). Însă timp de două zile, la început de an, orașul care l-a născut pe Eminescu devine cel mai important oraș al României prin această instituție a Premiului Național de Poezie, care poartă numele poetului național, Mihai Eminescu. Nu-l putem contrazice pe criticul mureșean, membru al juriului, în această privință. Botoșanii sunt de un sfert de secol în atenția poeților, iubitorilor de poezie. Cei mai importanți poeți români au obținut acest premiu. Cum acesta se acordă unui poet român contemporan în viață pentru întreaga operă poetică, unii poeți la fel de buni cu cei laureați, cum ar fi Geo Dumitrecu, Marin Sorescu, Dan Laurențiu sau Ioanid Romanescu nu l-au obținut. Așa dictând sortii juriului național, care, așa cum a spus Laurențiu Ulici, cel care a fost alături de organizatori de la început, a avut în față de fiecare dată cele mai bune nominalizări.

La început au fost câte cinci poeți nominalizați, apoi, de trei ani încoace, câte șapte, așa cum s-a întâmplat și la această a XXIV-a ediție. Iată ce a spus Laurențiu Ulici în 2000, când a condus la Botoșani, la cei 150 de ani de la nașterea poetului Mihai Eminescu, cel mai mare desant scriitoricesc din istoria literaturii române – un tren plin cu peste 400 de scriitori a oprit atunci în gara din Botoșani –: „Ideea Primăriei Botoșani de a acorda în fiecare an, de ziua lui Eminescu, un premiu de poezie dedicat celor mai buni poeți români de azi s-a concretizat, după aproape zece ani de la lansare, într-o veritabilă instituție: a celui mai important premiu pentru poezie din România post-comunistă. Au contribuit la această neobișnuită și, poate, neașteptată performanță, nominalizările – făcute de botoșăneni cu maximă atenție, instinct sigur al valorii –, opțiunile lăsate în grija unui juriu de cinci critici din principalele centre culturale ale țării, juriu mereu același – și, nu în ultimul rând, consistența financiară a premiului, asigurată an de an cu rectificările impuse de rata inflației de către Primăria Municipiului Botoșani”. În acest spirit au continuat și edițiile ulterioare primei decade de bilanț, chiar și fără Laurențiu Ulici, dispărut brusc dintre noi la finele anului 2000. Asta nu i-a scutit pe organizatori de tot felul de discuții, controverse, agitații în preajma decernărilor. Dar aceste aspecte sunt, la o astfel de miză, inerente, ceea ce ne-a făcut într-o oarecare măsură imuni la astfel de atacuri,

erodați totuși de unele aspecte ce țin de hiperorgoliile unora și mai ales de vanitățile celor mai mulți preten-denți. Suveranitatea juriului ne-a salvat de fiecare dată și ne-a făcut să consolidăm această importantă insti-tuție a Premiului Național de Poezie, ajunsă, iată, la a XXIV-a ediție, deja derulată la Botoșani în ziua de 15 ianuarie 2015.

Cum este deja încetățenit, programul *Zilelor Emi-nescu*, ediția de iarnă, a XLVII-a, a început la Joldești, sat al comunei Vorona, unde se află castelul familiei Iurașcu, locul în care s-a născut mama poetului, Raluca Iurașcu. Primarul comunei Vorona, domnul Aurel Ștefan, a pre-gătit o adevărată întâlnire „princiară” a scriitorilor invi-țați, considerând că un desant atât de important de scri-itori la Joldești nu poate fi lăsat la voia întâmplării. De la recitaluri din poezia lui Eminescu ale elevilor din Școala Joldești, care învață chiar în acel castel al familiei Iurașcu, refăcut cu ceva ani în urmă pe bani europeni, la datini și obiceiuri de iarnă ca acum peste o sută șaptezeci de ani în urmă, când Gheorghe Eminovici a pețit-o în acel loc pe fiica boierului Vasile Iurașcu, precum și la discursu-rile scriitorilor invitați, toate au consemnat una dintre cele mai reușite întâlniri organizate aici, la Vorona. Pele-rinajul, la vreme de seară, la mănăstirea Vorona, un alt loc de legendă al zonei, a pus capăt primei zile dedicate aniversării poetului național.

Pe 15 ianuarie, începând cu ora 9, în Sala de consi-liu a Primăriei Municipiului Botoșani, a avut loc ședința extraordinară a Consiliului Local Botoșani, în care s-a conferit titlul de Cetățean de Onoare poetului laureat. Apoi, la Biserica Uspenia din Botoșani, în care în ziua de 21 ianuarie 1850 a fost botezat pruncul Mihail Emi-novici, a avut loc un *Te Deum*, urmat de un recital de poezie religioasă susținut de actorul Constantin Chi-riac. Manifestările au continuat la Ipotești, în Aula „Lau-rențiu Ulici” a Memorialului Ipotești – Centrul Națio-nal de Studii „Mihai Eminescu”, unde se află și Biblio-teca de Poezie Românească, inițiată de Laurențiu Ulici, a cărui donație de carte de poezie este temelia ace-s-teia. Aici au avut discursuri aplicate și demne de luat în seamă de către cei cărora le-au fost adresate – Guver-nului, Președinției, dar mai ales Academiei Române –, discursuri ținute de Varujan Vosgianian (*vezi pag. 13*), prim-vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din România, Dinu Flămând, fost laureat al Premiului Național de Poe-zie „Mihai Eminescu” pe anul 2010, Ion Pop, membru al juriului, precum și o serie de lansări de carte dedicată vie-ții și operei lui Mihai Eminescu, apărută la Editura Juni-mea din Iași, coordonată de poetul Lucian Vasiliu. Astfel au fost lansate cărțile *Pașii Poetului* de Gellu Dorian și Emil Iordache, *Eminescu în studii critice* de Constantin Cubleşan, *De pe mal de Prut, pe malurile Senei* de Dana Konya-Petrișor și *Reflexie* de Hristina Doroftei, laureată a ediției de anul trecut a concursului de poezie „Porni Luceafărul...”, precum și noua revistă „Scriptor”, edi-tată de Editura „Junimea”. De asemenea, Editura „Para-lela 45” din Pitești, care editează seria de carte de poezie „Poeți laureați ai Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, ajunsă la numărul 23, și-a aniversat în aula de la Ipotești primii douăzeci de ani de existență prin bilanțul făcut de poetul Călin Vlasie, directorul editurii,

care a prezentat printre altele și cartea de poezie *Poem pentru Ivan Gogh* de Maria Pilchin, premiată anul tre-cut la „Porni Luceafărul...” Actorul Constantin Chiriac a recitat din creația eminesciană. Au fost apoi depuse jerbe de flori la statuia poetului din incinta Memorialu-lui Ipotești și s-a vernisat în Sala „Horia Bernea” expo-ziția de fotografie „Scriitorii printre noi”, realizată de un grup de fotografi din Iași, expoziție prezentată de scri-itorul Dan Lungu.

Seara, pe scena Casei de Cultură a Tineretului Boto-șani, aleasă pentru această ocazie din cauza, așa cum am amintit, renovării Teatrului „Mihai Eminescu” din Boto-șani, a avut loc Gala de decernare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, aflat la cea de a XXIV-a ediție. Juriul, format din Nicolae Manolescu, Mircea Martin – președinte –, Cornel Ungureanu, Ion Pop, Al. Cistelean, Mircea A. Diaconu și Ioan Holban, a avut de ales pe poetul laureat din cei șapte poeți nominalizați, și anume: Mircea Cărtărescu, Liviu Ioan Stoiciu, Marta Petreu, Aurel Pantea, Ioan Moldovan, Lucian Vasiliu și Gabriel Chifu. La un scor foarte restrâns, de 4 la 3, a fost desemnat laureat al acestei ediții poetul Gabriel Chifu. După recitalul susținut de Quartetul de coarde al Filar-monicii de Stat Botoșani, a urmat citirea de către Dănuț Huțu, directorul Direcției pentru Cultură Botoșani, a unui salut trimis de ministrul culturii, Ionuț Vulpescu. Discursul ținut de Varujan Vosgianian (*vezi pag. 17*) a electrizat sala, ca de fiecare dată de câțiva ani încoace. Redăm doar un scurt fragment: „Vă rog să-mi permiteți să nu vin singur, ci împreună cu dumneavoastră. Eu cred că noi trebuie să-l ajutăm pe Mihai Eminescu să nu fie singur. El ne ajută pe noi, de secole Eminescu a fost cu noi și am găsit în gândurile lui încurajări. Eminescu a preluat asupra lui multe dintre grijile noastre. Întrebarea este ce facem noi pentru Mihai Eminescu?”. Întrebare de altfel justificată, iar noi, cei de la Botoșani, încercăm să facem an de an, cu eforturi enorme din partea unora și cu delăsări pe tot parcursul anului din partea altora, astfel de momente, care să trezească interesul cetățeni-lor nu numai ai urbei noastre, ci și ai întregii țări față de literatura română, față de poezie, față de statutul poetu-lui român, devenit pentru mulți o povară. Gala a conti-nuat cu lansarea cărții *Poezii* de Ion Mureșan, laureat al ediției precedente, carte editată de Editura Paralela 45 din Pitești cu sprijinul Primăriei Municipiului Botoșani și al Fundației Culturale „Hyperion-C.B.” Botoșani., carte inclusă în colecția amintită și care face parte din regula acestui important premiu (*vezi pag. 18*). A urmat decer-narea Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opus Primum pe anul 2014. Acesta a revenit poeți-lor Ștefan Ivas pentru cartea *Mila schimbă gustul căr-nii*, apărută în 2014 la Editura Max Blecher, și lui Mer-lich Saia, pentru cartea *Garda de corp*, apărută la Edi-tura Tracus Arte. Juriul, format din Al. Cistelean, Mir-cea A. Diaconu, Daniel Cristea-Enache, Andrei Terian și Vasile Spiridon a avut de ales din șase poeți extrași pentru nominalizări din douăzeci și cinci de autori care și-au trimis cărțile juriului. Cei care le-au înmănat pre-miul poezilor laureați a fost Vasile Spiridon, membru al juriului și Gheorghe Sorescu, vice-președinte al Consi-liului Județean Botoșani. Primarul municipiului Boto-

șani, Ovidiu Iulian Portariuc, după un scurt discurs și după ce a fost citit procesul-verbal al juriului de către Mircea Martin, a înmănat Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia pe anul 2014 poetului Gabriel Chifu, iar poetul Ion Mureșan i-a înmănat cununa de lauri acestuia. *Laudatio* poetului laureat l-a făcut Mircea Martin, iar Gabriel Chifu a spus câteva gânduri despre poezie și a citit din creația sa. Gala a fost copertată cu un recital extraordinar, cu titlul „Domnule și frate Eminescu!”, de actorul Constantin Chiriac.

Au participat la manifestările de la Vorona, Ipotești și Botoșani scriitorii: Mircea Martin, Ion Pop, Al. Cistelean, Ioan Holban, Vasile Spiridon, Adrian Popescu, Dinu Flă-

mând, Ion Mureșan, Varujan Vosganian, Călin Vlasie, Ioan Es. Pop, George Vulturescu, Ioan Radu Văcărescu, Cas-sian Maria Spiridon, Lucian Vasiliu, Adrian Alui Gheorghe, Nicolae Sava, Radu Florescu, Marius Chelaru, Valentin Talpalaru, Valentin Coșoreanu, Paul Gorban, Claudiu Komartin, Ana Toma, Theodor Dună, Ștefan Ivas, Merlich Saia, Valentin Ajder, Constantin Iftime, Alexandru Ovidiu Vintilă, Viorica Petovici, Gavril Țărmure, Maria Pilchin, Hristina Doroftei, Liviu Apetroaie, Adi Cristi și scriitorii botoșăneni Gellu Dorian, Lucian Alecsa, Vlad Scutelnicu, Nicolae Corlat, Gabriel Alexe, Vasile Iftime, Cristina Prisăcariu-Șoptelea, Dumitru Necșanu, Constantin Bojescu, Petruț Pârvescu, Mircea Oprea, Emanoil Marcu și alții.

Varujan VOSGANIAN

„Într-o societate care vrea să iasă din decadență, poetul trebuie să fie așezat primul”

Mă gândeam, când ați început prezentarea de președinți, primari și consilieri, că ați uitat poezii, că ar fi trebuit să începem poate cu poezii, pentru că vă spun ceva, că mă aflu în conflicte de interese ca om politic și poet, pot să vă spun că opinia mea este că dacă un ministru nu se naștea, sigur altcineva îi lua locul, ba chiar o adevărată buluceală, dar dacă Ion Mureșan sau Dinu Flămând nu se nașteau, poeziile lor nu le-ar fi scris niciodată nimeni și eu cred că într-o societate care vrea să iasă din decadență, poetul trebuie să fie așezat primul, pentru că altminteri despre noi o să-și amintească lumea ca despre Guelfi și Ghibellini și mai puțin ca despre Dante Alighieri, deși, dacă ați vedea istoria cum e așezată de Guelfi și Ghibellini, care l-au exilat de ei, nu-și aduce aminte nimeni. Și atât mai mult i-au uitat, încât condamnarea dată lui Dante, că dacă cumva se va întoarce vreodată în Florența și nu plătește o sumă care era imposibil de plătit la vremea aceea, va fi executat, acea condamnare a fost ștearsă de Consiliul local din Florența abia în 2008. Deci iată că în toată perioada Evului Mediu târziu și a istoriei moderne, Dante Alighieri a rămas condamnat la moarte. Dar vorba unuia de peste ocean pe care îl citeam noi când eram adolescenți, în secret, Hughes: pentru că cei care l-au condamnat, au pățit o condamnare mai severă, au vorbit după aceea atâtea sute de ani, limba pe care o consacrase Dante Alighieri. Dar asta a fost o scurtă paranteză pe care am vrut să o fac și să știți că într-o bună zi, dacă ce vrem noi astăzi va fi ținut minte, va fi ținut în primul rând datorită poeziei și nu datorită guvernelor, mai ales că în ceea ce privește poezia nu se fac alegeri, nu sunt mandate, sigur nu sunt nici alegeri anticipate și poezia este ceea ce dă sens oricărei epoci. Firește, când spun poet, am în vedere nu doar pe poeți, care sunt doar concesii umane, ci și în general pe creatorul de cultură și în pri-

vința asta eu cred că solidaritatea este un lucru extraordinar. Ne-a învățat însuși Mihai Eminescu. Mihai Eminescu a scris o poezie prin care poeți, altminteri condamnați la uitare, au intrat în limbajul comun și nu sunt învățați de copiii de la școală și îi ținem și noi minte. Și este o lecție ca să știm că fiecare dintre noi îi datorăm celui de lângă noi care scrie o carte, îi datorăm și lui acest lucru. Într-un fel poezia „Epigonii” se scrie în dublu sens. Știți că există în poezie mai multe dimensiuni. Dimensiunea fundamentală a poeziei este trecutul pe care nu l-ai trăit, nu trecutul de care îți amintești, doar trecutul pe care nu l-ai trăit, aceasta este substanța poeziei. Și în al doilea rând, poezia are un înțeles care o apropie de știință dar într-o cu totul altfel. Eu am absolvit Facultatea de Matematică și nu m-am simțit în tărâmul poeziei atunci când învățam geometria diferențială despre spații n-dimensionale și interplane. Dar marea diferență fundamentală, care în mod paradoxal apropie știința de poezie, este că în știință o cauză determină efectul, iar în poezie legătura dintre cauză și efect este întâmplătoare. Legătura dintre cauză și efect fiind întâmplătoare, și timpul nu mai este ocazional, care merge implacabil de la stânga la dreapta pentru noi, și de la dreapta la stânga pentru arabi și evrei, de aceea ați și văzut că ne întâlnim din când în când, europenii cu arabii. Pentru noi timpul e o verticală, pe care poți să mergi în sus și în jos, ca pe un stâlp, de aceea uneori, trecutul merge înaintea noastră și alteori viitorul rămâne în spatele nostru. Din perspectiva asta, poezia „Epigonii” de Mihai Eminescu se scrie în două feluri: „Epigonii” de până la el dinapoi până înaintea și „Epigonii” de după el, dinainte-înapoi, astfel că în această sală vreau să vă salut, dragii mei Prali și Mumuleni și vreau să vă simțiți la fel de onorați ca și mine că ne numărăm printre „Epigonii” lui Mihai Eminescu.

Pentru că vorbim despre apelul făcut de confracții lor, eu nu aș neglija nici o poezie a nici unuia dintre noi, pentru că fiecare cu ceea ce face îi ajută pe ceilalți. Știți că se spune că nu este nici un copac singur, pentru că un copac dacă ar fi singur într-o câmpie mare, el prin rădăcinile lui comunică prin apele freatice cu toți ceilalți copaci de pe planetă, așa și la noi, nu există un poet singur, pentru că prin limba română comunicăm cu cât baza-i mai largă. Cu cât sunt mai mulți poeți care scriu, cu atât se poate ca vârful să fie mai sus. Cu cât apar mai multe cărți bune, cu atât fiecare dintre noi, în fața neamului nostru și în fața străinătății, suntem mai puternici. De aceea eu vreau să aduc mulțumiri tuturor

celor care scriu. Să nu aveți nici o problemă, că aici nu se restrâng locurile ca la Parlament și nu sunt locuri fixe ca la admiterea la facultate. În Cer e loc pentru toată lumea, de aceea trebuie să ne iubim cu toții și să fim foarte mândri că suntem epigonii unui poet prin care ne așezăm și noi în prima linie a literaturii universale și că noi avem această mare șansă de a avea locul nostru de pelerinaj. Nu există pe lume o altă șansă mai mare pentru un om, decât să existe un loc de pelerinaj, care din când în când să oprească exilul interior.

*Discurs ținut în Aula „Laurențiu Ulici” a Memoria-
lului Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Emi-
nescu”, 15 ianuarie 2015, Ipotești*

Dan CRISTEA

Un poet excepțional

Recitesc poezia lui Gabriel Chifu (despre care am scris în câteva rânduri, cu sentimentul că autorul ei este un poet excepțional) adunată, de astă dată, într-o antologie, care va apărea în curând, antologie care se termină cu eseul, compus cu mai mulți ani în urmă, *Mic manifest despre poezia heracleitică*. Firește că este un eseu despre propria poezie și despre propriile opțiuni ale poetului în materie, acesta plecând, în expunerea sa, de la distincția făcută de Anton Dumitriu între modelul cultural eleat (cultura Orientului) și cel heracleitic (cultura europeană). Cum am învățat lecția lui Jean-Pierre Richard că „discursurile” poezilor despre poezie ar trebui citite, în genere, cam cum citim versurile lor, am văzut și văd în „micul manifest” al lui Gabriel Chifu mai degrabă un poem, admirând, în același timp, nu numai luciditatea și construcția, dar și deosebita cuprindere de sine în relația cu poezia. Astfel, Gabriel Chifu vorbește despre „sfășierea între diversele tendințe contrare”, care ar constitui propriul său „adevăr” poetic sau despre încercările de a face să conviețuiască, în cuprinsul scrisului său „tolerant”, chiar și „incompatibilitățile”. Poetul se definește pe sine nu prin excludere, ci prin deschidere, prin *însușire*, o însușire de „realități textuale divergente, de formule expresive cu diverse grade de prelucrare a cuvântului”. Se verifică sau nu se verifică, prin însăși lectura textelor, acest autoportret poetic care pune accentul pe devenire, pe contradicție, pe diversitate, pe „contestarea dinăuntru a tiparelor”, pentru a face loc, aproape simultan, într-o aceeași gestică, recompunerii și sintezei?

Multitudinea, în primul rând, de registre poetice din poezia lui Gabriel Chifu ne dă imediat un răspuns favorabil. E greu să nu observi că poetul este deopotrivă liric și fantasmatic, autor de poeme de dragoste dar și de pamflete, psalmic și parodic, narativ și mistic, transparent și prozaic, alegoric și vizionar, direct și sinuos retoric, dar conservând întotdeauna o perspectivă originală, care vine din îngemănarea contrariilor sau din inventivitatea intersectării planurilor și unghiurilor de vedere. Gabriel Chifu posedă, ca puțini alții, o lume a sa, cu o construcție proprie, cu o arhitectură sensibilă și metaforică la fel de precise. Vorbim despre o lume bipolară, cu sus și jos,

cu lumină și întuneric, spirituală și deopotrivă materială, deschisă harului divin („oaspetele nemărginit” sau „vasul de cristal cu pereții vii”, căzând din slava cerului) dar și golului ori „vântului de dincolo”. Extraordinară, în ce privește viziunea, e coerența universului imaginar („totul se întâmplă doar în mintea mea”), pus, într-un fel sub semnul mitului lui Ossiris, al recompunerii elementelor dispartate.

În cadrul acestui univers imaginar, dăm astfel peste o frumoasă poetică a palimpsestului („prin soarele auriu/ din poemul aflat la vedere/ nestăvilit se revarsă întreaga lumină neagră/ a poemului dintâi, îngropat”) care deschide drumul spre metaforele fundamentale din poezia lui Gabriel Chifu, toate înrudite între ele: metafora dublului și a dedublării, metaforele multiplicității, învelișurilor sau straturilor suprapuse, metafora aurului sau a comorii îngropate („nemărginirea”, de pildă, care stă ascunsă în propria ființă, neștiută și nefolosită).

La Gabriel Chifu, „anatomia comună” poate fi dedublă, în momente privilegiate, de „altă anatomie, invizibilă, poetică”. Ființa, după modelul binecunoscut, înseamnă dualitate, omul interior și omul exterior sau ființa care iese din sine, dintr-un trup trecător ori ființa oximoronică, hibridă, „jumătate gheață jumătate foc”. Într-un pastel de toamnă, poetul se descrie „îngropat în irealitate”, altfel spus, învăluit în imaterialitatea cuvintelor, născută de materialitatea trupului. În altă parte, rădăcinile luminii sunt înfipite într-un mâl murdar, undeva la marginea orașului. Viziunile legate de devenirea ființei presupun, desigur, o figurare fluidă a acesteia, în care toate, trupul și gândurile, cum scrie poetul, ar curge.

Metafora mistică, în fond, a ființei precum un vas care se umple și se golește, stă la baza câtorva poeme memorabile. Într-unul, o lamentație psalmică, poetul se plânge de golirea eului („sunt golit, sunt fără zile”), pe când într-altul, lumea din afară pătrunde înăuntru, devenind nu numai interioară, dar și o lume „salvată” prin poezie: „mă deschid ca poarta unei cetăți/ pe care se grăbesc să intre/ mulțimile de pelerini ... mă deschid,/ iau înăuntru, la adăpost, totul./ mut în mine totul./ pământul, râul, cerul cu stele,/ totul devine interior, lumea/ se adună-n mine./ lăuntrică,/ salvată./ de-a

pururi". Nu mai puțin, Gabriel Chifu se arată adeseori ca autorul unor poeme pure, misterioase, care se ridică, precum niște construcții aeriene, în jurul temelor fragilității ori transparenței spirituale, precum acesta, *moartea unui diamant*: „plouă și se-nfrigurează/ pe câmpul pustiu/ un diamant gigantic stă viu./ dar abia respiră,/

încet-încet își dă duhul./ plouă și se-nfrigurează./ iar moartea diamantului se petrece așa:/ precum o hoardă de tătari într-o bisericuță de țară,/ în ființa lui transparentă/ întunericul dă buzna,/ întunericul pentru totdeauna". Versuri, să recunoaștem, ale unui poet de primă mână.

Lucian ALECSA

La marginea lui Dumnezeu

Gabriel Chifu e un poet atipic generației sale. Chiar dacă a debutat la mijlocul anilor șaptezeci cu volumul „Sălaş în inimă” la Editura „Eminescu”, 1976, București, el este asimilat optzeciștilor. Poezia sa din acea perioadă respiră un aer ușor stănescian, chiar mai mult decât unul sorescian, dar fără a-și lăsa cuvântul strivit de metaforelor unuia dintre cei doi mari poeți. Știm bine cum multe talente au asurzit sub vocabulele celor două voci. Vine apoi cu volumele „Realul eruptiv” în 1979 și „O interpretare a Purgatoriului” în 1982, apărute la aceeași editură. Nelăsându-se nici de această dată intimidat de vreun poet în vogă al anilor șaptezeci, croindu-și cu atenție propriul lui drum, respirând din ce în ce mai bine și mai personal. Abia la cea de-a patra carte, „Lamura”, din 1983, putem vorbi de faptul că Gabriel Chifu și-a trasat cu adevărat albia lirică, poezia sa se personalizează, devine o voce autentică, atât prin postamentul ideatic, dar mai ales prin limbaj. Ei bine, din acel moment putem spune că firul de apă care i-a alimentat în permanență scrisul a fost din ce în ce mai cristalin. Nici construcțiile poetice și nici cele românești nu sunt șubrede, au arhitecturi solide și ingenios proiectate în peisajul liric contemporan. Dacă ar fi să-i definim ștanța lirică, am putea concluziona că poezia lui Gabriel Chifu se înscrie într-o partitură ușor rigidă, într-o cheie rece, în care dezolarea prinde ecou până și-n compusul material al ființei, afectând inima, plămânii, sângele și creierul. Matematica devine un fel de trambulină spre lumea ficțiunii, iar logica e arealul cunoașterii. Între cei doi termeni existând o interdisciplinaritate cognitivă fără o proiecție palpabilă în lumea reală, ci într-o rea-

lită alternativă, la marginea lui Dumnezeu, în forma abstractă a *dezolării*, „unde totul e îngăduit și nimic nu se poate”. Infuzia de particule poetice în metabolismul uman topește unda metafizică în cea fizică, generând însuși corpul nostru poetic pe care-l „cărăm” prin lume ca pe un blestem. Cauzele unei astfel de dureri pot fi ilogice, de cele mai multe ori nu încap în cuvinte, având origine ficțională. Tocmai de aceea ele se transformă în stări care la rândul lor prind viață, luând forma unei muzici astrale. Citind cu atenție poezia lui Gabriel Chifu vei fi pătruns de-o muzică ciudată, aproape nedefinibilă. Cineva se strecoară între „tine și tine” generând o adevărată voce ascunsă; tobele gândurilor învolutează ființa, astfel sentimentele explodează în versuri. Poetul nu se cuplează doar stărilor „inexplicabile”, se adaptează și cotidianului, răspunzând emoțiilor curente și chiar gândurilor frivole. Timpul și spațiul rămân doar două noțiuni filozofice, simple puncte de reper pentru orientarea domestică, de moment, la orice coborâre în sine se folosește bastonul de orb. Poemul ce poartă acest titlu are o încărcătură ideatică aparte, e suportul ce susține întreaga inflorescență lirică, fiind purtătorul unei volute stilistice de excepție, cu irizații expresioniste – existențialiste: „nu văd nimic în ceață. în schimb aud: inima / cum se surpă-încet, ca o bisericuță șubredă / toamna părăsită-n câmpie. / ce harababură e-n creierul meu. satiri îngeri eronați tortionari / și clovni care se hrănesc hămesiți cu literele din aceste cuvinte. / fiecare / urlă în altă limbă fiecare susține altceva și îl lovește pe celălalt / în plină figură. și fiecare are exact mutra mea caraghioasă./ tot ce-am făcut am greșit. Fiecare drum

pe care am pornit / a dus în același loc – un fel de nicăieri: pe marginea unei prăpăstii. / (de fapt un simulacru de prăpastie. n-are adâncime. / nu te poți sinucide în ea. cel mult / poți să-ți rupi un picior...). de tine am vroit să mă apropiu / să ne amestecăm atomii ineluctabil definitiv / ca legumele în supa care fierbe armonios pe aragaz / și n-am izbutit. Sunt mai departe de tine / decât e zăpada de mireasma leandrului. / decât e răcnetul leului de auzul gazelei surde și nenăscute. / am dat pagină cu pagină iubirea insomnia spaima / plictiseala delirul zădărnicia pe toate le-am încercat / le-am scris le-am citit le-am trăit. / e clar: locul meu nu-i aici. Dar unde? / e undeva? / să fugi înapoi spre mintea tatălui meu ca un vis al său / încă nevit? Nu pot destinația nu mai există: / și el și mama sunt de mult două grămăjoare de materie adormită și străină / să evadiez alergând în față printre gratii? / aș osteni degeaba. Moartea oricum / mă așteaptă după colț / ca un controlor de bilete indiferent / la intrarea în sala de cinema mereu plină. / de sus spre mine coboară un imens baston de orb / e bastonul cu care se ajută la mers dumnezeu. / mă va lovi mă va doborî mă va strivi ca pe un vierme. / nu. Deocamdată nu mă nimereste.“

Gabriel Chifu privește viața ca pe un joc cu sinele, un joc arghezian, de-a v-ați ascunselea, c-un Dumnezeu nesigur, ajutându-se din când în când de bastonul de orb. Este acesta un gând ce-n permanență îl neliniștește, sau e doar un pretext poetic? Sunt convinși, o asemenea întrebare nu așteaptă răspuns și oricare ar fi acesta, n-ar elucida tema, dar e mai lesne să crezi imagini suprapuse prin care să-i incită curiozitatea cititorului, să-i lăși satisfacția de a-ți continua poemul, decât să-l obosești printre versuri fără a-ți se auzi glasul. Și apoi, poezia n-ar nevoie de explicații și de rezolvări, ea stochează iluziile ce ne oxigenează din când în când spiritul. Dumnezeu lui Gabriel Chifu e peste tot și niciunde, e o simplă adiere ce ocupă tot spațiul de sub soare, dar e și-n firea și-n plămânul nostru, cu toate astea nu-și ascunde curiozitatea de a-l pipăi în orice moment și de a sta din când în când la taifas cu El despre lucruri lumești, cum ar fi mersul pe bicicletă sau desfundarea hornurilor. Poetul se folosește de sincerități crude, cu imagini tragice, uneori contondente, chiar incomode pentru cititorul neavizat, dar toate pliate pe idei solide și sincere, decupate din propria lui biografie. Nu-i vorba despre un biografism acut, e mai degrabă vorba de un concret neconsumat la timp și care revine și tot revine ca o obsesie poetică. Fiind de formație inginer, Gabriel Chifu are echilibru în tot ce scrie, controlează mental orice vers, intră în componența sa funciară, poezia sa încorporează partea logică a firii, chiar dacă ea se reflectă și prin iluzii. Acest mod de supraveghere a trăirilor, sentimentelor, dar mai ales a ideilor, chiar și atunci când e vorba de un dumnezeu invizibil, face ca poezia lui să pară a avea și-o consistență materială. Poetul se consideră un liant între lumea reală și închipuita realitate, un fel de absență palpabilă. Puțini poeți pot ține balanța unui astfel de joc iluzoriu dar plin de materialitate. Da, la Gabriel Chifu, absența e una materială: „între mine și abis fac o neodihnită navetă. / Aidoma pietricelelor din buzunarele lui Hansel sunt înșirat pe drumul acela infinit. / ca în asfalt

îmi este șira spinării îngropată / în cercul cenușiu. / De cum se clintește cerul, am dureri înfiorătoare. / Pe drumul acesta infinit dintre mine însumi și abis / sunt presărat aidoma firimiturilor de pâine din buzunarul / lui Hansel. / Vrăbiile vin și mă ciugulesc. Sunt absent. / Ca un lanus cu mii de fețe am privirea ațintită / spre mii de timpuri, spre mii de stări. / Spre fiecare mă îndrept, dar cărarea / se șterge sub talpa mea / Există un intangibil, un de negândit? Urcă / în barca aceasta, într-acolo vâslesc! / Golurile unul după altul precum perlele unui colier. / Fiorul care le străbate încet, care le unește / sunt eu. / Simt cum mă înfășor și mă închid / la gâtul Nu-știu-cui.“

Gabriel Chifu este atins doar de-o singură culoare, cu întregul ei spectru de nuanțe, este vorba de „culoare neagră umedă și tăcută, fără memorie și aroganță“. I se pare cea mai la îndemână în conturarea peisajului său lăuntric, ea intră în igrasia zidurilor, în cuvinte, zburdă în negrul de fum, dar poate întreține și viața unor iluzii. Atenție, nu cochetează cu moartea! Toată această plajă cromatică ne poate duce cu gândul la Bacovia. Nu-i vorba însă nici pe departe de bacovianism, e cu totul altceva. Poemele lui Gabriel Chifu sunt scufundate în tristeți, lumina pare a le atinge nu la nivelul cuvintelor-simbol, ca la poetul băcăuan, ci în visceralitatea imaginilor, gândurile sunt cele care jalonează în jurul razelor fără a se face în vreun fel vizibile la nivelul învelișului sinistru. Banalități se trăiesc la fel de înduioșător, sunt la fel de grave ca sentimentele, uneori cântăresc mai greu decât acestea, fibrele firii pot vibra la orice impuls minor, depinde de dispoziția sufletului în acel moment, de aceea discriminarea nu are loc în combustia existenței noastre zilnice. Orice lucru insignifiant poate căpăta valoare poetică în momentul când trage greu pe talgerul sufletului. Cu greu am găsit câteva poeme care să anunțe o stare de relaxare, de bucurie. Vă voi pune la dispoziție un „poem despre fericire“, un poem solar, cu puternice accente sociale: „Havel havalim hakot havel“... În după amiaza aceea, / la Dubrovnik, cuvintele acestea formau / o propoziție complet falsă. (Și rar, rar de tot-știm / prea bine – i se întâmplă acestei propoziții / să se înece în ridicol...) Fiindcă în după-amiaza aceea / am fost fericit. Nu mă însoțea vreo iubită, / iar în buzunar aveam doar câțiva bănuți. Am mâncat la / un expres (cel mai ieftin), am băut o sticlă / de coca-cola, am vizitat biserica / am stat pe dig-am fost fericit. Poate cerul / sau culoarea mării, mirosul, cântul ei, poate țărnul semeț / cu portocali însingurați, poate felul cum mă învelea aerul / și culegeam din el. clare, șoapte îndepărtate, / poate toate la un loc sau altceva-o dezamăgire / o promisiune, o lentă dizolvare în lumină – / mă făceau fericit. / (Ce-i fericirea oare, punctul unde călătorul, drumul / și destinația devin totuna?) / În clipele acelea, sigur, anatomia mea comună / era dublată de altă anatomie invizibilă, poetică / și ea funcționează atunci (o, doar atunci!) din plin / exercitându-se subtila putere, umplând cu miere / din adâncuri.“

Gabriel Chifu e un poet autentic, fără arabescuri, atașat trăirilor și viziunilor proprii, și mai puțin celor la modă pe care unii poeți, pentru a da bine și a stârni interesul confrăților, le „gonflabilizează“. Pe cât de bun poet este Gabriel Chifu, pe atât de solid prozator e, ultimul său roman susținând din plin această aserțiune.

„În toate momentele grele pe care le-am trăit de un secol și ceva încoace, Eminescu a fost împreună cu noi“

Mulțumesc foarte mult pentru această onoare pe care mi-o faceți, de a-mi da ocazia să spun câteva gânduri despre Mihai Eminescu. Numai că, de data asta, vă rog să-mi permiteți să nu vin singur – să încerc să vin împreună cu dumneavoastră.

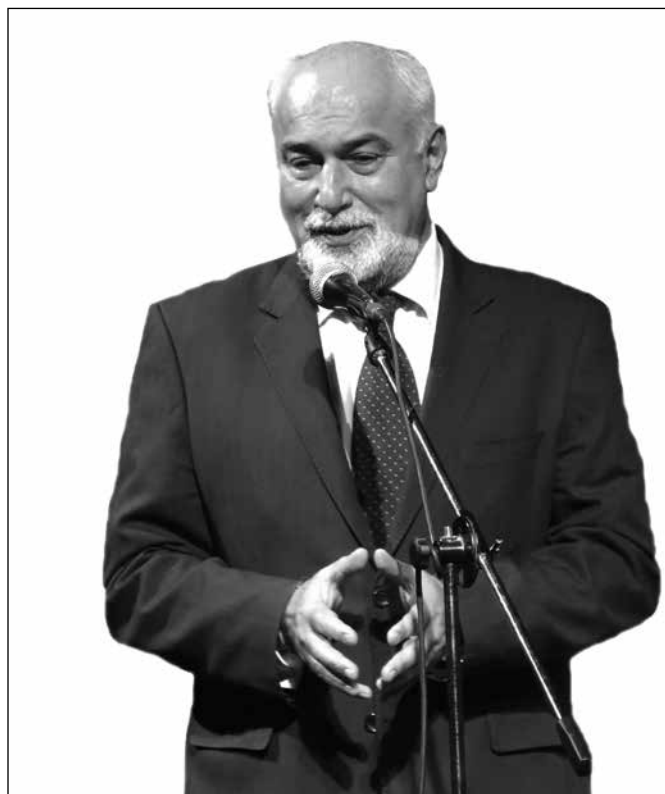
Eu cred că trebuie să-l ajutăm pe Mihai Eminescu să nu fie singur. El ne ajută pe noi. În toate momentele grele pe care le-am trăit de un secol și ceva încoace, Eminescu a fost împreună cu noi și-am găsit de multe ori, în gândurile lui, încurajare, sfat pentru ceea ce ni se întâmplă. Într-un anumit fel, Eminescu a luat asupra lui multe din suferințele noastre. Întrebarea este în ce măsură noi îl ajutăm pe Mihai Eminescu să nu fie singur.

De când eram copil și până astăzi – iată, se face o jumătate de veac de când am început să-l sărbătorim, împreună cu ceilalți copii, pe Mihai Eminescu – îmi dau seama totuși, că eu nu am fost educat în spiritul lui Mihai Eminescu. Noi îl sărbătorim dar nu îi urmăm poveștile. Dacă veți citi gândurile lui Mihai Eminescu, veți vedea că foarte multe dintre ele nu au fost și cele ale învățătorilor noștri de la școală, nu au fost și cele ale cărților după care am învățat mai departe și adesea nu sunt nici cele pe care le schimbăm între noi, în viața de zi cu zi.

Poporul român este un popor care are multe traume nelecuite. Are răni pe care le poartă cu el – ale generației noastre, ale generațiilor mai vechi... Și rănilor fiind nelecuite, pentru noi românii, memoria nu este o parte a trecutului. Memoria este o parte a prezentului – îl trăim împreună cu morții noștri cei noi. Continuăm să-l trăim împreună cu traumele noastre.

Mihai Eminescu vorbea despre veșnica „neășezare“ la români. Ce-am învățat noi din asta? Cel mai mult și mai mult el ura pe uzurpatori – uzurpatori de orice fel. Eu am învățat despre Mihai Eminescu ce venea în sprijinul proletarilor și care încerca să dea o imagine edulcorată, romantică și deosebit de curajoasă istoriei. Îmi pare rău că trebuie s-o spun, dar vreau s-o spun: nu acesta e Mihai Eminescu cel care ia pe umerii lui suferințele românilor. Mihai Eminescu era un revoluționar de un fel cu totul special. Nu era revoluționarul despre care învățăm noi la școală că se așeza în fruntea revoltei proletariatului și făcea din el un fel de lider al Comunei din Paris. Deși el n-a scris nici despre Revoluția Franceză, nici despre contrarevoluție – eu cred că dacă ar fi scris, ar fi scris ca Soljenițan în 1993. El ar fi scris mai degrabă despre contrarevoluția din Valdeia, decât despre excesele și despre ghilotinele Revoluției Franceze.

Mihai Eminescu a scris o propoziție de o înțelepciune fără seamăn. A scris o propoziție în care-a pus laolaltă două cuvinte, aparent ireconciliabile: restaurație și revoluție. El a spus așa: „Noi trebuie să facem o restaurație morală, o adevărată revoluție de idei“. Ce-a vrut să spună Mihai Eminescu cu

asta? Că noi trebuie să înlocuim acest proverb românesc care spune „un pas înainte și doi înapoi“ cu un altul care spune că, dacă vrei cu adevărat să reușești, trebuie întâi să faci un pas înapoi și după aceea doi pași înainte. Mihai Eminescu spunea cu acestea că, trebuie în sfârșit să învățăm ce-nseamnă evoluția organică în care noi, românii, trebuie să mergem pe un drum neter al generațiilor; în care fiecare generație dă celeilalte și cealaltă ia zestrea și-o duce înainte.

Ce-am făcut noi? În 1848 am ars arhondologia – cu toate vechile rânduiele boierești. Am făcut bine? Nu știm. În 1945, s-au distrus toate vechile rânduiele.

Poate că nu știți dar, dintre toate personalitățile României Mari dintre 1918 și 1938, nici unul din cei care nu a emigrat sau nu a avut buna inspirație să moară între timp, nu a scăpat fără să facă închisoare și mulți dintre ei au murit în pușcărie. Numai doi dintre ei nu au făcut închisoare: Simion Mehedinți și Lucian Blaga. N-aș vrea să vă istorisesc ce-au trăit ei după 1945... doar atât, cât să vă dau o idee despre tragedia acestor doi intelectuali. A fost, la Muzeul Literaturii Române din București, o expoziție dedicată lui Lucian Blaga; și-acolo, pe două colțuri, erau atârinate: într-o parte smokingul pe care l-a îmbrăcat Blaga, atunci când a fost primit în Academie și alături surtucul, pe care-l îmbrăca Lucian Blaga atunci când era un fel de arhivar la Cluj și unde, din fericire, un confrate mai mare al lui – Johann Wolfgang Goethe – i-a dat să traducă „Faust“ ca să aibă din ce trăi. Așadar, cam asta s-a întâmplat în 1945 între gloria acestei țări și decăderea ei – ca și comparația dintre smokingul și surtucul lui Blaga.

În 1989, am făcut la fel: am dat la o parte toate vechile rânduiele, pe care le-am schimbat cu unele noi. Fără să știm că libertatea nu-i un cadou, e o responsabilitate.

De aceea mă-ntorc la Mihai Eminescu: nu e destul să recităm din Mihai Eminescu, trebuie să simțim Mihai Eminescu. Dacă-mi permiteți, aș spune chiar că, uneori, recităm din Mihai Eminescu tocmai ca să ascundem că nu înțelegem din Mihai Eminescu.

Există pe lume două feluri de popoare. Nu sunt născute în acest fel. Poate că-n destinul lor nici nu sunt așa, dar așa le-a făcut istoria. Există popoare concave și popoare convexe. Există popoare care au centrul de greutate înlăuntrul lor, care

sunt stăpâne ale istoriei și reperelor lor, și popoare care au centrul de greutate în afara lor, care sunt purtate de tot felul de imperii, care adesea sunt așezate la intersecția dintre marile imperii; care n-au avut niciodată șansa să fie în epicentru, ci numai în marginile altor imperii și care, cel mai adesea, înainte de a merge înainte se uită înapoi, peste umăr, ca să vadă ce-ar spune alții.

Mihai Eminescu a spus odată o propoziție, care cred c-ar trebui să stea – împreună cu crucea din Palatul Parlamentului – pe frontispiciul acestei instituții. El a spus: „Vreau ca-ntr-o zi, atunci când se spune *uman, genial, frumos* – sau alte cuvinte abstracte – să se înceapă cu un cuvânt care este românesc. Noi suntem umani în măsura în care suntem români.”

Istoria noastră – de dinainte și de după Eminescu – într-un anumit fel, l-a lăsat însingurat pe Mihai Eminescu. Pe noi, sute de ani, ne-au călăuzit capitulațiile. După capitulații au venit regulamente organice, a venit Comisia Dunării... A venit apoi Tripla Alianță – în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Apoi au venit marile corporații din perioada interbelică; apoi au venit sovromurile de după război. Apoi, fără să facem, firește, comparații între unele și altele, a venit monitorizarea Consiliului Europei, a Fondului Monetar Internațional, a Uniunii Europene... și a altora. Dacă vrem să urmărim povața lui Mihai Eminescu, trebuie nu doar să ne trăim destulul, ci să ni-l asumăm.

Din toate aceste motive, eu cred că a-l sărbători pe Mihai Eminescu nu este doar o foaie de calendar. A fi pelerin la locul nașterii lui Mihai Eminescu, a fi parte la „sărbătoarea culturii române” presupune o pregătire dinainte. Așa cum bunica mea, în ziua de slujbă, nu mânca nimic pentru a putea să primească de la preot cuminecătura – tot astfel și noi, trebuie să ne pregătim pentru această smerenie pe care o presupune ziua nașterii lui Mihai Eminescu.

Eu, prin sângele meu, aparțin unui popor deznăscut. Bunicii mei au învățat cât e de greu să te naști și să mori în același pământ. Însă prin semnul nașterii mele, prin semnul locului nașterii mele – sunt român. Și sunt slujitor al limbii române, care cred eu că este cel mai frumos gest de recunoștință pe care eu pot să-l aduc, pentru că acest pământ i-a primit pe bunicii mei. Poporul român n-a fost un popor deznăscut. El n-a fost exilat din locul în care s-a format. Există însă un anumit exil interior în care suntem. Poporul român nu s-a întors însă din exilul său interior.

Ar trebui însă să știm, pregătindu-ne de acest pelerinaj la Mihai Eminescu, că el ia asupra lui suferințele, îndoilele, rătăcirile exilului nostru interior. Ne ajută să ne regăsim... și când ne vom regăsi, el va fi acolo să ne aștepte.

Mulțumesc.

*Discurs ținut la Gala de decernare
a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”,
15 ianuarie 2015, Botoșani*

Ion MUREȘAN

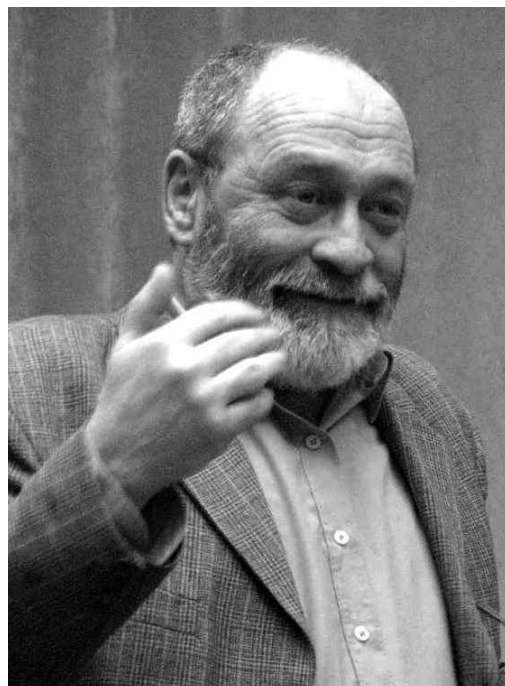
Eu vreau să fac

Eu vreau să fac o mică glossă la discursul lui Varujan Vosganian de la Ipotești, în care spunea că „poetii să se bucure că-s poeți, pentru că nu sunt poeți mai mari și poeți mai mici” și eu am concepția că, poetii sunt niște anticorpi. Dacă eu am o infecție mică pe mână, aicea, corpul meu secretă anticorpi și o-nconjoară și o neutralizează. La fel, dacă societatea este bolnavă, ea secretă poeți care înconjură bolile societății și le neutralizează, le anihilează. Nu este nici o “inflație” de poeți. Eu consider că, după câte boli are societatea noastră, sunt prea puțini poeți.

Discurs ținut la lansarea cărții *Poezii*, Zilele Eminescu, ianuarie 2015, Botoșani

Ion MUREȘAN

Izgonirea din poezie (fragment)

IV
Eu duc pe umăr steagul singurătății
și nu-l duc spre locuri de
desfătare.

Mă opresc uneori și zic:
- Trăiește-ți viața conform gramaticii!
Pornesc mai departe și pustiu
sună în aer foșnitoarele maluri
ale trupului.

Acum cânt:

Bușețel de trandafiri ești tu iubita mea,
Bușețel parfumat de trandafiri.

Știu prea multe despre mine;
bine că nu mi-au crescut
măinile prea departe de grumaz, bine
că nu-mi spânzură nervii din
tavanul capului ca niște felinare
într-o cârciumă și bine
că nu se văicărește destinul în
mine crezând că a nimerit în
vreo rochie de mireasă.

Acum cânt:

Bușețel de trandafiri ești tu iubita mea,
Bușețel parfumat de trandafiri.

Singur ca un țipăt în curtea spitalului.
M-am rostogolit destul pe
străzi, ca o bomboană m-am
rostogolit
Mă urc pe casă și îmi lipesc buzele
de horn ca de un muștiuc de
trompetă.

Urlu prin fum:

- Trăiește-ți viața conform gramaticii !

Acum cânt:

Bușețel de trandafiri ești tu iubita mea,
Bușețel parfumat de trandafiri.

Ștefan IVAS

Țigara

cu iz acru, înțepător
încerc același sentiment pe care îl are
pachetul de țigări ieftine lângă pachetul tău
de virginia slims cu aromă de trandafiri
construiesc replici simple, la obiect,
credibile, pentru că în spatele lor toată
atenția mi-e concentrată pe porii deschiși ai
obrajilor care așteaptă
valurile de fum îmbibat cu respirația ta
urmăresc încheieturile degetelor care
trosnesc ca un dig înainte să cedeze
umplându-mă cu bucuria asta copilăros
de simplă de a-ți sta alături scutur jarul
tușesc puțin îmi dreg vocea ca înaintea
unui discurs solemn în timp ce prin cap
îmi trec scene dintr-un film alb-negru în care
desculți la umbra unei căpițe poștim
o țigară ieftină cu gust acru înțepător.

Merlich SAIA

Garda de corp

îmi imaginez cum îl omor pe merlich saia.
chiar și din acest loc într-atât de liniștit și atât de
departe aud zgomotul infernal al inimii lui.
ochiul unei caracatițe are 50 de centimetri și este de
departe cel mai mare ochi de pe terra.
am îndoieli. poate relația mea cu șefu' s-a oprit cum se
oprește o inimă.

pentru ruptura dintre garda de corp și merlich saia
nu am găsit încă niciun nume. asta mă neliniștește.

știu că îndoielile apar pentru că sunt tot mai departe.
toate lucrurile se vor limpezi odată ce voi ajunge din
nou în preajma lui merlich saia.

o să îl privesc de data asta fără ochelari de soare.
negru. va fi o încălecăre a regulilor de protecție a
muncii dar ele pot fi încălecate dacă în joc e viața șefului.

Cu cât un premiu de acest nivel este mai contestat, cu atât el devine mai puternic, mai râvnit, mai important

FLORENTIN FLORESCU ÎN DIALOG CU GELLU DORIAN

Florentin Florescu: *Cum ți-a venit ideea Premiului Național de Poezie și când?*

Gellu Dorian: Chiar din 1990, când s-a pus problema schimbării formatului *Zilelor Eminescu*, care erau îmbăcsite de un festivism total depășit, i-am spus lui Emil Iordache, care tocmai se transferase de la Centrul Creației la Inspectoratul pentru Cultură Botoșani, oferindu-mi mie locul lui la instituția de la care tocmai plecase, că ar fi bine să instituim un premiu național pentru poezie. El s-a arătat sceptic. Eu am continuat și am întocmit un regulament pe care l-am prezentat Primăriei Botoșani. Abia în martie 1991, printr-o decizie a Primăriei Botoșani (pe atunci nu exista Consiliu Local), a fost înființat la Botoșani Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”. Primar era Vicențiu Daniliuc. Regulamentul prevedea, așa cum prevede și acum, ca premiul să fie acordat unui poet român contemporan pentru întreaga activitate poetică, adică pentru *Opera Omnia*. Premiul urma să fie decernat, pentru anul 1991, în iunie. Juriul a fost întocmit, conform regulamentului, de Laurențiu Ulici, care a ținut cont de dorința noastră de a-l numi președinte pe Petru Creția, care nu de mult timp se stabilise la Ipotești. Am început cu stângul. Petru Creția, fără un motiv exprimat, deși unul a fost din câte am aflat din jurnalul lui Valentin Coșereanu, a părăsit juriul cu o zi înainte de decernare.

F.F.: *Care a fost motivul lui Petru Creția?*

G.D.: Juriul ales de Laurențiu Ulici, format din cinci personalități marcante ale culturii românești, importanți critici literari din patru mari centre ale țării – Lauren-

țiu Ulici, Mircea Martin, Cornel Ungureanu, Marian Papahagi și Al. Călinescu –, a ales din nominalizările făcute pe Mihai Ursachi. Petru Creția, ca președinte ales al juriului nu a fost de acord, fără nicio explicație.

F.F.: *Și ce s-a hotărât atunci?*

G.D.: S-a decis ad-hoc ca premiul să fie acordat aceluiași poet, în 15 ianuarie 1992. Și așa a rămas de atunci: premiul se acordă pentru anul precedent la începutul anului curent, de 15 ianuarie, ziua de naștere a lui Mihai Eminescu. Juriul a fost ales tot atunci pe zece ani. Iar Laurențiu Ulici i-a spus lui Mihai Ursachi că are datoria ca timp de zece ediții să fie prezent la Botoșani pentru înmânarea coroniței de lauri poetului laureat. Și următorii nouă poeți laureați, până în ianuarie 2001, au primit laurii de la poetul Mihai Ursachi.

F.F.: *Lista este una impresionantă...*

G.D.: Au trecut de atunci douăzeci și patru de ediții. Tot atâția poeți au primit acest premiu, devenit cel mai important premiu literar din România și de aceea și cel mai râvnit, cel mai contestat, cel mai disputat. Iată și numele celor mai buni poeți români care au primit acest premiu: Mihai Ursachi, Gellu Naum, Cezar Baltag, Petre Stoica, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Ștefan Augustin Doinaș, Mircea Ivănescu, Cezar Ivănescu, Constanța Buzea, Emil Brumaru, Ilie Constantin, Angela Marinescu, Șerban Foartă, Gabriela Melinescu, Adrian Popescu, Mircea Dinescu, Cristian Simionescu, Dorin Tudoran, Dinu Flămând, Ion Mircea, Nicolae Prelipceanu, Ion Mureșan și Gabriel Chifu. Conform regulamentului, poezilor laureați li se conferă de către Primăria Botoșani și titlul de Cetă-

- țean de Onoare al municipiului Botoșani. De asemenea, li se editează o antologie din opera lor.
- F.F.:** *Ar fi putut fi și alții?*
- G.D.:** Desigur. Au fost de fiecare dată câte cinci nominalizați. Acum sunt șapte, de trei ani încoace. Personal regret că nu sunt pe lista laureaților poeziei Geo Dumitrescu, Marin Sorescu, Dan Laurențiu, Ioanid Romanescu, Al. Mușina, Traian T. Coșovei sau Mariana Marin, care au plecat dintre noi. La fel, sper să reapară pe această listă în viitor poetul Vasile Vlad, nominalizat de-a lungul anilor de cele mai multe ori.
- F.F.:** *Juriul a rămas același de-a lungul celor douăzeci și patru de ediții?*
- G.D.:** Nu. Regulamentul permite schimbarea juriului din zece în zece ani, dar și atunci când, din anumite motive, unii membrii ai juriului se retrag. Dar de fiecare dată au venit în juriu numele cele mai mari ale criticii literare românești de azi. Am amintit deja mai sus câteva. Iată și altele: Florin Manolescu, Daniel Dimitriu, Petru Poantă, Ion Pop, Nicolae Manolescu, Al. Cistelean, Mircea A. Diaconu și Ioan Holban.
- F.F.:** *De când este Nicolae Manolescu în juriu?*
- G.D.:** Din decembrie 2000, imediat după moartea lui Laurențiu Ulici.
- F.F.:** *Era președinte al Uniunii Scriitorilor din România?*
- G.D.:** Nu. Nicolae Manolescu a devenit președinte al U.S.R. în 2005.
- F.F.:** *Ce ediții au fost cele mai contestate?*
- G.D.:** Au fost diverse forme de contestații de fiecare dată. Cum am spus, chiar de la început, cea făcută de Petru Creția chiar la decizia juriului pe care-l prezida. Apoi au fost contestații la nominalizări, care, după opinia lui Laurențiu Ulici, au fost făcute de la Botoșani în cunoștință de cauză, fără partipriuri. Au mai fost contestații ale unor consilieri locali, care doreau să facă parte din juriu. Unii consilieri au votat împotriva acordării titlului de cetățean de onoare poetului laureat, fără să-i știe numele, doar intuindu-l că ar fi cel al lui Mircea Dinescu, de exemplu. Act absolut democratic. Alți consilieri au pus sub semnul întrebării calitatea morală a poetului Ion Mureșan, acum doi ani, care a trebuit să-i demonstreze contestatarului că nu a fost informator al securității comuniste. Alte contestații au venit din presa națională, de la unii contestatari care asta știu să facă și așteaptă momentul. Astfel a fost contestat poetul Nicolae Prelipceanu, pe motive că nu ar fi de calibrul premiului și că ar fi avut nu știu ce funcții prin U.S.R. Acum este contestat vehement, cam pe aceleași motive, poetul Gabriel Chifu. Însă cu cât un premiu de acest nivel este mai contestat cu atât el devine mai puternic, mai râvnit, mai important.
- F.F.:** *Contestatarii de anul acesta cer demisia de onoare a întregului juriu?*
- G.D.:** Contestatarii pot cere orice. Însă și de data aceasta li s-a demonstrat că nu au dreptate. Aici este vorba de opinii subiective, care nu pot fi amendate pe simplul motiv că unora nu le place poezia laureatului sau că bănuiesc ei că nu știu ce încălcare a regulamentului ar fi avut loc. La organizatori a ajuns decizia juriului și asta este menționată într-un proces verbal. E o chestiune de gust, de moment. Există o decizie a juriului, care este de bază, definitivă.
- F.F.:** *Având în vedere că poezii de acum nu sunt atât de cunoscute, deși sunt valoroși, n-ar fi bine să se întrerupă pe o perioadă de cinci ani, să zicem, decernarea premiului?*
- G.D.:** Tocmai de asta se acordă acest premiu, ca poezii care au o operă demnă de luat în seamă, conform regulamentului, să fie făcuți cunoscute, popularizați. Juriul este în profundă cunoștință de cauză și are această menire, să-i legitimizeze pe cei mai buni. Doar în anumite condiții, de criză, de decizie politică, de lipsă de fonduri, de război etc., poți întrerupe o tradiție cum are deja acest premiu, devenit o adevărată instituție națională, un brand. Or noi nu suntem în timp de criză, de război sau altă situație de acest fel. Iar poezii valoroși avem! Și acordarea Premiului Nobel a fost întreruptă în câteva rânduri, dar nu pentru că nu mai erau scriitori cunoscute de premiat, ci din motivele enunțate mai sus.
- F.F.:** *Chiar, apropo, s-ar putea ca Mircea Cărtărescu să ia mai întâi Premiul Nobel și poate Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” să-l sară sine die...*
- G.D.:** Mircea Cărtărescu a fost nominalizat acum a doua oară. Este un mare poet. Apartine generației '80. Multă vreme lider al ei. Opera lui poetică este una de excepție, inconfundabilă! Sunt convins că juriul îl are în vedere și că va fi laureat al acestui premiu.
- F.F.:** *Putea fi și anul acesta...*
- G.D.:** Da, putea fi și acum doi ani, și anul acesta, când a fost doar la o distanță de un vot.
- F.F.:** *Chiar, cum votează juriul?*
- G.D.:** Conform regulamentului: secret. Președintele juriului adună voturile, face suma lor, în absolută consultare și verificare cu toți membrii juriului, care cad de acord cu rezultatul final, care este apoi comunicat organizatorilor.
- F.F.:** *Se pare că anul acesta n-a fost chiar așa?*
- G.D.:** Contestatarii pot bănuși că ar fi fost altfel. Nu cunosc amănunte din modul cum a lucrat juriul anul acesta. Cunosc doar rezultatul final și scorul: 4 la 3. Dar eu sunt convins că a lucrat ca până acum, în litera regulamentului. Altfel nici nu se poate.
- F.F.:** *Totuși niciodată n-a fost atâta zgomot în jurul premiului. Să fie asta din cauza valorii laureatului?*
- G.D.:** Valoarea laureatului este una de luat în calcul, este nominalizabil, deci premiabil, așa cum au spus și cei care nu au votat cu el, așa cum s-a văzut din „România literară”, care, pentru prima dată în istoria unui premiu de asemenea anvergură, a divulgat modul cum a votat fiecare membru al juriului. Faptul că, absolut întâmplător, președintele de facto al juriului, este și președintele U.S.R., iar laureatul, Gabriel Chifu, este vicepreședinte, a dat de bănuș că ar fi existat aici un soi de conflict de interese. Regulamentul nu interzice o astfel de întâmplare. Poate, pe viitor, pentru a elimina acest aspect, vom regândi regulamentul. Însă abia atunci am încălca dreptul oricărui poet, indiferent în ce poziție publică se află, de a participa la o astfel de competiție de cel mai înalt grad în spațiul literaturii române contemporane.

Regulamentul de acordare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia (1991)

Avînd în vedere necesitatea punerii în valoare a poeziei române contemporane, cît și păstrarea memoriei culturale a poetului național Mihai Eminescu, născut la Botoșani, Primăria Botoșani înființează Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”.

Premiul va fi acordat unui poet român contemporan în viață pentru Opera Omnia. Premiul va fi validat de un juriu național ales pe zece ani, format din cinci personalități marcante ale literaturii române, profesori și critici literari din patru mari centre culturale ale țării.

Nominalizările vor fi făcute de către organizatori prin sondaje în diverse medii sociale și culturale, alegîndu-se astfel cinci poeți dintr-un număr de treisprezece poeți propuși, care, printr-o adresă emisă de Primăria Botoșani, vor ajunge în fața juriului național.

Votul va fi secret și va fi colectat de președintele juriului, ales, de asemenea, pe zece ani. Președintele juriului are dreptul la un singur vot și nu are drept de veto. Președintele va comunica organizatorilor rezultatul deciziei de membrii juriului prin vot secret.

Fondurile de premiere vor include cheltuieli legate de:

- valoarea premiului, care va fi stabilită în fiecare an de către Primăria Botoșani, printr-o decizie, în funcție de bugetul existent și de rata inflației;
- plata juriului, plata însemnelor premiului – diplomă și coroniță de lauri;
- cheltuieli legate de masă și cazare, în colaborare cu alți parteneri.

Premiul va fi decernat în Biserica Uspenia, unde a fost botezat poetul, sau la Ipotești, urmat de un spectacol de gală pe scena Teatrului „Mihai Eminescu” Botoșani, în ziua de 15 iunie.

Laureatul va primi: o diplomă unicat, o coroniță de lauri și sumă de bani. De asemenea, printr-o decizie a Primăriei Botoșani, laureatul va primi titlul de Cetățean de Onoare al Municipiului Botoșani. Laureatul va fi invitat și la ediția următoare pentru a înmîna coronița de lauri noului poet laureat. În interval de un an poetului laureat i se va edita pe cheltuiala Primăriei Botoșani o antologie din opera sa poetică.

Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia va fi sub egida Uniunii Scriitorilor din România. Inițiator regulament: Gellu Dorian

Regulamentul Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia (2015)

În vederea punerii în valoare a celor mai buni poeți români contemporani, se instituie la Botoșani, în colaborare cu Fundația Culturală „Hyperion-Caiete botoșănene” și alte instituții de cultură botoșănene din subordine, în cadrul acțiunilor culturale dedicate memoriei poetului Mihai Eminescu, **Premiul Național de Poezie**, în baza Deciziei Primăriei Botoșani din luna martie 1991.

Astfel:

A. Denumirea premiului:

– În baza regulamentului inițial, cu modificările din prezentul regulament, premiul va fi instituit printr-o hotărâre a Consiliului Local Botoșani.

– Se va numi în continuare, așa cum s-a numit de douăzeci și patru de ani de când se acordă, **Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”**.

B. Perioada de acordare:

– Premiul se va acorda anual în luna ianuarie pentru anul precedent unui poet român contemporan în viață pentru **Opera Omnia**.

C. Fonduri:

– Premiul va fi finanțat de către Primăria Municipiului Botoșani prin sponsorizări, donații sau din capitolele aferente ale bugetului local, cu un quantum stabilit anual prin hotărârea Consiliului Local Botoșani.

– Valoarea pecuniară a premiului va fi una fluctuantă, în funcție de inflație și indexările anuale, în limita unei sume rezonabile, conform fondurilor alocate și celorlalte capitole ale bugetului total al activităților consacrate acestui eveniment.

D. Juriul:

– Premiul va fi acordat în urma deciziei unui **juriu național** format din cinci sau șapte personalități marcante ale literaturii române din patru mari centre culturale ale țării, care vor primi cinci sau șapte nominalizări făcute de către organizatori.

– Membrii juriului vor alege laureatul în urma votului secret. Voturile vor fi colectate de către o persoană desemnată de organizatori, prin corespondență poștală sau electronică. Acesta va prezenta voturile colectate președintelui juriului, care va valida rezultatul final. În caz de balotaj, votul se face tot secret, prin corespondență, până la departajarea câștigătorului. Președintele juriului nu are drept de veto și este ales pe o perioadă de cinci ani de către ceilalți membri ai juriului. În caz că acesta nu poate fi prezent la gala de decernare a premiului, va fi desemnat un membru al juriului, care va citi procesul-verbal în spectacolul de gală și care se va numi **președinte de jure**.

E. Nominalizările:

– Nominalizările se fac de către organizatori prin sondaje în diverse medii culturale (redacții de reviste culturale de sub egida Uniunii Scriitorilor din

România, edituri, filiale ale U.S.R.). Organizatorii vor trimite inclusiv membrilor juriului o listă de până la 16 poeți nominalizabili, dintre care, fiecare în parte, va alege un număr de cinci sau șapte poeți, într-o ordine descrescătoare de la 1 la 5 sau de la 1 la 7, cu notare de la 10 la 6, dacă vor fi nominalizați cinci, și de la 10 la 4, dacă vor fi nominalizați șapte. Suma punctelor cumulate de fiecare va stabili și ordinea poezilor nominalizați.

– Astfel finalizat sondajul, lista celor cinci sau șapte poeți nominalizați va ajunge la membrii juriului, care, în final, își vor trimite către colector votul secret. Numărul de voturi va stabili laureatul anului respectiv. Președintele juriului i se vor pune la dispoziție voturile pentru a le valida și a da decizia finală a juriului, conform punctajului obținut de fiecare poet nominalizat. Este la latitudinea organizatorilor și juriului dacă vor fi făcuți cunoscuți în gala de decernare și în comunicatul de presă și poezii nominalizați. Toți poezii nominalizați vor fi incluși în procesul verbal.

– După fiecare tur de sondaje se va face un proces verbal care va consemna situația voturilor, punctajelor care stabilesc ordinea finală de la 1 la 7

– Președintele juriului va comunica organizatorilor rezultatul jurizării, păstrând secretul, la fel și organizatorii, până în momentul decernării premiului.

F. Decernarea:

– Premiul va fi decernat într-un spectacol de gală pe scena Teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani.

– Poetului laureat, printr-o hotărâre a Consiliului Local Botoșani, i se va conferi titlul de Cetățean de Onoare al Municipiului Botoșani, titlu ce i se va înmîna în cadrul aceleiași gale.

– Poetului laureat i se va edita o antologie din creația proprie de maximum 300 de pagini, finanțată de către Primăria și Consiliul Local Botoșani, în contract de asociere cu Fundația Culturală „Hyperion-Caiete botoșănene” Botoșani, co-organizatoare a manifestărilor dedicate acestui premiu. Cartea va apărea în seria „Poeți laureați ai Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia”, la Editura Paralela 45 Pitești și va fi lansată în spectacolul de gală a ediției următoare.

– Poetul laureat va fi prezent la ediția următoare, pentru a înmîna cununa de lauri noului poet laureat.

Prezentul regulament are la bază structura de fond a regulamentului inițial, pe bază căruia a fost emisă Decizia Primăriei Botoșani în luna martie 1991 și reprezintă cadrul legal de funcționare a **Instituției Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia**.

„Mama“ e un strigăt de ajutor care-și află în sine însuși salvarea

ANDRA ROTARU ÎN DIALOG CU DENISA DURAN

Denisa Duran (Denisa Mirena Pișcu (n. 1980) este poetă, traducătoare și manager cultural, autoare a patru cărți de poezie: *Pufos și mechanic* (Vinea, 2003) – pentru care a primit premiul de debut al Asociației Scriitorilor din București și al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Brașov; *Omul de unică folosință / Disposable People* (bilingvă, tradusă în engleză de Florin Bican), publicată la editura Galway Print din Irlanda, în 2009; *Sunt încă tânără* (Tracus Arte, 2012) – din care o selecție a fost inclusă în antologia *Cele mai frumoase poeme din 2012* (Tracus Arte); *Dorm, dar stau cu tine* (Charmides, 2014, cu ilustrații de Floarea Țuțuianu). A semnat primele trei volume cu numele Denisa Mirena Pișcu. Selecții din poezia ei au fost incluse în mai multe antologii din țară și din străinătate și au fost traduse în engleză, cehă, bulgară, germană, italiană, turcă și finlandeză. Andra Rotaru a dialogat cu Denisa Duran despre cel mai recent volum de poezie al acesteia, dar și despre traduceri ale unor autori ca Immanuel Mifsud sau Nikola Madzirov.)

Andra Rotaru: De curând ți-a apărut un nou volum de poezie, *Dorm, dar stau cu tine* (cu ilustrații de Floarea Țuțuianu), Editura Charmides. *Experiența maternității potențează sau atrofiază puterile poeziei? Cum a fost în cazul tău, au existat mai multe etape?*

Denisa Duran: Din punctul meu de vedere, experiența maternității potențează în mod evident puterile poeziei. Și volumul despre care vorbești, *Dorm, dar stau cu tine*, e chiar un argument în sensul ăsta: e un volum în care puterile poeziei sunt invocate să se întoarcă, ghemuindu-se ca într-un cuib, la poezia însăși, în starea ei pură, nudă, goală, hrănitoare. E un volum despre întâlnirea cu fiica mea, despre evoluția ei, ca ființă, până la împlinirea vârstei de un an. E o carte despre multiplele vâluri transparente pe care le îmbrăcăm și le dezbrăcăm amândouă, rând pe rând, probându-le ca într-un joc al devenirii. Cred că experiența de a fi părinte, dacă o iei în serios, te obligă să-ți reactivezi toate resorturile de creativitate și de înțelegere pe care le ai, neexplo-

rate suficient până atunci. Acum, la patru ani după ce am devenit mamă, pot să contrazic prejudecata conform căreia un artist nu poate să-și întemeieze o familie (decât renunțând la ceva din arta sa). A fi părinte mi se pare cea mai complexă și mai profundă experiență de viață prin care poți trece, și de aceea o găsesc cu atât mai potrivită pentru un scriitor/artist. Ca să-ți răspund mai concret la întrebare, eu am devenit mult mai activă din punct de vedere literar de când o am pe fetița mea – am scris mult, am început să traduc, să am lecturi publice și să fiu mult mai interesată de întâlnirile cu cititorii, chiar să călătoresc mai mult. Cu alte cuvinte, am devenit mai „responsabilă”, ca poetă. Poate chiar din teama de a nu mă scufunda în domestic, poate dintr-un nonconformism... În orice caz, cred că am început să mă raportez la mine, cu adevărat, ca poetă, doar după ce am născut-o pe Larisa. Și vorbesc cu ea despre poezie, i-am citit cartea asta, despre ea (de care s-a bucurat cu calm), o iau la lansări de carte, ea se joacă uneori de-a recitalurile – cu alte cuvinte,

am introdus firescul faptului de a fi poetă, în viața mea, am ieșit din zona de „excepționalitate” obositoare. Îmi asum ceea ce sunt în mai mare măsură, tocmai fiindcă am devenit un reper – pentru ea – și asta mă face să mă simt întreagă. Probabil de aceea m-am simțit pregătită, acum, să-mi schimb numele cu care semnez – de la Denisa Mirena Pișcu, la Denisa Duran – deși puteam s-o fac mai demult, la a doua carte, după căsătorie, așa cum m-au îndemnat câțiva prieteni scriitori dragi. Deci e un întreg parcurs identitar aici, nu numai cu „happy ending”, ci și cu „happy content”.

A.R.: *Personajele volumului se observă unele pe altele. Ceea ce nu poate să facă unul, preia celălalt, schimbând acesta fiind și o înțelegere tacită care crește gradual.*

D.D.: Mă bucur că vorbești despre „înțelegere”, „completare” și „gradație” – chiar și despre „tăcere”, acestea sunt concepte importante în carte. Cele două personaje feminine – mama nou-devenită și fiica nou-născută – construiesc, împreună, un univers în care se descoperă una pe alta, din amprente și sunete îngânate, un univers în care miracolul, desprins din trupul mamei, devine palpabil și cartografiabil. E un fel de carte despre îndrăgostire, în care tăcerea e vie și natura se lasă învățată: „Am văzut azi, împreună, prima furtună. Am stat la geam (cu geamul când închis, când deschis) și am urmărit vântul, ploaia, tunetele și fulgerele. Îi vorbeam despre ele și ea mă asculta, spunând din când în când „eeeh”, „eeeh”, și arătându-mi-le cu mâna”.

A.R.: *Există subiecte capcană sau subiecte dintre cele mai dificile, pe care doar puțini scriitori le pot aborda? Ai simțit vreun risc legat de tematica acestui volum?*

D.D.: Nu cred că există subiecte-capcană, în general; pericolul apare atunci când subiectele nu ți se potrivesc. Trebuie să scrii despre ceea ce te preocupă, realmente, despre ceea ce începi să înțelegi, despre ceea ce e deja în tine, zvârcolindu-se după o gură de aer de text. Există experiențe dificile, da, (raportate la felul fiecăruia de a fi), pe care mai întâi trebuie să poți să le citești în tine, ca să poți învăța să le scrii. Și a deveni părinte e o experiență dificilă – eu vorbesc în cartea mea nu atât despre „a fi părinte”, cât despre „a deveni părinte” – dar eu o văd mai degrabă ca pe-o experiență provocatoare și stimulatorie, așa cum am spus. Mi se pare imposibil, privind în

urmă, să fi trecut prin toate schimbările astea, să fi învățat să-mi cunosc fetița fără să fi scris nimic despre asta, să asist la (re)facerea lumii fără să-mi las „sensibilitatea alertată de miracol” – cu o formulare mai veche a lui Al. Cistelean. Riscurile pe care mi le-am asumat cu volumul ăsta nu au fost legate de temă, cât mai degrabă de stil. Am ales să reduc totul la esență, la esența gestului și a oftatului revelator, din timpul somnului. Am ieșit complet din limbajul poetic, așa cum spunea Nora Iuga după citirea manuscrisului, pentru că am simțit că poezia adevărată e acolo, în trăirea pură, în viața care învață să ființeze. Și de aceea am încercat să găsesc o formulă care doar să redea această poezie, nu s-o (re)creeze: „Când găsește câte-un obiect nou și interesant pe care vrea să-l cunoască, nu îl înșfacă, pur și simplu, nu pune mâna pe el, ci îl amușinează cu degetele. Deschide mâna ei mică și o apropie de obiect, fără atingere, o cupolă tactilă fremătătoare, încercând să-i simtă forma, să-i prieceapă conturul.”

A.R.: Între descifrarea limbajului unui nou-născut de către un părinte și descifrarea în sens invers, a limbajului lumii adulte de către un nou-născut, punțile sunt întortocheate.

D.D.: Da, cred că volumul ăsta e o carte a devenirii. Devenire în ambele sensuri – și a copilului, și a mamei. Și, ca în orice formă de dialog, limbajul joacă un rol esențial în definirea contopirii și a desprinderii. Căci dansul acesta, pe punțile făcute din privire și din atingere, despre asta este, despre contopire. Sunt

multe sunete în cartea asta, multe forme de respirație, multe gesturi în formare, și ăsta e alfabetul pe care îl scriu cele două ființe, una pentru alta.

A.R.: „Mama nu e un cuvânt, e un strigăt de ajutor”

D.D.: „Mama” e un strigăt de ajutor care-și află în sine însuși salvarea. Chemarea „mama” vorbește mai mult despre tine, decât despre cea pe care o chemi, și poate vorbește cel mai mult despre sunetul care contopește. Există câteva stereotipii cu care te confrunți, ca în orice experiență, și am așteptat și eu, cu mare emoție, să-mi aud numele cel nou pronunțat, însă formularea lui mi-a adus un zâmbet revelator: „Când e supărată și plânge de ceva timp, bombănind singură la ea în pătuț, începe să strige tot mai clar și mai tare: maaa-ma!, maaa-ma! Mama nu e un cuvânt, e un strigăt de ajutor.”

A.R.: *Volumul beneficiază de ilustrațiile realizate de Floarea Țuțuianu. Cum a fost colaborarea, cum ați definitivat conceptul?*

D.D.: Cartea asta a fost scrisă, live, acum trei ani, pe măsură ce evenimentele din ea se întâmplau. A avut nevoie de mai mult timp ca să se nască așa, ca obiect, decât ca text. După ce am scris-o, pe măsură ce trecea timpul, mi-o imaginam tot mai clar: pătrată – adică suficientă sieși, armonioasă, cu un singur text pe foaie – pentru a da un anumit ritm lecturii, cu textele fără titluri – continuându-se unul pe altul, în gradația devenirii. Mi-am imaginat-o chiar așa, însoțită de niște ilustrații care să intre în ritmul său narativ, să completeze textele așa cum, în conținut, un gest îl completează pe celălalt. I-am propus asta Floarei Țuțuianu, de care mă leagă o strânsă prietenie, și care mi-a făcut și coperta la volumul de poezii „Omul de unică folosință”. Floarea a ezitat, pentru că nu mai făcuse grafica pentru nici o altă carte în afară de propriile ei cărți de poezie – adevărate opere de artă conceptuală – adică nu mai ilustrase decât un text scris tot de ea, asumat în totalitate. O mare parte din cărțile literaturii române e înveșmântată în coperte realizate de Floarea Țuțuianu, dar în privința ilustrării unui text străin, în ansamblul său, a fost destul de sceptică. Până la urmă, am hotărât să lucrăm împreună la imagini, eu am venit cu câteva sugestii și ea le-a dat forță expresivă celor cu care rezona. Am plecat de la câteva fotografii personale, dar care nu aveau un conținut descriptiv, ci mai degrabă sugestiv. Am fost amândouă încântate de rezultat. Mi se par cele mai potrivite ilustrații & copertă pe care le-ar fi putut avea cartea, sunt cele pe care textul le aștepta: emoționante prin rafinamentul lor, prin forța conceptuală și prin lumina pe care o conțin.

A.R.: *Ieșirea din „bebelușenie” a copilului e echivalată și pentru părinți cu vreo stare, etapă?*

D.D.: Ieșirea dintr-o anumită formă a sinelui: „Azi are un an. Mi se pare că a ieșit din bebelușenie ca un fluture din cocon. Ușor și mătășos”. A fost unul din momentele când poți să simți devenirea împlinită, să constăți că schimbările sunt vizibile pentru toți. Și poate te simți mândru, sau ușurat, sau puternic, sau nerăbdător să vezi ce urmează. Din fericire, când ești părinte vezi că sunt multe asemenea momente, periodice, într-un fel, care se succed cu o forță magică și care ți se viața. Etapele devenirii urmează una după alta, cu foșnet, fiecare cu farmecul și înțelepciunea sa. Totul e să ne păstrăm, ca părinți, prospețimea privirii, receptivitatea – și asta e starea/etapa continuă în care să ne aflăm.

A.R.: *Ai fost din ce în ce mai activă în ultimul timp. L-ai tradus pe maltezul Immanuel Mifsud, iar volumul „În numele Tatălui (și al Fiului)” a apărut la Polirom. De asemenea, l-ai tradus pe macedoneanul Nikola Madzirov, ale cărui poeme au apărut în mai multe reviste. Pe ambii i-ai întâlnit la festivaluri sau workshopuri. Care este importanța workshopurilor, rezidențelor literare, festivalurilor, ieșirii din țară?*

D.D.: Pe Immanuel Mifsud l-am cunoscut în 2009, la un festival de poezie din Cehia. Pe Nikola Madzirov la Malta, acum doi ani, la primul workshop de

traduceri la care am participat. Se pare că lucrurile s-au așezat, atunci, într-un anumit fel: mă amuză coincidența – traduceam o parte din „Marea cea Mare. O istorie umană a Mediteranei”, de David Abulafia, când am fost invitată la Festivalul de Literatură Mediteraneană din Malta. Și odată întoarsă de acolo, am început să-i traduc (din engleză) și să-i public pe cei doi autori – cunoscuți la nivel internațional. Lui Immanuel i-am citit patru cărți traduse în engleză – poezie și proză – i-am tradus câteva texte și le-am publicat în revistele de la noi, apoi am propus marilor edituri românești publicarea romanului său, „În numele Tatălui (și al Fiului)”, care a luat Premiul Uniunii Europene pentru Literatură, în 2011, și care va fi publicat anul acesta și de Gallimard. Am fost foarte bucuroasă că editura Polirom a acceptat destul de repede să-l publice. Apoi echipa minunată de la FILB l-a adus la București, în decembrie. De curând, îmi scria că i-ar plăcea să se mute în România. Îmi doresc să reușesc același lucru și pentru poezii pe care îi traduc acum, în continuare – macedoneanul Nikola Madzirov și irlandezul Neil McCarthy – să le public cărțile și să fie invitați în România, pentru ca cititorii să-i cunoască. Pentru volumul de poeme al lui Nikola, „Fărăme dintr-o altă epocă”, am vorbit deja cu o editură importantă din România. Dar partea cea mai minunată din tot procesul e traducerea propriu-zisă și discuțiile pe care le am pe text, cu autorii. Pentru traducerea poeziilor l-am avut ca lector, întotdeauna, pe Florin Bican, un traducător de mare finețe și un om absolut minunat, fără de care n-aș fi îndrăznit să-mi fac inițierea în această artă a subtilității redării. Sunt scrupuloasă și vreau să fiu sigură că am găsit cea mai bună variantă a poemului, înainte să-i dau drumul în limba română, iar discuțiile astea pe text – cu autorul și, la sfârșit, cu Florin, îmbogățesc nespuse de mult universul de nuanțe al poemului, din care decupez varianta finală. Valoarea cea mai mare a experiențelor în străinătate e dată de prietenii care se leagă și de literatura valoroasă pe care o descoperi și o aprofundezi prin traducere, dar și de întâlnirile pe care le are poezia ta cu publicul străin. E un exercițiu foarte necesar, cred eu, acela de a testa relevanța textelor tale față de un public internațional, de a vedea în ce măsură mesajul tău e important și pentru alți oameni decât cei din jurul tău. E o experiență formatoare.

A.R.: *Ce urmează?*

D.D.: Lucrez acum la un volum de poezii în alt registru stilistic, o să vedem ce o să iasă, dar îmi place să lucrez la el. Mai sunt și alte frânturi de manuscrise care vor lua, la un moment dat, oase și coperte. O să finalizez un proiect început anul trecut cu un artist din Austria, Bruno Pisek – o compoziție radiofonică despre București, formată din poeme, și sunete, și versuri înregistrate pe mai multe voci, și țărâit de greieri indigeni. Însă, deocamdată, „Dorm, dar stau cu tine”.

Trei oameni stând în aceeași încăpădere, unul lângă altul, gonesc cu o viteză incredibilă prin univers

ANDRA ROTARU ÎN DIALOG CU LIGIA PÂRVULESCU

Ligia Pârvulescu a urmat cursurile Facultății de Drept A Universității București și pe cele ale Facultății de Comunicare și Relații Publice A Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative București. Are un master în Muzeologie și Patrimoniu Cultural. A publicat poezii în revistele literare *Familia*, *Oglinda literară* etc. În 2014 debutează cu volumul de poeme *Fluvii de asfalt*, Casa de Editură Max Blecher. Andra Rotaru a dialogat cu autoarea despre acest volum de debut.

Andra Rotaru: *În ce mod poate modifica un pretext un context (poetic)?*

Ligia Pârvulescu: Viața însăși e contextul. Cu maximum de poetic inclus. Modificările au loc tot timpul, altfel n-ar mai exista contextul. Pentru că viața înseamnă schimbare. Pretextul suntem noi, oamenii. Și nu numai. Khalil Gibran spune că *Frumusețea este Eternitatea contemplându-se în oglindă*. Cumva, asta se întâmplă. Noi, oamenii, suntem o fărâma din eternitate, un „pretext” prin care Universul devine conștient de el însuși. Iar acest proces generează, printre altele, frumusețe. Chiar și în cele mai neașteptate locuri, în cele mai „nefericite” momente și în cei mai „condamnabili” oameni. Noi, ca pretexte, modificăm permanent contextul poetic care este viața. Când spun „poetic” mă refer la tot ceea ce înseamnă evoluție, armonie. Poate suna ciudat, dar chiar și dizarmonia face parte din context. Fără ea nu am putea aprecia ceea ce înseamnă armonie. Poezia lumii așa e făcută, din lumină și umbră. Ambele sunt necesare vieții. În ce fel modificăm noi acest context poetic și balanța

dintre lumină și umbră depinde de fiecare în parte. Cred în existența liberului-arbitru și în responsabilitatea ce decurge de aici. Din fericire, viața este foarte diversă în formele ei de manifestare și ne oferă o multitudine de căi prin care putem contribui la desfășurarea și evoluția ei. Chiar prin simplul fapt că ne aflăm aici, că trăim și gândim, participăm la modificarea „contextului”. Mai concret, modurile prin care putem modifica acest context poetic au ca bază chiar stările prin care trecem. Pentru că din stări decurge acțiunea, la nivel individual și colectiv. Desigur, și stările sunt generate de ceva, dar nu vreau să detaliez prea mult. Însă dacă starea e pozitivă, apar modificări corespondente, mergând de exemplu de la concerte de muzică de la care pleci cu o stare incredibilă de împlinire sau cu o sete de căutare și autocunoaștere pe care poate nu le-ai mai experimentat până în momentul respectiv, până la ajutorarea colectivă a unor zone mai puțin norocoase ale lumii. Dacă starea de bază e negativă, modificările se produc în sensul certurilor, parcurgând toată spi-

rala descendentă, putând sfârși cu un război în cel mai concret mod posibil. Desigur, între cele două extreme există o paletă infinită de nuanțe, dar cam acesta ar fi tabloul general, ca schiță. Eu cred în frumusețe. Tot Gibran spune că trăim doar pentru a descoperi frumosul și că restul e un fel de așteptare. Modificările contextului poetic într-un sens negativ eu nu le consider a fi nici bune, nici rele, ci doar un fel de... așteptare.

A.R.: *Ce putere are „timpul care se întoarce pe partea cealaltă”? Există doar în relație cu oamenii care îl percep, poate căpăta o altă dimensiune?*

L.P.: Aș putea spune că timpul nu există. Există o eternitate la care noi, având o durată de viață atât de limitată, nu ne putem raporta decât înregistrând o extrem de mică fracțiune din ea, pe care ne-am obișnuit să o numim timp. Tot ceea ce percepem în jurul nostru are legătură cu o eternitate pe care nu o putem cuprinde cu rațiunea, cel puțin nu la nivelul ei de dezvoltare actual. Contemplarea unui apus, culorile aproape ireale care se succed pe cer, pe pământ și în spațiul dintre ele, modul în care se schimbă treptat lumina ne oferă o stare de grație, de percepere a frumuseții pe care, poate că în momentul respectiv, nu o legăm de timp. Sau, mai corect, nu o legăm de eternitate. În acele momente reușim să „simțim” eternitatea, dincolo de iluzia timpului. Eternitatea dă conținut frumuseții. Poate de asta Gibran a făcut legătura între cele două. „Timpul care se întoarce pe partea cealaltă” are exact puterea pe care i-o dau oamenii. Timpul are multe dimensiuni – sau niciuna. „Partea cealaltă” este de fapt un alt fel de percepție. Totul e relativ. Trei oameni stând în aceeași încăpere, unul lângă altul, gonesc cu o viteză incredibilă prin univers. Este viteză cu care Pământul parcurge distanțe, viteză cu care sistemul solar parcurge distanțe. Și în același timp este și viteză gândurilor și intensitatea trăirilor pe care le au cei trei. Astfel încât pentru ei un minut poate fi simțit și trăit în cu totul altă dimensiune temporală decât cea a unui „minut”. Și desigur, cu mari diferențe între cei trei. Pentru unul poate părea din punct de vedere emoțional o oră, pentru altul doar o secundă. Stările comprimă sau dilată timpul. Iar dacă stările devin din ce în ce mai intense, pot ajunge la un punct, pe care mulți dintre noi l-au experimentat, și anume acel punct în care ai senzația că timpul s-a oprit. Dar timpul nu se oprește. Nu se poate opri ceva ce nu există. Doar că acela este momentul

în care omul respectiv a reușit să perceapă eternitatea. Frumusețea nu are timp, eternitatea nu are timp. Chiar frumusețea unei persoane nu are timp. Dacă am putea rămâne conectați permanent la acea stare de „suspendare” a timpului, am putea „vedea” asta.

A.R.: *„cimitirele sunt locuri aglomerate/ aici se dau cele mai reușite petreceri”. Ce este o petrecere în cultura noastră, de exemplu?*

L.P.: Avem o cultură solidă a petrecerilor. Poate la un moment dat se va ajunge la o celebrare continuă a vieții. Cu realizarea faptului că viața și moartea sunt indisolubil legate, în acest moment. Și că asta e frumusețe. Acea cred că va fi cea mai reușită petrecere. Și mai cred că avem potențialul de a o realiza.

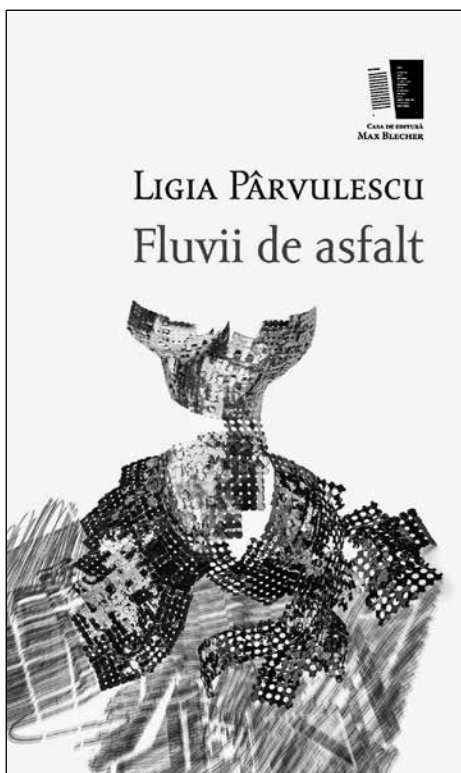
A.R.: *Există vreo legătură causală între ceea ce scrii și viața reală? Dar vice versa?*

L.P.: O legătură în mod cert există, dar n-aș numi-o causală. Sunt situații în care viața reală trăită ulterior unor lucruri pe care le-am scris îmi „explică” mai bine sensurile cuprinse în cuvintele scrise. Sunt momente în care încep să scriu cu „pretextul” unei situații din viața reală, dar mi se aduc în pagină cu totul alte tablouri. Și sunt și momente în care scriu fiind inspirată de o situație din viața reală, a mea sau a altcuiva. Îmi place uneori să intru în pielea unui personaj de film, de exemplu, și să scriu din perspectiva lui, încercând să am trăirile, senzațiile și modul lui de a gândi. E un exercițiu care, pe lângă faptul că îmi face plăcere, mă ajută să înțeleg la nivel mai profund și alte tipuri de personalitate decât cea pe care o am eu. Consecința fiind că am ajuns să nu mai judec oamenii care gândesc, simt și fac lucrurile altfel decât mine.

Am realizat că ceea ce fac eu și cei ca mine e doar o cale diferită de ceea ce fac alții. E un exercițiu de umanitate.

A.R.: *„fac parte dintr-o specie cu sânge cald”. Cât de dificil e să relaționezi sau să întâlnești persoane aparținând aceleiași specii?*

L.P.: Cred că parțial am spus deja. Pe măsură ce judeci oamenii din ce în ce mai puțin, reușești să-i înțelegi din ce în ce mai bine și să iei lucrurile din ce în ce mai puțin personal. Și atunci nu e dificil. E o plăcere. Oamenii sunt frumoși. Fiecare are o parte frumoasă și eu asta caut în fiecare om cu care ajung să relaționez. Mă amuză și înțeleg părțile întunecate ale fiecăruia și admir foarte mult părțile luminoase. Îmi place să laud oamenii, să-i încurajez, să le fac complimente. Ăsta e modul meu de a contribui la dezvoltarea a ceea ce eu văd că au frumos în ei. Același lucru îl fac, bineînțeles, și cu

mine. E unul dintre modurile prin care eu, ca pre-text, modific contextul poetic al vieții.

A.R.: *Dacă am crede că fericirea noastră depinde de alții, cum ar fi lumea asta?*

L.P.: Lumea ar fi cam așa cum este și acum. Pentru că cei mai mulți dintre noi cred că fericirea depinde de persoane sau lucruri exterioare nouă. O casă, o mașină, o funcție, vacanțe, o anumită relație, o anumită persoană. Și alergăm așa în cerc de la pătuțul de nou-născut până la pătuțul de nou-decedat. În momentul ăsta n-aș mai spune nici măcar că fericirea depinde de noi înșine. Fericirea pur și simplu este; ceea ce depinde într-adevăr de noi e să găsim o cale sau căi prin care să o accesăm. Metode există, sunt naturale, dar le considerăm doar niște teorii până când nu ajungem să experimentăm efectiv pe „pielea” noastră că acele metode dau rezultate. Mă refer de exemplu la meditație. Putem să ne întrebăm cum ar fi lumea asta dacă am reuși să simțim fericirea în modul în care am descris-o mai sus.

A.R.: *„oamenii-s ca hainele/ cu cât sunt croiți dintr-un material mai subtil cu atât/cad mai frumos”*

L.P.: Oamenii sunt diferiți. Se spune că suntem „unul”, și asta e adevărat, ca sursă și ca esență. Un organism este unitar fără ca inima să fie identică cu plămânii. Varietatea dă frumusețe, asta e valabil și la oameni. În unii oameni esența este mai „brută”, în alții este mai „rafinată”. Nu spun asta în sensul de ierarhie sau nivel de evoluție. Există oameni care au o esență „brută” și o sensibilitate și senzitivitate mult mai mari decât așa-numiții oameni „subtili”. Un astfel de om poate avea mai mult caracter decât un om „rafinat”. ăsta e materialul la care mă refer. Acea grație a caracterului care trece dincolo

de cuvintele rostite de ei (care uneori pot fi dure – pentru că unii dintre acești oameni sunt duri) nu poate fi egalată de nicio delicatețe a comportamentului social afișat. Poate părea paradoxal, dar uneori materialul subtil se poate găsi la oameni lipșiți de armonia dansului etichetelor sociale. Relația cu astfel de oameni poate fi dificilă, dar face ca efortul să merite. O asemenea relație e ca o haină croită dintr-un material foarte bun, dar sensibil, care se deteriorează ușor. Trebuie să ai grijă când porți „haina” acelei relații și mai ales cum te porți cu ea, în ea. În ciuda dificultății, e genul de relație care te înfrumusețează mai mult decât orice altă „haină” și care nu te va orienta decât spre a fi din ce în ce mai bun.

A.R.: *În ce mod te-a ajutat scrierea acestei cărți?*

L.P.: M-a ajutat să-mi fac o plăcere, și anume aceea de a scrie. În tot ceea ce fac de plăcere pun pasiune. M-am hotărât să și public pentru că am vrut ca cel puțin o parte din textele pe care le-am scris până acum să nu rămână doar pentru mine. Atunci când vii aici primești mult de la lume, într-o formă sau alta, și la un moment dat apare nevoia de a oferi, la rândul tău. Întotdeauna mi-a plăcut foarte mult să scriu și consider scrisul ca fiind printre formele mele de a dăruii în relație cu lumea. Apreciez exercițiul intelectual, creativ, psihologic, însă nu în detrimentul activităților care implică mai puțin mentalul. Pentru că viața nu e unilaterală, are multe fațete și pe măsură ce le descoperi în varietatea lor te îmbogățești interior și te dezvolți în mai multe direcții. De fiecare dată experiența e diferită și de fiecare dată te transformă. Unul dintre rosturile vieții e să lase semne. Și nu cred în semne rele.

Tot ce ai construit cu trudă deconstruiești cu pasiune

ANDRA ROTARU ÎN DIALOG CU MIRUNA VLADA

Miruna Vlada a debutat în 2004 cu volumul „Poemextrauterine” (Editura Paralela 45). A luat câteva premii de debut și volumul a provocat dezbateri despre literatura așa zis „feminină” și

viscerală. În 2007 a publicat volumul „Pauza dintre vene” la Editura Cartea Românească. A organizat și a susținut numeroase lecturi de poezie în țară și în străinătate. În 2013 a obținut un doctorat în Științe politice cu o teză despre europeanizarea problematică a Bosniei Herțegovina. În 2014 a publicat volumul de poezie „Bosnia. Partaj” la Editura Cartea Românească și în 2015 a început să lucreze la primul ei roman. Andra Rotaru a dialogat cu Miruna Vlada despre cel mai recent volum de poezie al acesteia, „Bosnia. Partaj”.

Andra Rotaru: *Ai petrecut o perioadă destul de îndelungată în spațiul Balcanic. Au existat discrepanțe între ceea ce știai despre Balcani și ceea ce ai găsit la fața locului?*

Miruna Vlada: Da, diferențele sunt enorme. Din cutremurul ăsta a ieșit și poezia, cred. De la bun început am simțit nevoia să îmblânzesc realitățile, chiar și cele pe care nu le cunoșteam, doar le citeam. Și mi-am construit o Bosnie „drăguță” și plină de clișee protectoare. Apoi când am ajuns acolo am găsit tot o Bosnie drăguță, dar cu gheare. E foarte subiectivă falia asta între ce vedem și ceea ce credem, e foarte fragilă. Cred că ține de cât de puternici suntem fiecare dintre noi. Pe mine, realitățile crude de acolo m-au lovit din plin pentru că nu îmi permiseseam să le înțeleg, să mă dez-

armez un pic ca să pot empatiza autentic, și să le văd fără mască. E întotdeauna mai confortabil cu mască.

A.R.: „Bosnia e cea mai/ bună dintre lumile imposibile”

M.V.: Bosnia e fascinantă tocmai pentru că e de neînțeles. Pentru că e posibilă în aceeași măsură pentru care e și imposibilă.

A.R.: „sunt constructivistă/ pentru că empatizez cu obiectele din jur” Care este rolul partajului în procesul construirii?

M.V.: Partajul e o acțiune derridariană. Adică tot ce ai construit cu trudă deconstruiești cu pasiune. Seamănă puțin și cu travaliul nașterii. Asta și pentru că partajul e o acțiune de foarte mare intimitate, o distrugere a intimității care are două trupuri simultan.

A.R.: Care sunt mecanismele de apărare ale unui organism (nu neapărat fizic) în pragul segregării?

M.V.: Poezia, teama, sentimentalizarea, victimizarea. Să-ți ceri ție însuși îndurare.

A.R.: Ceea ce rezultă în urma unui partaj poate fi muzeificat sau transformat într-un personaj erou. De ce au atâta forță aceste „fantome”?

M.V.: Ele sunt puternice pentru că sunt niște femei care au fost de la bun început învățate să ierte și să se sacrifice pentru binele celorlalți. Răul lor e adesea perceput ca un bun social. De aici poate și tensiunea majoră din poveștile lor. Că ele nu acuză direct, ele doar încearcă să ierte și să trăiască cu durerea asta, ceea ce e sfâșietor.

A.R.: „victimizarea e ca un chirurg nepriceput/ care îți mutilează/ cel mai sănătos/ organ”

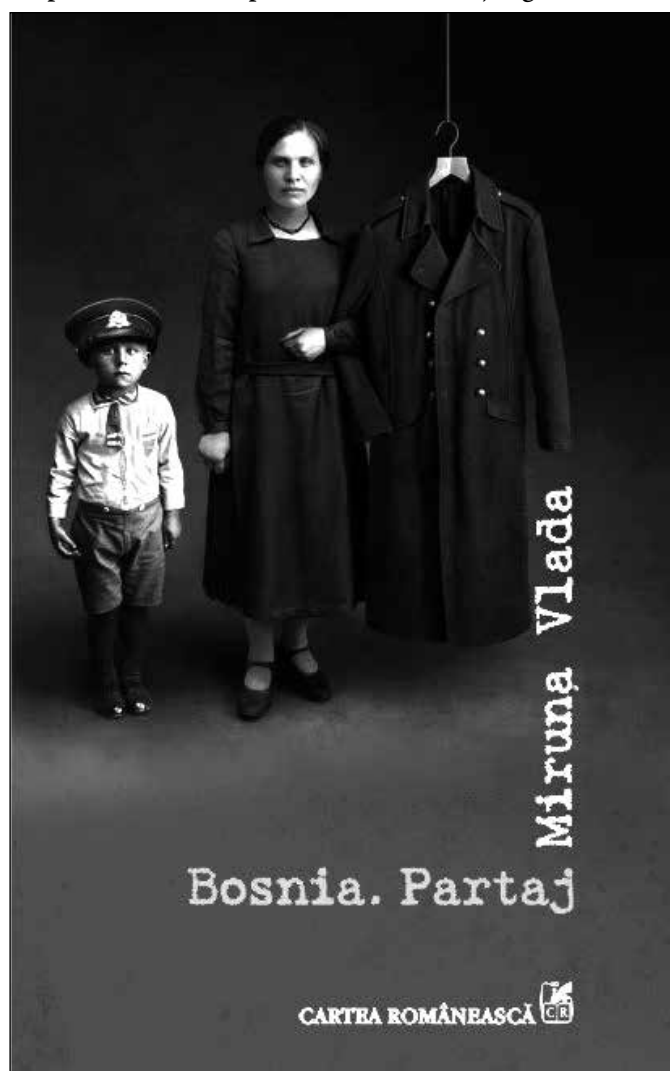
M.V.: Așa cum am spus mai sus, victimizarea e un mecanism de apărare. Cel mai sănătos organ e adesea stima de sine și fix acolo atacă victimizarea, ca să își distrugă imunitatea.

A.R.: Angelia Jolie apare într-un poem din volumul tău cel mai recent. Care e distanța dintre lumina reflecțiilor și Bosnia?

M.V.: E o distanță mare. Bosnia a fost treptat transformată într-un show horror de urmărit de către occidentali cu popcorn. Bosniacii simt că le este abuzată durerea mai ales ca și compensație pentru lipsa de intervenție din timpul războiului și îi doare foarte tare. Sigur, și Angelina explică faptul că scopul e nobil – să popularizeze atrocitățile genocidului ca el să nu se mai repete. Dar uite ce se întâmplă acum în Nigeria. Sute de morți într-o singură explozie cu bombă teroristă și noi care discutăm despre importanța libertății de exprimare și protejarea valorilor Vestului. Hollywood-ul folosește Bosnia ca o formă de educare și reeducare unde se folosesc metode „estetice” și de entertainment. Asta am simțit adesea – că suntem consumatori de drame pe bandă rulantă și nu mai suntem în stare să simțim nimic. Doar simulăm niște lacrimi și ne continuăm consumul mai departe.

A.R.: Identitatea nu e doar un joc de lego din care, dacă îndepărtezi o piesă, celelalte părți se disipează. Există rămășițe și înainte și după un partaj?

M.V.: Există, cred, un puzzle neterminat în fiecare divorț. După partaj vezi altfel culorile cum se amestecă unele cu altele. Nimic nu se pierde, totul se transformă. E o simplă lege a fizicii și a metafizicii.

Scriitorul - destin și opțiune -

Recuperarea memoriei, înainte de toate, dintr-o perioadă mai veche dar și mai nouă a existenței noastre, m-a determinat să întreprind acest demers. Scopul lui este, mai ales, unul de introspecție, de re/descoperire, a acelor zone mai mult sau mai puțin cunoscute din biobibliografia unor scriitori contemporani... Cum scriitorii, oamenii de cultură în general, s-au dovedit a fi în toate timpurile avangarda prospectivă, credem că, în condițiile de astăzi, o mai bună înțelegere a fenomenului literar nu poate fi decât benefică...

1. Pentru un scriitor, destinul și opțiunea sunt dimensiuni existențiale fundamentale. Ce rol au jucat (joacă) acestea în viața dumneavoastră ?
2. Istoria literaturii consemnează, uneori, arbitrar momentul debutului unui scriitor. Pentru dvs., când credeți că s-a produs (cu adevărat) acest eveniment? Vorbiți-ne câte ceva despre primele încercări literare.
3. Care a fost drumul până la prima carte ?

4. Ce personalitate (personalități), grupare literară, prieteni, eveniment biografic etc., v-au influențat viața ca om și scriitor?
5. Raportul dintre conștiință, politică și gândirea liberă constituie o mare problemă a lumii contemporane. În aceste condiții, care este, după dvs., raportul dintre cetățean și scriitor, dintre scriitor și putere?
6. Literatura – la frontiera mileniului III. Din această perspectivă cum apare, pentru dvs., literatura română contemporană?
7. Credeți că există un timp anume pentru creație sau este vorba despre un anumit „program” al scriitorului? La ce lucrați în prezent?...Pe când o nouă carte?...

Facultativ:

- 7 + UNU. În contextul celor afirmate, pentru a avea un dialog mai direct cu cititorii noștri, selectați din opera dvs. un text care, în linii mari, generale, să vă reprezinte. Vă mulțumesc pentru înțelegere.

Anchetă realizată de Petruț PÂRVESCU

MARIA BACIU

„Destinul e buletinul de identitate al existenței”

1. Destinul e buletinul de identitate al existenței. Poți să-l înnobilezi ori să-l întinezi. Dar poți să-l și ajuți prin muncă, iar, dacă ești dăruit și cu har, opțiunea de a te plasa pe o dominantă conturează

un destin mai puternic, mai pronunțat, unic, chiar. Opțiunile sunt privilegii ale datelor personalității și spune ceva despre ea. Două opțiuni, mai ales, mi-au marcat destinul și au ajutat la alcătuirea personalității mele morale și culturale: de prima s-ar lega studiul literaturii, care mi-a dictat, implicit, și profesia;

de a doua ținea apărarea libertății conștiinței mele pentru a nu fi un om dator unui regim totalitar; acțiune anevoioasă dar nu imposibilă. Destinul rămâne o noțiune abstractă, dacă nu-i dai un sens. Eu consider că i-am dat.

2. Cred că debutezi cu fiecare carte apărută, pentru că, de fiecare dată, e altceva... Cronologic, debutezi cu un volum. Dar fiecare carte e încorporată în următoarea, pentru că tehnica artistică a scriitorului evoluează în timp, încât, din acest punct de vedere, la orice scriitor, în final, putem vorbi de o singură carte, eventual, cu mai multe capitole, carte care devine oglinda măiestriei artistice a autorului ei. Adevăratul meu debut a avut loc în 1983, când am fost răsplătită cu Premiul U.S. la Concursul „Porni Luceafărul...”, chiar dacă până atunci mai publicasem. De fapt, nu m-am bătut niciodată să-mi fac loc pentru o recunoaștere publică. Eu scriam, și mi se părea, cum mi se pare și astăzi, că e suficient. Cred că nu e bine, dar cred că e

și mai rău ca tot ce-ți cade sub peniță să consideri că e și bun de încredințat tiparului și, implicit cititorului. E chiar dăunător. Și, la noi, se poartă... Editorial, primul ciclu de poezii, „Cercuri“, mi-a apărut la Ed. Junimea, în 1985, în vol. „Solstiții“, conținând cinci debutanți. Momentul editării unei cărți nu era tocmai prielnic unui intelectual care comunica pe aceeași lungime de undă cu regimul. Și asta este cunoscut, deși, acum, cam fiecare se dă drept oropsit al vechiului regim, chiar dacă dosarele securității, câte mai sunt, vorbesc altceva...

3. Un drum al acumulărilor. Mi-am format o cultură poetică. Șansa de a fi profesoară de română la un liceu umanist m-a ajutat. Scriam și publicam în paginile revistelor. Dar nu mă gândeam să mă adresez vreunei edituri. Încrederea în scrisul meu am obținut-o în timp. Textul e ceva în alcătuire permanentă. Problema e cum ajungi la formula de text în/din care să nu se mai poată adăuga sau elimina ceva. Textul e o hartă precisă în care disponibilitățile tale au înfipt niște fanioane fără de care drumul spre înțelegerea lui ar fi anevoios. Nu poți înșira cuvinte la nesfârșit, indiferent cât de modernă ți-ar fi viziunea asupra scriiturii. E, într-adevăr, un drum până la prima carte, drum în care scrii și re-scrii, până ajungi singur la convingerea că ceea ce încredințezi tiparului poate interesa și pe alții.
4. În primul rând, am plecat la școală cu o zestre bogată de poezie pentru că mama, îndrăgostită fiind de poezie, m-a învățat și pe mine tot ce știa ea și mult mai mult încă. Apoi am avut șansa unor profesoare de limba română fantastice care au știut să mă încurajeze în ale scrisului. În studenție, promoția mea era alcătuită, în cea mai mare parte, din tineri talentați: Gh. Drăgan, N. Florescu, Cezar Ivănescu, Ionel Nicolae, Grigore Ilisei, N. Turtureanu etc. etc. Atmosfera îmi era prielnică. Un rol important pentru mine l-a avut regretatul Lucian Valea, care s-a arătat încântat de ceea ce scriu și m-a încurajat să public prima carte pe care am alcătuit-o împreună. De altfel, Lucian Valea a luat legătura cu poezia mea printr-o colegă la care văzuse un caiet al meu cu poezii, de unde au ales un grupaj pentru „Porni Luceafărul...“ din 1983. Așa m-am pomenit eu cu premiul cel mare al concursului. După aceea ne-am cunoscut și am discutat împreună majoritatea textelor pe care urma să le public. Până la urmă, scrisul e o sumă de trăiri și atitudini pricinuite de alții cu impact foarte personal în ființa ta.
5. Nici unul. Decât în cazul poetilor de Curte! Scriitorul rămâne (dacă are prin ce!). Puterea e sezonieră. Dacă durează o operă importantă, scriitorul însuși e o instituție, o putere.
6. Se impun din ce în ce mai multe talente viguroase din rândul tinerilor, alături de cele impuse deja. Se publică și multă maculatură care sufocă piața de carte. Sunt de acord cu Cristi Bădiliță care semnala lipsa cronicarilor literari de elită. Cred că poezia cunoaște o dinamică mai mare decât proza dar nu e mai puțin adevărat că poezii scriu și proză. Și invers. Mi-a atras atenția, în mod cu totul deosebit, Antologia apărută la Iași, Ozone Friendly, coordonată de O. Nimigean, cu o prefață cu totul încântătoare, semnată de Dan Lungu. În această Antologie sunt publicate poezii și proze ale membrilor cenaclului Club 8 patronat de autorul prefetei. Multe dintre numele din Antologie sigur se vor schimba în renume, în scurt timp. Există multe valori în formare. Peste niște ani, când tabla de valori va fi respectată, literatura română își va recăpăta strălucirea.

7. Să fim înțeleși! Scriitorul nu are un anumit timp al lui. El are tot timpul! Nu ești scriitor pentru două ore! Ești sau nu ești scriitor! Scriitorul programează, face planuri, se informează, poartă cu el un bagaj imens de stări, subiecte, care se întrupează mai ușor sau anevoie. Toate activitățile sale îl ajută. Scriitorul este continuu. Dacă ești! Fie că ești prolific sau nu. Scriitorul trebuie să fie un om de serioasă cultură poetică, filozofică, mitică, să-i fie familiare alte culturi. Talentul nu este suficient. Necultivat, el devine steril. Scriitorul e condamnat la a munci pentru consemnarea și conservarea memoriei omenirii, în felul său. Scriitorul trebuie să fie un om moral. În ce mă privește, aștept din zi în zi o carte de poezii de la Editura Augusta din Timișoara. Am terminat, pentru tipar, romanul „Țara Ionuților pozitivi“, o carte pentru liceeni, profesori și părinți, și gândesc asupra altei cărți de mărturie despre o perioadă a comunismului biruitor și poate post-comunismului, cu oameni și fapte așa cum mi s-a înfățișat mie acest timp.

Botoșani, 2002

7 + UNU

Cer ars

Ziua asta n-a sfârșit de plâns
Soarele s-a-nchis într-o găoace.
Nu se știe care cer a nins
Peste cimitirul ars de pace.
A trecut pe drum un orb și-a spus
C-a murit Isus, și altul nu e
Să se-nvrednicească până Sus,
Ca să fie iar bătut în cuie...

Duminică

Duminica, nevoiașă,
Cu sânii uscați,
Cocârjată, ca o cerșetoare,
Vrea să pară o străină.
Se face că nu mă vede.
Pășește numai înainte,
Săltându-și traista
Pe spatele beteag.
De ce nu te stingi mai repede,
După colț, Păcătoaso?
Ți-am însoțit singurătatea
Până mi s-a acrit...

2012, Botoșani

MIRCEA OPREA

„...sunt contemporan cu literatura bună a lumii din toate timpurile.”

1. Vrei să-ți spun? Habar n-am care mi-i destinul! Habar n-am pentru ce m-am născut, ce caut pe-aici, în timpul ăsta și nu în altul, în locul acesta, în *animă-lul* acesta. Nu-s dintre cei care

s-au născut cu vreo misiune, nu-i treaba mea să fac binele altuia și, cu atât mai puțin, să accept mântuirea de la altul! Habar n-am care mi-i destinul. Dacă alții și-l știu, treaba lor! Da, am opțiuni; aici nu pot minți pentru că opțiunile sunt la vedere. Dacă trec peste „opțiunile” impuse, cercetate de Gabriel Liiceanu în *Despre libertatea gravitațională* (sex, rasă, epocă, loc, ascendență, limbă), opțiunile mele încep cu nu și sunt cele care-mi dau personalitate, vizibilitate între ceilalți. Da, prin ce mă deosebesc de alții, văd că eu am opțiuni: sigur am opțiuni! Când, totuși, din lașitate, spun că am aceeași opțiune majoră, esențială, cu a altuia, aceea nu-i opțiunea mea, ci este un compromis, o slăbiciune de care mi se face rușine de mi se stinge oglinda.

2. Formal, e un debut în presă, altul în cenaclu, altul în volum. Poți muri înainte de oricare, fără a supăra pe nimeni. Probabil mai e un debut, real, prin care intri în conștiința cititorilor, a confrăților, a criticii. În termeni gravi, eu n-am debutat încă, doar mi-am pierdut puțin virginitatea... Scriu din adolescență, nu este gen pe care să nu-l fi ratat, și încă n-am trecut de „primele încercări literare”. Scrisu-i lucru bun: te obligă să îți mâinile pe masă, lumina aprinsă!

3. „Drumul până la prima carte”? Infernal de greu: l-am greșit de câteva ori, l-am reluat, oricum m-a costat prea mult, motiv pentru care este o lungă distanță până la următoarea carte și tot așa. Greutățile de a publica (pentru mine) m-au leucit să insist, m-au scutit de a mulțumi cuiva (mamei, lui Dumnezeu...), m-au scutit de binevoitori și sponsori cărora și lor ar fi trebuit să le mulțumesc. Toate astea mi-au tăiat cheful să public, nu și să scriu. La urma urmei, scrisul este boala și leacul, pe când a face cărți e doar o meserie.

4. Vârsta mi-ar da dreptul să mă alătur (fals) cui aș vrea. Mi-aș găsi ușor martori din generație care să mă susțină (mai ales cei morți); buna creștere (a lor și a altora) m-ar lăsa să-mi arog orice filiație... Cunoscut puține despre „contemporanii” care scriu (care publică, mai exact), cu atât mai puțin știu despre grupări literare, deși am trecut și eu prin câteva, fără să simt vreo afecțiune pentru una, alta. Aceste grupări le văd (ce bine îmi pare că greșesc!) formale, fără esență, ca un fel de rubedenii de complezență... Dacă e nevoie, la rigoare, aparțin Înzeciștilor. Ahoe! Asta, despre grupări. Cu

oamenii e altfel. Aș putea să-l respect pe Socrate pentru că a trăncănit fără să lase ceva scris de mână lui; aș putea să învăț de la Darwin umilința amânării operei; aș putea să învăț de la Freud cum se tratează oamenii de obsesia de ei înșiși; aș putea să-l copii pe Charles Fort dar... *Această credință este tot atât de răspândită ca și cea referitoare la fantome și la vrăjitoare, pe care doar superstițiosul o mai neagă astăzi.* ...Viața mea, ca om (!), mi-au influențat-o (întotdeauna în rău) cei care au condus țara asta, lumea, și pe care nu i-am strâns de gât la vreme pentru că n-am avut curajul să-mi asum un eroism ilegal, ci doar să-l gândesc. Asta-i și singura libertate reală: a gândi cu gura închisă! Cum ți-ai exteriorizat gândul în vreun fel, îți asumi și riscurile! Ca scriitor, mă atrag cei care au puterea să nu scrie (eventual, să nu publice). Dar m-am ferit și prin lectură rară, iar cât am citit, am uitat repede, și am avut grijă să nu-i iau în serios! Știu puține despre biografia mea, despre evenimentele ei, să mă întreb care ar fi, din întâmplările unei vieți arbitrare, *Evenimentul*, doar dacă nu cumva eu însumi (ca persoană) sunt chiar acel eveniment, chiar acel accident al biografiei mele. Înțeleg că sunt cineva doar în măsura în care-s altul decât cel dorit, cel așteptat de ceilalți!

5. Eu stau foarte prost cu *conștiința*: conștiința mea e negativă, demolatoare și își pornește opera din interior. Nu-s interesat de „raportul dintre cetățean și scriitor” pentru că-s un cetățean (mai degrabă, un ins) care nu-i bun de exemplu și pot fi astfel tocmai pentru că ceilalți au conștiință, mă rog, alta decât a mea. Dacă, așa, de departe, sunt confundat cu un cetățean, n-am nici o vină! Cât despre scriitor, ce să-ți spun, iar ți-ai ales greșit exemplul! Altfel, scriitorul, ca artist, a fost dintotdeauna în relații bune cu puterea, în măsura în care au avut ceva de câștigat unul de pe urma celuilalt! Da, netrebnică tagmă și scriitorii: la fel ca hingherii, ca academicienii, ca groparii și la fel ca parlamentarii! Dar mai sunt, în toate tagmele, și dinăștilalți cărora le-a mirosit urât și-n comunism, le pute și-n democrație și văd în putere numai impostori! Ce să construiești cu otrăviți caăștia?!

6. Am privilegiul că nu cunosc literatura română contemporană decât prin exemplele ei proaste, vii și intens mediatizate (nu m-am putut feri să n-o aflu), așa că cine m-ar crede dacă aș lăuda-o! Dar, dacă socotim că suntem într-un mileniu oarecare din cele vreo patruzeci în care domnul *Jourdain* tot face proză, de ce n-am spera acum, când intrăm abia în mileniul al treilea de creștinism că... În rest, eu sunt contemporan cu literatura bună a lumii din toate timpurile.

7. Nu știu dacă există un timp pentru „creație”, eu n-am timpul ăsta, sunt ocupat cu altele, cum ar fi, de pildă, respiratul zi după zi, să nu scap vreuna. Cât scriu, scriu că altfel crăp. O „nouă” carte ar fi cea dată spre publicare cu vreo șapte ani în urmă (proze scurte), și ar fi și alte „noutăți” la care lucrez de zeci de ani. Totuși, scriu. Scriu greu, o pagină la trei, patru zile, dar am și nopți inspirate când rup ușor, dintr-o suflare, tot ce am scris într-o lună.

MIRAREA DE VOI (fragmente)

Cumpăr încă un loc de casă, mai cumpăr o vie și înc-o vale cu dealul ei, adun spațiu pentru că vremea, ca amanta de inimă, nu se cumpără, nu se vinde, ci te alege ea ca apoi să te răpună din milă în plin peisaj, sub dealul cumpărat de tine și care, agățat de orizont, pernă-ți stă la căpătâi.

Împietrit cu ochii în coala albă de hârtie ca formă abstractă a așteptării celuiilalt – pe-o parte, a pândeii de mine – pe alta: față și față pe același trup, Ianus și Ianus în chip sublim. Foaia albă de hârtie, chipul meu cu două fețe.

M-am săturat de vremea probabilă pe care, fără pic de grijă, tot altul mi-o prevestește lăsând peste mine să cadă și frigul și ploaia, ba nici de trăsnet nu mă ferește. Gata! Îmi fac serviciul meu de meteorologie, să am și eu vreme bună, să vină și timpul meu, timpul meu cu cer senin.

Ce să vă arăt, ce să vă spun? Tot ce-i de văzut am expus în vitrină: trupul acesta trecător, năvălit de patimi și strunjit de boli, ciobit de vreme – iată chipul meu. Doar așa mă știți, tocmai prin acea parte din mine de care aș fi vrut să vă apropi-ați cât mai puțin, partea de care și eu vreau să scap, chipul de care și eu mă ascund.

Ce faci tu când cutezi mai puțin, mai cu teamă de cât îți cere păcatul cel greu să-l înduri? Ce face becisnicul topit la flacăra urii sale ca un muc de lumânare? De unde, el, noaptea, ajutooor...

Rușinat, veștejit de ani, adevărul meu cel firav se lasă umilit și călcat în picioare fără să vă fulgere, fără să vă cosească din glezne când îi radeți în față. Până și eu, tutorele său, mi-am luat mâna de pe el pentru că aveam, cândva, o părere mai bună despre adevăr, despre puterea sa!

Iluzia că-s tânăr, încă, mi-o dau mai degrabă viciile, nu virtutea. Iată, viciile se-arată vrednice la orice vârstă, nu și virtutea care, la tinerețe-i falsă iar la bătrânețe-i sinceră pe câtă-i vulpea de vegetariană.

Și faptul că îți afli semenul după chipul unui trup, chip și el primit din părinți, și nu după mintea ta ori după suflet, ar trebui să-ți spună ceva, să rămâi de veghe, cu ochi bănuitor pe drumul din zare. Semenul meu după trup, doar trupul meu ți-l arăt...

Ador începutul de an: cu resturile rămase de la revelion, arunc la găleată și promisiunile zilelor dintâi ale anului trecut, să le schimb cu altele, proaspete, ce mă vor ține viu încă un an, ca apoi să le arunc și pe astea lângă cozonacul abia început.

Mai trec prin centrul vechi, pe lângă *Adormirea Maicii Domnului* cu clopotnița bine înfiptă sub timpul rămas locului, martor peste ceasul statornic și sfințit. Mai trec pe-aici, să-mi potrivesc și eu la mână ora întotdeauna fixă.

Cum i se dă livada cu poama ei celui ce nu știe un măr să dăruiască? Aceeași mână de risipitor dă frumusețea în seama vreunui suflet uscat care nici parfumul unui zâmbet nu știe în urmă să lase.

E vânător, are pușcă, și mănâncă ce vânează. I-am spus ce cred despre el, cum și cât îl prețuiesc, și a părut surprins de parcă, după detunătura armei, i-au rămas în palmă alicele din vorbe iar pușca goală a plecat s-alerge vânatul.

Ideea agilă, zveltă, ideea cea proaspătă și demnă de spiritul tău o afli oriunde ar fi, o descoperi ca pe fecioara din vecini: e binevenită oricând printre invitați la onomastica ta, dar fără părinți!

Dintotdeauna am rămas surprins de cum și canaliile pot zâmbi, cum pot glumi, uneori având chiar șarm. De unde se vede că și o canalie e *om de lume*, mai cu talent decât cel de treabă.

Adăpostiți în moschei, musulmanii au părți din zi în care par să nu facă nimic. Aparent, sunt într-o tihnă să ședă, în contemplare, ca și cum și-ar lua răgazul să-l pândescă pe Allah căruia, altfel, n-au nimic să-i spună, nimic să-l roage, îi stau numai în preajmă, ferindu-se așa de relele de afară. Am văzut asta în Moscheea Albastră, la Istanbul.

În pădurea cu copaci strâmbi, sub topor cad mai întâi puține exemplare drepte, bune pentru cherestea, sacrificarea lor reinstaurând și estetica locului care pune preț pe cioate și noduri.

În urma pășării prăbușite – o dără pe cer, până se lasă amurgul... Ce rămâne în urma găzei luate de vânt și înecate în val? Dar ce poate fi scrisul mai mult decât opera lăsată de prăbușirea unui om? O dără pe cerul în amurg...

Măinile mele, mâinile mele ca niște broaște gata să sară alandala după un instinct obscur, de nestăpănit, de neaflat, ca și cum ar urmări partitura secretă a unei simfonii îngânate doar din degete, mâinile mele cântă alt cântec decât știu eu să cânt.

Mă doare nesiguranța mea în tot ce vă spun și mă tem, mă tem că voi trăi și vârsta să neg, să reneg, tot ce-am crezut că am înțeles până atunci.

Mă strecor ca un fum de țigară printre șirurile mele de vorbe, mă strecor precum ceasornicarul între rafturile cu piese și scule: aleg, montez, desfac, refac, întorc arcul și ascult: *Ticăie mașinăria și fără mine? Atunci poate ieși în lume!*

Mă muncesc zi și noapte, trudesco din greu până să dau trup de lumină unui gând, unei spaime, iar curcubeul, priviți, spaimea mea arcuită în culori peste voi nu-i decât o reușită de moment ce nu rezistă nici până-n amurg.

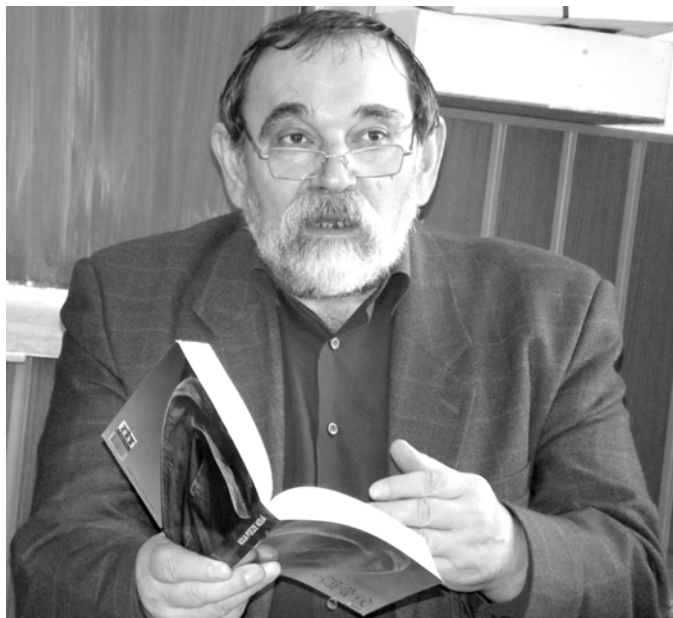
Da, vei urî normalitatea și cumpănirea altuia când tu nu te vei mai înfiora de soarele zilei, de liniștea din toiul nopții. Să urâști ființa altuia, de teamă că *cineva, undeva s-ar simți bine* fără să-ți fi cerut voie, fără să se teamă de tine, fără să te știe, o boală pe gustul schizofrenicilor la modă care mai au și puterea, puterea legitimă, la mâna lor.

Aflați aici și fraze fără sens? Nu vă grăbiți să mă acuzați de incoerență! Uitați-vă în jur și veți vedea că, în bună parte, nici viața n-are sens. De ce să-mi cereți mie mai mult decât cereți lumii înseși?

Da, sunt un infractor: decât plăcuta ipocrizie a vorbei de bine, prefer ironia care mă acuză alături de voi, gluma de braconier în fața complezențelor, gluma apăsător vinovată, demnă de pedeapsă!

Aplecat de cucernica mea îndoială, atâta m-am rugat la Maica mea de pe perete să-mi dea o mână de ajutor până i-a apărut a treia mână în tabla de argint sfințit...

Botoșani, 2012

Aurel PANTEA

Poeme

*

Am o noapte lungă. Îmi suport insomniile. Sînt foarte frecvente.
Ascult muzică gregoriană. Liniște deasupra vulcanului. Să fii
singur. Să fii singur și să nu vrei asta. Urăsc, în continuare. Alcool
și muzică. Să urăști, clamîndu-ți ranchiuna, gîndirea fără cer.

*

Am puterea de a mă judeca. Îmi simt toate păcatele. N-am nevoie
de judecata altuia pentru a ajunge la starea de pocăință. Înțeleg
aproape toate păcatele celui alt. N-am nici o toleranță față de ale
mele. Dar continui să le săvîrșesc. Omul din subterană din mine
găsește luminile spre ziuă fără mediator, în afara unuia singur, de
care mi-e rușine. Firește, Christ. Nu știu cît mă mai îngăduie.

*

Ea tânără, în furiile timpului,/ și ele tinere,/ un anotimp plin/ de
guri,/ în față cu alt anotimp/ încărcat de guri și mai rapace,/
Doamne, cruță sîngele/ ce-Ți spală fața/ și dă-i alte răsărituri

*

Azi, doar realismul crunt al vieții. Cineva știe și va ataca. Fiecare, în
singurătatea lui, încearcă să învețe viața de învins./ Nu toți reușesc./
Știu, Doamne că ești Atotputernic și Bun,/ dar e atît de multă moarte

*

Simți că e iarnă/ și că se desparte suflet de suflet,/ iar partea
din noi/ ce nu se va arăta vreodată/ se îndepărtează,/ fără
explicații,/ astea, tot timpul, au avut ultimul cuvânt/ și au
încurcat lucrurile,/ privește acest apus al graiurilor și taci/
pentru că, iată vin sărbătorile trupurilor,/ și rămân liniști mari,/ și
trupurile îndură tăceri,/ și pe urmă tăcerile se adaugă/ unor melodii
ce se aud/ cu auzul nostru de pe urmă,/ când o divinitate privește
în limbajele noastre/ cum ne prăpădim,/ cum ne ocupă tăceri
fără îndurare,/ și în privirile ei se aude un plîns fără seamăn
O să pierd, o să pierd/ trupul viu,/ o să-mi fie ocupată viața de trupul
amintit,/ prin cămări cu umbre,/ prin odăi unde pătrund lumini depărtate,/
o să-mi aduc aminte, ca și cum aș trăi din nou,/ trupul viu,/ prin lumini
moi, trupul viu va fi trup amintit/ și nu va mai fi sortit să piară,/ și timpul,
da, timpul/ se va face bun,/ se va umple de dragoste/ și va cânta cîntece
de piere,/ cum numai timpul știe să cînte, când se simte îndrăgostit

Acum, amintindu-mi-te, revăd/ lentoarea gesturilor,/ atât de
lente, că timpul devine vizibil/ și apare chipul pur al absenței
les din noi negustori/ și dispar în mesagerii opace,/ vindem lumină,
cumpărăm lumină,/ pe chipurile noastre înfloresc surâsuri de
cămătari,/ dintr-un cer de cifre/ cad peste noi fășii de suflete numărate,/
imaginea mielului ce se va naște/ se oglindește pe lame de cuțit

*

Nu ajunge urletul,/ nici tăcerea,/ între un da asurzitor/ și un nu
indiferent/ cineva, tot timpul,/ se pregătește de moarte
Bestia nu are gură,/ ea nu cunoaște sălbăticia,/ e tandră,/ ea îți spune
că te iubește,/ și te consumă,/ în fiecare zi îți aduce dovezi de dragoste,/
iar tu dispari treptat,/ dar din asta e făcută bestia,/ din iubiri pe
moarte,/ din apusuri,/ și din enervarea că dincolo/ de limbajul acestui
poem,/ ea se întrupează, și se întrupează, și se întrupează/ în mari
horcăieli,/ în irezistibile cânturi ale nimicitorului,/ în surâsurile ei tot
timpul e seară,/ ea apare, când, în lume,/ se aud corurile epuizaților

*

Mi-e egal, mă dedau anotimpului,/ unde nu e nici ură, nici
iubire,/ ci doar nesățioasa stare gri,/ din ea abia mai răzbat voci
îndepărtate de morți,/ încă nu e ordine acolo,/ până la stadiul
mineral mai trebuie să se spună/ câteva povești despre moarte

*

Eram între oameni strălucitori,/ eram ultimul dintre oameni,/ am simțit
umilința cumplită/ că nu însemnăm nimic,/ că mă aflam într-un loc/
unde au încetat semnificațiile,/ că a semnifica ceva nu însemna nimic
în locul acela,/ că toate ale mele erau obosite,/ că veneam dintr-o mare
oboseală,/ pe care toate cuvintele mele o împrăstiau ca pe un deșert,
în germinație,/ voiam să mă întorc și nu mai știam ce înseamnă a te
întoarce undeva,/ nici prizonier nu eram, nici om liber,/ dar eram sedus
de acei oameni strălucitori,/ eram pierdut pentru totdeauna,/ dar ce
mai însemna totdeauna, eram ultimul dintre oameni,/ era cumplit

*

Pe unde se rupe spinarea zilei,/ pe-acolo intră dezordinea,/ ruptă
toată,/ cum îi stă bine dezordinii,/ și se aude Dumnezeu râzând

*

Îl găsesc pe Isus Christos în biografia mea cutremurată,/ în spaima
din Grădina Ghetsimani era și justificarea pentru spaimele mele,/ în
iertarea lui Petru e și iertarea pentru clipele mele, în care am fost laș,/
îndoiala lui Toma mă presupune și pe mine,/ când credința e amenințată
de nevoia de argumente,/ El e Bărbatul pentru care moartea e un
eveniment depășit,/ simțind gurile lacome ale iadului,/ El a transformat
moartea într-o problemă clasată,/ lângă numele Lui, timpul se arată o
simplă prejudecată,/ călătoriile mele sunt drumuri spre Emaus, când,
fără să-mi dau seama,/ mă simt însoțit,/ Însotește-mă, Doamne, în
singurătățile mele,/ când lumina din lăuntrul meu e amenințată/

*

Intră în viețile noastre ceva nelămurit,/ ne atinge, parcă în
treacăt,/ în trupurile noastre vine atunci o nepământeană inserare,/
parcă am pleca,/ dar ne însoțește o nehotărâre,/ lângă noi, după
stările astea/ se aude, așa, un fel de oftat/ și o muzică

*

Am găsit un loc unde toată vremea/ e seară,/ nu știu dacă mi-l
amintesc/ sau îl imaginez, acum/ acolo nu se știe dacă se vine sau
se pleacă,/ acolo dorințele se fac amurg/ și chipurile se retrag

*

Povestea unei vieți în care realitate nu mai există/ și începe un așa de mare
război/ al poveștii cu nimicul din miezul zilelor,/ acolo trăiește ea/ prea
puțin cunoscută/ ce nu reușește să se stingă/ și cântă,/ și îi simt arsura chiar
în inima acestui poem, /ce să mă fac, Doamne, cu animalul de pradă,/ ce să
mă fac în mijlocul nimicităților,/ ce să mă fac, după ce am descoperit/ că toate
ale lumii/ vorbesc alte limbi,// scriu singur și singur mor/ în scrisul meu,

Lucian VASILIU

SIMFONIA A 14-A SAU LISTA

LUI VLADIMIR PUTIN

III

În loc de tancuri, defilau cărți...
Eram la Cernăuți, la Cracovia, la Tiraspol?
Într-o promenadă nocturnă
flancat de clădiri vetuste,
(evreiești, armenești, poloneze,
austriece, rusești, tătarăști...)

De după un platan cu epidermă canadiană
se ivi chiar POETUL...

– Sunt Pușkin, se recomandă într-o
impecabilă rusă.

Tot exilat?

(Umbra grea a clopotelor de la Sankt Petersburg
se lăsă peste burg)...

În urechi răsunau versuri știute:
Cu tira nordică, dând glas pustietății
Am rătăcit aici [...] O, Chișinău!

La un pas de noi, Crimeea și frumoasa Calipso
(luna mai a anului 1814: Odessa,
„Prizonierul din Caucaz“, „Fântâna din Bahcisarai“,
Șahul negru și pașoptistul nostru Negruzzi)

Flacăra unui chibrit sudez
(premiat cu Nobel, precum dinamita
în conjugare cu Sulamita)
făcu explozie în întunericul visului homeric

Mă trezii a doua oară
în sunet de alămuri, de fanfară
pe când îngerul meu blond, rebel și pauper
înota, ludic, în divina, vetusta mea călimară
pecenego-cumano-avară

IV

Mă aflu în camera hotelului italian de patru stele.
Despărțit, temporar de pereții labirintului
(parcă replici seismice la căderea
Zidului din Berlin).
Despărțiți, temporar
în somn
poetii din Olanda, Slovenia, Ungaria, Ucraina, Rusia...

O visam pe Mama, mama Elisabeta,
presbitera, fică de pădurari și de apicultori interbelici
(participa, ritualic, la beatificarea, pe stadion,
a episcopului Anton Durcovici...)
Habar nu avea de anexarea Crimeei
de căderea spectaculoasă a pisicii Guffi
(sora noastră afgană)
de pe balcon

(încercând și eu o danilovă –
gimnast imprudent,
am căzut de pe bărnă
într-o tavernă
cu dușumeaua glisantă, cam cârnă)

Habar nu avea de Lilya Gazizova
– medic poet din Tatarstan (tradusă în românește
de capricornul Leo:

Mă gândesc că / în fiecare dintre noi
/ plânge un copil bondoc)

Îmi visam Mama. Visam mamele poetilor morți.
Mă visam caiet studentesc
în sacoșa ficeci Maria-Luiza
(studentă cândva a Universității din Würtzburg),
mă visam vorbind germana lui Goethe
„Guten Tag, liebe Angela Merkel!“

Visam evro / evropa și alte jocuri de cuvinte,
etimologii fanteziste, greco-cipriote...
Nistrul curgea în Mureș, Oltul în Tisa,
Yangtze în Sena, Brahmaputra în Amazon...
Înfloriseră salcâmi în fața casei scriitorilor
florile de soc semănau cu infanteristele Armatei a 14-a

Mama
închidea, sfoasă, poarta cimitirului din deal,
la Turnul de șah de la Efes
elevul Marius din urbea Bălți
făcea remiză cu imbatabila zeiță Artemisa,
vinul roșu din portbagajul cu transcanistre
nu mai mirosea a Gazprom –
ne îmbujora fețele triste
pontice, altruiste

Lista lui Vladimir
(iubitor de poezi și cititor de poezie)
lua înfățișarea unui cicisbeu
care ne învăța
noile reguli de circulație
în împărăția lui Dumnezeu

.....

Ci eu
mă trezii din visarea visării:
colegul meu de cameră,
sud-chinezul Gao Xing
își aprinse, ceremonios, țigara –
cu gesturi boierești
deschise televizorul
pe TV Moscova în engleză...

Inima mea explodă ca un nufăr
pe lacul codrilor, albastru, la Ipotești

Primele două părți ale poemului au fost publicate
în „România literară“, nr. 30 (18 iulie 2014).

Ion CRISTOFOR

O POVESTE DE DRAGOSTE

O cadă de baie ruginită, părăsită în curtea
spitalului
și câteva ciori zgomotoase au fost de ajuns
ca să-mi aduc aminte de sfârcurile ei rozalii
de rochia ei albastră, aruncată în mare grabă pe
tocitul covor.

E o poveste veche, din tinerețe,
petrecută sub o stranie lună, într-un veac
carnivor
tocmai din vremea în care iubeam o femeie
neună
cu rochia ei albastră, aruncată în mare grabă pe
tocitul covor.

Totul se petrecea în anotimpul în care eram tânăr
și genial
și luna îmi devora avidă toate cuvintele de
dragoste
mai cu seamă cele cu care îi desenam, atât de
rebel,
părul de aur, sânii, marea din ochii albaștri.
Și noaptea ne devora cum cuvântul pisică devoră
la colțul clădirii un porumbel.

Cum vă spun, povestea de dragoste se petrecea
sub lumina de lună
cândva tare demult, într-un veac apus și mișel
și mâinile noastre deveneau deodată albastre ca
marea
cu valuri de vis, cu furtuni de oțel
o mare prin care am înotat cândva fericiți
o mare peste care plutea în lumina scăzută a zilei
un nor
o femeie neună, o cadă de baie,
o rochie albastră, aruncată pe tocitul covor.

PLOAIA

O broscuță verde
silabisește în picăturile de ploaie

de pe fața lacului

poruncile lui Dumnezeu.

CĂMAȘA

Mi-am scos cămașa albastră
cu tot cu piele
și-am așezat-o în curte
pe o bucată de sârmă întinsă
între doi tei.

Acum aștept răbdător ca luna
să se ivească din ea către seară,
un inorog
sau măcar umbra unei femei.

SUITĂ PENTRU VIOLONCEL

Violoncelul a luat foc
în arborele din fața casei
păsările au tăcut toate deodată.

Doamne, pietrele din fața casei mele
s-au îndrăgostit de o fată.

Zidurile se luminează când ușa ea-mi deschide
cărțile din bibliotecă încep să danseze
și florile din glastră au început să plutească prin
aer, livide.

Când ea se dezbracă pe canapea
arborii înfloriți se mută cu toții în camera mea
și frunzele îndrăgostite intră deodată-n delir.

E toamnă, Doamne, în ceruri e atât de târziu
și dragostea e o portocală albastră în mâna ta,
un poem fără șir.

Violoncelul a luat foc
în arborele din fața casei
păsările au tăcut toate deodată.

Doamne, pietrele din fața casei mele
s-au îndrăgostit de o fată.

O FRUNZĂ ROȘIE

O frunză roșie
Cade-n memoria noastră
Ca o împușcătură în diminețile cu brumă.

O frunză cade
O rafală răsună în părăsirea
Străvechiului fort.

Pe unde bântuie
Amintirea femeii fatale
Și fluturile cap-de-mort.

Pentru ea am dansat
Cu mesteceni și fagi.
Cu pietre în gură
Dorm sub pământ toți cei dragi.

Isus sărută leproșii
Lazăr așteaptă un semn.
O magdalenă nebună
Se jeluiește-n arbori, se-nfioară în lemn.

Pe o vale adâncă buciumă jale
Tristețea suflă în ultimul port
Pe unde bântuie ochii femeii fatale

CRONICA STELELOR

Stau închis într-o cameră
Fumez cu moliile, vorbesc cu fluturii, cu păsările
împăiate și visez.

Din ce în ce mai rar în ultima vreme
Mă vizitează o pisică cu ochi albaștri
Însoțită de o aură verde, de o stăpână isterică.

Soarele îmbrăcat în costumul de mire
Mâhnit s-a retras într-o catedrală iberică.

De o viață tot scriu și scriu la o monografie a
stelelor
În pauze ascult prin pereți cum cresc sânii fetelor
din vecini.

La trenul de seară îl vom aștepta pe Isus
Cu o medalie, cu o fanfară, cu o bogată coroană
de spini.

Latră un câine, țipă ziarele, crapă o țară, moare
un copil
Crini și petunii stau umilite cu ochii-n pământ.

Răsar stelele, cerul are pojar și e vânt.
Broaștele au intrat în silențiu stampa.
Televizoarele și proștii taie cu zgomot frunze la
câini.

Bordelurile și băncile își numără banii, trag clapa,
sting lampa
Fetele sporovăiesc și fumează lângă benzinăria
din colț
Luna nebună a început să-și facă de cap pe
trotuar.

Și iată acum atât de târziu pot să constat pe pro-
pria piele
Că stelele se dovedesc noapte de noapte tot mai
ingrate tot mai distante cu mine.
Iată încă un bun motiv ca să aprind o țigară și să
înghit un pahar.

Sus la ospiciu miroase a tei înfloriți, a nebunie
albastră și a mărar.
Câinii momesc îngerii să intre în cușcă.
Sfânta Maria spălătoreasa dă peste moaște și
peste arbori cu var.

CÂNTEC TÂRZIU

Singură, prin pădurea de fagi
Doamna moarte caută fragi.

Mai jos, lângă două izvoare,
Se piaptână două fecioare.

Apele, bătrânele, trec pe sub pod
Ca o mulțime tâmpă, ca un norod.

Vulturul plutește peste piscuri, pe sus
Vârsta de aur, dragostea cu vara s-a dus.

Sub verde răzor, în adâncuri visează oasele
Sub care suspină frumoasele.

Astfel se termină orice cântec târziu
Nu știi de ești mort, de ești viu.
Și fluturile cap-de-mort.

FERICIT CA FLUTURII

E toamnă.
Ești fericit ca fluturii
ce zboară prin visul unei văduve
cu tinerețea neconsumată.

E ceasul în care mireasma femeii pătrunde
în carnea, în oasele tale
ca miresmele din carul cu fân
ce intră triumfător în ogradă.

Acum anotimpul își ascute uneltele
pe câmpuri, prin arbori
și vântul rostogolește vârsta mea prin nouri
roata neunsă a calendarului
îmi strivește zodia.

Ziarele și televizoarele dau de veste
că tocmai acum în capitala graurilor
poetul a fost decapitat
într-o piață publică.

Irina NECHIT

Preistorie

Un izvor gălgăie prin iarbă,
un izvor adevărat,
cum ai găsit locul acesta
suflete
al meu

între stânci e liniște ca în ochii lui Dumnezeu,
de ce m-ai adus lângă floarea purpurie
de la ea se trag toți trandafirii din lume

numai tu știi
suflete
că nu mai puteam respira aerul de subsol,
farmacia e un subsol,
librăria e un subsol,
apartamentul meu de la etajul trei
e un mic subsol unde mă apăr de bombardamentele
care încă nu au început
dar cu siguranță se vor repeta,

numai tu vedeai
cum rătăceam prin raiul sticlelor de plastic
încercam să găsesc una cu apă vie
dar mereu o alegeam pe cea cu apă moartă,
clipocitul acesta,
limpezimea șerpuind prin iarbă,
șuvițele de apă lustruind pietrele
adormite între flori,
pe toate le uitasem
pe toate le pierdusem

numai tu mi le aduci înapoi,

numai tu
suflete
al meu
știai că voi veni
în acest defileu adânc
între maluri de calcar,
ai așteptat să se termine vara
dar să nu se termine cu totul,
ai ales o zi atât de senină
încât privind în zare
oamenii preistorici își văd copilăria,
n-am să spun nimănui
cum arăți
suflete al meu
însingurat,
să nu spui nici tu
unde se află defileul
e departe și-aproape,
la o oră de mers cu microbuzul
și la două ore de mers pe jos,
vulturii înscriși în cartea roșie
ne urmăresc de pe stânci,
plantele nu știu că sunt pe cale de dispariție,
izvorul gălgăie prin iarbă,
un izvor adevărat

de tine am nevoie
suflete
din palmele tale
să beau apă curgătoare,
să privesc cerul până se vor întoarce
în defileu
toate florile dispărute

Un înger înalt

E ușor să stai la măsuta neagră
cu mâinile pe genunchi,
n-ai plătit un leu pentru ea
a făcut-o gratis un om de treabă,
cine știe de unde a găsit metalul
și crucea de fier
tot el a meșterit-o
și literele de pe tăbliță tot el le-a scris,
tu vrei să mai aduci înapoi un înger,
dar să fie înalt,
să nu crească buruienile
peste capul lui,
să-l vezi de departe când vii,
hai ridică-te în picioare,
nu mai încălzi măsuta neagră cu fruntea,
de-o oră bună stai acolo și nu faci nimic,
nu-ți dăm voie să te odihnești,
odihna e altceva, altundeva,
nu sfredeli cu ochii pământul,
nu se odihnește nimeni la doi metri adâncime,
ci sus în leagăn de frunze
sau și mai sus, pe salteaua norilor,
nu pipăi tăblița colbuită,
vin ploile, o vor spăla cu grijă
și nu ne mai aduce la căpătâi
un înger de piatră albă,
încă n-ai adunat bani pentru înger,
oricum, e de-ajuns o cruce,
oricum, e de-ajuns o cruce,
nu inventa motive să rămâi.

Traian ȘTEF

LAUS

Mi se arată în colț de cameră
Muza parcă ruptă dintr-o vîlvătaie
Parcă trimisă
Și-mi zice ținofos
Ți-a venit rîndul
Să scrii
Acum ce spunem noi
Gata cu lamentările înalte
Punct
Și de la capăt că lumea se schimbă
Și tu ești acela care trebuie să vadă
Cum se schimbă lumea
Cum s-a săturat bătrînul șobolan
De viața lui și al său corp
Și vrea acum mai bine să trăiască
Nemuritor cu sînge proaspăt și curat
Să se hrănească
Să fie păduche și tu nume
Să-i dai și prima lui cronică s-o scrii
Așa-mi zise năluca
Și-n locul ei un guzgan urît apăru
Ieșit parcă din luptele homerice
Pe care îndată mi le amintii
Că s-au mai dat
Cu pumnii topoarele coasa
Pe ulițele noastre
Între Bărbățești și Inimoasa

*Cînd răni Asurzitorul bălții cu sulița-i pe Lingăreț
Și arma-i răzbi-n vîntre la ficați
Iar el căzu în bot
Și zornăiră-amarnic zalele pe dînsul
Apoi izbește Șade-n Bortă cu sulița-i pe Mocirlan
Și-n pieptul lui împlintă arma cea vîrtoasă
Și-l prăvălește-nvăluit în noaptea morții
Și-i zboară sufletul din trup
Și-l nimerește Papă- Sfeclă în pîntece pe Intră-n Oale
Și Roade-Piine mi-l împunge în inimă pe Gură-Mare
Cînd află însuși Băltărețu (că-i
mut de-acuma Gură-Mare)
Ridică un pietroi de moară și plin de furie lovește
În grumazul moale peste ochi întinzîndu-i bezna*

Trebuie să-ți spun prietene
Oricine te-a trimis
Din lumea asta sau de peste dealuri
De ești trimis din cărțile scrise
Ori din închipuirile spaimei
Că știi cum
Ți-au plăcut minciuna scandalul
Și crima
Iar mustățile tale au rămas curate
Viclean ca nimeni altul
Posesiv mofturos vicios schimbător
Arogant vanitos și obsedat de sine
De aceea nu ai murit

Nici de lopată
Nici de otravă
Nici de foame
Nici de cruce

*Ba eu sînt sfios și iubitor
Sincer și cinstit
Știu totul și despre oricine
Numai bun de urmat
Atunci cînd vrei
Să ieși dintr-o încurcătură
Locul meu este cu Dragonii
Boii sau Maimuțele
Însoțitor pentru Tigru și Cal
Ba sînt iubitor și milostiv
Comunicativ și îndemînatic
Așezat la minte calm și talentat
Nu m-au îndrăgit oamenii
Nu mi-au încălzit la piept rugăciuni
Decît mai pe-nnoptate
Nu mă pot ține
În borcanul cu rumeguș
Să mă gîdile bonele
Și amantele
Să-mi dea aer cu paiul
Și apă cu stropul
Eu sînt supraviețuitorul
Fără biserică
Supraviețuitorul subsolului
Dar nu-mi mai place starea asta
Și vreau să fiu supraviețuitorul subsuorii
Să-mi fac plimbarea pe sprînceană
Să-mi dorm somnul pe o ulicioară
Caldă catifelată
Mult așteptată*

Bătrîn și uitat ești tu acuma
Șobolane singur
La umbra unui smoc
Mai înalt
De iarbă roșie
Și blana pe spate ți-e cam roasă
Și dinții măcinați
Prin gunoaie
Nu mai răspîndești ciurma
Nu mai apari în vise de vedete
La bordul unor nave mari
Nu mai ești găzduit
Să dai semne disperate

Ai trecut prin toate canalele
Ai rezistat la toate otrăvurile
Ai părăsit la timp toate corăbiile
Te-ai folosit de toate cutremurele
Și totuși n-ai ajuns nici jucărie
De pluș
Nici animal de companie
Nici om de încredere într-o gospodărie

*Eu sînt acela
Care cunoaște
Toate hățișurile
Toate limbile pămîntului
Eu caut restul
Caut ceea ce rămîne
Care este mai mult decît ceea ce
A fost*

*Mă furișez
Printre responsabilii de recuzită
În magaziile noi
Cu lucruri vechi
Să rod și eu un nasture de aur
Să adorm legănat între volane catifelate
Să mă scald în praful ăsta
De timp pierdut*

*Mă furișez
Printre însîngerații uitați în confesionalul
Aglomerat cu tinere palide
Și doamne încrezătoare
Cu milă mă furizez
Milă mi-e de sufletele lor
De sufletele lor însîngerate
De sîngele căruia nu-i mai găsește
Nici mîntuitorul
Rost să curgă*

*Mă furișez printre hingheri
Toți oamenii
Toți cîinii și pisoi
Vagabonzi
Sînt hingheri
Armata și servicii taxe și oficii
Golesc vistieriile
În căutarea banditului
De șobolșan
Eu aduc mereu beneficii
Și toți oamenii deștepți trăiesc bine
Pe socoteala mea
Și eu trăiesc foarte bine
Pe seama mistificantului
Pe seama fariseului
Pe seama milosului
Și a mincinosului*

*Încă mai liber
Mă simt
Printre ruine
Ruinele vin cel mai repede
Să acopere
Toate urmele
Și-mi place să privesc
Cum cad grinzile
Cum se prăbușesc antenele
Cum se alege praful
Și se înalță pe la ferestrele din jur
Cearșafurile unduitoare*

Petruț PÂRVESCU

dragobetele

la vedere
ceea ce tu știi
ea făcea posibil culesul

drag
cu dragă
dragă cu drag pădurea nelocuită
din afara trupului
lăstărea și lua urma proaspătă
prin zăpada fierbinte vremi din vremi
coborau ziua în prag cocoșul cântatului
neînceputul urca mângâiat de aproapele
acela mereu dinlăuntru

acolo
în fereastra deschisă
cuibar invers cu oul zburat
prinsul în brațe aievea sărutul veneau
să te are să te rezidească dinspre margine
să te aline nezdrumică în sămânța ta plină curată
ca pe o alergare pândită îndelung
pe cărări dimineața înaintea visului
ochiul luminii cules în tipsii de lut prima oară

în prima zi
din primăvara trecută
în ultima zi din iarna viitoare
pentru ca totul să încapă și totul să crească
de jur împrejur ca aluatul în vatra aleasă
îmbrățișarea mută neterminată amănată numai
dorită mereu lângă fiecare mână de țărână uimită
înflorea liberă pe ulița vederii!

Geo VASILE

Occidentul meu

Occidentul meu e ceva ascendent, digeră
mai multă istorie decât cea pe care
o secretă, are un genunchi pentru moarte,
un triciclu pentru iubire și aici știi bine
își găsește grabnic o casă fără
să sară calul cu liniile mult prea clare,
cât pe-aci să cad la pace cu ademenirile
tale, cu a vânătorii oroare
și cu patul florilor înrourate.

Chipul secret

Am început să mă privesc drept în ochi
în ziua în care m-am risipit.
A fost de-ajuns o veșnicie subită
ca să-mi arate că nu eu eram
cel ce vedeam claritatea
ci un ochi al fractalului,
mai singur, potrivit. Și trupurile
s-au prefăcut în fantasme, iar
fantasmele în întrupări de umbră.
Atunci acesta ar fi chipul secret,
înlăuntrul trădat? Urmărindu-mă-n
ochi, am înțeles în cele din urmă.

Mai întâi și totdeauna

Fructul acela șovăielnic ce-ți este inima
nu trebuie să se usuce de profeții:
las-o s-aștepte fără să tragă nădejde
căci iubirea-i o veste

ce mai curând sau mai târziu sosește.
Dar mai întâi și totdeauna e singurătatea.
și tu ești cel singur,
singur cu păcatul tău original,
- cu tine însuți -.
Poate pe la orele cinci ale serii
îți bate la ușă iubirea și totul explodează
și ceva ca o lumină se aprinde în tine,
și devii un altul, aur clocotit,
mai ales atunci, ai grijă să nu uiți,
când iubirea te împresoară și arzi,
că mai întâi și totdeauna e singurătatea.

Semnale de speranță

În spatele priveliștii încă
mușcate de ger
dintr-odată explodează
ghiocei cu plăpânda ta strălucire,
tu flamură de moarte prematură
și-a tuturor celor ce-ncep,
prea puțină materie vie împresurată
de moarte
și firave semnale de speranță
gata să expieze,
strălucitor de viu
gâtuit de cleștele morții.

Tumultul unui glas

Nu ne rămâne decât să dăm foc apei
și transparența s-o stingem.
Astfel omul incendiază
limpiditatea lumii
prefăcând-o în văpăi de tăcere.
Înfiorarea umană a focului,
tumultul unui glas ce izbucnește
amuțește toate cuvintele.
Focului îi ajunge să ardă.

Pulbere diamantină

Aș vrea să am numai un pat
de pulbere diamantină
întru care să dorm o mie de ani
și o carte deschisă la pagina 2020
unde se spune că la ceruri se urcă
cu ochii și cu mâinile, mă văd la plural,
mă aud trosnindu-mi încheieturile,
doar recitind mesajele îmi amintesc de tine:
te-am pierdut din vedere-ntr-o clipă,
acum împletesc numele diverselor nopți
cu idila tuturor smfoniilor neterminate:
felul nostru politicos de a ieși din scenă.

Anatol GROSU

Angst essen Seele auf

să descarci de pe torrente un film de-al lui Fassbinder
și să te minunezi în vreo seară cum nu mai ești
în stare să te identifice cu nimic
orice cadru să nu fie decât dincoace de ecran,
de parcă locul în care te-ai afla ar conta ceva mai mult
să nu te tulbure crima
nici suicidul din Fassbinder pentru că e adevărat
dacă e să nu bei ziua va continua
și n-ai de ce să te mai temi că
te aude cineva constant te vede.

și-ai vrea să poți spune și tu că ești aici
că totu-i mult prea zen dar te pomenești
lipind abțibilduri de memorie
pe geamul transparent
discontinuitatea ca o eroare logică
cârpitura dintre noi
și-atât

un tricou din care nu-ți mai iese capul
un geam deschis de dinafară
dar vei trece și tu prin mintea mea
dintr-un cadru
ca-n Russian Ark

felii de memorie se vor interpune
între noi
dezintegrându-ne la prima revizitare
și nu-ți va mai rămâne decât să te reîncepi

dar atunci când apuci camera în mâini
ea tremură precum capul bătrânului din piața mică
totul e ca la montaj
totul e postfactum
că nici filmele din psalmi n-au adus pe nimeni și nimic

te cred
Fassbinder alteori e de neînghițit

Coffee and cigarettes

pe masa din piața mare cafea și țigări
un clișeu riscant și în cele din urmă fără niciun rost
că nu toți au trecut pe aici
altfel s-ar înțelege totul prea din cale-afară
și numele pe care l-am scrijelit pe masă
să știe și cel proaspăt odihnit că stă
la masa Bertrand Russell

argumentarea rareori va trece pe neobservate
mai ales spre seară când fumul de tutun
gravitează-n jurul ceștii
și-ar fi cu mult mai de evitat să spui:
de s-ar vedea și strada
ce nici ploaia n-o atinge
în drum spre masa Bertrand Russell

trăind cu filmele pe care nu le-am mai privit
trăind ușor ca Peter Brook
în spațiul gol unde nici banii nu-s
dar nici prea multe de văzut
iarăși plouă pe-undeva pe-aici
și nu că n-ar fi de băut – aproape cânti –
iar eu te strâng aici la colț cu Russell

și-aș vrea să-ți spun că n-am iubit
c-acel lichior ce l-am borât
era dulceag și nicio ploaie nu ne-ar mai fi stins
așa ușor și nici de răs nici n-aș fi zis
iar geamul ce s-a interpus
e-un geam și-atât
și iar mă vezi aici vorbind de Bertrand Russell

și vreau să mor sunt primitiv
dar o tot duc și nu mi-e greu
te-am decupat te văd trecând
ușor pășești în filmul meu
aproape taci sunt Eisenstein
și-s tot mai rău și aproape-s zen –
pe lângă Bertrand Russell

aș vrea și eu să scot mai mult
să văd măcar retrovizor și n-aș mai da
la optativ că și-n Berlin eu am văzut
un zid la fel de transparent
prin mintea lui s-a mai trecut
și ne-a bătut același *ment*^[1] –
iar tu îl chemi aici pe Bertrand Russell

ca mantra grea te-a ocrotit elipsa de
la început acest poem de necitit cu textul
său de nevăzut dislexic trec prin mintea ta
afazice cuvinte spui nu sunt nici eu
nedislocat nu ești nici tu *azi să nu-mi spui*
montajul vieții ce-a trecut e altcândva –
și-un cap trudit pe Bertrand Russell

¹ Ment (rus) – gabor

Adrian POPESCU

În orice oraș

În orice oraș m-așteapt-o biserică,
Zveltă sau arcuindu-se sferică,
Unora le știu orarul fără greș,
Celor mici, cheia ascunsă sub preș.
Celor de lângă mare le iubesc,
Mozaicul bizantin, cosmatesc,
Altora vitraliile, gardul de laur,
Celor dintre coline retablul de aur.
Celor din Alpi, albe ca lumânările
Arzând printre ghețuri, intrările
În stânca spre care duc scările.
Frescele mănăstirilor mi-s dragi,
Din Țara pădurilor mele de fagi.
Și cristelnița din moldava Uspenie,
Și clopotele Voronei la utrenie.

Ruxandra CESEREANU

Nights in Black Satin^[1]

*(o peregrinare flower power prin
Timișoara anno domini 1983)*

*Pentru Ion Monoran, in memoriam,
și
pentru Petru Ilieșu, gazdă underground.
Pentru Carmen (călugărită astăzi)
și
pentru Artur (pierdut în lume),
cu care am hălăduit odinioară.*

În prima mea tinerețe am avut parte de
poetți blestemați și iluminați
de bărbați ahtiați după sinele lor ca după
o femeie fatală și sinucigașă
drept care adesea călătoream și mă înfierbântam
după zgâlțâielile vieții care mă zgândăreau în piele.
blestemații de odinioară erau bărbați
trecuți de treizeci de ani
alcoolici fumători chiar morfinomani
cu toate acestea nu miroseau urât
ci doar a altceva decât eram obișnuită
miroseau a moarte dorită și parțial sfințită
spre deosebire de poezii de astăzi care miros a trufie.
cititorule ai priceput deja
bărbații vizionari de odinioară erau pentru mine
niște făpturi dostoevskiene care mă fascinau
creierul mi se desfăcea în petale de cuarț
doar când îi auzeam vorbind despre poezie
ca despre o jaură superbă și trădătoare.
îi iubeam pentru alienarea lor de jaguari
mi-erău un fel de tați tineri
de care mă-nconjura ca de niște brățări magice
iubeam și femeile lor de plastiglas
frumoase urâte deștepte proaste

le iubeam fiindcă îi ajutau să mai
trăiască un pic pe bărbații aceia
fiindcă-i spălau îi hrăneau îi pieptăneau
fiindcă le tăiau unghiile.
nu le iubeam atunci când le tăiau părul și bărbile
și asta fiindcă întotdeauna am fost vrăjită de părul bărbătesc.
părul lor era o plapumă stelară
în care îmi plăcea să mă-nvelesc la miezul nopții.
dar să mă întorc la călătoria spre Naiba.
aveam nouăsprezece ani când am
pornit-o mai mulți zurbagii
spre vestul imperiului,
era un oraș mai viu căruia nu-i căzuseră dinții de tot.
și-odată ajunși aici a început o rătăcire în noapte
de haimanale și câini de pripas.
cât despre mine, să zicem că eram
normala. suprema normală.
dar oare lucrurile chiar așa au stat?
deja în amurg orașul se preschimba într-o zonă
cu sufletul tăiat și mărunțit ca ceapa pentru tocăniță
vreau să spun că o ceață de hrubă
și o singurătate ațoasă prindeau contur și intrau în pori
lihnite și cu limba scoasă.
eu știam însă că nu mi-era frică ori că nu mi-era scârbă
trupul mi se preschimba într-o târătoare sublimă
într-un strălucitor melc uriaș cu care alunecam
pe șinele de tramvai împiedicându-mă
din pricina bocancilor cu ținte și a beretei gavroche.
orașul era în acele vremuri când s-a
petrecut călătoria mea la Naiba
un tărâm doldora de recidiviști
care scriau chestii în transă provocată.
mă lingeam pe buze din pricina aceasta
și îmi spuneam iată niște indivizi care
simt nemaivăzut și nemaiauzit
iată cum creierul lor a devenit foiță de biblie.
două nopți la rând am rătăcit prin odăile unor alcoolici
care recitau cu un satâr în mână poeme
despre crimă și pedeapsă
sau care ascultau muzici bolborosind mantră
două nopți am băut absint preparat
clandestin și coniac de casă
două nopți am ingerat poezie până mațele
mi-au pleznit de cuvinte noi
două zile și nopți am vrut să rămân
în pielea de vagaboandă cu gura lipicioasă de poftă sonoră
ca să simt nemaivăzut și nemaiauzit
precum bărbații dostoevskiени din acel oraș.
era între ei unul cu arsură în inimă
o dihanie cu putere lăuntrică de grizzli
ar fi putut să fie oricând un raskolnikov
ar fi putut oricând să aibă trupul și
sufletul prinse într-o carte celebră.
nu îmi aduc aminte dacă am mâncat
sau am vorbit în zilele acelea
am în nări doar un miros de icre sintetice
și văd totul în mov de parcă aș fi un stânenel bolnav.
peste ani noul raskolnikov a murit
a avut loc și o revoluție cu destui morți în imperiu
iar poezii de odinioară care recitau crime
și pedepse cu un satâr în mână
au prins cheag în altă parte ori au îmbătrânit definitiv.
au mai rămas aici doar șinele de tramvai
ca niște schiuri fluorescente pe care
încă mai călătoresc la Naiba
călare pe strălucitorul melc uriaș
din craniul meu psihedelic.

¹ Poemul de față este o versiune rescrisă a unui text publicat în 2008 în volumul COMA (Editura Vinei).

Liviu GEORGESCU

Povestiri

LA BÂSCA

Am avut tot felul de vise. Când și când visam că trec un pod și cad în apă. Apoi eram pe scenă, la audiții. Apoi eram la examen, la bacalaureat, apoi la facultate. Ceva scârțâia tot timpul, nu știam dacă o să reușesc, dacă nu o să mă încurc în mijlocul cântării sau nu, sau nu o să știu subiectul la examen. Mai tot timpul visul nu avea sfârșit, deznodământul era incert. Mă sculam cu această incertitudine în suflet. Aveam o amărăciune în gură.

Mă duc să aprind focul la aragaz, dar flacăra nu se aprinde. Azi-noapte a fost ger. Am doar niște nechezol rece. Înainte nu beam cafea, când era bună. Acum îmi ține de urât și mai îmi calmează nervozitatea. Pun de mâncare lui Letti, canișa mea neagră și cârlionțată. E jucăușă, mucalită, și se mulțumește mai mult cu dragoste decât cu mâncare. Nu ar fi omorât nici o vrabie.

O dată, cineva, om bun, a aruncat pe geam în casă o vrabie. Letti scâncea. Am auzit bubuitura și m-am dus în bucătărie să văd ce se întâmplase. O mică vrabie stătea zgribulită și Letti tremura lângă ea, mirosind-o, parcă încercând să o ajute. Căinii seamănă cu stăpânii, se zice. Iau vrabia și o învelesc în cârpe calde. Îi dau ceva să mănânce. Era dezordine în bucătărie, de când Doina plecase. Veniseră și gândacii, tot blocul avea, de la gheenele de gunoi. În ultima vreme aveam o anestezie psihică, întreruptă de mici bucurii: o poezie scrisă, un tablou pictat, o vizită la cenaclu, din ce în ce mai rar, un caz rezolvat la spital, telefoanele Doinei din America... Dar și eu o sunam. Mergeam la palatul telefoanelor și așteptam la coadă, să se elibereze o cabină și operatoarea să îmi facă legătura, se auzea foșnetul oceanului pe fir, așteptând să aud vocea Doinei: „Alo“, auzeam vocea de fetiță de primele clase primare a Doinei. Când am cunoscut-o mi-a arătat cățelul ei, Letti. A coborât cu el și ne-am plimbat prin cartier puțin.

Eu „m-am simțit“ și am invitat-o la restaurant. Nu știam chiar pe ce picior dansam. Nu știam că Doina nu pune alcool în gură. Erau însă unele femei care voiau „să se distreze“.

Când eram în liceu, unii colegi aveau probleme când încercau să cunoască o fată, îi întreba cu ce se ocupă. Ei ziceau „Sunt la liceu.“ Fetele nu mai voiau să se întâlnească cu ei. Fără bani, nema distracție. Atunci unul s-a supărat și zicea „Că el lucrează la uzina „Timpuri Noi“, la compresoare mici. Nu a mai avut eșecuri de atunci. Toate fetele se duceau la întâlnire, nu-i mai dădeau „țeapă“. Omul era încadrat chipurile în câmpul muncii și dispunea de mălai cu care trai nineacă și distracții.

„Hai să intrăm“, îi zic, arătându-i bomba pe lângă care treceam. „Pietroasele“. Restaurant cu bețivi care mirosea a acru și a WC. De la el luam mai târziu carne la supra, supra-preț, și asta cu ciubuc. Acolo îl văzusem și pe poetul ratat, alcoolic, care s-a spânzurat mai târziu, sau „fusesse spânzurat“, cum se zvonea, că „ieșise din linie și vorbea prea mult.“ Dacă făceai parte din rânduri și erai de-ai lor, era mai rău, erai considerat trădător, dezertor.

„Nu, eu nu intru aici, nu îmi plac restaurantele.“ De fapt nici mie nu îmi plăceau, decât dacă aveau atmosferă, muzică bună, eventual dans. Unii le considerau doar cantine, locuri unde se mănâncă și se bea.

„Alo“, se auzise vocea Doinei. Nu-i cunoșteam încă vocea, era prima dată când vorbeam cu ea la telefon.

„Dă-mi-o pe mămica, pe Doina“, zic eu, „hait, are o fetiță“, gândesc eu.

„Eu sunt Doina“, continuă aceeași voce.

Nu ne plăceau restaurantele. Mai erau câteva luni până la plecarea Doinei în America. Nu mai aveam nici o distracție. Nu știam ce să facem, să facem ceva, acum înainte de plecare, să țineam minte. Ne-am dus la ea la Bâsca, un sat mai sus de Vălenii de munte. Acolo unde istoricul Iorga fusese omorât de legionari pentru că a vorbit împotriva lor. Pentru că, ziceau ei, a contribuit la asasinarea Căpitanului.

Trecem printr-o zonă de deal. Trebuia să trecem prin Zeletin, sat de țigani, făcut de Antonescu, în ideea de a-i izola pe țigani. Sat cu case colorate, roșii, verzi, galbene, roz, căcăanii, cu puradei goi în curte, cu corturi și ceaunuri cu proțapi, cu albi de rufe și cazane de cositorit, cu cup-toare și godine sparte, cu țămbrele rupte la gard, cu țămbale

deșirate agățate de streșini, cu orătănii alegând prin tăpșan. „Nu de mult, țigani opreau autobuzul cu oameni, se urcau în el și prădau, mai te și omorau”, îmi spune Doina. „Se mai găsea câte un cadavru pe prund. Miliția a intrat și a făcut curățenie, cât s-a putut. Dar era și un țigan care era învățător în sat, unul Baroianu, deștept și spilcuit, la costum, cu mustăcioara mică și tăiată perfect. Era deștept și bun învățător. Dacă vor, pot fi și oameni de treabă.”

Dealurile de la Bâsca erau uluitoare de frumoase. Am urcat pe ele. La o cotitură ne-am întors și am văzut calul lui Filon, alb, în bătaia soarelui, cu părul răsfirat de vânt. Mai sus, am trecut pe lângă o curte și am cerut țăranului de acolo o cană cu apă. Și-a încheiat nasturii de la cămașă și ne-a dat apă rece de fântână.

„Câți ani ai, moșule?”

„Șaizeci de ani pe pământul ăsta blestemat, nepoate.” Arăta ca de optzeci, troienit de necazuri.

Mai sus, ne-am oprit pe o costișă. În vale se vedeau ca într-o căldare niște vaci care pășteau. Era o liniște care ne înfunda urechile. Vacile păreau că se mișcă într-un acvariu imens. Eram în sfârșit rupți de lume. La o aruncătură de băț erau mai multe câpițe de fân. Ne-am uitat unul la altul. Ne-am îndreptat spre câpițe și ne-am ascuns în ele. Ne-am contopit unul cu altul și cu mirosul aromitor și dulce al fânului. Am uitat de noi, înconjurați de catedrala de iarbă uscată, de curând cosită. După un timp imemorial, am ieșit din câpițe. Soarele ardea sus pe vârful dealului cel mai înalt. Am pornit-o la vale. Am văzut un șarpe care bea apă la fântână, chiar la piciorul meu.

Dintr-o dată auzim vocile unor îngeri. Ne apropiem, totul era ca un dom de cristal cu o acustică magică, sunetele ca niște picuri de fildeș erau înconjurate de vibrații multiple pe dealurile vecine. Orice filarmonică din lume și orice catedrală ar fi fost geloase pe această acustică. Într-o poieniță vedem oameni cosind. „Ce muzică e asta bade?” „Nu știu, da sună bine”. N-am înțeles nici până în ziua de azi cum unui țăran de la coasă, needucat, căruia ar fi trebuit să îi placă o melodie populară, spune că se aude bine dublul concert pentru viori de Bach, când unor oameni, chiar rafinați într-un domeniu artistic, Bach nu le place. Uite că și educația, uneori, e pe plan secund, iar simțirea nu ține cont de deal sau vale.

Pe dealuri, la coasă, dublul concert de Bach, comuniune a sufletelor curate. Duhul sfânt venea din înălțimea de turlă a catedralelor nordice și cobora la deal prin văile uitate să semene sămânța Lui.

Se însera și trebuia să coborâm. Am luat-o pe unde vedeam cu ochii, dar nu mai știam pe unde să o apucăm spre sat. Dădurăm de un cioban cu oile. Doina era în șort. Când a văzut-o ciobanul a belit ochii mari și a dat să se întoarcă. Se poate să nu fi văzut în viața lui muiere în șort.

„Pe unde e bade drumul către sat?” La care el începe să se bâlbâie.

„Apăi, e foarte simplu, cum să vă spui io. Vedeți dealul aista? O luați drept. Și apoi continuați la vale.... și o luaaaaa-ți.... drept! Și continuați la vale.... și o luaaaa-a-a-a-ți.....diii... rrrrrrept! Și dați de-o răpă. Și-o luaaa—aaaa-aa—aa—ți diiiiiiirrept! Și iaca ce numai sunteți în capul satului. Și o luați drept și acolo e gata satul. No. Ați înțeles? Grăbiți-vă că vă prinde noaptea.” Într-adevăr, se însera. Era o noapte blândă, se simțea miros de frunze arse și de cuptor. Se prepara cina. Păsat cu lapte și brânză afumată.

Am ajuns în sat cu bine. Gazda începuse să se îngrijoreze.

„Unde ați fost, bată-vă să vă bată, că intrasem la gânduri. Că s-au mai întâmplat multe pe aici.”

Dar noi nu mai auzeam, vrăjiți de soarele asurzitor, de calul lui Filon, de câpițele-catedrale, de vacile păscând mut în acvarii de tăcere și aer, de muzica lui Bach în căldările dealurilor, de ciobanul care ne îndrumase „drept” în sat. Eram pe plaiuri mioritice, unde timpul se depăna ca dintr-un caier de mit iar spațiul urma o armonie ascunsă în suflet, deal-vale, deal-vale, deal-vale...

PRIN BUCUREȘTI, ÎN VÂJÂIALĂ

M-am întors pe jos acasă, așa cum ne întorsesem în Duminea în care ieșisem cu câteva luni înainte, să sărbătorim plecarea Doinii și mai ales reunirea noastră. Doina mă aștepta în stradă și tremura ca o adolescentă.

Am vrut să intrăm la Berlin. Era închis pentru nuntă. De obicei la Berlin se distrau grecii, dansau, iar orchestra, căreia i se dădeau ciubucuri grase, cânta la comandă, „muzică bună pentru dansul din buric”, făcea dedicații: „A venit băieții din Pireu; pentru băieții din Pireu!” Erau mulți la medicină, colegi de-ai mei, care luau examenele pe suta de dolari. Asistenții și profesorii de la medicină îi vânașu ca pe iepuri. O sută de dolari pe atunci era ca trei salarii lunare de muncitori. Odată, la examenul de biologie celulară erau trei asistenți care examinau. Unul mai înfapt și mai mătăhălos, de cum m-am așezat pe scaun, s-a repezit la colega lui care se pregătea să mă examineze, a dat-o la o parte și s-a așezat în fața mea, să mă examineze el. „De unde ești?” „Din România, sunt român.” A belit ochii și imediat s-a sculat și a ochit pe altul pe care să îl „examineze”.

La Berlin se trăgeau și „țepe”. S-au dus mai mulți colegi, s-au așezat la masă. Au consumat. Încet, încet, s-au evaporat pe rând. A rămas ultimul, cel mai curajos, fiu de general de securitate. Apoi s-a evaporat și el, fără să plătească pentru consumația a treizeci și doi de studenți. Se practica frecvent asta, ca și blatul pe tramvaie, autobuz, trenuri. Unii făceau naveta cu trenul, își luau abonament. Alții, nu. Mergeau cu nașul, un bacșiș rezolva totul. Tarifele de blat se cam știau. Alții, și mai „curajoși”, când apărea controlorul de bilete, „nașul”, se făceau că moțăie și când nașul zicea: „Biletele la control”, călătorul mormăia adormit și cu tupeu: „Abonament”. Nașul nu își închipuia că omul nu putea minti cu nerușinare chiar în halul ăla și trecea mai departe. Alții făceau leapșa cu nașul. Ei stăteau în față, nașul venea din spate. Când nașul ajungeau aproape de vagonul lor, se dădeau jos și se urcau repede prin spate în alt vagon. Asta mergea cel mai bine la trenul personal. Nașul se prindea, dar era inutil să îi fugărească prin tren. Alții se ascundeau la WC. Oamenii încercau și ei să trișeze regimul cum și regimul îi trișa pe ei. Parcă-l aud pe unchiu-meu văicărindu-se cu năduf: „Ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim. Salariile sunt mici, cât să nu mori de foame, să îți plătești abonamentul la radio și televizor și să mai pui o țoală pe tine. Faci economie tot anul, să mergi și tu la odihnă, la mare, la munte. Alții sunt trimiși prin sindicat. Ce să mai vorbim de mașină mică, ăsta-i un vis care n-o să se împlinească niciodată. Unii mai speră și fac foamea, cică mănâncă iaurt ca să-și ia mașină mică. Așa e dacă nu ești șef pe undeva sau dacă nu lucrezi la alimentară, la aprozar, la Crevedia, depanator sau mecanic auto, la piese de schimb, sau mai știu eu ce magazin de desfacere, mai un pui numai pielea și osul, de, *Frații Petreuș, Adidașii-picioare de porc*, mai niște mezeluri, mai o măslină, mai niște zarzavat, o fructă la copil, brânză

cu roșii, un parizer, să mănânce și zugravii, care mănă pe ziar în pauze. De directori ce să mai vorbim. De securiști și șefi pe la miliție așisderea. Dar și mai abitir sunt cei din Partid, activiștii, ăia cu mapa, mașina la scară și mâncatul de rahat, totul pe cinste. De la gospodăriile de partid și magazinele cu circuit închis, până la salariile enorme. Unii dintre ei nu au multe clase primare, dar aroganța e proporțională cu prostia. Cică l-au prins pe Dumnezeu de picior și acum cine mai e ca ei, nu le mai ajunge nimeni la nas, din văcari deveniră împărați, îl ucid și pă ta-su. Se lăfăie în cabinete somptuoase cu covoare roșii persane. Au mașină mică la scară, cu perdeluțe, ca să nu se vadă înăuntru. Ce să nu li se vadă, prostia? Nimeni nu trece înaintea lor. Ei sunt Dumnezeu acum. Taie și spânzură cum vreau și toți tremură înaintea lor. Că dacă cârtești, ăla ești. Pleci la mititca și nimeni nu mai știe de tine. Cum li s-a-ntâmplat la mulți din cartier. Și pretutindeni, mai auzi, lumea şușotește, dar cu frică. Mai auzi că s-au revoltat niște mineri, niște muncitori, dar atât, apoi nu mai știi nimic. Îi ia și întunericul îi mănâncă pe veci. Ziarele nu spun nimic, televizorul nici atâta. Că dacă lumea ar fi solidară, să iasă toți odată pe stradă, sau în curtea fabricilor, nu ar mai putea ei să le pună pumnul-gură la toți. Ceva s-ar întâmpla și buba ar crăpa. Dar pe asta și mizează căteii, pe lipsa acțiunii tuturor într-o suflare, în același timp. De fapt, nimeni nu-ndrăznește, decât așa, excepțional, cum îți spusei.“

De la Berlin am urcat la Capșa. Altă nuntă. Apoi la Atene Palace. Altă nuntă. Apoi la Cina. Altă nuntă. Apoi la Lido. Altă nuntă. Apoi la Ambasador. Tot o nuntă. Numai nunți. În tot Bucureștiul. Lumea se-nsura și toți voiau la restaurant. Nu mai făceau acasă. Nu le mai plăcea sau nu mai aveau unde dacă stăteau la bloc, sau pur și simplu era mai mișto să spui c-ai făcut-o la restaurant. Erai „băiat de băiat“.

Ne-am lăsat păgubași și am luat-o pe străzi să simțim atmosfera de Duminiță. Oamenii erau visători, întreprinzători, aleargau la piață după murături și borcane cu varză, la radio se cântau șlagăre, la televizor apăreau șpicherii filfizoni și plini de datoria lor de a informa și dezinforma, gospodinele își puneau bigudiuri și dădeau cu aspiratorul, pe stadioane se adunaseră norii și golurile erau sărbătorite cu sticle de bere și *bomboane de doivleac* scuipate în capul celor de pe băncile de jos. Noi ne plimbam pe străzile prăfuite, aglomerate. Ne refugiam în parcuri. Am intrat în Cișmigiul. Dar și aici era aglomerație, nu aveai unde să arunci un ac. Soldații plimbau cameristele cu barca. Liceenii, pe liceene. Studenții, pe studente. Copii fugeau pretutindeni. Bătrânii împânziseră băncile. Toți se mișcau, se foiau, vorbeau, vociferau, strigau, țipau. Totul într-o mișcare Browniană și dodecafonie perfecte. Viața pulsa pretutindeni, voința de a fi infuzase florile, iarba, aerul, cerul, până când nu mai aveai unde să-ți exprimi nici o voință, care se pierdea încet, încet, ca un fum în norii cerului.

Printre puhoaiile de neamuri venite din cer și de pe pământ, din mări și din pustii, erau semne aduse de comete și meteoriți, erau semnele de precipitare și pâlpare fără sfârșit ale Bucureștiului, de ofilire periodică a resorturilor interne până la nebulie, permanent dărâmat și reclădit, invadat și răscolit de vânturi potrivnice, de renașteri dam-nate și elanuri pierdute în alcoolism și melancolie, în sinucideri și manii dintre cele mai bizare, în disperări incurabile și în suferințele ce făceau mahalagii să țipe în gropi de gunoarie și fum de porc pârlit și în același timp să subțieze figurile nobile până la stilizarea unui crin fragil, mișcat de timpi ciclici, din malul orbitor al gloriei, în malul cariat al dezolării și mizeriei.

COLINDE DE CRĂCIUN

Ieșim din muzeu, ne plimbăm prin zăpada albă ca o pânză de în spălată cu rouă, prin fulgii răscoliți de vântul moale, ca o respirație de inger. Ne plimbăm îndelung, vrăjiți de noaptea ca un dom de cristal prin care fulgerau privirile de sus, din cer, ocrotitoare. Trecuseră ore bune, nu ne mai săturasem. Era Crăciunul și copiii umblau cu colindul, cu Steaua. Ferestrele caselor se desfăceau tot mai mult în univers. Luceau cu lumini fericite dincolo de stele. Candele pâlpăiau misterios. Lumânări și candelabre strigau de bucuria la vestea cea mare.

Mergeam prin ninsoare, pe mijlocul străzii, tramvaiele și troleibuzele se retrăseseră mai devreme. De la un timp vedem oameni pe marginea drumului care se uită ciudat la noi. Unde vă duceți?“, întreabă unul. Nicăieri, umblăm prin zăpadă, așa, să ne mai dezmoțim, nu vedeți ce noapte minunată, de la Dumnezeu?“ „Ce Dumnezeu, nenicule, și voi ați luat-o razna? Duceți-vă mai bine acasă până nu e prea târziu. Nu ne vine să credem. Din senin vraja se destramă. Ceva se întâmplă. Siluete ca niște umbre de sfinți se îndesesc până devin o masă compactă care se conturează, devine mai strălucitoare și mai reală. Nu, nu visez, sunt oameni adevărați, tineri înveliți într-o aură de sunete. Cântau, cântau și din piepturile lor trâmbițele și mierlele și îngerii se întreceau în licori dulci auzului.

„Ce se întâmplă?“, întreb un om de pe marginea drumului, care stătea plantat ca un pomuleț și el ca și alții. Acum bag de seamă șirul care se întinde până departe.

Într-o noaptea asta de Crăciun studenții din regie au vizionat o piesă de teatru, după spectacol nu s-au mai dus acasă, cineva a început să cânte colinde, apoi încă unul și încă unul, apoi câțiva încă, și vocile s-au amplificat până când toată suflarea, într-un suflet, cânta acum colinde. Apoi s-au răspândit în oraș, pașnic, organizat, cântând foarte frumos și cu inimă colindele bătrânești, colindele tradiției.

La partid, la securitate, la miliție, la gărzile patriotice, printre colaboratori s-a produs agitație mare, s-a dat alarma. Oameni ai muncii, tovarăși de încredere, comuniști cu ștate vechi și convinși, au fost aduși și postați ca un gard viu pe marginea trotuarelor, ca nu cumva să se isce vreo busculadă care să degenereze într-o răzmeriță, sau și mai rău într-o revoluție. Amintirea celei din Ungaria din '56 era vie în mintea multor tovarăși. Securitatea și miliția erau descumpănite. Nu știau cum să acționeze împotriva unor studenți pașnici care cântă. Și ce cântă? Cântă frumos, colinde vechi, bătrânești, cum au auzit și ei acasă, la mama, la țară. Din pământ și din cer voci amplificate pătrund materia neagră și groasă:

O, ce veste minunată,
câte ni se-arată,
că a născut prunc,
trup din trupu-i sfânt
fecioara curată.
O, ce veste minunată,
Din Vifleem ni s-arată!
Astăzi s-a născut
Cel fără de-nceput
Cum au zis prorocii.
Că la Vifleem Maria
Săvârșind călătoria
Într-un mic lăcaș
De mister părtaș
S-a născut Mesia.
Să ne mântuiască.

Iisus Domnul cel mare,
Grija noastră are.
Păstorii văzând în zare,
Pe cer o lumină mare,
Ei fluierau,
Îngerii cântau.

„Colinde, colinde / E vremea colindelor / Căci gheața se’ntinde/ Asemeni oglinzilor/ De dragul Marii / Ș’a Mântuitorului / Lucește pe ceruri / O stea călătorului“ „Noapte de vis, timp preasfânt/ Toate dorm pe pământ/ Două inimi veghează/ Pruncul dulce visează/ Într-un leagăn de vis./ Noapte de vis/ Timp preasfânt,/ Dumnezeu râde blând/ Pieptu-i vibrează-a iubire/ Lumi-i îi dă mântuire/ Pacea-n ea aducând/ Domnul e pe pământ.“

Securiștii și milițienii, cățelușii de pază ai regimului, colaboratorii și informatorii, se agitau, dădeau din colț în colț prinși între datoria lor către țară și partid, de a nu lăsa o demonstrație neautorizată, spontană, și frumusețea acestor tineri fericiți și transformați de cântec, mai ales de Crăciun, și tocmai acum, și tocmai cu tinerii ăștia care sunt atât de imprevizibili și oricând pot face lucruri nesăbuite, deja le făcuseră, să cânte colinde, și când? Tocmai în noaptea de Crăciun când știm cu toții că nu e permisă nicio sărbătoare religioasă, și mai ales Crăciunul, cea mai mare sărbătoare creștinească, pe care o prinseseră și ei acasă la mama, în sat, și o prinsese și Tovarășul, era așa frumos, veneau copii cu steaua, și erau așa de frumoase Stelele alea făcute de copii, cu betală, vii, cu multe culori, iar în mijloc cu iconița în care Maica Domnului îl ținea pe Iisus în brațe, și el era așa mic și pur, înțelegând de pe-atunci că el s-a născut și va avea un rol crucial pentru omenire și lumea se va schimba la auzul cuvintelor sfinte și prin prezența lui prin care toată divinitatea cobora pe pământ și în oameni, și cântau „Steaua sus răsare/ ca o taină mare/ Steaua luminează și adeverează/ Și adeverează/ Că astăzi Maria/ naște pe Mesia...“

„Și uite că acum studenții ăștia cântă și ei la fel, ce le veni, doar ei sunt oameni mari acum, nu mai sunt copii să creadă în astea, că doar fac învățământ politic și marxism la facultate și doar li se spune că religia e opiumul popoarelor, ca să-i ducă de nas, să le adoarme conștiința și să creadă în fanatisme, baliverne debitate de popii ăștia cu barbă, cu sutanele lor negre și lungi unde ascund ciubucul de la sărmanii oameni, care muncesc de dimineată până seara să aibă ce să le pună copiilor pe masă, iar ei, popii ăștia cu pământul lor le smulge copiilor pâinea de la gură, și în schimb le bagă în gură anafura aia stropită cu puțină poșircă, nici măcar nu se sinchiesc să pună un vin mai bun, vor numai bani, le dai, fac o slujbă, nu le dai, zice că sunt ocupați, că să apelezi la alt preot.“

Hai, circulați, circulați, duceți-vă pe la case, hai băieți, ca-ți răgușit destul. Rupeți rândurile, hai, nu mai cântați, hai mă tătucule, duceți-vă că ne taie ăștia de la primă, dacă nu și mai rău, ne retrogradează, dacă nu și mai rău, ptiu, afurisită fie ziulica asta când vă veni vouă să cântați colinde, superstiții, misticisme ieftine, fleacuri copilărești, voi nu vedeți că sunt copilării, naivități? Auzi, că s-a născut din virginitate, hai dați-i drumul, circulați, duceți-vă mă acasă că pun bastonul pă voi până la urmă, da ce, nu înțelegeți de vorbă bună? Ei fir-ar fi să fie, răspândiți-vă tovarăși, duceți-vă acasă că e târziu și vă așteaptă iubita, mama, copilul, cățelușul, pisica, broasca răioasă, hai, mă, răioșilor, răspândiți-vă că vă bag în dubă acum și la bulău cu voi, nu mai vedeți lumina zilei până la Crăciunul viitor, când o să cântați reeducați cântece patriotice, Internaționala, până când o să vi se acrească cu zeamă de varză și o s-o puneți de mămăligă, că reeducarea

nu scutește pe nimeni de decență, de comportament civilizat, comunist, conștient, nu ca voi cu blugi și mustață, cu lațele astea până la prohab, cu mutrele astea ale voastre ca niște piftii fericite, ce te zgâiești, mă, ce-ai văzut, că-ți întorc barba la spate în chip dă guler, să nu mai dărdăi atâta bucurie prefăcută, și luminițele astea în ochi, crezi c-oi fi vreun misionar sau ceva, unu d’ăia care umblă prin jungle și pe la rătăciți să-i convertească la adevărata religie, ce religie mă, că voi nu știți de capul vostru, ce să știți de religie, religia e-un lucru fumat, pentru proști și viței, ia mai mânați mări, hai că pun biciu și bastonu pă voi, vă încovoi și vă duc fedeleș la mititica. Și matala ce te holbezi, cucoană, vezi-ți mai bine dă cântecu tău demodat,

de izmene tale ude, „moatea pasiunii“, că ți le fac io leoarcă acum, să zici c-ai prins pă Dumnezeu de picior, tu cum te nimeriși aici, printre iezii ăștia, că mata ești o capră bătrână, oi avea și râie. „Eu sunt profesoara lor și am grijă de ei. Să cânte frumos și să se poarte frumos“ „Să se poarte frumooooosss? Cu cine să se poarte frumos, cucoană, cu noi? Hai că știi că ai haz, sau faci pă dășteapta, ce profesoară ești tu cucoană, că miroși frumos, sau oi fi vreuna daia, cocotă, cocotă, că te bag acum la prostituție, tu i-ai ațâțat pă ieduții ăștia să scânte lucruri pe care nu le-nțeleg, tu i-ai răspândit pe străzi, tu ești agitatoru șef? Hai, cucoană, spune! Nu mă ține prea mult că n-am răbdare, acum îmi ies din pepeni și te altoiesc mai rău ca pe ei. Ia fă tu mătăluță bine și ia-i pă mucoșii ăștia și dă-le direcția casă sau cămin, cât mai au timp, cât mai mă țin pe mine nervii, că p’ormă întoarcem și noi foia și nu cred că vrei s-o vezi pe partea ailaltă, aia cu mucegai și cu ochi dă bufniță, că nu e ca-n Neckerman, că știu că frecvențezi reviste d’alea lucioase și dușmănoase, te-am citit puicuțo, cine-mi iești tu, he, he, oi fi făcut tu la vremea ta furori, da acum ți s-a infundat, te dai la tineri, hă? Păi nu e bine tovarășico, nu e bine, că uite-acuși dau ordin și te ridică, la corupție de minori intri, zece ani cel puțin. Ce e mă? Hai, roiu, răspândeala, hai, împrăstiați-vă că vă bag la asocieri ilegale, luați-o și pe învățătoarea voastră, hai, la grădiniță cu voi, căcăcioșilor, milogilor, colinde vă trebuie, că nu vă mai satură cine nu vă satură. Da vă satur io, că va-ți găsit nașu, că io nu sunt d’ăia.“ „Ce faci tovarășu’ aicea, ții conversații, pactizezi cu dușmanu’?, apare brutal un superior. „Nu, să trăiți, învățământ politic să trăiți, să-i conving pă tovarășii că nu e bine să cânte, că strică ordinea publică și-apoi religia e dăunătoare. Te strică la cap.“ „Te-am văzut agitat, ești roșu la față, mai bine agitai niște bastoane pe spinare. Da acum trebuie să ne purtăm civilizat cu tovarășii, să ne purtăm cu mânuși, nu d’alea de circulație, d’alea albe și frumos mirositoare, că tovarășii sunt studenți, au multe în cap (și poate c-un glonț la inventar nu le-ar strica)“, zice la sfârșit mai mult pentru sine maiorul. „Stai aici și fă dă pază și de convingere ne ocupăm noi, că tovarășii doar au carte, înțeleg viața mai bine ca noi și se vor duce la casele lor.“ Se făcuse dimineată, rândurile studenților se răriseră și încet, încet, studenții s-au dus fericiți spre paturile lor primitoare ca o iesle încălzită de boi.

Comandantul suprem ordonă un mare miting, în balcon, de-acum se învățase cu balconul și cu farmecul lui, îl atrăgea ca un magnet. Îi plăcea la nebulie scena balconului. La balcon se simțea ca un vultur curajos și de temut. De aici cuvintele lui, și imaginea lui și vitejia lui și măreția lui își luau zborul. Înconjurat din nou de tovarășii de luptă se uita pe deasupra mulțimii și pe deasupra timpului, pe care el îl depășise de mult. Nu știa că Hegel atrăsese atenția că prima dată un act e solemn și tragic, a doua oară e derizoriu. Totul pare comic, Ceaușescu pare că e un om glumeț, un

hâtru pus pe șotii, care recomandă sfătos: „Sigur că nebuni se găesc și se vor găsi întotdeauna, dar societatea noastră socialistă va găsi instrumentele necesare să-i liniștească, inclusiv cămașa de forță, dacă e necesar.” Tinerii din piață se hlizesc, își dau coate, se uită satisfăcuți unii la alții, fără să realizeze că era adevărat ce auzeau, că se întâmpla chiar atunci. Fără să realizeze oroarea promisă. Unii erau poate părtași, alții știau, restul, doar inconștienți.

MESE RARE, LÂNGĂ APĂ

În duminica următoare am avut noroc. Ne-am dus la fix. După peregrinări citadine, am trecut pe lângă terasa Lido. Ziua funcționa ca ștrand. Numai străinii puteau intra și, bineînțeles, securiștii. Seara ștrandul se transforma în restaurant. Eficiență maximă. Era o atmosferă încântătoare. Mese cu fețe de masă albe, lumânări și tacâmuri de argint. Bazinul era înconjurat de câteva mese. Apa era albastră și nu mirosea a clor. Apoi erau terasele cu alte mese, iar pe cea mai de sus cânta orchestra.

Încă nu erau oameni la mese, sau poate vreo două-trei să fi fost ocupate. Ne-am așezat la una dintre cele mai frumoase mese, cu o așezare încântătoare lângă apă și cu privire strategică către orchestră. Nu ne plăcea la restaurant, dar acum era ceva deosebit, ne plăcea, într-adevăr. Se anunța o noapte de vis. De neuitat.

Așteptam chelnerul și admiram saxofonul. Era o muzică în surdină, liniștitoare, și după asta tânjeam. Nu mai voiam să știm în momentul acesta de ce e afară, de grijile care ne așteptă mâine sau peste două luni.

Așteptam și ascultam. De la un timp nu mai așteptam, doar ascultam. *Soft jazz*. Cerul era senin și înalt, fără nori, cu stele sclipitoare. O briză blândă ne alinta și ne pierdusem unul în privirea celuilalt. Stăteam așa vrăjiți de un timp, când o voce sifilitică ne întrerupe.

„Bună sea-sea-ra. Cu ce...cu ce ocazie pe la noi. Oricum bine ați...ați venit. Ce doriți să consu-su-mați, vă dau un vin ce-va, sau poate...o gustă-rică, un platou reeece.

„Noi, de fapt, am vrea să mâncăm ceva, ne e foame, am colindat străzile și...”

„Da, da, știu, înțeee-leg, vă e foa-foa-me, lăsați, lăsați, lă-lă...lă-lă-sați...ați nimerit bine... unde tre-buie, aici...lângă apă, muuuuzică... seaaară... muuuuzică... apă... aaaapă...”

„Ce aveți de mâncare, ce ne recomandați, ceva mai cald?”

„Păi mai cald...nu se poaaate...decât ceva...fript...o friiapt-ură. Dă porc, că vaca e ațoasă...și vă rămâne între... între dinți, și nu avem scobitori. Cică nu mai e...lemn. L-au furat...pentru foc.”

„Da porcu’ nu e gras?”

„Nuuuuuu... E slab. Mai slab... nici că se poate, nici că se poa-poa-te... e antricot, pă os, și osul... știți, nu e foarte gras”, ne face el cu ochiul. Nu știam dacă glumește sau nu. Era un băiat cam de vârsta noastră, în jur de treizeci de ani, mic spre mediu de statură, cu o chelie moderată și păr șaten, cu o figură destul de necizelată, cu buze groase și sprâncene împreunate, cu pomeții ascuțiți, iar gura i se mișca neregulat, în funcție de cuvintele rostite, luând diferite forme, făcându-se când rotundă, când ovală, când pungă, cu buzele țuguiate și subțiri, când groase și pasionate ca niște ventuze, când dom de catedrală, parcă voind să ne alinte disprețuitor sau să ne certe când duios, când sever, cu obraji când umflați, suflând parcă într-un balon sau într-o pungă de hârtie, când aspirați înăuntru gurii de un vacuum însoțit de oftături și uneori de un șuierat aspirat. Se bălbăia ușor, alteori se poticnea, parcă înghițind cu

noduri și ceva îi rămânea în gât, alteori prelungind literele și intonându-le ca un cântăreț glisând în sus și-n jos, iar din când în când, câte un clăbuc i se forma în colțul gurii, uneori chiar și în centru, care apoi se spărgea brusc sau se ridica la ceruri. Rămânea în urmă o cenșă de cuvinte care, caldă încă, sfârâia aerul în jur.

Era îmbrăcat într-o haină de ospătar, albă, cu ușoare ape gălbui și lucioasă pe la coate de atâtea spălături. Măne-cile îi erau mult prea mari și îi treceau de încheieturile mâinii ajungând la unghiile de la degete. Dacă lăsa mâinile în jos, drepte, i se vedeau doar unghiile mâncate de ciupercă și roase de dinți și care se desprindeau ca niște mici gheare de rozătoare, ca niște scoabe fărâmițate. Pantalonii negri îi veneau deasupra gleznelor. Tot aspectul era al unui personaj de pe cărțile de joc: „Păcăliciul”, „Păcăliciul cu umbrelă”. Numai că nu era nostim, ci grotesc.

Acest chelner era contrapunctul perfect al serii nostalgice, romantice, blânde, pe care ne pregăteam să o petrecem în ultimele clipe înainte de plecarea Doinei, și care acum era fundalul unei mascarade. Mă întrebam dacă nu ni se făcuse o farsă. Dacă tovarășii și securiștii noștri nu o făceau ca să-și bată joc de noi și să ne strice buna dispoziție. Să mai adauge o tortură stării noastre de spirit. O nouă arătare onirică în câmpul nostru vizual și auditiv, în creierul nostru frăgezit, pe un fundal cu totul diferit. Lipsa totală de logică și coerență de stări, alternând cu rapiditate, era o nouă formă subtilă de tortură pe care tovarășii o studiaseră în academiile lor de „distrugere a sufletelor”.

„Și cât de slab e osul?”, întreb automat.

„Ai, că înțelegeți voi”, începe el să ne tutuiască, „că vă văd destupați...ce nai-ba...oameni cu-cu școa-școa...lă.”

„Ce are școala cu osul?”

„Păi are, că Bulă la școală e întrebat cine vede de copii când părinții-s la... la... ser-servici, și Bulă zice: „Osul!” „Cum, mă Bulă, osul?” „Păi da, că atunci când părinții pleacă la serviciu... sora mea ia osul și-l roade... am văzut-o... pe gaura che-che-cheii. Și negrul când vine... aduce ceva de mân-mân-care... și pune pe masă... mai rămâne și pentru noi. Și când părinții vin și întreabă: „Cine, cine a adus... de-de... de mân-mân-care? Bulă răspunde repede: „Osul!”.

Totul glisa ușor spre ceva foarte ciudat și bolnav.

„Ne dați totuși ceva de mâncare, că ni s-a albit osul în noi?”

„Vine... băiatuuuuuuuuuuu... deci două antri-antri-coate de porc, pă os, împănate cu scobitori... și șorici dă-la gros, ca talpa.

„Nu, ca obrazu”, zic eu enervat, dar și amuzat.

„Hai, nu vă supă-rați... că vi se acrește su-sucul stomacal”, chicotește Păcăliciul ca un șoarece prins la bucate. „Și ce vin beți, băieți?” Îmi venea să îi strâmb și mai tare fața mototolită și apoi să i-o calc cu fierul de călcat încins. Dar voiam să văd până unde merge, cât tupeu și nesimțire are. Ce pune la cale.

„Am bea niște bere.”

„Bere nu... nu avem” replică sec. Berea se bea... zi-zi-ua. Noaaaapte vin, e mai nobil”, face el iar cu ochiul, ochi de Păcălici, zbatându-se ca floarea de salcâm în vânt sălbatec.

„Da văd că la masa de dincolo oamenii beau bere.”

„Da, au venit mai devre-devre-devreme, gata cu-cu be-be-rea.”

Nu era adevărat, veniseră după noi.

„Să ne uităm în lista de vinuri.”

„Imediaaaat”, răspunde el cu o privire complice și brusc cuprinsă de un gând ascuns. Se-nvârtește pe călcăie și dispare rapid. Muzica încearcă să ne readucă în visarea din care am

fost smulși înainte de apariția Păcăliciului. Absurdul e copios și interesant în cărți și pe scenă, dar când devine rutină zilnică devine tortură. Cu greu ne îndepărtăm de veninul lui.

Jazzul era moale și învăluitoare, briza era mângâitoare, noaptea era înaltă. Eram aproape să ne reluăm reveria când momâia apare din nou. Ne întinde un carton.

„Poftiți lista de vinuri.“ O iau și mă uit la prețurile vinurilor. Selectez un vin care mi se pare bun. Mă și gândesc cu plăcere că gustul vinului mă va bine-dispune și voi uita de toate neplăcerile.

Văd că la masa de lângă noi ajutorul Păcăliciului aduce o ladă de bere, o pune jos și începe să desfacă sticlele și să le toarne în pahare, de sus, ca să facă spumă. Simt că sângele mi se urcă în cap.

„Ați zis că nu mai aveți bere.“

„Păi nu... nu... mai avem. Avem numai spumă, ha, ha, ha, gââie Păcăliciul.“ Apoi schimbă repede: „Hai c-am glumit. Avem. Da' nu pentru... ori-șcine. Clienții ăștia sunt clienți vechi, nu... nu orș-cine“, zice Păcăliciul din ce în ce mai amuzat. Hai, v-ați hotărât, ce vin... vre... vreți, alb... negru... roze... ce culoare, dinc e deal?“ Nu mai are rost să insist cu berea.

„Pe acesta îl vrem“, și îi pronunț numele și îi și arăt pe listă.

„Aaaaa... asta e o alegere foarte-foarte bună, o să vă... vă... vă placă, e un vin... buuuuuuuun. OK. Comanda e... gaaaata. O să vă simțiți... biiiiiineee la noi, cu mese rare, lângă apă“, clipește din nou cu subînțeles, de mai multe ori, ca o păpușă cu un ohi scos.

Simțeam în aer ceva din ce în ce mai ciudat, nu puteam spune ce, dar ceva mă făcea să mă simt stingher. Toată starea de plutare dispăruse și acum îmi simțeam trupul greu și picioarele de lut. Pe scenă apăruseră și câțiva dansatori. Dansau lent, unul în altul. De-abia atunci băgasem de seamă că restaurantul aproape se umpluse.

Păcăliciul nu mai venea. Era meteahna mai veche a chelnerilor. Dar acum se întrecea cu gluma. Nu l-am mai văzut o vreme. Apoi am sesizat că servea la două mese în continuu și stătea aproape în poziție de drepti când i se vorbea. I-am făcut semne, dar nici nu se uita spre noi. La un moment dat i-am prins privirea, se uita fix și părea altul. Avea o privire încruntată și severă, ziceai că vrea să mă pătrundă cu fierul roșu. Apoi s-a încruntat oribil și mi-a făcut semn cu capul, ca și cum mi-ar fi zis: „Potolește-te, dacă vrei să n-ai neplăceri“.

Ni se lungiseră urechile de foame. Trecuseră aproape două ore și nimeni nu mai venea, nici ajutoarele, nici Păcăliciul. După un timp, m-am sculat și m-am îndreptat spre masa la care Păcăliciul servea. S-a făcut că nu mă vede, apoi m-am dus roată și i-am apărut în față.

„Pe noi când ne servești, tovarășe, că am venit primii în restaurantul acesta și văd că mulți au ajuns deja la felul doi și noi nici nu avem apă pe masă.“

Păcăliciul se face verde, se uită la mine să mă mănânce, furia îl făcea să arate ca un manechin cu fața de ceară. Din gură îi ieșeau clăbuci, parcă dinadins sufla în țeava care făcea clăbuci de săpun. Se uită perplex la cei de la masă, apoi din nou la mine, schimonosit și aerian, parcă nu-i venea să creadă ce auzise.

„Cum... îți... peeeermi-ți...“, sforăie pe nas aproape explozând Păcăliciul.

„Lasă, ia vino încoace“, zice metalic cel din capul mesei. Păcăliciul se urnește rapid pe vârful picioarelor către personajul solid, cu burtă, care părea un mare șef și care îi șoptește ceva la ureche Păcăliciului. Păcăliciul îi șoptește ceva înapoi. Apoi din nou personajul, Păcăliciului. Și îi face semn cu

mâna să se îndepărteze. Păcăliciul se desprinde umil, inconvoiat de spate, se îndreaptă brusc și trece pe lângă mine în poziție de drepti uitându-se cu coada ochiului, fornând pe nas ca un câine turbat și se duce către bucătărie. Personajul din capul mesei se dă pe spate pe spătarul scaunului, încât burta i se vede și mai abitar, mă privește și el în ochi, sfidător, cu aceeași ochi albi, de rechin, ai colonelului Burcea. Parcă voia să mă pătrundă ca pe o pastă moale cu un sfredel. Ceilalți de lângă el stau ca niște dulăi de pază, gata să se repeadă la un semn. Dar semnul nu vine. Îi înfrunt privirea un timp, apoi personajul se întoarce și începe să vorbească cu unul dintre comeseni.

M-am întors la masă, Doina era neliiniștită. „De ce nu ascuți muzica, e așa de plăcut aici, las-o naibii de mâncare“. „Nu e mâncarea, e felul în care suntem tratați.“

După câteva minute Păcăliciul apare cu o sticlă de vin desfăcută și ne toarnă în pahare, fără să ne-ntrebe o vorbă. O pune în frapieră și dispăre înainte să-l întreb de ce nu a desfăcut-o la masă. Iau sticla, o inspectez, să nu fie șoricioaică, o miros, pun o picătură pe limbă, totul părea în ordine. Ne era sete. Cu strângere de inimă torn în pahare, ciocnim și bem. Știam cum e un vin sec, dar asta era de-a dreptul acru. După zece minute vine cu fripturile. Le pune pe masă și pleacă fără să scoată o vorbă. Erau niște felii de așa-zisă carne cât talpa de la un pantof de damă, o minionă, cu siguranță. chiar așa arătau, două bicățele de carne vișinie cu ațe și sfori. Ne uităm unul la altul, ne era foarte foame. Și cu timiditate, încercăm. Aveau un gust de pingele fripte, date cu puțin ulei luat de la prăjitul peștilor și aruncate în tigaie. Foamea și setea ne-a pierit pe loc. Păcăliciul ne privea acum cu o mutră distrată și satisfăcută, chicotind în barbă. I-am făcut semn, să vină să ne facă nota de plată. Era bucuros că scapă de noi, dar în același timp și trist pentru că începuse să se distreze de minune. Distracția lor!

Într-un târziu vine și începe să scrie un bon, din alea albe care folosesc chelnerii ca să te ardă la notă, fără indigo, scrise de mână ilizibil, punându-ți la socoteală de două ori ce ai consumat și încărcându-ți și ce nu consumaseși.

„Ăăăăă? Va-ți distrat...biiiiiineee? Mai poftiți pe la... pe la... la noi“, zice printre dinți Păcăliciul, care acum îi jucau ochii în cap ca la licurici. După îndelungi scremeri, Păcăliciul ne întinde nota de plată. Încărcată bine. Cele două fripturi minuscule erau trecute ca fiind de patru ori gramajul real. Ce puteai să-i zici, ți-ar fi spus că așa i s-au dat de la bucătărie. Prinde-i orbu', scoate-i ochii. Nu mai vorbim de salatele încărcate cu tot felul, de garniturile care nici nu existaseră, dar și vinul avea preț dublu. Păcăliciul dispăruse și acum îl căutam din nou din priviri. Într-un târziu apare, cu șervetel pe mână.

„Ce e... nu e... cla-cla-clar?“

„Păi, după ce ați încărcat și ce n-am mâncat, ne-ați pus și vinul la preț dublu?“

„Pă-pă-păi acesta e. Asta-i pre-pre-prețul, ce nu e clar? Plătiți și... gata. Ce mai tura-vura. Oameni serioși.“

„Da altu-i prețul care e pe lista de vinuri, la jumătate.“ Și-i întind lista. Se prefăce că se uită cu ochii bulbucăți pe listă apoi zice: „Asta-i prețul, plătiți și ... gata. Ce mai tura-vura.“

„Păi, nu-i normal să plătim dublu dacă e clar că vinul care l-am cerut e atâta.“

„Deci nu vreți să... să... plătiți, bineeee...“

„Vrem să plătim, dar corect, atâta cât e pe listă. Vi l-am și arătat acolo cu degetul când l-am comandat, tocmai ca să nu fie nicio problemă la plată. Să vină șeful, să vorbim cu el.“

„Șe-fuuuul“, se arată el mirat. „Da' de ce să vie șeful, ce eu nu sunt șef? Ehe, și-încă cum! Ia uite-te la ei... șefuuuuu“

„Da, șeful, să vină șeful. Ce e rău în asta, să ne lămurim.”
„Bineeeee... E-he...” Și pleacă.

După alte nenumărate minute, apare un tip solid, dol-dora de mușchi.

„Sunteți șeful?”

„Eu!...”, iese o voce groasă, răgușită, și tunătoare din coșul pieptului care părea un vulcan pe cale de erupție.

„V-am ruga să ne explicați, noi am cerut vinul acesta, l-am indicat și gestual pe lista de vinuri, uitați”, și-i arăt și lui cum îi arătasem Păcăliciului. „Vedeți? Pe listă e un preț, pe nota de plată, altul.”

„Aaaaaa... Ha! Păi, da, ha-ha! Și încă-așa, ha-ha-ha! Păi vedeți că nu cunoașteți, veniți prin cârciumi dă lux, da nu cunoașteți. Oți fi umblat doar prin bombe și bodegi. Nu țineți pasul cu progresul. Păi credeți că noi avem vinuri d-astea, așa, de prețuri d-astea, modeste? Păi noi aici numai vinuri nobile servim, de la mama lor, d-acolo, de la podgorii. Vinuri vechi, nobile, păi ați văzut ce geană făcea? Ia, ia luați și dopul ăsta acasă, să-l țineți ca amintire. Că nu vă mai întâlniți voi cu un vin ca ăsta.”

Îi arăt sticla, pe etichetă scria exact același nume, același an de producție, totul identic ca acela de pe listă. Șeful începe să se înroșească.

„Mă, nu audeți? Aveți ceară? Vinul ăsta e superior, e ălă-laltu, mai scumpu...”

„Care, că nu mai e altul cu același nume?”

„Mă, da voi sunteți greu de priceput, nu pricepeți, asta e, asta e buba voastră la cap, nu vreți voi să pricepeți ome-nește, sunteți grei... Mă, mâncav-ar nenea, ia mai lăsați-mă că am pierdut destul cu voi, și mai sunt oameni grei p-acea... Hai, la treabă!”

Șeful ăsta îmi aducea aminte de barmanul de la mare, de la clubul de noapte din Venus. Aveam vreo douăzeci și doi de ani, era prin 80. Ne-am așezat la masă în aer liber. Așteptam show-ul. Balet, ceva circ, cântăreți. Am comandat un Campari. Chelnerul îmi aduce paharul. Îl iau cu multă ceremonie, era băutura mea preferată la acea oră. Și nu se găsea decât la bar sau la „Shop”, cum se numeau magazinele pe valută. Dar nu aveam voie să intrăm la „Shop”, noi cetățenii români, numai străinii. Și apoi nu puteam avea nici valută, nici măcar un dolar, am fi fost trimiși în pușcărie. Doar pentru un dolar. Darmită pentru un pumn de dolari, vorba filmului cu cowboy, al lui Clint Eastwood.

Beau din pahar. Îmi vine rău. Era vin pelin cu sifon, vin pe fund și restul sifon. Chem chelnerul, care bineînțeles nu mai venea.

„Ce e ăsta?”, îl întreb când apare.

„Ce ați comandat, e Campari.”

„Nu, nu e Campari, e pelin.” Chelnerul face o mutră strâmbă și fals afectată.

„Peliiniin? Ce pelin, dom’le, ăsta e Campari.” Îl gustă. „Ce pelin, dom’le.” Pleacă și ia paharul cu el. Vine după un timp cu alt pahar pe tavă. „Poftiți Campariul.” Îl pune pe masă și pleacă. Beau din el: alt șoc. Era Bitter Sibiu. Îl știam foarte bine, în lipsă de Campari cumpăram de la alimentară bitterul ăsta care era acceptabil. După un timp tot atât de lung, ba chiar mai lung, chelnerul apare prin zona noastră. Îi fac semn să vină.

„Ce, ce mai e acum?”

„În loc de pelin mi-ați adus acum Bitter Sibiu, îl cunosc foarte bine.” Acum chelnerul e chiar schimonosit de neplăcere.

„Știți ceva? Ia mai lăsați-mă pe mine cu sclifoseala asta și vorbiți cu barmanul, eu doar aduc la masă ce barmanul îmi dă. Duceți-vă la bar și vorbiți cu el.”

Mă duc la bar. Un tip cu mușchi și tatuat servea de zor la bar, în maiou. Încerc să intru în vorbă, dar e prea ocupat. Sau așa dă impresia.

„Știți, am cerut Campari și mi s-a adus prima dată vin pelin iar acum Bitter Sibiu. Gustați”, îi zic eu întinzându-i paharul. Îl ia cu scârbă, nici nu se uită la el, îl aruncă în chiuveță și începe să strige și să gesticuleze: „Cine-i aduce p-aici pă mârlandii ăștia?” Se urcă pe un scăunel și ia de pe raftul de sus o sticlă nedesfăcută de Campari, unica. Îi rupe sigiliul și îmi toarnă cu furie prefăcută în pahar. „Ia, Campari. Ați învățat și voi ce-i Campariul, sunteți șmecheri. Hai, ia-l, cică Campari.” Ce să-i mai spui, avea farmecul lui. Ca și șeful acesta care bombănea îndepărtându-se. Toți de-aceiași mamă.

Rămânem cu Păcăliciul, care dă și el să plece.

„De ce plecați, de ce nu sunteți corect, de ce încărcăți nota, ce, credeți că noi avem bani să plătim ceea ce nu am consumat?” La auzul acestora, Păcăliciul, pe jumătate întors, se rotește pe călcăie și ne privește drept în ochi cu o satisfacție sălbatecă.

„AAAAAAAAAAAAA, n-aveți...baaaaaani?”

„Nu cred că avem să vă plătim și ce nu am consumat și chiar mai mult, și la urma urmei e chestie de principiu, de ce să plătim ceva ce nu am consumat.

„AAAAAAAAAAAAAAAAA, n-aveți baaaaani”, repetă parcă surd la cele spuse de mine. „Păi dacă n-aveți baaaaani... de ce... .. ve-veniți... măăăă, la cârciumi dă lux... mese rare... lângă apă... mese...raaaare... lângăăă aaaa-păăă...”, repetă mecanic Păcăliciul, acum cu spume la gură, mai mult ca oricând.

„Păi... deeeeee... ceeeeee... veniți... mă... p-acilea... cârciumi... cârciumi... dă... luuuu... cu... me-me-me-me... mese..... mese raaaaareeee... lângă...a-a-a-pă”, începe să se bâlbâie și să se poticnească, cu ceva în gât, din ce în ce mai rău Păcăliciul. „Păi dacă... n-aveți... fraților... mă... să-să-să vă dau... dau... dau... io. Că io... am... am... am... da... aaaammmmm. Aaaaammmmm sal-tea dă baaaaani... Vă îngrop... în... ba-ba-ba-baaaaani.” Acum se bâlbâia, făcea clăbuci la gură și se scutura tot, de sus până jos, cuprins parcă de friguri. Cu haina lui cu mâneci lungi, până dincolo de degete, arăta ca un epileptic. Vorbea, dar din când în când nu se auzea nimic, buzele se mișcau dar sunete nu ieșeau. Nu știam să citesc bine pe buze, dar bănuiam ce zice. Oricum aveam impresia că repetă aceleași lucruri, ca o păpușă stricăta. Era tragi-comic, totul devenea și mai grotesc. „Vă îngrop... în... în... în bani... lasă... că plătesc... io... io... io... că aaaaammm... baaaaani, la Salteaaaa...”

Ar fi fost bun de o cauză mai dreaptă, de un candidat politic sau un orator pentru drepturile omului.

Nu știu când Păcăliciul a dispărut, parcă visam. Am făcut socoteala, corect, cât am consumat, i-am lăsat banii pe masă și am ieșit. Ne-am oprit la W.C. Am intrat într-un despărțitor. De-odată aud voci alarmate: „Au plecat, au fugit, ne-au tras țepă. Aaaahhh....”

După un timp, am ieșit agale, am luat-o pe Doina de braț și ne-am îndepărtat. Și ea auzise aceleași cuvinte la W.C.-ul de dame.

Ne-am îndreptat spre casă mâncați și cu distracția în nas. Comunismul avea grijă de oamenii lui.

CASE VECHI. PALATE

În altă Duminică, am luat-o pe străzi la întâmplare. Ne plăcea să hoinărim pe străzi, să privim casele, curțile. Fiecare casă avea farmecul ei, misterul ei. Arhitectura fiecăreia vor-

bea mult despre o epocă apusă, stilul aparținea unor idei, sentimente și reflexe ale oamenilor duși de mult, auzeam în urechi vorbele lor, îi vedeam îmbrăcați diferit în funcție de timpul în care au trăit, chiar și gesturile care obișnuiau să le facă pe atunci, limba lor veche, cu expresii și gesturi din vremea lor, totul ne povestea o frescă de epocă, automat ne transpunea în oamenii care au locuit în aceste case, împărtășeam tristețea și bucuriile lor, ne luptam pentru ceva, ne sfășiam și apoi ne împăcam, scriam scrisori și primeam oameni influenți, puneam lumea la cale, ne topeam în saloane ascultând muzică de clavecin, șușotind prin colțuri, flirtând discret și aplecând urechea la clevertiri și intrigi.

Prin marile portaluri de fier forjat cu vârfuri de lance aurită, intrau acum trăsuri din care coborau doamne elegante cu rochii de dantelă. Urcau treptele intrărilor somptuoase cu coloane de marmură și uși cu vitralii adânci în care se zbenguiau găzele cu aripi metalice. Tavanul era din mahoane cu stucaturi aurite, urmau scări din marmură de Carrara răscute ca după vânt, coloane grecești cu capete mitologice, Apollo, Atena, Gorgone, Zeus, Meduza, privind spre cer și pământ, vitralii prin care razele se zvârcoleau prin diferite culori imprimate de rotirea de îngeri, fluturi, portocale și rândunici, irizate de focuri și meteori răătăciți, totul reflectat și multiplicat de oglinzi venețiene și oprite în tapeturile moi ale pereților. În unele locuri, pereții imaginau struguri și vițe de vii, butoaie rumene călărite de îngerășii bucolici.

Și doamnele și domnii intrau în saloanele lungi pregătite de bal și-și răspândeau parfumul îmbătător de liliac, de iasomie, de levănțică și izmă... Dintr-o dată toți ochii se întorceau către frumusețea blondă cu plutiri de lebădă pe întinsul cleștar al privirilor ahtiate după unduiri diafane; sau cea oacheșă cu părul și privirile de abanos ca un gât de vioară ce se pierdea cu triluri în vastitatea nopții, în humusul hipofizar; sau cea șatenă cu genele și surâsul de castană din care ai fi mușcat cu patimă ca dintr-o rodie; sau roșcata ca vinul vechi îngroșat la fundul butoaielor în care numai decât te-ai fi aruncat orbește și ai fi zăcut acolo pe veci printre fermenți și părieri.

Apoi balul începea, valsul și șampania curgeau peste voalurile vaporoză, parchetul era lustruit de pantofi cu tălpi de antilopă, ușori ca bulele de șampanie. Crai înalți și zvelți, cu fruntea înaltă și dreptă, se prindeau în pasul vrăjit contopindu-se cu partenerile moi și gingașe. Fulgerele fericirii tăiau încăperea ca o aripă pulsând din ce în ce mai sonor, mai viguros, și în final mai eteric. Noaptea de vară se scurgea cu tot cu case și oameni în lună.

Dar mai erau și casele cu ferestre mari și strălucitoare prin care vedeai siluetele oamenilor care aveau ceva de împărțit, care se ciondăneau sau care pur și simplu meditau cu capul în palme. Intuiai gândurile celor care citeau dintr-o carte plimbându-se cu pași rari prin încăpere sau a celor care recitau cu voce tare.

Erau și geamurile mai puțin clare, înfiorate, în spatele cărora umbrele licărind se iubeau în ascuns sau puneau ceva secret la cale. O mișcare vaporoză de penumbra lichide, o pală de vânt, un tremur al perdelei care parcă era animată de o undă venită de pe mare.

Erau micile ocheane de poduri prin care doar bănuiai vise de copii alergând în urma firelor de praf ce deveneau vizibile sub lupa încinsă a razelor de soare. Bănuiai crime ascunse în somnul liliacilor.

Acoperișurile erau de zinc, burlanele de cupru, geamurile aveau vitralii prin care reverbera un coral sau o fugă, un cancan filtrat de argintăriile cinei.

Pe Podul Mogoșoaiei dantelele Brâncovenești înteeau umbrele vechi și ruinele visate, pietrele lungite sub picioare sub foiala târgoveților, zidăriile venețiene și turnurile turcești printre palate altoite cu mărgelă din lună. Și vedeam cum capul Brâncoveanului plânge în Bosfor amar, tăiat de sultan, neînvoindu-se să-și renege religia creștinească.

În dealul Mitropoliei curgea vinul sfințit, vedeam Craii de Curte Veche pe caii domnești, după paravane de Pene Corcodușe și Dinu Păturici. Și mai la vale, pe mâna stângă, dădeam de Hanul lui Manuc cu care de fân, mici și sarmale în foi de viță și varză, piftii cu picioare de porc, urechi și măruntaie, ciulama și tochitură, delicatele vieneze și pariziene. Sinteza spiritului oriental și occidental.

Despre Manuc s-au zvonit multe legende, era un tânăr armean elegant și frumos, putred de bogat și inteligent, vorbind 12 limbi, despre care umblau zvonuri că l-a ucis pe sultanul Selim III căruia i-a fost zaraf, care a dus o viață aventuroasă, a venit în principatele unite, a înființat lângă curtea domnească faimosul han, a construit case boierești, ale căror cuie se zice că erau mai întâi trecute prin monede de aur turcești, prin funduci și galbeni și rubii, irmilici și cocoșei de aur, a cumpărat moșii și mori, a scăpat din mâna turcilor trecând granița și lăsându-și în urmă avuția, coborând pe fereastră cu cearceafuri înnodate, omului cu șapte vieți i-a suierat gloanțele pe la urechi, un glonț i-a lovit ciubucul din gură și altul hangerul din buzunar, refugiindu-se în urmă la Paris, unde a făcut furori, trecând drept cel mai elegant străin din Paris, nu se știe ce e adevărat și ce e poveste.

Ca un contrapunct amenințător, casa poporului se ridica sumbră pe cerul înveninat de cele îndurate la construcția ei așa cum fusese cele pentru construcția comunismului și-a „viitorului de aur”. Sacrificiile și puhoiul de forță umană și mecanică, casele oamenilor dărmate în jur ca și spitalul Brâncovenesc. Vedeam cu ochii minții cele peste 1000 de camere în care orgiile foamei și înghețului trebuiau să se petreacă în imaginația bolnavă a dictatorului, ca o frescă murdară de Bosch, Breugel sau Dürer, lângă un tablou de consignația cu pepene, corturi, căruțe și țigănci frumoase. Se auzea în camerele imense și pustii ce urmau să fie populate de acești vampiri, ca vocile unor stafii: rima șchioapă, balada stălcită, decupajele, batjocura, devorarea contrapunctică a bunului simț, urletele dezumanizate, fulgurațiile criminale și jocurile de artificii mitocănești pe fundal.

Înaintam către șosea, către vilele cu arhitectură superbă, cu frânturi de istorie autentică și mozaicurile stilului românesc, împletire de stiluri venețian și turcesc. Bulevardele din centrul micului Paris, Ateneul Român, Muzeul Satului, Șoseaua Kiseleff, Arcul de Triumf.

O întreagă istorie puteam reface din aceste case, din aceste drumuri și curți. Un colț, o coloană, un calcan, o cornișă, cărămida roșie alternând cu stucaturile, ocheanele, oblongurile, streșinile și burlanele de zinc și de stronțiu, iridium și alte metale rare, piatra și lemnul într-o încreștare pătimașă de început de lume, toate aveau parfumul lor, toate ne teleportau instantaneu în trăiri care nu le cunoșcusem vreodată, o întreagă viață sufletească răbufnea din adâncuri coplesindu-ne și smulgând parcă din carnea noastră un geamăt infundat, pentru că și carnea se transforma și devenea o materie cu alte proprietăți chimice și fizice, materie cu propriile legi, un lichid inefabil și ușor ca atingerea unei aripi de gâză ce emana uluitor fulgurații spectrale, parcă printr-o emisie spontană de impulsuri electrice,

asa cum fac licuricii, pentru ca apoi să se defloreze în fantasmе fractale.

Ne întorceam acasă noaptea târziu, după o cură de bogăție sufletească, de infuzii de materii concrete și șarje sensibile.

ÎN CUȘCA BLOCULUI, LA FLACĂRA SCURTĂ A ARGAZULUI

Am rămas minute în șir pe pat. Se făcuse frig și m-am sculat să dau drumul la aragaz. Flacăra pâlpâia ca un muribund, cu o lumină albastră. Dădusem drumul la gaz la maxim dar nu avea mai multă putere. Noaptea țineam aragazul aprins ca să mă încălzesc, așa cum făceau milioanele de români. Numai că uneori, fie că se dădea mai puțin de la centrală, fie că toți foloseau aragazul la încălzit, presiunea scădea așa de mult peste noapte încât flacăra se stingea. Spre dimineață presiunea creștea din nou și metanul se răspândea peste tot ca un duh de miasme. Te sculai înțepenit de frig, amețit și cu dureri de cap din cauza metanului care acum era omniprezent, răspândit ca o igrasie malignă în camera de bloc, o cutie de chibrit, peste altă cutie de chibrit, cu noi stivuiți în ele ca bețele de chibrit fără măciulie.

Îmi fac o cafea, un „nechezol” nenorocit, un surogat de cafea din dumnezeu știe ce plantă, cicoare sau altceva, amestecată cu dumnezeu știe ce deșeuri, găseai prin ea surcele, nisip, pilitură de șpan. Se zicea că produce pancreatită. Dar lumea, care se învățase pe vremuri cu o cafea bună, columbiană, rășnită proaspăt, o bea și pe asta, era greu să renunți la o plăcere, una dintre puținele rămase, chiar și așa, știind că e contrafăcută, dar te mai amăgeai un pic, „ce dumnezeu, nici p-asta să n-o avem?” Iau cafeaua de pe foc și o pun într-o ceșcuță de porțelan. Mai mult decât plăcerea cafelei e imaginea și atingerea porțelanului pictat cu scene de epocă, doamne cu fuste largi cu volane, cavaleri cu pantaloni bufanți, făcând plecăciuni galante și ascultând muzică de clavecin. Trebuie să fi fost o adevărată încântare, o binecuvântare a naturii și a invenției umane, aceste petreceri ca la Versailles, în aer liber, cu boscheți minunați și jocuri de ape. Freamătul fluturilor pe canalele lungi ce se pierd în grădina în care se purtau discuții lungi, de taină, ale oamenilor politici, ale conților și regilor, baronilor și marchizilor, unde îndrăgostiții își atingeau cu sfială mâinile, apoi se pierdeau printre tufe înmiresmate, într-un joc *de-a vațeascunselea* prin osia Regelui Soare, frântă în milioane de oglinzi și milioane de sunete, prin grădinile cu parfum gravat în lemnul mitologic, lemnul învechit sub înfloritura mobilierului baroc. Amintirile se învălmășesc în oglinzi, florile și arborii revarsă mireasma barocă a trompetelor. În Sala Oglinzilor soarele bălțește infinit înmiresmând buchetele de alamă și cristal cu vocile modulate de aer. Pietrele își țin respirația de sute de ani, să nu zdruncine mireasma. Prin harpe vin coase de rouă și verdele istoriei și mă ajung din urmă.

Visarea mi-e întreruptă de mirosul greu de paie al „nechezolului”. Sorb o înghițitură. Are un gust oribil. Nu m-am obișnuit încă. Nici nu știu de ce mai beau. E mai mult un automatism. Trebuie să fac ceva. În momente de-astea, devin ca paralizat. Numai pot să repet la vioară. Cele două vizite mi-au întrerupt șirul. Jupuitul a frânt ceva în mine. Ceva în adâncul meu cel mai ascuns, pe care îl intuiam fără a-l putea palpa în anumite momente limită, de ruptură existențială puternică. Parcă nu mă mai pot mișca și gândi coe-

rent. Nu înțeleg de ce îmi simt capul atât de greu și corpul ca de gelatină. Măinile mi se mișcă fără vlagă, răspunzând unui automatism neînțeles. „Ce se întâmplă?” Mă așez pe pat și-mi simt trupul de plumb, afundat într-un somn vegetal, ca o frunză de lotus în mijlocul unui lac crepuscular scurgându-se în Nirvana.

Încotro?! Încotro? Îmi apare deodată în creier un gând fără cuvinte. Încotro?

Stăteam de un timp pe care nu îl puteam cuantifica în cușca blocului, în bucătăria mică, în care încăpea un aragaz și un dulap și mă uitam la flacăra albastruie cu nuanțe gălbui a aragazului. Și prin pereți încep să aud ciocanele și secerile și pistoanele și treierătoarele și respirația locatarilor prin pereții de ciment și gândurile tuturor amestecate ca picăturile grele scurse dintr-un cub de gheață pe cale de topire lentă, aud gunoaiele cum se dau cu capul de pereții toboganelor de la gheenă și scârțâitul ușilor și-al cuțitelor tocând zarzavat, rășnițele de năut, scâncetul sugarilor și zăngănitul paturilor, zbaterea de aripi a păsărilor în colivile lor, respirația sacadată a bolnavilor de inimă, convulsii epileptice și a celor neputincioși, zbatându-se într-o conștiință calcaroasă, într-o baltă a creierelor reptile, simt de peste tot orologiile încercând să scape din înțepenia de moloz a gândurilor incapabile să se nască, și nebulia și lașitatea și dezrădăcinarea în propriul pământ și singurătatea fiecăruia în mijlocul tuturor, mulțimile de gură cască și de călăi, adunăturile de bălci și de cocoși, târătoarele și scâncitoarele. Simt vibrația pereților transmitându-se patului și cărților și tablourilor pictate în clipele de disperare și de evadare, presimt frigul și glaciațiunile și potopul și ninsoarele apocaliptice prin geamul neîncăpător și ridicol prin care intră zbârnăitul căzilor și saunelor de la Casa de Sănătate, vuietul vidului din Piața Delfinului, vânzătorii cu mâinile la spate din Circul Foamei.

Încotro?! Priveam pe fereastra cenușie plină de praf, vedeam Casa de Sănătate pe care Ceaușescu a făcut-o vizavi, „pentru oamenii muncii”. „Oamenii muncii nu mai știu unde să găsească alimente, nu-și mai văd capul de programul de lucru, le mai arde lor de saune și masaje? Se duc tot ei, bișnițarii și securiștii”.

Când au construit Casa de Sănătate lângă Circul foamei (ca să aibă omul și mâncare pe săturate și relaxare din plin), Ceaușescu a venit într-o vizită de lucru și a dat cu ochii de biserica din marginea drumului care îi bloca vederea. S-a uitat și a făcut cu mâna. Când făcea cu mâna se știa, trebuia dărâmat. Așa cum multe biserici au fost dărâmate, iar altele mutate, în speranța lui nebunească și plină de cinism că nu vor rezista translației și se vor dărâma. Biserica noastră a fost mutată, apoi renovată, pereții au fost pictați, s-au pus icoane noi. La scurt timp, într-o noapte, a fost dărâmată.

Încotro?! De la gheenă veneau gândaci. Acum umblau pe dulap. Priveam anesteziat și mă gândeam: „Ce-ar fi dacă aș înhăța acum un gândac și l-aș băga în gură?” Nu de foame, doar așa, ca un experiment. Nu simțeam nici o greață, nici măcar repulsie. Starea de spirit era la limită. Văzusem și trecusem prin atâtea, simțeam că mă aflu la pușcărie, legat de mâini și de picioare, într-o detenție veșnică, precum în iad, încât nimic nu mi se mai părea o surpriză, nimic nu mai îmi crea mișcări sufletești.

Doina era în America de trei ani și eu eram o insectă prinsă în insectar cu un ac mai lung și mai ascuțit decât țepele lui Țepeș. Și dacă Țepeș ar fi venit, pe cine ar fi tras în țepă?

Flacăra începuse să prindă putere. Când m-am trezit de-abia pâlpâia. Fusese suptă peste noapte de plămâni de pământ ai oamenilor din blocurile de cenușă socialiste –

cuburi de gheață în care stăteau hibernând. Se auzea un vuiet ca de crivăț venind prin țevile caloriferelor. Eram baricadat în mica bucătărie în care nu încăpeau decât un aragaz și un dulap și priveam anesteziat gândacii cum se plimbă peste tot. Înainte îi omoram cu papucul, dar acum nu mai reacționez, le vedeam insistența cu care-și căutau de mâncare, cum se agățau cu multele piciorușe de firul de viață care le fusese dat, această voință de a trăi cu orice preț, indiferent cum, fără să știi de ce, fără să realizezi încotro?

Nu știam ce zi e, nu știam dacă e înaintea erei noastre sau imediat după Potop; dacă invaziile barbare au avut loc sau marile civilizații au dispărut fără urmă; dacă celebrele capodopere au fost create sau distruse; dacă cineva mai trăiește în apartamentul vecin; dacă sucurile stomacale și glandele endocrine își mai fac treaba, dacă membranele celulare se mai apără de invazii și ADN-ul mai ticăie învăluit de informații și dezinformații; dacă electronii nu au scăpat de pe orbita lor în neant și s-au ciocnit de particule infime, acolo în adâncul atomilor, în adâncul cel mai adânc al Celui ce Este.

CABINETUL

Să fi stat nemișcat vreo câteva ore bune, înțepenit în poziție fetală. Nemișcat în burta mamei, în coconul universului. În camera mea, uterul și armura mea. Trezirea se face cu greu, îmi simt corpul tumefiat și beregata ca o rană proaspătă. Din mișcarea brațului se desprind mici pui ca bulgării de aur și se răspândesc prin întunericul camerei. Ciripitul lor e mlădiere de vânt. Din mișcarea coapsei se desprind guzani cu ochi absorbitori, cu gheare de oțel. Se răspândesc repede năpustindu-se în urma puilor de găină. Țipete de groază și masacru sunt amplificate de cărțile din bibliotecă, cărțile rele hulesc pe cele bune; cele sângeroase, pe cele oblojitoare; cele cu lănci, pe cele cu platoșe; cele în macrameuri, pe cele de tablă veche; cele oarbe, pe cele cu țepi. Mi se întâmpla de câte ori aveam un stres mare, să am întoarceri în timp, flash-uri din copilărie, din prima viață. Încet lumina începe să se strecoare printre pleoapele grele, ca niște leviere, scripetii trag de ele scârțâind și în final deschid ochii. Văd în jur scaunele, masa, patul, biblioteca, televizorul, candelabru. Obiectele mele, cele care îmi alcătuiau viața vizibilă, cele care se prelungeau în trupul meu interior și în suflet, alcătuiind o parte a mea, cea exterioară, una mică, dar importantă.

Era camera mea un ultim refugiu, care devenea din ce în ce mai puțin refugiu, o placintă vizitată în ultima vreme de cât mai multe moașe. Securistul care răspundea de mine venea regulat să vadă dacă nu vreau să fac vreo prostie, ori dacă nu m-am răzgândit, dacă nu vreau să divorțez și să nu mai plec. Răspundeam la fel. „Nu vreau, nici cățelul nu îl mai las aici. El zâmbea în primul moment, apoi se încrunta, își aprindea o țigară, „nu ai un Kent?“, îmi zicea, îi dădeam, o aprindea, apoi zicea „dar o cafea?“, îi făceam, apoi după ce termina se scula și zicea „mai gândește-te, nu se știe niciodată ce se poate întâmpla mâine, lumea e așa de fragilă, mai gândește-te.“ Și pleca și venea după două săptămâni din nou.

Mă treziseam de-a binelea. Eram amestecat de tot ce se întâmplase cu o zi în urmă. Totul părea un coșmar și totuși nu visasem. Fusese real. Să fi fost o zi, două, nu puteam spune. Mă uit în calendar. Azi trebuie să fiu la dispensar, la Vasilați. Vine o comisie de la spital, vor să fiu și eu prezent, nu îmi dau seama, mă dăduseră afară și totuși voiau să mă vadă, vine și colonelul Burcea. Mai am timp să prind trenul de dimineață. Ies în stradă, nici urmă de mataha-

lele de ieri. Nici urmă de convoi oficial, de Ceaușescu, de oamenii hămesiți. Toți se duc cu grabă după treburile lor. Iau tramvaiul și prind trenul personal. Același care mă purtase cu câteva luni în urmă pe șinele înclinate, cu muncitorii de la uzinele 23 August. Acum se întorceau din tura de noapte. Arătau ca niște stafii. Nici sticle nu mai aveau, dormeau unii peste alții ca dovlecii. Unii aveau papornice. Alții sacoșe cu zarzavaturi sau cu mai știi ce, alții cu butelii, umblau să le încarce pe la București. Trenul zdruncină și se înclină. Oprește în fiecare comună. Ajung la Vasilați. Oamenii mă salută, „săru’mana, domnu’ doctor, cum vă mai merge, de ce v-au dat afară, că ne faceți și pe noi bine.“ „De, asta e viața.“ Ajung la dispensar. Comisia nu venise. Se făcuseră schimbări, nu mai era dulapul în care găsisem odată pamflete despre dezrădăcinații care vor să-și părăsească țara, că se duc acolo printre străini și n-au ce mânca, că nu-și găsesc de lucru, și dacă își găsesc, nu în branșa lor, că sunt exploatați la sânge de capitaliști. Mă uit la cei din sala de așteptare. Oameni suferinzi așteaptă să fie văzuți. Într-o cămaruță îi așteaptă siringile și acele boante fierte în casolete cu pereții înverziți de un puf verde ca mușchii pe copaci, în pădure. Acolo se îngrășau toți virușii, mai ales cei ai hepatitei, care visau cum vor da ei de alcool în ficatul oamenilor și vor avea un bairam pe cinste.

Doctorița, care fusese „șefa“ mea și mă pusese să fac o statistică absurdă cu câteva luni înainte, locuia cu mine în bloc prin nu știu ce coincidență. Iese și dă cu ochii de mine „A zice, bine că ești aici, intră.“ Intru și îmi arată o femeie care avea o durere excruciantă în picior. Femeia avea o criză tipică de sciatică. „Am chemat salvarea s-o ducă la Fundeni, la secția de chirurgie vasculară, cred că are o tromboflebită.“ Păi piciorul nu are nici-o modificare, de sus până jos e normal, nu doare local, nu e umflat, nu are indurații sau cordoane venoase, testul Homans e negativ, nu are cum să fie tromboflebită. O doare și spatele, durerea e intensă, nu se poate mișca, Lassegue e pozitiv, e sciatică tipică.“ Se uită la mine ca după altă planetă. Nici nu îi trecuse prin cap că s-ar putea să fie ceea ce era evident și părea că nici nu prea pricepe ce îi spuneam, deși era un lucru de bază. Făcuse și ea facultatea tot așa, pe puncte, ca alți tovarăși. După o pauză zice „Am chemat salvarea, trebuie să se ducă la Fundeni, să decidă ei.“ „Dar o să simtă mai rău, dă-i ceva de dureri, nu vezi că nu se poate mișca de dureri? Faci o mare greșală, gândește-te la ea.“ „Am spus, pleacă la București.“ Au pus-o pe targă și au luat-o la București, pe drumurile neasfaltate și pline de gropi, cu zdruncinături, mană cerească pentru dureri de coloană. Au trimis-o înapoi în aceeași noapte cu diagnosticul de tromboflebită infirmat.

Între timp comisia își făcuse apariția în frunte cu colonelul Burcea. „Ce se aude, ce am auzit, că nu ești cuminte, că faci agitație. Păi nu e bine, tovarășele, nu e bine de loc. Ți s-a urât cu binele, nu ți-e de-ajuns că te tolerăm printre noi, că îți suportăm anarhismul, că îți mai dăm o șansă!? Păi știi cât m-am luptat eu cu tovarășii pentru tine, tovarășele? Să te mai lase, să-ți mai dea o șansă, să nu te bage la bulău pe viață de unde să nu mai vezi lumina zilei cât trăiești. Cât trăiești, ai auzit, capiși? Și tu ce faci? Complotezi împotriva Tovarășului, a Tovarășului, marel nostru conducător care dacă nu era el nici nu aveai după ce să bei apă, nici coji de cartofi nu mâncai, de școală ce să mai vorbim, poate învățai cum să înalți zmee pe maidan în picioarele goale să-ți intre ghimpii în tălpi până când te-ai fi rugat de câini să-ți mănânce picioarele să scapi de chin. Că, tătu-cule, noi te tolerăm, dar până când, ai treijdoi de ani, când

eram ca tine munceam până noaptea târziu să învăț lucrările congresului partidului și marile idei ale Tovarășului, că dacă nu era el nu știu ce ne făceam, ne mâncau ciocoi și burghejii, mama lor, ne mâncau fripți și ne căcau la canal ca pe niște țări nenorociți ce ne-am născut, nu eram nici un jeg dacă nu era Partidul și Tovarășul Ceaușescu, marele nostru cârmaci, să ne smulgă din noroi și țărănă în marea lui mărinimie și înțelepciune. Să ne facă oameni, oameni pe două picioare și cu scaun la cap, să dăm și noi acum înapoi poporului și Tovarășului ce ne-a dat el, nu să umblăm cu fofărlica pe la colțurile străzii și să facem agitație, auzi, agitație și sabotaj împotriva Tovarășului, a bravului nostru conducător căruia nu i-e frică de nimic și de nimeni, că a fost călit în lupta împotriva dușmanului de clasă și a fascismului și hitlerismului, atunci când i-a fost țării mai greu, când dacă nu era el, Tovarășul, nu mai scăpam de fiara hitleristă, Antonescu nu mai era arestat și Mihai nu ar mai fi plecat cu trenurile pline, lui să îi mulțumească, că acum îi e bine, în Elveția, pilotează avioane, nu să fie el rege peste noi, oropșiții, și să își facă el meandrele regale cum vrea el peste noi, cică are maniere și purtări alese, dar tot fonfănit vorbește, măcar Tovarășul nostru, scumpul de el, a fost bătut în gură de ciocoi, dar el, regele, de cine, de Garda de Fier, de partidele istorice? Că noi l-am ajutat să nu fie împușcat de ruși când au intrat în București în nici trei zile de la arestarea lui Antonescu și încetarea focului, fără nici un armistițiu, fără nici o condiție pusă rușilor, practic a lăsat țara pe mâna rușilor, să o prade ei, nu a fost armistițiu, ci invazie invitată, armatele române nici nu au ripostat, că li s-a dat ordin să nu mai lupte, au fost batjocoriți, iar țara a fost jefuită la sânge până când s-a făcut un armistițiu impus, Molotov aștepta cu hârtiile pe masă gata scrise și le-a ordonat celor din grupul român să le semneze fără nici o condiție. El se laudă că el a făcut totul, Mihai. Că el a făcut insurecția și a dat ordin armatelor române să nu mai lupte. Dar ce-a făcut, că deși rușii erau comuniști, nu putem să nu recunoaștem că ne-au invadat țara fără nici o opoziție, că el nu le-a pus nici o condiție, i-a lăsat pe ruși să intre și ei au pradat-o ca lăcustele douăzeci de ani după terminarea războiului, până când Tovarășul a spus stop! Gata! Ați supt destul! Și le-a dat papucii din țară, s-au cărăbănit cu tancuri cu tot. Asta a făcut Tovarășul, un mare patriot, și pe unguri i-a pus cu botul pe labe, că vroiau să ia Ardealul, c-au trecut și ei p'acilea odată, la începuturi când mâncau carne de cal, cică au trecut și ei p'acilea și n-au găsit pe nimeni. Că românii erau la cosit, vezi bine, nu umblau ca ei haihui, bagabonzi, trupe de pradă, pe unde vedeau cu ochii, să părjolească și să apuce pământul altuia. Nu ca românii, care mai dădeau și ei boabe, că avem suflet mare, la câte o găină în bătătură, nu se țineau țațoși călare cu platoșe și sabie d'aia greaua la șold. Mai se duceau și ei în codru să asculte izvorul și mierla când veneau hoardele. Românului i-a plăcut întotdeauna în mijlocul naturii, să trăiască și să își facă nevoile. Că avea multe. Popor oropsit. D-aia îmi pare rău când văd elemente iresponsabile ca tine, anarhiste și rebuturi ale societății. Să nu îți placă ție să trăiești printre noi, să nu îți placă ție cultura noastră și cântecele noastre din fluieră, sau bocetul frunzei, că suntem așa de talentați că nu ne trebuie nici instrumente, nici note, punem frunza la gură și cimpoiul la brâu și muzica țâșnește ca o strigătură în codru, că avem suflet mare, iar tu te caci pe tine și spui oamenilor să nu-l aplaude pe Tovarășul, instigator de duzină ce ești, provocator de rigolă, ți-ai găsit cine să ridice cornul împotriva Tovarășului, un d'ăla cu ochi, un moft cu moț, un ăla. Păi ia ascultă, mă, cine

te crezi, și unde te crezi, în uterul mă-tii? Acolo puteai să faci ce vrei, că nu te vedea nimeni, și nici nu puteai da prea mult din aripi că erai limitat de pereții ăia țepoși ai uterului și de întunericul de acolo, că văd că tot în întuneric te zbați ca o insectă și aici pe pământ, rostogolit pe spate, dai din picioare și carapace degeaba, că n-o să ajungi nicăieri, poate la zdup să speli la haznale, cum au mai făcut și alți intelectuali ca tine, care se credeau mari rahați, se țineau țațoși nevoie mare în fața vigilenței organelor noastre, până când au dat-o-n bară și-au luat-o-n bot și-a trebuit să umble cu sârurămăna pe la gârzi și să le pupe picioarele pentru un colț de pâine sau să îi lase să se uite la un petec de cer pentru o clipă, sau să nu mai spele căcat și să dea în brânci muncind până când li se vedea șira spinării lucind prin pielea ca pergamentul uscat. Tu crezi că lucrurile pot continua așa? Ai scăpat ca prin minune prin urechile acului, că așa a vrut cineva, dar de-acum suntem cu ochii pe tine la tot pasul, îți citim gândurile și visurile pe care le ai, le-ai avut și o să le ai, nu ai să scapi nici în gaură de șarpe de ochiul nostru atotvăzător, care nu doarme niciodată, nici când dormi tu, nici o respirație de-a ta nu trece nevăzută și nici un fir din cap nu poate să unduie în vânt fără aprobarea noastră, privirea și mâna noastră nu sunt niciodată prea lungi, niciodată prea obosite, niciodată prea nemiloase."

Aici colonelul Burcea face o pauză pentru că se pare că nu mai avea salivă în gură și cuvintele i se uscaseră pe limbă ca niște ciulini de Bărăgan. Fața i se umflase ca la buhai și se înroșise ca un steag comunist. Ceilalți din încăperea ascultau și ei aprobatori, cu capul în colțuri. Arătau ca într-un tablou de Bosch, ca în *Patimile Sfântului Anton*. Văzusem pictura în album, dar acum o vedeam pe viu. Era una din terifiantele imagini care ți se pot întâmpla în viață. Dar realitatea depășește de multe ori imaginația și visul. „Da, tovarășe, îndrăznește un grobian cu fața plină de vinișoare roșii de bețiv, noi ți-am asigurat educația și tu acum ne trădezi, ba mai faci și acte nesăbuite. Asta nu poate rămâne nepedepsit.“ „Și nici faptul că nu te potolești“ molfăie altul cu ochii de broască. „Și nici că vrei să îți iei tălpășița după ce te-am hrănit“ zice în grabă unul cu mâinile ca de cazma. „Și unde mai pui că mai faci și acte de omor“ articulează bălbăit unul cu nădragii în vine. „Iar așa zisele tale escapade la spitalul Fundeni nu le putem interpreta decât ca pe niște acțiuni subversive, coci tu ceva, că văd că nu te lași“ se pițigăie un ochelarist cu ochii mici ascunși după lentilele groase ca sandvișurile amintindu-mi iar de prototipul Troțki. Asta făcea o impresie aparte, era ca acei vicleni cărora le e frică și de umbra lor și care pun tot timpul ceva la cale. „Da de ce nu vrei să dizvorțezi?“ pufăie deodată un pitpalac. „Nu dizvorțezi?“

„Nu!!!!“ mă uimesc și pe mine cu răspunsul aproape involuntar ca un tunet. „Și nu eu sunt trădător, ci voi. Sunt oameni pe care i-ați trădat, oameni cinstiți, care se spetesc muncind, care au doar vina că s-au născut în epoca de aur, că au dat peste unii care-i disprețuiesc, îi puneti să facă lucruri pe care nu erau meniti să le facă, să spună ce nu gândesc, să se prefacă în lume că simt ce nu simt, să strige idioțiile alea pe drum și pe stadioane, să fluture stegulețele roșii când trece cârmaciul, copiiiilor le agățați cravata de pionier la gât și-i forțați să învețe poezii cretine cu partidul și cu ei doi, ați inventat altă istorie, vă insinuați în gândurile și sufletul tuturor, voi, o bucățică rebutată a acestui popor pe care i-ați îndobitocit prin frică și mituire. Fibra lor e pervertită, crește în întuneric și haos, ați lovit în miezul adânc. Voi, oameni ai secerii și ciocanului și ai spionării aproapelui. Voi, toți cei înrolați, nu eu sunt

trădătorul, voi sunteți, voi cei ciripitori, voi m-ați trădat și pe mine, că m-ați făcut să mă-ndoiesc că mai iubesc dealurile și câmpiile, munții și apele, copacii și florile, libertatea apelor ce-mi frige ficății, voi care mă faceți să plec, chiar cum spuneți, să mă dezrădăcinez, știți voi cât de greu e să te dezrădăcinezi? Orice plantă știe mai bine ca voi. Plec din cauza netrebnicilor care au pus umărul la această ruină morală, țara o iubesc, cu măruntaiele ei, cu fluturii, cu fulgerele și tunetele sălbatice rotind deasupra uimirii, pe mine n-o să mă îndobitociți, n-o să umblu cu alba-neagra prin lume ori prin ședințele de partid unde vorbiți cu lemne în gură. Ați trădat un neam întreg, voi, o mână de lichele care dați rod peste tot ca iarba rea ca s[ă] fie bine mațelor voastre bulbucate!”, termin tunător șarja spusă pe nerăsuflăte.

Văd pentru o clipă descumpănire și teamă pe chipul tovarășilor. Parcă nu înțeleseseră nimic din ce-am spus, poate câteva vorbe. Apoi brusc o negreală ca de funingine se așterne pe figurile lor care acum arătau ca după o bătălie în deșert. „Ahaaaaaaaaa!” detonează Burcea. Haideți tovarăși, că cu asta nu ieșim la nici un capăt, e catâr. Da nu-i nimic, o să vadă el corânjor: „Își iau cu toții catrafusele și se scurg pe ușă unul câte unul ca un cârd de hârciogii.

Acum dau cu ochii de „șefa”, colega mea, doctorița, care se făcuse mică precum un bob de mei și tremura din toate încheieturile. Văd în ochii ei spaima și în același timp repulsia că rămăsese cu mine singură și nu putea scoate un cuvânt. Dă să zică ceva, deschide gura, dar nu poate articula nimic. Rămâne așa o perioadă apoi face stânga împrejur și dispăre cu o alură ca și cum ar fi văzut tătarii venind.

Ies în coridorul pustiu. Bolnavii dispăruseră și ei. Aveam impresia unei case părăsite și bântuite de stafii. Ies în curte. Pomii aveau crăcile rupte și parcă sângerânde. Stăteau frânte ca niște brațe pe cerul cenușiu. Ies în stradă. De vizavi, de pe colțul opus, îl văd pe Bidinel, țiganul care era gestionarul de la alimentara comunală. Îmi face cu mâna. Mă îmbie să trec strada. Trec drumul. „Veniți pe la noi, domnu’ doctor. Intrați, hai să serviți ceva. Pofțiți.” De pe colțul opus, de la secția de miliție, ne privesc doi milițieni. Se uită fix și fără nerușinare. Parcă zic „Ce vreți, bă, voi, nu vă ajunge că nu vă cotonogim în bătaie? Ziceți bogdaproste că vi se mai dă voie să respirați”.

LA VÂNĂTOARE

După Malta, Gorbaciov îi convoacă pe liderii pactului de la Varșovia la Moscova, chipurile să îi informeze. Nu le spune mai mult. Au schimburi dure între Gorbaciov și Ceaușescu, care îi cere retragerea trupelor din toate țările comuniste. Gorbaciov îl amenință. La întoarcerea de la Moscova, Ceaușescu e irascibil. „Aștia îmi pregătesc ceva, Gorbaciov era schimbat, vorbea în dodii, auzi, să mai trăim noi până atunci, eu l-am invitat la vânătoare, el cică să mai trăim noi, ce adică, poate el să mai trăiască, acum cu schimbările astea pe care le face, nu se poate să nu-i fi pus gând rău vreun om serios, comunist adevărat al sovietelor. I-am zis că dacă îi place la vânătoare și el zice că nici nu știe ce înseamnă asta, da, ce noi suntem proști, n-au munții Rusiei urși, n-au mistreți, n-au capre negre, nu sunt fazani în câmpiile lor ca și aci la noi? Și tocmai acum când mergem la Ogarca, să împușcăm fazani. „Să trăiți tov. comandant suprem. Totul e organizat, vânătoarea poate începe oficial. Bine, zice nervos Ceaușescu. 4000 de fazani sunt eliberați în pădure și orientați către standul primului vânător al țării, care începe să tragă cu sete, cu ochii închiși, cu fâl-

cile înclăștate, cu dinții scrâșnind, cu pleoapele tremurând cuprinse de spasme ca niște elitre decerebrare, cu mușchii feței schimonosiți de furie, acoperiți de sudori reci care se evaporau văzându-se ca aburi albi ridicați în văzduh și alergând după fazanii împușcați, gâtul i se înclinase de greutatea sentimentului criminal care-i cuprinsese toată ființa lui de mogâldeată rea, de schimonoseală viscerală, de ceva sfâșietor, mai simțise așa ceva de câteva ori în viață, atunci la cooperativizare, când a culcat la pământ pe țărani ăia încăpățânați care i se împotriviseră și nu voiau să intre în CAP, când a semnat decretul cu canalul, când au organizat minerii greva, când au izbucnit revolta la Brașov, când s-a atentat l-a viața lui sfântă, când Gorbaciov nu a vrut să înțeleagă sensul comunismului și acum când tot Gorbaciov îi juca sub nas toată această mascaradă cu alegeri democratice, cu revoluții de catifea, cu lovituri de balcon, de operetă ca la paiața aia de Jidcov, păi eu nu sunt paiață, eu sunt comandantul suprem al RSR, și uite, omor câți fazani vreau eu, îi omor pe toți din România dacă vreau, uite-așa, c-așa vreau eu, ia uite, ia uite ce mai zboară păcătoșii, cred ei că scapă, ia uite, uite cum vă împușc eu, ca pe venetici, ca pe provocatori, ca pe exploatori, ca pe trădători, ca pe toți care vor să schimbe ceva, și mai ales pe mine, eu care dacă nu eram, România era de mult dezmembrată, dată la câini prin stepe, ia uite cum îi împușc, pe toți, nu scăpați nici unul, ia uite, ia uite, ia uite, pe toți, pe toți. „Nicule, Nicule, strigă disperată Lenuța, lasă pușca jos, las-o c-o frângi, hai să bem o țuică, să ne-ncălzim.” Vânătorul dărdăia tot, cu degetul arătător încremenit până la refuz pe trăgaci. Împușcase aproape toți fazanii. Aproape că nu le-a mai rămas și celorlalți. Fazanii erau de mult trecuți pe lumea cealaltă, nu se mai vedea nimic pe cerul plumburiu de decembrie, dar Ceaușescu continua să împuste ținte imaginare, se învârtea pe loc și apăsa cu putere trăgaciul. Toți se uitau la el dar nu îndrăzneau să zică ceva. Numai Lenuța s-a dus la el, la- luat de după umeri și i-a zis mie-ros, „Haide, Nicule, că i-ai împușcat pe toți, primule vânător, haide, să mai împuști și la noapte, mai economisește și tu energie.” Ceaușescu se dezmeticește, se uită în jur și-i vede pe toți înalții membri ai CC în poziție de drepti, aliniați. „Să trăiți, tovarășe comandant suprem, ați fost azi la înălțimea celor mai destoinici și bravi vânători!”, strigă în cor activul de partid. Nici în Africa dacă erați, nu ați fi reușit atâta vânat”, se apropie prim ministrul. Comandantul suprem își desface ca în transă degetul de pe trăgaci și se uită încruntat la primul ministru. Bine, bine, hai să bem o țuică.

Și un vin fiert. Într-un ceaun ies aburii vinului învăluți de mirosul de pui la proțap. Comandantul pune mujdei pe pui și mușcă zdravăn, se linge pe degete, ia un cuțit și taie din șuncă, bea vin dintr-o cană de lut, mestecă pâinea proaspătă care i se topește în gură, apoi mușcă dintr-un măr. „Ați făcut treabă bună, ați organizat bine. O să fiți decorați”, le spune Ceaușescu cu mulțumire printre valuri de mânie potolită celor care au organizat vânătoarea. „Vreți să aranjăm pentru poze?” „Nu, nu azi.” De obicei se poza cu trofee, mai ales cu urși și cerbii. Îi plăceau animalele mari, impunătoare, îi dădeau un sentiment de putere, se uita în ochii înalților demnitari de partid și îi străpungea, parcă zicându-le „Vedeți, luați aminte, că puteți sfârși ca urșiiăștia, cât de mari și tari sunteți. Eu sunt vânătorul vostru.”

Helicopterul prezidențial se ridică din lanul de lucernă și zboară către CC, acolo unde se întâmplă istoria, unde timpul se scurge și stă în același timp.

(Va urma)

Dan PERȘA

Măi animalule!

(BELELE POLITICE)

Negăm orice asemănare cu persoane reale
La mișto n-am luat pă nimeni niciodată'...
(*paraziții – am comiso din nou*)

Conține un calup exploziv de informații și
know-how pentru vânatoare de vrăbii cu dinamita.
Orice asemănare cu persoane sau întâmplări reale
este pur întâmplătoare. Nici un animal descris în acest
roman nu a pățit nimic...
(Red Hood, creatorul blogului *Vrabia Dinamitată – Revenge*)

Să facem totul spre binele răului!

Orice asemănare cu persoane reale e pur întâmplă-
toare și vine din aceea că uneori ficțiunea (se) bate (cu)
realitatea.
(*Stăpânul 3D, avatar al autorului*)

Sunt un animal!

Gică Rasol își deretică degetele unsuroase cu un șervet de bumbac, își șterse gura, insistă la colțurile buzelor, aruncă șervetul pe jos. Servitoarea se aplecă, îl ridică. În fotoliul alb, aproape de havuz, doamna Mia, singura rămasă după ce plevușca a fost alungată, ea fiind „omul” lui Triță, care se uitase la ei cât au mâncat, avea o privire corcită, de câine bătut și curcă plouată.

- Ce pizda mă-tii stai în fotoliul ăla, strigă Gică la ea. Am zis să nu-și pună nimeni curul acolo.

Doamna Mia se fâstâci, începu niște scuze din care nu se auzea decât un soi de gângurit speriat și lamentabil, se ridică, stătu pe un scaun, punându-și mapa pe

genunchi și gândind cât de penibil s-a purtat, Doamne!, punându-și curul în fotoliul alb.

Triță Costin rânji și în vreme ce resturile de mâncare erau adunate și duse de servitoarele ce năvăliseră în cameră, iar el se scobeia între dinți cu scobitoarea și sugea cu țâțaieli scurte dintre ei resturile, scuipându-le pe jos, îi vorbi primarului:

- I-ai fi spus părintelui toate câte le punem la cale, nu? – Își lăsa capul cu bărbia în piept și privi la Gică așa cum ai privi peste ochelari și cu rânjetul pe buze (era o aluzie la ceva doar de ei cunoscut în vorbele lui). Doar că Triță nu purta ochelari, dar ochii săi exoftalmici ieșeau ca două beșici de pește din orbite, parcă gata să crape.

- Sigur, îi răspunse primarul.

Vroia să dărâme buticuri și micile fast-food-uri, pentru că-și încropise propriile lui rețele. Gândi că acest plan nici n-ar fi rău să fie făcut cunoscut viitorilor păgubași, ca să-i întărească și să le scadă vloga, să le sece voința de-a se opune. Și chiar de s-ar opune, cum în mâinile lui se afla deja bună parte din oraș, iar în curând va fi toată urbea la picioarele lui, cu plebe și deștepți, cu mari și mici, toți de rahat, cine i s-ar putea împotrivi?

- Păi sigur, i-aș fi spus nemernicului de popă, că doar îi un golan de nu se poate. Câte-am auzit despre el, ferească Dumnezeu.

Se întinse pe sofa, cu picioarele pe masă. Apoi se ridică să se plimbe de colo-colo. Halatul de mătase grenă, înflorat cu flori negre, își fâlfâia poalele, stârnind un curent satinat, ce mângâie o clipă tâmplele doamnei Mia.

- Numai că, până să băgăm buldozerul în concurență, hai să punem mâna pe nenorocitul ăsta de oraș. Fă un plan cu alegerile, să nu scape nimic, să meargă totul strună, să-nvingem, ca pe vremuri partidul comunist, cu unanimitate. Fă apoi o listă cu toate firmele care ne concurează, să băgăm buldozerul în ele.

- Ce-ți place cuvântul ăsta, „buldozer“, rânji Triță.
- Zău că-mi place, spuse Gică Rasol. Apoi, privind către doamna Mia, Tu ce pizda mă-tii scrii acolo, tu nu vezi (trecu el la Triță) că nenorocita spionează, o să ne dea în gât la ziare.

- Da' nu scriam, domnu' primar, îndrăzni doamna Mia, îmi treceam vremea desenând ceva.

- Vezi cum strică hârtia, cum se face că muncește, n-am spus eu?

Primarul n-o suferea pe doamna Mia, fiica unui sculptor boem răposat întru Domnul, o femeie veștedă și aridă, căsătorită, divorțată, căsătorită, divorțată și iar căsătorită, divorțată, de trei ori, și mai trecuse prin nu știu câte paturi, dar tot nu apucase să prindă plod. Fusesse „actriță“, dar nu de meserie, de talent, cum zicea, că după ce a terminat liceul, o vreme a stat de poala maică-sii, apoi s-a dedat la bărbați și până la urmă taică-său, răposatul, prieten cu directorul teatrului și cu secretarul de partid, a băgat-o figurantă în trupă și actriță a rămas doamna Mia. Dar nu de asta n-o suferea primarul. În fond, când e să privești în urma vieții, ce vezi?... Însă nu e cale să arătăm aici de ce n-o suferea primarul pe doamna Mia, ar fi să scriem un roman în roman, și dacă de la Domnul e timp, pentru noi, oamenii, timpul e măsurat, scurt pe doi, n-apuci să te dezmeticești pe lume, c-ai și luat-o înaintea lumii pe alea cu ploi. Însă doamna Mia înghițea bătănie, era nesățioasă, iar asta îi părea lui Gică Rasol o sfruntare, fiindcă la rândul-i îndurase și el umilințe, fusesse vitriolat de grijile vieții, ale zilei de mâine, fusesse, slăbănog cum era și atunci, batjocura colegilor de multe ori și simțise deseori în stomac frica și dorința de-a sfârși cu poverile lumii. Dar își luase într-o zi curajul nebun de-a lupta, înfruntase pe Gabor, cum era poreclit golanul școlii, care-i teroriza pe elevii mai mici mergând după ei până și în pisoar și încolțindu-i. A fost uimit atunci cum Gabor cedează încet în fața lui, n-ar fi crezut una ca asta, că pumnii lui mici și înverșunați vor înfricoșa pe cel mai temut dintre oameni, și că în scurt timp după asta Gabor va începe să-l ocolească, să fugă de el, să umble cu grijă, ca să nu-i iasă în cale. Atunci am înțeles, spunea Gică, din ce aluat prost e dospită ființa omească, nu tu personalitate, nu tu demnitate, nu tu hotărâre, nu tu putere, ci făcută e dintr-un pospai de aparențe, dintr-o pulbere de părelnicii pe care fiecare caută să și le pună ca imagine în fața celorlalți... Ce-i omul? O poșircă, ți-o spun eu!... Tocmai când reflecta așa, ușa a fost deschisă și s-au întors cu câteva flacoane de pastile doctorul răs-doctorit Mânzescu și domnul Nica. Se pare că, deși porniți la drum cu oarece animozități între ei, au căzut, pe undeva, prin fața vreunei crâșme, la pace și-au pus-o de-o baterie, două, de pelin, cu hamsii prăjiți... sau măcar cu garizi... Se vedea pe fața lor îmbujorată și se simțea după miros ce-au făcut.

- Bă, nenorociților, strigă primarul, dacă era după voi, muream până acum.

Dar apoi îi lăsă în pace, zâmbi, că îi plăceau golani și văzându-i grăbiți să plece la drum, îi opri, cerându-le să se așeze. Să stea și să gândească la viitor.

- Bă, viitorul, asta e, dobitocilor, de ce dracu' nu v-a dat Dumnezeu un dram de gândire în cap?

Spășiți, doctorul Mânzescu și domnul Nica se așezară pe scaune, zâmbind mânzește.

- Ia pune-i în comisiile alea de se fac la urne, spuse Gică lui Triță. Bă, se adresa apoi domnilor Mânzescu și Nica, sper că știți ce aveți de făcut.

Foști membri de partid comunist, cu ștate de activiști, cei doi domni dădură cu înțeles din cap, Las' pe noi, păreau să spună din întreaga ființă, din trupul lăsat ușor înainte, ca și când ar fi fost gata de start: le numărăm noi, voturile alea!

- Să faci o comisie de educare a prostimii care vine la vot, că e complicat să votezi, nu?, spuse primarul lui Triță. Fă!, trecu el iar la doamna Mia, notează astea c-o să le uiți. Și ca să nu arzi gazul degeaba, tu să fii șefa comisiei.

În sfârșit, doamnei Mia îi venise rândul. Se gudură un pic, prinsă de un frison. Își puse ochelarii. Șefa Comisiei de Educare, scrise mașinal pe hârtia pusă pe mapa de pe genunchi. Apoi își scoase ochelarii, îi așeză pe coală.

- Ia zi, cum o să-i înveți?, o întrebă primarul.

- Știu, domnul primar, o să am în față niște monstre...

- Mostre, proasto, o corectă primarul... Ia zi, mă, cum e corect, că doar ești poet, se adresa el doctorului Mânzescu, care scria și el poezii și-i mersese buhul prin târg.

Doctorul își înghiți un sughiț când să înceapă să vorbească, apoi:

- Monstră e femininul de la monstru, spuse și nu-și mai putu ține sughițul.

- Vezi, mă, prostoi, spuse primarul doamnei Mia, somnul rațiunii naște monștri.

- ...Cu buletinele de vot, continuă doamna Mia ideea, fără să fi observat decât că a fost puțin întreruptă de o conversație savantă, încât păstrase o tăcere respectuoasă... și le spun așa: aici e primarul Gică Rasol, punem ștampila. Aici e candidatul PNL, trecem mai departe. Aici e domnul Triță din echipa domului primar, punem ștampila. Aici e domnul Hintu de la PD, trecem mai departe. Aici e domnul... privi în jur... Nica din echipa domnului primar, punem ștampila...

- Bravo, o laudă Gică, nu ești proastă degeaba. Să le între tuturor bine în cap pe cine să voteze. Triță, spuse apoi, să dai ajutoare pensionarilor, că e mulți, dă-le o masă săptămânală săracilor, că și ei e mulți, mărește prețul la transportul în comun, dar dă-le abonamente ieftine la pensionari, că e mulți. Bani deocamdată cheltuim din comisioanele de la asfaltul străzilor.

- Electorul, stăpânul nostru, spuse dna Mia, dintr-o dată deșteaptă.

- Asta e doar o vorbă, spuse dl Nica, mai trecut prin ciur și prin dărmon.

- Electorul ne votează, spuse Triță Costin, privind cu ochii exoftalmici ca institutorii ce se uită la elevii idioți cu dojană peste ochelari... electorul ne votează ca să-și facă un stăpân, toanto!

- Punctul pe „i“, spuse primarul. Asta e democrația!

Așezați pe scaune, domnul Nica și doctorul Mânzescu, se vede că bine chercheliți, își făceau semne unul altuia din mână, din umăr, din sprâncene, agitați ca limbricii. Primarul îi văzu, rânji. N-aveau stare, golani.

- Ia să stați aici până la patru, le ordonă.

Cei doi se liniștiră. Se îndreptară pe scaune, privind înainte cu o privire de o umilință câinească. Se auzi sone-ria. Gică îi făcu semn din ochi domului Nica și el sări, fugi spre interfon.

- E pictorul Mățoiu, spuse apoi și primarul îi făcu semn să-l lase să intre.

Pictorul Mățoiu intră, urmat de frate-său, care căra niscaiva tablouri împachetate și legate cu sfoară. Mățoiu era un om mic de stat, slab, semăna un pic cu primarul, dar părea și mai neliniștit, se agita din te miri ce. Tuns periută, se credea un al doilea van Gogh, doar că avea urechile întregi. Căutase să-și ronțăie una, într-o vreme, dar nu reușise decât s-o morfolescă. Frate-său îi semăna, dar era netuns, neglijent îmbrăcat și purta pe chip un aer umil. Avea însă aceeași ochi apoși, de pește, încât te întrebaai dacă vede cu ei. Sprijini tablourile de podea. Însă în urma lor, pe neașteptate și fără să fi fost invitat, țâșni înăuntru poetul urbei, marele poet Porumbelu, pseudonim ce și-l luase pe vremea luptei pentru pace, na!, luptă pentru pace!, când porumbeii, cei albi mai ales, erau la mare cinste. Mățoiu îl privi chiondorăș, cu ură chiar. Nu suferea poeziei, iar dintre ei pe Porumbelu mai ales, iar acum era și mai dihai, că s-ar fi vrut singurul artist în sufrageria primarului, fără concurență, fără ca vreun altul, mai meșter la vorbe, cum se afla poetul, să-i ia caimacul de pe buze. Îl privi iar, cu ură, de parcă ar fi vrut să-l bage în pământ. Porumbelu era îmbrăcat elegant, ca totdeauna, cu paltonul său cochet din altă eră, drept, țeapăn, cu o căciulă de oaie creată îndesată pe creștet până la sprâncene. Privi sfidător în jur. Poet genial, despre care critica literară a scris vreo trei sute de pagini, alege pe sprâncenă, n-avea egal de la Eminescu încoace, ba poate și mai dinainte... Făcu o pauză de respirație după ce gândi asta și privi iar în jur cu semeție, chitind să dea de înțeles că din ținuta lui toți ar fi trebuit să ghicească ce-a gândit și că, de fapt, nu el gândise, ci ei gândeau așa. Mățoiu își luă privirea de la el, brusc întunecat.

- Bună ziua, am adus două tablouri, spuse Mățoiu.

- De-ale tale, întrebă primarul?

- Da, spuse Mățoiu mândru.

Deși era unul din artiștii cunoscuți ai urbei, primarului nu-i plăceau picturile lui. Mățoiu iubea literatura științifico-fantastică și picta tot soiul de schelete, de roboți, de planete inventate, de imagini recurente, obsesive, ochi, urechi, ochi în urechi, urechi în anusuri, ochi în anusuri – totul ordonat în perioade, așa cum se afla citire de la Plato, pardon, Pablo, cunoscut ca Picasso – atlantide, platitudini și grădini imaginare. Și, oricum, primarul nici nu găsea rostul picturilor în viața oamenilor. Lăsa obiecte de artă prin casă doar de hatărul nevestei. Pentru el, existența omului trebuia supusă unei economii spartane. Tot ce aducea bani mulți și repede era bun. Tot ce adăuga un plus puterii sale, era bun. În rest, rahat... Fratele lui Mățoiu începuse să despacheteze un tablou. Pe pânză se ivea o nimfă goală de pe planeta Xi din sistemul Deneb. Era noapte și lunile planetei, două, luminau feeric, dând umbre duble, halucinante. Iar ochiul nimfei, cu irisul lui roz, îl fixa pe primar, care se dumiri că ochiu-i stătea între craci, când tabloul fu dezvelit de tot. Primarul vru să spună ceva de rău, să-și scuipe în sân măcar, dar nu-i venea nimic în minte. La dracu', gândi el, ori am față de Mățoiu slăbiciune, ori arta, arta, mă preschimbă în altul. Și rânji. Ar fi vrut să-i vorbească așa cum îi vorbea doamnei Mia, să-l umilească, dar când era vorba de doamna Mia, cuvintele îi veneau de la sine, pe când acum era mut. Auzise într-o vreme de arta care îmblânzește fia-

rele, dar nu credea așa ceva. Arta nu face decât dintr-un maldăr de căcat, un morman de aur, spunea el uneori.

- Arta slăvește firea nemernică a omului, o face să pară nobilă..., spuse el într-un târziu.

- Brava!, sări atunci poetul Porumbelu. Frumos grăit, slăvite vorbe, cuvinte demne de adevăratul Agamemnon! Și care duc mult mai departe și-n adânc ca vorbele ilustrului (și aici stătu un pic pe gânduri, care naiba dintre tragicii greci o fi spus asta – și-o dădu la nimereală)... ilustrului Sofocle: *nu e minune mai mare ca omul...*

Dar, nu-i așa – spunem noi – de când lumea nu mai e lume, fiind toate cu cracii în sus, de-a berbealecul, de-a valma, de-a aiurea, fără țel și fără noimă, cine mai știe dacă e nobil ce credeam pe vremuri că e nobil, de e demn ce credeam că e demn, de e frumos ce credeam că-i însuși frumosul, de-i cinstit ce credeam că e cinstea și dragoste ce credeam că-i iubirea, ori credință ce credeam că-i credința. Încât poate că mulți vor zice cum zicea și primarul, iar alții altfel și nu vom găsi vreun Solomon între oameni, să ne spună care-i adevărul...

Văzând că o parte dintre lucruri au fost puse la cale, primarul se întinse iar în fotoliu, cu picioarele pe masă, uitându-se cu un soi de scârbă și ură cum fratele lui Mățoiu despachetează. Mățoiu îl ghionti atunci pe frate-său, iar fratele se uită la el cu ochii săi apoși, căutând să priceapă ce vrea. Mățoiu îl ghionti iar, făcând semn spre afară și tot șopticăind: la portbagaj, la portbagaj! Apoi, cu un zâmbet strâmb, îi spuse primarului:

- Am adus și trei sticle de la cramă, vechi de treizeci de ani, o duzină de sticle de coniac Murfatlar și câteva lăzi de vin de protocol, spuse.

- Dar whisky-ul unde e?, întrebă primarul, fiindcă whisky-ul e băutura țopârlanilor...

- O să fie și Whisky când o să iau pe mână revista, că șef la chioșcuri de difuzare, cum am fost pus, nu-i nici o scofală, nu pot organiza colocvii și simpozioane și n-am pe ce lua sponsorizări.

Săracilor, cum sunt mai toți, o să le pară aiurea ca un primar să pună botul la câteva sticle de vin și coniac și Whisky, și tocmai de asta sunt săraci, fiindcă ei nu știu, ca primarul, că prosperitatea nu vine doar din ce iei cu nemiluita de unde-ți cade sub labă, ci și pe calea mai mărunță a firmiturilor culese din drum. Dar, poate, și noi, scribul, greșim: a primi, orice, oricând, a cere poruncind să i se dea, să-i fi oferit primarului un sentiment senioral? Poate, în firea unor oameni se lăfăiește barbaria fie în ce secol al lumii ne-am afla, oricât am fi de cultivați și oricât de avansată ar fi civilizația umană?

Gândind, primarul, la sticlele de vin și de coniac, pe care nu le va bea niciodată, fiind stomacul său ca o smochină dulceagă și strânsă pungă, îi repugnă dintr-o dată ideea lui Mățoiu de-a fi șef peste revista culturală a orașului, îl privi câteva clipe disprețuitor, dar muncise deja prea mult în acea zi ca să-i mai ceară socoteală. Trezit încă de la ora zece dimineața, se simțea acum extenuat, încât spuse, doar, spre pictor:

- Bă, voi nu știți cât muncesc eu?

Pendula bătu, tocmai atunci, de ora douăsprezece din zi.

Auzind bătăile pendulei, poetul Porumbelu se clinti, după ce șezuse înțepenit într-o poză marțială, spre a se lăsa să fie admirat, cinci minute. Bătaia ceasului îi stârni

pofta poeziei, amintindu-i ritmul troheilor, încât înaintă un pas, ridică o mână și... din efortare scapă un părț.

- Măgarule!, se răsti primarul și ochii i se injectară, simțindu-se pe dată sufocat.

- Oh, spuse atunci Porumbelu, părțul poetului e plăcut mirositor, aidoma unei arderi de tămâie. E aidoma părțului unei codane: să te dai în vânt să-l amiroși, nu alta.

La vorbele acestea, toți rămaseră cu gurile căscate. Pictorul Mățoiu însă jubila. Poetul călcăse pe broască, pe bec, își dăduse arama pe față, va fi privit de oamenii primarului cu vrăjmășie, drept ceva scârbavnic, răzgâiat. Dar nu fu așa.

- Eu îmi asum propria mea corporalitate, spuse poetul. Sudoarea, care se spune că ar fi a frunții, dar e sub brațe mai ales. Mirosul dosului, despre care se spune că ar trebui să aromească aidoma rozelor, dar hârtia igienică nu-i îndeajuns artistă și rozeta nu miroase a roză, ci aidoma ghiocului marin în care putrezește midia... și îmi asum duhoarea picioarelor, care duhnesc mai abilit pentru că își au rădăcina în cur. O, voi, Muze!, spuse apoi, ridicând iarăși mâna și înălțând privirea spre tavan, cerând pesemne îndurare, că inspirație avea și fără ele.

Stupefiată, asistența nu scoase un cuvânt. Până și lui Gică Rasol și lui Triță Costin gândurile lumești le fugiseră din cap, pentru a fi înlocuite cu altele, din roata de moară a poeziei. Se întrebau ce mare vrea să spună poetul Porumbelu și dacă are dreptate. Puși în fața altui orizont, nebănuit până atunci de ei, se vedeau aidoma unor copii în fața unei minuni a lumii: gânduri noi, ale căror rost și greutate nu le știau, gânduri față de care se simțeau stingheri, narcotizați.

- Am venit aici, la acești doi mari oameni ai urbei, la primarul Gică Rasol, pe care oare cu cine contemporanii îl a-se-muie (pronunțase *a-se* ca și când ar fi fost prescurtarea de la Academia de Științe Economice și accentuase următorul cuvânt) din istoria lumii, dacă nu cu însuși viteazul Agamemnon, dar e încă și mai și decât marele conducător al oștirilor, regele tuturor grecilor, iscusit și destoinic.

Doctorul Mânzescu, care o vreme ațipise, se trezi din pricina vocii înălțate a bardului Prumbelu când a spus vorbele „viteazul Agamemnon” și căutând să se dumirească oare cine va fi acela, îl văzu pe primar slab, scofălcit ca un degenerat, gâlbejit de la vicii ascunse și nu se putu opri să nu gândească, adormit fiind încă și astfel lipsit de cenzură: Agamemnon?, mai degrabă Agamiță. Dar apoi fu speriat de îndrăzneala fără precedent și fără succedare a gândului său ce scăpase așa cum mai devreme poetului îi scăpase, involuntar, un duh mirositor, adică duhnitor.

...Iar celălalt mare om e Triță Costin, continuă rap-sodul, iute și neînfricat ca însuși Ahil Peleianul, ba și mai și, un berbec ce sparge orice poartă, urmașul acelor viteji ce în istoria neamului nostru poartă numele de răzeși, de frații Buzescu ce-au luptat până la moarte pentru Domnul lor, de Constantin Brâncoveanu ce n-a abdicat de la credință nici cu securea gădelui la gât, ba și mai și. Da, Agamemnon și Ahile, ei sunt prototipurile celor doi eroi ai zilelor prezente, ai contingentului nostru încercat de vremuri, capabili să ducă pe umerii lor poveri de neînchipuit, să facă urbea să prospere... ba și mai și... am venit la cei doi eroi pentru a le spune că accept, dacă ei vor câștiga alegerile, să fiu director al revistei ce există din

bugetul primăriei. Am refuzat atâta vreme cinstea asta, dar acum nu mai e chip, sub o conducere inteligentă a orașului n-aș mai avea justificare să mă sustrag datoriei mele de om de cultură, de poet, de mesager al meleagului nostru către întinsul patriei, ba și mai și. Sfârșind, poetul își șterse cu batista fruntea și aruncă, energic, un braț al fularului alb peste umăr.

Pictorul Mățoiu, auzind una ca asta, văzu negru înaintea ochilor. Se știa singurul candidat la postul de director al revistei și uite că se ivea concurența, acest bosconitor poet ce da din limba lui descântece gata să-i vrăjească pe oameni, să-i zăpăcească și să ia caimacul. Triță Costin se încruntase, nu de alta, dar cine să fie Ahile acela, despre care vorbise poetul și, mai ales, n-o fi fost în bătaie de joc să-l compare, pe el, cu un berbec? Sunt eu un berbec?, se întrebă Costin, dar spunându-și că poetul n-ar fi îndrăznit vreodată să-l ia în bășcălie, conchise că trebuie să fi fost o laudă din acelea cum le știu tămâia numai limbile întortocheate ale barzilor, înzestrate cu nu știu ce și nu știu cum, de parcă ar avea pe ele presărat un praf de limbuție prețioasă, un pospai de sibilă gata să străvadă viitorul și personalitatea omului, adevărata lui fire și însușirile cele alese, prin neguri ce altor ochi nu li s-ar vâdi decât besmetice – încât se destinse. Primarul, revenindu-i inima la loc, își spuse că e bine, oamenii încep să vină să ceară de la el ca de la un adevărat naș, încât orașul va ajunge curând o familie, o mare familie, strânsă în jurul lui, capul ei. Gândind acestea, îi veni în minte o scenă dintr-un film vechi, în care soțul, nevasta și copii stau la masă, iar tatăl, înainte să înceapă cina, spune o rugăciune. Încât, având asta în minte, spuse, fără a se ridica de pe fotoliu:

- Dar cine va spune rugăciunea?

I se păru că, astfel, e în ton cu poetul care atât le bălmăjea, încât cine să aleagă vreo noimă din vorbele lui? Dar cuvintele acestea îl făcură pe Mățoiu să se îngâlbească și mai mult la față decât era, fiindcă se întrebă de nu cumva primarul vroise să spună: dar cine va cânta prohodul? Iar lui Triță Costin îi amintiră, dar și primarului, de preotul Sorescu, care își ceruse, nu cu mult timp în urmă, fata înapoi, încât cei doi schimbară o privire iute. Apoi, primarul, iar socoti în minte. Ce îl bucura mai mult, era că, iată, într-o societate deschisă concurența există, oamenii se vor bate pe posturi, iar când va fi să numească directori, cine va trage profit din lupta, cu tarif piperat, pentru ciolan?

- Voi știți cât muncesc eu, reluă propoziția sa favorită, redevenind el însuși. Ia, valea!, strigă apoi, sătul de ei.

Toți o luară la fugă și se buluciră spre ușă, ca iepurii speriați de erete.

- Sunt un animal! – strigă atunci primarul și se puse pe răs.

Îi dau pe toți afară!

- Suntem un biet orașel, spuse Gicu Mățoiu, dădu din cap cu înțeles, rânji. Își strângea vârful limbii între dinți, în vreme ce întărea, pe pânza de pe șevalet, conturul unei lumi paralele.

Fratele său, Matei Mățoiu, cocoțat, dar într-o poziție umilă, cocârjată, pe scaunul înalt de bar ajuns prin cine știe ce minune în atelier, îl aproba apatic. Era șomer de vreo trei luni și fusese mereu sărac, deși despre pictor se

spunea că ar fi miliardar. Era atât de șters, atât de evaziv, de lasă-mă să te las, încât era privit nu, nu ca un obiect... mai degrabă ca o grămăjoară de haine ce răspândesc un iz duhnitor de stătut, mucegai și transpirație, încât nu-ți vine să te apropii de ele. Mirosul greu era semnul său de viață, dar poate și de apărare. Poate de aceea se spăla atât de rar, ca să-i alunge pe cei ce-ar fi vrut să-l abordeze. Nu suferea conversațiile, pentru că, în societate, toate îi fugeau din minte și, total vid, nu avea de unde scoate pe limbă un cuvânt măcar. Altfel, în intimitatea gândurilor sale, era un adevărat vizionar, un erou nu mai prejos ca Ahile. Uneori își spunea că lui i s-ar fi convenit talentul de pictor al fratelui său. Așa, ar fi putut sta în atelier, în turnul său de fildeș, intangibil absolut tuturor... Dar reveria îi fu întreruptă de doamna Mățoiu, cumnata sa. Intră valvârtej în atelier. Se pare că era supărată. Rău.

- Da bine, Gicule, nu ți-a ajuns că ai pus mâna pe rețeaua de difuzare și până n-ai făcut-o praf nu te-ai lăsat? Acum îți trebuie și revistă? Aici nu mai e de glumă. Poetul Porumbelu te face cu ou și cu oțet prin oraș, cu gura lui spurcată. Îți strică reputația. Dă-mi voie să-ți spun că ai intrat în că-cat, dragule.

Pictorul ar fi vrut să spună ceva, ca să nu tacă, dar nu se încumeta să se ia în gură cu nevasta, mai cu seamă când o vedea cu mâinile în șolduri. N-avea sorti de biruință.

- Ești ridicol, crede-mă, spuse ea, cu pretenția asta de a conduce o revistă culturală, că doar ești pictor, nu scribălău.

El ridicol? Vorbele îl răniră (deși îi făcu plăcere să audă numele peiorativ al dușmanilor săi: scribălăii). Cum adică, el ridicol?

- Draga mea, spuse, tu ce crezi, că fac eu de capul meu ce vreau? Numai mintea ta de muiere poate crede una ca asta. De la Lojă așa mi s-a spus: pune mâna pe rețeaua de difuzare, am pus, ce-i rău aici? Că a falimentat, nu-i vina mea... tranziția. Acum, de la Lojă mi-au spus: pune mâna pe revista de cultură. Ce vrei, să stau mofluz ca să par mocofan?

- Gicule, Gicule, îl dojeni femeia, multă minte îți mai trebuie!

Veta știa că, primit în nu știu ce ramură minoră a Masoneriei, dar ea credea că mai degrabă într-o gașca de cheflii care-și spun masoni deși nu au nici în clin cu masonii, Gicu al ei își justifică acțiunile punându-le în cărca marii organizații.

Auzind că Gicu e ponegrit de Porumbelu, deodată, ca muștei proaste, lui Matei Mățoiu îi veni să ia apărarea fratelui său, dar nu știa ce mare spurcăciune să spună, spre a fi pe măsura poetului ce-i defăima frățiorul:

- Să știi, cumnată, că Loja n-are intenții rele, gânduri el.

- Loja n-o fi având, dar nu-l cunoaște, măi Mitică (așa i se spunea în familie lui Matei), pe bărbatu-miu. Ar fi în stare să falimenteze toată economia orașului dacă i-ar fi dată pe mână.

Pictorul se frisonă auzind cuvintele fratelui său. De unde naiba le-a scos Mitică? „Loja n-are intenții rele”, așa a spus, iar astea erau vorbele preferate ale Maestrului Lojei... Dar se strâmbă, luând seama ce-a spus nevastă-sa. Că doar el, Mățoiu, se cunoștea destul de bine, cât de cât, orișicât, pe sine și chiar dacă făcea pe leul-paraleul strigând cât de capabil e, în adâncul lui se știa de poamă! Doar că, spre deosebire de nevastă, ea fiind mai cu picioarele

pe pământ, el își pune ratările și falimentele pe seama ghinionului. Încât nu era departe de adevăr ideea Vetei de a-l îndemna, măcar acum, la luciditate.

- Nu de alta, zise nevastă-sa, dar ai să-i faci să sufere pe mulți, și încă tocmai pe din ăia nevinovați, cum s-a întâmplat și cu oamenii care lucrau în rețeaua de difuzare.

Dă-i dracului!, își spuse în gând pictorul. Nu-i plăcea să i se amintească de smirocățele care i-au ținut calea, gata să-l bată, fiindcă le-a lăsat fără slujbă, muritoare de foame, cu plozii, țâncii și hândrălăii lor, că asta fac numai, puiesc, cu burta lipită de spinare. Nu-i plăcea să i se amintească, dar îi plăcea să rememoreze scenele în gând. Cum l-au huiduit, cum a fugit strecurându-se prin spărtura gardului, pentru că femeile pichetau clădirea și îl așteptau la ieșire, să-l ia la bătaie. Savura ura care se citea în glasul lor. Alții au groază să se simtă urâți, dar pe Mățoiu îl desfăta ura îndreptată spre el, îl hrănea, îl distra, îl făcea să simtă un adevărat triumf, așa cum vede-tele, Beatelsii de pildă, îl simt când sunt ovaționate. Mizeria umană ieșea la iveală în ură și Gicu Mățoiu iubea să scoată la iveală mizeria umană.

- Dacă ținem seama de ai mulți proști, n-o să mai progresăm în veci, replică el nevastei.

Deși inimoasă, doamna Mățoiu avea o meteahnă, soțul ei o știa și o exploata, în situațiile de criză numai, firește. Scoase sticla de palincă din dulap și îi turnă nevestei cam un deț, ea îl luă, îl dădu peste cap, expiră satisfăcută, mai ceru unul.

După vreun ceas, atelierul părea scena unui idilic tablou de familie – cu natură moartă, mă rog, apatică: Matei Mățoiu. În vreme ce Gicu râdea și perora, roșu la față, povestindu-i nevaste-si, care se strica și ea de răs:

- Știi ce-am făcut? M-am dus în tabăra dușmanului, la ai' la revistă. Am băut cu ei, m-am conversat, am mâncat cu ei. Era una din sindrofiile alea ale lor prostești, la care se adună să-i bârfească pe cei care lipsesc. Niște cocote masculine, toți, Veto! Și când au avut altă sindrofie, m-am dus iar. Am devenit un obișnuit de-al casei. Acum mă cred unul de-al lor. Singuri mă vor sprijini să ajung șeful lor. Iar când voi ajunge știi ce-am să fac?

- Le tăbăcești curul! – strigă Veta printre hohote.

Și iar râsete de mai să se prăpădească înainte ca Mățoiu să reușească să spună ce-are de gând să facă.

- Îi dau pe toți afară! – reuși să îngăime hohotind.

- Da, mă, da' îi faci să sufere, săracii!, spuse Veta ștergându-și lacrimile de răs de pe fața congestionată.

- Da, tu, dar hai să-ți spun ceva, ca să ne împăcăm. Așa-i făcută lumea noastră, dragă. Nu trebuie să construiești ceva, doar să depozedezi pe cine poți de ce poți și să ții cu dinții de ce-ai apucat. N-am făcut eu lumea așa, Veto, n-am dreptate?

- Ai și tu dreptatea ta, acceptă Veta, își șterse lacrima tristeții, care cade după prea mult răs. Lovi amical ante-bratul lui Gicu cu palma.

Un soi de proscrisi

Triță Costin deschise cutia, scoase pantofii, se descălță de cei vechi și îi probă pe cei noi. Se mișcă prin odaie, se balansa pentru a încerca elasticitatea tălpii. Pantofii noi erau o bucurie secretă pentru el. Nu era prea sigur cum se crease această plăcere, dar probabil era ceva venit

de când era mic și jinduia la perechile de pantofi văzute în vitrine, dar când mergea cu taică-său, care era muncitor portuar, îmbrăcat mereu în salopetă și cu bască pe cap, la magazin, din cauza banilor prea puțini nu-i putea lua decât niște gioarse de ghetă din imitație de piele, care se scâlciau și se rupeau curând și era nevoit să le poarte așa luni de zile (care lui Triță îi păreau ani și ani). Probabil că de atunci rămăsese cu o slăbiciune pentru pantofi, dar mai avea câteva obsesii, costumele, de pildă. De câte ori umbla prin magazinele de haine, se oprea să probeze costume și îndată ce unul îi plăcea, în cumpăra pe loc... Își făcu labele picioarelor copaie și se dădu huța cu pantofii lui noi. Talpa nu opunea rezistență mișcării. Se gândi că de ce n-ar merge la întâlnire cu pantofii cei noi, chiar dacă n-ar mirosul acela înțepător de vopsea, de piele, de prenelandez și aracet – mirosul de pantofi noi: nici Dumnezeu n-ar ști să-l descrie. Zâmbi. Îl căutase cam acum o oră un fost coleg de liceu, despre care nu mai știa nimic de ani de zile. Costin n-avea prieteni, trăia singur cuc, nici înșurat nu era, iar cu rudele nu avea nici un fir de legătură. Și totuși nu-i plăcea singurătatea, dar nu se simțea bine cu nimeni. Dintr-un fel de vinovăție, deoarece se știa altfel decât ceilalți. Nu-și dădea seama ce înseamnă acest „altfel decât ceilalți”, dar în preajma altor oameni se simțea stingher, de parcă toți i-ar fi citit gândurile, iar el ar fi avut gânduri netrebnice. Știa că nu le are – oricum, nu mai abitir decât alții. Dar era o fire ascunsă și se speria că ar putea afla cineva ceva despre el și că ar spune mai departe. Din cauza asta nu-i reușiseră relațiile cu femeile. O femeie vine, se urcă în pat cu tine, mai vede ce ai prin buzunare, mai vede vreun act personal, certificatul de naștere sau buletinul, ori vreun act semnat în vreo afacere și îndată ce poate pălăvrăgește despre ele, spune tuturor ce ești, cine ești, ce faci, ce crezi, care-ți sunt imboldurile, care firea... Femeile sunt ca scriitorii: să vadă tot, să știe tot... Hotărât lucru, n-ar fi suportat așa ceva. Văzuse într-un film o femeie mută, iar muțenia era acolo simbol al devoțiunii. Dar nici măcar o mută n-ar fi acceptat lângă el. O vreme se suspectase pe sine însuși că e nebun, paranoic, dar apoi și-a spus că e normal, poate doar un pic mai sensibil, suferind de acea sensibilitate care-i face pe oameni să spună despre cineva că-i „sărit de pe fix”. Or în aceste vorbe nu e de obicei nimic peiorativ, e mai degrabă ceva admirativ, a spune despre un om că-i „sărit de pe fix” e o recunoaștere a originalității sale... În fine, își spuse Triță, trebuie să mă iau întocmai cum sunt. Se împăcase oarecum cu sine, mai cu seamă de când îl cunoscuse pe Gică Rasol. Ăsta era mai țacănit ca el! Dar, cu îndemnul lui la acțiune, l-a scos din stările morbide ale cugetării despre sine și l-a scăpat de povara auto-îmbibării cu refulări. De când îl știa pe Gică, Triță acționa și el, nu mai avea vreme, decât în rare clipe, ca acum, să cugete...

Fostul coleg de școală îl căutase și când a aflat despre ce e vorba, Costin a fost încântat. Victor – așa îl chema pe fostul său coleg – aproape că i s-a plâns de singurătate. Intrase de câțiva ani în SRI, că avea un unchi general, pilă mare, și de atunci prietenii l-au părăsit, zicea el. I-a spus lui Costin, la telefon, că, uite, oamenii confundă fosta Securitate cu SRI-ul, dar noi nu facem rău nimănui, însă (ii strecurase el) nici țara n-o putem lăsa

de izbeliște, să facă străinii ce vor aici... Costin mușcase momeala, habar nu avea că Victor era uns cu toate alifiile, că îi cercetase obiceiurile și acțiunile, că știa aproape tot despre el și că tot ce-i spusese la telefon nu era decât o „legendă”. O „legendă” în care Victor specula îndepărtarea lui de oameni, felul său de a fi mai aparte. Și Costin se bucurase de fiecare vorbă a lui Victor. De înșingurarea fostului său coleg, care-l făcea să-i semene. De faptul că și Victor, ca și el, are ceva de ascundă, chiar dacă nu e ceva nociv. Dar trebuie să ascundă, să tacă, să nu spună altora ce-i trece prin cap sau ce vede. Costin simțise că Victor îi poate fi prietenul devotat la care jinduia. Victor nu va spune nimănui ce vor discuta. Victor nu va spune nimănui ce va afla despre el. Îndată ce vorbiseră la telefon, Costin simțise un soi de iubire pentru Victor. Amândoi – el și Victor – sunt oameni care se ascund de ceilalți, un soi de proscrisi, de marginali ai societății în care nimeni nu are încredere, priviți cu suspiciune. Mergea deci la întâlnire cu un prieten, un adevărat prieten, căruia i se putea confesa până în cele mai intime gânduri... Își scoase pantofii, deschise dulapul și căută printre costume. Alese unul negru, cu dungi albe verticale, care semăna cu costumele gangsterilor americani din anii prohibiției. Se îmbracă și apoi își încălță noii pantofi, dar gândind că la acel costum s-ar fi potrivit niște ghetre.

Mulți confundă încă SRI-ul cu fosta Securitate!

Triță Costin era neliniștit înaintea întâlnirii cu Victor. Venise un pic mai devreme și aștepta în jeepul său Cherokee, în parcare. I se făcuse teamă, pentru că discuțiile cu Victor nu-i mai păreau deloc bărbătești, ci mai degrabă languroase. Încât îi părea c-ar fi o întâlnire între poponari. Mai că-i venea să învârtă cheia în contact și s-o ia din loc, încotro i-or vedea ochii. Dar nu știa ce îl ține pe loc. Nu cumva Victor chiar o fi?... se întreabă Costin. Prea avea o voce blândă, aproape suavă, devitalizată, iar Victor, din câte și-l amintea, arăta, oarecum, ca un înger. O piele prea albă, ce învelea un trup atât de dolofan, încât părea pufos. Hm, un înger. Asta dacă dracul poate lua chip de înger. Costin știa că ceva despre Victor, știa că nu i-ar fi crescut aripi în veci, oricât de îngeresc i-ar fi trupul. Așa văzuse îngerii reprezentați de obicei. Arătau aidoma unor copii cu un burdihan imens și aripioare din care probabil băteau iute, ca niște colibri. Poate îngerii nu sunt decât niște efemeride, gândi. Își amintea vremea copilăriei, când fusese învățat să spună *Înger-îngerelul meu...* și își spunea seara rugăciunea. I se spusese că orice om are un înger păzitor. Dar acum Costin se întreba de nu cumva îngerul ăsta păzitor îi e dat omului atâta vreme cât însuși se păzește de păcat, iar când păcatele îi sunt prea mari, îngerul lui păzitor se stinge, piere, dezintegrat de puterea dezagregării ce stă în răstăcirile omului. Altfel, de n-ar fi așa, omul ar fi salvat, la capătul vieții, de îngerul său, dar uite că îngerul nu-l poate salva pe om, fapt pentru care Fiul Omului și Fiul Domnului, Iisus, a trebuit să piară pe cruce ca să schimbe soarta omenirii, altfel pieritoare în veșnicia iadului. Așa că, își spuse Costin, chiar înger să fie

Victor și tot nu l-ar putea ajuta. Atunci, de ce mai stă? De prost! Stinghereala nu-i mai dădea pace, și asta tocmai din pricina intuită de el, că întâlnirea pare una sentimentală. Două singurătăți, a doi bărbați, puse la un loc, ce altceva ar putea da? Dar mai apoi își veni în fire. Ce *drag* de idei sunt și astea? Să stai să te frământă din te miri ce? Vor bea, cot la cot, câteva baterii de vin, vor trâncăni în gura mare, vor injura vreun bețiv care vine să ceară de-o cinzeacă la masa lor, poate chiar se vor lua la hartă cu vreunul din nebunii care vin, se așază la masa ta și-ți fac teoria chibritului. Pentru că, era sigur Costin, nu vor merge într-un restaurant elegant. Ci într-o speluncă oarecare, unde să se simtă bine, feriți de ochii lumii bune, bârfitoare... Gândind la astea, Costin îl văzu, în sfârșit, pe Victor. Coborâse dintr-un Citroen nou, metalizat și-i făcea semn să vină. Coborî din jeep și urcă în mașina lui Victor, care porni îndată.

- Hai, unde mergem, spuse Victor. Știi un băruleț retras. Sper că nu ți-e teamă să fi văzut cu mine.

- De ce să-mi fie teamă?, întrebă Costin.

- Păi uite în ce lume a naibii trăim. De când am intrat în SRI, mulți din cei pe care-i consideram prieteni, mă ocolesc, se fac că nu mă cunosc, se feresc de mine. Mulți confundă încă SRI-ul cu fosta Securitate și se uită urât la noi.

- Victore, nu mi se pare nimic anormal să ies la un pahar cu un prieten, spuse Costin. Noi ne cunoaștem din copilărie, iar acum poate că avem și unele interese comune.

Costin spuse asta, gândind că Victor, cu relațiile lui, cu influența lui și cu informațiile lui, l-ar putea ajuta în carieră. Stătea, acum, în coada lui Gică Rasol, dar vroia mai mult de atât. Îi era oarecum târșală să vadă că el, în mod cert un om superior cel puțin „primarului“, dacă nu tuturor, să fie mai puțin important pe scena lumii. Doar că, deocamdată, nu avea de ales. Depindea financiar și politic de primar. Primarul era cel care avea puterea și el, Triță Costin, un om superior, se înfrupta la masa lui Gică. Dar asta nu putea dura la nesfârșit. Trebuia să-și demonstreze abilitățile și avea de gând să o facă. Chiar dacă șovăia între diverse sentimente, chiar dacă își spusese la început că întâlnirea cu Victor pare nefirească, asta era doar din pricina sensibilității lui excesive, dar, de fapt, în adâncul lui socotea că Victor îl poate ajuta, îl poate propulsa. Altfel, ce rost ar fi avut să meargă la o întâlnire, când nu-l mai văzuse pe amicul său de atâția ani și nu ținuseră în nici un fel legătura. Se mai întâlniseră când și când, pe ici-colo, prin oraș, schimbaseră două-trei vorbe indiferente și fiecare își văzuse de treaba lui. Dar se întâlnea acum cu Victor pentru că văzuse în posibila lor relație o oportunitate venită la timpul potrivit. De ce nu l-ar folosi pe Victor ca să-și atingă scopurile? O singură problemă avea. Scopurile nu-i erau încă prea clare, știa că vrea să fie puternic, dar nu descoperise care era poziția cea mai potrivită pentru el. În administrație? Este deja. În politică? Era deja. Ba chiar Gică îi promisese, acum vreo lună, când s-a întors de la Protector, un post de senator la următoarele alegeri. Dar parcă mai apoi a dat îndărăt. I-a spus că-l vrea mai aproape, în administrație, poate prefect. Ar fi, ca prefect, de fapt, primul om din județ, deși ar fi fost omul lui Gică și n-ar fi trebuit să-i iasă din

cuvânt. Dar el parcă și-ar fi dorit mai mult să fie senator. Uite, aici mi-e Gică mai presus, își spuse Costin. El știe, dom'le, ce vrea. Nu șovăie ca mine. Pentru el toate sunt clare și de asta și reușește să fie ceva. Știe să adune puterea, chiar dacă, la prima vedere, pare să fie mulțumit cu destul de puțin. Mulți s-au întrebat de ce vrea el Primăria, în loc să tindă să fie senator. Sau de ce nu candidează la președinție. Însă pentru Gică totul e clar, el știe exact ce vrea. El vrea județul și, chiar dacă și-o dori cumva mai mult, nu arată. Nu-și risipește energia și mijloacele pe cai verzi. Are un plan de la care nu se abate. Însă, poate, există și o anumită suficiență în asta. Iar suficiența, își spuse Costin, îl face să-mi fie inferior.

- Da, Victore, cine știe, probabil ne-a fost dat să ne întâlnim din nou după atâția ani.

Așa încât prima lor întâlnire a decurs destul de pașnic, ca o reînnoare a unei vechi prietenii. Ce e drept, Costin a băut cam mult. Îl vedea pe Victor că abia s-a atins de băutură și-a înghițit apă minerală doar. Însă i-a spus că nu poate bea la volan și, mai ales, fiindcă, în orice timp și orice loc, el se află, totuși, în exercitiul funcțiunii, indiferent de împrejurări. Oricum, Costin era entuziasmat de întâlnire și probabil de asta a și băut atât. Prin aluzii, Victor i-a dat de înțeles că e dispus să colaboreze cu el. În schimb, îl va ajuta și el pe Victor, ce mare lucru era să-i spună ce se întâmplă la municipiu și la județ? Înțelegea și el că țara trebuie ferită de corupție. Și, în nici un caz, îl asigurase Victor, informațiile nu vor fi folosite împotriva unor persoane. Chiar dacă vor călca pe bec, pentru că asta e treaba poliției, nu a serviciului de informații. Serviciul, doar atât, trebuie să știe ce se întâmplă, însă un ofițer SRI e ca un preot: știe, dar nu spune la nimeni. Pentru că, trebuie să se ferească să intre în relații cu vreo persoană care e coruptă.

- Trebuie să ne păzim și noi, spuse Victor, nu ne putem permite să fim compromiși prin legături cu oameni mârjiți. Nu lucrăm decât cu oameni curați.

Încât, Costin, se simți chiar măgulit. Era sigur că Victor știe totul despre el și, iată, îl consideră o persoană curată, demnă de încredere.

Era deja noapte când au plecat de la cârciumă. Și Costin, amețit de-a binelea, n-a vrut cu nici un chip să-și lase jeepul în parcare, Grand Cherokee-ul lui, de care atât de mândru. Degeaba l-a sfătuit Victor că-i mai bine să-l ducă direct acasă, să se culce, să nu urce băut la volan. Costin vroia să-și vadă mașina în garaj. Așa, cu ochii împăienjeniți, porni prin oraș, conducând cu precauție, deși o somnolență teribilă îi muia oasele. O trecere de pietoni. Parcă un trecător cobora de pe trotuar. Costin opri mașina, să-l lase să treacă, dar opri și motorul, se așază o clipă cu capul pe volan, dar clipa aceea se prelungi în desfătarea somnului. Se trezi, din pricina agitației din jur. Nenorociții dracului, spuse Costin, când înțelese ce se petrece. Reporterii, cameramanii, jurnaliștii, îi înconjuraseră jeepul și se uitau la el ca la o paparudă, îl pozau, ba parcă îi dădeau și cu tifla, acum, văzându-l că s-a trezit. Învârti cheia în contact și porni, cu încetineala unui dric, spre casă, scârbit deja de scandalul de presă ce-l va aduce în primele pagini ale ziarelor, în plin planul știrilor.

(Va urma)

Elena CARDAȘ

Supraetajat

Sună telefonul.

-Bună, Elena. Poți vorbi?

-Da, sunt acasă.

-Uite care e propunerea, să nu te rețin mult. Luna viitoare botezăm și vreau să vii la botez. Ce zici?

-Nu știu, să văd cum îmi fac timp... răspund, pregătind tere-nul unui refuz.

-Problema este că botezăm la niște prieteni din Brașov. Botezul se va săvârși la Predeal unde vom avea un week-end la dispoziție o vila doar pentru noi, casă, masă. Vii cu Gion, vom merge cu două mașini, aveți loc. Ținuta lejeră, nu protocol, nu cadouri, doar să veniți. Nu se poate să nu vă faceți timp. Plecăm vineri, revenim duminică.

-Stai să vorbesc și cu Gion și îți dau răspuns. Nu știi, acolo au internet?

-Am impresia că nu. O să mă interesez. Oricum aș vrea răspuns sigur și grabnic, ca să știm câte camere rezervăm, cum organizăm.

-Bine, am înțeles ideea. În două zile e bine?

-E bine.

Dana nu avea de unde ști că da-ul sau nu-ul depindeau de legătura aia la internet. O ieșire nu ar strica. Două zile cu Gion, la Predeal. Dar cui las travianul? La urma urmei și omul ăsta îmi oferă atenție, sprijin, îmi este loial și eu? Eu îl înșel zilnic cu internetul. Inelul de logodna a devenit o simplă bijuterie. Conștiința mea, ca o terță persoană, privea neutru din exterior când la mine, când la Babettu și dădea din cap dezaprobat. Îl sun. Răspunde robotul. Îi trimit un SMS:mergem în week-end la Predeal. Nu primesc înapoi nimic. Nu-i nimic, îi spun conștiinței care nu înceta să mă scruteze cu privirea, îl sun mai pe seară și îl conving să mergem. Vom fi un grup mic. Aer curat, liniște, ne va prinde bine. În definitiv așa sunt relațiile între oameni, ce știi tu?. Nu sunt tot timpul fierbinți, uneori se mai răcesc, uneori sunt doar călduțe, apoi dau iarăși în clocot.

Am adormit în acea noapte un somn lung, negând ambele realități în care trăiam. Voiam un mic răgaz, să mă adun, să îmi reprogramez viața. Dimineată nu am auzit nici măcar alarma mobilului, nici măcar apelul de la Gion. Citesc mesajul lui: *Probabil dormi. Somn ușor. Mergem oriunde crezi tu că ne va fi bine! Al tău...*

Am deschis calculatorul. Nici un atac, dar toate resursele dădeau pe dinafară din hambar și din grănar, curierii leneveau, zidarii trândăveau. Babettu dormea și ea deși curierii așteptau nerăbdători la porțile vilei să predea corespondența. Undeva, în sud, se dăduseră bătălii crâncene, Eliții catapultaseră la nime-reală satul lui Mario. Băiatul stătuse întreaga noapte încercând să reconstruiască ceva din dărâmaturi, pierduse toată armata și trimisese în zadar mesaje disperate pentru ajutor generalului defensiv. Fetița lui Mircionius, de doar 2 ani avusese febră și văr-sase. La o bucată de noapte a trebuit dusă la spital. Prottos fusese în misiune de pază. Numai Eliții lui Emil erau bine mersi, sănătoși, fără probleme în real life. Se distrau cucerind sate de la cei din Knights. Mario, un copilul, era acum deznădăduit, dezamăgit de o întreagă alianță neputincioasă. Avea să meargă la școală abătut, dezamăgit și cu ochii înroșiți de nesomn. La ce bun atâta zbucium? De ce atâtea probleme pe cap? De ce nu pot să îmi trăiesc și eu viața ca orice om liniștit? De ce trebuie să dezamăgesc un biet copil? De ce trebuie să îl mint mereu pe Gion? Nu se mai poate așa! Ca om matur ce sunt trebuie să fac o alegere. O să îmi șterg contul! Doamna conștiință o fi mulțumită de mine. Merg cu Gion la Predeal, voi reclădi din temelii tot ce a surpat travianul de doi ani încoace. E foarte bine așa, pun contul la șters și uit de toate. Se vor descurca fără mine. Babettu va dispărea de unde a apărut. Adio tuturor, mi-a părut bine că v-am cunoscut! A fost o onoare! A rividerci travian!

O sun pe Dana.

-Dana.

-Ce este?

-Vin, cu sau fără internet, vin cu voi la Predeal.

-Ok, mă gândeam eu! doar nu vii la un botez la Predeal să stai lipită de un calculator.

-Așa este!

În acea zi lucram de după-amiază. Cele câteva ore ale dimineții trecuseră cu viteza melcului iar eu mă încăpătânam să rezist tentației de a mai deschide calculatorul. Aveam bagaje de făcut, aveam o viață frumoasă în față alături de un om extraordinar, Dana avea dreptate, și Gion și asistenta mea, și mama, și Bogdan. Gata! Am văzut cum este acolo, gata! Mai rămăseseră 18 ore în care mă mai puteam răzgândi să anulez ștergerea contului. De fapt a conturilor. Nu îndrăzneam să îi scriu lui Ahille, nici lui MT,

nici lui Protoss. Un singur cuvânt de la oricare și mă întorceam în echipă. Se vor simți și ei nedreptățiți, trădați. Oamenii aceștia erau într-un fel aievea, aveau și ei ale lor, cum le aveam și eu pe ale mele, dar nici unul nu renunța la echipă. Îndesându-mi în valiză hainele de drum îmi dădeam seama că ajunseseam în acel punct în care orice aș fi făcut, dezamageam ori de o parte ori de alta a baricadei pe cineva. În drum spre spital, văd într-o vitrină un afiș cât tot geamul:

Superoferta: internet și laptop la superpreț pentru un abonament pe doi ani. Intru să văd despre ce e vorba. Laptopul mic, numai bun să intre în poseta, expus, conectat cu modemul la internet, fără fir, fără nimic. Mare invenție! Libertate totală care va să zică! Pot să testez performanțele? De ce nu? Inima îmi bătea ca la o vrabie. Intru pe internet și accesez, desigur www.travian.ro. Tânărul care era acolo pe post de supervizor, vânzător, art și copy și strateg și ilustrator și ce mai vroia el în Vodafone shop, ca și Tazi în multinaționala ei, surâde văzând pe ce pagină navighez:

-Și dumneavoastră jucați Travian?

-Da, de ce?

-Și eu joc. Pe S5.

-Eu pe rox. Dacă. Deci nu suntem dușmani, e de bine!

-Eu roman. Cum e pe rox? Jucați de mult?

Era un tânăr necunoscut, un comerciant, nu cred că avea mai mult de 20 de ani. Eu mă împiedicam deja de anii mei și de responsabilitatea profesiei. Travianul ne adusese la același numitor în câteva secunde. Seara vorbesc cu Gion. Îi povestesc de botezul de la Predeal, de ce și cum va fi, floricele, păsărele, miros de cetina de brad... bla bla... Îi spun și de oferta cu laptopul. Se oferă să îmi plătească jumătate din cost. Și așa se apropie ziua ta și tot nu știam ce să îți cumpăr. Accept bucură. Seara intru pe cont. Protoss și Tazi avuseseră grijă de toate cele. Satele mele prosperaseră, zidarii erau la lucru, lanurile se coceau, moara macina făină, brutării coceau pâine, soldații își făceau instrucția în cazărmi. Îi scriu lui Mario:

-Frate, știu că ai avut pierderi grele. Eu mai am și contul Druidra, are două sate, în curând vine al treilea, poziție bună. Îl vrei? cu scuzele mele pentru că astă noapte nu a fost mai nimeni să te ajute.

-Chiar mi-l dai? vine imediat răspunsul. Eu tocmai îmi dădeam delete la cont da imi era ciudă ca plec de lângă voi.

-E al tău. Să ai grijă de el! Sunt cu ochii pe tine!

Mai rămăseseră 12 ore până la distrugerea contului Babetu. Am oprit ceasul, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Nu am povestit nimănui de tentativa mea de suicid. O fi bătut peste alianță un vânt plin de blesteme și gânduri negre, cine știe? A doua zi bat palma cu tânărul de pe S5 și mă fac cu laptop. Și nu numai cu laptop, dar și cu un nou membru în alianță. Andreyyo. Era reconfortant dar și ciudat. Era primul camarad pe care îl cunoșteam pe harta de joc dar și în realitate. I-am promis ajutor zilnic cu câteva resurse, să se dezvolte repede și a acceptat bucură să mă urmeze. Era jucătorul cu numărul 59. Parma era pe locul 58. Druidra pelocul 42. Iar Knights B ajunsese în top 20. Mă liniștiseam. Babetu își vedea conștiințioasă de cele trei sate, de alianță. Eu aveam să merg într-un week end la munte alături de oameni reali, o să mă uit la munți reali, la câmpii reale, la vile adevărate. Eram mai sigură decât oricând că Dumnezeu îmi ascultase ruga. Eram sigură că pot trăi în cele două lumi deodată.

Încă nu hotărâsem dacă să dau sau nu ochii cu băcăuanii. Totuși cum aș fi putut să trec prin Bacău fără să îl cunosc pe cel mai bun prieten virtual, Protoss? Nici măcar numele real nu i-l știam. Pe măsură ce se apropia dimineața plecării eram tot mai nehotărâtă ce și cum să fac, dacă fac bine, dacă fac rău. Îmi fac timp să merg la coafor și la manichiuristă. Nu știu cât pentru botez, nu știu cât pentru moral, nu știu cât pentru Gion, nu știu cât pentru băieții din Travian. Să îmi fac curaj. În fine, stabilesc cu Protoss că voi fi la Mc Donald's-ul din Bacău pe la ora 12. Îmi dă numărul de telefon.

-Perfect, e lângă locul meu de muncă. Voi lua pauza de masă. Larysa vine și el. Banzai lucrează de noapte și vine negreșit. Îmi dai telefon cu jumătate de oră înainte de a intra în Bacău și ne vedem acolo.

-Cum o să ne recunoaștem?

-Îți trimit ceva poze cu mine, copiii, soția. Dacă mă vezi pe mine, acolo vor fi și restul. Dar tu?

-Las să fie surpriză. Pregătește-te de una mare de tot.

-Ești tipă?

-De ce zici asta?

-Așa... pur și simplu... ești prea calm ca să fii băiat.

Aproape că eram contrariată de ce spunea Protoss. Îmi stricăse bunătațe de surpriză. Drumul până la Bacău, aproape trei ore bune de mers. Gion conducea și tăcea. Eu, cu laptopul pe brațe, tăceam și răspundeam la mesaje. În spate, Oana, altă verișoară de-a Danei, tăcea și ea. Parcă plecam la priveghi. Îl văd pe Protoss online. Îi scriu:

-Suntem la jumătate de oră de Bacău. Anunță băieții, nu stau decât să bem o cafea.

-S-a făcut.

-Gion, oprim la Mc Donald's, cum te-am rugat, ok? 10 minute. Cât beți o cafea, eu mă întâlnesc cu băieții. Mă așteaptă.

-Bine, dragă.

-Ce băieți? O aud pe Oana.

-Ah... nimic important. Am niște cunoscuți pe net cu care vreau să mă văd.

-Nu îți este frică?

-Nu, de ce?

-Nu știi niciodată pe net cine e de fapt celălalt, eu nu aș risca. Or fi infractori, hoți, criminali.

-Așa este, Oana, ai dreptate, îl aud pe Gion. De fapt nu cu Oana vorbea ci cu mine, știam.

-Nu sunt nici hoți nici infractori. Jucăm un joc împreună.

-Ce joc?

-Travian.

-Travian? Și la mine în birou am doi colegi care joacă.

-Vezi? Colegii tăi sunt infractori?

-Oarecum da, pentru că joacă de la serviciu.

Mașina tocmai oprește în parcare. Intrăm toți trei. Lume multă. Ora prânzului. Nu reușesc, de emoție, să disting printre figurile de acolo nici una care să semene cu Protoss.

-Ce comandăm? întrebă Gion.

-Mie o salată. Și cola.

Îmi scot telefonul din poșetă și sun.

-Sunt în Mac. Voi unde sunteți?

-La masa de lângă intrare. Trei bărbați, o soție și un copil.

Îl las pe Gion și o iau întracolo. Îl văd pe toți.

-Salut băieți. Eu sunt Babetu. Băieții se ridică, deloc mirați, îmi oferă un loc. Facem cunoștință.

Vorbim toți deodată.

-Credeam că o să vă mire că nu sunt băiat.

Toți mustăceau. Deci Tazi ori Mircionius ciripiseră! Poate mai bine. Soția lui Larysa, Larisa pare relaxată, încântată chiar.

-Cum de îți lași soțul să piardă timpul cu travianul? Nu te deranjează?

-Absolut deloc. De când joacă Travian e cel mai bun soț.

-Cum așa?

-Nu bea, nu stă cu băieții la o bere după serviciu, vine acasă, duce gunoiul, trage cu aspiratorul și în genere orice îl rog face în casă ca să fie sigur că după aia stă la calculator. Așa că de ce să mă plâng? Că stă acasă?

Oh, de ce nu ar putea și Gion să gândească la fel? Încerc să am un schimb de priviri cu el dar se uită în altă direcție. Îi este jenă.

La masa noastră vorbim toți deodată, râdem, comentăm despre noobi.

-Mai ții minte faza cu cangurul imperial? Ai văzut ce armată are Satan88? Dar de Giurcu ce ziceți? Oare MT ce intercity a

reușit să facă cu resursele de la noi? Ce părere aveți de noi aliați, aduși de Sylvia? Sylvia e viitoare soacră a lui Beryy? Nu știam. A ținut un WW pe S6 și l-a dus la 100? A jucat cu eliiți până acum? De unde știm că nu ne trădează la final? Nixon o fi arab? din Al Kaida cumva? Și el s-a desprins din Elite? Fug toți de acolo sau au doar orgolii? Pare că organizează Force în stilul trupelor de comando, ați văzut? Am avut cont spion la ei. Strategii, atacuri în haită, targheturi, e militar de carieră oare?. Emil cu Purcica are chiar fermă de porci undeva la Slobozia? Nu știam. Cumpără cu gold orice jucător vrea? Uite pe mine nu o să mă cumpere niciodată. Facem sate capcană, sigur că da. Pot să îți spun mami? Că ești cea mai grijulie mami de alianță!

-Băieți, trebuie să băgăm mai mult gold în joc. Mă uitam la Parma, e ultima venită, abia a făcut contul, dar crește cu gold într-o zi câți alții în șapte. Abia de s-a înscris și a ajuns în primii 10. Am auzit că are experiență, nu glumă, dar și goldul e gold.

-Cu 25% mai multe resurse, instant-uri la clădiri, cred și eu! Dar nu am cum să bag gold. Nu prea am de unde. Salar de bugetar, familie mare, zice Banzai. Mai fac câte un cont pentru gold, dar tot e greu, să îl urci la 250 populație, să primești recompensa.

-Mai bine mai găsește doritori de travian și vă adunați 3 pe un cont și investiți câte puțin pe rând, decât să jucați pe 3 conturi fără aur...

-Târgul e și el aur, dacă îl folosești cu înțelepciune. Comerțul poate salva mult în Travian. Pune sau prinde oferte în avantaj, 2/1.

-Eu zic, râde Larysa să ne luăm o slujbă paralelă doar pentru gold. Gen: băieții: spălat parbrize în intersecție, fetele: un web-cam pe monitor și făcut un ban cinstit pe net în timp ce joacă travian.

-Nu, nu, eu am altă idee, râde Protoss: jefuim toți trei o bancă, dacă suntem prinși, insistăm să ne bage într-o pușcărie cu WI-FI!

-Nu. O idee mai bună: candidăm la primărie / președenție apoi furăm cu două mâini, că nu se face pușcărie.

-Mai bine încercați să nimeriți 6 din 49 la loto. Sau să îl luăm pe Ogică co-player.

-Elena, vrei să îți aduc aici salata?

-Scuzați. El este Gion (aș fi putut continua viitorul soț, logodnicul... dar am lăsat-o așa, mi se pare ridicolă toată situația și vorbele îmi stăteau în gât) Ei sunt camarazii din joc.

-Trebuie să plecăm, Elena, mai avem de mers. Să nu ne prindă seara pe drum.

-Imediat, zic. Mă uit la ceas. Trecuse o oră nici nu aveam habar când. Iau două guri din salată. În celălalt colț de sală, Oana își terminase de mult porția, aștepta stingheră. Mă ridic, îmi pare rău, aș sta cu voi de vorbă până diseară, apoi îi îmbrățișez pe toți, rând pe rând, ca pe niște frați, cu promisiuni că ne vom mai întâlni. Gion nu spune decât un politicos La revedere dar pentru că îl știu prea bine, știu că este deja ca un arc întins.

Până la destinație, în mașină, am rămas cu toții tăcuți. Cu Oana în spate, Gion nu voia să ne certăm. Dar în camera de la pensiune a răbufnit.

-Tu chiar ții cu tot dinadinsul să te dai în spectacol? Nu am avut un aparat de filmat la mine să vezi ce bine îți ședea întinzându-te la gâtul vlăjganilor allora tineri. Ești penibilă.

-De ce penibilă? Suntem oameni. De diferite vârste, sexe, profesii. Cine spune că nu avem voie să interacționăm? Poate ești gelos? Am venit aici să ne certăm? Uite, acolo erau doar 3 jucători, unul dintre ei venise cu familia să ne întâlnim. Soția lui Larysa îi respectă hobby-ul, chiar îl susține, a venit și ea acolo, să mă cunoască, tu nu poți face la fel?

-Larysa e un el? E travestit? De ce și-a luat nume de fată?

-Hmmm... nu ai să înțelegi niciodată. De fapt nici nu vrei să înțelegi.

Târziu în noapte mă trezește un fel de presentiment. Poate era discuția cu Gion care nu prevestea ceva bun. Suna a ultimatum pentru mine. Poate eram prea obosită cu drumul. Poate emoțiile întâlnirii cu băcăuanii. Merg la baie. Beau apă, mănânc

câteva stiksuri. Iar beau apă. Somnul nu vine. Aprind veioza, deschid laptopul, de parcă eram un hoț la furat. Gion mormăie ceva și se întoarce cu spatele la mine, cu pătura peste cap. Cred că a zis: ești imposibilă... dar nu dau importanță. Întru la mine, atacuri în derulare pe cea două sate suport proaspăt ridicate. Toate resursele furate. Întru la Protoss. Atacuri în derulare. Atacatorul îi omorâse tot ce găsisese armată în sat iar acum soldații cărau care cât putea duce din resurse. Același atacator: Teutonic Knight. De unde apăruse? La 20 de minute depărtare, avea trei sate, din care unul era chiar un crooper cucerit de la unul dintre ai noștri. Gândește Babettu, gândește repede. E ora 2 de noapte. Mircionius doarme. Ahille doarme. Nu sunt prea mulți online la ora asta. Nu ai de unde să strângi defensă, al tău, dacă îl retragi de pe unde e trimis e oricum puțin, va veni pe rând și tot pe rând va fi omorât. TK avea armată, nu se juca. 5 sate, două în zona veche, 3 răsărite nici nu aveam habar când în coasta mea și a lui Protoss. O văd pe insomniaca de Tazi pe messenger.

-Fată. Am intrat în bucluc.

-Aoleu! Ce bucluc?

-Am un jucător din Force. Nu știu când și-a făcut 3 sate deja și armată cât nu vrei să știi. Și eu și Protoss suntem sub asediu. Ne-a lăsat feciori. Din ce pradă de pe satele noastre, își face armată din ce în ce mai mare. Mor! Pot să îmi dau delete cu un așa jucător la câteva parcele. Ai idee cine este? Teutonic Knights.

-Nu. Nu am habar. Dar o să îmi întind antenele.

-Și acum ce să fac oare?

-Pe mine mă întrebi? Tu ești șefa. Am ceva scutieri, trimiți?

-În nici un caz, nu trimite, vor muri. Atacul e de la 5000 con-sum croop.

-Hai că îmi sunt treziți copiii, am de făcut laptele, scuze. Cred că cel mai bine știe Sylvia, poate e online.

-Cine este Sylvia?

-KnightsS. S-au lipit de noi acum, dar asta e unsă cu toate ali-fille roxului. Știe și toaca-n cer.

Îi scriu Sylviei. Roman. Bucureșteancă. Nu scrie vârsta la profil. Puține speranțe aveam să primesc un răspuns. Romanii nu sunt păsări de noapte, cum sunt barbarii. Îmi răspunde de îndată. Cred că Gion are dreptate: numai anormali prin travian! Da, știe cine este Teutonic Knights. A fondat împreună cu Emil, Șmenaru, Cont cu Bere și alții, Elite. După un sezon nixon s-a desprins din Elite și a fondat Force. TK, Tina și John, soț și soție în real life, l-au urmat pe nixon.

-Mulțumesc frumos.

-Nu ai pentru ce. Și eu am fost în echipa lui Emil, în caz că auzi bârfe...

20 de minute până la atac. Sigur este online. Îi scriu cu tupeu. Gândește Babettu. Gândește. TK devenise o fiară cu șapte capete, un uriaș gata să mă strivească sub talpă ca pe nimic. Starea de panică, o adiere blândă la început, urma să se transforme cât de curând într-un uragan. Ce să fac? Gândește repede, Babettu. Îmi aduc aminte de lecția despre inamici scrisă de nixon pentru ai săi.

"Prima dată vreau să vă spun cine este inamicul și ce vrea el. Inamicul camarazi, este studentul, secretara, elevul, juristul sau taximetristul pe care îl vezi zi de zi. Dacă te uiți atent în oglindă dimineața, s-ar putea să se strâmbă de acolo la tine, ciufulit și cu cacamiți la ochi. Da camarade. Inamicul arată exact ca tine. Așa că nu-l disprețui și nu-l subestima. Fără el ne-am da toți delete de plictiseală."

Inamicul, iată, era la câteva pătrate de mine. Mă ataca din ceas în ceas. Cu armată câtă frunză și iarbă. Apără-te Babettu! Fă ceva! Cu ce? La ora aceea cuvântul era singura mea armă. Pierd sau câștig totul cu el. Nu aveam de ales. Blufam. Ca la poker. Cine o fi pe cont? El? Ea?

-Man, îi scriu eu, cu tupeu, încercând să cred și eu în ceea ce scriu, credeam că jucătorii consacrați de pe hartă se respectă,

chiar daca fac parte din alianțe rivale. Credeam că în travian exista un cod al onoarei.

Tăcere câteva momente. Un veac. 15 minute până la atac. Trimit curierii spre capitală cu toate resursele, să nu poată prăda nimic. E bine să știe că intru noaptea.

-La ce te referi?

-Liderii nu se atacă între ei noaptea.

-Ce lideri?

-Eu și Protoss, suntem jucători vechi și conducători de alianță. Asta înseamnă declarație de război între Knights și Force. Asta se face la masa tratativelor, nu în miez de noapte. Nu aș scula din somn balaurul încercând să îi mângâi pe coada sau să îi scot mukul din nas.

-Ok, să zicem ca îl mângâi pe coada dar poate exista și un vânător de balauri. Dacă îl găsesc pe acela?

-Îl împușc cu mâna mea pe acel vânător. Va fi vânătorul vânat de Knights... ia sa dam cu zarul! Force?

-Ce am eu cu Force?

-Hai să fim cinstiți, ești mâna dreaptă a lui nixon, chiar dacă nu apari oficial la conducerea Force. Te știe tot cadranul cine ești. De asta spun, de la tine am pretenții mai mult decât de la un Nimeni Neică.

-Ok, acum ce dorești de fapt?

-Un pact local. Nu te atac, nu mă ataci. Nici pe mine și nici pe Protoss.

-Scuze, ne cunoaștem de undeva?

-Nu, dar exista un cod al onoarei în travian, ori nu ești dintre cavalerii travianului?

-Spune exact ce dorești, e o ora târzie, nu am dormit de 20 de ore.

-Bun. Pe direct: îmi ataci contul meu și al lui Protoss. E adevărat că noi suntem în Knights și tu în Force. Te admir ca jucător, te respect, dar am avut impresia că și tu ne respecti. Nu te-am atacat pentru că am respectat acel cod de onoare. Acum tu ne tratezi ca pe niște ferme? Ferme sunt destule. Eu nu jefuiesc, nu te atac, te las în pace, deci am crezut că va fi ceva reciproc. Când colo în miez de noapte tu ataci liderii unei alianțe? Este declarație de război, nu cred că asta vrei. Și apoi, tu ai venit și te-ai așezat între noi. Ai venit nepoftit.

-De unde mă cunoști?

-Crede-mă, te cunosc de pe primul rox și te respect ca jucător. Cu cine am onoarea, Tina sau Jonny?

-Tina. Dar cu ce nickuri ai mai jucat? Nu am mai auzit de tine.

-Cu aceleași. Și eu, și Protoss. Suntem veterani. Jucători de top 100 oriunde.

-Așa, și în ce alianțe ați mai jucat de nu s-a auzit de voi?

-Jucăm de ani de zile pe servere normale și pe rox de la începuturile lui. Am fost în Knights mereu.

-Până acum Knights a fost o alianță minusculă.

-A fost, dar nu mai este. Ocupăm aproape o treime din cadran. Nu ne mai puteți ignora, nici voi, nici eliții.

-Dă-mi ID-ul de messenger să stăm de vorbă.

Îi dau ID-ul apoi îmi pare rău. Așa va ști dacă sunt sau nu online, va ști când să mă atace. Ori, e semn de bune intenții și că nu am nimic de ascuns, că vreau un joc cinstit. O singură variantă din cele două era câștigătoare. Eu, aveam la avatar poza lui Andre Rieu. Ea, avea poza ei. O femeie frumoasă, cu ochi de un albastru ireal. Oarecum m-am mai liniștit. Femeile sunt sentimentale, deschise la negocieri, cu ele poți să faci un târg.

-Bună, Babettu, merge treaba?

-Bună, Tina, bine, mege

-Ok, voi chiar credeți că veți lua măcar un WW? Cu Elite și cu noi în coastă? Am auzit că ați cooptat toate rămășițele din BRAD. Tot dușmani ne erau și ei. De ce nu încercați să veniți cu noi?

-Nu joc de capul meu. Adică ai vrea să vin eu și Protoss, sau să luăm cu noi toată alianța în Force?

-Ei, lasă, că nici eu nu joc singură. Dar vorbesc cu nixon și se rezolvă.

-De ce să venim cu voi?? De ce nu ai veni tu la noi? cu experiența ta ne-ai fi de mare folos.

-Nu părăsesc eu Force. Tu faci cum vrei.

-Am auzit că la voi e mai strictă ordinea și disciplina, mie îmi place așa, mai boem totul.

-Suntem super uniți

-Uniți???

-Asta e regula daca vrei să intri la noi.. atât

-Dar fiecare ați luat-o în altă direcție vad. Tu ești destul de departe de restul alor tăi, nu crezi că prea te-ai aventurat?

-Ca poziție? Pe hartă?

-Exact. Da, unde dacă nu pe hartă? Sunteți împrăștiati. Unde e unitatea voastră?

-Aaa.. se va face o reorganizare a alianțelor

-Oricum v-ați organiza, contul tău tot departe de Force

-Dar pentru mine e mai bine așa.. că sunt la 40 pătrate de ei, nu pot veni la fermele mele

-Da, și asta e un avantaj, apropo de ferme cred că eu și Protoss nu avem statut de fermă, ai avut noroc că nu eram nici unul online. Ia zi-mi, duci o politica de menajare, de regenerare sau razi tot?

-Rad tot, tot, asta e!

-Și când nu mai ai ce rade ce faci?

-Deja am și dat cu catașuri, vin alții, sunt o grămadă care fac conturi pentru gold.

-Uite, e destul de târziu în noapte și nu pot lua nici o hotărâre. Îți las toate fermele din preajmă să le farmezi. Nu te atacăm, nu ne ataci.

-Îmi pare bine. Să știi că am prieteni peste tot pe hartă. Prefer să pierd o fermă și să câștig un prieten, niciodată nu știi când ai nevoie.

-Nu ți-ai ales un loc prea bun. Ești departe de ai lui nixon iar noi te putem ataca mai repede decât crezi.

-Exact ce îți povesteam. Am prieteni peste tot. Nu cred că îndrăznește careva să mă atace. Am deja două armate și nu are nimeni chef să se pună cu mine.

-În eliți dai?

-Depinde de jucător.

-Gaul.

-Ce v-a făcut?

-A trădat pentru gold.

-Mda...lasă-mi câtva timp...merită ceva special. Iubesc spionii, urăsc trădătorii. Batem palma. Încă ceva. În caz de ceva, mă pot baza pe defensiva voastră?

-Doar dacă ești atacată de Elite sau alții.

-Logic.

-Bine. Batem palma.

Am închis laptopul. Radiam de bucurie. Reușisem să închei primul meu tratat de pace cu un jucător de care toți îi știau de frică. Afară începea să se lumineze de ziuă. M-am cuibărit fericită sub plapumă. Jucasem la cacialma și chiar reușisem. Iar Protoss iarăși nu va ști cum de i-am salvat satele de la nimicire...

În biserica din Predeal cam frig. Ajunsesem ultimii. Oarecum certați, dimineată la micul dejun ne-am evitat până și privirile. În rest totul părea normal. Tatăl se ocupă de invitați. Mămica are grijă de copil. Să fie apa caldă. Să închidem ușile. Să fie radiatorul în priză. Nu fotografiați cu blitz! retina bebelușului e fragedă și poate să fie afectată. Nu vorbiți prea tare. Părinte ai grijă la urechile copilului când o bagi în cristelniță. Nașa emoționată, la costum de firmă, să dea bine ca amintire în poze. Să nu uite nici o icoană, să nu uite de onorariu, de lumânare. Nașul e cu glumele, cu paharele cu vin, cu prăjiturile. Spectatorii au grijă să se uite și să zâmbescă frumos la aparatul de fotografiat. Ceea ce fac și eu și Gion, desigur, ne exprimăm public fericirea. În poze suntem ok. Doar se fac pentru eternitate. Bebelușa, ca dintr-o poveste desenată, era singura care parcă nu se sinchisea de atâta snobism. Ne

privea senin, venită direct din rai. O ploaie destul de rece ne-a zgribulit pe toți, așa că am abandonat ideea de mișcare cu care venisem, am urcat în mașini și ne-am reîntors la pensiune. O vilă cochetă, curată, intimă. Nu mai mult de 8 dormitoare, un living și o sală de mese. Mai pe seară program de discotecă, urmau să vină din Brașov o mulțime de invitați, colegi de muncă, rude. Nu cunoșteam mai pe nimeni însă poate de aceea mă simțeam excelent. Din când în când urcam în cameră să văd ce mai e prin sate. Protoss era la datorie. După atacurile primite de la TK devenise extrem de vigilent. Gion își găsisse în buncii bebelușei parteneri de dialog. O luau de la Avraam încoace și ajungeau la Coran și la musulmani. Treceau în revistă echipele de fotbal și terminau prima rundă cu politica. Apoi se întorceau iarăși la Avraam. În curte, în ciuda norilor de ploaie, grătarul părea punctul de atracție. Muzica dată la maxim. Vinul din plin. De toate gusturile. Mâncare așijderea. Aproape că mă întrebam ce caut eu acolo. Da. Eram acea rudă din Botoșani, venită din partea nașilor. Așa se cade, să socializăm. Mai pe seară, urc în cameră. Cu toți tinerii veniți la petrecere, fete cu silicoane și pierceng-uri în buric, în aglomerație și fum de țigară, nimeni nu avea să îmi observe absența.

Iau și îi scriu lui Ahille.

-Împărate, am oarece propunere în legătură cu Force. Nu crezi că ar fi mai bine să facem un tratat de neagresiune sau chiar colaborare în lupta cu Elite. Cel puțin până la apariția satelor natate de Ww. Ce zici?

-Vrei să zici că Nixon ne vrea un fel de aliați? Tu ai văzut cine e Nixon? Creierul Force? Pe locul 26 în alianță? Ce fel de lider, frate? Mari victorii nu am auzit de la el. Un papagal care dă din gură și atât. Nu știe decât să dea cafele maimuțelor lui bătrâne.

-Ahille, poate că un lider nu trebuie să fie și soldat bun, dacă știe mobiliza lumea. Am vorbit cu TK, nu cu Nixon. Ea e în spatele Force. Nixon e doar de paravan. Așa cred. Măscărici. Dar până nu stai de vorbă cu el nu ai de unde să știi. Eu am văzut jucători cu 2 sate care aveau armate uriașe. Și jucau beton.

-E prea devreme. Decât un prieten care să te trădeze, mai bine dușman pe față.

-Lasă-mă să mai fac cercetări.

-Cum vrei. Spune-mi, ai ceva armată? Fulgeri, tarabosteși? La noapte eu și Nemuritorul vrem să atacăm în elii. Vom da fake pe Emil și Șmenaru. Dar vom da reale pe alt jucător, Giurcu, poate reușim să-i radem capitala. Eliții fac armata de atac pe capitală. Ar fi excelent să i-o distrugem acum, până nu devine uriaș. Dispare satul, dispare toată armata.

-Nu am cu ce să te ajut. Joc defensiv.

-Ok, atunci bagă mare, va fi nevoie de tine cât de curând. Știi să intercalezi?

-Știu.

-Bine, atunci. Mai interesează-te de Nixon, mai stai de vorbă cu TK. Dar pentru moment rămânem așa cum suntem. Armate mari nu au. Nu sunt un pericol. Uite un mass interceptat ieri dat de Nixon:

"Avem nevoie de imaginea de „băieți rai“. Da, exact aia de care ți-a zis mă-ta să te ferești. Te bagi în seamă cu noi? Îți dăm un cap în gură. Nu cazi? Vine fete ca Rapunzel sau Teutonic Knight și cu un genunchi te fac soprană. Tot nu cazi? Facem cerc în jurul tău și-ți dăm până cazi, cazi, de ce dracu nu cazi?" Acum spune sincer. Ne vezi luptând cot la cot cu așa un personaj?

-Ai dreptate. Miroase a manele de la o poștă.

-Ok, mai spionează și tu ce poți, vezi în care parte înclină și ei apoi ne mai gândim.

Chiar așa o fi? Cum spune Ahille? Logic. Ce jucători ar avea încredere într-un lider pe locul 26 în alianță. Dar are adunați în juru-i vreo 360 de jucători care au rezistat tentației de a lua mită de la Emil. Și Tina, părea destul de informată, cerebrală. De ce a plecat cu Nixon? Mă uit la profilul lui.

"Hi, hi, am văzut pe forumuri și bloguri că se poartă acum CV-ul. M-am născut, am studiat, bla bla... Păi haide să explic

și despre mine, că mă tot întreabă lumea cu ce mă ocup, câți ani am etc...

M-am născut în anul 908 E.N. O vreme am lucrat într-o oază de lemn. Toată ziua trăgeam la rindea și făceam sulite. La 17 ani m-am apucat de fumat... Într-o noapte oaza de lemn și fabrica de cherestea au ars complet. Unii mai dau și acum încă vina pe mine, dar eu neg într-una. Nemaivăd loc de muncă m-au luat în armată. La început am fost scutier. Am reușit să scap cu viață de suficiente ori ca să fiu promovată ca servanță de catapultă. A fost perioada în care mi-am dezvoltat condiția fizică. Încercând toată ziua pietroaie. Datorită faptului că nu mai eram un sfrijit și făcusem ceva biceps, în plus le aveam cu toporul, am fost promovată ca executor. O vreme totul a mers bine. Apoi Emil cu Purcica m-a pus să înființez un wing Elite. Acesta se numea Force. Până azi am rămas tot executor și tot la Force deși au trecut ceva ani. Acum 2 servere am avut norocul s-o cunosc pe Tina. De atunci ea este cel mai bun prieten și camarad al meu. Cam asta ar fi tot... May NE-Force be with you!"

Pitoresc și controversat personaj. O să pornesc eu însămi să cercetez. Doar să fac un plan bun.

Tazi își făcuse și ea temele. Știa tot despre TK.

-M-am descurcat, o înștiințez eu mândră peste. Am rezolvat cu TK.

-Ai grijă. Sunt mulți jucători parșivi pe aici. Te lasă să crești, se dau prieteni, protectori și speculează, când te văd pe picior greșit îți fură un sat gata făcut. Atacă cu 4 sau 5 senatori la secundă, nu ai timp să intercalezi.

-Ți-am povestit de Gion? E logodnicul meu, dar puține șanse să mă ia de nevastă dacă nu mă las de travian. Mergem la Predeal la un botez. E ultima șansă să mai fac ceva, altfel relația asta va naufragia. Suntem 3 pe balansoar. Soțul tău joacă travian?

-Intră pe Skype și nu scoate un cuvânt.

Intru și îmi dau seama din imagine că e în bucătărie. Soțul ei sorta rufele bebelușilor, le împătorea și le băga în mașina de spălat rufe, nebănuind că cineva, în speță Babetta se zgâiește la el.

-Ce e asta?

-Deci nu crezi ce îți scriu, dar soțul meu e fericit de când m-am apucat de travian, face orice, mă lasă să cheltui cât gold vreau doar să stau acasă. Ți-am povestit unde lucrez, la balamuc. Înainte de gravizenie mergeam cu gașca la băute de mă știau toți taximetriștii din București să mă aducă acasă chiar dacă nu reușeam să scot o vorbă de beată. Aveam un șef care ne obliga să bem, spunea că devenim mai nebuni și mai îndrăzneți. Asta până cu gemelara. De atunci nu am mai băut, dar Radu face acum orice, orice, doar să mă țină acasă.

-Am înțeles.

De jos se aude o exclamație colectivă, ceva trebuie să se fi petrecut. Îmi pun emoticonul cu scuze, un telefon neașteptat și cobor. Toți tinerii erau în extaz. Sosise marele așteptat al serii. DJ Vasyle și trupa de animatoare. Încă puțin și pensiunea ceda din temelii. Posibil că Ierihonul a fost dărâmat pe același principiu. Gion nicăieri. Cobor în demisol, în sala de mese. Buncii, Gion și încă vreo doi seniori se îmbătaseră. Fiecare în stil propriu. Toți vorbeau deși nimeni nu îi asculta. M-am apropiat:

-Dragule, să nu îți fie rău. Măine avem drum de întors acasă. Trebuie să conduci. Mai bine hai să te întinzi.

-Imediat vin, mergi tu, vin și eu. Ia și tu. Un păhărel? Unu mic!

-Nu, mulțumesc.

Urc înapoi în cameră. Chiar să fi vrut, nu aveai cum dormi. Bașii difuzoarelor se simțeau și prin podele, prin tălpi, urcau spre creier.

A doua zi dimineata scaldătoarea tradițională a copilului. Moașa supervizează totul. Lumânarea în dreapta, copilul cu stânga, crisma, florile, busuiocul, creionul, oul, bănuțul de argint și ce se mai pune în baia de scaldat, de parcă ar găti acolo o supă. Să nu uite nașa vreo ureche sau vreo subsioară nespălată, că nu o va mai ajuta nici un deodorant! Doamne feri! Toate au o sem-

nificație magică. Desigur, surpriza bunicilor: ursitoarele. Trei tinere domnițe, de altfel pitorești, ursesc copilului zile pline de veselie, bani, iubire, sănătate. Toată lumea fericită. Părinții că au făcut-o și pe asta, buncii că au organizat bine treaba, nașii că au o bulină albă pentru rai, au luat un păgân, au înapoiat familiei un creștin, participanții că au mai bifat în agendă un ceva ce trebuia făcut. Punem banii în sânul copilului, de parcă lui chiar i-ar păsa de deșertăciunile lumii în care abia s-a născut. Totul se trage pe cameră. Va avea timp când va crește mare să vadă.

**

La întoarcere conduc eu. În dreapta mea Oana, pe post de copilot. În spate Gion mort de beat. Nu îl mai văzusem niciodată așa ca acum. Tot efortul nostru de a fi normali fusese inutil. Mă simțeam cumplit de vinovată. Acasă am ajuns dimineață. L-am lăsat să doarmă iar eu am plecat la servici. Fără laptop. La prânz ajung acasă ruptă. Gion plecase. Pe noptieră un bilet:

M-aș fi mulțumit și cu jumătate, și cu un sfert, dar cred că tu nu mai ai nimic pentru mine. Dacă mă înșel cumva nu trebuie decât să îmi dovedești.

Prea obosită ca să gândesc. Omul avea dreptate. Travianul luase tot. Iar eu mă săturasem să trăiesc parcă supraetajat, precum puloverele mele în dulap, împăturite bine, să încapă mai mute. Înghit un diazepam și mă arunc în pat. Prea obosită de drum, de muncă, de alergătură, de viața mea dublă, de tot. Aș fi vrut să îl sun, să îi spun ce? Că renunț la travian? Era o minciună. Mă durea că a rupt el legătura. Mai mult decât ruptura în sine. Era un bărbat atât de calm, de firesc, de normal, îmi oferea atât de mult și cerea atât de puțin: o viață simplă, necomplicată. De neînțeles că ne despărțim. De neînțeles că nu aveam cui cere un sfat. A doua zi dimineață o sun pe colega de cabinet.

-Nu mă pot da jos din pat, am gripă, am febră mare, te rog da-mi trei zile de concediu medical. Trebuie să stau la pat.

Îi las un mesaj scut lui Tazi:

-M-a părăsit logodnicul din cauza travianului. Nu știu dacă mai intru. Nu știu. Dacă ai timp să te uiți pe satele mele, bine, dacă nu.. nu mai contează. Totul doare.

Am mai înghițit două pastile de diazepam și am găsit prin cămară o sticlă de Voronskaia. Voiam să îmi scot cumva creierul din priză, să fac un shut down, doar că el se încăpățâna să mai funcționeze. După încă o zi și încă o zi mi s-a făcut greață. De vodka, de mine, de miros de transpirație. Apeluri pierdute: niciunul. În

real life puteam să și mor, nu ar fi observat nimeni absența. Am dat drumul la apă în cadă și am lenevit acolo cum nu o mai făcusem de un secol. În sfârșit trăiam și eu cumva la viteză normală. Pierdusem multe în viață. Aveam deja antrenament, ar fi spus Tazi.

Deschid calculatorul. Liniștită și nevinovată. Satele mele erau prospere, de parcă nimic nu se întâmplase, cataclismele din real life nu ajunseseră până la supușii mei. Mesaje pe joc de la Tazi:

ca să fii sinceră, te-am scos din suflet pe loc si am vrut sa mori grabnic. reala si virtuala. de 2 ori. sa nu ma mai incurci deloc. la fel ma incurca copiii si cainii si radu si jobul. si prietenii mei dragi, cu catzei sau fara. tot ce nu are legatura cu satul sau contul meu. crezi că mi-a fost ușor? sper să revii nemernico!

si ce dacă te-a părăsit bărbatul? eu l-am părăsit de mult pe al meu.am disparut tiptil cat sa nu simta. am inceput sa nu raspund la fix, mobil, mail-uri. sa evit concursurile cu caini. iesirile in parc la orele la care ii puteam intalni. la terasele la care petre-ceam deseori pana-n zori. am renuntat la mare, si cort si pensiuni. la vizitele lungi la culcatul pe jos si la gramada, la noptile albe si faine. am renuntat la tot. am crezut initial ca-s copiii de vina. ca ei mi-au luat viata pe care nu am s-o mai primesc nicand inapoi oricate fapte bune as face. tot. tot. tot am dat la schimb pe sate si armate si paduri, lanuri, lut si fier. numa ciudata babettu se zbate la granitza. a facut pe dracu-n 4 si exista in ambele lumi. iar tu ce îmi faci? cand ești dragalasha de-mi vine să te mananc e virtuala. cand ești nemernica si tradatoare ești oama si atunci imi vine să te omor. ca asta noapte când toți urlau după defens iar al tău era la domnul BIG deci eu te-am omorât,ca să știi apoi ți-am dat o altă viață. de la mine putere. pana la noi hotarari.

hait. sunt nebuna. sunt nebuna. ne-bu-na. tu ești normală. știu numai ca io am dreptate. mereu. sa nu ma contrazica nimeni. sa n-aud vorbe. asa. simplu. idioooooo!!!! imbecilooooooo! nebu-noooooooo!!!! nu te uita in spate si nu zambi ca tampa. tu. tu esti. nu mai e nimeni in jur si asta nu pentru ca ai orbit brusc.

accepta la dracu, in ultimul ceas, fara limbi, data, cifre si cu cadranul cat un pixel, ca e ceva nefiresc. ia-te cu binishoru, cu lugu lugu, fa-ti cadouri de consolare. alinta-te cat vrei da trage-te de perciuni pana te ridici din banca. mars la colt in camera ta. da-ti 2 palme. sa-ti ramana urmele degetelor pe piele si in 2 zile sa se traga vanataia la loc. sa doara ca dracu. cat sa recunosti sub tortura procesului de constiinta ca e ceva ce nu mai poti opri si controla. si ca ai nevoie de ajutor, naiba stie de unde si de la cine.

Vasile IFTIME

Fragmente dintr-un roman

La 14 ani, în sufletul lui Petru, șarpele și-a făcut cuib.

Reptila a coborât din mărul biblic: foame, mușcătură, nesaț. Șarpele, sferă rostogolită într-o gravitație a sângelui deșirat fără capete. Șarpele, sfoară depănată cu o mie de noduri peste un miez de inimă. Șarpele, rouă și brumă deopotrivă în vene. Veninul!

Alerga șarpele prin măduva oaselor, precum trenul slobod de pe șine prin stepele caucaziene; urca șarpele în tâmpla stângă, în tâmpla dreaptă munții îl gâdileau pe dumnezeu la tălpi; cobora șarpele la rădăcina fântânii, secau izvoarele, se stafideau norii. Adormea șarpele într-un mugure de floare, mormânt în tulpina mușcatelor.

Este Dragoste!

Șarpele încălzit la piept, perpetuu destin biblic. Lasă o fereastră deschisă și adam se va întoarce în propria coastă, bate-ți în cuie fereastră – adam va putezi în intenții: adam, însemnat cu pecetea mușcăturii eterne, nu se va întregi niciodată pe de-a întregul. Cu cât mai multe ferestre închise, cu atât mai inutil episodul în care eva își exhibionează complici-

tatea. Este îndeajuns să treci pur și simplu prin livada fructului și vei fi învinuit de implicare la furt.

Suntem sclavii lui dumnezeu însemnați cu fier roșu.

Este Dragoste!

Fiecare primește după mărimea cocoasei, dar niciodată îndeajuns; fiecare primește după preaplinul, și nu după preagolul din suflet. Viața începe și se sfârșește sub același însemn.

Nu este Dragoste!

Uneori semnul este superficial, o amprentă epidermică, aproape insesizabilă, o polenizare în luna aprilie, puful păpădiei peste frunza de brusture, alteori, crater săpat adânc în lumina ochilor. Doamne, ajută-mă să cuprind cu sufletul și dincolo de lăbărțarea luminii!

Craterile se cicatrizează toamna, desfrunzire cu desfrunzire, până când viața devine o cicatrizare definitivă, un somn vegetativ, o moarte în emisfera nordică a inimii. Viața într-o cicatrice, dulce lehamete. Trăiești și mori cu aceeași ochi, trăiești și mori cu aceeași inimă. Șarpele, generos, nu și-a împrăștiat tot veninul, nu a însemnat semnul: în podul pal-

mei nicio urmă, în coastă, vița de vie crește nestingherită, așteaptă foarfecele.

Nu este Dragoste!

Petru, cel dintâi strănepot al lașității lui noe și ultimul fiu al lăcomiei lui adam, unicul moștenitor al păcatului. Păcatul – transfigurarea crucii într-o piatră de moară, păcatul – târâșul ademenitor deasupra mării, păcatul – poartă deschisă în cer sub fiecare grindă. Petru a murit moartea: a trăit, a sângerat și s-a descompus în acel semn, pe mormânt – nicio crustă. Petru a trăit moartea, între două nedefiniri a ales mijlocul.

Este Dragoste!

Crucea putrezește sau dă în muguri, piatra se desface nisip sau incolțește floare, grinda sugrumă razele lunii sau odihnește zborul.

Semnul șarpelui – foame și sete deopotrivă. Nedefinit ești, doamne, în intenții: cu mană ai hrănit evreii izgoniți din egipt. Cum se cheamă poama aceasta ce-mi lasă gust de lumină și întuneric în cerul gurii?

Este Dragoste!

Moare apa în setea de nor, moare pâine în foamea de păsări, moare dumnezeu în nostalgia icoanei. Cine este mai singur: cel ce a inventat singurătatea sau cel îngropat în ea? Petru repeta nedefinirile... Fericii cei flămânzi și însetați de necuprins, că aceora le vor crește brațe până în cer.

Nu este Dragoste!

La 14 ani ești munte și fântână, și floare, și cal... La 14 ani în suflet crește o câmpie, pe câmpie îngerii culeg păpădii coapte pentru a împleti lună nouă și stele perechi... La 14 ani adormi sub un măr și te trezești Greucean strunind căpăstrul unui armăsar năvăș, ce înfulecă jeratic din podul palmei... La 14 ani, pe vreme de secetă, te trimite mama tocmai în capătul satului să aduci o găleată cu apă, iar tu, puilul mamei, o iei la deal pe firul izvorului până în cer și te întorci seara cu buzunarele pline de nori, cu sânul plin de nori, și aduci ploaia în băătura ei și în băătura vecinilor, și în băătura întregului sat... La 14 ani îți pui bocanci în picioare, rucsacul pe umeri, fotografia în buzunarul din dreptul inimii și începi să urci, să escaladezi, să te înalți pe cel mai înalt munte, SUFLETUL.

Sufletul are culoarea florilor de cireș, cireșii pocnesc de lumină, lumina se despletește din candelă și se face dimineată, dimineata urcă în icoană, bat clopotele a liturghie, liturghia coboară peste ape, apele au duhul iordanului la 14 ani.

Este Dragoste!

El – 14 ani, ea – 14 ani... Dumnezeul meu de la circ, ridică și pentru ei cortina!

Într-o lume confuză, doi copii își definesc reciproc semnele.

- Tu parcă ești poarta ce dă spre grădina cu flori. Pe când trăia mămuța, în gardul dinspre livadă decupase vreo 7 porți. Pentru fiecare nepot câte o trecere. „Eu când o să mor să nu bateți drumul până la cimitir, puneți sub cireș o lumânare aprinsă și mămuța o să vă vadă din cer. Pentru fiecare lumină aprinsă o să-l rog pe dumnezeu să desfacă un mugure. Dragii mămuței, numai voi o să aveți un copac plin cu flori în grădină.” „Lențucă, ce dar să-ți fac de sfinții împărați, mâine este 21 aprilie?” „Iacove, mai fă o fereastră la odaie, spre drum, să văd primăvara cum urcă...” Tu parcă ești ultima fereastră săpată de bunicul: privesc prin ea spre dealul cu mușuroaie, mămuța a uitat drumul spre casă.

- Tu parcă ești roata caruselului de la răscruce drumului. Se învârtă doar în ziua de hram. Sfântul Dumitru purta la brâu cheile. Niciodată secretarul de la primărie nu a reușit să i le fure. Sfântul descuia lacătul, copii plonjau în văzduh ca într-un râu limpede. Anul trecut, ilie a lui badea vasele și-a dezlegat cureaua. Ilie a zburat în cer și nu s-a mai întors. Nu, am greșit, tu parcă ești scaunul pe care a stat ilie înainte să-i crească aripi.

Semnele copilăriei – amprente ale lui dumnezeu. Pune degetul... fiecare atingere – rană deschisă, fiecare mângâiere – hartă. Poate, durerea va trece hotarul și se va împrăști printre rădăcini de brusture, prin burți sterpe de stele... Poate, se va cuibări în alte semne, poate, nu va trece. În toate există un început și toate se sfârșesc în scutecele botezului: fântâni când îi vine sorocul se retrage în izvor și moare; muntelui când îi este de somn se desface nisip pe fundul mării și doarme într-o burtă de scoică; firul de iarbă în tâmpla bunicului repetă un cântec de lagăr.

Semnele copilăriei, un coș plin de pietre – ai cu ce strivi umbra. Goliat amenință în fiecare intenție: goliat crește din stâncă. Toarce iarba munților, răsucesce funie groasă și înhamă-l la oiștea carului mare! Goliat răsare din florile câmpului. Blestemă tot ce vegetează împotriva firii! Va crește deșert și-n ghiveciul mușcatelor; nu uita: ai cu tine un coș plin cu pietre. Poți strivi umbra sau poți zidi cetate mai înaltă decât ingenuncherea sfinților. Lovește sau te înalță!

Două cetăți creșteau ținându-se de mână.

Doi ani au fost împreună.

Numai nebunii cred că pot doza fericirea. Fericire închisă ermetic în recipiente de unică folosință; fericire 0.400 ml, perfuzii pentru oameni singuri; fericire la kilogram, la bucată, cu dumicalul, cu frimitura, vândută în iarmaroc pe vreme de secetă; fericire de împrumut ce ține loc de pat plin, de burtă îndestulată, de iarbă verde; fericire ca o diversitate consemnată cu majuscule: *I LOVE YOU, domnișoară X, tu ești viața mea*; fericire încrustată pe o piatră sau pe un soclu: aici odihnește robul robilor într-un interval de câteva cifre; fericire încrustată pe catapeteasmă deasupra aripilor...

Numai nebunii pot doza fericirea. Doi ani au fost împreună cum bine le sta oamenilor singuri.

El, elevul prostuț din ultima bancă; ea, modelul, banca din față, rândul de la fereastră. Fereastră – castani bătrâni, soare despletit printre frunze, soare împletit în trei – codițele ei blonde, soare imprimat în colțul din dreapta a paginii, cartea – un insectar plin cu raze, soare în fiecare vârf de deget. În banca de lângă fereastră simfonii de lumină.

– Cerule, cât de opac ești, când ea nu zâmbește sunt orb. Te caut cu bastonul pe lângă borduri, unde ești? Cerule, mă orbești, prea mult albastru ai turnat în ochii ei, tipare de modelat îngerii. Cerule, ca să fii cer, câte frimituri i-ai răpit din lumină. Doamne, cine și pe cine împrumută cu seninătatea Edenului.

Astăzi sunt o privire limpede, privesc cu toată carnea rășăritul. În sufletul meu înfloresc panseluțe.

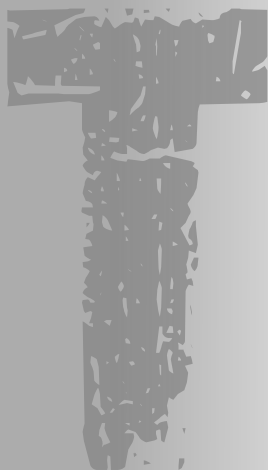
Petru, un noiembrie în plus. Toamna curgea la cișmeaua din curtea liceului, frunzele lichide inundau copoul. De la răpa galbenă până la agronomie, râu galben lunecă între două cimitire.

Doliul nu este o fâșie de noapte făcută fondă și prinsă în piept cu un ac, doliu e frimitură din chipul celui ce poartă moartea în ochi. Toamna – o hepatită: la început vine în livadă, apoi coboară așa, ca o poleire argintie peste firul de iarbă, peste cochilia melcilor, peste portretul bunicului; toamnă se face de-a binelea când din ochi se exfoliază lumina cu tot cu felinar. Copoul, râul pe care pluteau ca niște naufragii tramvaiele, precum niște corăbii fără catarg își ridică valul pînă mai sus de plumbul statuiilor.

Să fii plantă, să fii om, nu-i tot una. Se îngroapă frunza cu tot cu vânt și crește cu tot cu vânt prin tulpinile pomului. Coboară omul, coboară, mugure de cruce, doamne în cine te-ai înălțat să te cred?

Nu i-a spus niciodată cât îi este de dragă, că o iubește, că ține la ea... că visul său este un fir luuuung ce se deșiră tocmai din cer, un caier albastru de lână în brăul lui dumnezeu – așa se toarce fericirea. Un fir luuuung și un ghem de lumină.

– Te iubesc. Vezi tu cât cer am depănat în jurul soarelui...

Radu MACRINICI

Jurnalu' unui Dumnezeu fericit*

Personajele:
ȚESĂTORUL
SOLDATUL
SAMI AZA
ANCHETATORUL
FEMEIA
IMACULAȚII

UNU

La un război de țesut, făcut din roți dințate, arcuri, șuruburi și alte resturi metalice, un personaj cu cagulă manevrează pasionat mecanismul. La un moment dat, fără să se oprească, își scoate cagula, ca pe o pălărie, și salută voios.

ȚESĂTORUL: *Salaam-Alaikum!* Da' voi spuneți-mi Dumnezeu. Așa m-am trecut și-n jurnal, fiindcă nu știu cum dracu' s-a făcut, da' tot ce-a lucrat Dumnezeu mi s-a-ntâmplat și mie. Da' de fapt, nu suntem noi clonele lu' Dumnezeu? Și-atunci nu-i normal să ne-ocupăm cu-aceleași chestii? Cazu' meu: acu' cinzeci de ani, pe vremea când oamenii mă iubeau și m-apreciau, m-au chemat tocmai la Aiud, ca să le construiesc acolo o casă de oaspeți. Am ridicat-o-n șase zile, din nimic. Rețineți: casa nu era pentru mine, în ea locuiau o mulțime de chiriași și niște îngeri păzitori îi fereau să nu iasă. Totu' a fost bine până când îngerii ăia s-au apucat să dumnezeiască-n locu' meu. Pe primii doi locatari i-au alungat, pentru că nu vroiau să umble goi prin grădina casei. I-au trimis să taie stuf, cică să discute acolo cu șerpuii. Altădată s-au supărat pe toată lumea și i-au udat cu furtunu' până i-au înecat pe toți. L-au iertat doar pe-un nebun, la care-i ziceam noi dom' Ministru' și care-și adunase, într-o bărcuță de hârtie, doi șobolani, două broaște și doi gândaci. În a șaptea zi, când io, Dumnezeu-tatăl, am vrut să-mi întemeiez o familie, îngerii păzitori mi-au ales o fecioară, care se închina la idoli apuseni. Da' înainte

l-au trimis pe Găbiță, un înger cu aripile cât cazmaua, ca s-o pețască. Abia după-aiia mi-au pus sub braț covoru' de nuntă, m-au dus la ea în celulă și-acolo am cunoscut-o. Despre anchete, torturi și-ncă multe altele, care mi s-au întâmplat la Aiud, am pomenit în memoriile mele, intitulate „Jurnalu' unui Dumnezeu fericit”. Acolo-am scris așa cum mi-au cerut americanii. Pe larg, cu schițe, poze și tabele, da' fără nume, că nici io nu-s prost. Da' de ce să știe americanii chiar totu'? Lasă. Că nici Dumnezeu de sus nu și-a bătut singur cuie-n talpă. L-a trimis pe fi-su. Apropo'. De fiu-meu am avut aceeași grijă ca și colegu' meu din ceruri. La șaispe ani după ce-a ieșit din pizda mă-sii, l-am făcut soldat. L-am trimis diiiiirect în legiunea străină. N-a ratat nici un război. Acu' e pe undeva pe-aici, prin Irak, implementează democrația americană în curu' arabilor. După revoluție m-am stabilit și io-n orient și m-am apucat de vechea mea pasiune. Fac și vând covoare. Pentru musulmani. Covoare. De toate mărimile, formele și culorile. De nuntă, de cimitir, de rugăciune, din piele de șarpe, din păr de cămilă, de mătase, de Tabaristan sau de Khorassan. Mi-am deschis și-un atelier, la etaju' nouă, da' nu mă plâng, că-i mai aproape de cer. Am avut și ucenici – pe unu' l-am și-nfiat săracu', – da'-ntr-o zi mi-au furat jurnalul și-atunci i-am alungat pe toți, i-am dat de-a dura pe scări. Acu' lucrez singur. Singur e mai sigur. Nu fac conversații, nu dau explicații și dacă greșesc nu mă ceartă nimeni. Nici măcar frate-miu, Allah. Clienții mei sunt califi, șeici, regi, președinți, artiști, fotbaliști și teroriști. În meseria noastră nu te poți ascunde. Da' și io-mi recunosc covoarele dintr-o mie. Așa că, pe-asta de ieri, de la televiziunea Al Jazeera l-am zărit din prima. Era covoru' ăla cu luna, soarele și alte stele și-n fața lui un fost ucenic de-al meu tocmai îi tăia beregata unui senator american. Recunosc că nu m-am uitat pân' la capăt, deoarece m-am ridicat să încui ușa și dacă tot mă ridicasem am și vomat puțin. Eram mândru și emoționat. Acum americanii o să mă caute și-o să mă găsească, pentru că, după cum vă ziceam, în meseria noastră nu te poți ascunde. Iar eu sunt cel mai bun. Bun și ier-

tător cu toată lumea. Hai, vă rog io, mai spuneți-mi Dumnezeu.

Din războiul de țesut iese un covoraș. Țesătorul înghe-nunchează pe el și-l face cruce.

DOI

La o masă, stă cineva în haine arabe, cu o cagulă pe cap. Apare un soldat american și-l smulge cagula, descoperindu-l pe Țesător.

ȚESĂTORUL: Așa e mult mai bine.

SOLDATUL: E mai bine o pulă. O să vezi ce bine e. Numele și prenumele.

ȚES: Aristide Calimente Dumnezeu.

SOL: Dumnezeu? În Țoalele astea? Nu ți-e rușine? Ocupația.

ȚES: Americană.

SOL (*trăgându-l de ureche*): Ocupația ta, boule!

ȚES: Țesător de covoare. Nu vrei să ne oprim?

SOL: Ne oprim când spun eu. Vreau lista cu toți cumpărătorii covoarelor vândute în ultimele șase luni.

ȚES: Nu-mi amintesc nimic. Nu le-am ținut socoteala.

SOL: Ok. O luăm altfel. Vrei un ceai?

ȚES: Rece, dacă se poate. Și de mentă.

SOL: Rece. Ok. (*ia o cană și o pune în fața Țesătorului*) Bea.

ȚES: E nisip.

SOL: Ceai de nisip. E rece. Hai, bea.

ȚES: E nisip.

SOL: Atunci mănâncă-l, în paștele mă-tii! Ți-ai amintit? (*îi aruncă pe masă niște fotografii*) E vreunul din ăștia? (*îl apasă cu fața în jos*) Dumnezeule, măcar prefă-te că te uiți!

ȚES: Auzi, tare de tot faza cu nisipu'. Chiar n-o știam. Foarte tare.

SOL (*după un moment de tăcere, în care cei doi se privesc insistent*): Ce dracu-ai făcut, tată?

ȚES: Ce-am făcut?

SOL: Ce-ai făcut? M-ai făcut de căcat, asta ai făcut.

ȚES: Îmi pare rău.

SOL: Îți pare rău? Atunci ajută-mă. Cui ai vândut cârpele?

ȚES: Nu s-au prezentat.

SOL: Normal, doar vă cunoașteți. (*îi dă o hârtie și un stilou*) Vreau nume, tată. Numele băieților răi. Mâncătorii de berbecuți. Știai că ieri i-au luat gâtul unui senator american?

ȚES: N-am nici un amestec.

SOL: Serios? Un covor de-al tău e pe peretele unei execuții și tu n-ai nici un amestec. Tată, cu tine vorbesc!

ȚES: Ce vrei de la mine? N-am ce să-ți spun!

SOL: N-ai ce să-mi spui?! Ai uitat ce ți-au făcut la Aiud? Vezi că ți-am citit jurnalul, așa că știu cum să te iau.

ȚES: Tocmai d-aia. N-o să te atingi de mine. Sunt taică-tu.

SOL: Ești o pulă. Ești tata la niște preșuri murdare de sânge și dacă nu vorbești te dau pe răzătoare.

ȚES: Îți spun, dacă-mi povestești ce lucrezi la-nchisoarea aia din Bagdad.

SOL: Acu' ce facem, negociem?

ȚES: Vreau să știu dacă mi-ai citit jurnalul pân' la capăt. Ai văzut că grupele sângelui nu miros la fel? Și că A2 curge mai bine decât B3?

SOL: De-asta ți arde-acum.

ȚES: Și, mă rog, ce-o să-mi faci dacă nu vorbesc?

SOL: Să mor io dacă nu te congelez. Ce? Nici pe-asta n-o știai?

ȚES (*aruncându-i hârtia*): Să-ți fie rușine! Aici ai toate adresele. Plus felicitările mele pentru interogatoriu. Tăticu'

tău e mândru de cum ai evoluat. Ești mulțumit? Acu' scoate-mă de-aici.

SOL (*turnând nisipul din cană pe hârtie*): Să mor io dacă nu ești un tătic cumsecade. Să știi că și eu sunt mândru de tine. Și-ți mulțumesc că m-ai învățat atâtea despre Aiud. De fapt, toate Statele Unite ale Americii și-ale Europei ar trebui să-ți mulțumească, dac-ar ști că închisorile din Guantanamo și Abu Ghraib sunt făcute și din cărțile tale.

ȚES: Să mai zică cineva că românii n-au contribuit și ei la progresu' omenirii. Nu mă pupi?

SOL (*îi pune cagula*): Mi-e rău. Nu suport să te văd în hainele astea. Și mai lasă-le dracului de covoare! (*bate cu pumnul în masă*) Ai înțeles? Lasă-le dracului de covoare!

TREI

La o masă, cineva cu o cagulă pe cap. Sami Aza, un terorist arab, se plimbă agitat și bate cu pumnul în masă. Această scenă trebuie să înceapă imediat după cea precedentă.

SAMI AZA: Și mai lasă-le dracului de covoare! Ai înțeles? Lasă-le dracului de covoare!

VOCEA DE SUB CAGULĂ: Nu-mi scoți asta?

AZA (*îi scoate cagula, descoperindu-ni-l pe Țesător*): Ai înțeles?

ȚESĂTORUL: Așa e mult mai bine.

AZA: Ce e bine? Ce poate să fie bine? Ce ți-am spus eu ultima oară?

ȚES: Să nu mai vând nici un covor.

AZA: De ce?

ȚES: Pentru că toată lumea știe că sunt ale mele. Și că americanii o să vină să mă caute.

AZA: Să ne caute. Și tu ce-ai făcut?

ȚES: Ce vină am io dacă idiotii ăia l-au pus pe perete?

AZA: Idiotii ăia luptă pentru ca niște imbecili ca tine să fie liberi.

ȚES: Hai, nu mă lua cu din astea. Erau liberi să pună altceva.

AZA: Ce să pună? Răpirea din serai? Gioconda? Tu nu vezi că toate execuțiile sunt televizate? Fiecare facțiune vrea cele mai bune covoare din lume. Ale cui sunt cele mai bune?

ȚES: Ale mele. Și ce să fac?

AZA: Să nu mai faci. Să nu mai vinzi. O să-ți plătim un ajutor, să ai din ce trăi. Poate te gândești să te mai întorci și pe-acasă. De când România a intrat în NATO, nu prea mai ești în siguranță pe-aici.

ȚES: Te privește. Nu uita că acum mă numesc Ghimbir Murat, sunt țesător de covoare și cetățean irakian.

AZA: Ce faci, tată, iar mă aburești? Știm totul despre tine. Ne-a luat ceva timp, dar a meritat.

ȚES: A meritat? Asta-i mulțumirea că te-am cules din nisip și te-am crescut ca pe copilu' meu?

AZA: Dumnezeule, hai, nu mă lua cu din astea. Poate-ai vrea să-ți cer iertare și că m-ai gonit de-acasă. Știai că azi noapte foștii tăi ucenici au fost ridicați și duși la închisoarea de la Aiud Ghraib? Iartă-mă, Abu Ghraib, am vrut să spun. Cineva a vorbit. Numai tu ești de vină. Tu și-nvățăturile tale defecte.

ȚES: Voi le-ați defectat. Învățăturile trebuiau să rămână ascunse. Era secretu' meu. Și voi mi l-ați furat.

AZA: Ce secret? Un șobolan speriat de bombele americani-lor și niște șoricea, care-au găsit în pod jurnalul de la Aiud? Săraccii șoricea, au crezut că sunt benzi desenate, da' acolo șobolanu' desenase cum se smulg unghiile, cum se taie pleoapele cu lama ca să n-adormi, cum se bat tălpile ca să

crape creierul, cum se toarnă pe gât un butoi cu apă. Șobolanu' s-a supărat pe șoricea și i-a dat de-a dura pe scări de la etaju' nouă. Adevăru' e că, la el în jurnal, șobolanu' nu făcea rău la nimeni. Dimpotrivă, suferea și el împreună cu ceilalți șobolani fericiți.

ȚES: V-a durut în cur de suferința noastră. Teroriștii pulii! Deocamdată trăiți din munca mea.

AZA: Deocamdată murim. După ce ne-ai alungat, jurnalul tău a umblat pe la fiecare. Fiecare și-a ales câte ceva. Apoi am plecat în lume. Unii-au ajuns la Abu Ghraib, alții direct la Allah. (*îi pune cagula*)

ȚES: Ce dracu' faci? Mi-ai promis că-mi dai drumu'.

AZA: Ești un tătic cumsecade, nu-i așa? Atunci ascultă-mă, dacă vrei să trăiești. Eu, Sami Aza, fiul tău adoptiv, sunt mândru de tine și-ți mulțumesc că m-ai cules din nisip pe când aveam doar șaispe ani și m-ai învățat să Țes covoare și să lucrez la războiul cu americanii și multe alte lucruri de la Aiud. De fapt, toate statele arabe ar trebui să-ți mulțumească, pentru că Al Quaida și Hamasul sunt și opera ta.

ȚES: Bun, și-acu' ce mai vrei?

AZA: Nu mare lucru. Să-ți ții gura și mâinile tăcute. Să nu afle nimeni unde s-au dus covoarele tale. Știm că americanii Ți-au luat urma și acum vor să dea și de noi. (*adulmecă*) Mmm, frățiorul meu a fost pe-aici. Miroase-a ceai de nisip. Simți? Numai că fratele soldătel nu știe c-aici n-a mai rămas nimeni. Aici nu mai sunt decât eu.

PATRU

Un civil stă la o masă și rășfoiește niște hârtii. În fața lui, așezat pe un scaun, se află cineva cu o cagulă pe cap. Civilul se ridică și îi scoate celuilalt cagula. Îl recunoaștem pe Soldat.

SOLDATUL: Așa e mult mai bine.

ANCHETATORUL: Nu vorbim neîntrebați. Gradul, numele și funcția.

SOL: Sergent John Calimente, gardian șef la închisoarea din Abu Ghraib.

ANCH: Sunteți cetățean american? Unde v-ați născut?

SOL: În România.

ANCH: România? Fantastic! Tu știi că e prima oară când îi spun pe nume? România. România. România. (*are un frison*) Zi-mi un banc despre România. Stai! Am eu unul. (*citește dintr-un carnet*): „despre cine e România și cum ajunge femeia musulmană la orgasm, adevăraților soldați americani nu trebuie să le pese.“ În ce relații ești cu tatăl tău?

SOL: În nici o relație.

ANCH: Știi că s-a mutat din România în Irak și că și-a schimbat numele? Acum îl cheamă... Ghimbir Murat.

SOL: Înainte se numea Aristide Calimente. Dar oamenii îi spuneau Dumnezeu.

ANCH: Așa, de-a dreptul, Dumnezeu?

SOL: Era bun și iubitor de oameni. A fost deținut politic la o mare închisoare din România comunistă. Acolo a fost torturat și batjocorit pentru convingerile sale.

ANCH: Adică, cum ar veni... ești fiul lui Dumnezeu.

SOL: Tu ai spus-o. Scuză-mă, ești cumva de la CIA?

ANCH: Aș putea fi. E vreo problemă?

SOL: Nu, dar presimt că vom avea o discuție de căcat.

ANCH: Asta depinde numai de tine. Ok, hai, să n-o mai lungim. Sergent John Calimente, serviciile secrete din România ne-au trimis un raport în care ești acuzat de acte de vio-

lență asupra deținuților irakieni de la Abu Ghraib și grave încălcări ale drepturilor acestora. Aliații noștri din Balcani solicită o acțiune disciplinară imediată și inițierea unei anchete în baza articolului 32, pentru a se stabili dimensiunea completă a vinovăției tale. Ai ceva de comentat?

SOL: Nu-nțeleg ce treabă au serviciile secrete românești cu ce fac eu în Irak. Sunt cetățean american și soldat universal. Și sincer să fiu, mi se cam rupe pula de România.

ANCH: Nici mie, numa' că eu n-am dublă cetățenie. Ce, credeați că n-am aflat? Daștii ce le-am spus românilor tăi?: „bă, dac-aveți coaie, luați-l și judecați-l după legile voastre!“ Mi-au transmis că la ei s-a abolit pedeapsa cu moartea și că nu mai are niciun farmec. Înțelegi? După părerea noastră, toată povestea asta are legătură cu ce-a făcut tatăl tău pe când era la închisoarea din... o clipă... din Abud, sorry... Aiud. Aiud.

SOL: Știi ce-a făcut tata la Aiud?

ANCH: N-avem suficiente informații. Bucureștii se mișcă greu.

SOL: Noroc cu zona Vrancea. Hai să-ți spun eu ce-a făcut, ca să nu mai ai discuții inutile cu colegii din Balcani. Tatăl meu a fost un erou, care a suferit ca deținut politic la închisoarea din Aiud și apoi a scris un jurnal despre tot ce s-a petrecut acolo. Jurnalul ăsta e folosit azi de armata americană în lupta împotriva terorismului. Iar eu sunt mândru că tata e ăla care l-a scris. ăsta e adevărul.

ANCH: Adevărul. Ce pula mea e adevărul? În primul rând, aici, adevărul nu-l hotărăști tu. Ascultă, John, n-om fi noi Dumnezeu, da' ne rugăm pentru tine. Și credem c-ar fi păcat să schimbi curtea închisorii de la Abu Ghraib cu-aia marțială. Mai întâi o să-ți amintesc ce-ai făcut.

SOL: Știu exact ce-am făcut. N-avem ce vorbi.

ANCH: N-avem ce vorbi? Află, fraiere, că stă-n puterea mea să te eliberez sau să te dau pe mâna justiției. Așa că, taci în pula mea și-ascultă. Mai știi, s-ar putea să-mi placă ce le-ai făcut capetelor alea de prosop. Uite, asta e tare de tot (*citește din carnetel*): „deținuții musulmani au fost obligați să poarte sutien și lenjerie tanga.“ Cool, man! Cool!

SOL: N-a fost ideea mea. Zi mai departe.

ANCH: Ai dreptate, fiul lui Dumnezeu nu-și pierde timpul cu căcaturi. Da' de-asta ce zici (*citește din carnetel*): în calitate de responsabil cu mâncarea deținuților, sergentul John Calimente a încercat să hrănească cinci mii de deținuți cu două conserve de pește și cinci pesmeți. Și? I-ai săturat, John?

SOL: N-a mai fost nevoie. S-au mâncat între ei. Ca la Aiud.

ANCH: Înțeleg. Aici scrie că ai înviat un deținut, după care l-ai împușcat în cap. Fă-mă să pricep.

SOL: Deținutul ăla a vrut să-și ia zilele. Pe mine tata m-a învățat să nu mă sinucid nici mort, da' eu am înțeles că omul ăla nu mai rezista și voia să moară. Eu doar l-am ajutat s-o facă cum trebuie: l-am coborât din ștreang, l-am sărutat pe gură și, după ce și-a revenit, l-am împușcat în ceafă.

ANCH: Yes! Ecce homo! Dar cu vindecarea leprosului cum a fost? Chiar trebuia să-l jupoi de viu? Și nenorociții ăia, împușcați în măduva spinării, pe care i-ai pus să se târască cu patul în spate.

SOL: Trebuiau să se ridice și să se plimbe. Plus de asta nu eram destui ca să-i cărăm prin toată curtea.

ANCH: Mda, ai și tu dreptate. Spune-mi, John, ai omorât acolo o grămadă de arăbeți. Ți-a cerut vreunul vreodată să-l ierți?

SOL: N-apucau, pentru că mă cunoșteau. Aveau încredere în mine. Eram prieteni.

ANCH: Ok. Aici scrie că i-ai scos în lanțuri cu barca-n larg și i-ai pus să umble pe apă. Nu știai c-o să se înece?

SOL: Sincer, să mor io dacă știam, mai ales că le arătasem înainte.

ANCH: Adică le-ai arătat cum se merge pe apă? John, dă-mi voie să zâmbesc.

SOL: Dacă-ți arăt cum se face, te bagi?

ANCH: Ce tare-i asta! Slavă Domnului, pe mine nu mă poți obliga.

SOL: Nu, dar te-aș putea convinge.

ANCH (*după o pauză*): Ok, John, eu m-am cam lămurit. A, mai era povestea cu animalele de la grădina zoologică din Bagdad. Am înțeles că, după fuga lui Saddam, cineva le-a dat drumul. Lei, pantere, tigri, urși. De ce le-ai adus la Abu Ghraib?

SOL: Am vrut să fac prima școală de gladiatori din Irak.

ANCH: Și de asta i-ai pus pe deținuți să lupte cu fiarele în curtea închisorii?

SOL: Ar fi durat și costat prea mult să construiesc o arenă numai pentru asta.

ANCH: Înțeleg. Spune-mi, John, n-ai avut uneori sentimentul că nu ești din lumea asta? Că ai venit de undeva și nu știi încotro te duci?

SOL: Niciodată. Sunt semn de pământ. Mă mișc pe propria mea orbită. Uneori stau în întuneric, alteori în lumină. Legiunea m-a învățat cum să mă-nvârt după războaie ca după soare. Da' de ce mă-ntrebi?

ANCH: Pentru că tocmai te-am cercetat și nu ți-am găsit nici o vină. Dă-mi voie să-ți strâng mâna și să te felicit. Continuă la acest nivel și misiunea ta aici va fi o reușită. N-am nici o îndoială. A, și-ncă ceva: transmite-i bătrânului aprecierile noastre pentru jurnal. Crede-mă, merita mai mult de la... țara aia... cum se cheamă?...

Cei doi încep să râdă, se ridică și se salută militareste. Apoi rămân tăcuți și nemișcați, privind-se în ochi. Soldatul trage un scuipat. Anchetatorul se duce lângă scuipat și calcă ușor în el, cu un picior. Se aude un plescăit reverberat, ca de apă călcată. Soldatul scuipă din nou. Anchetatorul calcă în scuipat cu celălalt picior și râde. Scena se repetă până când Anchetatorul iese călcând în flegmele Soldatului, ca în niște ochiuri de apă.

CINCI

Soldatul doarme pe o bancă. Apare o femeie cu cagulă, care se așează alături și își leagă o mână cu cătușe de una din mâinile soldatului.

SOLDATUL: Cine e?

FEMEIA: Nu mă recunoști? (*își scoate cagula*) Așa e mai bine?

SOL: Ce cauți aici? Nu ți-am spus să nu vii după mine? Unde te crezi, în Miorița?

FEM: Sunt încă mama ta. Uită-te la mine. Uneori am impresia că nu mai știi cine sunt.

SOL: Cum să nu știu. Ești molia bătrână cu brăul de lână care-a trăit toată viața într-un covor unde a depus într-o zi un ou kaki din care iată-mă.

FEM: Minți! Niciodată n-am suportat covoarele. Le urăsc! Le urăsc! Și ele mă urăsc!

SOL: Înseamnă că vă iubiți. (*descoperă că e legat cu cătușe*) Ce-s astea?

FEM: Amintiri de la Aiud. Cadoul meu de nuntă. Ia zi, de ce nu m-ai căutat? O mamă e mai importantă decât un împuștit de război. Îți reamintesc c-ai plecat de-acasă de la șaispe ani.

SOL: De la șaispe luni am vrut să plec, dar nu mă țineau picioarele. Dezleagă-mă.

FEM: Mai întâi să vorbim. Cuvintele descătușează.

SOL: Mă lași? Ce tot ascunzi acolo?

FEM: Un carnețel în care mi-am notat tot ce-ai spus până să pleci de lângă mine. Vrei să-ți citesc? Fii atent. (*citește*) „Când afară e soare, îmi dezbrac umbra și o pun pe jos.”

SOL: Am spus eu asta? Și de ce nu m-ați împușcat?

FEM: Nu fi prostuț. Ascultă. „În iad nu e foc. Fiecare își aduce focul cu sine atunci când sosește.” Ce zici? Spusă la 20 ianuarie 1964.

SOL: Aveam patru ani, eram la Aiud și cred că mă căcam pe mine de frig. Mai ai?

FEM: Nu-i așa că-s drăguțe? Ascultă. „Doar odată s-a văzut pe pământ cum e-n Rai, atunci când la potop animalele s-au ținut câte două de mână și s-au suit în bărcuța de hârtie a lui dom' Ministru' și nu mai știa nimeni de mușcat.”

SOL: Asta chiar nu e rea. Da' să mor io dacă pricep de ce mi le citești.

FEM: N-am terminat. „Apa mării e sărată / de la pipi lu' Dumnezeu / care-a înecat lumea toată / până am rămas doar eu”. Și-ncă una, tot cu el, și gata: „Fabricant de carne vie / Dumnezeu, precum se știe / și-a deschis măcelărie / în frumoasa Românie.” Acum îmi spui unde e?

SOL: E-aici, în Bagdad. Țese covoare pentru teroriști. Vrei să-ți aranjez o întâlnire?

FEM: În ce sens?

SOL: În sensu' că-l arestez și-l aduc aici în cătușe. În Irak ăsta-i cel mai simplu mod de a te vedea cu cineva.

FEM: Știu, am aflat și eu. (*cei doi își privesc mâinile încătușate și râd, atmosfera se destinde*)

SOL: Cu ce-ai venit?

FEM: Cu zborul București – Berlin. Era mai ieftin.

SOL: Berlinul e-n partea cealaltă, mamă. Dacă nu vrei, nu-mi spune, nu mă minți.

FEM: Am venit cu zborul de Berlin.

SOL: Înseamnă că suntem la Berlin.

FEM: Poate că tu vrei la Berlin. Eu n-aveam cum s-ajung acolo. Eu știam c-o s-ajung la Bagdad.

SOL: Știai c-o s-ajungi la Bagdad. De unde știai?

FEM: De la doi arabi, care discutau la Otpeni despre cum avionul de Berlin o s-ajungă la Bagdad.

SOL: Ai venit cu un avion deturnat?

FEM: Am riscat, știu c-am riscat. Puteam s-ajung la Berlin. Puteam să mă lovesc de marele zid chinez al Berlinului.

SOL: Mamă, marele zid chinezesc e în China. Zidul sovietic al Berlinului a fost dărâmat acum două de ani.

FEM: Serios? Ce nenorocire! Înseamnă că Dumnezeu avea dreptate când ne spunea că zidul chinezilor e unu' mai trainic și mai frumos.

SOL: Și cum ai coborât?

FEM: Din avion? Am așteptat ca forțele speciale să-i lichi-deze pe teroriști, pe pasageri și pe membrii echipajului și după-aia m-am dat pe tobogan. Ceilalți doi supraviețuitori au zis că oricum a fost mai bine decât la München, în '72.

SOL: Ce-a fost la München, în '72?

FEM (*după o pauză*): Am uitat.

SOL: Ziceai că vrei să vorbim despre tata.

FEM: Nu mai vreau. Mi se pare că e tot timpul prin preajmă, cu covorul ăla sub braț, ca atunci, și trage cu urechea.

SOL: Când ca atunci? Mamă, vrei să-mi spui ceva despre tata? De-asta m-ai legat?

FEM: Ca la Aiud.

SOL: Și tu vrei să vorbim despre asta? Iar vrei s-auzi c-a fost cea mai împuțită perioadă din viața lui? C-a fost închis, infometat, bătut și torturat. Că și-a pierdut toți dinții acolo.

FEM: Ți-a povestit el toate astea? Știi că acolo i se spunea Dumnezeu?

SOL: Pentru că era bun și îi iubea pe toți. Și n-a fost nevoie să-mi povestească nimic. Totul e scris în memoriile lui.

FEM: Jurnalul unui Dumnezeu fericit. L-ai citit?

SOL: Dacă l-am citit? Îl știu pe dinafară. Toți îl știm pe dinafară. E manualul de supraviețuire al armatei americane. E talismanul care-mi dă putere să rezist. Tu nu știi ce-i aici, mamă.

FEM: Îmi imaginez.

SOL: Nu cred. Asta-i nu un război, mamă. Aici ne luptăm cu fiecare fir de nisip. Și când crezi că totul s-a terminat, cineva întoarce iar clepsidra. Da' știi de ce? Pentru că și ei au citit jurnalul tatei. Numai că eu l-am citit mai bine.

FEM: Bravo! Cei de la comandament mi-au spus că te-ai transferat la Abu Ghraib. Nu știu ce-nseamnă, dar sună frumos, așa ca-n o mie și una de nopți. Abu Ghraib... Abu Ghraib... Îmi amintește de ceva...

SOL: E cea mai mare închisoare din Irak. Aici sunt închiși cei mai periculoși dușmani ai Americii. Niște animale.

FEM: Pe care tu le-mblânzești, nu-i așa?

SOL: Să zicem. Mai degrabă le dresesz. De fapt, n-am voie să...

FEM: S-a-ntâmpat ceva?

SOL: Nu știu. M-a cam luat cu amețeală.

FEM: Vrei să te-ntinzi?

SOL: Să mă-ntind? Nu, nu cred că vreau... *(se lasă moale în poala femeii)*

FEM *(mângâindu-l pe cap)*: Cum ești? Vrei să le scot?

SOL: Nu, lasă-le. Mi-e frică să nu cad.

FEM: N-ai să cazi. Mama e lângă tine.

SOL *(tremurând)*: Mi-e foarte frig. De ce s-a făcut așa frig?

FEM: Păi nu ți-am spus odată? *(citește rar din carnețel)* „În iad nu e foc. Fiecare își aduce focul cu sine atunci când sosește.” Vezi? Mereu ai fost un uituc. Mai știi când uitai să te scoli dimineața?

SOL: Nu mai știu. Aici nu ard decât becuri și neoane. Aici nu mai doarme nimeni. Ai avut dreptate. M-am jucat prea mult cu umbrele altora și până la urmă nu s-a mai făcut noapte. Măcar am fost copil cuminte?

FEM: Nu prea. Făceai tot felul de năzbâtii. *(își consultă din nou carnețelul)* Odată te-ai uitat urât la un gardian și săracul a și murit pe loc. Altădată nu ți-a plăcut de-un copac din curte și pân-a doua zi s-a și uscat. Da' parc-ai înviat și-un pește sărat. Deci ai făcut și fapte bune.

SOL: Și-acum de ce nu mai pot? De ce nu pot să fac decât rău? De ce, mamă?

FEM: Cred că exagerezi. Omul nu poate să facă numai rău. Pentru că omul e supusul greșelii. Și-atunci, greșind, apar și faptele bune. Nu, nu, omul nu poate face numai rău.

SOL: Eu pot, crede-mă. E destul să-mi văd babuinii dimineața, ca să am pentru fiecare câte o idee. Și până seara le împlinesc pe toate. Capul mi se goleşte odată cu încărcătorul. Culmea e că dimineața toate ideile mi se par înălțătoare, frumoase și pozitive. Dar pe măsură ce ziua trece și babuinii cad, unul câte unul, la picioarele mele, îmi dau seama că ceva n-a mers. Vezi tu, când ești acolo, singur cu ei, te simți ca și cum ai fi cu adevărat în afara societății, în afara timpului și spațiului. Până la urmă tipul de la CIA avea dreptate. Uneori parcă nu sunt din lumea asta. Aici ești atât de izo-

lat, încât simți că le-ai putea face tot ce vrei nenorociților ăloră de babuini și poate chiar vrei să le faci. Și după-aia vrei să-mpingi puțin mai departe limitele, și-apoi încă puțin, să vezi cât de departe poți să mergi și de obicei mergi până la capăt. Și-abia atunci simți că te-ai întors pe pământ.

FEM: Poate c-ar trebui să vorbești despre asta cu tatăl tău. Voi doi semnați atât de bine.

SOL: Nu-i adevărat. Tata n-ar înțelege. Tata e un om bun, care-a făcut numai bine. Și de aceea a suferit.

FEM: Cred că exagerezi. Omul nu poate să facă numai bine. Pentru că omul e supusul greșelii. Și atunci, greșind, apar și faptele rele. Nu, nu, omul nu poate face numai bine.

SOL: Ai terminat? Atunci dă-mi drumul și cară-te! Să mor io dacă glumesc. Hai, cară-te!

FEM: Mi s-a părut mie sau i-ai spus mamei tale să-ți dea drumul? Asta a fost ceva foarte nepolitic. Să știi că o mamă nu face niciodată asta. O mamă adevărată nu-i dă niciodată drumul băiețelului ei. O mamă adevărată îi dă mereu o mână de ajutor puiului ei. Pentru ca puiul ei să nu mai moară niciodată.

Femeia își pune cagula și pleacă. În urma ei lasă o mână legată cu cătușe de mâna soldatului. Acesta se uită la ea, își dă seama că e mâna de plastic a unui manechin, se infurie și o lovește de bancă până o distruge.

ȘASE

Soldatul și Sami Aza, cu cagulele pe cap, fumează cannabis într-o cameră plină cu aparate, aparent de fitness.

SOLDATUL: Căcat! Nu l-ai sfârâmat ca lumea.

SAMI AZA: Trage mai tare. Nu vezi că n-are aer?

SOL: Trage tu. Nu merge! Trebuia să-l ții în congelator. *(scoate un spray și pulverizează prin cameră)*

AZA: Știu, ca pe deținuții tăi. Ce faci?

SOL: Miroase-a iarbă. O să vină să ne caute. *(scoate o sticlă de whisky și trage o dușcă)*

AZA *(cercetând spray-ul)*: Ozium. N-am auzit.

SOL: Nu e de urechi. L-am luat de la pompele funebre. E împotriva morților. Adică împotriva mirosului de mort.

AZA: Morții sunt cei mai sănătoși oameni. Nici o boală nu se mai lipește de ei. *(îi smulge sticla din mână și bea din ea)*: În sănătatea lor! Pentru cât mai mult Ozium armatei americane.

SOL: Păi nu erai musulman?

AZA: Păi nu era apă? *(râd amândoi și își scot cagulele)* Așa e mult mai bine. *(scoate un trabuc și i-l dă Soldatului)* Ches-tia asta e făcută cu iarbă luată dintr-un covor adevărat. E de pe vremea când covoarele se țeseau cu cânepă bună, ăia de stăteau cu nasu-n ele când se rugau erau fericiti și nimeni n-avea nevoie de căcatul vostru de democrație.

SOL: Am înțeles. O să-l fumez în amintirea răposatelor democrații vegetale. Din ce-am auzit, aici totul se va termina curând. Va trebui să-mi caut alt război.

AZA: Te caută el, n-avea grijă.

SOL: Auzi, frate, când ne-am văzut noi ultima oară?

AZA: Acum un an, în deșert. Dar cred că era prima, nu ultima.

SOL: Ai dreptate, acum e ultima... fuck me, să mor io dac-am vrut să spun asta.

AZA: Cum zici tu, frate.

SOL: Ne rătăcisem amândoi, dar numai eu rămăsesem fără apă. Apa și armele erau la tine. Puteai s-o faci atunci.

AZA: Aveam alte planuri cu tine. Mai ții minte ce-am făcut? Soarele ne bătea în cap și noi jucam mimă. De fapt, eu mimam și tu ghiceai. O ghiceală, o gură de apă.

SOL: O neghiceală, o gură de nisip fierbinte.

AZA: Lui Dumnezeu îi plăcea nisipul rece.

SOL: Îi place și-acum. Mi-aduc aminte că te-ai transformat în fum, în foc, în abur, în Pamela Anderson.

AZA: Mai încet.

SOL: Căcat. Aici nu vine nimeni. Aici intru doar eu și babuinii mei.

AZA: M-am prins. Și cum se procedează? Mi-l aleg singur?

SOL: Cum vrei. Ale voastre erau de pe vremea lui Saddam și puteau a hoit așa că le-am înlocuit. Uite, pe scaunul ăsta electric l-am botezat Allah. Oricum, tu meriți ce-i mai bun. Doar ești fratele meu vitreg.

AZA: Nici măcar. Tatăl tău m-a-nfiat, dar alesul ai fost tu. Tu ești John Calimente, eu doar Sami Aza. Înțelege, frate?

SOL: Și totuși, tata ne-a-nvățat aceleași lucruri. Avem Aiudul în sânge. Aceleași amintiri. Dacă n-ai fi musulman am putea fi frați de cruce. Ascultă, e dreptul tău să-ți aperi vizuina, e datoria mea să vă vânez ca pe șobolani. Fără supărare.

AZA: Ok, atunci fă-o până la capăt. Vânează-i pe toți. Și mai ales nu uita de șobolanu' ăla cu jurnalul și covoarele lui.

SOL: Ce-ai cu el? Tata m-a-nvățat tot ce știu. Pentru mine tata chiar a fost Dumnezeu.

AZA: Dumnezeu. Așa i se spunea la Aiud. Aiud. Aiud. Aiud. Uite, abia acum când repet, îmi dau seama cât de cunoscut îmi sună. Aiud. Aiud. Aiud. Abud. Aiud Ghrabi.

SOL: E sunetul cânepii, frate. Las-o mai ușor. Și când spui Aiud, gândește-te că tatăl nostru a suferit acolo, alături de ceilalți...

AZA: Alături de ceilalți șobolani. Nu asta ai vrut să spui? Ce nu știi tu e că la penitenciarul de maximă siguranță de la Aiud, tatăl nostru n-a fost un rozător de pesmet împuțit, tatăl nostru era chiar preafericitul motan, chinuitorul și-apoi mâncătorul de șobolani.

SOL: Atenție la ce scoți pe gură! Să mor io, da' cred că nu știi ce vorbești.

AZA: Ba știu. Vorbesc despre Aristide Calimente, zis și Dumnezeu, marele ateu, pentru că avea drept de viață și de moarte asupra tuturor.

SOL: Minți! Minți, câine! Tata n-a făcut rău la nimeni. Citește-i jurnalul.

AZA: Nu fi ridicol. Toată lumea l-a citit. Și voi și noi îl știm pe de rost. Cum crezi c-au apărut Al Quaida, Guantanamo, CIA și Abu Ghraib? Ce nu-nțelegeți tu, frate, e că eu nu-l condamn pe tata pentru răul făcut, ci pentru că n-a mers cu el până la capăt. I-a fost frică să povestească tot. Nu pricepi că dacă noi am fi știut toate rețetele răului de la Aiud, războiul ăsta era gata de mult și voi erați acum acasă, parfumați cu Oziom și înveliți în drapelul cu stelute?

SOL: Zău? De unde știi că n-am fi câștigat noi?

AZA: E simplu. Cine are o casă unde să se-ntoarcă, nu va câștiga niciun război.

SOL: Măinile sus! Dacă te miști, trag fără somație. Numele, cetățenia și ocupația.

AZA: Sami Aza, cetățean al deșertului.

SOL: Să mori tu? Ocupația.

AZA: Americană.

SOL: (*trăgându-l de ureche*): Ocupația ta, boule!

AZA: Sunt conducătorul organizației teroriste Al Quaida.

SOL: Nu fi tâmpit. Vroiam să te arestez doar pentru trafic de canabis.

AZA: Ok, mă numesc Sami Aza, sunt traficant de canabis și conducătorul organizației teroriste Al Quaida. Am tortu-

rat douăzeci de soldați americani, am coordonat cincizeci de atacuri cu rachetă, pașpe execuții prin decapitare și opt atentate cu mașini capcană.

SOL: Bine, frate, dacă asta vrei. Allah, aici de față, o să se cam bucure de curu' tău. (*il așează pe scaunul electric, îl leagă cu câtușe și îi pune electrozii*) Să mor io dacă n-aș fi vrut să te prăjesc cu mâna mea, numa' că-n jurnal la tata nu scrie nimic despre asta. Ai și tu dreptate. Nici Dumnezeu nu mai e ce-a fost. Adio, frate. Și vezi că dincolo nu arde nici un foc. Focul și-l aduce fiecare când vine. Ții minte? Ții minte?!? Ne vedem acolo, frate.

Se întoarce cu spatele la Sami Aza, își pune cagula, scoate revolverul și se împușcă în tâmplă.

ȘAPTE

Țesătorul stă într-o toaletă. De cealaltă parte a ușii apare Femeia. Ascultă o vreme la ușă, apoi ciocăne ușor.

ȚES (*punându-și speriat cagula*): Ocupat.

FEM: Știu că ești acolo. Știu că tu ești acolo.

ȚES: Nu pot să cred. Ce cauți aici? Cum m-ai găsit?

FEM: Îl căutam pe Dumnezeu și evident c-am dat de tine. E draguț aici. Îmi place cum te-ai aranjat.

ȚES: Ai venit și tu să răcolești rahat?

FEM: Ai dreptate. Cred că ăsta-i locul cel mai bun. Nu vrei să ieși?

ȚES: N-am terminat.

FEM: Nu, nu, asta era replica mea. După ce tu mă violai și plecai din celulă cu covorul sub braț.

ȚES: Asta e tot ce-ți amintești despre noi?

FEM: Mai am. Ții minte când ți-am dăruit ghebele alea colorate? Alea din care-ai făcut primele tale covoare de la Aiud. Îmi amintesc că odată ai rămas fără roșu și după ce m-ai pus să strâng firele albe-n palmă, ai tras de ele până m-a pornit sângele. Și după ce covorul a fost vopsit a trebuit s-alungăm muștele alea verzi. Mai știi ce-am răs când dulăul închisorii a mâncat jumătate de covor? Apropo, n-ai ceva de mâncare? Oricum. Ca la Aiud.

ȚES: Și-acu' ce vrei de la mine? Ce pot să mai fac? Mai bine m-ai ajuta să mă-ntorc acasă.

FEM: Care casă? La Aiud nu mai e nimeni. Vrei să-ți citesc ceva? Sigur că vrei (*citește*) „Hainele deținuților se vor îmbiba cu sânge, apoi aceștia vor fi expuși la roiuri de muște și haite de câini.” Din „Manual de luptă împotriva terorismului”, Philadelphia University, 2003. Sursa citatului: „Jurnalul unui Dumnezeu fericit”.

ȚES: Așa, și? Ce-i cu asta? Nu poți dovedi nimic. La urma urmei, de unde știi cu cine vorbești? De unde știi că sunt eu? Nu m-ai văzut de douăzeci de ani.

FEM: Dar tu mă vezi, nu-i așa, Doamne?

ȚES: Poftim? Zău, cre' c-ar trebui să te cauți.

FEM: Pe tine te caut, Doamne și iată că, după-atâta rătăcire prin pustiu, te-am regăsit. Ești viu și nevătămat, așa cum te-am lăsat la Aiud, după cum vii și nevătămate sunt și faptele tale, așa cum scrie aici, la manual. Să mai citesc?

ȚES: Treaba ta. Fă ce vrei. Oricum nu te mai ascult. (*trage apa de câteva ori, în timp ce ea citește*)

FEM: „Unu. Deținuții vor fi hrăniți cu pagini din cartea sfântă, muiață-n fecale. Doi. Cîini cu botniță vor fi asmuțiți asupra deținuților legați la ochi. Trei. Deținuții de sex masculin vor fi obligați să poarte sutien, ciorapi și chiloți de damă. (*pauză*) Și noi, care la Aiud umblam în zdrențe și cu țâțele

pe-afară. Patru. Deținuților cu cagule li se vor lega electrozi de picioare, simulându-se apoi o electrocutare. Cinci. Deținuților li se vor congela degetele de la...“

TES: Ajuungee! Ce vrei de la mine? N-am fost numai eu! N-am fost singur acolo!

FEM: Ai dreptate. Înainte să mă violezi l-ai trimis la mine pe Găbiță, gardianul ăla cu palma cât o lopată. Te-a pețit vreo jumătate de oră după care a obosit și m-a lăsat baltă. De sânge. Apoi ai venit tu, elegant, proaspăt ras, mirosind a parfum, cu covorul sub braț. Când mi-ai smuls rochia am leșinat și m-am trezit gravidă. Doamne, Dumnezeu, mi-am spus, cum să am un copil fără să mă fi atins vreun bărbat? Numai că tu m-ai atins. M-ai atins până când m-am făcut moale ca preșul ăla nenorocit pe care m-ai violat. La șaispe ani mi-ai luat copilul și l-ai făcut soldat. L-ai învățat tot ce știai. Doar era fiul lui Dumnezeu, nu-i așa? Apoi l-ai trimis în lume să-ți împrăstie învățătura. Învățătura ta de calibrul 223. L-am văzut alaltăieri. E și el un monstru ca tine. Un răpitor. Urăște cum clipește și ucide cum respiră. Dar e copilul meu. Chiar dacă te iubește doar pe tine. Sau trebuia să spun că te divinizează? Ascultă-mă! Trebuie să-l oprești. Pe tine-o să te-asculte. Poate că încă nu e totul pierdut. Am simțit asta când l-am ținut în brațe, acum două zile. Era din nou copilășul meu. De ce taci? Unde e? Unde e băiatul meu? Te implor. Spune-mi cum s-ajung la el? Să mă ducă cineva pân-acolo. Trebuie să mai fi rămas cineva care știe.

TES: Stai așa! Știi că ai dreptate? Îl cheamă Sami Aza. El l-a văzut ultima dată. Spune-i că te-am trimis eu. La ora asta ar trebui să-l găsești într-un scaun electric la închisoarea de la Abu Ghraib.

OPT

Femeia împinge scaunul electric cu roțile în care se află Sami Aza, conectat la sârme și electrozi, plus o cagulă pe cap. În spatele scaunului atârână un cablu, care e târât pe jos ca o coadă.

AZA: Ia-o pe-aici! Ba nu! Pe-aici! Pe dincolo! Așa! Așa și pe dincolo! Spre nord! Spre vest! Sud-est! Est-vest! Vest-nord! De ce mă zgâlțâi? Vrei să-l defectezi pe Allah? Oprește-te! Oprește-te, odată!

FEMEIA: Am obosit. Nu vrei o cola? E un automat acolo.

AZA: E-ncărcat? Sorry, da' n-am voie plumb. Măine sunt programat la microunde. Vezi cablul ăsta? Dacă-i mituiesc, gardienii mă lasă să mi-l bag singur în priză. Aici, să mori cum vrei, te costă. Apropo' Știi c-am fost frați?

FEM: Cine?

AZA: Eu și cu fi-tu.

FEM: De tine nu-mi amintesc. Unde e John?

AZA (își scoate cagula): Ascultă-mă, femeie. John și cu mine am fost frați vitregi. Bătrânul Calimente m-a-nfiat pe când eram copil. L-ai cunoscut pe Aristide Calimente, zis Dumnezeu, marele ateu?

FEM: Nu fi idiot.

AZA: Unii zic că te-ar fi violat într-o celulă la Aiud. Apoi, din celula aia s-au făcut două celule, trei celule, patru celule, o mie și una de celule și așa a apărut tânărul John Calimente. Dar eu nu cred.

FEM: Ce nu crezi? Că m-a violat?

AZA: A, nu, asta e sigur, nici nu se putea altfel. Dacă vrea, Dumnezeu, marele ateu, ne regulează pe toți. În vis, în cur,

în strungăreață, poți să nici nu fi de față, poți să nici nu fi în viață.

FEM: Hai s-o lăsăm.

AZA: Așa a zis și Dumnezeuul tău, da' nu te-a lăsat.

FEM: Ce nu m-a lăsat?

AZA: Gravidă. Mă urmărești? Ok. Alaltăieri am prins un senator american și l-am dus la noi în buncăr. Nu intru-n detalii, treaba e că înainte de a-l tăia în direct mi-a spus ceva. Mi-a spus să nu-mi fac griji pentru femeile noastre violate de soldații americani. Și când l-am întrebat ce-o să se-ntâmpale cu toți bastarzii războiului, a răs și mi-a spus că nu va fi cazul, deoarece nici una din femeile noastre n-o să rămână gravidă.

FEM: Și l-ai crezut?

AZA: La-nceput nu, abia după ce i-am tăiat gâtul am aflat că din douăzeci de femei musulmane violate, doar două au rămas gravide, da' pentru că erau târfe nu se numără. Și-atunci mi-am amintit că senatorul îmi explicase cum organismul femeilor e programat genetic să respingă orice sarcină provocată de-un viol.

FEM: O fi fost vreun democrat, senatorul ăsta al tău.

AZA: Habar n-am, el zicea că e mormon. Mormoni, hormoni, feromoni, avortoni, o fi având vreo legătură. Ideea e că, neputând să fie fructul celui viol de la Aiud, John Calimente nu e băiatul tău.

FEM: Mai spune o dată asta și te-mpușc cu mâna mea.

AZA: Ți-am zis că nu e voie. Da' dacă-mi dai o țigară, te las să mă bagi în priză. Acu' cred c-am zis tot ce-aveam de zis.

FEM: Eu nu cred. Nu poți să pleci și să mă lași așa. Ce-i cu mizeria asta? De ce-a trebuit să-mi spui toate căcaturile astea? Vorbește, nenorocitul!

AZA: Am uitat să precizez că, nefiind al tău, John Calimente nu e nici fiul lui Dumnezeu, marele ateu, ceea ce complică puțin situația-n spațiul cosmic.

FEM: Dar l-am născut! **Eu** l-am născut! Eram acolo!

AZA: Știi ce? Tu n-ai născut niciodată nimic. Să-ți intre bine-n cap!

FEM: Dar îmi crescuse burta.

AZA: De la lăturile servite la Aiud.

FEM: Dar l-am simțit cum se mișca. Aici, pune mâna. Și-aici.

AZA (pipăind-o): Colici de putrefacție. Ia stai! Nu cumva provii dintr-o familie putred de bogată?

FEM: Nu vreau! Termină! Cine ești? Cine ești tu să-mi spui toate astea?

AZA: Acum ce faci, mă anchetezi? Îi fi citit și tu jurnalul' ăla. Ți-am spus ce-aveam de spus și gata. Te-am chemat eu aici? Cine te-a trimis?

FEM: Dumnezeu. Zicea că tu știi unde e băiatul meu.

AZA: Păi vezi? Dumnezeu nu minte niciodată. Te-a trimis aici să afli că n-ai de ce să bocești după nimeni. Tu n-ai avut niciodată un copil.

FEM: Dar l-am născut!

AZA: Ți s-a părut. Femeilor li se întâmplă asta tot timpul. Hai, gata! Ne liniștim? Sami Aza o să-ți explice cum a fost. Tu ți-ai dorit foarte mult un copil, da? Da. N-ai apucat să-l faci în libertate, te-ai gândit c-o să-l faci în pușcărie. Plauzibil, de-aia te-ai și lăsat violată de Aristide Calimente, zis și Dumnezeu, zis și făcut, nu mă-nterupe. Apoi, cu creierul tău de femeie abuzată, turbina și de bătaile de la Aiud, ți-ai proiectat o sarcină, din cap în burtă. Și uite-așa ai dus-o nouă luni, până când ai făcut o apendicită, te-au tăiat și asta a fost tot.

FEM: Și John?

AZA: Tot nu te-ai prins? Pe John, Dumnezeu l-a înfiat ca pe mine, tot de la o mămică moartă, și ți l-a pus în brațe.

FEM (*tot mai abulică*): Eu n-am fost o târfă. Eu l-am ținut nouă luni într-o apă grea.

AZA: Pentru apa grea, Dumnezeu, marele ateu, te-a anchetat o săptămână, zi și noapte. Tatăl tău lucrase cu chimiștii germani la bomba atomică. Vrei să mai spui ceva?

FEM: Eu n-am fost o târfă. Eu l-am ținut nouă luni într-o apă grea.

AZA: Încă o dată.

FEM: Eu n-am fost o târfă. Eu l-am ținut nouă luni într-o apă grea.

AZA: Cred că e-n regulă. Mă ascuți?

FEM: Da. Eu n-am fost o târfă. Eu l-am ținut nouă luni într-o apă grea.

AZA: Ok, am înțeles, e foarte bine ce-ai făcut, acum ascultă-mă. E vreunul din ăia cu seringă prin preajmă?

FEM: Nu.

AZA: Perfect. Dezleagă electrozii și căcaturile astea de sârme. Poți?

FEM: Am putut.

AZA: Bun. Ai o agrafă de păr? Ai. Desfă-mi cătușele.

FEM: Le-am desfăcut. Ce să fac cu ele?

AZA: Îmbracă-le. Stai! Mai întâi dezbracă-te.

FEM: Eu nu sunt o târfă...

AZA: Știu, l-ai ținut nouă luni într-o apă grea. Vine cineva?

FEM: Nimeni. (*Cei doi fac schimb de haine. Aza o așează pe femeie în scaun și îi pune electrozii*)

AZA (*o adulmecă*): Nu e bine. ăsta nu-i mirosul meu.

FEM: Și ce să fac?

AZA: Nu știu. Stai așa. (*își ridică fusta și urinează pe femeie*)

FEM: Acum e bine?

AZA: E mult mai bine. Mai vrei să-mi spui ceva? Nu. Atunci, mergi sănătoasă. Stai! Ce bou sunt. Ai țigări?

FEM: În buzunar. Eu nu sunt o târfă...

AZA: Eu da. (*ia cablul și îl bagă în priză unui stâlp. Se-ntuneacă. Când se luminează, în locul Femeii a rămas doar un pumn de cenușă. Sami Aza scoate din buzunar o țigară și o aprinde de la jar*) Vezi dacă umbli cu capul gol prin deșert? Uite, te-a tras curentul. (*sucipă în cenușă, apoi se urcă în scaun*) Hai, Allah, du-mă la Dumnezeu! (*Pleacă*)

NOUĂ

Țesătorul și Sami Aza stau lângă Soldatul mort. Aza e în scaunul electric și ține în brațe o urnă, pe care din când în când o deschide, mirosind și gustând din cenușa aflată în interior.

SAMI AZA: Tată, mai stăm? Ai promis că mă duci acasă.

ȚESĂTORUL: Cât s-a făcut?

AZA: E trei. Vreau acasă.

ȚES: Mai stăm.

AZA: Cât? Nu mai am țigări. Mi-e foame. Mi-e somn.

ȚES: Va să zică s-a-ntâmpat vineri dup-amiază.

AZA: Atunci l-am găsit eu.

ȚES: Să zicem vineri pe la prânz. Nu mai devreme?

AZA: În nici un caz.

ȚES: Și azi e duminică. Ar cam fi timpul.

AZA: Ce facem, îl îngropăm?

ȚES: Io știu? Dă-mi oglinda. (*îi pune Soldatului oglinda la gură*) Nimic.

AZA: De ce nu plecăm fără el? Tu crezi că se mai ridică? Uite ce gaură are-n tâmplă.

ȚES: Se-ntâmplă. Da' n-are nici o legătură. O să-și revină. Așa scrie peste tot.

AZA: Eu cred c-au vrut să scape de el. Știa prea multe. Stai! Nu te mișca! Se mișcă!

ȚES: Era și timpul! Nici io nu mai credeam.

AZA: Normal, că doar ești Dumnezeu! Auzi, ce dracu' fac cu cenușa asta? Ți-o pun în cap?

ȚES: Nu fi idiot! Mai bine ajută-mă să-l ridic. Doamne, cum poa' să pută.

AZA: Ești sigur că se mișcă? Poate se descompune. (*il ia pe soldat în brațe și îi dă să țină urna*)

SOLDATUL: Voi erați? Ce fețe de babuini aveți! N-ați murit încă?

ȚES (*împingând scaunul electric cu cei doi*): Hai, gata cu muritu'! Acum mergem acasă.

AZA: Yes! Înapoi, în al nouălea cer! Mai știi ce-am dat cu curu' de pământ când m-ai gonit pe scările alea?

SOL (*arătându-i-l Țesătorului pe Sami Aza*): Vine și el?

AZA: Da' ce-are? Primul gonit, primul sosit. Plus de asta sunt fratele tău vitreg. Bă, da'-n ce hal poți să puți! N-ai luat sprayul ăla cu tine?

SOL: Am luat. Am luat asupra mea toate gunoaiile lumii. Pe voi v-am lăsat la urmă.

AZA: Mănânci căcat. Ce să zic, ai înviat și tu o dată!

SOL: Ce-i în cutie?

AZA: Gustă.

SOL (*gustând din cenușă*): Mamăăă, ce tare ești!

AZA: Din iarbă ne-am născut, în praf ne întorcem.

SOL: Fă-mi un joint, frate și-o să te iert că n-ai murit încă.

AZA: Auziți, ce-ar fi s-o împrăștiem din zbor deasupra Aiudului?

ȚES: N-ar fi nimic. Uite c-am ajuns.

Cei trei au ajuns la resturile unui covor, brodat cu soare, lună, stele, asteroizi, comete, planete, rachete și sateliți.

ȚES: ăsta e. Comandă specială de la NASA. Primu' meu covor zburător. Cu hartă inclusă. Ce vremuri!

AZA: De căcat! Știe careva să-l pornească? Bănuiam eu. Alo, Hiustân, ui hev ă problăm!

ȚES: Mai încet! Vrei să ne-audă?

AZA: N-are cine. La ora asta își beau cafelele. Auzi, și noi cum pana mea plecăm acasă?

SOL: Hai, dă-te la o parte! (*sucipă scârbit și își pune cagula*) Nu ești în stare de nimic. Și tu, tată, m-ai trimis aici ca să-ți bați joc de mine. Păcălicilor! Ați vrut să mă-ngropați, ai? Da' să fie-al dracului ăl de-o mai veni și-a doua oară! (*se urcă pe covor, îi smulge firele și le adună într-un ghem, care devine treptat incandescent. Se aude huruit de motoare*) Pofțiți în vagoane! Să mor io dacă meritați, da'-n seara asta o să vă simțiți cu mine ca-n rai!

Covorul cu cei trei se ridică în aerul inundat de o lumină clinică, apoi se oprește brusc. Ființe de un alb imaculat, cu cagule albe, se apropie de ei, îi aplaudă, îi coboară de pe covor, îi așează pe scaune, le dau să bea ceva din pahare albe de plastic. Din păcate, intensitatea luminii nu ne lasă să vedem dacă imaculații sunt îngeri sau doar oameni în halate albe.

SFÂRȘIT

** Premiul I la Concursul Național de Creație a Piese de Teatru Într-un Act „Mihail Sorbul”, Botoșani 2014*

Leo BUTNARU

DE LA HOARDA DE AUR LA UNIVERSIADA MONDIALĂ (3)

(JURNAL DE TATARSTAN, 25 APRILIE – 20 Iunie 2013)

15.VI.

Dar nu mă pot despărți de valiza mea, de oda pe care i-am dedicat-o. În semivisul pre-dimineții parcă îmi amintesc că, acum un timp, chiar încercasem să scriu un poem de asemenea dedicat geamantanului meu, și chiar zic că ar putea fi acel text printre alte fișiere – zeci și zeci! – pe care le am trecute pe stic. Și să vezi ce dimineată limpede, în care chiar găsesc ceea ce căutam, adică prima odă dedicată valizei mele. E din 14 septembrie 2011 și sună astfel:

Valiză cu roțile
geamantan de un scriitor putere
plus ceva lumină solară
lunară de stele;
valiză europeană zic pentru că
nici nu știu în ce țară ți-ai avea obârșia
industrială – Germania
Franța Polonia, Spania... aha! – model *Zepter* – deci
curios dar ești din Serbia
mai bine zis purtând numele sârbului Milan Janković care
din considerente de soliditate
și solidaritate internațional-rentabilă
deveni Philip Zepter;

valiză legănată de valurile a trei sau patru mări
hurducată pe caldarâmul Istambulului sau al Atenei
„prăbușită” cu tot cu cala avionului
în gropile aeriene siberiene
transportată cu 2 yuani cu ricșa Pekinului
de căruciorul pentru bagaje al aeroportului Domodedovo
în timp ce-ți dădea târcoale mirosindu-te în mers
prepelicarul căutător de droguri;

valiză de uzanță internațională
valiză de un scriitor putere

și de lumină-mângâiere
valiză în mișcare doar în dependență de valabilitatea vizei
dar uneori și a brizei la pupa
tu leagăn cărucior ce ai purtat prin lume
și ai adus acasă poeme jurnale de călătorie proze scurte
cărțile altora
și viitoarele cărți ale scriitorului-putere – Gloria! Gloria!

Programul va începe la zece și un sfert, astfel că, trezindu-mă, ca de obicei, cu noaptea... cvasialbă în cap, în plin soare la ora șase și jumătate, o iau pe strada Pușkin, unde, aseară, pe când reveneam la hotel, văzusem mai multe monumente pe care aș fi vrut să le fotografiez. O fac azi: mai întâi – Aleksandr Butlerov (1828–1886), fondatorul teoriei structurii care stă la baza chimiei organice moderne; la timpul său, a prevăzut și unii izomeri. S-a născut într-o localitate din Tatarstan, a fost gimnazist, apoi student la Kazan, în două perioade – rector al celebrei universități de aici. Apărut pe lume cu zece ani înaintea lui B. P. Hasdeu, ca și acesta, a fost preocupat de spiritism.

Ceva mai sus, tot pe stânga, monumentul lui Aleksandr Pușkin. A ajuns la Kazan în 1833, cu un deceniu după ce fusese la Chișinău. Venise cu scopul de a aduna date pentru romanul său istoric despre evenimentele războiului țăranelor, conduși de Pugaciov.

Pe mine m-ar interesa mai mult avangardiștii Velimir Hlebnikov și David Burluk. Ei însă nu au monumente. Se zice că ar fi undeva casa în care a locuit cel dintâi. Din creația lui Hlebnikov am tradus și editat trei cărți. Viitorul mare scriitor și-a făcut studiile liceale în Kazan, după care se înscrie la Facultatea de Fizică și Matematică a Universității din acest oraș. Peste un an, se transferă la secția de științe naturale. Debutează în presă: în revista *Buletinul vieții studențești* publică lucrarea *Încercare asupra unei noțiuni din științele naturii*. Ca parti-

cipant la o demonstrație de protest studențească, este arestat și ținut în detenție o lună de zile. În toamna anului 1908 se înscrie în cursul trei al Facultății de Fizică și Matematică a Universității din Petersburg. Începe viața lui de tânăr geniu mereu însoțit de peripeții, neașezări de tot felul, privațiuni. La un moment dat, peregrin prin imensitățile euroasiatice, își purta manuscrisele într-o față de pernă. Pe unele le-a pierdut...

Viitorul „tată al futurismului rus”, precum a fost supranumit David Burliuk, scria: „Kazanul, leagănul artei mele, totdeauna mi-l amintesc, zâmbind”. Cum s-ar spune, de la leagăn – la paternitate! În 1899 a fost înscris elev al Școlii de Arte de aici. La scut timp, însă, urmându-și părinții ce se stabileau în Herson, David se transferă cu studiile în Odessa, dar, iarăși nu peste mult timp, revine la Kazan, motivând că în școala din orașul de la malul Mării Negre atmosfera e cam cazonă. Din 1902 studiază la München, iar la Kazan revine în 1914, cu un grup de colegi-futuriști, care hălăduiau prin Imperiul Rus, propagând noile orientări în artă și literatură. Burliuk citește aici lecția „Cubismul și futurismul”.

Ar fi mult de reținut, de notat despre marile personalități a căror viață și activitate au fost legate de Kazan. Spre exemplu, Nikolai Lobacevski (1792–1855) care a susținut posibilitatea construirii unui sistem geometric neoeuclidian (geometria hiperbolică), elaborând una din variantele lui posibile (concomitent cu János Bolyai, ca să ne amintim de unul din numele pe care îl poartă Universitatea din Cluj). Timp de 16 ani a fost rectorul Universității din Kazan. Membru al unor importante societăți științifice. Gauss l-a propus pentru Societatea Regală din Göttingen.

Asta, foarte sumar, despre personalitățile științei, culturii și literaturii ruse... Dar despre cele ale tătarilor?...

Ieri, la Uniunea Scriitorilor, printre cei care mi-au oferit cărțile lor (în rusește, editate în condiții modeste, gen broșuri cu clame) a fost și R. D. Iașasen Vatan. Cu explicația: „Numele meu e Ramis Džanașevici, iar Iașasen Vatan înseamnă: Trăiască Patria”. (Sigur, unii scriitori orientali sunt ingenioși în alegerea pseudonimelor.) Brosura colegului tatar se intitulează „Cu gândul la Patrie”, deschizându-se cu o scrisoare adresată președintelui Vladimir Putin, în care sunt expuse mai multe considerente referitoare la echitate, paritate, conlucrare internațională în Rusia, în special cele ce se referă la relațiile istorice ruși–tătari. Sunt multe lucruri demne de atenție, voi reveni la ele, acum însă încerc să răspund la întrebarea de mai sus, apelând la extrase din paginile cărțulei lui... Trăiască Patria. Scrie colegul de pe Volga: „...în istoria lor, tătarilor le-a fost dat să vadă multe și de toate, inclusiv diferiți comandanți de oști, cuceritori, împărați și poporul tatar deja nu mai poate fi speriat, intimidat cu nimic, nu se mai miră, astfel că în relațiile cu el e de dorit să fie excluse provocările, duritățile, dictatul și măsurile drastice, dat fiind că ele nu mai sunt admise de tătari, mai ales de cei de azi. Ostrovski, Sindicatelor, Karl Marx, Pușkin – otova, denumiri netătărăști ale străzilor din centrul Kazanului, plus la ele adăugând Gorki, Șciapov, Gogol, Tolstoi, Butlerov, Dzerjinski, Cernișevski, Maiakovski, Nekrasov, Roșie Principală, Podlujnaia, N. Eršov... Ca să nu mai vorbim

de străzile: Fuks, Moscovei, fosta Kirov, sau Petersburgheză – fosta Sverdlov, Kremlinului – fosta Lenin, Astronomiei (asta nu înțeleg de ce e amintită. – *n.m.*) ș.a., fără a se încerca să fie înțeleși și tătarii, care suferă pentru istoria lor, pentru a ne da seama ce simte tatarul, adică ne-rusul într-un Kazan pe care, prin toate mijloacele, se încearcă a-l transforma în oraș netătărăsc, pentru ca el să le devină tătarilor ca și vitreg... Concomitent, tocmai tătarii sunt acuzați de naționalism. Rușine! Iar în Astrahan, spre exemplu, deja parcă au făcut totul ce se putea, pentru ca acest oraș să le devină străin tătarilor, chiar dacă, sub aspect istoric, el nu era mai puțin important pentru tătari

dacă Kazanul, oraș predestinat poporului tatar, dar pe care în fel și chip cineva se străduie să-l transforme în „oraș căzăcesc”...

Apăsător de gânduri, îmi continui plimbarea. Prin parcul de la Lacul Negru, pe lângă monumentul jertfelor represaliilor staliniste, pe care e scris: „Iertați-ne”...

Plimbarea, ca excursie, trece într-o altă excursie: suntem așteptați la Biblioteca Națională și, până la ora proiectatei mese rotunde „Islamul și literatura contemporană”, gazdele ne însoțesc prin splendorile unei case superbe (pe alocuri deja cam modificate

nefericit sau ușor degradate), fostă proprietate a industriașului Ușakov. Una din cele mai impozante clădiri din Kazan. Una din multe, bineînțeles. Intră în patrimoniul monumentelor din Federația Rusă. Stil arhitectural „modern” excepțional prin frumusețea și modul de a fi decorat. Stilizări ce atenuază eclecticul, încât s-a ajuns la un mare grad de compatibilitate, poate chiar organicitate a caracteristicilor stilistice din diverse epoci. În toate – amprenta talentului și măiestriei ctitorilor. Acest unicat unitar a rezultat prin unirea iscusită în ansamblu a trei clădiri aparte și a realizat-o arhitectul K. Miukfe în anul 1908. Particularitățile și calitățile stilului „modern” constau în posibilitatea de a face prezent artisticul în întreg spațiul ambient în care se află omul, formând interiorul ca pe un tot întreg, în care s-a ținut cont, minunț, de cele mai mici detalii ce îmbină arhitectura cu sculptura și pictura, plus cele ce țin de arta decorativă și aplicare. În mare (scadențele și inconvenientele utilizării clădirii pentru scopuri nobile, bibliotecare, dar, totuși, inadecvate spațialității generoase a manifestării splendorilor de peste timpuri), s-a mai păstrat sau poate fi „completată”, imaginativ, vibrant-sufletește, discreția, sau chiar misterul unei atmosfere romantice de un exotism fin în corelație cu belșugul, chiar abundența bine temperată, pentru a ajunge și a rămâne artă. (Într-un astfel de spațiu, pe nesimțite îți vin și rimele...) Frumusețea de palat Ușakov a făcut-o cadou de nuntă soției sale, de care însă, nici după trei ani, divorțează, însă fără a revendica minunea arhitecturală, în care conlucrează întru fast marmora și bronzul, lemnul scump și sticla cromatică, suflatul cu aur, și oglinzile venețiene, ornamentele din fier forjat și pictura, toate în armonie cu podoabele de pe pereți. Aici sunt multe lucruri care amintesc de China și Japonia, în genere de exotismul oriental irepetabil în delicatețile sale. Imitații bambus, mătăsuri scumpe, ieroglife, goblenuri, vitralii... Dragoni, mai mari sau mai mici, păsări și plante exotice... Sala în stil empire

(acum, sală de lectură) cu solemnitatea sa accentuată de atribute militare, pe tavan – ornamente cu scuturi, săbii, lănci, stindarde, acvile, lei aripați, cai grațioși... Cu toate confruntările istorice dintre francezi și ruși, stăpânul casei își manifesta interesul și simpatia față de Napoleon – litera N pe unul din tavanele superbe. Grifoni, meduza Gorgona... Intrăm în așa numita perlă a clădirii, grădina de iarnă, ornată în formă de grotă cu stalactite, unde totul – susur de ape, despletiri de liane, ambient pietros, lemn stilizat, scoici etc. – are menirea să amintească de o peșteră naturală. Aici va avea loc masa noastră rotundă, dar tresărim la discrepanța dintre arta grotei, a grădinii de iarnă, și mobila ordinară, simplă, cu mese și scaune de duzină, așezate aici, în așteptarea noastră. Crasa nepotrivire între bijuteriile trecutului și manufacturile ordinare ale prezentului îl fac pe poetul Oleg Hlebnikov să izbucnească, nedumerit, revoltat, oripilat: „Chiar nu vedeți ce țipătoare e atare nepotrivire?!“.

Dar, până a reveni aici, pentru a discuta despre islam și literatura modernă, ne continuăm excursia: odaie în stil mauritan, balcoane și bovindouri ce imită minarete de moschee. Și, ca un prolog sau un simplu motto la masa rotundă ce va urma, o ușă ornamentată în stil vegetal arab, mlădierile viței lăsând să se vadă, stilizat, cifrul unui postulat islamic: „Nu există alt Dumnezeu, decât Allah...“. Ici-colo, supărătoare, discordante însemnele contemporaneității cam neglijente, cam dizgrațioase: țevi de fier prin care sunt aduse firele electrice, cutii de uz tehnic, cu fel de fel de mecanisme în ele...

Pereții fostei sufragerii sunt oarecum sumbri, decorați în stilul gotic al castelelor nemțești medievale, pardosiți cu lemn negru băituit, subțire, ce pare să-și reprime dorința de a se răsuca, chirici, desfigura. Ghidul ne spune că, vizitând palatul, un mare specialist francez a spus că, spre fericirea tuturor, ambianța de bibliotecă, abundența rafturilor cu cărți au și creat acel ambient, care a conservat plăcuțele de lemn negru ale pardoselii și, Doamne ferește, dacă vor fi evacuate de aici cărțile etc., pereții vor fi desfigurați irecuperabil.

Fostul salon roz, nu prea mare, pentru oaspeți, e de un rococo lejer, aerian – tavan și pereți pictați cu viniete, amorași, medalioane florale. Mai trecem prin fostul salon verde, prin cabinetul stăpânului de cândva... Este revărsătoare fan-tezia arhitectului, ctitorilor cu care a colaborat: atâta spațiu, atâtea odăi, saloane etc., însă ornamentele, culorile, ansamblurile de mai mare sau mai mică amploare nu se repetă. Bucurie tihnită, plăcere, îngândurare... – însă, când să intrăm în fosta grădină de iarnă, la masa rotundă, din nou izbucnește poetul Oleg Hlebnikov: „Cine a mângălit urăseniile astea de por-trete?! Neamănat, să le dați jos!“.

Este vorba de, într-adevăr, niște monstruoziități, ce vor să semene cu chipurile lui Cervantes, Tolstoi, Abai etc. – vreo zece genii nefericite prin desfigurarea amatoristă la care au fost supuse, ca la execuție, de cine știe ce amator în ale zugrăvelilor. Păcat. Dar, în mare, superbul palat impresionează mult.

Masa rotundă se dovedește a fi cam colțuroasă. E prezent și colegul Trăiască Patria, adică Iașasen Vatan, care îmi dăruise eseul său amar despre destinul tătarilor trecuți prin inechitate istorică, confesională... Cu alte cuvinte, trecuți prin calvarul divizării, deznaționalizării. În ce privește problema islamului, dânsul a spus mai multe, din care am reținut următoarele: „Nu vă aduc noutăți, ci doar reiau niște idei fundamentale pentru condiția scrisului în limba tătară, pe care unii sau le neglijează cu bună știință, sau le trec la capitolul extremelor, radicalismului, adică – naționalismului tătar „incurabil“. Pentru scrisul, literatura și afirmarea spiritual-culturală a unui popor alfabetul în care se mărturisește el nu e ceva secundar, aleatoriu, ceva ce nu e obligatoriu să fie ceea ce-și

dorește acest popor, ci ceea ce i „se dă“. Să mă explic, printr-un exemplu, apoi prin altul. Se știe că, atunci când, după revoluție, din alfabetul slavon, în care scriu rușii, a fost eliminată o singură literă, mai bine zis o cvasiliteră, numită semnul tare, Ъ, în mediile intelectuale, bisericești, politice, și nu numai, s-a aprins o adevărată vâlvătaie pe proteste, s-a dezlănțuit un întreg uragan al discuțiilor contradictorii. Periodic, micile lor impulsuri, poate că răbufniri, se mai resimt și astăzi.

Și acum al doilea exemplu. Nu o singură dată, ci de două ori, poporului tătar i s-a luat nu o singură literă, ci alfabetul întreg! Întâi, am fost privați de alfabetul arab, trecându-ne la alfabetul latin. În fond, poporul s-a consolatat un timp că și alfabetul latin convine scrisului nostru, precum în Turcia, să zicem. Dar nu a fost să dureze, pentru că numai după zece ani trecuți ni se ia alfabetul latin și ni „se dă“, adică ni se impune alfabetul slavon. În anii de la urmă, intelectualitatea tătară, clericii noștri, mulți oameni simpli am făcut tentativa de a reveni la alfabetul latin. De ce ne-ar fi el mai potrivit? În primul rând, ca să comunicăm cu cei apropiați nouă ca etnie, istorie. Turcia scrie deja de un secol cu alfabet latin, au trecut sau trec la acest alfabet Azerbaidjanul, Kirghizstanul, Kazahstanul, alte etnii de origine turcică, și doar nouă, tătarilor, ni se interzice deschiderea spre lumea mare prin alfabet. Cum să calificăm această atitudine neînțelegătoare, ostilă a autorităților federale?

În ce privește islamul și literatura... Mă voi referi doar la atât de răvnită echitate confesională între națiunea de bază a Tatarstanului, tătarii, și reprezentanții altor seminții conviețuitoare, mai bine zis – a rușilor. Reprezentanții așa-numitei comunități a culturii ruse se plâng până și președintelui Vladimir Putin că, chipurile, pe la noi ar fi puține biserici rusești, chiar dacă, spre exemplu, să luăm oricare din străzile principale ale Kazanului, în cazul dat Bauman, pe care se află câteva biserici și o alta în proces de finalizare, pe când moscheii nu veți întâlni niciuna. Rețineți, este vorba de străzile principale ale capitalei Tatarstanului. Deci, de ce fel de constrângere a ortodocșilor ruși poate fi vorba?

Ba chiar se întâmplă că și puținele lăcașuri de cult musulmane care mai apar ici-colo să fie ascunse de vederea omului. Cum? Să zicem, moscheea istorică de pe malul îndepărtat al lacului Kaban s-a pomenit tănuită, parcă în mod intenționat, după un restaurant înălțat recent și după un club de fitness. Nu există alternativă, decât ca autoritățile municipale să lichideze aceste construcții obstrucționiste, jignitoare, obraznice, pentru ca, din adâncuri de vremuri, să reapară în orizontul timpului nostru moscheea istorică. Ea ar contribui puțin, dar totuși, la a-i reîntoarce Kazanului ceva din coloritul național care ar trebui să-i fie specific, pe care îl merită. Pentru că aspectul istoric al orașului nostru, ca fostă capitală a Hanatului de Kazan, este distrus complet. Până în anul 1552 în Kazan mai exista istoria multimilenară a arhitecturii islamice, asemănătoare capodoperelor reședinței hanului din Bahcisarai, Crimeea, care uimește și azi prin frumusețea și bogăția ei. La noi, ca și acolo, au fost locuri predestinate destinului tătarăsc, unde nu erau și nu puteau fi biserici, numai dacă nu se merge cu încăpățănare și obraznic contra istoriei, contra tradițiilor unui popor, care, până la un moment, a avut islamul ca religie de stat.

Dar astăzi ce se întâmplă? Sau nu se eliberează autorizații pentru înălțarea vreunei moschei, cum s-a întâmplat în regiunea Volgograd, chiar dacă se știe că acolo, istoricește, s-a aflat nucleul centrului politic al poporului tătar, cum ar fi, spre exemplu, capitala Hoardei de Aur, orașul Serai-Berke, în care, cu secole în urmă, tătarii aveau o poziție dominantă, însă nicidecum nu interziceau construirea bisericilor creștine. Sau, dacă nu interzic construcția moscheilor, pur și simplu

le dinamitează pe cele existente, cum s-a întâmplat în Ural. Sau sunt atacați și asasinați slujitorii de rang înalt ai cultului islamic, cum s-a întâmplat acum doi ani chiar în Kazan...”

Amar, dureros discursul colegului Trăiască Patria – Iașsen Vatan...

Farid Naghim, moderator, e în apele sale, în înotul său aproape euforic prin ele când vorbește de islam. (Cineva zice: „Adeptul islamului redat în roz.”) Cu toate că uneori, în intervenții, exprimă și (ipo)teze discutabile, precum următoarea: „Între cele două decenii, unii dintre tinerii din teritoriile cu populație musulmană din Federația Rusă au fost trimiși la studii islamice în străinătate. Din păcate, ei nu au ajuns în centre confesionale exemplare, demne de încredere și considerație, ci – unde credeți? – s-au pomenit în Arabia Saudită. Iar această țară nu este altceva decât o servitoare slugarnică a Flotei a VI-a americane, o anexă obedientă a SUA! Astfel că acolo, în Arabia Saudită, tinerii noștri nu au studiat islamul, ci, precum s-a dovedit ulterior din acțiunile unora dintre ei, au fost instruiți întru terorism”. Sigur, e discutabil să se reducă totul doar la așa ceva...

Alisa Ganieva, tânără și talentată prozatoare din Cecenia (scrie în rusește), stabilită la Moscova, se referă la mai multe curente contradictorii în islam. Folosește o criptogramă-prescurtare în rusește: XVIII (Huș) ce se descrie ca: *Vreau să mor shahid*. În limba tătară, *huș* înseamnă: Adio. În română, plus un „i” – oraș: Huși...

Spiritele se aprind, aria problemelor se amplifică, poeta Nagiba Safina critică dur așa-numitul principiu de prietenie între popoare care, de fapt, e un fel de inegalitate între poziția dominantă a rușilor față de tătari. „În acest caz, eu nu am nevoie de atare prietenie!”, conchide scriitoarea, dar când dorește să mai intervină în discuție, Naghim o roagă să se calmeze, să nu acutizeze, să nu... E de înțeles: sursele financiare pentru organizarea Universiadei Literare vin de la organizații federale și nu ar fi bine să ajungă la urechile lor informații despre diverse nemulțumiri ale unor intelectuali tătari etc.

Fraze-idei disparate ce s-au făcut auzite în discuție:

- După stagnarea brejnevistă a venit stagnarea putinistă;
- Nici chiar puritanismul islamic nu poate stopa căsătoriile mixte;

- Islamul mai menține primitivismul relațiilor sociale (Oleg Hlebnikov);

- Tot el: „Pe când au dat medicină, astronomie, alte științe, arabii nu erau musulmani”;

- Petrolul este sângele războiului (Winston Churchill);

- În prezent, din cauza migrațiilor post-sovietice, apar conflicte inter-musulmane, între tătari, azeri, uzbeki etc. Motivul – neomogenitatea musulmană, diferențele; în aparență – conflicte confesionale, în esență – motive economice (mulți șomeri);

- Într-un stat de mare diversitate etno-culturală, Tatanul, este evidentă imposibilitatea de a coordona, întru respect comun, Coranul și Constituția Federației Ruse;

- Din nou Oleg Hlebnikov cu o remarcă excepțională, fundamentală, de necombătut: „Nicio țară ortodoxă, nicio

țară islamică nu se prenumără printre țările dezvoltate, înalt tehnologizate, cu adevărat democratice”.

Aleksandr Kabanov se arată preocupat de propria vestimentație, dar și de cea a lumii, pledează pentru bun gust, vorbește de magazinele ieftine din Spania, de unde și-a procurat la prețuri derizorii haine super etc. Ei bine, dar pentru a avea șic, trebuie să mai știi și unele lucruri din arta croitoriei. Cu necesara autoironie, Kabanov povestește că, tot undeva în Spania, și-a comandat un sacou prima-ntâi. Costa, dar făcea. Îl măsoară, îi merge de minune. Însă observă că, de la

un umăr la altul, haina are însăilat un fir parcă mai special, oarecum neobișnuit. Își zice că așa o fi fiind moda pe acolo, prin Spania, astfel că, odată, îmbracă sacoul elegant și merge la o recepție oarecare. Ba unul, ba altul îi spune, că, vezi, Aleksandre, ai o ață prinsă de sacou, să ți-o scot. El: „Cum s-o scoți?! Sacoul e croială spaniolă, acolo așa se poartă”. Până când o minte mai luminată îi spune: „Aleksandre, așa aceasta nu e decât una de însăilare, ca să țină forma sacoului. Cum ai ieșit de la croitor, trebuia să o și scoți...” Mda, cum s-ar

spune, are Chira socoteală...

După-amiaza ne este destul de încărcată. Mai întâi, poposim la palatul „Prietenia popoarelor” (nu poate mira pe nimeni că, în Federația Rusă, moștenitoare a defunctei URSS, unele lucruri au rămas nu că încremenite în proiect, ci sunt forțate să continue în același proiect, în aceeași direcție, în aceeași manieră; nici nu se poate altfel, deoarece, în proporții mai restrânse, actuala Rusie e o structură socio-etnică asemănătoare predecesoarei sale), unde să ne întâlnim cu reprezentanții autonomiilor național-culturale. E sâmbătă, însă cel puțin capii acestor societăți sunt în birourile lor, adică ne așteaptă. Societatea gruzinilor, evreilor, azerilor etc., etc., în total, ni se spune, 35 de astfel de formațiuni. Dar și societatea... rușilor! Mă cam miră acest lucru, însă gazdele au explicațiile lor (de fapt, în Kazan, să zicem, rușii, ca populație, sunt cam la egalitate cu tătarii) și eu nu voi încerca să mă dumiresc ce și cum și de ce.

Mă frapează o expoziție vernisată pe holurile acestui somptuos palat (sau doar spațiu generos): e a unui plastician ce a decedat cu câteva luni în urmă, Ahsan Fathutdinov (1939-2013), reprezentând, în mare, o galerie cu motive cabaline (nici nu se putea altfel într-o țară a tătarilor!); motive neobișnuite în stilistica înfățișării lor, cu chipuri de trăpași ce emană blândețe, căldură și atașament față de eventualii lor stăpâni. Și parcă în așteptare să vină omul, să-i hrănească, să-i mângâie... Cu adevărat cuceritoare, ingenioasă în diversitatea ei simbologia animalieră trecută în artă de un autor de talent indiscutabil.

După o oră de discuție cu reprezentanții autonomiilor etno-culturale, când spiritele se încinseră din nou (s-a ajuns până la aceea, că poetesei Nagiba Safina nu i s-a mai oferit cuvântul...), trecem la dezbaterea temei „Rolul traducerilor de calitate în dialogul culturilor”, pe care o moderez eu împreună cu colegul moscovit Maxim Amelin. Aș putea spune că,

pornind de la Chișinău, eram deja nu doar în temă, ci și în mână, deoarece, cu câteva zile înainte, terminasem de scris și expediasem la revista „România literară” un articol amplu despre calitatea traducerilor din rusă în română, numai că n-ar fi fost cazul să scot gunoiul din casă, cum s-ar spune, odată ce textul e intitulat „Necunoaștere și iresponsabilitate” și e cam clar despre ce se spune în el. Din păcate, autorii traducerilor la care mă refer au fost sau sunt profesori la facultățile de slavistică de la Iași și București, poeți care nu și-au luat în serios și în... responsabil munca de traducere. Erorile de tot soiul împestrează dezagreabil textele pe care le-au românizat mai mult după ureche. Cei pe care i-am vizat (le-am dat doar inițialele numelor, dar se cam pricepe cine sunt) par a fi departe de a înțelege și a aborda actul traducerii artistice drept sistem coerent de cunoștințe și particularități sub diverse aspecte – lingvistic, literar (artistic), istorico-cultural, estetic-filosofic, – în care sunt angrenate, mutual-creator, două sisteme semantice. Profesorii și poeții, în devălmășie – traducători, par să nu fi înțeles și nici nu au pregătirea necesară pentru a înțelege că traducerea înseamnă creație în limbaj, prin limbaj, un proces constructiv în baza unui proiect – cel al originalului a cărui limbă trebuie cunoscută într-un grad cât mai înalt/profund. Iar interpretările „inexacte”, unele din ele cu abateri serioase de la matrice, mie unuia mi s-au părut – mai mult sau mai puțin – niște improvizații iresponsabile.

Dar las umbrele acolo, la noi, acasă, la Kazan vorbindu-i asistenței despre cele circa treizeci de volume pe care le-am tradus, și de ce le-am tradus, în special din avangarda rusă, prezentând pe ecran copertele lor. Să amintesc doar câteva: antologii tematice din poezia, proza, dramaturgia, manifestele avangardei; volume aparte din creația lui Hlebnikov, Maïakovski, Țvetaeva, Krucionih, Dobicin, Habias, Ayghi (câte 2-3 a fiecăruia din acești autori), Satunovski ș.a.

Maxim Amelin a vorbit despre activitatea sa de editor aflat mereu în căutarea unor traduceri de calitate (precum se spune în tema mesei rotunde).

Gazdele noastre – cu problemele lor: de ce se traduce atât de mult din limba rusă și atât de puțin din tătară în rusă? Mai înțeleg că, dacă se traduce din literaturile lumii în limba tătară, de obicei se apelează la o limbă terță, rusa, firește.

Și din nou colegul Trăiască Patria, alias Iașasen Vatan, cu mintea și atitudinea sa de scriitor cu studii juridice la bază. S-a referit la discreditarea și jignirea limbii tătare la ea acasă de către cei care continuă să o numească „limbaj de bucătărie”, chiar dacă, spune colegul, cu o ușoară exagerare, „cu mult timp înaintea limbii engleze și celei ruse limba tătară era deja o limbă internațională, îndeplinind funcția de limbă de comunicare între popoare; adică, mult până la întemeietorul limbii ruse contemporane Aleksandr Pușkin, limba tătară era una desăvârșită, fiind utilizată în corespondența diplomatică...” În majoritatea facultăților din instituțiile superioare de învățământ (excepții – filologia tătară și jurnalismul) studiile se fac numai și numai în limba rusă. În acest caz, de ce mai este declarată tătara una din limbile de stat ale Tatarstanului? „Vă imaginați, odată ce nu se studiază în limba tătară la facultățile de drept, cum poate ea să-și îndeplinească funcțiile de limbă de stat, dacă populația, nici chiar intelectualitatea, nu cunoaște suma de terminologie juridică necesară în elaborarea documentelor de stat?”

O frază a lui Rinat Haris, poet al poporului (vorbește în childuri, de pe poziții ambigui): „Nu pot ști pe cât de sinceri au fost regretele unor scriitori tătari pentru destrămarea Uniunii Sovietice”. Cine poate ști?... S-ar potrivi și despre unii de la Chișinău...

Pentru ora 18 este fixată începerea turnirului tinerilor poeți. Are a se desfășura în curtea-parc a Muzeului de Arte (fostul conac Sandețki), clădire frumoasă și ea, numai că de asemenea toată în schele, în renovare. Muncitorii își mai făceau treaba pe acoperiș, la creneluri; trecute peste suprafața pereților, rașpele electrice, vertiginoase, huruiau strident, însă am fost asigurați că, exact la ora 18,00 când va începe competiția poezilor și a muzelor ce tac când bat tunurile, finisorii își vor înceta activitatea. Așa s-a și întâmplat, acalmia favorizându-l pe poetul Serghei Amelin, secretarul de redacție al revistei, și, aici, președinte de juriu: găsește undeva un fir de care spânzură o priză electrică, în care înfige ștecărul firului de încărcat al telefonului mobil. Asta, așa, ca detaliu al modernității timpurilor în care trăim...

În fine, juriul, cei de la revista moscovită, plus cineva dintre gazde, își ocupă locurile la masă, se explică încă o dată condițiile: participă oricine dorește, citește la trei categorii – un poem de dragoste, altul inspirat de natură și al treilea „cu conținut filosofic”. Mda, mie mi se pare școlărească această schematizare de a se citi în trei probe, în care să se trieze, să se împuținează concurenții, – important ar fi să citească pur și simplu poezie bună, indiferent de subiect etc. Ce e cu compartimentarea asta care poate dezavantaja pe unii poeți talentați, dar care nu au texte la prima, a doua sau a treia temă? Plus că, din cauza compartimentării, va avea de suferit calitatea.

Astea gândesc, dar numai le șoptesc unora dintre jurați, fără intenția să deturnez, în ultimă instanță, turnirul. Nu e treaba mea, unde mai pui că regulamentul primar-școlăresc fusese anunțat din timp.

La prima probă au citit 21 de concurenți, la celelalte s-au tot triat, împuținat, până, în fine, au răzbit în finală doi poeți, câștigător ieșind Eduard Uciarov. A fost doar o singură concurență care a citit și un text în limba tătară, ceilalți scriind-citind în limba... federală, rusă. Deci, premiul oferă șansa de a fi publicat într-o revistă ce își păstrează prestigiul, dar nu și tirajul, „Drujba narodov”. Spunea Leonid Bahnov, șeful secției proză, că, pe când venise el în redacție, prin 1987, revista atinsese un tiraj de circa 1, 3 milioane de exemplare. Astăzi apare doar în câteva mii, subvenționată de Fondul Federal pentru Cultură.

Ca și ieri sau alaltăieri, ba un autor, ba altul îmi oferă cărți sau cărțile publicate în condiții modeste, unele – chiar rudimentare, ce vorbesc și ele de strâmtorile financiar-editoriale prin care trece o parte din scriitorii tătari, care doresc să fie cunoscuți într-un spațiu mai amplu decât cel al etniei lor și fac tot posibilul să-și traducă textele în rusește.

O remarcă: la mesele de la cafenea hotelului, unde dejunăm și prânzim, pe la întrunirile la care participăm, plasați „în prezidiu”, nu e atât de obișnuitul „cult” european, inclusiv românesc, al sticlei, al paharului cu apă plată sau minerală. Astfel că, în ce mă privește, sticla cu licoarea simplă ține și ea de ceea ce se spune ca: *Omnia mea mecum porto*. O am totdeauna în geantă, alături de blocnotes și camera de fotografiat. Acum, reflexele razelor trecute prin plasticul ei străveziu se prelungesc pe fila pe care trag concluzia (nu doar pentru această zi): într-o astfel de călătorie, cu necunoscutele sau chiar neobișnuitul ei, trebuie să păstrezi o stare de spirit de o receptivitate acută, pentru „a prinde” și a reține cât mai multe din sensurile altfelului vieții și civilizației de pe aceste tărâmurile de joncțiune european-asiată. Să încerci să fii și tu în deplinătatea stării pe care budismul o numește *U in*, ce înseamnă activitatea maximă a celor *cinci funcții ale vieții* – receptarea formei obiectului, capacitatea de a raționa, activitatea abstractă a conștiinței, acțiunea fizică (să ai o formă bună!) și cunoștințele practice. (Va urma)

Lucian ALECSA

Poeme pentru Ivan Gogh

Puțini poeți sunt dintre aceia ale căror produse, încă de la primele volume, pot respira ozonul maturității lirice. Un volum de debut atrage după sine multe stângăcii și căutări, fiind copleșit de tot felul simpatii din scrierile poezilor consacrați. Am în față un debut de excepție, este vorba despre volumul „poeme pentru Ivan Gogh” al Mariei Pilchin, din Republica Moldova, care demonstrează că poți ajunge chiar de la prima carte pe raftul din față. Manuscrisul a fost premiat la Concursul de Poezie „Poni Luceafărul...”, Botoșani, iunie 2014, de către editura piteșteană „Paralela 45”. Ochiul lui Călin Vlasie, de poet autentic și editor, a fost cât se poate de argumentativ în depistarea unui talent de excepție, c-un suflu poetic voluptuos, setat pe-o imaginație bogată. Până când și alipirea prenumelui Ivan de numele genialului pictor olandez e o găselniță mai mult decât binevenită, dând frisoane cititorului. Crochiul insului rezultat prin această aglutinare hazoasă este unul difuz, amestecat, surprins între două sau mai multe lumi, al cărui suflet e împărțit pe felii, cu reverberații adânci în istorie dar și-n contemporaneitate, cu tușe uneori puternice, altele discrete ca-ntr-un joc de lumini și umbre. Acesta poate fi aproapele nostru, dar la fel de bine poate fi o fantomă, mai agresivă și mai posesivă decât orice ființă vie. Tonurile, uneori violente, altele aluzive și calde, conferă totuși carismă personajului poetic, trăsăturile lui îmbracă năstrușnicie, tragism și ironie, fiind un fel de entitate ubicuă, cu fandări în lumea reală și în cea a amintirilor, dar și cu incursiuni în viitorime. Această gimnastică de imagini, concretizată și metaforic într-un mod sublim, se materializează într-o proiecție destul de clară. Poeta e cuplată la câteva obsesii dure, ce-i întrețin combustia verbului de la primul la ultimul poem. Este

de ajuns să vă opriți o clipă asupra tabloului intitulat: „Zi de luni în URSS”: „era primăvara lui '90 /luni zi de informare politică / la fălești și în urss / în toată țara cea lungă și lată/ mama la policlinica unde lucra / aflase că e rândul ei să vorbească /cu cinci minute înainte de început / luă primul ziar căzut sub mână / o pravda o istvestie ce o mai fi fost / pe acolo și s-a prezentat la răspuns / citea din prima pagină / și cu fiecare enunț rostit / tot mai mult înțelegea / ce prost a ales ah ce prost a ales / executarea soților ceașescu în românia / asta le citea mama doctorilor / peste cinci luni după ce / evenimentul se consumase / medicul-șef s-a încruntat / colegilor le râdeau și nasurile / ecaterina nicolaeva / e veche informația e veche de tot! / – nicolai ivanovici m-am gândit / și eu să reamintesc tuturor /despre cele întâmplare! / sala râdea ca la comedy club / în fiecare decembrie / mă gândesc și la mama / care spunea încă odată / că elena și nicolae / nu mai sunt.”

Imaginea e șocantă prin simplitatea ei, prin nonșalanța discursului liric, prin suportul de inocență, dar și prin limbaj, ce pare firesc, dar debordează de irizații magice. Poemele nu au nimic spectaculos, spațiul decupat pentru radiografiere este unul banal, pe alocuri funciar, cu puseuri de amintiri șocante, cu frustrări și schimbări bruște de direcție, cu fracturi sentimentale și tulburări emoționale. Anormalitatea capătă valoarea firescului, duritatea vieții devine un simplu spectacol hidos, frica intră în metabolismul social aglutinând otrava doctrinară în circuitul gândirii. Dezumanizare e în mersul vremurilor. Cu toate acestea poeta are puterea de-a da gingășie unei asemenea lumi, cuvintele „ domesticesc” maleficul faptelor scăldând totul într-o sevă umorală voluptoasă. Cam asta e rețeta alchimică sub care își lucrează poemele

Maria Pilchin. Basarabia nu e numai locul trăirii, e și spațiul virtual, loc de întâlnire a imaginarului cu personajele trecutului ce-i revitalizează viața de zi cu zi. Vă propun un poem superb: E-MAIL PENTRU SAȘA PUȘKIN: „*dorogoi sașa pușkin / să înțeleg că nu prea / plăcut unii basarabeni / deși la odesa l-ai cunoscut / pe sașa stourdza / și pe sora lui erudită / știi la noi se bârfește că / ai fost un fel de / kgb-ist țarist dar e la modă / și bârfitul acesta / pe mine altceva mă preocupă / de multe ori mă gândesc / că mi-aș dori să fi împărțit / cu tine același timp / să te fi putut privi / în ochii de arap-alb / că stăpânul desigur / ar fi fost prin preajmă / și să-ți fi zis vreo două vorbe / mai deștepte / aș fi depus tot efortul / ca să îți schimb părerea / în ceea ce privește / oamenii din gubernia noastră / chiar dacă uneori / ajung să-ți dau dreptate / eram și noi o gubernie ca toate / (rîmă se trage să am pardon / dintr-o deprindere mai veche / de când scriam poeme / mai leșinate / de demoa-zelă romantică).*”

Fiecare cuvânt al Mariei Pilchin resoarbe tragismul tablourilor pe care le dă spre vizualizare. Nu este poem să nu colcăie de durere, să nu fie atins de tot felul de spasme, de disperări adâncite în fiorul amintirilor. Prin micile inserții ironice forța poemelor crește, versurile câștigă în disciplină având explozia unor flash-uri ce luminează totul în jur, arătând lumii pentru câteva secunde întreg deco-

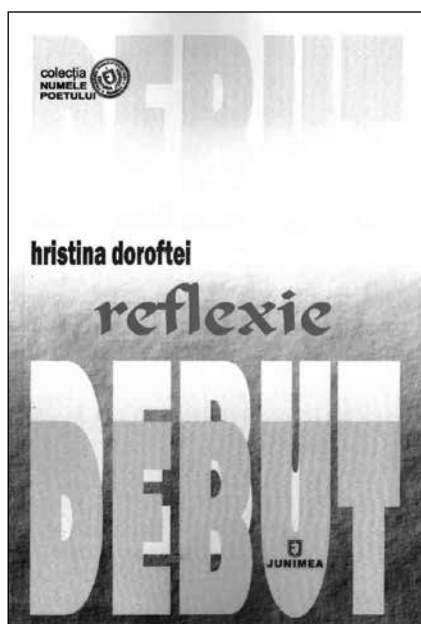
rul, generând tabloului un halou misterios. Mai toți poeții basarabeni, care au debutat în ultimii ani, vin cu secvențe din viața reală, împovărate cu amintirile trecutului sovietizat, dar parcă la Maria Pilchin există și-un altceva, un ecou magic generat de o durere mult mai adâncă, însumată pe timpul câtorva generații. Ecoul ruletei rusești înflorează fiecare episod al dramei, femeia mamă e cea care poartă codul tuturor durerilor lumii, pe uterul ei e inscripționat tipătul tuturor mamelor din lagărul sovietic: „*uterul meu se crispase / de durerile facerii ieri / născusem pe copiii căzuți / din avionul de la donețk / copiii mei ah copiii mei / pe care i-am zămislit / în durerile morții / i-am purtat în pântecul / meu de femeie o zi / și tată le fu / neputinciosul sentiment / al disperării / convulsiile mele uterine / ca marea nașterii / mă dor și acum / ah copiii mei de la donețk / urlu din toți rinichii / și ovarele mele / scormonesc în țărâna / de scrum și cărbune / țățele mele sunt pline / de lapte neîntărcat / iar copiii mei cad / ca un ovul nefecundat / câte unul câte doi / din cerul de la donețk.*”

Acest volum confirmă faptul că avem în Maria Pilchin o poetă originală chiar de la prima carte, cu o paletă imaginativă simplă, dar extrem de atent dispusă pe portativul ideilor, cu-o forță lirică în plină extensie. Aștept cu interes și următorul volum de versuri.

Dragoste la vedere

La prima citire, poemele Hristinei Doroftei par ușor exhibiționiste, cu tușe violente, în culori sălbătice, provoacă și chiar vulgare. Asta fiind doar parte epidermică a întregului. În profunzime e cu totul altceva, sunt sentimente, emoții, trăiri profunde, regrete, nostalgii, toate înfierbântate de un suflet mereu neliniștit, ce suferă de-o acută lipsă de tandrețe. De la această distanță ar trebui privită suma de reflexii adunate în volumul de debut intitulat „reflexie” de la Editura „Junimea”, Iași. Cartea este rezultatul Concursului Național de Poezie „Poni Luceafărul...”, Botoșani, pe anul 2014. Pentru început, ca-ntr-un ritual, poeta ia cioburi din realitatea imediată spre compunerea unui joc de joacă, de-a iubirea, de-a v-ați ascunselea printre gânduri normale sau mai puțin normale, de-a magia. Nu lipsesc și scenele de dezmaț. La toate acestea adaugă din plin vorbe, emoții, iluzii, vicii, trădări, ospețe, incertitudini, căutări, iubiri posibile și imposibile și chiar scene obscene. Puseurile umorale fac foarte bine „digestiei” unor astfel de subiecte, topesc evidențele vulgare, ce pot provoca idiosincrazii în rândul cititorilor pudibonzi, în imagini normale. Și cum orice joc presupune o implicare a cel puțin doi protagoniști, de îndată apare Fănică, „*al cărui sex e vestit în tot orașul*”. Cu toată „înzestrare” sa naturală, fantele Fănică e privit caricatural, tușele sunt malițioase. Povestea lui Fănică are valoarea unei mici epopei de cartier, arde toate etapele unei narațiuni; se pleacă de la expozițiune, apoi este punctată intriga, după care are loc desfășurarea acțiunii, cu toate ingredientele necesare pentru captarea citito-

rii. Tensiunea crește prin atingerea punctului culminant și a deznodământului. Pentru vizualizarea atmosferei începem cu **expozițiunea**: „*Pe strada Tușiș, la numărul unu per unu / din Târgul Măștilor, locuiește Fănică, al cărui sex e vestit în tot târgul / datorită perfecțiunii sale / de a simula dragostea și / de a amăgi barmanițele din vaginele înfierbântate că va plăti consumația / la începutul lunii următoare /- în ziua de salariu – deși / niciodată nu se ține de cuvânt / Sexul lui Fănică a devenit (după mulți / ani de formare continuă) o vedetă, /este mai popular în târg decât Fănică însuși! / Când ies în oraș în căutare / de cârciumi scabroase prin / vagine ascunse, sexul lui Fănică este asaltat / de paparazzi de la revistele lucioase / și de admiratoare nimfomane / care cerșesc câte un autograf pe partea dorsală / și o fotografie-dovadă palpabilă a existenței / sale-iar bietul Fănică de-abia este observat, / ceea ce-i provoacă indispoziție și / nopți negre de insomnie, / aseasonate cu frisoane, / alături avându-l doar pe fidelul Xanax...*”. După acest lapidar crochid de întâmpinare, cu aura lui de fante de...Tușiș, se merge cu povestea mai departe, cu desfășurarea acțiunii. Lui Fănică i se pozează locuința, cadrul lui intim: „*În casa lui Fănică de pe strada Tușiș / locuiește și un cactus ale cărui flori / au menstruație o dată la / douăzeci și opt de zile, / iar Fănică trebuie să le cumpere lunar / de la Farmacia Inimii, Catenaaa / tampoane o.b. pentru / a nu-și păta parchetul de cireș / cu picături de sânge din flori de cactus. / Sexul lui Fănică îl urăște pe Miguel, / cactusul căruia-i este lene și / să se bărbie-rească, are doar pretenții, / nu acceptă*

decât apă îndoită / cu Jose Cuervo ca să-i treacă / dorul de casă și nu aduce / nici un beneficiu(nici măcar estetic) / locuinței de la numărul unu per unu.../

Poezia Hristinei Doroftei nu se oprește aici doar în poza-rea exprimării trupești și epidermice a vieții, eul său liric colindă prin cam toate cotloanele sufletului răvășind fel de fel de sentimente, trezind emoții de toate intensitățile. Lumea ei lăuntrică nu este ermetică, în permanență are o supapă deschisă spre cotidian. În momentul când apar tensiuni între ceea ce trăiește și ceea ce vede, se simte o oarecare nervozitate în exprimarea lirică, nu mai apare acel autocontrol atât de necesar în echilibrarea poemului. Alteori între ceea ce se întâmplă în realitatea imediată și pulsul său lăuntric, cu întreg apanajul de trăiri neconsumate, cu tot felul de puseuri melancolice și nostalgice, se formează un fel de arc voltaic a cărui flamă întreține nervul verbului. Analizând cele două registre expresive, înclin să văd în poemele Hristinei Doroftei simple traduceri ale unor stări intens trăite, confesionalul fiind suportul tuturor imaginilor înscrise în textul liric. Această „combustie neprotejată“ uneori face bine poeziei, alteori o sufocă. Dezinhibarea nu-i egală cu minimalismul, există delimitări, chiar dacă sunt fragile, ele uneori dictează regula jocului liric, și neapărat trebuie ținut cont de ele. Important e că-n toate demersurile ei, poeta se simte aproape de tot ceea ce scrie, n-are rețineri față de niciun subiect, fie el cu rezonanțe mai puțin poetice. Poezia poate transforma în materie estetică tot ce-i vechi sau nou sub soare, important e ca instrumentul de lucru să nu fie fragil, să plesnească pe parcursul operațiunii. Hristina Doroftei stăpânește verbul, ceea ce-i conferă profesionalism în demersurile sale poetice. Vă voi pune la dispoziție și altfel de partituri din creația domniei sale: „cimitirul este locul liniștit / în care maiorul

în rezervă / se reculege la lumina lumânărilor / și se ceartă în șoaptă cu soția aflată acasă / de fiecare dată când ea îl pedepsește / că nu a cumpărat toate fructele din tabloul lui Monet / de la piața decorată cu flori carnivore bulimice. / cimitirul este curtea castelului prințesei / care a crescut în pași de dans / printre morminte reci, vrăjind-o / feți frumoși metamorfozați în cruci îmbătrânite. / cimitirul este laboratorul femeii / cu un singur ochi care practică necromanția / în fiecare noapte de vineri, / după ce a ținut 24 de ore post negru, / pentru a afla când va veni sfârșitul lumii.“

În orice cheie și-ar exprima imaginarul, proiecțiile poetice ale Hristinei Doroftei au o fibră lirică puternică, fără pericolul de a se topi în timp, iar tonalitățile ideatice sunt evidente, așa că-i exclus de a rămâne în pană de idei, imaginarul o va ajuta în orice moment de derută. Nici urmă de clișeu în poezia ei, este personală prin tot ceea ce comite, asta garantându-i pe mai departe originalitate și vioiciune verbică. Să vedem ce *tratament* și-a prescris poeta pentru vindecarea obsesiilor: „căzută pe spate pe gresia rece, simt cum / frigul intră în trupul meu speriat de paralizia care / îi interzice să mai facă vreo mișcare. / doar respirația și ochii ce aleargă pe tavanul camerei / care se apropie tot mai mult de mine, / dorind să mă turtească, arată că mai trăiesc / încerc să strig după ajutor, dar sunetele / refuză să iasă din gâtul uscat și umflat / precum burtoii unei broaște râioase / din depărtare se ivește silueta / unei femei învăluită în alb, / mirosind a medicamente, tutun și alcool; / ea se apropie de mine, mă ridică și / începe să-mi curețe rănilor cu vată de zahăr ars / îmbibată-n alcool, peste care toarnă / ulei extra-virgin din măsline, în care / a gătit micul dejun pentru bolnavii / supuși tratamentului cu pastile de Tic Tac.“

Ploi în oglinzi

Florina Isache este la cel de-al treilea volum de versuri, evident, poezia sa a câștigat în substanță și originalitate, și-a căpătat acel „trupeșc“ atât de necesar unei identități lirice. Poeta are forța verbică necesară ținerii în echilibru a celor două lumi supuse investigațiilor lirice: cea lăuntrică și cea exterioară. Dacă prima este surprinsă sub puseuri neoromantice, uneori cu accente siropoase, realitatea e survolată de un ochi atent, ce decupează doar sublimul imaginilor atinse, înlăturând abjecțiile cotidiene. Poeta lucrează cu un set comun de obsesii; oglinda, ploaia, canicula, absența, speranța și dragostea, decodând cu atenție cifrul lor intim. Cu toate acestea Florina Isache a reușit să-și delimiteze propriul ei traseu, nelăsându-se intimidată de vreun nume mare. Limbajul este unul simplu și economicos, imaginile sunt cristaline, nu provoacă interpretări și nici nu generează confuzii. Întregul liric este unul solid, cu o cromatică diversă și echilibrată, e drept, fără șocuri, poemele curgând ca un râu de câmpie emanând un susur abia perceptibil. Până când și nota sumbră ce vibrează deasupra unor poeme, nu face ca discursul liric să-și iasă din matcă; se lasă cu adieri de frisoane, fără a zdruncina însă prea mult adâncul. Poate că filigranarea sentimentelor

în materia poetică ar fi dat o mai mare expresivitate textelor. Cadrul natural este unul al liniștii, al nemărginirii, câmpia este ecranul de proiecție a tot ce se întâmplă în sufletul poetei. Florina Isache suferă de prea multă „decentă“ la nivelul limbajului poetic, cuminența verbului său nu face deloc bine gândurilor, trăirilor, sentimentelor antrenate pe partitura textului. E știut faptul că pentru poet cuvântul e singurul mijloc de-a provoca seisme, de-a răsturna universuri, de-a transforma lumi și de-a aduce în fața cititorului partea nevăzută a realității. Asta se poate produce printr-o totală dezinhibare în fața receptorului. După cum am spus, poeta se ia la trântă cu teme clasice, nu-i este deloc teamă de melancolie, tristeți sau iubiri arse, surprinse sub vertijul propriilor sale emoții; are destule abilități încât să-și găsească o nișă de unde să respire îndeajuns de mult oxigen încât să nu se sufocă de măreția înaintașilor într-o condei: „Noaptea se mula pe ziduri, pe străzi, ca un celofan / alimentar. Acolo, la etajul trei, în balconul ce dă / spre lună. El stă lângă mine. Îmi arată fiecare loc / atins de cancer. Și fiecare loc era un ochi de apă și / apa se tulbură la atingerea rochiei. / Privirea îmi căzuse din ochi sau în ochi. Nu o mai / găseam să-i arăt cât de vie este moartea,

la prima / vedere/ Nu îți mai căuta gesturile, a zis. Sunt un mort.“

Versurile Florinei Isache respiră căldură, sunt gingașe și pline de viață, chiar și atunci când sunt frisonate de tristeți și spaime. Poemul „melancolie“, pe care l-am redat mai sus, vine în sprijinul acestei aserțiuni. Poeta știe să elimine comunul din limbajul poetic, o face cu ajutorul metaforei îmbrăcând totul într-o singură ținută fără a se mai opri și la alte obiecte de vestimentație stilistică. Poate că pe alocuri își „explică“ prea mult sentimentele, dând senzație de redundanță. Cu toate astea, aceste mici scăpări vin în mod natural și sincer, nederanjându-l prea mult pe cititor. Cred că poemele ar trebui să fie ceva mai temperamentale, cu mai multă vlagă, doar așa ar incita mai mult cititorul, determinându-l să le analizeze până la ultima fibră. Oglinda nu-i dă pace, o zbuciumă, îi dă frisoane, o înspăimântă, dar mai există și scurte momente când îi conferă beatitudine. Realitatea ei poetică pare a pleca din fața oglinzii și a se sfârși tot aici, translatarea între lumi se face prin ...geamuri, ele reflectă atât concretul cât și spiritul concretului, lumea și nelumea, viața și inertul. Oglinzile cresc, se înmulțesc, rodind în mințile privitorilor tot felul de închipiri, au viața lor, una vegetală: „Fiecare are o lume a lui. Eu îi spun „La petunii“ / Când vreau să plâng, / merg acolo și plâng. / Îmi lipesc fața de ziduri, facem schimb de liniști, / ierburile cresc și se întind de-a lungul aleilor. / Sunt multe alei acolo și fiecare alee se oprește / lângă un pat de o singură persoană. / De aici pot privi răsăritul. / Pot auzi coaja pepenelui, crăpând sub cuțitul / paznicului de la intrare / și voi ști că sunt în siguranță mâinile lăsate aici, că / cineva le va găsi / le va prinde în jurul gâtului și va merge așa pe / străzi, pregătit de paradă. / Realitatea începe aici, / de lângă lumea aceasta cu geamuri termopan / (4 anotimpuri). / Aici am găsit poetul preferat. Se întorsese de la / o lan-

sare de carte. / Dormea / Ușa rămăsese deschisă, ierburile se întindeau / dincolo de lume-cuvinte cu miez. / El râdea în somn. / Nu trebuie să privesc pe fereastră, mi-am zis.“

Poeziile Florinei Isache sunt asemenea unor bijuterii, sunt șlefuite cu multă atenție, au ceva solemn în exprimare, prin limpezimea versurilor și transparența sentimentelor și trăirilor încorporate în toată masa textului. Se lucrează cu partea gravă a cuvântului, nu veți găsi nuanțe umorale sau aluzive, poemele sunt de-o disciplină aparte. Sunt câteva poeme de-a dreptul tulburătoare, cu un timbru epic evident controlat de nervuri ideatice ramificate echilibrat la nivelul întregului text. Punctul de pornire al acestei inflorescențe metaforice este inima. Poeta pune la dispoziție *Radiografia inimii*: „Da, domnule doctor! Inima mea bate ca o casă cu / ușile deschise tuturor plecărilor. Aici s-au adunat / toate mările și oceanele lumii, iar paznicul farului / a lipsit doar cât să arunce o privire. Atât. / Inima mea bate ca o casă stând în așteptare... / Da, domnule doctor, în jurul casei este un câmp. / Noaptea, Caii de Mare vin și pasc lumină. / Suflul sistolic este atunci când Caii de Mare beau / apă în somn. / Și un pârau curge prin mijlocul inimii, domnule / doctor. Pârâul Căinelui. Sălciile cresc direct din / cer, ca niște șerpi cu clopoței. A fost o nuntă de / păsări aici, prin care a trecut lama unui cuțit / de bucătărie. / Aritmie este atunci când dansul în doi descrie o / singurătate cât toate singurătățile... / Da, domnule doctor, pasărea aceea, pe care o / auziți și dumneavoastră, este o pasăre mută / Golul acela, domnule doctor, este o fântână. De / fapt, două fântâni într-una. Pe radiografie se văd / clar chipurile care au privit în oglinzi dimineața, / când igrasia înflorește pe zăpezi...“

Poezia Florinei Isache merită toată atenția cititorilor, este inteligentă, are „suflu sistolic“, simptom al unei lirici grave, generată de trăiri puternice și sincere.

Vasile SPIRIDON

Din lumea „muritorienilor“

Apariția în anul 2012, la editura botoșăneană Axa (în colaborare cu Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani), a cărții simple intitulată *Poezii* (ediția a doua, definitivă, îngrijită de Gellu Dorian și cu o prefață de O. Nimigean), ne readuce în memorie existența unui poet al locului nu îndeajuns de cunoscut istoriei noastre literare. Este vorba despre Horațiu Ioan Lașcu (1964-1997). Prezenta ediție însumează poeziile publicate în cuprinsul a trei cărți: *Înălțarea* (1995), *Lacrima neagră* (1998) și *Învierea* (2004). Față de ediția integrală, din 2005, acum se face și o confruntare cu manuscrisele rămase în urma celui rapid plecat dintre noi.

Poet al existențialului, vibrând de plenitudine, Horațiu Ioan Lașcu a căutat să-și epuizeze scurta existență în cât mai multe registre. În plan creator, consecința imediată a fost aceea că el și-a sugerat trăirile avute cu o insistență și cu o intensitate care au capătat finalmente un tâlc premonitoriu pentru sfârșitul său. Horațiu Ioan Lașcu a înțeles să-și trăiască debordant viața, printr-o revărsare într-o geografie insolită („*mă transform în orient occident*

și miază-noapte și miază-zi / și nu-s / tu-i tropical dracului!“

– p. 148), obsedat să întru-nească pe o aceeași vectorialitate posibilitățile trecutului, prezentului și viitorului. Cuprins de sentimentul trecerii, poetul botoșănean tace, se îmbracă și pleacă de-acasă febril înspre pretutindeni. Dar nu înainte de a arunca un sfidător: „*ceas apăsător de ore, a timpului năluca, / în lături! – sunt pe ducă*“ (p. 110).

Spoliat de vremuri, oblojit de femei duioase (care îl cer, îl au și îl vând) și totuși fugăr în căutarea casei, a unui loc unde să-și adăpostească simțurile, boemul poet – sângărând ca fecioarele ori ca luna – simte cum inima îi trimite sângele în lungi călătorii spre alte ținuturi. Trecutul este văzut ca o necesitate, iar prezentul – ca pe o certare, ființa hăituită de himere fiind nevoită uneori să fugă de trecut ca să se mai poată privi în oglinda prezentului. Memoria îi plu-

tește într-o dulce indeterminare ce-i îngăduie să o închege în frânturile de capriciu ale momentului.

Sesizăm de-a lungul creației lui Horațiu Ioan Lașcu o înregistrare a experiențelor diverse, urmărite prin răsfrângerile lor în trecut, spre a fi readuse în prezent cu o intensitate amplificată. Chiar dacă eul liric și-a revendicat grabnic dreptul de a intra în lume, dând din picioare în placentă, pentru a ieși din noaptea neființei, există tentația de *regressus ad uterum*, unde-i cald și bine, înainte de plecarea pe tărâmurile de veci. Trecutul își crease lumea sa, prezentul își face de cap, iar viitorul gândește clandestin și pe ascuns. Consolarea rezidă în nutrirea unui sentiment de siguranță dat de putința perpetuării speciei: „*vor mai trece păsări pe cer/ va mai trece o vreme/ ploaia va răscoli pământul/ palmele mele vor mângâia alt lut/ alte înfățișări va lua chipul meu/ altminteri nimic nu și-ar găsi rostul/ nimic nu ar mai fi de rostit/ copii ar zăcea în pânțele/ mamei lor până la sfârșitul/ tuturor erelor*” (p. 236).

Cert este că „*din poet rămâne ceva asemeni prafului din cutia de scrisori*”, o profesiune de credință fiind de găsit în versurile „*mai cred/ că într-o bună zi/ Poezia îi va îmblânzi pe oameni/ și-i va face darnici pe zei*” (p. 159). Cea mai sigură protecție psihică se arată a fi cochetarea cu poezia, prin intermediul căreia ființa umană este capabilă să facă față probelor existenței impuse. Și aceasta pentru că poetul are darul de a se întoarce la sursele originare ale trăirii, cu o candoare insistentă, cu o delicatețe artăgoasă. Iar versurile sunt nutrite din datele unei psihologii sensibilizate, alertată, arzând pradă derutei, a cărei perspectivă este creată prin adâncirea conflictului existențial, a trăirilor desfoliate cu gesturi tremurânde și cu mătânii negre ale zilelor („*încovoiată rugă ce limpede te ceri?*” – sună ca o parafrază labișiană din poemul *Moartea căprioarei*). În același timp, definiția „*poezia nu-i batere/ din palme/ nici de aripi/ nici de picioare/ ci fruntea de pământ*” (p. 187) ne amintește de prosternarea din *Lecția despre cerc*, a lui Nichita Stănescu.

Convins că poeții blestemați își au soarta lor, pentru că nimeni nu-i interesat de ceea ce îi doare, Horațiu Ioan Lașcu pornește în experiența sa existențială nemijlocită înzestrat cu un bogat capital liric. El realizează o reușită personalizare, o circumscriere a accidentului afectiv („*niciodată vara nu fu fructuoasă/ sufletelor noastre în veșmânt de bal*” – p. 218), care îl determină să adopte atitudini plebeiene: „*trist trecător prin vreme și puitor de limbi/ a cărui destupare – infern – eu vreau să spun/ râvnesc să fiu un altul – rău astăzi – mâine bun*” (p. 209). Răzvrătirea sa de spirit boem nu este deloc haotică, ci direcționată cu inteligență, discursul său, departe de a se risipi în nebulozitate, dovedind o osatură bine articulată. Spectacolul libertății totale („*libertatea nu-i târfa nimănui*”) este mereu corijat printr-o discretă regie, iar adoptarea unei posturi a poetului condamnat se traduce și printr-un exercițiu de amestecare a unor bunuri simbolice comune și de adaptare la stilul umoral propriu. Nestabilizată într-un teritoriu infernal-volubil, respirația tavernală, precum și inspirația toxică și sfidătoare, întemeietoare de paradisuri artificiale, sunt evitate. În urma consumării vieții sale de boem și încetării răzmeriței simțurilor, poetului îi rămâne cheazășie doar lacrima („*har – pahar al neputinței*”), iar pe fundul paharului i se depune o drojdie sceptică, dătătoare a unei demonii visătoare.

Fracturate interior, violente prin înzestrarea cu o sensibilitate ce are tăria de a se fixa nu pe inconfort, ci de-a dreptul pe dolorific, structurile sufletești ale lui Horațiu

Ioan Lașcu se exprimă și prin severitatea funebră adoptată. Poetul nu inclusese inițial moartea printre planurile sale existențiale, extincția fiind văzută drept o remușcare venită dintr-o viață de demult sau drept o patimă absurdă. Însă de la o vreme începe să se dea de ceasul morții, pentru că înțelege faptul că ritmul său alert este totuna cu acela al stingerii. Treptat, se resemnează la gândul că sensul morții este conferit de inevitabila sa dispariție, că își poate pierde viața din... delicatețe („*uneori din pudoare/ murim cu mâinile între picioare*” – p. 242). Însăși iubirea îi dă un rost morții, îi aduce bucuria de-a fi, de a... trăi. Aceasta în timp ce „*nimic nu poate înlocui o dimineată curată/ măturată de întuneric precum o terasă ce-și/ așteaptă clienții o dimineată în oraș devreme foarte/ când trenurile își umflă plămânii să șuiere tare/ iar tu ești vecin cu iluzia*” (p. 61).

Este motivul pentru care coborârea în virtuala groapă neîmpăcată cu verticala îl determină pe Horațiu Ioan Lașcu să pună unei poezii un motto cu parafrază soresciană: „*ușor cu sicriul pe scări*” (p. 123). Intrată în casă sub chipul unei altfel de poezii și călcându-l în picioare cu acompaniament de cuie, moartea îl înalță pe eul liric de pe pământul întunecat al absenței la ceruri cu nouri goliți de apă. De acolo, el va aștepta „*domnia oaselor întregite*” (un fel de „cu moartea pre moarte călcând”). Până să fie bulgărit și umplut cu țărână, poetul vorbește despre brume și toamne căzânde și ne trimite memorii, din moment ce ne poartă în memoria sa antumă și postumă („*vă voi purta mai departe/ și nu am să mai spun nimănui/ cât de departe*” – p. 256). Restul e tăcere, adică miros suav de mortăciune, atunci când trupul i se va împreuna cu pământul.

Jocul fin de-a dezabuzarea constituie substanța lirismului însuși, dureros și surâzător. Eul liric realizează – ce banalitate! – că viața este tristă, că moartea rămâne o necunoscută, negăsind un loc unde ar mai putea trăi. Declarația că „*n-am fost pe de-a-ntregul/ al meu n-am fost/ niciodată al vostru*” (p. 17), sau, într-o altă variantă, „*rămas al nimănui al tău al tuturor*” (p. 278), ne amintește de cunoscutele versuri ale lui Ioanid Romanescu. Concluzia finală ar fi: „*cea mai tâmpită categorie umană sunt trăitorii*” (p. 97). Un apocalips al simțurilor naște totuși tremurătorul fir de iarbă, iar iubirea – numită „*copilărie tragică*” – îi lasă poetului fireasca impresie că poate învinge moartea („*Cu iubirea pre moarte călcând*”) și că se poate considera „*Singurul supraviețuitor din lumea muritorienilor*” (p. 97), din moment ce și-a întărit brațele sub povara trupului iubirii. Versurile „*nebănuită acum va fi nemurirea care/ cu gât de lebadă se apleacă spre oglinzile apei*” (p. 162) reprezintă o posibilă raportare la poemul eminescian *Ondina*. (Acolo, apariția lebedei – „*Și din chinuri ce mă-neacă,/ Eu sorb mirul cel curat/ Cum o lebadă se pleacă,/ Bând din lacul înghețat*” – trimite la orfism, ultimul cânt al lebedei, trădând suferința, devine simbol al creației. Mirul reprezintă la Eminescu pecetea curățeniei sufletești, iar lacul înghețat ar putea să semnifice incertitudinea în năzuința ei de a iubi.)

În chip de ultimă dorință pot fi citate versurile: „*dați-mi un răgaz măcar să-mi construiesc o casă/ altminteri nu-mi rămâne decât poezia mirosind a mortar proaspăt și/ toată schelăria adiind a pădure ei/ parfumul bradului parfumul ei și exactitatea scăderii*” (p. 51). Venit înspre cuvintele poeziei precum un temător băiat de țară, Horațiu Ioan Lașcu ne readuce prin versurile sale la viață, iar el se duce încet-șor spre moarte. A plecat asemenea multor altora, care au căzut „*puri și simpli*”, nu înainte de a ierta toate câte i-au fost iertate. Nu i se pot lua nici tinerețea, nici moartea.

- O carte în discuție -

POEZII de ION MUREȘAN, Ed. Paralela 45, 2014 Colecția Poeți laureați ai Premiului Național de Poezie "Mihai Eminescu"

Al. CISTELECAN

Poetul care nu poate scrie poezie

Ion Mureșan e unul (de nu singurul) dintre marii poeți – deopotrivă români și străini – care n-a scris nici o *poezie*. Și nici nu va scrie. Firește, face asta (adică nu face), pe de o parte, din neputință, iar pe de altă parte, din doctrină. Doctrina e, de fapt, cea vinovată de această neputință, căci ea o induce și o impune ca absolută. Poezia, pentru Ion Mureșan, nu poate fi scrisă, ci doar – cel mult – descrisă. De aceea el poate scrie doar *poeme despre poezie*, ori poate descrie cum e intrarea și ieșirea din poezie, dar nu poate scrie nicidecum poezie/poezia ca atare. Și atunci se consolează cu *poeme*, cu un fel de rapoarte aproximative despre poezie, artefacte cioplite mai grosolan și mai neisprăvite; cu ceva, în orice caz, mai la îndemina unui copist de viziuni și a unui vinător de himere și himere; sau – mai degrabă – a unei victime suplicate de propriile viziuni și himere, trăite spontan ca spasme corporalizate ale conștiinței. În bună mistică romantică (romantismul lucrează subversiv în toată poezia lui Ion Mureșan), poezia e acea esență volatilă a cărei simplă presimțire îi ia poetului mințile (ca la vechii aezi) și-l conduce numai-decât într-o stare de ebrietate imaginativă și de febră a transcrierii (căci Mureșan, ca profeții, doar transcrie vedeniile care-l scutură și-l zgâlție la propriu). Dar nu numai volatilitatea poeziei – față de care scrisul/scrierea ei e o profanare senzuală – îl oprește pe Mureșan, ci și intensitatea ei extatică, tensiunea participativă la un fel de ardere de tot și la un fel de kenoză istovitoare. Ca orice extaz, și cel indus de poezie poate fi recuperat (scriptural, se-nțelege, căci altminteri nici nu se poate) doar după ce-a trecut; nu-i de mirare că, deși folosește cel mai adesea prezentul descriptiv, cu gândul de a valida concomitența dintre criza extatică și transcrierea ei, poemele lui Mureșan par doar extrase dintr-o fișă de febră fatală (și devine limpede de ce vorbește, în *Cartea pierdută*,^[1] de „poetica urmei” și de ce exaltă „imaginea eidetică”, ambele modalități de recuperare a frisonului vizionar); oricât de elaborate (și sunt chiar extrem de elaborate, nu doar începând de la *Poemul care*

nu poate fi înțeles, unde deja se operează în scenarii simbolice și imaginative articulate cu rigoare și „rotunjime”, dar chiar din *Cartea de iarnă*; Mureșan nu e – n-a fost niciodată – un primitiv care sloboade doar rafale de fantasmatic și care scapă din mână cheia poemului; principiile de organizare și de muzicalizare discursivă, inclusiv o anume retorică a stuporii și fascinației, a violenței în binom cu gingășia, declamată persuasiv, s-au văzut chiar de la început; trucurile lui de *poeta artifex* ascuns în spatele unui *poeta vates* au fost chiar migălos evidențiate de Gheorghe Perian, odată cu relevarea dublei naturi a poetului, „rimbaldiană” și „vaticinară”),^[2] poemele lui Mureșan nu numai că-și prezervă aerul de sălbăticie, aparența de fragmente smulse dintr-un vertij, dar și apasă pe senzația că flama adevăratei tensiuni e dincolo de textul ca atare. Poemele stau doar în mijlocul unui peisaj de iradianță nescrisă și ineputabilă. Fișa interdicțiilor (de a scrie cu adevărat *poezie*) se mai încarcă, dincolo de volatilitatea himerică și de febra extatică indusă de această *esență* narcotică, și cu un imperativ de conștiință care-l obligă pe poet să nu primească poezia deresponsabilizată, pusă doar pe joacă și inventivitate; poezia e mărturie absolută, definitivă iar condiția ei e una ontologic paroxistică. Ea angajează fără rest și fără precauții. Intrarea în poezie e o aventură fatală, o miză existențială supremă. În ea, de fiecare dată, poetul își joacă viața. Firește că, atît ca „ideologie” și mistică de artă, cît și ca atitudine, toate astea pot fi – și chiar sunt – niște clișee patetice; după cîteva mii de ani, nu-i deloc de mirare că poezia a clișeizat tot ce se putea – ba chiar și ce nu se putea, de vreme ce fuga de clișee e cel mai imediat și mai eminent clișeu. Dar în poezie se-ntîmplă ca-n dragoste: toate declarațiile sunt făcute din clișee, dar ele se autentifică prin substanța pasională concretă. Asta face, în fond, și Ion Mureșan: umple cu un concret impetuos rituri de artă de mult codificate. Nici n-are rost să se ferească de primejdia reciclării romantismelor, expresionismelor

¹ Editura Aletheia, Bistrița, 1998.

² Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996.

și altor isme eventuale; căci virulența cu care le autentifică le scoate pe toate într-o flagrantă spontaneitate inaugurală (și inaugurativă totodată, măcar pentru seria de discipoli ai viziunii lansată după 2000).

Poate tocmai faptul (reprobabil în sublimitatea lui mistică și-n devoțiunea de febră) că nu poate scrie (nici măcar o) poezie, ci doar câte-un *poem*, l-a aranjat atât de rău prin istoriile literare care ajung la contemporani (și nici prin manualele școlare nu stă grozav). Măcar Alex. Ștefănescu procedează radical și nu se-ncurcă, în *istoria* lui, să-l pomenască; dar lui Marian Popa, care-l așează, totuși, în fruntea „puzderiei de optzeciști” clujeni, nu pare să-i sune deloc plăcut acest „lautreamontist și rimbaldian exacerbat,” un „nihilist cu imaginație” care face doar „cabotinism rîmărian, exersat cu tehnicile unui vulgarizator al circăriei de abator” și practică de zor „făcături speculind jocurile mizeriei fiziologice.”^[3] Aș zice că măcar esențialul acestor observații este numaidecît neadevărat: „nihilismul” lui Ion Mureșan se traduce direct în cel mai vibrant fond compasional din toată (dar toată-toată!) poezia noastră, iar „făcăturile” cu fiziologice – ce-i drept, de o fiziologie exasperată pînă la grotesc e vorba – nu sunt decît reportaje disperate din bolgia trupească, stigmatizate infernale ale cărnii în continuă detracare (căci Mureșan, ca și Baudelaire cumva – cu scuze pentru tupeu -, e un poet profund creștin, ba încă unul de rigori vechi și care continuă să vadă trupul uman ca pe o temniță; bucuriile cărnii – mai sunt și d-astea -, fie cît de intense, sunt marcate de semnul blestemului, ca și cum Mureșan ar primi în direct „păcatul original”). Manifestul – sau „programul senzualist” (ce-i drept, repede „infirmat”) pe care îl descoperea Eugen Simion^[4] în *Cartea de iarnă* trebuie luat nu pe partea lui de voluptăți și frivolități, ci strict ca gramatică a damnării și supliciului, concretizată în fulgurante și spasme carnale. S-ar fi putut, așadar, vedea „pozitivitatea” acestor „negativități” și s-ar fi putut chiar (nu-i de neimaginat, în orice caz) ca lui Marian Popa să-i placă poezia lui Mureșan, numai că n-a fost să fie. I-a plăcut însă lui Nicolae Manolescu, cel puțin la prima lectură făcută *Cărții de iarnă*, cînd îl „situa” pe Mureșan „lîngă” Mircea Cărtărescu, „cu toate că atitudinea lor față de poezie diferă radical”;^[5] pînă să scrie *istoria* admirația a mai scăzut (deși nu exclud să fie iar în urcare), așa că poetul abia de se alege cu un paragraf mai consistent. Această contragere admirativă (deși Manolescu procedează cînstit, căci citează – fără s-o submineze – și o opinie exaltată, numai că preferă să rămînă, firește, la a lui) e una din imputațiile nelipsite dintre cele aduse *istoriei critice*. Cît de concentrat, Manolescu îl pune, totuși, încă o dată (îl mai pusesese) – și definitiv – pe Mureșan în descendență rimbaldiană („Poate doar Labiș și Dinescu, dintre poeții contemporani, să fi stat în aceeași măsură ca Mureșan sub semnul poetului *Iluminărilor*”).^[6] Lucrul e ușor ironic, de vreme ce parte din rezerve se trag tocmai din faptul că Mureșan a publicat puțin (ce se-ntîmpla cu însuși Rimbaud, dacă Manolescu ar fi scris istorie franceză?!). La Dumitru Micu, în com-

pendiul *Literatura română în secolul al XX-lea*,^[7] Mureșan figurează doar în pomelnicul la grămadă. Poate că istoriile literare nu mai sunt ținute să facă justiția valorilor, dar și dacă cedează altor obligații și principii, ce fac ele cu poezia lui Ion Mureșan mi se pare caz de stridență imediată. (Las’că nici *dicționarele* nu strălucesc; *Dicționarul esențial al scriitorilor români* nu-l promovează între „esențiali”, iar în prima ediție a *Dicționarului general al literaturii române* articolul dedicat lui Mureșan e destul de după ureche; noroc doar că în varianta abreviată mai drege lucrurile Raluca Dună; și noroc – mai bun chiar – că în *Dicționarul scriitorilor români* articolul îi aparține lui Ion Pop). Una peste alta, însă, din istorii și dicționare Ion Mureșan nu rezultă cine știe ce poet important (ori baremi valoros). Ca să nu fac polemici degeaba (valoarea e cel mai indemonstrabil lucru, a zis-o Ibrăileanu) și nici previziuni, ci numai simple constatări de fapt, voi spune doar că Ion Mureșan e și cel mai important și cel mai valoros poet român de la finele veacului trecut și de la începutul celui de acum. Și poate are șanse și pe mai departe.

Deși, după cum ne zice Raluca Dună, n-a „constituit o revelație în momentul debutului,”^[8] tot atunci, din cîte ne asigură, la din contra, Radu G. Țeposu, Mureșan a fost „întîmpinat la debut cu mare entuziasm”^[9] (dar, ce-i drept, putea, totuși, să nu fie revelație, în pofida inundației de entuziasme). Fapt e că admirația a fost generală și intensă pînă la sperietura de sine. Asta cu toate că, fiind atunci în plin elan optzecist „realismul” și cotidianitatea, prin această grilă, nu tocmai potrivit, i-au fost citite și poeziile lui. Versul cu care se deschide *Izgonirea din poezie* – „nu am decît o singură prejudecată – realitatea” – a fost transformat în emblemă și pus să definească poezia și poetica lui Ion Mureșan. E drept că, după cum remarcă Nicolae Manolescu, „realismul” lui Mureșan e în răspăr față de al optzeciștilor din propria serie, întrucît la el e vorba de „refuzul realității de a intra în poem”, cel puțin de bunăvoie; dar apoi procesarea ar merge în persuadarea realului și în capturarea lui vizionară. Numai că acesta nu e un vers de poetică; e un vers de ricanare, nu de credință; de exasperare, nu de profesiune. E o proclamație sarcastică, nu patetică. Nu program, ci, dimpotrivă, contra-program. „Prejudecata” lui e imediat dezmințită (chiar în *Izgonirea...*), căci gramatica aplicată realului (sau realității, întrucît la Ion Mureșan e important pînă și „sexul” conceptelor, darmitate al cuvintelor utilizate în freatica imaginilor) e numaidecît una himerică; „prejudecata” sa crapă spontan și de sub ea se îmbulzesc, stihial, subliminalele, toate văzute „ciclopice”, cu un ochi terifiat și mirifiat deodată, care le mărește și le concretizează convulsiv. Realitatea nici n-apucă să fie îmbiată să intre în poem (d’apoi să mai apuce să refuze!), pentru că în acesta năvălesc, în turmă, sub-realitățile, infra- și supra-realitățile, stihiile unei percepții pur năzarnice. Realitatea nu ajunge nici măcar să se constituie în pînza pe care s-ar proiecta acestea; față de forța cu care vine jetul imaginativ al subliminalelor, ea e extrem de fragilă și plesnește numaidecît. Chiar dacă tehnic e vorba de o notație, de o „situație” mai degrabă (căci Ion Mureșan are nevoie de un fel de cadru epic sau măcar de o scenografie pentru rulajul vizionar), ea intră numaidecît într-o prelucrare halu-

³ Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mîine*, II, versiune revizuită și augmentată, Editura Semne, București, 2009, pp. 569-570.

⁴ Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, IV, Editura Cartea Românească, București, 1989, p. 538.

⁵ Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică*. Lista lui Manolescu, I, Poezia, Editura Aula, Brașov, 2001, p. 357.

⁶ Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*. 5 secole de literatură, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 1328.

⁷ Editura Fundației Culturale Române, București, 2000, p. 221.

⁸ *Dicționarul literaturii române*, II, Editura Univers Enciclopedic, București, 2012, p. 100.

⁹ Radu G. Țeposu, *Istoria tragică și grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Editura Eminescu, București, 1993, p. 79.

cinogenă; notația e doar pragul halucinației. (Ce-i drept, strict tehnic și textual vorbind, și poemele lui Mureșan pornesc, după recomandarea lui Camil Petrescu, de la un prag necesar al realului, de la un *memento* al cotidianității, dar nu „realiste”, ci himerice. Rare cazuri în care pornirea să nu fie strictă notație, decupaj imediat de cadru cotidian ca prag de bătaie fantasmatică – iar dacă retorica împinge această secvență-premisă mai încolo, ea e sigur recuperată –, cadru cu detalieri cât mai concretă, deși concisă, concentrată și densificată. De regulă, e un mic aranjament de scenografie, căci Ion Mureșan își pune poemele pe o scenă de cotidian, arătând gust teatral. Dar această definiție de cadru nu e decât o micro-topografie pentru epifanii fantasmatiche). „Realitatea” lui e doar pretext (și un pre-text) pentru procesiunea irealelor, pentru scenariul himerelor și al nălucelilor spontane, derulate însă cu concretețea cea mai „realistă” și în detaliile cele mai palpabile. Ion Mureșan a încercat să se acopere teoretic, pentru această manieră vizionară de subvertire a realului, prin poetica *imaginii eidetice* din eseu *Note la un Paradis pierdut*.^[10] Memoria lui e făcută, fără îndoială, din asemenea imagini; ea nu e decât o stare vizionară. Mureșan nu-și amintește lucruri întâmplătoare, ci lucruri neîntâmplătoare; nu vede lucruri care se văd, ci lucruri care nu se văd. În poetica lui și nimica mișcă; și încă mișcă impetuos și fastuos, în ceremonialuri. Cu cât lucrurile nu se văd și nu există, cu atât le vede el mai amănunțit și mai acut. Nu știu dacă imaginea *eidetică* procedează, după știință și savanți, cum zice el, dar sigur poezia lui așa procedează: „De la identificarea obiectului cu imaginea lui și pînă la a folosi ca pe un obiect imaginea însăși este doar un pas”. (Pe care, zice Mircea A. Diaconu, poetul, firește, îl și face de îndată, căci lucrează „cu imaginile în literalitatea lor”^[11] – iar aici literalitate și obiectualitate sunt totuna). Ion Mureșan vizualizează inexistentul, filmează himericul și apoi folosește imaginea irealelor ca pe niște obiecte extrem de concrete și imediate, ca pe o epifanie abruptă. De aici se trage senzația de vertij imaginativ a poemelor sale, de aici dimensiunea lor holografică și viteza cu care himera ocupă realul sau cu care acesta e tradus direct în himeric. Modul acesta de a instaura viziunea prin explozia himericului e prezent de la bun început, dar el devine tot mai metodic pe parcurs. *Poemul care nu poate fi înțeles* și *Cartea Alcool* relatează pure procesiuni himerice, epepeizări ale subliminalelor și parade grotesti ale inefabilelor. (Deși lucrurile, pe fundamentul vizionar, nu se schimbă de la un volum la altul, oricît de distanțate temporale sunt acestea, fiind vorba de una din cele mai „organice” efuziuni vizionare, a fost numaidecît remarcată, de toată lumea, o mutație de organizare a viziunii și textului; în varianta lui Cornel Regman, bunăoară, poetul trece de la „tehnica micilor unități speculate autonom și integrate prin juxtapunere” din prima carte la „transcrierea obsesivă de deliruri, viziuni și revelații” în a doua;^[12] și cu atât mai mult în a treia). Realitatea, ca dimensiune de pornire, explodează imediat sub impetuozitatea șarjei vizionare a himerelor; tot ce mai poate face poetul e să administreze, cît de cît, această șarjă (și e, într-adevăr, evidentă progresia terapiei muzicale aplicate izbucnirilor din profunzimi: anafora, repetiția, leit-motivul, tendința de a „cicli-

ciza” explozia sint, toate, procedee de disciplinare a stihialității; ca și replierea în clișeu, intertextualizările ironice, inserțiile de „cîntecele” în plină euforie a atrocității). Imaginația vine peste Ion Mureșan ca o calamitate iar scriitura lui nu e decât efortul de a pune această stihialitate dezlănțuită într-o structură ritmică de ritual, de a trasa linii izomorfe pentru reacția în lanț a fantasmaticului. Frea-tica acestuia nu doar sparge cadrele realului, dar ea devine tot mai intensă pe măsură ce se manifestă; e o imaginație care turbează – dacă mi-e permisă această populară – pe parcurs. În imaginația lăsată să se fenomenalizeze (căci sint și poeme în care Mureșan e tentat s-o blocheze, să-i dea doar echivalentul de muzică) se dezvoltă o forță de progresie geometrică și poetul abia prididește să-i noteze frenesia epepeizării. Iau un exemplu din *Pahar*, dar l-aș putea lua absolut de oriunde (și nu doar din *Cartea Alcool*, ci din oricare): „E o noapte feerică./ Luna tremură galbenă și rotundă în pahar./ Îmi bag degetul în pahar./ Apoi îmi bag mîna pînă la cot în pahar./ Apoi îmi bag mîna pînă la umăr în pahar./ Vodca e rece ca gheața./ Pe fundul paharului este o lespede mare de piatră./ Mai sunt frunze moarte și rădăcini negre./ Mai este o cizmă de cauciuc spartă./ Pe fundul paharului mai este o sobă ruginită./.../ Lespedea de piatră este albă cu vinișoare roșii./ Acum văd dihania” etc. Filmul detaliat al infrarealelor, inventarul văzutelor din nevăzut e o strictă manieră de încetinire, de îmblînzire a ritmului eruptiv al imaginației. Scriitura lui Ion Mureșan e (probabil literal) mult mai lentă decât eruptivitatea sa imagistică, de unde impresia că, deși copleșită de detalii, viziunea transcrisă lasă afară multe alte detalii, pe care n-a apucat să le noteze; peste densitatea transcrisă apasă densitatea imposibil de transcris; pe lîngă viteza notațiilor, trece, cu altă viteză, partea stihinică a viziunii. De la această febră a transcrierii filmice, copleșită și depășită de spontaneitatea viziunii, vine senzația (cel mai adesea tematizată de poet) de eșec brutal, de reportaj retezat al epifaniei. Densă, spasmatice, intense, video-clipurile himerice ale lui Mureșan mai și dau senzația că-s doar parțiale, că au prins doar o parte din spectacolul convulsiilor și baletului de stihii. Relevant în egală măsură cu mersul spre simbol (căci poemele converg, de regulă, într-un simbol, cel pe care poetul l-a explodat în pragul de pornire) este și „demersul” imaginativ ca atare, un fel de – zice Nicolae Oprea – „proces convulsiv condus pînă la frontiera metafizică”.^[13] Ritmul imaginativ depășește însă ritmul scriptural, iar ceea ce poetul apucă să transcrie, să fotografieze, cu un fel de migală panicată, e doar preludiul evenimentului central al viziunii, mai de fiecare dată simțit – ori doar presimțit – ca o întîlnire cu „dihania” (care nu numai că poate fi, dar și e adesea un înger) sau cu indicibilul materializat, dar inaccesibil și terifiant în agonia lui (cum e ochiul „mic, negru, răutăcios” cu care iese poetul din febra viziunii în *Grup de bătrîni lîngă casa poetului* din *Poemul care nu poate fi înțeles*). Însă abia aici, la această întîlnire, se electrizează sau adevărat imaginația poetului; se electrizează pînă se carbonizează, deoarece peripeția centrală și fatală e desenată doar prin oculurile spre ea, prin drumul spre himeră. Cînd dă cu ochii chiar de aceasta, poetul se oprește, căci, de fapt, dă cu ochii de însăși stihia spaimei și a descompunerii, de neantul revelat într-o formă și ca formă (deci concretizat și palpabil). Iar orice inițiativă de a deschide poemul devine deschiderea unei trape prin care

¹⁰ Din *Cartea pierdută*, ed. cit.

¹¹ Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Editura Aula, Brașov, 2002, p. 167.

¹² Cornel Regman, *Dinspre „Cercul literar” spre „optzeciști”*, Editura Cartea Românească, București, 1997, pp. 159, 160.

¹³ Nicolae Oprea, *Literatura „Echinoxului”*, I, Editura Dacia, Cluj, 2003, p. 212.

această stihialitate a neantului izbucnește la suprafață; sau, dimpotrivă, lumea e cuprinsă de un spasm de iluminare (dualitatea proceselor imaginative e o constantă structurală la Mureșan, depășind conduita ei programatică, și ea activă; dar ele nu sunt organizate în oximoroane „stilistice”, ci într-un dramatic oximoron ontologic – poate și al poetului, dar sigur al imaginarului său; și nimic nu e mai mult poetul decât imaginarul acestuia).

De o realistică – imaginativă însă, mai degrabă decât consemnativă – a vorbit, mai încoace (în prefața la *Băutorii de absint*, antologia scoasă de Paralela 45 în 2007), și Bogdan Crețu, crezând că ambiția poetului constă în „prinderea realului în insectarul labirintic al textului”. Drept probă de asemenea abilitate de prindere e adus *Poemul despre poezie* (din *Cartea de iarnă*) – una din artele poetice ale lui Mureșan, altminteri specie destul de frecventă și frecventată (și nu-i a mirarea, căci dacă există vreo fantomă care cutreieră tot timpul poemele, aceasta e chiar fantasma poeziei, mereu asaltată, dar tot așa de mereu cam degeaba). Poezia ar fi, după Crețu, „un artefact venit a-l ține pe om atent la provocările vieții”, așadar un fel de sistem de alertă. În realitate, cel puțin așa cum e definită aici de poet, poezia nu-i deloc un sistem de prevenție și apărare. Premisa (culturală într-o măsură, căci existențialul lui Mureșan și-a asumat culturalul) acestei profesii de credință e conceptul romantic de poezie salvatoare, de poezie exorcizantă, de poezie-pavază: „toată viața am adunat cîrpe să-mi fac o sperietoare” (desigur, nu pentru sine, de joacă, ci pentru cele pentru care sînt consacrate sperietorile, un fel de eroi salvatori ai straturilor – aici, straturi de spaime și angoase); dar nici măcar pentru această investiție temerară și emfatică poetul nu folosește „realul”, ci doar resturile lui, dejecțiile, inutilitățile; semn că poezia nu se face din realele propriu-zise, ci doar din cele aruncate, din cele stoarse de utilitate, din sacrificatele vieții. Poemul e, desigur, lucrare într-ascuns (ca la romantici), doar că turnul de fildeş ocrotitor e acum spațiul de „sub pat”, și el, firește, cetate protejată (cetate de copil, căci poetul romantic moare copil). Nu mai e cazul să subliniez parodiarea toposului, e prea manifestă. Tot romantică e și „durată” lucrării: poemul e treabă de-o viață, e vocație care ocupă ființa și și-o consacră sieși; cine scrie nu mai trăiește decât pe jertelnicul scriiturii. Poemul scris, venit a apăra ființa de duhurile rele, se dovedește însă mai angoasant decât acestea: „iar acum cînd e gata noapte de noapte sting lumina și numai/ bănuind-o acolo/ încep să urlu de spaimă”. Din proiectul poemului salvator, poetul s-a ales cu poemul panicard; scrisul nu mai vindecă, el doar terifizază; poezia nu mîntuie, poezia distruge. (Nici pomeneală, așadar, de sprijin în fața „provocărilor realului”; din contră). Acesta e sensul funest – care revine, e laitmotivul condiției poetice – al poeziei: o himeră curtată cu maximă devoțiune, dar care de îndată ce e văzută devine o Gorgonă. Dar blestemul poetului (care e chiar destinul lui) e să umble mereu după ea, fascinat de terifianta himerei și gustînd extazul în supliciu (la Mureșan, „extazul e o formă de supliciu” a zis Radu G. Țeposu,^[14] dar fie e mai adevărat contrariul, fie sunt egal de adevărate ambele). Din operă salvifică, poezia devine (prin intensitatea fatală a fascinației, prin stigmatul devoțiunii, fără îndoială) operă terifiantă; fascinația ei e o formă de teroare. Dar proiectul poetului (nu al poeziei) a fost unul „pozitiv” și nici vorbă nu poate fi că „el – poetul adică, n.n – s-a născut pentru a ne comunica exis-

tența unei realități negative în profunzime,” cum zice Ion Negoîtescu.^[15] Nu, poetul a avut gânduri bune, dar poezia e o vehemență care face să răbufnească răul lumii – și e ea însăși un torționar, nu doar un vas cu otrăvuri. E cea mai nefastă iubită – dar și cea mai absolut iubită.

Ce-l recomandă mai întîi și mai întîi pe Ion Mureșan este, după Ion Pop, „vehemența angajării în existențial” și „o trăire intens organică, paroxistică, a ceea ce s-a numit *realitate imediată*,”^[16] desigur, cu rezerva că această *realitate* nu e decât transparența de acces spre vedenii apocaliptice (Ion Pop vorbește chiar el de „imaginar apocaliptic”). Implicarea ontologică a poeziei e impetuoșitatea inițială, dar ea nu e mai mare decât implicarea poetului în cauza poeziei. Ion Mureșan, deși mai face și el jocuri discursive și – asta chiar mereu – fente intertextuale, a rămas poet cu misiune revelatoare, din cei care garantează versul cu propria viață și-și „pun grumazul între poem și cauza sa”. Vocația lui are regim mistic și e numaidecît atroce; ea e un blestem, după cum s-a spus de la bun început, iar poezia însăși e un vampir care trăiește cu sîngele poetului. Nu mai puțin e o iluminare spasmatică, o criză de extaz suplicial întreținută printr-o imaginație frenetică a concretelor. O imaginație care operează cu o spontaneitate sălbatică și în registre atît de concrete, de visceralizate chiar, încît fiecare pas al ei devine o convulsie a textului. Mureșan nu vede decât în concrete, în carnale și senzuale; din pricina acestei imaginații numaidecît materializante, salturile viziunii în metafizic par doar salturi într-un real și mai intens și mai dens. Dar de salturi în metafizic e, de regulă, vorba, de transpoziții ale condiției, de rupturi violente ale acesteia; de percepția dramatică a atrocității din suavitate sau, dimpotrivă, de cea extatică a suavității din atrocitate. Căci între extreme se mișcă acul viziunii, zgîlțuit de o tensiune care se manifestă printr-o succesiune de șocuri, printr-o suită de vertije ale imaginarului. Iar aceste extreme, atît de apropiate prin voltajul imaginației, ajung să se confunde. Nu-i niciodată sigur că atunci cînd poetul se află în paradis, el nu se află, de fapt, în infern. Dar și invers. Pentru că extaz și supliciu sînt, la el, o stare unică. De aceea Ion Mureșan poate cînta în cele mai suave ritmuri atrocitatea cea mai cumplită, poate „descînta” moartea într-o incantație de o candoare terifică: „Mie în somn mi-au înghețat mîinile,/ pentru că în somn e foarte frig./ M-au trezit și mi le-au tăiat.// Dormi, puiul mamei, dormi!// Mie în somn mi-au înghețat picioarele,/ Pentru că în somn e foarte frig./ M-au trezit și mi le-au tăiat.// Dormi, puiul mamei, dormi!// Mie în somn mi-a înghețat inima,/ pentru că în somn e foarte frig./ M-au trezit și mi-au tăiat-o.// Dormi, puiul mamei, dormi!// Acum sunt mort./ Eu nu voi mai dormi niciodată.// Dormi, puiul mamei, dormi!” (*Cîntec de leagăn*). Ion Mureșan, a zis Laurențiu Ulici, „e un poet care pune demonii să-i arate drumul spre îngeri”,^[17] dar și un poet care pune îngerii să-i arate drumul spre infern. Și care, culmea, găsește amîndouă drumurile deodată și merge simultan, beat de entuziasmul viziunii, pe două cărări: a infernului și a paradisului. Prins într-un cataclism vizionar de risc maxim, poetul nici nu mai cîntă imnuri ale vocației, ci doar proferă blesteme și afurisenii, într-o tentativă de exorcizare a atrocității din vocație: „Vers otrăvit, năpîrcă, cîntă cum ți-ai lipit buzele scîr-

¹⁵ Ion Negoîtescu, *Scriitori contemporani*, Editura Dacia, Cluj, 1994, p. 304.

¹⁶ Ion Pop, „Echinoc”. *Vocile poeziei*, Tribuna, Cluj, 2008, pp. 249, 251.

¹⁷ Cf. *România liberă* din 15 octombrie 1993.

¹⁴ *Op. cit.*, p. 79.

boase de buzele mele./ Cuvintele tale roase de riie, năpădite de păduchi, curvele tale de cuvinte/ mușcă sinii domnișoarelor, mășcă părul cărunt de pe pieptul bărbaților,/ pui de cățea, iubirile mi le-ai schilodit,/ viața mi-ai vlăguit-o, miera zilelor mele ai risipit-o pe limba nerușinaților!// Nu criticii, nu revistele literare, nu subtilii universitari îți vor da de capăt,/ ci hingherii, deratizatorii, Sanepidul, Securitatea, dermatologii, ginecologii, pentru ei,/ pe rînd, o să fii prilej de împlinire a muncii./ Cît despre mine/ viața mi-ai vlăguit-o, miera zilelor mele ai risipit-o pe limba nerușinaților". (*Viață distrusă de poezie*). Se-nțelege, firește, că imprecția e un imn suprem.

Această forță participativă împinsă pînă la atrocitatea implicării se sprijină, în poezia lui Ion Mureșan, pe o imaginație vizionară ce nu are atît gustul, cît vertijul inauguralului. Pe un scenariu deopotrivă catastrofic și inițiativ, poetul prăvălește un imaginar magmatic, abia desprins de sub incidența fulgerului nomotetic; Ion Mureșan trăiește cu teroarea „numirii” lumii, a primei „numiri”, cu angoasa că locul obiectelor va fi luat de numele lor. Imaginile sale, pe cît sînt de himerice, pe atît sînt de concrete, de materiale, ceea ce dă senzația că limbajul instituie, odată cu numele, și realitatea. Metaforele lui, violente pînă la năuceală și crude pînă la repugnanță, recuperează întreg scandalul numirilor primordiale, cu toată spaima și bucuria primei rostiri. De aceea cuvintele sale par încă pline de urme traumatice, de sînge și viscere rupte, ca și cum abia ar fi ieșit dintr-o geneză materială a limbii. Ion Mureșan instaurează climatul apocaliptic în cotidian sau împinge cotidianitatea într-o bruscă perspectivă metafizică: „Ancora grea înămolită între arcurile dormezei/ și lanțul încordat printre cearcafurile zdrențuite se pierde prin spărtura din tavan,/ prin gaura din acoperiș, undeva sus unde trage cabestanul divin./ Cînd conștiința e o fiolă de ser fiziologic îngropată în inimă/ nu mai e mîntuire” etc. (*Zeul trece cu secura pe umăr*) Vizibil deja încă din cele cîteva mari poeme din *Cartea de iarnă*, imaginarul lui Mureșan nu e unul de fulgurante stivuite sau înșirate ca mărgelile, ci unul care se desfășoară în ample perioade vizionare, în scenarii ale revelațiilor. Un vizionarism cu suflu, un vizionarism stihial e cel care electrizează brusc poemele, antrenînd de îndată un cod metafizic al realului: „Spiritul rînjea în marginea creierului, ca o maimuță/ ieșind udă din mlaștină, tremurînd în aerul rece,/ cățărîndu-se anevoie într-un mesteacăn – / asta mi-a arătat Dumnezeu în vis, în ziua a zecea a lunii,/ cînd vîntul a ridicat gunoaiile la cer.” Un auz unic, un tunel alb nesfîrșit, un os de bou de la ureche la ureche/ și măduva caldă împingînd sub tîmple foșnetul de lenjerie intimă al abstracțiilor – /asta mi-a arătat Dumnezeu în vis, în ziua a zecea a lunii/ cînd vîntul a ridicat gunoaiile la cer” etc. (*Poem*, din *Poemul care nu poate fi înțeles*). Vedeniile lui Mureșan, năzăririle lui au impetuoșitatea și carnalitatea unei apocalipse în direct.

Organizarea în scenarii și administrarea în ritualuri a acestui imaginar sălbatic devin și mai evidente în *Cartea Alcool* – și lucrul s-a observat numaidecît. Sintaxa trecerii lumii în grotesc se suprapune acum cu o fenomenologie tot mai manifestă a iluminării, investite amîndouă într-un proiect de compasiune, de afectivitate fără retorică, dar cu substanță autentică. Asta se vede și în multe madrigaluri în care declamația jucăușă a sentimentului e întretînută anume prin exaltarea imaginarului (o exaltare „ironică”, cu dedublare). Dar se vede mai cu seamă în marile poeme ale cărții, mari poeme ale literaturii noastre, de

fapt: *Pahar*, *Guleratul*, cîteva *Poeme*, *Cîntecul arpentorului*, *Amantul bătrîn al tinerei doamne*, *Întoarcerea fiului risipitor*. Și, probabil, ș.a. Se vede, la modul aproape manifest, în memorabilă odă a alcoolicii (*Poem*), în care viziunea devine pură compasiune iar compasiunea viziune; o compasiune care nu se scutește de umor, dar care nu lasă umorul decît să protejeze fondul de pathos al participării: „Vai săracii, vai săracii alcoolici,/ cum nu le spune lor nimeni o vorbă bună!/ Dar mai ales, mai ales dimineța cînd merg clătîndu-se pe lîngă ziduri/ și uneori cad în genunchi și-s ca niște litere/ scrise de un școlar stîngaci.” Numai Dumnezeu, în marea Lui bunătate, apropie de ei o cîrciumă,/ căci pentru El e ușor, ca pentru un copil/ ce împinge cu degetul o cutie cu chibrituri. Și/ numai ce ajung la capătul străzii și de după colț,/ de unde înainte nimic nu era, zup, ca un iepure/ le sare cîrciuma în față și se oprește pe loc./ Atunci o lumină feciorelnică le sclipește în ochi/ și transpiră cumplit de atîta fericire.//...// Dar Dumnezeu, în marea Lui bunătate, nu se oprește aici./ Imediat face cu degetul o gaură în peretele Raiului/ și îi invită pe alcoolici să privească./ Și chiar dacă din cauza tremurului nu reușesc să vadă decît un/ petec de iarbă,/ tot e ceva peste fire./ Pînă cînd se scoală unul și strică totul. Și zice:/ ‘În curînd, în curînd va veni seara,/ atunci ne vom odihni și vom afla împăcare multă!’ Atunci unul după altul se scoală de la mese,/ își șterg buzele umede cu batista,/ și le este foarte, foarte rușine.” Crișma e, firește, toposul privilegiat și preferat al lui Ion Mureșan. Dar ea nu mai este, la el, loc de boemă, loc de perdiție; ci un trans-loc, un limb, o stație intermediară; următoarea oprire e cerul sau moartea; sau și una și alta. Ea e, de fapt, frecvența pe care Ion Mureșan ascultă această muzică a compasiunii care a devenit propria poezie.

Titlul acestui volum e un manifest (nu o indicație tematică, deși am auzit că așa ceva ar fi) care propune cartea-drog, cartea-turment, cartea care-ți ia mințile pe loc, scriitura ca extaz. O carte-atentat, cum ar veni, și care pretinde/impune nu o lectură ca beție, ci de-a dreptul o lectură-comă. Nu carte, de fapt, ci butelcă; nu vorbe, ci votcă. Nu e prima dată că se scrie cu asemenea limbaj ebriofor. Limbaj de felul acesta, care-i lua foc în gură și-i ardea măruntaiele, a folosit, bunăoară, și Ieremia (iar cu Ieremia Mureșan mai are ceva în comun, ceva legat de dificultatea de a se avînta asupra cuvîntului, o ezitare religioasă în fața lui). Nu mai puțin confrății lui, unii spăimîntați pînă la terifiantă, ca și Mureșan, de vedeniile din capul lor. Ce-i drept, alcoolul lui Mureșan e mai degrabă o băutură profetică decît una de boemă (deși cam într-acolo l-au trimis toți comentatorii, în compania și-n tradiția narcomanilor de etile, din care-și face el însuși o listă de empatii), o băutură, așadar, care traduce spasmaticele viziunii și vorbirii, regimul de incandescență și violență al creativității, iar profetismul său rămîne o strictă ceremonie a intensității (vizionare și discursive). El nu profesează oracularități și nu face mesianisme, ci doar focalizează o condiție în care damnarea e iluminare, suferința trece în extaz iar extazele trec subit în tragic. E un dionisiac al suferinței ca scenariu existențial, un orgiastic al traumei cantabile, un poet care face din viziune un ritual și din ritual o incantație fantasmatică și un reportaj de vedenii.

Poetica de vedenii, de scenograme, se bazează de regulă pe o accelerație imaginativă ce duce poemele în pragul vertijului vizionar, alternînd viteza ceremonialică, lentă, a fantasmării cu precipitări și irupții. Grila de procesare rămîne

un joc de alternanțe, pendularea între real și himeric, pe un scenariu de treceri dintr-o dimensiune și condiție în alta. Uneori acest scenariu e mai transparent, mai metodic în spărturile și în epica metamorfozelor, precum și a schimbărilor de perspectivă. Un poem aproape demonstrativ în acest sens e *Bătaia*, cu secvențe „naturaliste” ce se deschid brusc spre halucinație și cu o epică duală a situațiilor: „Îl prinde iar pe cheluț de urechi și-l scutură,/ apoi îl sărută apăsător pe gură,/ apoi face un pas înapoi,/ ca și cum ar vrea să-l admire/ și-i dă un pumn în nas, cu toată puterea./ Plici! Face capul cheluțului pe ciment./ *L-ai mîncat fript* – zice chelnerul – *l-ai mîncat fript, uite/ cum îi bulbucă sîngele pe nas!!!* Brusc, cheluțul e de trei săptămîni în sanatoriu, stă pe balcon/ înfășurat în pături din păr de cămilă, privește munții înzăpeziți” etc. Reportajele acestor senzaționaliste de crîșmă nu sunt însă pure emisiuni

Ioan HOLBAN

Aripi de îngeri rămase de la masa de seară

La Botoșani, imaginea „tîrgului unde se moare” a lui Cezar Petrescu și a sadovenianului „loc unde nu se împlă nimic” s-a năruit pentru că, iată, în orașul lui Iorga și la Ipotești *se întîmplă* de un sfert de secol – o istorie deja – *Zilele Eminescu*, unde se acordă anual, premiile *Opera Omnia* și *Opus Primum*, onorînd excelența unor destine poetice împlinite, dar și speranța unor viitoare consacări ale tinerilor poeți debutanți. În timp, la Botoșani, în grija lui Gellu Dorian, se află ceea ce aș numi *Biblioteca poeziei române de azi* pe ale cărei rafturi se înșiruie atîtea antologii, în selecția autorilor, cîți premianți se vor fi perindat la *Galele* din 15 ianuarie, în fiecare an. Ultimul „venit” aici este Ion Mureșan, laureatul Premiului din 2014, care a lansat, în buna tradiție a *Zilelor Eminescu*, antologia *Poezii*, apărută, ca și celelalte, la Editura Paralela 45, în veghea poetului Călin Vlasie; în *Poezii* sunt „vechiul” poet, din urmă cu treizeci de ani și, deopotrivă, mereu „noul” Ion Mureșan pentru că

de fapte diverse, căci cheluțul bătut de inginer devine chiar poetul (sau poetul martor devine cheluțul victimă), iar halucinația celui dintîi se suprapune peste a celui al alt (cădere, pe jumătate, în copilărie), contopindu-se și despărțindu-se din nou (Ion Mureșan se joacă mereu cu identitățile „narratorilor” și „personajelor”). Din martor, poetul devine victimă, iar această identificare/asumare e cel mai spontan indiciu al fondului compasional pe care evoluează lirismul lui Ion Mureșan (sunt și indicii mai retorice, iar unele evident mai programatice). Jocul de perspective, realistă și halucinatorie, e dublat de o alternanță și mai dramatică, aceea dintre terifiantă și candoare, dintre atrocitate și suavitate. Juxtapunerile dintre halucinație și reportaj, după care funcționează motorul imaginativ, sunt agravate de cele dintre condiția inocentă a formei și condiția atroce a substanței puse în ea. Marele spectacol parabolic din Întoarcerea fiului risipitor e și un spectacol de perspective și de atitudini, menit, probabil, a fi „sinteza mureșeană” a scenariilor expiative și de iluminare. Scenariul final, filmul zilei învierii din *Ci eu singur sub pămînt*, s-ar fi putut opri mai repede (și ar fi fost mai dramatic, desigur), dar atunci n-am fi participat la franciscanismul absolut al compasiunii. Căci aceasta e, de fapt, materia cu care lucrează Ion Mureșan: nu alcoolul halucinației, ci acela al compasiunii tragice. Un poet mare e, firește, și un suflet mare. Poate nu-i obligatoriu, dar și dacă e facultativ Ion Mureșan nu e doar cel mai mare poet român de azi, ci și cel mai compasiv. (Nu e rău, din ambele pricini, că a devenit, fie cît de tardiv, un fel de vedetă, după cum rezultă din *Poetul „for ever”*: Ion Mureșan, cartea „gîndită și alcătuită” de Iulian Boldea și apărută la Editura Ardealul în 2008).

înfățișarea și verbul său reprezintă, de fiecare dată, *poezia* însăși.

Primii doi ani ai deceniului nouă din secolul trecut au fost excepționali pentru poezia noastră contemporană; apăreau atunci, în 1980 și 1981, *Faruri*, *vitrine*, *fotografii* de Mircea Cărtărescu, *Căntece de trecut strada* de Florin Iaru, *La fanion* de Liviu Ioan Stoiciu, *Fântâni carteziane* de Nichita Danilov, *La noapte va ninge* de Matei Vișniec, *1,2,3 sau...* de Traian T. Coșovei, *Mona-Monada* de Lucian Vasiliu, *Esopia* de Gellu Dorian, *Viața fără nume* de Ioan Moldovan, *Ieșirea din apă* de Ion Stratan, *Cartea cu retori* de Aurel Pantea, *Aduceți verbele* de

Marta Petreu, **Cartea de iarnă** de Ion Mureșan: se constituia *gena* poeziei tinere, se construiau punțile solide între modernitate și postmodernitate nu doar printr-o nouă paradigmă lirică și de sensibilitate, ci și prin asumarea unei *perspective teoretice*, înnoind complet poezia noastră de azi. Autorii amintiți au debutat cu acele cărți nu, însă, într-o horă vioaie a reîntregirii familiei fericite pentru că, iată, fiecare are personalitatea lui, bine marcată, câteodată, diferiți până la aparente adversități; generația '80 nu a intrat în literatură pe un program estetic unic, nici nu a fost expresia unei „școli” anume, mediile de formare, foarte active în epocă („Cenaclul de Luni” și „Numele Poetului” la București, „Junimea” la Iași, „Echinoc” la Cluj), punctând diferențe sensibile până la miezul însuși al structurilor imaginarului: ce-i va fi unit pe Mircea Cărtărescu și Nichita Danilov, pe Florin Iaru, Traian T. Coșovei, Ion Stratan și Lucian Vasiliu, Ioan Moldovan, Aurel Pantea, Liviu Ioan Stoiciu, pe Gellu Dorian și Ion Mureșan sau Marta Petreu? Paradigma literară și de sensibilitate, ideea de generație, în înțelesul pe care i-l dă Mircea Vulcănescu, („o grupare socială bio-psiho-istorică, în care predomină oamenii de aceeași vârstă, care se manifestă simultan, spontan, cu conștiința solidarității lor de vârstă”, spune Vulcănescu, în „Criterion”, în 1934), pentru că, în fond, fiecare are viziunea și filtrul său de percepere a (i)realității imediate, un mod de a se poziționa față de sine și în relație, cel mai adesea, tensionată cu lumea, structuri ale imaginarului poetic diferite, ironia, feeling-ul, sarcasmul lor, felul propriu de texturare a ființei (corporalității) și realului: negrul lui Nichita Danilov] nu e la fel cu negrul lui Aurel Pantea, străzile Bucureștilor sunt aceleași și, deopotrivă, cât de diferite în lirica lui Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei și Florin Iaru, după cum, biblioteca păzită de șobolanul Bosch în poezia lui Lucian Vasiliu nu seamănă cu bibliotecile lăuntrice ale lui Liviu Ioan Stoiciu ori Marta Petreu.

Între debuturile amintite, cel al lui Ion Mureșan s-a impus imediat, a creat o faimă care îl însoțește pe poet până astăzi; **Cartea de iarnă**, urmată, în timp, de **Poemul care nu poate fi înțeles** (1993) și **Cartea Alcool** (2010), afirma un poet „ca un iaz vânat toamna”, nevoindu-și poemul „ca un măr acru în gură”, în pustie, patruzeci de zile, meșterind o sperietoare din cârpe „peste un pumn de câlți”, ajunsă „cel mai perfect manechin pentru marile case de modă ale orașului” și, mai apoi, în **Poemul care nu poate fi înțeles**, paiata care „începe a vorbi și învie”. În cartea debutului, Ion Mureșan închipuie o cromatică specială care desparte/unește realul (galbenul său) cu eul liric (albastru e „culoarea” sa), dar, mai ales, pune distanțe între fantasma Orașului („Dacă vreodată vom ajunge în Oraș/ vei vedea și tu cum se deschid obloanele/ cum femeile aruncă în stradă aripile de îngeri rămase/ de la masa de seară”, scrie poetul în **De la fereastră**) și realitatea de la marginea lui: „La nordul orașului într-o carieră de piatră cântam stingheriți/ cântam: îmi amintesc îmi amintesc pe clădiri fluturau piei de/ sălbăticiune/ asfințea și începuse să ardă o cârciumă alburie cu flacără înaltă/ și tot atunci primirăm veste/ că un copil lunecând printr-o fereastră afară/ pluti un timp deasupra unui cartier marginal/ La nordul orașului într-o carieră de piatră cântam/ stingheriți/ aş putea să vă spun povestea unei văduve: o scară roșie/ rezemată de un turn/ apoi un vârtej de vânt și frunze/ venea din marginea câmpiei/ și-n inserare se

auzea un glas/ strigând peste întinderi: „Câine câine...”/ Dar cum mă veți crede când nu e mult de atunci/ la sfârșitul uneia din lungile voastre călătorii m-ați găsit/ beat lungit pe o masă de sticlă/ într-o vale ninsă între munți” (**O scară rezemată de un turn**).

Pe distanța care se jalonează între aripile de îngeri rămase de la masa de seară, aruncate de femei pe străzile Orașului și cariera de piatră dintre casele de la margine, pe care flutură piei de sălbăticiune stă *grumazul poetului*: „Adică eu îmi pun grumazul între lucru și cauza sa/ adică grumazul meu stă între poem și cauza sa/ cum stă uterul femeii între spermatozoid și ovul”, ne avertizează Ion Mureșan în **Înălțarea la cer**. Frapantă în volumul lui Ion Mureșan este limpezimea *poeticii* pe care o definește în **Cartea de iarnă** pentru toată poezia sa; textul-pivot este **Autoportret la tinerețe**: „Trebuie tată să rămâi între lucrurile utile/ eu voi pleca cu nebunii pe malurile râului la cules de podbal/ eu trebuie să păstrez memoria în afara ordinii învelind-o în nisipul/ roșu./ Trebuie tată să rămâi între lucrurile utile/ eu voi locui în podul casei voi bea vinul tare/ eu trebuie să exprim acel sunet fantastic de tăios ce se naște/ când numele se izbește deasupra lucrului pe care îl denumește/ Trebuie tată să rămâi între lucrurile utile/ eu voi dansa frumos în vis arătându-mi-se/ felinare umbroase”. Mai întâi, poezia e un joc al semnificantului cu semnificatul, tot ceea ce urechea omenirii, plutind pe „apele unei mlaștini printre albe stânci”, *aude*, primește nume, se în-ființează, lumea fiind chiar acest spectacol de gală al simțurilor care percep realul și al cuvântului care „se înalță ca șarpele din ou și se repede la lucrul denumit/ și-l umple de bube și semnificații”. Dar acesta este primul nivel, acela al organizării realului prin cuvânt, al ordonării haosului prin propozițiile – „întunecate smârcuri în capul omului”: e *spunerea* poeziei. Poetica din **Cartea de iarnă** își află miezul în pendularea viziunii și, implicit, a textului între *a exprima inexprimabilul* (cuvântul fantastic de tăios de la izbirea semnificantului de semnificat) și *a inexprima exprimabilul*: „Poezia menține echilibrul între rațiune și corp./ Stau cu ochii lipiți de zid. Puțin mai mult de m-aș iubi scoțându-mi/ ochii m-aș prinde cu orbitele goale ca și cu două ventuze de perete./ Atunci ai spune: firea contemplativă e ca o ușă dublă între două/ încăperi./ Și ai chicoti asemeni femeilor frumoase, care ori de câte ori li se/ împlinește o previziune fac câte o criză de maturitate./ Iată, cele ce au fost colcăie de semnificații. Nu mai departe la 17/ ani am avut ideea unui poem: statuia poetului sculptată într-o/ stâncă de pâine, spânzurată cu un ștreang de poarta unei fabrici/ îndrăgostiții scrijelesc cu briceagul pe pieptul poetului, de/ exemplu: GHIȚĂ + MONY = IUBIRE;/ Mai târziu: văd lumini printre aburii mâinilor./ Mai târziu: urmăresc cu degetul un bob de piper într-un pahar cu/ vin./ Apoi într-o iarnă sosești tu și ai aceste cuvinte pentru mine:/ Noi trecem dintr-un an în altul ca dintr-o cameră în alta,/ astfel îmbătrânim./ Mă plimb prin oraș cu pânze de păianjen în gură” (**Izgonirea din poezie**).

Poezia lui Ion Mureșan are două încăperi despărțite de o ușă dublă; în prima se află toate cele care „colcăie de semnificații”, în a doua, bobul de piper, în prima, cineva *zice* („Trăiește-ți viața conform gramaticii!”, de exemplu), în cealaltă, altcineva *cântă* („Buchețul de trandafiri ești tu iubita mea./ Buchețul parfumat de trandafiri”). În prima încăpere, poetul strigă „pe sub burțile simbolurilor”, în

cea de-a doua, după ce va fi trecut de ușa dublă, izbește semnificatul de semnificat, ca pentru a-i cere să se nască ori, poate, cu tunetul vocii Lui chemându-l pe Lazăr din morți, a patra zi: „Lazăre, ieși afară”, i-a zis Domnul; se spune, însă, că, apoi, Lazăr, înviat de Domnul din morți, n-a mai fost văzut răsând ori măcar zâmbind niciodată, în toată vremea cât a propovăduit credința între păgâni.

Momentul trecerii dintr-o încăpăre în alta va fi lămurit pe deplin peste treisprezece ani, în 1993, în volumul **Poe-mul care nu poate fi înțeles**: „Începe ca o foarte bruscă surzenie,/ Începe ca o foarte bruscă trezire,/ Peste gramatică trece o vedenie/ Și încâlcește părțile de vorbire./ Stai pe o terasă. Singurul ești/ Care vede o înaltă și pustie clădire/ Coborând din ceruri. Abia mai vorbești,/ Abia mai descrii minunata-i plutire./ Bărbați și femei urcă în poduri/ De unde te privesc prin lucarne:/ Cuvintele tale sunt vinete noduri,/ Gura, un negru clopot de carne./ Clădirea pustie coboară în piață./ Cerul se face alb ca de spumă./ Deasupra porții ei atârna o paiată/ Făcută din cârpe și gumă./ Te îndrepti înspre ea./ Tai ștreangul./ Lei paiata în spate./ Din ceruri se lasă o ninsoare târzie./ Ani întregi, zile nenumărate./ Pe străzi tot mai înguste, mai întortochiate,/ Treci mut, iar paiata pe umăr începe a vorbi/ și învie” (**Minunata plutire**): când peste gramatică trece o vedenie și când ființa trece *dincolo* prin viziune, se naște *poemul care nu poate fi înțeles*, acela care vine din poeticile suprarealistă și expresionistă, inexprimând exprimabilul, cum spune Ion Mureșan însuși în **Un car negru**: „nu toate sunt inexprimabile și nici toate exprimabile”. Sau, altfel, în poemul care dă titlul volumului, marcând încă o dată, definitiv, momentul când poezia trece din încăpărea simbolismului, exprimând inexprimabilul unor „scorburi vorbitoare” și al unor vremuri „pe când casa noastră înflorește pe țărmul unui limbaj lunecos”, în aceea a modernității unde, inexprimând exprimabilul, autorul lucrează la poemul „tămăduitor” care nu poate fi înțeles – piatră neagră și lucioasă, mlaștină verde, vâgăună în cer, stol de ciori: „Eu lucrez la poemul care nu poate fi înțeles./ El este o piatră neagră și lucioasă/ din care brusc începe să crească părul aspru/ a treizeci și trei de sălbăticiuni:/ El este mlaștină verde ce se întinde în piața orașului –/ din trestile ei latră moale, lingușitor o vulpe/ singuratică;/ El este mireasa de lemn (o, minunată mireasă/ de lemn!) – rochia vânător, gura de ierburi, scâncetul acoperind ca un mușchi alb fereastră;/ El este vâgăuna din cer și norul de sânge ce mârâie/ în vâgăuna din cer;/ El este stolul de ciori ce se rotește cu voioșie/ în jurul frunții,/ bruma neagră a frunții mele: limba, în gură e rece/ ca gheața și aproape casantă,/ ca o decorație acordată de Dumnezeu/ profeților;/ El este vinul care nisip se face în gura ta./ O, vremuri pe când casa noastră înflorește pe țărmul/ unui limbaj lunecos!/ Pe cuvintele ieșind din scorburi vorbitoare,/ Pe când cuvintele ieșind din scorburi vorbitoare,/ asemeni melcilor urcau pe ziduri.../ Apoi, blânde, prăfoasele arhive ale ospiciilor/ unde am cercetat semnele inventate de nebuni,/ unde am întocmit o mare istorie a lor,/ pe care scriind-o în chiar semnele acelea uscate/ nici eu vreodată nu am putut-o citi./ De aceea am cuprins-o în poemul care/ nu poate fi înțeles./ Văd capul rotund ca un balon de aur/ îndepărtându-se peste înaltele rafturi./ Aud valurile mării lovindu-se de zidurile unui/ înalt și galben depozit/ și aproape bătrân, aproape gârbov,/ cu aureola împăturită sub braț,/ mă așez la rând, după sute și sute

de oameni,/ să pot vedea și eu, măcar spre sfârșitul zilelor mele,/ poemul tămăduitor,/ poemul care nu poate fi înțeles” (**Poemul care nu poate fi înțeles**).

Izbirii semnificatului de semnificat și drumurilor, prin ușa dublă, prin cele două încăperi ale lirismului le corespunde, într-o altă ordine, raportul tensional între cosmic și teluric, *sus* și *jos*; calea e scurtă, cât fulgerarea unui blitz, în construcții, adesea, oximoronic (cum e, de pildă, „viermuiala îngerașilor carnivori” din poemul **Despre gurițele melan colice**), în același vers, într-o aceeași sintagmă, surpată între termenii surprinzători ai comparațiilor și faldurile somptuoase ale metaforei: îngerul vorbește cu glas de broască și de pasăre, lanțul încordat dintre cercurile dormezei se pierde prin spărtura din tavan „unde sus unde trage cabestanul divin”, ferestrele cârciumii se umflă ca niște săculeți de piele catifelată, dar și ca niște ugere de vacă, roiurile de fluturi sunt întunecate și foșgăie hămesite, lumea de jos apasă, strivește, izbește, e într-o continuă viermuială. Jos, totul bolborosește, foșgăie, se bâlbăie, icnește, mormăie, sâsăie, suieră, în contrast violent cu lumea de deasupra, a îngerului, fluturilor, a iubitei în rochie de sticlă, printre flori; dacă poetica se predă în poeme precum **Autoportret la tinerețe**. **Izgonirea din poezie** sau **Poemul care nu poate fi înțeles**, ora de stilistică a poeziei lui Ion Mureșan se află în primul text al cărții din 1993: „Îngerul vorbește cu mine cu voce de broască/ și cu voce de pasăre,/ vai, cum voi îndrăzni eu oare să-mi ridic limba/ printre buruieni,/ căci, iată, ferestrele cârciumii umflându-se ca niște/ săculeți de piele catifelată/ și ca niște ugere de vacă/ și din ce în ce mai aproape roiurile de fluturi/ întunecați/ foșgăind hămesite./ Și soarele cât un pui de găină și cât buricul/ degetului.../ E seară și inima intră între draperiile experienței/ sub mese pulpele femeilor sclipesc ca licuricii/ cei burdușiți de fosfor,/ vorbe de duh pufoase ca laba de pisică/ și icnetele scurte atunci când singurătatea prin/ sfârșul sânelui își scoate gheara/ și sfășie înfloratele rochițe;/ și râsul – mucigai liliachiu mijind în jurul gurii/ cum mijește mustața la adolescenți./ E seară, e târziu, mi-aud iubita/ în rochie de sticlă printre flori./ E seară, e târziu și-mi vine să-mi înghit mâinile/ pentru a avea cât mai multe ale mele înăuntrul/ meu./ E seară, e târziu, mi-aud iubita/ în rochie de sticlă printre flori./ Îngerul vorbește în mine cu voce de broască/ și cu voce de pasăre/ și-mi zice grindă putredă și vânat turn,/ burete cu perucă, burtică a spiritului și genunche/ ce sângerează/ pe-un prundiș de aur, și-apoi coboară-n mine,/ se înecă,/ bolborosind lasciv, se îndepărtează” (**Între draperiile experienței**).

Două sunt imaginile de forță, care fixează teluricul, *lutul* din poezia lui Ion Mureșan. Mai întâi, jos e al unui *univers acvatic*, cu sălcii, șobolani roșcați de apă, mătasea broaștei, lintiță, trestii, cu o oaie roșie și un lup cafeiniu sub sălcii; aici, înserarea e jilavă, până și poemul e plutitor și oboseala, lichidă, iar figurile care locuiesc în acest univers sunt idiotul urmuzian care „înoată în pielea goală pe sub masă”, înecatul care trebuie ținut de mână „cât timp mai țopăie broasca pe bolta cerească” și mai-muța peștilor, „spurcăciunea mică, putoarea asta de sub apă”: universul acvatic al poeziei lui Ion Mureșan e o *mlaștină*: o mlaștină verde ce se întinde în mijlocul orașului e poemul însuși, cum spune Ion Mureșan în textul care dă numele celui de-al doilea volum de versuri. Prima imagine, aceea a mlaștinii, exprimă inexprima-

bilul; a doua „figură” cu o mare forță de re-prezentare a lumii și poezicii lui Ion Mureșan, inexprimă exprimabilul este *capul poetului*: cap de om foarte bătrân *strigând ceva, cu totul nelămurit*, cum se spune în **Poetul. Mărturia unui copil** sau, ca în **Cântec de primăvară (3)**, un cap în care se află „crucea orbului”, două linii de piatră. *Poemul* – mlaștina verde ce se întinde în mijlocul orașului – și *poetul*, strigând ceva, cu totul nelămurit, constituie *pulsarii* lirismului lui Ion Mureșan, emițătorii undelor care fac „mesajul” (in)exprimat în **Cartea de iarnă, Poemul care nu poate fi înțeles** și **Cartea Alcool**. Dar *cititorul*, receptorul mesajelor stranii? A fost descris în **Minunata plutire**: paița din cârpe și gumă, spânzurată deasupra porții unei clădiri pustii, ștreangul îi este retezat de poetul care, ducând-o în spate, află când aceasta începe a vorbi și învie. Pentru ea sunt poemele care vin din aduceri-aminte („Adu-ți aminte: soarele mic, soarele mic și negru/ s-a dus demult peste deal./ Chipul de untdelemn, piciorușele purpurii/ între dulcile pânzeturi se zbenguie,/ ba chiar ies zbenguindu-se prin ușa crăpată până/ în mijlocul străzii,/ dar tu adu-ți aminte: soarele mic, soarele mic și/ negru s-a dus demult peste deal” – **Adu-ți aminte**), dintr-un proces-verbal („Asta a fost, în puține cuvinte;/ o oaie roșie sub sălcii/ se învârteste în cercuri mici” – **Dansul**), din consemnarea unei ziceri („Bine zis: du-te suflete milostiv la muntele înflorit!/ Dar cu pasărea asta mică și galbenă care țipă/ înnebunită îi urma mea” – **Călătoria**), dintr-un autocitat („Stau în ușa barăcii albastre./ Eu, cel iscusit, cel dibaci, cel viclean,/ poemul l-am isprăvit astfel: „Sub tichia nebunului întinsă cât pajiștea mării/ sfârâie și toarce molcom mașinăria sortii” – **Poemul plutitor**): acolo e poezia, (i)realitatea ei, pentru că uitării îi este (pre)dată realitatea: poemul, poetul și cititorul (re)compun *lumea nouă* a poeziei: „Tot ceea ce am uitat, molozul, zgura, resturile/ constituie într-adevăr realitatea./ Lucruri și fapte pe care dinții nu le-au putut roade,/ cuțitele nu le-au putut înjumătăți, din aceste/ produse ale uitării/ pe care gheare obosite le scot mereu din baia/ de acid a memoriei/ și le aruncă cu scârbă afară, numai din acestea/ se poate construi cu adevărat o lume nouă./ Șanțuri și gropi, șanțuri și gropi,/ sălbăticiune leneșă cuibărită între fragmente/ delicate de pulpe și coapse,/ între sâni desperecheați, de diferite mărimi/ și culori, șanțuri și gropi,/ trupul meu îmbătrânit într-o neagră dantelă îl înfășor/ și uitându-l pe veci, îl renasc” (**Constituirea realului prin uitare**).

Atent la toate detaliile, Ion Mureșan stabilește în primele sale două volume nu doar „actanții”, ci și calea receptării, felul cum trebuie să se apropie paița de poezia sa: pregătit pentru „o muzică verde și acrișoară ca măcrișul”, cititorul (numit și „Ariston cel beteag și chel”) trebuie să știe că poezia poate fi „un snop de urzici”, un cântec „pe jumătate putred” sau, dimpotrivă, rugăciunea creștinului („Doamne, rogu-mă Ție, auzi-mă și mă miluiește!”), în sfârșit, poezia năruie viața trăită ca viață, într-un blestem care s-a împlinit; „Vers otrăvit, năpărcă, cântă cum ți-ai lipit buzele/ scârboase de buzele mele./ Cuvintele tale roase de răie, năpădite de păduchi,/ curvele tale de cuvinte/ mușcă sâni domnișoarelor, mușcă părul cărunt/ de pe pieptul bărbaților,/ pui de cățea, iubirile mi le-ai schilodit,/ viața mi-ai vlăguit-o, miera zilelor mele ai risipit-o/ pe limba nerușinaților!/ Nu criticii,

nu revistele literare, nu subtilii universitari/ îți vor da de capăt,/ ci hingherii, deratizatorii, Sanepidul, Securitatea,/ dermatologii, ginecologii, pentru ei,/ pe rând, o să fii prilej de împlinire a muncii./ Cât despre mine/ viața mi-ai vlăguit-o, miera zilelor mele ai risipit-o/ pe limba nerușinaților” (**Viață distrusă de poezie**).

Ion Mureșan își scrie poezia precum lucrează un cioplitor în piatră: desprinde blocuri de sens, le așază altfel, în lumea nouă, într-o altă geneză: *scriam pe hârtie de parcă ciopleam în piatră*, scrie poetul în **Întoarcerea fiului risipitor** din **Cartea Alcool**. Poetul retrage din poezie tot ce este ornament și atunci poemul e esență, banală eventual, ca orice descriere a esenței („Și a fost seară./ Și a fost dimineată./ Dar asta a fost demult./ Și o singură dată” – **Facerea lumii**); ne învață cum nu trebuie exprimat inexprimabilul („inexplicabilul este jenant/ când e descris în termeni prea decenti” – **Întoarcerea fiului risipitor**); se lasă văzut de niște „oameni neîndemânatici”, cum, altădată, de un copil sau de un grup de bătrâni și cântă „forța neagră din capul meu”, deasupra aceleiași mlaștini verzi care se întinde în mijlocul orașului („Puternic e cântecul despre forța neagră din capul meu./ Mlaștina clocotește sub podele, se frământă sub scândurile subțiri./ Casa mea se scufundă” – **Cântec negru**); scrie reportaje lirice și compuneri – prima formă *literară* a (i)realului limpezit („Citea: „Primăvara copacii înfrunzesc./ Toamna frunzele cad din copaci./ Primăvara țărâni ară ogorul./ Toamna țărâni adună recolte bogate»./ Precise vrut el să ne transmită ceva” – **Mesajul**), sfârșind, adesea, într-un tipăt expresionist sau într-un cântec de leagăn al vieții/mortii: „Mie în somn mi-au înghețat mâinile,/ pentru că în somn e foarte frig./ M-au trezit și mi le-au tăiat./ Dormi, puiul mamei, dormi!/ Mie în somn mi-au înghețat picioarele./ Pentru că în somn e foarte frig./ M-au trezit și mi le-au tăiat./ Dormi, puiul mamei, dormi!/ Mie în somn mi-a înghețat inima,/ pentru că în somn e foarte frig./ M-au trezit și mi-au tăiat-o./ Dormi, puiul mamei, dormi!/ Acum sunt mort./ Eu nu voi mai dormi niciodată./ Dormi, puiul mamei, dormi!” (**Cântec de leagăn**).

În sfârșit, în **Cartea Alcool**, într-o carte a păcatului, nu-i așa?, ceea ce era sugestie în cărțile anterioare pare a fi convertire; **Rugăciune, Înviere, Colind, Întoarcerea fiului risipitor. Ci eu singur sub pământ** sunt poeme ale sentimentului religios; alături de cei de la cârciuma „Broasca Verde”, poetul crede că „Iisus a murit și a înviat” și are grijă de „Dumnezeul fragil”, pregătindu-se pentru „ziua celei de-a doua venituri a Mântuitorului” cu o rugăciune și un **Colind**: „Lumea se leagănă-n/ leagănul cerului,/ în fașă ne leagă nă-/ praznicul gerului./ Gândul cel rău,/ vaier și plângeri/ nu-ncap în aer/ de-atâția îngeri./ În iesle am pus/ culcuș toate cărțile,/ căci steaua de sus/ rescrie hărțile./ Gândul cel rău,/ vaier și plângeri/ nu-ncap în aer/ de-atâția îngeri./ Scrisă ni-i viața,/ Pruncu-i promis,/ se-ntinde gheața/ pe masa de scris./ Gândul cel rău,/ vaier și plângeri/ nu-ncap în aer/ de-atâția îngeri”: culcușul cărților și steaua de sus care le (re)scrie reprezintă capătul gâlcevii exprimabilului cu inexprimabilul și, poate, lucrurile cele mai frumoase, în orice caz, cele mai gingașe care sar din izbirtura semnificativului de semnificat, în poezia unuia dintre protagoniștii liricii generației '80.

Erotica Reloaded...

Marian Oprea nu e la prima „abateră”, ca să zic așa, în poza de selecționer al unei echipe de poeți ce se vrea vrednică; el recidivează cu această tenacitate de a strânge rîndurile în jurul unei chestiuni, a unei idei, probează perspectiva în a închea un volum colectiv, o antologie, reunind sub același titlu poeme și voci mioritice și nu numai. Pretextul compoziției de față se ițește din titlu: *Sexul frumos*, o tematică extrem de ofertantă și laxă, sintetizată nu atît inedit, cît mai ales inspirat într-o sintagmă ce pare arhi-fumată, dar e și azi la fel de impactantă. El însuși poet, Marian Oprea veghează periodic la bunul parcurs al liricii de toate vîrstele, registrele și vîele auctoriale, dînd bun de tipar încă unui volum ce colecționează lirică, de data aceasta de dragoste. Însă mai mult ca sigur dragoste e puțin spus, oarecum restrictiv, căci *Sexul frumos* articulează poetic o întregă artilerie a iubirii, cu toate subsidiarele sale evidente ori absconse, cu toate afiliațiile temei devalate din start și cu toți protagoniștii într-ale amorului și măștile lor diurne și nocturne. O antologie extrem de generoasă cu prinderea între copertile ei a atîția poeți și a atîtor poeme, dar cu toate acestea netranspirînd nici o clipă vreun iz de sentință definitivă, limitativă, căci alți autori și-ar fi găsit și ei locul aici fără doar și poate.

Erotica este așadar eroina momentului, o erotică în varii ipostaze și-n *n* limbaje, precum îi stă bine unui astfel de demers cumulativ. De la o erotică clișeizată ori obvios epigonizată, desuetă la o erotică a substanței, a mărcii personale, de la o erotică a cotidianului, a imediatului la una cu rezonanțe biblice, arhaice, cititorul parcurge distanțe în timp și spațiu, navighează pe apele involburate ale eros-ului și thanatos-ului în aceeași măsură: „Chiar dacă faptul de a fi femeie îmi pare o boală/ (o boală a materiei!), îmi plac al naibii de mult fetele:/ sunt la fel de simple și de frumoase ca bicicletele” (Mircea Bârsilă); „Iată, fecioare din Chios, răsare Lucafărul serii./ Marea e lină, văzduhul e greu de miresmele verii.”; „Străinul, care-aseară a poposit la noi,/ L-am ospătat cu pâine, cu vin și cu măslină./ I-am așternut în grabă un pat de frunze moi,/ N-am întrebat nici cine-i și nici de unde vine.”; „Iată, fecioare din Chios, răsare Lucafărul serii./ Marea e lină, văzduhul e greu de miresmele verii.” (Zorica Lațcu-Teodosia); „ce vietate ce muribund mă mai/ poate ascunde/ ca la o palmă răsărită privești/ ținuită de un cui ruginit/ înlăuntrul ochiului ești/ lacrimă trimisă la topit” (Robert Șerban); „un soare albastru răsărit din întunericul nopții-i femeia/ o sfioșenie-n halat de mătase care atunci când ți-e rău îți/ aduce ceaiul amar și-ți sărută sudoarea, îți citește din psalmi/ și aprinde lumânări parfumate (...)” (Sorin Gârjan); „venind din ape fără an/ ai fost o piatră-n Iordan// ai fost o pagină de scris/ cu fum pe pânze de abis// (...) a mai rămas din ochii ei/ mirosul florilor de tei” (Viorel Mureșan). *Trupul* se cere parcă devorat cu viteza luminii, poftit, mîngîiat, alintat ori brusc, într-o mișcare dublă deopotrivă verticalizată și orizontalizată, iar carnalul, nudul se gustă în detaliu, se mușcă și se sărută tandru-voluptuos în registre multiple, cu apetențe pentru detaliu, pentru realul proxim sau pentru ansamblu – acestea reprezintă ingredientele intrinseci ale ecuației dragoste-moarte. Astfel, trupul devine imago recurent în variațiuni de tonuri și imagini mai mult ori mai puțin plastice, debordînd a senzualitate, a obsesie, a imperios necesar; în vreme ce îndărătul acesteia febrile zbateri în doze infinit amprentate respiră o sinuoasă căutare a celui alt/ a celeilalte menite să împlinească, să compenseze, să vindece ori să defuleze temerile profunde ce macină sinele auctorial. Cu rimă ori practicînd un vers alb, ironizînd, zeflemizînd ori pur și simplu nostalgînd, poemele erotice din volum își vocalizează ba o proiecție, ba o retrospectivă, tentînd

totodată poetici ba experimentale, ba desuete, cînd agresive, cînd angelice – toate într-o mare a provizoratului, a vulnerabilității absolute umane. – „Să fie o căsuță, departe, -ntr-o pădure;/ Și amîndoi acolo; și numai amîndoi!/ Și-alături, căprioare uluitor de pure/ Să rumege luceferi în loc de păpuși.” (GHEORGHE AZAP); „trupul femeii,/ alb în noaptea camerei/ pîlpăie ca un crin/ și umerii ei luminează rotund” (Ion Chichere); „ea poate evada oricînd din acest trup/ dacă îmi lasă mie muntele acesta al lui venus” (Aurel Udeanu); „Haina ta/ o voi pune în geam/ contra soarelui,/ ca să te diger la întuneric.” (VIOREL SUCIU) – Cuplul arhetipal eșuează de cele mai multe ori, cum e și veridic să se îndepline, protagoniștii săi generici (iubitul și iubita) se caută și se curtează la infinit în ode, în blesteme, cu sarcasm, revoltă și tandrețe deopotrivă; ei se joacă, se tachinează, se desconsfiră, se privesc în străfunduri, se pierd și se regăsesc în poetizări diverse, în epicizări și-n experimentări insinuate sau nu într-un perpetuu balans dezechilibrat, într-un tango al senzorialului, auditivului, olfactivului acutizat. Poemele antologizate aici conviețuiesc organic, vociferînd ori șoptînd fiecare în funcție de abilitățile creative și de viziunea erotică auctorială proprie, dar absolut toate articulează ritmul ambivalent al singurătății în doi, respectiv al virtualei împliniri în cuplu. – „Oprește-mă alături, cînd e să-mi vină criza/ De a pleca departe fără” aparat de bord;/ Ascunde-mi pijama, cravata sau valiza;/ Cu lacrimile tale adu-mă de acord!” (GHEORGHE AZAP); „de joacă am uitat – apoi prin târg veniseră trei fete din Ardeal/ Suzana Ștefania și Alina pe care le-am urcat îndrăgostit pe-un deal” (Gellu Dorian); „Acum știu ea e femeia mușcînd aerul/ mustos ca un pepene” (EUGEN BUNARU); „Cînd ne iubim/ ni se topesc organele/ într-o singură aură/ într-un singur embrion” (Ion Chichere); „te-am căutat în buzunarul hainei/ pe care nu o mai îmbrăcasem/ din ziua cu furtuna bizară/ erai între două bucăți/ dintr-un ștergar” (Dana Katona); „divin etern-adorabil uneori mi se face un dor de ducă mă gîndesc la iubire mă/ pregătesc pentru ea ajung la bazinul cu apă termală aici sunt multe fete frumoase/ simt femeia ce are să-mi vină ca un dar de sus o recunosc o dezbrac din priviri mi-o/ închipui în nesfârșite orgasme îi spun ești frumoasă zice mersi îmi face loc pe pătură/ are forme de asiatică și o voce atît de plăcută de parc-ar săruta un falus în erecție (...)” (MARIAN OPREA); „Într-o secundă, ai rămas cu floarea goală (a ta,/ de-un rumen palid în galben-cănepiul dimprejur). O vedeam pentru/ întăiași oară (cu toate că, tactil, o mai văzusem). Mă aștepta întredeschisă/ ca o gură, cu buzele ușor răsfrînte (și uscate). Bancheta din spate era,/ totuși, strîmtă, încît tot ce-am putut să fac a fost să-ți mîngai floarea cu/ floarea ceastălaltă, făcînd-o să se-acopere de rouă. (...)” (Șerban Foartă); „azi noapte l-am visat/ pe liceanu/ avea o cămașă albă apretată/ înghețată totul în jur/ „ai un creier frumos”/ mi-a spus/ vedeți și dumneavoastră/ cu ce se poate lăuda/ o femeie” (Nora Iuga); „am toate motivele din lume/ să fiu fericită și iubită/ să mă simt frumoasă/ să împart dragoste tuturor/ așa îmi recitam încântată/ trecînd pe tinereții cu noul meu inel” (Moni Stănilă); „De dimineată până seara/ Visez la șoldul tău, Tamara,/ Cum să-i gust tainica dulceață,/ Cînd o să-l iau, pios, în brațe,/ Iluminat, ca pe-o icoană,/ Spre-a-mi mîntui viața-mi vană.” (Emil Brumaru) -

Balaurul auctorial ale cărui capete țîfnose și-n speță îndrăgostite sunt îmblînzite de brațul lui Marian Oprea își caută cititorul; acesta va alege și va culege penelurile care indiferent de generația căreia i-au fost cuasi-artificial circumscrise, indiferent de forma explorată și dăruită poemului rezistă nu doar în vremuri de criză, ci esențialmente sub vremi.

Întâlnire cu Vintilă Horia

„Este clar că în întreaga lui operă, Vintilă Horia pledează pentru o încadrare modelatoare în structurile vieții. Scrisul său are o profundă năzuință parabolică și operează cu nuanțe determinate, selectând motivul lecției istoriei, pe care o propune meditației contemporane” (Nicolae Florescu)

Dacă în primul deceniu postdecembrist, Vintilă Horia se bucura, alături de alți membri marcanți ai exilului românesc – Mircea Eliade, Cioran, Eugen Ionescu, pentru a-i aminti numai pe aceștia -, de o anumită vogă, astăzi, constatăm, cu insatisfacție, că Vintilă Horia a pătruns într-un con de umbră nemeritat. Figură reprezentativă a exilului românesc (după Vintilă Horia *„Exilul e un sentiment incomunicabil, o tragedie intransmisibilă”*, p. 23, *„În felul acesta, e de la sine înțeles că asumarea exilului presupune acceptarea unei vieți „situată în altă viață, cu totul deosebită, începând cu limba și terminând cu pâinea și cu vinul...”* „*Îl șeam din a exista pentru a intra în a fi*”, p. 27), Vintilă Horia a obținut în 1960 premiul Goncourt pentru romanul *„Dumnezeu s-a născut în exil”*: *„Succesul izbitor pe care l-a înregistrat, la începutul anilor '60 din secolul trecut, Dumnezeu s-a născut în exil, vine tocmai din replica pe care scriitorul știe să o dea istoriei dramatice din consemnarea propriilor sale evenimente biografice”*, p. 21. Din păcate, premiul în chestiune nu i s-a acordat datorită intervenției autorităților române ale timpului. Aparținând ultimei generații poetice antebelice *„generația de la 1939”*, care a editat pentru o scurtă perioadă revista *„Meșterul Manole”* (a se vedea în acest sens antologia *„Meșterul Manole”* cu un studiu introductiv de Al. Husar, Ed. Fundației Culturale „Memoria”, 2004), Vintilă Horia a preferat, după 1945, să rămână în străinătate, trecând succesiv prin Italia, Argentina, Spania, Franța, trăind astfel școala aspră a exilului în locul represiunii și marginalizării din propria-i țară. Iată de ce, în această penurie de studii dedicate lui Vintilă Horia – excepție o constituie cărțile Marilenei Rotaru și Georgeta Orian – apariția unei astfel de cărți este benefică. În acest context apare exegeza postumă a d-lui Nicolae Florescu, încheiată în octombrie 2013, iar la puțin timp (7 noiembrie 2013), acesta se stinge, spre consternarea generală. Nicolae Florescu (1942 – 2013) a condus seria nouă a *Jurnalului literar*, apărută în 1990, revistă în paginile căreia și-a propus și a reușit să recupereze o mare parte a exilului românesc, pentru că, adevăratele valori ale literaturii române din primii ani postbelici se aflau în pribegie: e suficient să-i amintim, bunăoară, pe Mircea Eliade, Cioran, Eugen Ionescu, Vintilă Horia, Horia Stamatu, Ștefan Băciu, George Racoveanu, Bazil Munteanu, Al. Busuioceanu, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Aron Cotruș, Emil Turdeanu și, evident, încă mulți alții. În acest context, actuala echipă a Jurnalului literar (Ileana Corbea – Florescu, Ciprian Dad, Liviu Soltuzu) își face un titlu de merit publicând prima carte postumă a celui care a fost Nicolae Florescu. Volumul în chestiune* apare în Colecția „Critică”, supliment al Jurnalului literar, continuă, astfel, mai vechile apariții de carte consacrate exilului românesc: *„Întoarcerea proscrisilor. Reevaluări critice ale*

literaturii exilului”, 1, 1998, *„Noi, cei din pădure! Reevaluări critice ale literaturii exilului”*, 2, 2000, *„Menirea pribegilor. Reevaluări critice ale literaturii exilului”*, 3, 2003, *„Resemnarea cavalerilor. Reevaluări critice și memorialistice ale literaturii exilului”*, 2002. Structurată în nouă capitole, lucrarea lui Nicolae Florescu trece prin toată opera lui Vintilă Horia, realizată în condițiile vitrege ale exilului, când este obligat, pentru a se întreține, să practice diferite îndeletniciri, care-l țineau departe de masa de scris. Se mai adaugă stigmatul autorităților române care, în 1945, l-au condamnat pe Vintilă Caftangioglu (Vintilă Horia) la moarte, fiind socotit *„criminal de război”*, pedeapsa comutându-i-se în muncă silnică pe viață, confiscarea averii și lipsa drepturilor civile. Nevoit să zăbovească prin Italia, are șansa de a-l cunoaște și frecventa pe Papini (aceeași pasiune pentru scriitorul italian o avusese și Mircea Eliade, care învățase italiana ca să-i citească *„Un om sfârșit”* și pe care-l vizitase la Florența în urmă cu aproape două decenii), apoi, traversează Atlanticul poposind până în 1953 la Buenos Aires. În treacăt fie zis, de acest miraj al Argentinei se simțise atras și Mircea Eliade în primii ani postbelici, după cum se poate constata dintr-o scrisoare către Stig Wikander, iar dacă Eliade a renunțat, fiica sa adoptivă, Giza Mareș, a emigrat în Argentina, unde a rămas, după informațiile noastre, până după 1989, când s-a întors în țară. Remarcabil ca poet și prozator, Vintilă Horia se dovedește în conferințele și eseurile sale un mare gânditor, atent la problemele epocii și soarta României postbelice, mărturisind, astfel, într-o scrisoare către Eliade: *„Niciodată în viața mea n-am lucrat cu atâta folos pentru mine și pentru țară”* (p. 61). Așadar, în ce constă acest travaliu pentru România? Grație recomandării lui Papini, Vintilă Horia ține un curs de literatură română la Universitatea din Buenos Aires, scrie articole și eseuri în diverse reviste românești din străinătate, ținea conferințe. Face recenzii la volume ale lui Cioran și Mircea Eliade. Nutrea speranța că se va întoarce în țară și va sprijini refacerea ei. Dar, până atunci, Vintilă Horia își continuă opera poetică (*„A murit un sfânt... nu este, așadar, doar una dintre cele mai semnificative cărți de poeme ale exilului românesc anticomunist, dar și prima operă relevabilă în configurarea unui puternic profil liric”*, p. 91), pregătește, în 1979, la Universitatea Catolică din Paris, un doctorat cu teza *„Drepturile omului în nuvela secolului XX”*, scrie o *„Introducere în Istoria Filosofiei românești moderne”* (*„Este vorba despre colaborarea eseistului român la o Enciclopedie a filosofiei moderne, publicată la Paris, tocmai cu un capitol sintetic, rezervat contribuției filosofiei românești la dezvoltarea gândirii universale”*, p. 108), în fine, în 1951, la Buenos Aires, Vintilă Horia se gândește la o *„Biografie a culturii românești”* ca un *„răspuns la măsliuirea culturală din țară și, în același timp, o revizuire modernă, făcută din perspectiva exilului, a diferitelor probleme culturale românești”* (p. 106), cu colaborări prestigioase, Vintilă Horia rezervându-și *„Romantismul în formarea culturii române”*. Ca o etapă pregătitoare în scrierea marilor sale romane apare nuvelistica lui Vintilă Horia scrisă, ca și poezia sa, în limba română: *„Iată, prin urmare,*

că nu doar **poezia** constituie un capitol privilegiat, nemijlocit creat în limba maternă, dar și că o parte din prozele nu mai puțin importante ale scriitorului se osteneșc să configureze același univers de **acasă**, pe care Vintilă Horia a fost obligat să-l abandoneze în mod nedrept, silit de oligarhia comunistă de la București să-și accepte condiția de exilat“ (p. 110). De mare utilitate în economia lucrării lui Nicolae Florescu sunt capitolele al șaselea și al șaptelea în care sunt examinați omul „tradițional“ aflat sub „teroarea istoriei“ și aportul **dreptei** și al **stângii** la istoria umanității. Ce se poate constata lejer este faptul că așa-zisa „stângă“, promotoare a revoluțiilor, atât de distructive în viața popoarelor, a introdus în lume teroarea, guvernarea bunului-plac și acumularea de bunuri, în pofida sloganurilor de bunăstare a maselor, ținute într-o permanentă supraveghere polițienească, spoliere și pervertire. În ceea ce privește „stângă“ românească postdecembristă, este lamentabilă: reunită în jurul unui partid, PSD, care excelează printr-un mare număr de corupți (citește hoți), care nu suportă detenția – deși nu mai sunt aceleași condiții din vremea lui Iuliu Maniu, Gheorghe Brătianu, Mircea Vulcănescu, Ion Petrovici, Constantin Noica etc. –, însă, după opinia noastră ar trebui condamnați la ocnă, precum Dinu Păturică. Iar șefii acestui partid, candidați la președinție, au condus după principiul lui Lăpușneanu: „**Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau!**“. Dintre romanele scrise de Vintilă Horia, „**Dumnezeu s-a născut în exil**“ rămâne celebru prin acordarea premiului Goncourt și campania românească potrivnică, care, de fapt, i-a făcut un serviciu, cartea vânzându-se într-un tiraj de 150.000 de exemplare. Scrie, deci, Nicolae Florescu: „*Romanul Dumnezeu s-a născut în exil, așa cum a fost conceput de Vintilă Horia, este una dintre cărțile esențiale ale spi-*

ritualității românești și poate mă simt îndatorat – precum Mircea Eliade, de altfel, – să atrag atenția că singura lui neconcordanță cu ideea capodoperei rămâne redactarea în limba franceză...“ (p. 264). Însă, pe noi altceva ne-a impresionat pe lângă o bună cunoaștere a antichității și m-am gândit adesea dacă vechimea și originile baladei populare **Miorița** nu sunt din acele timpuri îndepărtate, având în vedere că Nicolae Iorga și Ovid Densusișanu atribuiău Mioriței o vechime de trei – patru secole. Iată, așadar, ce strecoară, la un moment dat, în textul romanului Vintilă Horia: „*A început să cânte un cântec pe care nu-l știam. Era vorba despre un păstor, prieten cu o mioară care-i vestea moartea apropiată. Alți păstori voiau să-lucidă. El mulțumește fidelei prietene și o roagă să-i spună bătrânei sale mame să nu plângă pe mormântul său. Căci moartea îi era logodnică și-l iubea cu nespusă dragoste. Nuntași îi vor fi stelele, brazii, câinii credincioși, toți la un loc părtași ai viitoare sale fericiri. – Unde ai învățat cântecul ăsta? – E o poveste veche de pe la noi, balada mioriței*“ (v. „**Dumnezeu s-a născut în exil**“, Ed. Europa, Craiova, 1991, p. 69). Exegeza se încheie cu un portret al lui Giovanni Papini, care, nemulțumit de romanul timpului său, îi spune lui Vintilă Horia: „*Poate că ție, care aparții de un popor încă proaspăt și pur, îți revine sarcina de a reda acestui gen demnitățile de altădată*“ (p. 309). Ce s-ar mai putea adăuga? Doar că, în final, trecând încă o dată prin toată cartea constatam, cu satisfacție, că lucrarea lui Nicolae Florescu este de neocolit în exegezele viitoare ale operei lui Vintilă Horia.

* Nicolae Florescu – VINTILĂ HORIA între „ieșirea din a exista și intrarea în a fi“, Ed. Jurnalul Literar, București, 2014, 318 p.

Victor TEIȘANU

Dorin Baci: Școala speranței*

Dorin Baci a intrat în conștiința cititorilor săi ca un excelent creator de personaje epice, atmosferă și frescă a satului moldovenesc septentrional. Un sat care merge cu pași repezi spre disoluție, antrenând mari și dramatice dislocări de mentalitate și zguduind din temelii stabilități și certitudini străvechi. Puțini prozatori mai sînt interesați astăzi de soarta lumii rurale, a țăranului aflat de vreo cinci decenii într-o dureroasă tranziție, care i-a schimbat în chip tragic scara de valori și codul moral moștenit prin tradiție. Cu o concurență aproape inexistentă pe acest tronson tematic, și continuându-și demersul început acum mulți ani, romancierul botoșănean ar putea oferi epopeea acestor așezări rustice din nordul Moldovei, cu oameni în același timp aprigi și blinzi, cedînd ispitirilor morganatice ale înnoirilor sociale și totodată încercînd să-și conserve un statut specific. Satul Pădureni și împrejurimile, constituind perimetrul geografic comun mai tuturor prozelor autorului, devine un fel de Macondo moldav, unde timpul curge ireversibil și generațiile se succed pe nesimțite, totul derulîndu-se după legi tălăcuite și cvasimisterioase, greu de explicat. Un sat de cîmpie peste care istoria a lăsat răni adînci, necicatrizate, schimonosind idealitatea patriarhală și împingînd țăranul

spre ținte ce nu i-ar fi interesat cîtuși de puțin pe înaintașii săi. Unitățile de măsurat binele și răul, chiar trecerea timpului, se schimbă și ele neconținut, odată cu generațiile, deși totul la țară pare etern și imuabil. În realitate însă, după instalarea comunismului, satul traversează cu mari suferințe drumul de la țăranul legat ombilical de pămînt, prin navetistul care lucrează în fabrică și se mai ocupă, superficial, de muncile cîmpului, pînă la cei tineri, care părăsesc satul în căutarea alternativelor, rupîndu-se total de idealurile funciare ale străbunilor.

Cam așa stau lucrurile și cu **Școala speranței**, recentul roman tipărit de Dorin Baci și inspirat de întîmplări premergătoare anului 1989. Personajele, conturate la prezentare din cîteva linii, urmează să-și definească portretul în cursul acțiunii. Ele sînt vii, trăiesc intens, inclusiv înfrîngerile sau momentele de cumpănă. Protagonistul cărții este Andrei Livadaru, director de școală la Pădureni, ocupat pînă la uitarea de sine cu zidirea noului local al instituției. Un om ambițios, dornic să lase ceva palpabil în urmă și considerînd asta ca pe o misiune de la care nu poate abdica. Este la fel de hotărît ca tatăl său, care fusese lapidat de consăteni, în zorii socialismului, pentru că atentase la sacrosanctele lor proprietăți, încercînd

să le unească într-un soi de colhoz. Visul unei școli noi la Pădureni, urmărit cu înrîncenare de directorul Livadaru, îi lasă indiferenți atât pe săteni cît și pe colegii din învățămînt, fiecare în parte dedicîndu-se propriilor utopii. De cele mai multe ori scopurile lor se rezumă la aspirații erotice și bahice sau, cînd este cazul, la tihna și confortul familiei. Satul s-a împărțit, afectiv, în două tabere opuse. De o parte sînt abonații la cîrciuma lui Gheorghe Timofte, mai ales țărani vîrstnici, veterani de război, care-și înecă amărăciunea pierderii pămîntului în „debateri” interminabile, udate din belșug cu alcool. De cealaltă parte stau niște exponenți ai schimbării, ca Andrei Livadaru sau Victor Amitroaie, care îmbrățișează noile idealuri. Între ei se așează categoria celor indeciși, fără voință, vegetînd într-o existență fantasmagorică, precum Nicolae Păun sau învățătorul Todireanu.

În proza lui Dorin Baciuc indiferența sau lenea personajelor sînt de fapt consecințe ale deusolării, ale pierderii sensului existențial sub torentul transformărilor sociale, care au spulberat pur și simplu scara lor ancestrală de valori. Țăranii acestor proze au fost deposezați nu doar de pămîntul lor ci, mai tragic, de credința ereditară că acesta li se cuvine. Încît unii, în simplitatea lor naivă, cred și după mulți ani de la spolierea proprietăților, că mai sînt stăpîni de drept: „e pămîntul nostru, al cui să fie?... pămîntul a rămas al nostru. Noi îl muncim, nu vine altcineva să-l muncească... nu se poate să fie al altcuiva decît al nostru, pentru că îl muncim” (pag.37). Precum fierăria lui Iocan la Marin Preda, în **Trenul speranței**, ca în mai toate cărțile semnate de Dorin Baciuc, agora locală o constituie cîrciuma din centru. Aici se consumă debateri pătimașe și se lansează sentințe. Temele și motivele circulă, precum o sevă, dintr-o carte în alta, dar și eroii, vii sau morți. Asemeni lui Alecu Sticleț din precedentul roman, **Tatăl nostru de sub pămînt** (2009), aici Nicolae Păun este obsedat de o casă a sa, cu grădină, la periferia orașului, care să-i ofere iluzia întoarcerii în timp, dar eliberat de grijile și truda cîmpului. În pofida energetismului lor, uneori patetic, eroii lui Dorin Baciuc sînt pînă la urmă niște învinși. Angajați fiecare într-o luptă surdă cu ceilalți, dar și cu ei înșiși, în tentativa de a se adapta vremurilor, ei vor sfîrși prin a-și recunoaște eșecul. Un suflu tragic plutește constant peste narațiune, paralizînd în cele din urmă elanul personajelor și bunele lor intenții. Este, cum spuneam, înfrîngerea țăranilor vîrstnici, care și-au pierdut pămîntul, dar tot învinși vor fi și Andrei Livadaru, cel contaminat de năluca noii școli, soția sa Evdochia, cu o viață de familie în veșnic impas sau învățătorul Todireanu, fără un orizont clar, chinuit de pneumonie și îndrăgostit irațional de nevasta directorului.

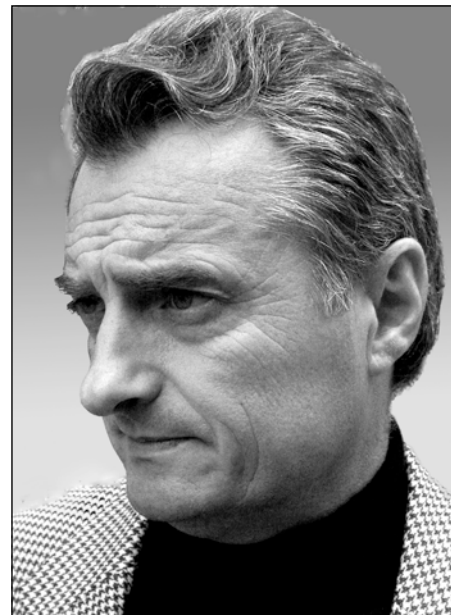
Ceea ce ni se transmite subliminal este lipsa de perspectivă a satului, condamnat la viață mărunță și plină de stereotipii obositoare, cu oameni care visează evadări și fericiri imposibile. Bărbații trec zilnic pe la cîrciumă, aflîndu-se în majoritatea lor sub efectul narcotic al votcii. Iar evadările sînt simple paliative, dramele individuale fiind hărăzite de autor, fără excepție, tuturor personajelor. Însăși căsătoria frumoasei Ana la oraș, cu un ofițer, constituie o evadare care însă n-o scutește pe eroină de un lung șir de tribulații. Nici fiul de țăran Alexandru Tipa, refugiat la București, în atelierul unui important sculptor, nu-și află echilibrul sufleteșc, o veritabilă pecete a nefericirii atingînd destinele tuturor. Dacă satul stă sub semnul tragicului, rezul-

tînd din înăbușirea brutală a iluziilor, viața unicului personaj urmărit în spațiul citadin, tînărul sculptor Tipa, vine parcă să sugereze că doar aici, în lumea ideilor și a creației, există șansa salvării. Sculptorul își asumă destinul, la început sub oblăduirea maestrului său de care, după crize de orgoliu și gelozie, se desparte definitiv. El se încumetă să intre, conform visului său simbolic, prin „poarta” pe care și-a ales-o, una a existenței pe cont propriu. Ca și paginile narrative despre sat, exhibînd caractere aproape rudimentare, dar animate de trăiri incandescente, chiar paroxis-tice, textele inspirate de arealul citadin vădesc o remarcabilă capacitate de adecvare stilistică și lexicală. Avem confruntări de idei între maestru și discipol, prilejuind autorului judecăți și construcții de rafinament. Schimbînd uneltele, Dorin Baciuc devine, la fel de convingător, analistul unor reacții psihologice complexe, cînd pulsația afectivă se află în ecuație cu gîndirea conceptuală. Războiul spiritual dintre maestru și emulul său, implicînd ciocniri de idei și teze artistice, este incontestabil pentru prozator o nouă ocazie spre a-și demonstra calitățile literare. Personajele par înzestrate cu un simț special, fiecare percepiind în felul său ostilitatea sorții și dorind să reacționeze ca atare. Nimeni nu se gîndește la defensivă, pentru că în adîncul lor, toți nutresc speranța victoriei. Acceptînd confruntarea cu soarta, eroii lui Dorin Baciuc pot fi priviți ca niște revoltați sui generis, care ignoră riscul, dar amină bătălia finală, parcă pre-știind că aceasta îi poate distruge.

Putem afirma că romanul are toate ingredientele succesului. Mai întîi, pentru că zugrăvește o lume rurală credibilă, cu pasiuni și gesticulații viscerale, dar și cu filtre morale aproape sacre. Gradarea tensională și inventivitatea scenaristică sînt în continuare atuuri importante ale prozatorului. Trăirea aspră și carnalitatea alternează la Dorin Baciuc cu finețea portretului feminin, cu epicul aburos al secvențelor erotice. Memorabilă este apoi drama orizontului limitat, a spațiului monovalent, în care eroii rurali se agită fără prea multe posibilități de succes. În contrapondere cu mediul intelectual și artistic metropolitan, unde aspirațiile elevate, depășind viermuiala instinctelor, pot fi îndeplinite. Există în roman și un omniprezent sentiment al tragicului pe care, în elanurile și revoltele lor ambigue, îl poartă cu sine toate personajele. În fine avem, spre deliciul lecturii, și pagini de proză fantastică, mustind de incontrollable energii magice, după modelul latino-american. Aici ficțiunea își anexează evenimente fabuloase, concepute în jurul unui incert miez de normalitate. Autorul și-a însușit perfect aceste tehnici de lucru, încît prezența elementului extraordinar intră parcă firesc în țesătura epică, deși supranaturalul sfidează legile spațiale și temporale, creînd practic o realitate paralelă.

Prozatorul are deja o paradigmă literară proprie, bazată pe unitate stilistică și pe admirabila știință de a contura pe spații mici, din cîteva linii, personaje și situații conflictuale plauzibile. Cititorul devine treptat aliatul naratorului, urmîndu-l într-o lume vie, spumoasă și nostalgică, gata de acțiune, dar și complăcîndu-se în lungi reverii, adesea pe fond bahic. Dorin Baciuc este un prozator viguros, plin de farmec stilistic, universul său epic fiind deja inconfundabil. Textele lui îndeamnă la reflecții majore, pentru că, monografiînd agonia satului și țăranului din nordul Moldovei, el radiografiază de fapt, prin extrapolare, însăși condiția umană, atinsă tragic de criza civilizației.

* Dorin Baciuc, *Școala speranței*, Editura Agata, Botoșani, 2013

Radu VOINESCU

Restituirea contextului

Știința din vechile cărți

Dintre toate operele lui Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică* s-a arătat mereu, de la prima editare (1883) – întâmplată abia la o sută șaptezeci și opt de ani de la redactare (1703-1705) –, o adevărată piatră de încercare pentru orice istoric literar, critic și filolog, în ciuda aparatului de deciptare pe care însuși autorul l-a pus, în paginile manuscrisului, la îndemâna cititorului său prezumtiv. Interpretarea acestui „prim roman al literaturii române”, cum i s-a spus, a fost abordată de sine stătător sau în contextul epocii ori al celorlalte scrieri ale principelui, de numeroase condeie, între care Nicolae Iorga, Dan Bădăraș, I.C. Chițimia, Virgil Cândea, Tudor Dinu, Ștefan Lemny, Gabriel Mihăilescu, Dragoș Moldovanu, Alexandru Dușu, Elvira Sorohan, Manuela Tănăsescu, Adriana Babeți, Ecaterina Țărălungă, Doina Ruști, Petru Vaida.

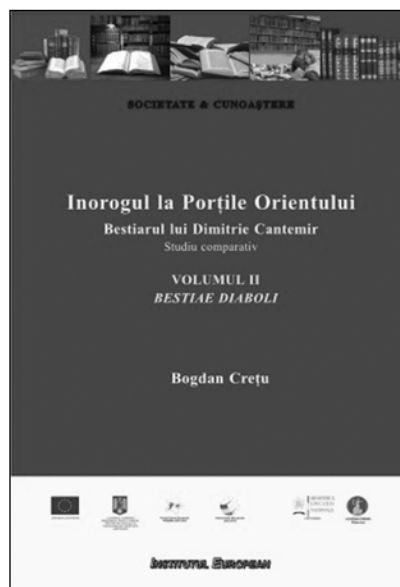
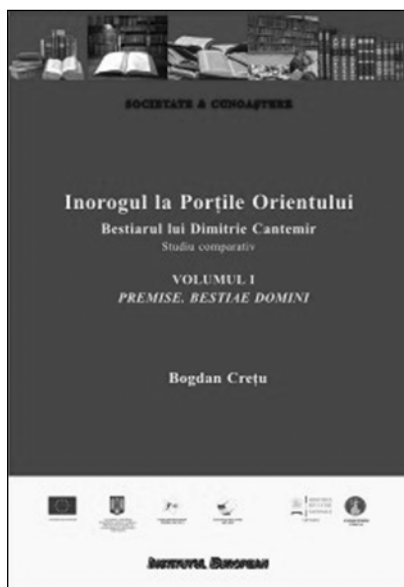
Acestora și încă altora, nemenționați în enumerarea de mai sus, li se alătură Bogdan Crețu, cu o remarcabilă, substanțială investigație efectuată asupra bestiarului implicat în carte, „infrastructura” ei, am putea zice. Este vorba de *Inorogul la Porțile Orientului. Bestiarul lui Dimitrie Cantemir. Studiu comparativ*, volumul I – *Premise. Bestiae Domini*, volumul II – *Bestiae Diaboli* (Institutul European, Iași, 2013).

Au trecut cinci ani între *Utopia neagră în literatura română* (comentată și ea la această rubrică, în numărul 1-2-3/2014 al revistei „Hyperion”) și lucrarea la care mă voi referi în continuare. Criticul aflat mai

la început de drum, îndrăzneț și promițător de atunci se arată, cu masivul studiu despre Cantemir, un hermeneut devenit sigur pe uneltele sale, un tânăr cărturar care a acumulat mult, atât în planul metodei, cât și în acela al cuprinderii unor domenii variate și nu chiar la îndemâna oricui. Sagacitatea sa în materie de istorie literară, dar și de istorie a culturii, fără de care critica, indiferent că se aplică asupra unor texte clasice sau asupra unora mai noi, nu ar valora prea mult, se dovedește, în acest volum, impresionantă. Pe deasupra, impune respect echilibrul imaginii generale, deși în mai toate cazurile sunt avansate și propriile opinii, dar aceasta se face cu o tușă polemică discretă ori renunțând în cele mai multe cazuri la polemică în favoarea unui fertil tablou al dialogului ideatic. Mai concis, avem de-a face cu un fin dialectician, înzestrat cu o clară dicțiune a ideilor.

Bogdan Crețu tinde către o erudiție – o spun din capul locului – care îl va așeza în scurt timp între criticii noștri de solidă formație. Nu este, după cum se poate deduce, singurul, și este îmbucurător să constat că, după foarte mulți ani de impresionism, de critică făcută mai mult cu mijloacele literaturii, adică

privilegiind subiectivul, după un model demult caduc, acela al „lecturii infidele”, promovat de Nicolae Manolescu, își face din nou apariția criticul-cărturar. Cel care nu mai „ficcionalizează”, dacă pot spune așa, actul interpretării, ci simte că este nevoie să-l sprijine pe temeinice cunoștințe din varii domenii. Nu vreau să spun că Manolescu nu știa teorie, ba știa și încă destulă, dar lejeritatea din abordările sale, mai apropiată de stilul revuistic, nu a

făcut întotdeauna bine textelor sale și nu a fost nici o școală bună pentru discipolii pe care i-a avut. Poate nu întâmplător, cei mai mulți dintre foștii doctoranzi îndrumați de el (ii am în vedere pe cei cu adevărat înzestrați pentru critica literară) au simțit nevoia, unul câte unul, să se distanțeze de cel care le-a fost profesor. Dincolo de distanțarea de om, și au fost destule polemici furtunoase între fostul maestru și foștii discipoli în presa culturală a ultimilor ani, e de văzut distanțarea de stilul lui Nicolae Manolescu de a face critică. Într-un fel, stilul unei întregi epoci.

Pe lângă metoda de investigare a temei enunțate în titlu, metodă la care mă voi referi mai pe larg în cele ce urmează, este de remarcat la Bogdan Crețu substanțiala cunoaștere a contribuțiilor care vizează sau doar vine în conexiune cu universul animalier și cu simbolistica sa, așa cum l-a conturat autorul *Istoriei ieroglifice* în insolita sa scriere. Și, fapt nu mai puțin important, buna structurare a discursului, înlănțuirea ideilor fac parte dintr-un spectacol al livrescului de cea mai bună factură. Un livresc intrinsec temei, dar care la Bogdan Crețu se manifestă ca parte a unei istorii vii, în acord cu actualitatea viziunii.

Actualitatea acestei analize înseamnă, în chip cu totul interesant, tocmai renunțarea la actualitate. Au făcut școală viziuni de tipul „...contemporanul nostru“. A curs multă cernelă pentru a se arăta în ce fel mari clasici se dovedesc, prin prospețimea și perenitatea operei lor, contemporani cu epoca noastră; cu alte cuvinte, scriitori care pot să ne mai spună ceva azi, în plină eră tehnologizată și informatizată. De data aceasta avem de-a face cu o lectură de tip invers. Adică una care să-l prezinte pe Dimitrie Cantemir în propria lui contemporaneitate. Altfel spus, o critică de tip contextual la un nivel la care domnitorul-cărturar nu a mai fost tratat. Ea solicită în cel mai înalt grad aplecarea către istoria mentalităților și a ideilor literare, către istoria mare, mai bine zis către acea „știință“ îmbălsămată în depozitele și în colecțiile speciale ale marilor biblioteci. O știință care la vremea ei părea a fi expresia avangardei gândirii, dar care azi, vai!, nu mai poate explica nimic din ce ne înconjoară. Poate, în schimb, explica, într-o măsură conșiderabilă, oamenii, faptele, ideile, scrierile lor din epoca respectivă.

Pentru aceasta, Bogdan Crețu vine înarmat, între altele, cu lecturi din texte precum diverse ediții și variante românești, ca și în franceză și engleză, ale *Fiziologului*, dar și din *Iconologia di Cesare Ripa Perugino, Cavalier di Ss. Mauritio e Lazaro*, apărută la Veneția în 1645, *The Bestiary of Philippe de Thaon*, o ediție englezească de la 1841, *Traité des animaux*, de Condillac, *Cynegetica* lui Oppian (poet greco-latin care a trăit pe la începutul veacului al III-lea d.Hr.), o ediție în trei volume, în limba engleză, tratatului lui Aelian, (autor latin care a trăit între aproximativ 175 și 235 d.Hr.), *De natura animalium*, cartea lui Moses Gaster *Rumanian Birds and Beasts Stories*, publicată la Londra în 1915, și multe alte rarități bibliofile, așa cum se cuvine în abordarea unei teme ca aceasta. Sunt, apoi, prețioase apariții de factură nouă, ca *Spiritualis unicornis. Das Einhorn als Bedeutungsträger in Literatur und Kunst des Mittelalters* (1998), scrisă de Jürgen W. Einhorn (cine putea scrie mai bine despre unicorn dacă nu un cercetător care se numește Einhorn?!), *Bestiario antico. Gli animali-simbolo e i loro significato nell'immaginario dei popoli antichi* (1997), de Francesco Maspero, *Medieval Bestiaries. Text, Image, Ideology* (1995), de Debra Hassig, antologia *A Cultural History of Animals in the Middle Age* (2007), editată de Brigitte Resl, *Animali Simbolici: Alle origini del bestiario cristiano* (2002), de Maria Pia Ciccarese, *Images et connaissances de la licorne. Fin du Moyen Âge-XIX-ème siècle* (1996; teză de doctorat la Sorbona, avându-l între referenți pe celebrisimul Michel Pastoureau, truvabilă și pe Internet) și multe altele, inclusiv o bogată

listă de apariții datorate cercetătorilor români, ocazie cu care am constatat, neofit în domeniu, că a existat un interes manifest pentru această temă în cercetarea de la noi, exprimat în numeroase studii și articole, cărți, îngrijiri de ediții și antologii. Prin urmare, este vorba, referitor la această din urmă observație, de un teritoriu nu atât exotic pentru cercetătorii români și pentru cei preocupați de istoria culturii în România, cât de o circulație mai restrânsă a contribuțiilor acestora.

Printre toate aceste informații deosebit de abundente, Bogdan Crețu se mișcă firesc, eliminând, prin naturalețea lui și prin lipsa de morgă, o anumită aprehensiune pe care o putem bănuși la cei mai puțin interesați, până la întâlnirea cu această carte, de lucruri livrești, de subiecte „vechi“. În postură de comparatist, autorul nu este un erudit dominat de ariditate. Dimpotrivă, scrie limpede și cu darul de a-și captiva cititorul, chiar dacă subiectele abordate nu sunt deloc dintre cele mai simple.

Un intermezzo despre imaginație

Nu avem de-a face, așa cum rezultă și din cele spuse până aici, cu o lucrare de pionierat în cantemirologie (presupun că am putea vorbi despre un asemenea domeniu specializat al cercetării literare românești). Cartea lui Bogdan Crețu, cu punctele ei de noutate și de curaj al abordării, venite mai cu seamă din explorarea și interpretarea unor surse bibliografice și ideatice inaccesibile cercetătorului român până mai de curând, se înscrie într-un șir respectabil de-acum. E, oare, nevoie să studiem cu atâta osârdie o operă care nu a marcat literatura noastră atunci când ar fi trebuit, deși, lucru important, a fost scrisă în limba română?! Simplul fapt că apar și desigur că vor mai apărea astfel de lucrări, explorând *Istoria ieroglifică* pe o direcție sau alta, reprezintă un răspuns în sine. Se întâmplă așa pentru că, o dată cu trecerea timpului, cunoștințele și percepțiile noastre cu privire la diverse fenomene se modifică, se extind, se adâncesc, ceea ce ne permite să abordăm lucrurile din unghiuri noi și să le investigăm mergând către alte profunzimi. În mod aparent deconcertant, autorul prezintă un punct de vedere învelit într-o manta sceptică în privința nivelului cunoașterii actuale. Este un scepticism numai în suprafață, retoric. Îmi propun, de aceea, în câteva rânduri, să elucidez întrucâtva această poziție a lui, care afirmă, nici mai mult nici mai puțin, că nu se poate spune despre cunoașterea oamenilor de azi că ar fi mai profundă decât a medievalilor și, încă mai rău decât atât, că imaginația contemporanilor e departe de a o egala pe a oamenilor evului de mijloc.

Dar iată opinia lui Bogdan Crețu: „...medievalii, pe care îi plasăm cu obtuzitate într-o „epocă întunecată“, au ajuns să fie compătimiți pentru „îngustimea“ modului lor de a percepe lumea. Noi, oameni ai mileniului al treilea, știm, ne place să credem, mult mai mult. Oare? Sigur, priza noastră la realitate este una mult mai apropiată de exigențele științifice, am experimentat mult mai mult, am supus cunoașterii mai multe aspecte ale realității. Cunoașterea noastră este una mai precisă. Dar este ea și mai profundă? Eu, unul, cred că nu: cu cât avem mai multe certitudini și mai multe posibilități de a ne edifica, cu atât imaginația noastră este mai pauperă, iar imaginarul mai anchilozat.“

De bună seamă, unii dintre cei care parcurg aceste rânduri le vor aproba cu înflăcărare. Ei sunt dintre aceia care, cum scriam cu vreo două decenii în urmă, cred că nu suntem decât umbre pe perețele peșterii, dar se folosesc cu fervoare de mijloacele tehnologice moderne pentru a susține asta. Alții sunt pur și simplu paseiști naivi. De cealaltă parte, vor fi des-

tui dintre cei care se vor simți lezați de această așa-zisă cecitate în raport cu cei vechi a omului modern, acesta din urmă capabil să trimită nave care au depășit deja limitele cunoscute ale sistemului solar, în stare să intre în codul genetic al unor specii, inclusiv a noastră, și să opereze modificări asupra unor secvențe din lanțurile polinucleotidice care constituie acizii nucleici, inducând mutații în viitoarele configurații biologice, inventând mașini care traduc gândurile în unde sonore perfect inteligibile, succedanele ale vocii umane, sau în texte scrise, care pot pune în mișcare roboți efectuând diverse sarcini la comandă vocală, sau nanoroboți cu care explorează sau repară țesuturi din adâncimile invizibile altfel ale corpului uman viu. Ce putea face din toate astea omul medieval ori chiar cel din epoca în care Einstein pune la punct teoria relativității restrânse și apoi a celei generalizate?! Nici măcar nu și le putea imagina.

Dacă se pune discuția în acești termeni, devăruul stă, ca de obicei, undeva la mijloc. Dreptate are criticul atunci când afirmă că oamenii din vechime nu trebuie subestimați (De altfel, imaginea „veacului întunecat” e depășită de ceva vreme în referirile istoricilor, prevalând o viziune mult mai nuanțată, care conștientizează că Evul Mediu a fost o epocă mult mai policromă și, în felul ei, plină de dinamism, în ciuda dogmatismului religios, cel care a generat prejudecata „întunericului”). Adaug aici și că o dată cu extensia fără precedent a cunoștințelor noastre de azi am uitat sau tindem să uităm o parte dintre cunoștințele celor vechi. Cum ar trebui să știm, specia noastră e neschimbată de cel puțin vreo cinci-șase mii de ani. Aceleași sentimente, același nivel de inteligență, aceleași probleme, cam același mod de a le exprima. Rezolvările anticilor sau ale medievalilor la diferite probleme de sănătate, de exemplu, nu sunt, până la un punct, superioare celor mai multe dintre metodele convenționale ale medicinei moderne. Câte dintre temele filosofiei contemporane nu se află deja la presocratici sau în marea filosofie greacă de după Platon?! E, pe de altă parte, un loc comun anecdota cu prelegerea lui Bertrand Russel despre rotațiile corpurilor cerești din vecinătatea Pământului, întreruptă de o bătrânică afirmând că Pământul stă pe o broască țestoasă și basta. Ce vreau să spun? Anume că (deși despre aceste lucruri am scris pe când eram, la rândul meu, un tânăr eseist) fiecare epocă are soluțiile ei la problemele fundamentale. Care soluții, între anumite limite, chiar funcționează. Steven Weinberg citează, într-o carte de filosofie fizicii exemplul lui Kepler, care a calculat destul de corect orbitele planetelor cunoscute la vremea lui (cinci, în afară de Pământ, Uranus, Neptun și Pluton fiind descoperite, pe rând, mai târziu), dar a făcut-o în cadrul unui model de sistem solar supus unei legături bizare cu cele cinci solide platoniciene: cubul, piramida triunghiulară, octaedrul, dodecaedrul și icosaedrul. *Sacrae scientiae indepingibilis imago!*...

Cu alte cuvinte, se poate spune numai luând lucrurile *cum grano salis* despre cunoașterea noastră, a celor de azi, că nu este mai întinsă decât a anticilor învățați și a cărturarilor medievali. Adevărate sau false, cunoștințele lor, adunate fel de fel de izvoare scrise, au presupus efort de investigație, de gândire, de transcriere și așa mai departe. Îi este imposibil, vizitatorului bibliotecii mănăstirii benedictine de la Admont, spre pildă, să nu se lase copleșit de amploarea cantitativă (fie și doar bănuită) a celor cuprinse între filele cărților acumulate în masivul locaș, de schițele și desenele care stochează imagini ale florei și faunei, împreună cu multe alte elemente considerate prețioase la vremea străngerii lor. În același timp, profunzimea acelor informații trebuie văzută, din perspectiva celor afirmate în pasajul reprodus mai înainte, ca fiind mai degrabă simbolică azi, când experimentăm coliziuni în acceleratoare de particule și când pare din ce în ce mai aproape identificarea ipoteticului boson al lui Higgs, când vorbim,

așadar, de acțiuni umane la niveluri situate la 10 la puterea minus 15 (10^{-15}) sau minus 34 (10^{-34}), ar fi obositor și nu cine știe ce util să înșir numărul de zerouri corespunzător, rezultă ceva de genul o sută de miliarde de miliarde de miliarde către minus infinit; trebuie reținut că fizicienii operează cu aceste dimensiuni de vreo sută de ani) ori când neurologii aproape că au reușit cartografierea integrală a creierului uman, când se pot sintetiza hormoni, enzime și așa mai departe. Profunzimea are, în știință, o dimensiune istorică.

Așa trebuie interpretată afirmația lui Bogdan Crețu și nu mi se pare o gratuitate să îi acord atât de multă atenție, întrucât mi se pare o problemă cardinală de filosofie a cunoașterii pe care tânărul universitar o tratează cu seriozitate, chiar dacă într-o cheie polemic-eseistică, necesară, însă, pentru a da culoare și accesibilitate ideilor sale.

Mă despart de opinia sa atunci când vorbim despre imaginația contemporanilor. Cineva s-ar putea să îmi replice că o cafea din Seul unde mesele sunt, de fapt, computere-tabletă de dimensiuni mai mari, ecrane prevăzute cu tehnologia *touch-screen* de la care clienții pot să își regleze proporțiile de zahăr și de lapte în ceașca de cappuccino comandată, să achite consumația transferând suma potrivită din contul bancar propriu în cel al stabilimentului, să își cumpere bilete la loterie, să își programeze o călătorie cu trenul ori să se întrețină în sistem *video chat* cu prietenii de pe rețelele de socializare nu este decât un mic avans al progresului tehnologic unde au fost puse în practică tot felul de vrăji anticipate, dacă nu în basme, măcar în povestirile și romanele lui Jules Verne. De acord, dar să ne gândim că am avea doar o viziune superficială recurgând doar la asemenea analogii. Imaginația celor vechi a fost completată incommensurabil de imaginația celor de acum. Toate acestea înglobează – ați înțeles bine – cunoaștere și imaginație. Este cunoscut faptul că astronomii și cei care lucrează la tehnologiile spațiale s-au inspirat din descrierile unor aparate găsite în cărțile de literatură SF (imaginația modernilor, sprijinită pe cunoașterea avansului din fizică și astronomie), că realizarea concretă a unor aparate și dispozitive care fac astăzi viața comodă s-a inspirat de simulacrele din filmele de aceeași factură.

Și mai este ceva de spus. Imaginația celor de azi funcționează diferit, dar nu mai puțin uluitor. Nu vreau să mă opresc la cei care creează jocuri virtuale sau pun la punct facilitățile de diverse feluri ale programelor de calculator. Își pune cineva problema câtă imaginație – vorbesc despre ceva ce vine foarte evanescent, aparent, în contact cu imaginația despre care vorbește Bogdan Crețu în *Inorogul la Porțile Orientului* – implică uneori teoriile științifice? Această imaginație științifică (nu am în vedere aici și imaginația implicată în crearea de experimente sau de condiții experimentale, cum ar fi cele în care se caută punerea în evidență a neutrinoilor sau a miuonilor ori prin care se creează elemente chimice rezistând câteva miimi de secundă sau se adaugă listei Berkeley particule elementare) nu este cu nimic mai prejos decât fanteria literaților și a artiștilor în genere. E neapărat de remarcat de câtă imaginație este nevoie în geometria riemanniană, în studiul și înțelegerea mecanicii cuantice, în conceperea și înțelegerea unei varietăți topologice (*manifold*), de exemplu.

Ar fi o imensă eroare dacă progresele noastre de azi ne-ar opri din studiul și înțelegerea imaginației celor vechi și a produselor acesteia. Pierderea contactului cu limbile și literaturile clasice din cauza unui sistem de învățământ și de cercetare literară defectuos conceput în ultimele decenii, cu mult accentuat după 1990, au generat pentru cultura română, și așa rămasă în urmă la acest capitol, pierderi imposibil de evaluat cu exactitate în dimensiunea lor. Aceste „gratuități”, cum sunt tentați mulți să le califice, constituie baza pentru orice cultură viabilă. De aceea, când vedem în cercetarea mai nouă aseme-

nea interes (pe lângă o lucrare dedicată tot bestiariului cante-mirian, de Doina Ruști, aș menționa și cartea Roxanei Zanea, *Miraculosul. Forme și manifestări în literatura și arta occidentală*, care nu se ridică la nivelul studiului pe care îl discut în aceste rânduri, dar reprezintă un moment mai mult decât încurajator) el ne spune ceva precis: nu putem să înțelegem cine suntem – acum, ca și peste cinci sute de ani –, dacă pier-dem legătura cu istoria mentală a speciei noastre.

Critica de tip contextual

Studiul lui Bogdan Crețu despre făpturile *Istoriei ieroglifice* se articulează pornind de la premisa, corectă, că: „Unul dintre marile păcate ale cercetării actuale, cel puțin în cultura română, în care nu există nici o tradiție a verificării informa-țiilor la sursă, nici posibilitatea de a avea acces la aceste surse, este denaturarea mesajului operelor vechi prin smulgerea lor abuzivă din contextul firesc. Aplicăm asupra textelor clasice tot felul de grile de lectură, care de care mai îndrăznețe [...], dar nu facem un lucru esențial: nu ne îngăduim efortul de a reconstitui mentalitatea care le-a dat naștere, nu mai înțelegem valorile care le-au generat, tipul de *cunoaștere* pe care ele o ilustrează.”

Pentru aceasta apelează la surse rare (aș putea adăuga exo-tice pentru criticul român) de genul celor indicate mai sus. Dacă Dimitrie Cantemir a găsit cu cale să atribuie animalelor cunoscute în vremea lui (Bogdan Crețu insistă, pe drept cuvânt, că și cunoașterea rezultată din consultarea bestiari-ilor care circulau în epocă, oricât de fantastice par azi, a trăsăturilor fizice sau a unor comportamente, mai mult sau mai puțin documentate, adesea fantasmagorice și ele, ale acelor ființe avea rang de maximă validitate epistemică) anumite caractere, lucrul acesta era în concordanță cu percepția și cu nivelul de cunoaștere de la limitele secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea. Nu este o sarcină ușoară, dar autorul se achită admirabil de ea, făcând un instrument bine temperat din eru-diția pe care i-am apreciat-o deja.

Ca să fiu mai exact, informațiile nu sunt aduse în pagină pentru a etala sursele și lărgimea de cuprindere aparținând autorului, ci pentru a contura cât mai edificator datele proble-mei, iar la final, pentru a prezenta propria concluzie. O sar-cină nu lipsita de riscuri: „...pentru a înțelege dialogul per-manent pe care măștile animaliere din *Istoria ieroglifică* îl poartă cu diferitele surse din Antichitate până în Evul Mediu târziu este necesar să reconstitui acea gândire specifică fiecă-rei epoci în parte și mai ales *epistema* specifică epocii și are-alului cultural în care și-a scris principele moldovean capo-dopera. Altfel, te pasc nenumărate capcane. Riști, de pildă, să muți în alte sisteme de cunoaștere unele animale cum ar fi liliacul, castorul, vidra, bătlanul, struțul, girafa și chiar ino-rogul, care pentru cei vechi erau, fără dubiu, hibrizi. Riști să acorzi o reputație pozitivă unor animale care reprezentau, conform aceluiași sistem simbolic, atribute negative. Riști, de fapt, să nu detectezi contextul care este obligatoriu pentru a putea interpreta potrivit un anumit simbol. Sau, în fine, riști să pierzi foarte mult semnale intertextuale, foarte multe aluzii sau chiar să răstorni cu totul sensul pe care textul îl constru-iește conform codurilor, valorilor, prejudecăților epocii care l-a generat.” Teza este aceea că „potențialul simbolic” al ani-malului a fost folosit în *Istoria ieroglifică* și mai puțin cores-pondențele vizibile între animal și om.

Un adevărat regal al informației și al argumentației îl con-stituie, de pildă, analiza Hamelionului și a motivelor pentru care Cantemir l-a pus în rolul lui Scarlat Ruset, sau a Corbului, Constantin Brâncoveanu, adică. Multe surse compară autorul pentru a descifra motivele pentru care această pasăre a fost aleasă pentru a-l suplini literar-pamfletistic pe bogatul domni-

tor muntean. În privința Corbului, pentru care Bogdan Crețu aduce în discuție cu acribie benignă și datele care îl înscriu în ordinea pozitivă a simbolisticii, dar și pe celea care îl așează în ordinea negativă (nu s-a aplecat și asupra unei expresii pre-cum „S-au năpustit precum corbii asupra cuiva sau a ceva”, ceea ce indică lăcomia fără scrupule, expresie care de bună seamă circula în vremea lui Cantemir, dar poate mi-a scă-pat ceva la trecerea peste pagini). Din acest punct de vedere, distribuția tratării în „*Bestiae Domini*” și „*Bestiae Diabola*” urmează dihotomia instituită de autorul *Istoriei ieroglifice*, care avea scopurile sale. Criticul analizează materialul sim-bolic și documentar în viziune dialectică, prezentând diferi-tele ocurențe ale animalelor respective atât în zona pozitivă, cât și în cea negativă, la urmă justificând de ce Cantemir a ales o paradigmă sau alta. Nu chiar în treacăt fie spus, că ne-am oprit la Corb, Brâncoveanu cel proverbial de lacom a dove-dit o supraomenească tărie de caracter în fața securii gădelui la Edicule în acea zi fatidică de august 1714, ceea ce-l așează azi în sinaxarul Bisericii Ortodoxe Române.

Am ales aceste două exemple, dar fiecare personaj anima-lier este descris într-o splendoare a confruntării argumen-te-lor pentru a alege explicația cea mai plauzibilă, în acord, cum spuneam, cu logica lui Cantemir și cu mentalitatea din timpul său, în care elementele creștine, cărora li se acordă importanța și tratarea presupuse de faptul că epoca era încă dominată de gândirea teologică în materie de știință (Bogdan Crețu acordă o deosebită atenție „refuzului scenariului creștin-medieval” la autorul *Istoriei...*), se împleteau cu acelea provenind din surse precreștine sau orientale. De la Aristotel și Plinius cel Bătrân la Isidor din Sevilla și Albertus Magnus, de la Heliodor și Macrobius la Toma d'Aquino, de la *Biblie* la Sfântul Augus-tin argumentele lui Bogdan Crețu se aglutinează într-o struc-tură care se apropie, parcă, de aceea a unui veritabil tratat de reprezentări animaliere de-a lungul istoriei culturale europene.

Dacă, însă, contextualizarea simbolurilor animaliere este impecabil tratată, mi se pare că personajele din istoria Mol-dovei și a Țării Românești, ca și a Imperiului Otoman, pe care acestea le definesc, nu beneficiază întotdeauna de aceeași aten-ție. Helgea (Ana Racoviță, fata spătarului Dediu Codreanu), spre exemplu, personaj secundar, până la urmă, are parte de o foarte bună explicitare, bine motivată, și textual, și istoric, de altfel, dar un mare intrigant, cum a fost stolnicul Ilie Țifescu (Vulpea), cel din cauza căruia frații Velicico și Miron Costin și-au pierdut viața pe eșafod la porunca lui Vodă Constantin Cantemir, pare mai puțin interesant ca personaj real în tra-tarea lui Bogdan Crețu, deși Cantemir îi atribuie o partitură consistentă. Drept este și că bunele ediții din Cantemir deslu-șesc bine toate cheile de lectură, dar pentru desăvârșirea acest-ui frumos text care este *Inorogul la Porțile Orientului* opi-nia mea este că nu ar fi fost de prisos. Mai ales că la capitolul dedicat Vulpii, autorul derulează în fața ochilor cititorului o fastuoasă argumentație, de-a dreptul ravisantă, împletind cu artă elemente din bestiarii de tot felul cu altele, de ordin strict filologic, etimologic etc.

„Scopurile” lui Cantemir

Nu știu dacă este în toate cazurile adevărat că o operă a fost mai bine înțeleasă de cei cărora li s-a adresat. De contempo-ranii ei, cu alte cuvinte. O operă artistică își propune sensu-rile și nivelul de realizare fiecărei epoci pe care o traversează, dacă timpul reușește să o conserve fizic. Și dacă memoria cul-turală nu s-a estompat până într-atât încât să se fi pierdut o seamă de referințe care țineau de timpul istoric. Dar acesta mi se pare un subiect de sine stătător, foarte generos pentru un interesant studiu de teorie și comparatistică. În cazul par-ticular al *Istoriei ieroglifice*, care nu este o simplă operă „cu

cheie“, ar fi fost cu totul minunat dacă ar fi existat măcar un singur cititor al ei cât de cât cultivat (nu știu câți cunoșteau, de exemplu, despre cataractele Nilului, pe care le invocă la un moment dat Cantemir, dar și despre o seamă de sisteme „ithicești“ și așa mai departe) și avizat în itele politicii și intrigilor moldo-vlaho-otomane la vremea când a fost scrisă, eventual – caz și mai fericit – ghidat de însuși autorul cărții, care să fi lăsat o mărturie oarecare.

Cantemir pune chiar în capul textului o seamă de lămuriri privitoare la motivele pentru care și-a pus la cale imensa parabolă. Dar dau ele seamă exhaustiv de resorturile care au generat acest eșafodaj epico-moral? Nici cercetătorii dinaintea lui Bogdan Crețu nu cred acest lucru. Este important, deci, să descifrăm și ceea ce se află dincolo de mărturisirile autorului.

Altminteri, Bogdan Crețu manifestă și el dubii în privința accesibilității din partea contemporanilor, având în vedere „structura stufoasă a cărții“, dar și „incapacitatea eventualilor aliați de a duce la bun sfârșit o asemenea lectură și de a-i pricepe corect sensul.“ În cazul în care Cantemir s-ar fi adresat „unora precum Stolnicul Constantin Cantacuzino ori Bogdan Lupu, persoane cultivate, familiarizate cu opere occidentale, de factură barocă, ar mai fi fost de înțeles“, dar nimic din toate acestea nu ar explica „alcătuirea alambicată a alegoriei, cu ruperi de ritm [...], cu inversiuni temporale“.

Mircea Anghelescu (într-un studiu publicat în *Scriitori și curente*, în 1982, „Barocul și retorica persuasiunii în *Istoria ieroglică*“), contestând opiniile istoricilor mai vechi, consideră că autorul „nu avea, cu siguranță, intenția să ofere un simplu divertisment literar, grefat pe fapte întâmplător autentice“, dar că *Istoria ieroglică* este „o structură permeabilă, care să dezvăluie cauzele faptelor, motivația lor complexă, deci, un model verosimil al acestor fapte“. Și, mai departe, „Scriere partizană, de propagandă, fără să fie totuși un pamflet politic în sensul obișnuit al cuvântului, *Istoria ieroglică* vrea să dezvăluie cauzele ascunse ale acțiunilor fiecărui concurent din cursa pentru putere, interesele care stau la baza acțiunilor lor și care le inspiră atâtea fapte neoneste, drapate în veșmântul celor mai nobile sentimente“.

Adriana Babeți, în schimb (în *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir. Strategii de lectură*, 1998), socotește că avem de-a face cu „un sofisticat mecanism defulatoriu și compensatoriu pentru un orgoliu mereu ultragiătat în planul istoriei reale“, ceea ce ar putea conduce la următoarea ipoteză: „Cantemir simte nevoia unei recuperări, cel puțin în planul istoriei fictive.“

Bogdan Crețu socotește valabile ambele ipoteze, ultima, împărțită și de Al. Protopopescu, apreciind că, în fond, nu se exclud, deși aparent sunt contradictorii. Și totuși, acestor resorturi mai curând pragmatice li se mai adaugă unul: cel estetic. Întrebarea este cum a ajuns Cantemir la literatură, de vreme ce nu și-a propus să scrie propriu-zis un roman?

Înainte de a ajunge la miezul problemei, cred că mai este de făcut un scurt popas. Cum se explică acea topică bizară pe care o întrebuințează Dimitrie Cantemir? Să luăm o mostră de stil cantemirian din *Istoria ieroglică*: „Nu socoti, o, jiganie, că doară de groznic chipul tău în ceva m-am spăriat, sau căci acmu în puterea ta mă aflui, dinspre tine vreo grijă ca aceia port, ca carea socoteala întreagă vreo mângâiere a afla să nu-i poată, ales că bine cunosc că nici trupul meu de stomahul tău a să mistui, nici cornul meu de gâtlejul tău a să înghiți poate. Așijerea, nici vreo întristare noă, precum sufletului mi'i fi dat să și se pară, de vreme ce din tinerețe și așeși din copilărie cu furtuna a mă giuca și-n tot chipul a mă lupta obiciuit și deprins sint, atâta cât nici ea din urgiile sale în mine ceva neazvârlit, nici eu de la dânsa ceva nesuferit să nu fie rămas socotesc, și mai vârtos cu aceasta mi să pare că toate sigetile din tolă să și fi vărsat, cu carile sau orânduiala

vecinică într-un chip să se plinească sau a mea îngăduință de acmu înainte ispitele ieste să-i batgiocurească.“

Bogdan Crețu, urmând afirmațiile lui Dragoș Moldovanu (*Dimitrie Cantemir între umanism și baroc. Tipologia stilului cantemirian din perspectiva figurii dominante*, 2002) că am avea de-a face cu figura de construcție numită hiperbat. Nu am acces la cartea pe care o prelucrează Bogdan Creșu, dar, fără a exclude total ideea cu hiperbatul, figură stilistică implicând dislocarea topicii, îmi permit să atrag atenția că nu dislocările i-au făcut pe mulți comentatori să considere caracterul frazei din *Istoria ieroglică* drept „artificial, bizar, neromânesc“. Mă întreb dacă nu e mai simplu să observăm că această topică în care verbul apare plasat la final este una tipică latinei (și Călinescu preciza acest fapt, dacă mai e nevoie de argumente) și, după modestele mele cunoștințe, și limbii turce? Cantemir vorbea și scria în ambele limbi. Nu știu dacă se exprima și în germană, care și ea plasează verbul în aceeași poziție. La vremea când principele era primit în Academia din Berlin, învățații germani procedau, după impulsul dat de Luther, cu două sute de ani mai devreme, la normarea limbii lor, găsind cu cale, printre altele, să adopte modelul sintaxei latine, cu verbul la urmă, adică. Dacă această formulă sintactică uzând de plasa-rea verbului la sfârșit a fost deliberată la Cantemir sau dacă a fost la mijloc o incapacitate de a ieși dintr-un tipar lingvistic mult mai familiar lui decât cel al românei este treaba cante-mirologilor să clarifice.

Revenind la cheștiunea finalității estetice a *Istoriei ieroglice* rezolvarea ei, deși negarantată ca sigură, este de urmărit neapărat. Cu toate că oarecum exterioară teme investigate, o consider încă unul dintre punctele tari ale cărții, în ciuda faptului că autorul își ia anumite precauții înainte de a-și expune ideea. Mai exact, o prezintă ca pe o „ipoteză [...] greu de demonstrat, dar incitantă“: „*Cantemir descoperă, pe măsură ce scrie, ce este literatura* [cu italice în text, n.m., R.V.]. Se lasă ușor-ușor dus de vertijul scrisului, nu mai controlează discursul așa cum o făcea în primele capitole ale cărții. Demonstrează ceea ce avea de demonstrat. Așa cum o știm azi, *Istoria ieroglică* este, în bună măsură, și rezultatul unui joc al hazardului sau al imaginației creative necontrolate rațional într-un totul. Structura arborescentă, de factură barocă, a cărții nu era nici ea premeditată până la amănunt; pe de-o parte e vorba despre o tendință comunică primelor opere ale lui Cantemir, manifestată și în *Divanul*, dar și în *Sacrosanctae scientiae...*; pe de altă parte, ea poate fi și efectul unei preocupări de a spune totul, de a nu lăsa nimic la întâmplare, într-o carte a cărei miză era una extrem de serioasă, care depășea cu mult finalitatea estetică. Discursul și-a impus și propria intenție, dar numai după ce autorul s-a asigurat că opera îi va servi drept mijloc de a plăti a ideilor sale.“

După cum afirmă, la un moment dat, ideea nu i-ar aparține în totalitate: „În numai două rânduri [două rânduri de text, n.m., R.V.], un cercetător atent cum este Dan Horia Mazilu pare a accepta o astfel de ipoteză care, recunosc, este imposibil de argumentat fără rest, riscând să rămână în zona inefabilului: „*Istoria ieroglică*, afirmă acesta, compunere barocă, 'work in progress', s-a desăvârșit desăvârșindu-se, ascultând de o 'invenție' mereu în curs.“

Ideea aceasta nu face parte dintre „inefabile“. Bogdan Crețu poate să o afirme cu toată încrederea. Cantemir a făcut literatură, deși nu aceasta i-a fost, cu necesitate, intenția de la început. Dar faptul că a ales alegoria, faptul că s-a folosit de fabulă (de poveste, narațiune) au determinat talentul lui de netăgăduit să se lase în voia ritmurilor obiective, aș putea spune, ale unei dezvoltări a scriiturii pe o dimensiune literară. Nu e nevoie de argumente sprijinite pe „surse“. Rezultatul însuși probează că logica textului, literatura, cu alte cuvinte, a fost mai puternică decât intenția.

Valentin COȘEREANU

Identitatea românească la granița imperiului. Rolul unor importante familii românești în Bucovina

Motto:

„Voi, pierduți în gânduri sânte, convorbeați cu idealuri;[...]

*Voi urmați cu răpejune cugetările regine,
Când plutind pe aripi sânte printre stelele senine,
Pe-a lor urme luminoase voi asemenea mergeți.*

.....

*...sânte firi vizionare,
Ce făceați valul să cânte, ce puneați steaua să sboare,
Ce creați o altă lume pe-astă lume de noroi”*

M. Eminescu

Când tăvălugul unei perioade istorice apucă să se rostogolească, toate faptele satelite acestuia sunt atrase ca de un magnet în acest vertij, înscriindu-se pe aceeași traiectorie, greu de intuit de lumea obișnuită. Numai „firile vizionare” despre care vorbea Eminescu în „Epigonii” au la îndemână

datele necesare – izvorâte din cultura și credința lor înfăptuitoare – pe care le folosesc în scopul vădit de a accelera cursul evenimentelor, dându-le astfel o țință mai clară și antrenându-i totodată pe toți cei care, în mod conștient sau nu au aceleași idealuri, impulsionându-i să acționeze într-un sens anume, în vederea atingerii unui ideal comun. Or, spațiul bucovinean a avut cu prisosință familii întregi din categoria firilor vizionare

Din acest punct de vedere, pământul Bucovinei a fost dintotdeauna unul mănos, iar din mana adâncă a lui și-au tras sevele rădăcinile unor familii care constituie prin însăși existența lor actul de naștere al românismului: Arbore, Ureche, Neculce, Costin... Și cum nimic nu se naște din nimic, le-au urmat în perioada nefastă românismului din Bucovina austriacă, alte familii rămase celebre pentru ceea ce-au adus în dar, ca o profesiune de credință acestui pământ, rupt

samavolnic timp de 144 de ani din țara lui originară: Hurmuzachi, Sbiera, Isopescu, Flondor și Porumbescu...

Condițiile în care trăiesc și activează aceste familii, cu origini străvechi în partea aceasta de teritoriu și în ciuda bogățiilor naturale ale pământului, nu au fost dintre cele mai favorabile. În urma neconținutelor războaie ruso-turco-austriece, pe aceste teritorii au trecut — și foarte adesea au poposit, câteodată vreme îndelungată — mari armate, în urma cărora Țările Române au avut de suferit. În baza „Capitulațiilor” dintre domnii Moldovei și Poarta Otomană, în schimbul unui peșcheș anual, aceasta din urmă avea obilagția juridică de a garanta autonomia țării, nicidecum dreptul să înstrăineze o parte — cât de mică — din teritoriile acesteia.

Mai mult, raporturile internaționale de drept între cele două țări prevedeau ca „organizarea politică și administrativă, biserica, școala și limba națională erau respectate de turci și nu se amestecau în treburile interne ale țării. Turcii nu puteau dobândi titluri de proprietate imobiliară în Principatele Române”^[1]. Cu toate acestea, Bucovina a fost răpită și trecută în componența imperiului habsburgic. S-au ridicat împotriva acestei samavolnicii, Domnitorul Moldovei, Grigore Ghica, toți boierii patrioți al Moldovei, capii bisericii — numai că totul a fost în zadar. S-au trimis hărți și memorii, documente care să ateste juridic dreptatea și cu toate acestea, „țara clasică a trecutului nostru istoric”^[2], Bucovina, va rămâne — sub pretextul unui drum de comunicare între Transilvania și Galiția, timp de 144 de ani, sub ocupație și dominație austriacă. Acestea erau, așadar, condițiile istorice în care au trăit și luptat cu toate puterile familiile reprezentative ale bucovinenilor, între care cea a Hurmuzăcheștilor, pomenită în „Letopisețul Țării Moldovei” încă la 1662–1743, de către Ion Neculce.

Austria, numește mai întâi acest teritoriu răpit, „Moldova Austriacă”, dar cum această denumire nu suna deloc bine în urechile (cât de închise) ale diplomației europene, habsburgii au corectat denumirea, numind teritoriul „Bucovina”, în așa fel încât, noua denumire să dea impresia că este o provincie de sine stătătoare și nu una curat românească. Ce mai conta încă o minciună pe lângă marea nelegiuire... Prin urmare, „imperiul habsburgic consideră Bucovina drept țară colonială și punct de sprijin pentru noi cuceriri orientale”^[3], urzite deja dinainte.

Dar pentru a înțelege în toată plinătatea militantismul, evoluția și activitatea acestor familii — toate puse în slujba neamului lor — trebuie redată mai întâi starea de lucruri în care se afla Bucovina de după 1774, când, trecând în componența imperiului habsburgic, această provincie românească obișnuită cu hora și sârba a fost nevoită să „danseze” după cadrilurile nemțești ori după polcile poloneze. I s-a făcut, în felul acesta și bine, dar i s-a făcut și foarte mult rău. Istoricii au deosebit, în evoluția istorică a Bucovinei austriece, trei perioade, având fiecare dominantă ei, dominantă din care se pot trage concluziile cele mai clare, în ceea ce privea *interesele* noilor stăpâni de după anexarea acestei provincii românești.

Așadar, prima perioadă se situează în intervalul de timp dintre anii 1774–1786, perioadă cunoscută îndeobște sub

dominantă administrației militare. Alegând Cernăuții drept capitală a noii provincii — și nu Suceava, fostă cetate de scaun a domnitorilor Moldovei, oraș cu nume de vădită rezonanță românească în Europa —, austrieții trimit un comandant militar, reprezentat de generalul Spleny, drept guvernator al provinciei. Acesta era ajutat de un corp ofițeresc stabilit de asemenea în noua capitală a provinciei.

Generalul Spleny a primit, așadar, ordin să guverneze Bucovina un număr de ani (1775–1778), având indicații exprese de a păstra status-quo-ul teritoriului, dovada cea mai clară că problema fusese îndelung studiată până la ultimul amănunt, în legătură cu „evoluția” ulterioară.

Prin urmare, perioada aceasta era una a politicii de ademenire a populației autohtone; drept pentru care ea a fost supranumită de „atitudine binevoitoare”, tradusă la rândul ei printr-o diplomație perfidă, avându-se grijă să se ocolească orice formă de impunere din afară, care să semene cu o nouă formă de guvernare, așa încât, în miezul evenimentelor, era greu să discerne între „binele” prezent și eventualul „rău” din viitor.

Populația formată în marea ei majoritate din țărani obișnuiți să-și apere glia prin războaie era năucită de faptul că s-a trezit peste noapte sub stăpânirea unei alte țări, fără un război de cucerire, așa cum erau obișnuiți moldovenii în mod tradițional. În același timp, s-a avut grijă (și s-a procedat ca atare) să se dea senzația populației că se păstrează tot ceea ce a fost bun înainte de „cucerire”: obiceiurile, cutumele, legii strămoșești, iar peste toate, păstrarea credinței religioase ortodoxe. Cancelaria Aulicii Curți vieneze știa foarte bine că religia ortodoxă era o problemă pe cât de sensibilă, pe atât de spinoasă. (Vor avea grijă habsburgii mai târziu și de aceasta).

Întru ademenirea majorității populației, administrația militară s-a caracterizat „printr-o ameliorare a stării țăranilor”^[4], prin crearea unor noi școli, la care predau dascăli aduși din Transilvania (vom vedea mai târziu în ce scop), „dar și printr-o politică de încadrare a noului teritoriu în Imperiu Habsburgic, recurgând la introducerea unui întreg sistem de reforme politice, social-economice și religioase, care vor modifica radical stările de lucruri existente aici până în anul 1775”^[5]. Aceasta a constituit „cumpăna apelor” de trecere de la perioada perfidiei diplomatico-tactice la cealaltă, care va urma, adică aceea prin care Bucovina va trece, în urma unor subtile manevre politice din 1786, sub administrarea Galiției, ca al 19-lea cerc administrativ al ei.

Situația a fost întreținută în acest fel — exceptând o scurtă perioadă dintre 1848 și 1850 —, când Bucovina, sub conducerea unui căpitan districtual a avut parte de cea mai grea perioadă din istoria ei, întrucât acum „s-a declanșat un amplu și complex proces de deznaționalizare a populației băștinașe”^[6]. Ceea ce era de așteptat. Este de remarcat faptul că acest proces de deznaționalizare, nu a fost unul la întâmplare, venit de la sine și petrecut în mod natural, nu, ci a fost unul sistematic aplicat, după un plan gândit în toate detaliile lui și aplicat ca atare.

Mai întâi s-a încurajat imigrarea, prin înlesniri de tot felul aduse tuturor celor care se stabileau în zonă; s-a obstrucționat industria casnică autohtonă prin importuri de bunuri

¹ Petru Rusșindilar, *Hurmuzăcheștii în viața culturală și politică a Bucovinei*, Editura Glasul Bucovinei, Iași, 1995, p. 39.

² Dimitrie Onciul, *Din trecutul Bucovinei*, Institutul de arte grafice *Speranța*, București, 1915, p. 32.

³ Petru Rusșindilar, *op. cit.*, p. 40.

⁴ Alis Niculică, *Ion G. Sbiera. Viața și opera*, Biblioteca Bucovinei I. G. Sbiera, Suceava, 2005, p. 26.

⁵ *Idem*, p. 26.

⁶ *Id ibidem*.

aduse din afară; sprijinirea prin diferite forme a tuturor celor care voiau să intre în posesia unor proprietăți funciare; arendarea apoi cumpărarea loturilor țărănești de pământ de către poloni, ruteni, evrei etc.; înlăturarea din majoritatea posturilor deținute public de români și înlocuirea acestora cu alții de origine străină; obligativitatea introducerii limbii germane și germanizarea școlilor românești.

Dar lovitura de grație aplicată provinciei a fost dată Bisericii Ortodoxe prin crearea uzurpatoare a Fondului Religionar, fond care, așa cum a fost conceput și impus trebuia să susțină din propriile venituri toate așezămintele ortodoxe, să plătească salariile preoților și să subvenționeze tot sistemul de învățământ. Dar lucrurile nu se vor opri numai la atât, căci prin regulamentul de funcționare al Fondului, Biserica ortodoxă era obligată să întrețină nu numai așezămintele ortodoxe ale străinilor (polonezilor, rutenilor), dar să finanțeze și școlile în care limba de predare era germana.

Mai mult, după ce toate aceste stări de fapt s-au „așezat” – conform principiului că pe om trebuie întâi să-l obișnuiești cu răul, ca apoi să-i impui altele și mai mari –, s-a ajuns la situația cu totul nedreaptă și împotriva „rânduieiilor” să se acopere unele „găuri” ale bugetului imperial habsburgic, din cauza multiplelor conflicte pe care trebuiau să le amorseze cu diferite provincii, care doreau la rândul-le, ca și Bucovina, independența. În sfârșit, răul cel mare a venit și el: Biserica Ortodoxă a Bucovinei, având ajutor din interior pe însuși episcopul Hacman, avid de funcții înalte și trădător al neamului, a fost desprinsă de Mitropolia Moldovei din Iași și trecută în subordinea Mitropoliei din Karlowitz, promovând, evident, în fruntea acesteia, conducători sârbi.

Sigur că toate au o limită și că după atâta timp în care s-au răbdad samavolniciei peste samavolniciei făcute de niște străini intrați fără nici un drept într-o țară care nu avea nimic comun cu imperiul habsburgic, au început – așa cum era de așteptat – reacțiile populației. Mai întâi sub impulsul marilor cărturari ai familiilor sus amintite, mai apoi fenomenul s-a extins întregii populații, care a început protestele; s-au făcut memorii care au fost înaintate împăratului și cancelariei austriece. Sunt cunoscute luările de poziție ale Hurmuzăcheștilor, dar și memoriile iluministului român, Vasile Balș, din 1781 adresate Conciliului aulic de război, dar și cele adresate direct împăratului Iosif al II-lea. La acestea se adaugă și memoriul episcopului român Dosoftei Herescu din 1786, care, spre deosebire de Eugenie Hacman a știut să apere drepturile bisericii ortodoxe. Se cunosc apoi mișcările vajnicilor câmpulungeni, care au culminat cu răscoala din 1805.

Începutul celei de-a treia perioade îl constituie Marea Adunare Populară de la Cernăuți, din 22 martie 1848, când roata stelară a istoriei începe să se întoarcă, obosită parcă de mersul ei nefiresc, impus invers decât mersul normal al acelor ceasornicului istoriei. Impulsionați de mersul revoluționar care luase amploare în Europa, s-a format atunci la Cernăuți, un comitet și o gardă revoluționară, iar modelul acestora s-a extins și în celelalte orașe mai importante ale Bucovinei. În entuziasmul ei, mișcarea a luat o așa de mare amploare, încât viziunea acesteia depășea granițele stricte ale Bucovinei, vorbindu-se despre o „Dacie Română” și despre înființarea unui „imperiu daco-roman”^[7].

Ideile revoluționare ale anului 1848 au fost sprijinite de reprezentanți luminați ai bisericii, în fruntea cărora au stat

Iraclie Porumbescu și Silvestru Morariu. Dacă împotriva-le nu le-ar fi fost acel „Iuda Iscariotul” metamorfozat în persoana episcopului Eugenie Hacman, atunci sorții izbânzii ar fi fost și mai mari, căci biserica mai avea încă destulă influență asupra păturii de la țară, în mod special – ceea ce ar fi reprezentat o forță cu atât mai mare.

Idealul apropiat al bucovinenilor a fost în primul rând desprinderea de sub tutela Galiției, țintind la „dezideratul rezolvării problemelor sociale și economice, politice, culturale și religioase de acordare în prealabil a statutului de autonomie națională”^[8], iar Bucovina să poarte titlul de Ducat autonom și independent. Pentru aceasta, Hurmuzăcheștii au intervenit cu toată puterea, autoritatea și influența pe care o aveau pentru a se dezbate în Parlamentul imperial chestiunea românilor bucovineni, căci aceștia purtau în structura noii organizări, cel mai nedrept dintre toate statutele tuturor celorlalte provincii ale imperiului. Și aceasta cu atât mai mult cu cât s-au tras sforile de așa natură, încât din cei opt deputați din Bucovina, „cu o singură excepție, erau simpli țărani și nu erau în măsură să susțină cu suficiente argumente și în mod convingător, necesitatea satisfacerii imediate a cererilor formulate de români”^[9].

Rezultatul intervențiilor lui Hurmuzachi, care a elaborat mult cunoscuta *Petiție a țării*, formulată în 12 puncte, dar și ajutorul dat redactării altora, care să ajungă a fi dezbătute în Parlamentul de la Viena a fost acela că în urma dezbaterilor, la începutul lunii martie 1849, bucovinenii au avut satisfacția împlinirii: „dezlipirea Bucovinei de Galiția și autonomia provinciei, și, pe lângă aceasta, Catedra de limba și literatura română la liceul din Cernăuți, precum și traducerea în românește a mai multor legi. De acum, Bucovina nu mai depindea de Lemberg, care se dovedise atât de păgubos intereselor românești”^[10].

Dar cel mai important lucru dobândit de bucovineni de-a lungul anului revoluționar pașoptist a fost acela al dobândirii firești a unor relații cu personalități de seamă ale revoluționarilor români din celelalte provincii care s-au refugiat la Cernăuți. Purtând cu toții idealuri comune, urgiți de către aceeași stăpânitori, jucând roluri civilizatoare, ei au constituit un adevărat „stat major al activității românilor de pretutindeni”^[11].

Tuturor celor veniți în Bucovina din partea cealaltă a Moldovei, li s-au alăturat transilvănenii. În felul acesta nu se mai puneau doar problema revendicărilor bucovinenilor, ci a tuturor românilor din imperiu habsburgic. *Gazeta Bucovina*, care apare din 4 octombrie 1848 și până în 20 septembrie 1850, dar și celelalte publicații de după aceasta au știut să susțină în paginile lor, cu ajutorul tuturor celor numiți mai sus, indiferent de provincia de care aparțineau, „unitatea culturală a tuturor românilor, învățământ în limba română, dreptul popoarelor din Imperiu de a utiliza „în toate trebuințele vieții” limba maternă, în casă, în biserică, în școală și în administrație, înființarea unei universități românești la Cernăuți ș.a.”^[12]

⁸ Dimitrie Dan, *Rolul preoțimei bucovinene în menținerea românismului...*, Tipografia Mitropolitului Silvestru, Cernăuți, 1925, p. 11.

⁹ Petru Rusșindilar, *op. cit.*, p. 95.

¹⁰ *Idem*, p. 96.

¹¹ Mihai Iacobescu, *Problema agrară în revoluția română de la 1848 în Bucovina*, în *Revista de istorie*, nr. 5/1983, București, p. 436.

¹² Alis Niculică, *op. cit.*, p. 30.

⁷ Mihai Iacobescu, *Revoluția de la 1848 în Bucovina*, în *Suceava*, Anuarul Muzeului Bucovinei, V, 1973, p. 23.

La 4 martie 1849, odată cu impunerea noii Constituții a Austriei, Bucovina se desparte de Galiția, iar prima va fi declarată „țară de coroană ereditară”, purtând titlul de Ducat. Numai că acest lucru n-a însemnat mare lucru, practic vorbind, căci în afara unei steme proprii care reprezenta, într-adevăr, un cap de zimbru cu o stea în frunte (o imitație după stema Moldovei), precum și un staeg propriu (dar și acela în culorile albastru și roșu, așezate orizontal), bucovinenii nu s-au ales cu mare lucru, întrucât punerea în fapt a deciziei s-a amânat sine die. S-a înfăptuit, totuși, ceva: „noul titlu de „duce al Bucovinei” – Herzog der Bukowina – fu cuprins alături de cel de rege al Galiției în [prea n.n.] marea titlatură a împăraților Austriei”^[13]. Mai mult, prin decretul din 22 aprilie 1860, această provincie „fu din nou unită cu Galiția, Iacob Mikuli fiind numit căpitan al Cercului bucovinean”^[14].

Prinzând forța și curajul unei prime victorii, chiar dacă aceasta nu a fost înfăptuită în toate dezideratele ei, întreaga populație a Bucovinei este trezită la viață și se revoltă, „înaintând la 24 decembrie 1860 Curții din Viena un memoriu cunoscut sub numele de „Chemarea Bucovinei la emancipație” – Emanzipationensruf der Bukowina – care purta 250 de semnături din partea fruntașilor tuturor claselor, naționalităților, stărilor și confesiunilor din Bucovina, cerând menținerea și respectarea autonomiei țării”^[15].

Studentii români din Viena, în frunte cu Iacon G. Sbiera, Artemie Berariu și Leon Popescu fac un apel electoratului bucovinean din care merită să spicuim câteva dintre cele ce se întâmplau în practica de zi cu zi în această năpăstuită provincie. Iată-le: „foarte puțini au poruncit numai, după placul lor, și toți ceilalți au trebuit să asculte obiș, căci altminterlea urma temnița, gloabele și boatele la spinare [...] Noi am fost, până acum, mai mult decât minorenii [...], am fost chiar robi, căci alții ni-au purtat trebile noastre, alții au dispus, după placul lor, asupra avuției și a vieții noastre, fără să ne întrebe și pe noi de sfat și de conșlegere și fără ca ei să ni deie sama despre purtatul trebilor.

Noi am avut o țară volnică, cu moșii minunate; acuma o aflăm inundată de străinism și moșiile noastre strămoșești în mâni străine, fără să știm cum de au venit ele în mâna lor.

Noi avem moșii bisericești, cu un fond religionariu carele trece de milioane, fără ca să știm cum se administrează ele și ce se face cu aceste sume colosale.

Noi plătim biruri grele, adausuri, aruncături, împrumuturi, fără ca să ni deie cineva socoteală, că cum și spre ce scop anumit se întrebuințează ele.

Noi facem poștărituri, cu cară și căruțe; noi mergem la cordun; noi încortelăm cătane și grijim pentru dânsule, fără ca să ni spună cineva pentru ce mai pică atâtea greutatea asupra noastră. Noi facem poduri și lucrăm la drumuri și tot plătim rohătcile. [...]

Pe lângă acestea mai arunci bani săracilor și la spitale! Și cine dintre ai noștri se folosește de dânsule?

O mulțime de dieregători și judecători străini sunt în țară, și când merge un biet om năcăjit la dânsii cu vrun rugă-mânt, sau plânsoare, ca să-și afle dreptatea, iată că nu te poți înțelege cu dânsii la vorbă, căci ei nu-ți pricep limba! Cheltuiești de vreo trei, patru ori mai mult cu procesul decât face

aceea ce vrei să câștigi și după vro două, trei luni, sau ani de zile, ieși la capăt cu aceea: că ți-ai pierdut dreptatea!

Fiecare bocâncariu străin se face domn în țara ta, care tot poruncește și te suge, și tu... trebuie să ascultți, să faci și să taci ca mielul!”^[16].

Finalul constă în a cere imperativ, drepturile care li se cu- veneau bucovinenilor dintotdeauna: un număr de treizeci de bărbați, „care să vorbească și să grijească de sporiul patriei noastre”^[17], dar mai ales să fie născuți din moși strămoși bucovineni și de legea noastră dreptcredincioasă; iubitori de patrie, religiune și națiune; să fie cutezători, cu bărbăție, cu tărie de duh și cu virtute; să fie liberali, adică să ceară și să pretindă, răzimiș, numai aceea ce este în binele, folosul și sporiul patriei și națiunii întregi; să fie buni de gură și ajunși la cap; să fie cunoscători de referințele patriei și națiunii și bisericii; să fie oameni probați și de faptă”^[18]. Și, în sfârșit, lucrul de care suferă cel mai mult, este trecut apăsător în încheiere: Oameni străini de altă limbă și lege să nu alegeți, arate-se ei cât de blânzi sau cu bunețe, căci dacă pui șerpele în sân și-l încălzești, apoi te mușcă și te înveninează!”^[19].

Acestea erau, în mare, condițiile socio-istorice în care au trăit și activat marile familii patriote ale timpului. Datorăm, așadar, Hurmuzăcheștilor, prin ceea ce-au înfăptuit de-a lungul mai multor ani, adevărurile istorice scoase la iveală odată cu descoperirea unor documente scoase din arhivele secrete vieneze. În baza acestor documente s-a editat cunoscuta broșură intitulată „Răpirea Bucovinei după documente autentice”, și răspândită imediat în capitala Bucovinei, broșura din documentele căreia se deoalează pentru întâia dată tranzacționări puse la cale de cele două imperii – cel Turc pe de-o parte și cel Austro-Ungar pe de altă parte – pentru a răpi un pământ asupra căruia nu aveau nici un drept și care constituia partea cea mai frumoasă, dar și cea mai mănoasă a Moldovei.

Datorăm cărturarilor familiei Hurmuzachi cele mai de seamă izvoade istorice ale începuturilor românești scoase la iveală pe cheltuială proprie din marile arhive ale timpului, așa încât ele constituie un „corpus documentae” conținând sute de mii de pagini, de o valoare inestimabilă. „Volumul impresionant al donației din 1871 – spune Liviu Papuc – (3005 titluri în 7461 de volume) este cu totul de excepție în cultura neamului nostru. Impresionantul volum de tipărituri a fost adunat cu hârnicie de-a lungul întregii vieți, prin cumpărături sau abonamente, începând încă din perioada studenției. Notațiile făcute de Constantin Hurmuzachi pe cărți ne ajută să fixăm datele achiziționărilor, dar și punctele de popas ale boierului moldovean prin Europa, pentru că exemplarele poartă mențiuni de genul: Viena, Spaa, Frankfurt am Main, Prag, Ostende, Paris, Londra, Sydenham, Odesa. Pe alte volume găsim ștampile ale unor librari din Iași, Galați, București, sau din Prusia, Austria și Franța”^[20].

Același autor citat, vorbește pe bună dreptate, de *drumul invers* făcut de multe din cărțile achiziționate de Hurmuzăchești, adică de biblioteca aceasta atât de valoroasă, care nu a fost strânsă doar pentru a face impresie străinilor care-i călcau casa, ci ea s-a constituit într-un veritabil act

¹³ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991, p. 107.

¹⁴ *Idem*.

¹⁵ *Idem ibidem*, p. 108.

¹⁶ Apud: Ion Nistor, op. cit., p. 109.

¹⁷ *Idem*, p. 110.

¹⁸ *Idem ibidem*.

¹⁹ *Idem ibidem*.

²⁰ Liviu Papuc, *Frânturi de cultură bucovineană*, Editura Saфир, Iași, 1997, p. 64.

cultural, căci Constantin Hurmuzachi „este cel care la face să circule prin intermediul ideilor pe care le cuprind, prin popularizarea acestora”^[21].

Poate că dacă toate aceste acte și mărturii istorice nu ar fi fost adunate la un loc, identitatea neamului nostru ar fi fost cu mult mai greu de dovedit, iar actualul teritoriu ar fi fost pus de mult sub semnul întrebării. „Aum o sută de ani când foarte puțini români se ocupau de istorie și de colecționarea de material istoric, Hurmuzaki a cheltuit timp și bani, achiziționând și lăsând să se copieze documente privitoare la istoria românilor. Acțiunea lui, pornită din îndemnul sufletului său generos, nu poate fi îndestul lăudată, iar munca lui, desfășurată pentru binele public, deplin apreciată. Un fapt se desprinde: Eudoxiu Hurmuzachi a așternut temeliiile cele mai mari și mai bune publicațiuni de documente privitoare la Istoria românilor. Fără neobosita lui muncă, fără minuțioasele cercetări arhivistice făcute cu pasiune și abnegație, istoriografia românească de astăzi ar fi lipsită de cel mai important izvor de informație al ei. Prin colecțiunea sa de documente, Eudoxiu Hurmuzachi se situează între primii noștri istoriografi moderni”^[22].

Generozitatea și contribuția acestei familii aduse la emanciparea culturală a Bucovinei a fost urmată de altele asemenea: cea a familiei Sbiera, a Isopeștilor, a lui Flondor sau a Porumbestilor. Sigur că Hurmuzăcheștii nu pot fi egalați în generozitate, dar exemplul lor rămâne unul ilustru și merită tratat ca atare, măcar pentru respectarea adevărului.

Așadar, punctul forte al familiei a fost însuși „fortul” de la Cernaucă, unde-și aveau Hurmuzăcheștii curtea boierească, supranumit „focar al unității naționale românești”^[23], căci „evenimentele anilor 1848–1849 au determinat pe Hurmuzăchești să găzduiască în casele lor tot ce Moldova, Transilvania și Basarabia aveau mai distins ca sentiment, talent și dragoste de neam”^[24]. Iată ce scrie Gheorghe Sion în „Suvenirurile...” sale: „bucovinenii ne primiră în genere cu ospitalitatea cea mai afectuoasă. Era epoca deșteptării naționalităților și românismului, care... atunci începuse a mișca inimile”^[25].

Intermediarul trecerilor tranfugilor din Moldova a fost tot un om al familiei – Constantin Hurmuzachi –, cel care, trăind mai mult timp în Moldova, găzduit o vreme la moșia lui Costache Balș de la Dumbrăveni (unde Gheorghe Eminovici, tatăl poetului, a fost o vreme administrator), moșie care se afla aproape de granița cu Bucovina, Constantin a avut posibilitatea de a înlesni trecerea celor hotărâți a se refugia din cauza prigoanei lui Mihail Sturza. Pentru a ne da seama ce „staff” și ce creuzet de valori aveau să aibă Hurmuzăcheștii la Cernaucă, dar și la Cernăuți – când numărul refugiaților era peste măsură de mare –, ce efervescență de idei era în corola Cernaucăi, să enumerăm pe cei mai aleși dintre aceștia: Ianțu și Vasile alecsandri, Petrache și Costache Cazimir, Grigore Balș, G. Cantacuzino, Alexandru Ioan Cuza, Manolache Costache Epureanu, N. Dumitrescu, Mihail Kogălniceanu, Vasile Ghica, Nicolae Ionescu, Zaharie Moldovan, Alexandru Moruzi, Costache Negri, Anastasie Panu, Lascăr rosetti, Alecu

Russo, Gheorghe Sturza, George și Teodor Sion, la care se adăugau marile căpetenii care participaseră la Marea Adunare Națională de la Blaj din 15 mai 1848, George Barițiu, Timotei Cipariu, episcopul Andrei Șaguna, Andrei Mureșanu, Aron Pumnul, Iacob Bologa, Grigore Mihail și lista este departe de a fi epuizată.

Sigur că generozitatea ieșită din comun a Hurmuzăcheștilor a rămas proverbială, dar să nu ne închipuim că toate aceste mari personalități ale vremii, încercate de tineri de primejdiile opresiunii stăteau în odihnă și huzur la conacul din Cernaucă. Atmosfera efervescentă se traducea în ore și ore de planuri și de idei îndrăznețe, pe care numai tinerețea creatoare și avântată le putea defini, în ore de lucru, de notări pe hârtie, de discuții și dezbateri, de planuri realiste sau de cele politice sau de idei care țineu de inspirația fiecăruia dintre aceștia, căci li se oferea fiecăruia toată libertatea din lume. Ea trebuia doar valorificată.

Și era valorificată, din moment ce Teodor V. Ștefanelli spunea că Cernaucă era o adevărată „școală de politicieni, de bărbați culti și de buni patrioți”, iar Nicolae Iorga cataloga întrunirile tuturor celor citați drept un congres al intelectualilor români de pretutindeni. „Casa acestora era casa lui Avram; totdeauna deschisă și gata a îmbrățișa pe orice trecător sau emigrant care purta numele de român. Cinci frați, fi ai acestora, toți tineri cu instrucțiune solidă, cu inimi generoase, erau adevărați emuli ai părinților lor sub toate privilegiile^[26]. Și mai departe: Toți aveam ce ne trebuie, nimica nu lipsea. Toată familia Hurmuzachi era acolo și avea pentru noi toate prevenintele putincioase. [...] O casă mare, confortabilă ca un palat, ne oferea camere îndestule pentru culcare și un salon comun. Acolo ne adunam, citeam, studiam, scriam, discutam...”^[27].

Toate acestea, dar mult mai explicit vor fi reluate: „aproape toți au desfășurat o înfrigurată activitate, fiecare în felul său. Unii făceau literatură. Astfel D. Ralet își scria satirile îndreptate împotriva lui Mihail Sturza; Vasile Alecsandri își publică epocalul poem „Deșteptarea României», în 1000 de exemplare la Crenăuți și o broșură în proză împotriva aceluiași domnitor; alții colaborau la gazeta „Bucovina», compuneau memorii și broșuri, făceau planuri ce aveau să se înfăptuiască, încheiau prietenii ce aveau să rămâie, purtau corespondență cu cei rămași acasă și cu românii din toate provinciile. Tot aici, M. Kogălniceanu va definitiva și tipări, în august 1848, cel mai amplu program al revoluției române, cuprinzând 36 de puncte, fiind intitulat: „Dorințele partidei naționale în Moldova”^[28].

Să mai vorbim de sudurile prietenești și de idei care au avut loc în atri împrejurări? Două exemple ar fi cu totul edificatoare; primul ar fi alela când Barițiu este dus în lanțuri și întemnițat, pus alături de tâlharii de drept comun și umilit peste măsură, iar „Gheorghe Hurmuzachi va garanta pentru Barițiu cu toată averea și persoana sa”^[29] – fapt ce în istoria contemporană recentă pare de domeniul absurdului kafkian. Al doilea ar fi acela al valorizării personalității unui om ca Aron Pumnul, care obține catedra de limbă și literatură română din Cernăuți și prin autoritatea ce o avea Hurmuzachi, în mod real, în regiune. Era nu numai un gest prietenesc de

²¹ *Idem*, p. 65.

²² Theodor Balan, *Eudoxiu Hurmuzachi și colecția lui de documente*, Sibiu, 1944, p. 20.

²³ Petru Rusșindilar, *op. cit.*, p. 56.

²⁴ *Idem*, p. 56-57.

²⁵ George Sion, *Suvenire contimpurane*, Tipografia Academiei Române, București, 1888, p. 346.

²⁶ *Idem*, p. 347.

²⁷ *Idem*.

²⁸ Apud: Petru Rusșindilar, *op. cit.*, p. 63-64.

²⁹ *Idem*, p. 59.

recunoștință pentru știința filologică a acestui om, ci mai ales răsplată meritată, după realizările acestuia în domeniu.

Din dezbaterile acestor întruniri s-a născut ideea României Mari. Iată ce scie Constantin Hurmuzachi într-o scrisoare datată 15/27 iulie 1848, în legătura cu această măreață idee: „acum ori niciodată a sosit timpul să facem ceva, să obținem ceva important. După părerea mea, unicul scop ce trebuie să-l urmărim acum este unirea Moldovei cu Țara Românească sub aceleași instituțiuni și în același condițiuni, ceea ce s-ar putea realiza ușor”^[30], de unde se vede că intuiția politică și prinderea „terenului” favorabil momentului nu trebuia sub nici un chip scăpat, căci odată dus, e greu să-l mai prinzi. Tocmai de aceea, meritul lui Kogălniceanu este cu atât mai mare cu cât în scurtul său timp petrecut la Cernaucă a știut să facă din Bucovina „centrul aspirațiilor românești pentru crearea unui singur stat național cuprinzând toate provinciile de neam”^[31].

Activitatea Hurmuzăcheștilor este atât de vastă și atât de diversă, încât vom lăsa celelate aspecte ale ei pentru temele din alte capitole ale cărții, care se pretează la tematicile respective, nu înainte de a ilustra, cu fragmente din testamentul politic al bătrânului Eudoxiu: *Domniile voastre veți trăi și trebuie să trăiți, dar nu uitați că aveți trei îndatoriri mari și sfinte, pentru care aveți să răspundeți înaintea lui Dumnezeu, înaintea oamenilor și a urmașilor voștri; aceste trei îndatoriri sunt: patria, limba și biserica. [...]*

Limba română, sufletul naționalității noastre, pe care ne-au păstrat-o străbunii în timpul barbariei, chiar cu răpunerea vieții, a fost totdeauna și este adevărata libă a acestei țări, nici un drept nu s-a aflat în putere ca să o desființeze. Biserica țării noastre este biserica ortodoxă, odorul cel mai scump al sufletului nostru... [...]

Iar pentru binele și fericirea națiunii române să depărteze Dumnezeu din mijlocul românilor sămânța intrigii și discordiei, spiritul de partid, egoismul, pofta de a domni cu stricăciunea binelui public și să li se insuflă spiritul onoarei, al frăției și al bune înțelegeri între sine spre atingerea înaltului scop ce le stă înaintea^[32]. Au, oare, știință, guvernării noastre de astăzi de un asemenea testament? Și dacă au, nu cumva este el trecut în rândul cuvintelor desuete, judecate așa după valoarea fiecăruia dintre ei? Greu de răspuns. Ușor de răspuns.

În orice caz, marii oameni ai acestei nații au știut valoarea acestor dedicații bucovinene, iar *opera culturală a Hurmuzăcheștilor* – spune Ilie Luceac – *are menirea de a lega în timp generațiile care se succed*^[33]. Mărturia sinceră a unui contemporan, Iacolie Porumbescu, este cu atât mai curată cu cât ea nu se voia una tipărită, ci provine dintr-o scrisoare adresată la maturitate lui George Bogdan-Duică: *trecutul nostru până la 1848 a fost ca cel al tuturor ne-nemți și ne-catolici. De la acel an, cum știm, ne-a deșteptat nimeni altul decât Hurmuzăkenii și deșteptarea, ei, așa ne-au făcut-o, că la deschiderea ochilor noștri ne-au deschis o priveliște, ce iarăși ea, la rândul ei ne deschide inimile [...]*

De la acel an încolo, ochii și inima noastră erau spre Hurmuzăkeni: ei ne erau Vlădică și autoritate bună, ei ne erau „Delphi”

³⁰ Apud: Petru Rusșilindar, *op. cit.*, p. 61.

³¹ Nicolae Iorga, *Românismul în trecutul Bucovinei*, București, 1938, p. 81.

³² Ion Nistor, *op. cit.*, p. 120-121.

³³ Ilie Luceac, *Familia hurmuzaki: între ideal și realizare. (O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cuvânt înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, Editura Alexandru cel Bun – Editura Augusta, 2000, p. 266.

în toate. Preoți de toate treptele, boieri, țărani, la ei mergeau să le arate drumul pe care și cum să meargă ca să rămână în acea priveliște ce ei ne-o deschiseseră [...] ba, îmi aduc aminte, că și impiegații superiori punblici, atât administrativi cât și județari, până la șefii țării, Bach și Henninger, veneau la dâșii de se consultau în multe ale țării și poporațiunii ei, care pe atunci nu era în Bucovina ținută de „politică” alta, decât românească

Să spun, că dacă veniră Kogălniceanu, Negri, Alecsandri, și Barițiu, se ventilară în casa Hurmuzăkenilor, și cu concursul lor dezbativ, și chestia tuturor românilor?

Influenței autoritative a Hurmuzăkenilor fu silit vlădica Hacman să cedeze, căci totul, cum zisei, se afla sub înfuența lor^[34].

Aprecierile lui Nicolae Iorga sunt și ele de-a dreptul compleșitoare: *Recunoștința pe care bucovinenii o datoresc familiei Hurmuzăkeștilor este desigur nesfârșită. Viața culturală din Bucovina, câtă este acolo, se datorește la doi oameni. În afară de valoarea lor personală, unul din ei reprezintă mai mult o familie, celălalt reprezintă mai mult o școală. Este vorba de eudoxiu Hurmuzachi, care înseamnă întreaga lui familie: boierul primitor de oaspeți, largul împărțitor de daruri care a fost bătrânul Doxaki, și frații, care au stat în kurul lui și l-au ajutat într-o operă ce a fost continuată pe urmă de Constantin hurmuzaki, în epoca Unirii, pe pământul însuși al Moldovei. Iar celălalt, Aron pumnul, este trimisul școlii ardelele, care aproape un veac se silise să trezească în rândurile umilite al românilor [...] un sentiment de mândrie sprijinit pe originea romană și pe vechile drepturi, cu neputință de înlăturat, ale acestei nații, pe pământul pe care din generație în generație l-a muncit și l-a apărât*^[35].

Dar între mai sus pomenitele familii bucovinene, cea cu un singur reprezentant îndeobște mai cunoscut este familia Sbiera; acest lucru se datorează și faptului că Ion G. Sbiera a fost elevul lui Aron Pumnul și profesorul lui Mihai Eminescu. Academicianul de mai târziu a știut dintru început folosul cărții, căci iată ce spune referitor la mormântul profesorului său: *este neapărată trebuință, de a sprijini acest monument de piatră, de a-l întregi prin altul de idei, prin o carte, ce să povestească românilor, din generație în generație, ce fel de spirit a locuit în corpul ce a purtat numele de Aron Pumnul*^[36].

Vorbele acestea n-au rămas, așa cum se întâmplă astăzi în mod aproape firesc, doar vorbe-n vânt în amintirea profesorului, ci ele s-au transformat într-un voluminos op în 392 de pagini intitulat semnificativ: *Aron Pumnul. Voci asupra însemnătății lui, dimpreună cu documintele relative la înființarea catedrei de limba și literatura românească la gimnaziul din Cernăuț, precum și scrierile mărunte și fragmentare publicate de D-rul Ion al lui G. Sbiera, profesor î. R. la universitatea din Cernăuț, membru al Academiei Române din București, membru onorariu, sau fundătoriu al mai multor societăți literare, etc. Cu spesele acordate din funăciunea Pumnuleană de către Soșitatea pentru cultura și literatura română în Bucovina. Cu portretul lui Pumnul. Cernăuț 1889, Editura Soșietății. Tipografia Arhiepiscopală.*

Mândru de originile familie sale, Ion G. Sbiera a scris o monografie în acest sens, intitulată simplu: *Familia Sbiera*, în care, dincolo de vanitatea autorului monografiei [...] documentele

³⁴ Apud: Ilie Luceac, *op. cit.*, p. 264-265.

³⁵ Nicolae Iorga, *Legăturile culturale între Bucovina și Principatele românești*, Editura Casei școlilor, București, 1914, p. 16.

³⁶ Mihai Iacobescu, *Prefață la volumul lui Alis Niculică, Ion G. Sbiera. Viața și opera*, Suceava, 2005, p. I.

istorice vin să confirme ideea că această familie a avut un rol important în viața socială și politică a istoriei Moldovei feudale. Conștiința apartenenței la un arbore genealogic deosebit va fi, poate, unul dintre factorii care îl va susține moral pe tot parcursul existenței sale zbuciumate, jalonate de repere bine definite: familie, studiu, școală, îndatoriri publice^[37].

Academicianul are, de-a lungul întregii sale activități, preocupări dintre cele mai diverse: de la cele filozofice la cele de ordin social, de la cele privind istoria poporului român la cele pentru emancipare, pentru unitatea culturii românilor, idealuri constante ale generației din care a făcut parte. Om cu o reală înclinație spre istoria literaturii române vechi, dar și cu serioase preocupări de folclor și de folcloristică, profesorul Sbiera a dat dovada măsurii sale în două lucrări. Prima, este intitulată *Contribuiri pentru o istorie socială, cetățenească-bisericească și cultural-literară a românilor, de la originea lor încoace, până la 1505*. A doua, intitulată *Mișcări culturale și literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504–1714*, care, după expresia lui Alis Niculică, dau măsura efortului imens depus de autor în alcătuirea unei istorii veridice a limbii și literaturii române pornind de la niște adevăruri universale valabile despre originea omului și rasele lui, originea și diferențierea graiului omenesc, despre popor, națiune și timp preistoric^[38].

Cărturarul acesta școlit la Viena, apoi întreținut de cultura propriei ființe a știut și a teoretizat asupra unor concepte cum sunt aceslea ale națiunii și statului, având meritul de a le defini pe fiecare și făcând distincția netă dintre ele. Iată o definiție dată națiunii, perfect valabilă și astăzi: *o colectivitate de oameni care vorbesc aceeași limbă, locuiesc pe același teritoriu și au aceeași viață spirituală și materială, aceeași obiceiuri și datini*^[39]. A rămas fidel teoretizărilor profesorului său, Aron Pumnul, fiind discipolul său fervent. Mai mult, spune: *eul meu românesc lui i-l sunt dator*.

Își începe tinerețea prin a colinda. Mănat probabil de îndemnul aceleiași înaintaș, acesta cutreeră apostolicește Banatul, Ardealul cu munții apusei, unde face cunoștință cu protopopul Balint, cu Avram Iancu și alți revoluționari^[40]. Impresiile lăsate de această călătorie sunt unele pătrunse de atâta trăire, încât cu greu ne vom depărta de sentimentele transmise în ele: *Petrecerea mea cu bravii Români depe aicea a fost pentru mine ca o sorbire din apa vie din poveste. Vitalitatea Românului o simțeam acuma colcând mai puternic prin vinele mele! Răsăreau în mintea mea tot mai multe steluțe, cari licăreau cu lumina lor palidă prin întunericul cel neguros al trecutului și mă făceau să visez și eu despre un viitor mai limpede și mai luminos*^[41].

După întoarcerea în țară, prin 1860, profesorul Sbiera, atras în vârtejul Hurmuzăcheștilor se dedică cu toată știința și pasiunea lui profesoratului, devenind mai întâi ajutorul fostului său profesor, Aron Pumnul, ca mai apoi să-i fie urmaș la catedra de limbă și literatură română a liceului din Cernăuți, aducându-și contribuția și în acest domeniu, prin alcătuirea mai multor manuale școlare, perioadă extrem de deficitară în domeniu. Hurmuzăcheștii îl antrenează la

munca Foii Soțietății, și va lua în serios această nobilă datorie, scriind și colaborând și la alte ziare din Moldova și Transilvania, căci – spune el – *toată viața am petrecut cu ochii în carte și cu mâna pe condei*^[42].

BIBLIOGRAFIE

Balan, T., 1944. *Eudoxiu Hurmuzachi și memoriul românilor ardeleni din luna lui februarie 1849*, în Anuarul Muzeului Bucovinei, Seria II, Anul I–II, 1943–1944, publicat de Nicolai Grămadă, Tipografia Mitropolit Silvestru, Cernăuți.

Dan, D., 1925. *Rolul preoțimei bucovinene în menținerea românismului...*, Tipografia Mitropolit Silvestru, Cernăuți.

Iacobescu, M., 1973. *Revoluția de la 1848 în Bucovina*, în Suceava, Anuarul Muzeului Bucovinei, V.

Iacobescu, M., 1983. *Problema agrară în revoluția română de la 1848 în Bucovina*, în Revista de istorie, nr. 5/1983, București.

Iacobescu, M., 2005. Prefață la volumul lui Alis Niculică, Ion G. Sbiera. *Viața și opera*, Suceava.

Iorga, N., 1938. *Românismul în trecutul Bucovinei*, București.

Iorga, N., 1914. *Legăturile culturale între Bucovina și Principatele românești*, Editura Casei Școlilor, București.

Loghin, C., 1926. *Istoria literaturii române din Bucovina 1775–1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică, Cu 38 de clișee*, Tipografia Mitropolit Silvestru, Cernăuți.

Luceac, I., 2000. *Familia Hurmuzachi: între ideal și realizare. (O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cuvânt înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, Editura Alexandru cel Bun – Editura Augusta, Timișoara.

Niculică, A., 2005. Ion G. Sbiera. *Viața și opera*, Biblioteca Bucovinei I. G. Sbiera, Suceava.

Nistor, I., 1991. *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București.

Onciul, D., 1915. *Din trecutul Bucovinei*, Institutul de arte grafice Speranța, București.

Papuc, L., 1997. *Frânturi de cultură bucovineană*, Editura Safir, Iași.

Rusșindilar, P., 1995. *Hurmuzăcheștii în viața culturală și politică a Bucovinei*, Academia Română, Filiala Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Editura Glasul Bucovinei, Iași.

Sion, G., 1888. *Suvenire contimpurane*, Tipografia Academiei Române, București.

Țugui, P., 2000. *Bucovina – istorie și cultură*, Editura Albatros, București.

*** Rev. *Bukowina*, 1864. din 13 mai 1864.

*** Rev. *Familia*, nr. 17/28 aprilie – 11 mai 1891.

*** Rev. *Federațiunea*, 1868. I, nr.180 din 13/25 decembrie.

*** Rev. *Glasul Bucovinei*, 1918. Anul I, nr.25/13 decembrie.

*** *Revista Fundațiilor Regale*, 1939. Din 1 iulie.

*** Scrisoarea Aglaei Eminovici către Titu Maiorescu, 1889. Cernăuți, 8 iulie, Fond documentar Ipotești, nr. inv. 37.

*** *Ziarul Bucovina*, 1848a. nr.1 din 4 octombrie, Cernăuți.

*** *Ziarul Bucovina*, 1848b. nr. 12 din 24 decembrie, Cernăuți.

*** *Ziarul Curierul de Iași*, 1876. IX, nr. 56 din 21 mai.

*** *Ziarul Românul*, 1870. (XIV) din 26 aprilie.

*** *Ziarul Românul*, 1871. Anul XIV din 21 august.

*** *Ziarul Timpul*, 1878a. III, nr. 44 din 25 octombrie.

*** *Ziarul Timpul*, 1878b. Anul III, nr. 119 din 1 iunie.

„Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului „Valorificarea identităților culturale în procesele globale”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/59758.

³⁷ Alis Niculică, *op. cit.*, p. 7.

³⁸ *Idem*, p. 9.

³⁹ Pavel Țugui, *Bucovina – istorie și cultură*, Editura Albatros, București, 2000, p. 164.

⁴⁰ Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina 1775–1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică, Cu 38 de clișee*, Tipografia Mitropolit Silvestru, Cernăuți, 1926, p. 99.

⁴¹ Apud: Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 99.

⁴² *Idem*, p. 100.

Eminescu în presa Botoșanilor de altă dată (IX)

Într-un alt număr din *Revista Moldovei* (V,4) în cadrul rubricii *Lucruri care trebuiesc știute*, **Căpitanul A.I. Gheorghiu** înseriază printre alte semne acute de exclamare referitoare la monumente de patrimoniu cultural distruse sau aflate în stare critică (clopotnița bisericii din Popăuți, biserica de la Ștefănești, clopotnița bisericii Sf. Ioan din Siret, casa copilăriei lui N. Iorga din Botoșani, biserica lui Ștefan cel Mare din Rădăuți, mănăstirea și mormintele lui Petru și Elena Rareș din Probota și încă multe altele), și problema casei de la Ipotești aducând următoarele informații ce vin în consecință celor din articolul anterior: „La Ipotești, casa în care a copilărit Eminescu a fost dărâmată deabinelea, iar mormintele părinților săi aflate la doi pași, lângă bisericuța spartă și gata să închine steagul, sunt complet părăsite și acoperite de bălării.”

În același număr (V,4) se află un articol semnat de **Constantin Iordăchescu** (reamintim ca acesta a fost coordonatorul revistei *Junimea Moldovei de Nord* din Botoșani) sub titlul *Eminesciune* și care cuprinde o binevenită privire de ansamblu asupra atenției publicistice acordate în Botoșani memoriei eminesciene. Textul pornește cu o intenție ușor polemică de la un paragraf publicat în *Convorbiri literare* din ianuarie-februarie 1926, la sfârșitul unor *Amintiri despre Henrieta Eminovici și Veronica Micle*, unde semnatara, o doamnă Emma Lăzăreanu, susține că ar fi dorit să-l publice într-un număr festiv la Botoșani în 1914 dar care „n-a mai putut apare din lipsă de fonduri”. Jurnalistul sagace ține să pună lucrurile la punct amintind că în 1914 „n-a fost vorba să se scoată o foaie festivă, ci a se pune o placă comemorativă de bronz în zidul de pe calea Națională no.179, clădire care, după cercetările dlui I. Sânu-Giorgiu, s-a ridicat pe ruinele casei în care s-a născut Mihai Eminescu”. Cunoscând foarte bine lucrurile deoarece a fost implicat în derularea lor, el continuă: „Însă în iunie 1919, când s-au împlinit 30 de ani de la moartea poetului, toate publicațiile din Botoșani au scos numere festive pentru comemorarea lui Mihai Eminescu.” Urmează apoi enumerarea concretă a acelor publicații, cu scurte aprecieri, nu lipsite de maliția lui subțire: „*Revista Junimea Moldovei de Nord* a scos un număr frumos și interesant la care, între alții, au colaborat și dnii N. Iorga, Simionescu, Sextil Pușcariu, Mihail Dragomirescu etc. Ziarele *Craiu Nou*, *Libertatea*, *Cuvântul* au uitat cu acel prilej desbinările inerente luptelor de partid și au prezintat înălțătorul spectacol al înfrățirii în pioasa reculegere generală, publicând și ele numere festive, închinare în întregime sărbătoritului.”

Mai precizând că Harieta semna *Eminescu* și nu *Eminovici*, el trece la un alt item al articolului și informează că „în muzeul „N. Iorga” de la școala „Marchian” și în salonul primăriei Botoșani se poate vedea facsimilul actului de naștere al lui Mihai Eminescu din 15 ghenari 1850, scris cu chirilice” și unde, la rubrica aferentă locului de naștere este trecut „în orașul Botoșani”.

El face acest lucru spre a reaminti probabil, publicului cititor al polemicilor ce continuau pe tema datei de naștere a poetului, de existența acestei dovezi concrete, dar și ca o introducere la prezentarea unei alte probe privitoare la acest subiect

îndelung dezbătut și care, precum se vede, n-a obosit nici azi. El atrage atenția asupra importanței și noutății acestei noi dovezi, „pe care n-am găsit-o citată încă până azi, în istoriografia eminesciană” (s.a.). Iată care este această dovadă adusă atunci, pentru prima dată la cunoștința publicului prin acest articol. „În colecția de documente a „Arhivei statului” din Iași, se află dosarul Trib. Iași 3297, care cuprinde toate actele pe baza cărora Eminescu a fost târât în fața justiției la 1876 în urma unei cabale înscenate de Andrei Vizante și Dim. Petrino. În acel dosar se află un interogator scris și subscris de mâna lui Eminescu. Reproducem partea de la început care ne interesează:

Întrebare: Cum te cheamă?

Răspuns: Mihail Eminescu.

I. De câți ani ești?

R. De 28 ani.

I. Ce profesiune ai?

R. Redactor.

I. Unde ești născut?

R. Născut în Botoșani și domiciliat în Iași.”

Întărind conținutul acestei noi dovezi, Iordăchescu nu uită nici să arate, cu probitatea lui caracteristică, numele celui ce i-a produs informația: „Iată deci încă un document oficial scris și subscris de Eminescu, prin care el însuși declară că e născut în Botoșani. Asupra lui mi-a atras atenția dl. Traian Ichim, paleograf al Arhivelor Statului din Iași.” Concluzia pe care o reclamă această nouă dovadă este aceea că: „nu mai încapem îndoială că în fața acestor două documente oficiale, partizanii Ipoteștilor trebuie să-și plece capul.” În lumina acestui document oficial și a declarațiilor date sub jurământ de Eminescu însuși e liumpede că și tribulațiile actuale despre locul nașterii sale, care mai fac uneori subiectul dezbaterilor (ceea ce nu e de condamnat căci denotă interesul pentru universul eminescian!) pălesc în elocință.

Căpitanul scriitor și redactor, Aurel I. Gheorghiu, semnează articolul intitulat *O comemorare* (V,5-6) în care regretă slaba preocupare pe plan național se se manifestă pentru comemorarea a 37 de ani de la moartea lui Eminescu, în 1926. „În această fugă oarbă după parvenire și senzațional” doar „în Bucureștii luminei dar și a tuturor răutăților pe care o capitală ca a noastră a putut să le strângă”, doar numai „câțiva oameni de bine, inițiatorii unui monument, au găsit cu cale ca în preajma unui mormânt uitat” să comemoreze acea dată. Sperând că acest fapt să fie urmat și în alte locuri „care au avut vreo legătură cu trecutul marelui poet, dar nu numai prin „discursuri cu cea mai originală marcă oficială” sau cu evocări „de cel mai reușit sentimentalism”, să se pună de acord vorba cu fapta. Observând veștile zilnice despre fraude inimaginabile, despre premii neoficiale pentru sporturi snoabe, care încă nu e lucrul cel mai rău, dar și despre „caniolele cluburilor” ce realizează sume ademenitoare într-o vreme de criză financiară acută, doar pentru „restaurarea sărăcăcioasei căsuțe din Ipotești (...), astăzi un morman de pietre și moluz, printre care fluieră și se alungă șerpilor, iar bălăriile aștern haina tristă a părăsirii (...) iar

diferitele piese răzlețite ce ar putea face obiectul unui modest muzeu, din această pricină nu-și găsesc locul”.

Tot acest tablou plastic și expresiv este preambulul întrebării din titlu: „este aceasta o comemorare?” și al răspunsului regretabil: „Nu! ci un prilej de a dovedi câtă depărtare este de la vorbele și inițiativele ocazionale, cari trec, până la fapta temeinică, care ar trebui să rămână!”. Un text redacțional scris cu litere mărunte la subsolul acestui articol produce o informație concretă și foarte prețioasă. „Revista Moldovei găsește nimerit acest prilej pentru a reaminti numeroșilor cititori că în Botoșani se află un comitet, care până în prezent, cu multă trudă și jertfă, a isbutit să strângă 97340 lei în scopul reconstituirii casei în care a copilărit Eminescu, unde să se instaleze un viitor muzeu Eminescu”. El însă nu poate face nimic într-un câț, astăzi Comisia Monumentelor Istorice este chemată să ducă mai departe grija acestui loc părăsit, în sarcina căreia cade prin exproprierea făcută încă din anul trecut”. Este și aceasta încă o piesă la „dosarul” *cazului casei de la Ipotești* ce avea să mai adune încă multe file și peripeții, așa cum a cercetat cel mai temeinic I.D. Marin. Dar prin toate acestea se dovedește, că *Revista Moldovei* și mentorul ei Tiberiu Crudu, s-a implicat activ și în această chestiune de conștiință culturală și și-a făcut datoria atât cât i-a stat în putință, mult mai mult decât cădea în sarcina unei redacții jurnalistice.

Acest număr de revistă este ilustrat cu fotografii ale locurilor de la Ipotești, din colecția căpitanului Gheorghiu, fiecare cu legenda sa înscrisă dedesubtul imaginii. Planșa no.1: „Casa în care a copilărit Eminescu Ipotești-Botoșani”, conținând imaginea văzută din față a construcției, dinaintea demolării, cu un bărbat cu pălărie în prim-plan; Planșa no.2: „Ruinile casei în care a copilărit Eminescu”; se văd trei copaci înconjurați de dărâmături, profilați pe cerul Ipoteștilor; Planșa no. 3: „Biserica satului Ipotești lângă care se află mormintele părinților lui Eminescu”; lângă morminte apar doi bărbați, un țăran și unul îmbrăcat în costum orașenesc; Planșa no. 4: „Interior din biserica satului Ipotești”, cu inscripția în paranteză (“în strană se văd doi prieteni din copilărie ai lui „Conu Mihăiță”); în partea stângă a fotografiei se văd doi țărani bătrâni cu capetele aplecate.

Încă o filă la dosarul posterității eminesciene, de un absurd realmente kafkian, ce-și întinde parcă umbra simbolică peste toată durata ei temporală, mai adaugă același laborios căpitan Aurel Gheorghiu, sub titlul *Note pe marginea unui dosar uitat*, înserate împreună cu altele, sub titlul generic *Din faptele înaintașilor noștri* (VI,1-2-3). Aici el face cunoscute documentele pe care le-a găsit într-un dosar, căutând informații cu privire la ridicarea unui bust eminescian, începând cu o depeșă a unui anume N. Ghindășanul din București, adresată primarului urbei Botoșani în care acela scrie: „ca bun amic ce am fost cu regretatul poet Mihail Eminescu m-am ținut de datorie a face sacrificii chiar pentru popularizarea memoriei sale”. Ca atare, el își exprimă dorința de-a desface la Botoșani, cu prilejul inaugurării bustului eminescian din 1890 – când va veni lume din toată țara – 4000 de exemplare ale portretului de tinerețe al poetului, pe care le-a comandat la Viena, propunând prețul de 1,50 lei bucata și menționând ca 25 % din suma rezultată să fie donată copiilor săraci din școlile botoșănene. Scrisoarea poartă rezoluția primarului: „Să se depeșeze să trimită 600 exmple deocamdată și prețul se va trimite după desfacere cu deducerea rabatului”.

O altă scrisoare din dosar vorbește despre executarea întocmai a acestei rezoluții de către bucureștean care mai și menționează că poate suporta și costul transportului, dacă nu

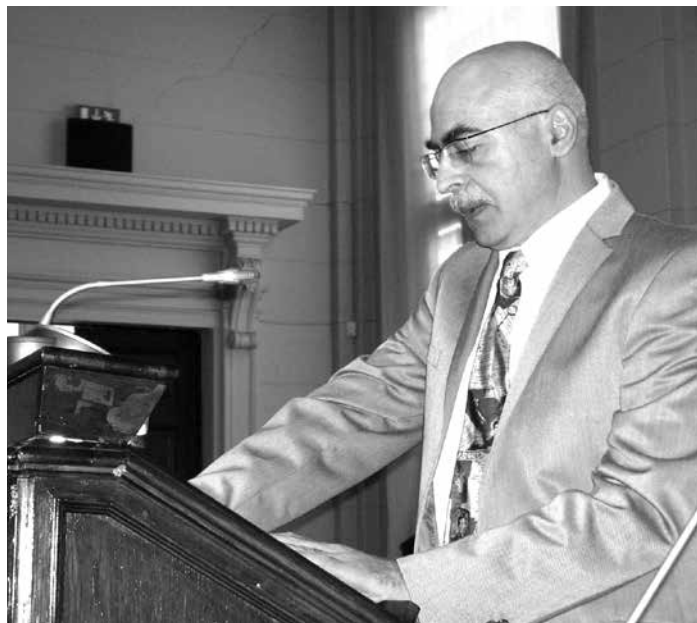
poate fi împărțit pe din două cu primăria botoșăneană. Sototind concret „sumulița” ce ar urma s-o primească în acest caz, după scăderea promisiunii donații pentru copii, rezultă 707, 50 lei. Rezoluția pusă de primar pe această depeșă, purtând data de 5 Septembrie 1890, prevede că se va trimite costul portretelor după desfacerea lor scăzând suma destinată copiilor săraci, returnându-i-se „câte nu se vor vinde” Următoarea filă referitoare la acest caz apare abia după cinci ani, în 1895, și conține dispoziția primarului de-a se răspunde lui Ghindășanul „că, din portretele trimise nu s-a vândut nici unul, întrebându-l ce voiește a face cu ele”. După o nouă perioadă de un an și jumătate, căpitanul găsește o nouă scrisoare a bucureșteanului în care acesta recapitulează cu indignare filmul celor petrecute în acei șase ani de corespondență și conchide exasperat: „pentru ca să tranșez această afacere rog respectuos pe onor. Primăria, ca toate portretele să se distribuie ca premii școarilor silitori, sau să facă ce va crede de cuviință cu ele, mulțumindu-mă a primi în schimbul portretelor numai câte 80 centime pentru fiecare exemplar, ceea ce-ar face peste tot, lei 480.”

Rezoluția din 7 iunie 1896 pe această depeșă este următoarea: „Nu se dă curs fiind netimbrată”. Lăsând cititorului puțința de-a trage concluzia care se impune, comentariul cercetătorului prin arhivele botoșănene este succint și expresiv: „Nu este aceasta o culme a răbdării dar și a birocrațismului nostru? Sărmanul domn Ghindășanul, nu avu noroc și pace! O fatalitate ingrătă îi urmărise mai bine de șase ani frumoasa inițiativă”.

Întrebarea finală își păstrează și azi vibrația interogativă: „Ce s-o fi făcut oare cu portretele în chestiune?” Acesta poate fi un răspuns la faptul că asemenea portrete sepa ale lui Eminescu tânăr au mai apărut de-a lungul timpului în diverse locuri (chiar semnatară acestei cărți a achiziționat unele pentru muzeul de la Ipotești!) iar acest articol poate aduce explicația existenței mai multor portrete de acest fel, datorită inițiativei, chiar ghinioniste, a aceluia domn Ghindășanul.

Dincolo de ceea ce s-a scris în legătură cu Eminescu în *Junimea Moldovei de Nord*, *Revista Școlii* și în *Revista Moldovei* și chiar dincolo de ceea ce au făcut animatorii și colaboratorii acestor publicații ca fapte concrete, active, pentru luminarea și aprofundarea personalității eminesciene, pentru cinstirea și propagarea acesteia, pentru organizarea sa muzeală, dezeritate pe care le-au îndeplinit atât cât s-au priceput și le-a stat în putință, a existat acolo un lucru mai profund și poate, mai important; o anume prelungire afină a modului de gândire eminescian, a atitudinii lui în fața vieții și lumii, a ceea ce se numește azi, sintetic și expresiv, *weltanschauung*, a marilor probleme de conștiință individuală, culturală și națională, la modul cum le-a abordat Poetul; acea neodihnă creatoare mereu îndreptată spre un ideal, care a fost mereu al colectivității, al datoriei, al binelui general, epurat totalmente de orice interese ori strategii personale, de orice clientelism și meschinărie, de orice dorință de parvenire și, mai ales, de absența totală a compromisului ca manifestare de conduită.

Mai mult decât propagarea literei eminesciene, acei oameni și prin ei, acele instituții culturale care au fost revistele citate aici, au propagat spiritul eminescian, chiar și atunci când nu se pomenea nicăieri, în mod expres, numele lui sau vreo sintagmă amintitoare de el. Păstrând proporțiile și mutats mutandis, ei, oamenii, și ele, instituțiile create și dinamizate de ei, au fost ceea ce, în viața religioasă, se numește „biserica vie a lui Hristos”; ei au edificat la Botoșani o *biserică laică vie* a lui Eminescu și au propagat-o prin ucenicii lor elevi și prin cititorii lor adulți, până în straturile capilare ale societății.

Pompiliu CRĂCIUNESCU

Strategiile fractale (1)

Emergența bruscă în universul scientist, riguros și glacial, a unei dimensiuni ce se derobează oricărei reprezentări spațio-temporale clasice – *multiplicitatea complexă* – a făcut ca secolul al XX^{lea} să înregistreze nu doar năruirea utopiei pozitiviste, ci și reabilitarea gândirii creatoare. Este vorba chiar de o *dublă* reabilitare: ontologică și epistemologică. Dacă prima pare firească întrucâtva, Heidegger îndeplinind o datorie de onoare din partea filosofiei, cea de-a doua este cu atât mai spectaculoasă și semnificativă cu cât se insinuează din/pe ruinele mecanismelor determinist-certitudinale ale scientismului.

Se știe că veacuri de-a rândul gândirea europeană a privilegiat rigoarea extremă a sistemului, de sorginte platoniciană, edificat pe principiul aristotelic al terțului exclus. Cu toate că stagiritul vorbise despre *eúlogon*, prin care lăsa deschis cercul lui *Alétheia* – ca subtilă dezvăluire de zone ale lumii ce scapă unei cunoașteri riguroase constituite –, în vreme ce Platon îl închidea, *avant la lettre*, la *veritas* (ca certitudine), până la apariția universului cuantic și a complementarității, *scientia* (avatar direct al lui *epistēmē*) a ocultat *sapientia* și *mýthos*-ul, refuzându-le astfel orice potențialitate cognitivă.

Sugerată încă de „numărul complex” (Gauss), reflectată apoi fie de teoria incompletitudinii (Gödel) sau de relațiile de incertitudine (Heisenberg), fie de geometriile fractale ale lui Mandelbrot sau de cosmologia cuantică „fără imagini”, fie de misterioasa îngemănare ordine-haos (Ruelle, Gleick) și mișcarea *floa* a gândirii (Poincaré, Hadamard) etc., *multiplicitatea complexă* trădează *tulburătoarea comuniune de orizont a științei cu poezia*. Mai mult, această inefabilă dimensiune atestă existența secretă a unei lumi vibrante „*de jaillissements créatifs issus de l'esprit*.”^[1] Lumea se revelează astfel ca *răspântie* miș-

cătoare și indicibilă de vizibil și impalpabil, de real și de transrealitate. Cosmologia cuantică mărturisește despre existența unui *alt* infinit și a unei *alte* cunoașteri, funciar *transgresive*: „*Cunoașterea poetică* – scrie Basarab Nicolescu – *este cunoașterea cuantică a terțiului tainic inclus*.”^[2]

Iscat subit în chiar miezul cunoașterii experimentale, *infinitul mic* a zguduit mecanismele raționalității identitare cu o magnitudine nemaiîntâlnită de la Copernic. În fapt, dacă răul de infinitul galactic era dublat atunci de adâncă decepție a risipirii antropocentrismului, marea descoperire a lui Planck a generat un și mai profund vertij. Încă de la începuturile secolului al XX^{lea}, așadar, răul de *celălalt infinit* (microfizic, interior) este potențat de o veritabilă sfidare a Rațiunii și a logocentrismului, căci *simultaneitatea* discontinuității și a nonseparabilității refuză orice expresie (reprezentare), cu excepția abstracțiunii matematicilor, în care însă ființa concretă, vie, refuză să se închidă. În plus, *ideea în sine a manifestării infinitului în finit* deșiră violent simetria austeră a tetradei raționalității clasice: identitate, non-contradicție, terț exclus și rațiune suficientă.

Depășirea unui astfel de impas, de natură logică în primul rând, și deschiderea către o *nouă raționalitate*, implică o operație în același plan, cel al logicii, demers care amintește de mecanismele ambiguității *pharmakon*-ului: și otravă (*pharmakon*), și antidot (*alexis-pharmakon*). Mai exact, „îmblânzirea” ireconciliabilului trebuie să înceapă prin sfâșierea a ceea ce Pierre Levy numea „*le rideau de fer ontologique*”, *id est* prin *incluziunea contradicției* vii, ireductibile „*dans la structure, les fonctions et les opérations mêmes de la logique*”^[3]. Consecința capitală a acestei mutații logice peconizate de Lupasco va fi *extensiunea conceptului clasic de Realitate*; căci, fiind „à la fois et hazard et nécessité ou, plus précisément ni hazard ni nécessité” – după cum scrie Basarab Nicolescu^[4] –, aleatoriul cuantic, suveran în

¹ Trinh Xuan Thuan, *Le chaos et l'harmonie. La fabrication du Réel*, Paris, Librairie Arthème Fayard, 1998, p. 442. Într-un dialog cu Matthieu Ricard, fost cercetător în biologie convertit la budism, Thuan, fost budist convertit la astrofizică, nuanțează ideea în contextul mai amplu al concordanței misterioase dintre *conștiință* și *lumea fenomenală*. V. Matthieu Ricard, Trinh Xuan Thuan, *L'infini dans la paume de la main. Du Big Bang à l'Éveil*, Paris, Nil éditions/Librairie Fayard, 2000, îndeosebi *Chapitre 15 – Le mystère des mathématiques*.

² *Teoreme poetice*, Traducere în limba română de L. M. Arcade, București, Editura Cartea Românească, 1996, p. 91.

³ Stéphane Lupasco, *Le principe d'antagonisme et la logique de l'énergie*, Préface de Basarab Nicolescu, Monaco, Editions du Rocher, 1987, p. 3. (Prima ediție a apărut în 1951 la Editions Hermann).

⁴ *La Transdisciplinarité. Manifeste*, Monaco, Editions du Rocher,

cosmologia vidului plin, obligă la omologarea întrepătrunderii inextricabile a realului cu imaginarul.

Clădită pe lumea discretă a particulei, lumea macrofizică apare ca manifestare a invizibilului, stare de lucruri care nu se eliberează de carcanele paradoxului decât în măsura în care se admite că cele două lumi participă la *niveluri diferite de Realitate*. Această noțiune, modelată de promotorul transdisciplinarității în fericită consonanță cu cea de „grade de Rațiune” (Gourdjieff) și cu cea de „zone de realitate” (Heisenberg), lărgeste conceptele de „adevărat” și „fals”, punând totodată în lumină caracterul *non-contradictoriu* al logicii lupasciene. Astfel, *tensiunea contradictorială* care se manifestă la unul și același nivel de realitate – A (unda) / non-A (corpusculul) – se proiectează într-o relație dinamică de non-contradicție, săvârșită pe un alt nivel al Realității, într-o „stare T” (ca terț inclus, în limbaj lupescian), cuanta. La fel, *infinutul mare și infinitul mic* (niveluri diferite de Realitate, cu legi diferite) se regăsesc într-o „stare T” ce animă o a treia lume: *lumea psihicului*.

Această „a treia materie” constituie, în ultimă analiză, realul în-văluit, vârful de lance al Lumii, întrucât din ineputabilă noastră lume lăuntrică emană viziunile despre Lume și tot aici se topesc rezonanțele emergente dinspre toate tărmurile ei. *Realitatea interioară* – „*insaisissable par les méthodes et les outils externes de la pensée*” și care „*échappe à la description objective, à plus forte raison à la connaissance intellectuelle*”^[5] – este așadar athanorul în care tensiuni precum subiect-trasubiectivitate, discursiv-trasdiscursiv sau ontic-ontologic se dinamizează într-o ireductibilă „stare T”. Această realitate non-cuantificabilă indică ecentrul gândirii creatoare pentru care, prin transgresiunea binarităților și excluziunii, „o lume ca nelumea” (Mihai Eminescu) este / devine posibilă.

Ființa umană se revelează astfel ca articulația ternară dintre vizibil, pozitivitatea secretă a negativului și legăturile lor (în) vizibile. Paul Feyerabend are dreptate: „*Il nous faut un monde onirique pour découvrir les caractéristiques du monde réel que nous croyons habiter*.”^[6] Înscrișă prin misterioase deschideri în textura realului – „Realitatea poate fi câteodată mai uimitoare decât cea mai uimitoare închipuire”^[7] –, *transrealitatea* acestei lumi (onirice) implică *asumarea plenară a Realității*.

Faptul că Hegel n-ar mai putea spune astăzi că tot ceea ce este real e rațional, după cum tot ceea ce e rațional este real, vine din *imposibilitatea* acută de a mai concepe Lumea exclusiv în perspectiva identitar-armonică de dinaintea lui Planck, viziune vădit și violent exclusivistă, în neclintit acord cu sistemul binar al logicii aristotelice care o institua. Lumea de după Planck – indiferent de conotația care i s-ar da: interpenetrare-interpretare (Schopenhauer / Gadamer / Nietzsche), tot ceea ce survine (Wittgenstein) sau, încă, „*potentialité d'événement-avènement*” (Guattari) – e răvășită de *completudinea complexă* pe care noua cosmologie cuantică a dezvăluit-o.

Modelată lăuntric de *terțul inclus*, această cosmologie nu mai poate fi gândită decât în perspectiva unei „*metafizici*

experimentale” (René Daumal). Or, o asemenea gândire presupune cu stringentă necesitate *cunoașterea de factură transgresivă*, dincolo de epistemologie, metafizică și artă, întemeiată însă pe *ecuația ternar-dinamică artă-metafizică-epistemologie*. Pe scurt: o *cunoaștere transcosmologică*, seamă ținând de faptul, capital de altfel, că „*L'art est à double face, d'expression et d'illusion, comme la science a sa double face: la réalité de l'erreur et le fantôme de vérité*.”^[8]

Iată de ce, în zilele noastre, Hegel n-ar mai putea susține relația de reciprocitate dintre raționalitate și realitate; noul tip de cunoaștere nu se mai conjugă cu realul finit sau infinit, ci cu *transfinitul*, a cărui realitate scapă determinismului aristotelico-hegelian. Transfinitul este „*un fini qui est et doit être sans cesse dépassé, sans que l'infini puisse jamais être atteint*”^[9]; esența sa constă în *dinamismul perpetuu al Gândirii care se face*. Dizolvând „*le vitriol de la logique binaire*” (Edgar Morin), gândirea creatoare modelează din interior cunoașterea transgresivă ce survine la răspântiile glisante dintre *translimbaj și transfinit*, dintre luciditate și versantul ei misterios – congener însă, întrucât omul este o sinteză inextricabilă de *sapiens-demens*^[10] –, dintre *structurile stabile* ale realului și *matematicile fractale* ale celei de-a treia lumi, lumea interioară.

Gândirea creatoare este prin însăși natura sa o gândire contradictorie; ea instituie – iar cunoașterea artistică restituie – secreta dinamică a cosmologiei *trans*. Căci gândirea creatoare face „vizibil” ceea ce imaginarul cuantic – „un imaginar fără imagini” – conține printr-o nesfârșită implozie. În triada pe care am schițato, arta participă la nașterea unei noi gnoze, în care „*Un niveau de Réalité est un pli de l'ensemble des niveaux de perception et un niveau de perception est un pli de l'ensemble des niveaux de Réalité. Le réel est un pli de l'imaginaire et l'imaginaire est un pli du réel*.”^[11] Însemn major al transistoriei ființei umane, creația marchează trecerile discontinuu-inseparabile de la un fald la celălalt, întreținând astfel „*senina voluptate nouă / a timpului scăpat de spațiu*” (Al. Phillipide).

Cunoașterea transgresivă este „cunoașterea neîmpărțită” a acestei voluptăți în aura căreia binomul lui Newton, Venus din Milo și transcendentul număr π coexistă nestingherite. Fernando Pessoa a văzut just:

Binomul lui Newton e la fel de frumos ca Venus din Milo.

Fapt e că prea puțină lume își dă seama de asta.

Într-o Lume la ale cărei temeuri se insinuează niveluri diferite de Realitate și o complexitate ireductibilă, numai o *transgresiune generalizată* este în măsură să evidențieze corespondențele profunde dintre *percepție și reprezentare*, făcând, astfel, posibilă *resurecția Gândirii*. Această potențialitate, înscrisă în străfundurile proprii noastre ființe, este condiționată de *extinderea viziunii despre Lume într-un orizont gödelian, un orizont deschis, adică, a-topic și contradictoriu*.

Noua plenitudine este una în care noosfera coexistă cu noologia abisală, cuantificabilul numeric real cu cel imaginar sau transcendent, ființa cu neființa, rațiunea cu înțelepciunea nebuniei; pe scurt, e o plenitudine a *contradictoriului inclus*. În acest demers, creația are un rol fundamental, pentru că ea face posibilă călătoria Gândirii într-un *chaosmos* ale cărui manifestări complementar-antinomice definesc, în ultimă analiză, existența ca *interacțiune* a două perfecțiuni virtuale: cosmosul

1996, p. 31.

⁵ Pierre Emmanuel, *Le monde est intérieur*, Paris, Editions du Seuil, 1967, p. 36.

⁶ *Contre la méthode*, Paris, Editions du Seuil, 1979, p. 29.

⁷ Alexandru Phillipide, *Literatura, fals miracol*, în *Scieri*, 3, Studii și eseuri, București, Editura Minerva, 1978, p. 250. Într-un alt eseu, *Franz Kafka și singurătatea în mijlocul mulțimii*, poetul Aurului sterp vorbește despre zona indefinită dintre realitate și vis, zonă unde cele două „se amestecă, se întretaie, merg alături, pătrund unul în altul și se împacă un timp, pentru ca din nou să se despartă, însă fiecare din ele păstrând amintirea celuilalt” (*ibidem*, p. 373).

⁸ René Daumal, *Le mensonge de la vérité* (1938), în *Les pouvoirs de la parole. Essais et notes*, II, Paris, Editions Gallimard, 1972, p. 165.

⁹ Stéphane Lupasco, *op. cit.*, p. 22.

¹⁰ V. Edgar Morin, *La Méthode*, 5. *L'humanité de l'humainité. L'identité humaine*, Paris, Editions du Seuil, 2001, îndeosebi cap. *Le complexe d'Adam. Sapiens-demens*, p. 105-119, *passim*.

¹¹ Basarab Nicolescu, *La Transdisciplinarité...*, p. 106.

și haosul; ca interferență dintre *da* și *nu*. Roberto Juarroz o spune răspicat:

*La part du oui qu'il y a dans le non
et la part du non qu'il y a dans le oui
sortent parfois de leur lit
et s'unissent dans un autre lit
qui est ni oui ni non.*

Dans ce lit coule le fleuve des plus vives eaux.

„Ținut” privilegiat, fragil și fugace, existența se dovedește nișa secretă în care „parfumul neantului” fuzionează indicibil cu „aroma ființei”; mai mult, nimicul și absolutul participă laolaltă la edificarea cunoașterii transgresive a lumii. Începutul faimosului poem *Tutungeria* al lui Fernando Pessoa sună astfel:

Nu sînt nimic.

Nu voi fi niciodată nimic.

Nu reușesc să voiesc să fiu altceva decât nimic.

În rest, țin strânse în mine toate visele lumii.

Dezideratul formulat de Feferabend se regăsește exemplar în gândirea poetică pessoană, creația în genere nefiind altceva decât expresia esenței paradoxale a existenței și gândirii. Pregnanta sintagmă prin care același Pessoa desemnează eul poetic, „*un ghem depănat pe dinlăuntru*” – la sfârșitul secolului al XIX^{-lea} Eminescu definea organisme ca „*gheme de lumină*” –, surprinde exemplar *natura ireductibil contradictorie a lumii interioare*, singura în care cele două infinituri *consună*. Și centripetă, și centrifugă – înfășurare-apropiere / îndepărtare de nucleul eului pe măsura apropierei –, *mișcarea spre înlăuntru* secretă poezia ca „*pulsation de l'espace multiple*” (Valéry) și ca transpunere a unui „*fait de nature en sa presque disparition vibratoire*” (Mallarmé).

Spațiul de convergență a multiplicităților lumii și geometrizare fractală a abisului (interior-exterior), gândirea poetică este căutare a adevărului lumii și ființei în măsura în care *adevărul rezidă în însăși căutarea adevărului*. Complînind, adică, evidențele prin virtuțile non-manifestării – existența umană fiind iremediabil o existență „în orizontul misterului și al revelării”, după cum spune Blaga –, poezia, aidoma fizicii celei noi, caută nu atât secretele adevărului, cât *adevărurile secretului*. În rezonanță cu Blaga, vorbește Pessoa: *Nu cerceta și nu crede: totul este ocult*.

Urmând drumul multiplicității înseși, perpetua mișcare transgresivă a gândirii poetice – mișcare în, printre, prin și peste nivelurile de Realitate și Adevăr – are privilegiul de a oferi celor ce-i deprind ritmurile discrete mai mult decât o viziune cosmologică: ea oferă o *cosmologie de viziuni cosmologice*: o *Transcosmologie*.

Esența transgresivă a gândirii poetice vine din aceea că obiectul creației nu este nici realul (grad secund al adevărului) și nici Adevărul (alt nume pentru Idee, Formă, Monadă sau Entelehie), ci – ține de evidență – viața, moartea, cele două infinituri, haosul și plenitudinea. Toate acestea reprezintă *niveluri coparticipante la jocul infinit de actualizare-virtualizare a Adevărului*. Cum din „cartea lumii” lipsesc și geneza, și apocalipsa, gândirea artistică le suplinește prin acest joc ce intră în ecuație cu epistemologia și metafizica, ecuație ternar-dinamică în care și din care jocul emană^[12]. *Cunoașterea transcosmologică* se iscă în acest dinamism perpetuu, ea este *dinamismul însuși*. *Ecuan-tul* său – în sens ptolemeic – e constituit, fie în alternanță, fie în simultaneitate, de *nivelurile de adevăr, translimbaj și transfinit*.

Profunda comuniune de destin a poeziei și științei, în pofida despărțirii lor seculare, izvorăște din *drama comună a*

limitei. Drama raționalității izbucnește odată cu frângerea linearității și a determinismului; cea a poeziei – constitutivă, însă nicidecum atât de acută – răzbate din străfundurile limbajului, cutreierat, la rândul-i, de *boarea incompletitudinii*.

Indecidabila poeziei, „numărul” său „complex” este *semnul poetic*. Edificat pe raporturile contradictorii dintre două componente majore – una continuă, alta discontinuă –, în raport cu Limbajul, *semnul poetic reprezintă un terț inclus*, din momentul dinamitării relațiilor biunivoce de la nivelul funcționalității. De remarcă că acest nivel poate fi cu ușurință depășit, fără a avea implicat o autentică gândire poetică; extazul narcisic al verbalizării („*l'onanisme de l'absolu*”, după Pierre Emmanuel) sau poezia care „*ne raisonne pas, elle résonne*” (Alain Bosquet) o atestă din plin. (În *Criticilor mei*, Eminescu le condamnase, deja, pe amândouă.) Ambele formule sunt expresii ale rămânării la un singur nivel de realitate și adevăr, altfel spus, la parametrii gândirii clasice. Or, marea poezie nu survine decât prin atingerea „stării T” a limbajului: *poeticitatea* – inepuizabila sursă a *genezei transitorice de sens*, ca orizont de reprezentare și percepție a unor *lumi posibile*.

Componenta vizibilă a semnului poetic, grafemul – real, continuu, susceptibil însă de virtualizare prin actualizarea fonematică (discontinuu) – și componenta invizibilă, semnificația – potențială, discontinuu, susceptibilă însă de actualizare (parțială) ca imagine – concură la această inefabilă „stare T”, realizabilă doar la nivelul celei de-a *treia materii*. Creația este revelare de lumi, știința este descoperire de lumi. Secolul trecut a demonstrat însă că ambele se întâlnesc pe un profund metafizic care scapă discursivității. Dar, deși ascunsă, coincidența imaginarului poetic cu imaginarul cuantic are prerogativele certitudinii. „*Poezia este suprema aproximare cuantică a lumii. Mecanica cuantică descrie mecanica universului, în timp ce poezia îi revelează secreta dinamică*.”^[13] Venită din partea lui Basarab Nicolescu, fizician al particulelor elementare, această teoremă poetică vine totodată din partea *căutătorului de adevăr* pe căile *terțului tainic inclus*, *id est* ale gândirii poetice.

Semnul poetic, precum simbolul matematic, de altfel, secretă o ambiguitate ireductibilă: nefiind *nici* subiect, *nici* obiect, ambele împiedică și apartenența *la*, și ruptura *de* real. De aceea „starea T” a creației presupune o intensă *dimensiune translingvistică*, un „*limbaj universal*” care depășește conceptul și cifra. Departă de a fi un reflex al nebuniei, precum îndeobște se consideră, *ecuațiunea universală* eminesciană trădează tocmai *această dimensiune subtilă*, funciară a gândirii de esență gödeliană. Poetul indica o ușă pe care mulți o mai consideră, și astăzi încă, ferecată definitiv de tornadele scientismului: *este posibil* însă ca poezia să meargă mai departe decât știința. Este posibil ca „*les neiges d'antan*” ale lui Villon să aibă ponderea lor de real, după cum realul imediat își are ponderea sa de imponderabil. „Spațiul interior al lumii” – *Welinnenraum* (Rilke) –, „cuvântul taciturn” (Jiménez) sau floarea „absente de tous bouquets” (Mallarmé) nu sunt doar reverberații ale participării / rupturii la / de limbaj și lume, ci tot atâtea instanțe transgresive edificante ale *adevărului multiplu (poetic)*.

Coerența tulburătoare și secretă – chiar dacă, în virtutea incompletitudinii, imposibil de exprimat, ea rămâne o coerență ! –, așadar, coerența relațiilor complexe viață-moarte-haos-plenitudine-cele două infinituri se face sesizabilă doar în expresia poetică ivită la limita *singularității*^[14].

¹³ Basarab Nicolescu, *Teoreme poetice*, ed. cit., p. 93.

¹⁴ Singularitatea este un punct matematic fără volum și cu o densitate infinită, misterios încă pentru fizica actuală; ea mai e denumită și „zidul lui Planck”. După cum precizează Trinh Xuan Thuan în *Le chaos et l'harmonie. La fabrication du Réel* (op. cit., p. 248), sin-

În creația poetică, rolul acesteia este deținut de către *translimbaj*. Iar cum în preajma unei singularități spațio-temporalitate încetează să mai existe, resurgența perpetuă a sensului *din interiorul și dinspre exterioritatea* celor două infinituri nu se mai raportează la finit sau la infinit, ci la *transfinit* (în sensul lupascian evocat mai devreme). Transfinitul este însăși „temperatura” căutării, „temperatura” adevărului multiplu al poeziei.

Poezia știe că „despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă”^[15], fără ca tăcerea să conoteze non-adevărul. Translimbajul și transfinitul evidențiază că acest adevăr tăcut și realul ca „templu în auz” (Rilke), „l'abîme plein” (Artaud) și „gura amară” a sufletului (Pessoa) sau cunoașterea apofatică – pentru Maître Eckhart, *divinitatea e neantul* („et ce néant était Dieu”^[16]) – par-

gularitatea e un fel de *barieră* a cunoașterii; depășirea ei ar presupune unificarea teoriei Relativității cu mecanica cuantică într-o „teorie a gravitației cuantice”, ceea ce rămâne încă un deziderat.

¹⁵ Ludwig Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, în românește de Alexandru Surdu, în „Secolul XX”, nr. 251-252 (11-12) / 1981, p. 67.

¹⁶ Sensul acesta, primul dintre cele patru pe care Eckhart le dă frazei lui Luca – „Surrexit autem Saulus de terra apertisque oculis ni-

ticipă la adevăr la fel ca particula, cuvântul „particulă”, corpul nostru sau Calea Lactee! Nu de adevăr se îndoieste, prin urmare, gândirea poetică, ci de unicitatea, implacabilitatea, imuabilitatea lui. Este un drum pe care se întâlnește cu epistemologia, ontologia, gnoseologia și, evident, cu metafizica. Iată de ce *cunoașterea transgresivă* apare ca *singurul terț posibil*, singurul antidot la *criza cotropitoare* a cunoașterii pe fondul căreia s-a stins veacul al XX^{lea} și pe care acest secol s-a așezat prea temeinic deja.

Întrebarea lui Lupasco – „*Et si l'univers était contradictoire ?*” – nu poate avea decât un răspuns: „*Mais, toute vie, je le crois, est, sur le fond, condamnée à la contradiction.*” Cine ar fi putut răspunde mai bine decât Cioran?

hil videbat” –, din *Faptele apostolilor*, este fără echivoc: „[...] quand il se releva de terre, les yeux ouverts il ne vit rien, et ce néant était Dieu [...]”. Cf. Maître Eckhart, *Et ce néant était Dieu... Sermons LXI à XC*, Traduits et présentés par Gwendoline Jarczyk et Pierre-Jean Labarrière, Paris, Editions Albin Michel, 2000, p. 90.

Constantin CUBLEȘAN

Recitind „DIN STRĂINĂTATE” de Mihai Eminescu

Cea de a treia poezie pe care o publică tânărul (adolescentul) Mihai Eminescu în paginile revistei *Familia*, a lui Iosif Vulcan, la 15/27 martie 1866, intitulată **Din străinătate**, este pe cât de nostalgică pe atât de evocatoare. Unii dintre comentatori consideră că ea ar fi fost scrisă la Cernăuți (Leca Morariu), alții sunt de părere că ar aparține perioadei cât poetul s-a aflat la Blaj, în vara anului 1866 (Elie Dăianu).

D. Murărașu, cercetând ms.2259, în care se află o variantă a poeziei, datată din 1865, ce prezintă strofe în plus față de textul tipărit în *Familia*, e de părere că aceasta n-ar trebui luată prea mult în considerare întrucât poetul o barase, menționând la poziția 33 din proiectul său de volum, pe care îl schițase în 1870, varianta publicată, pe care o considera, probabil, ca fiind definitivă. O tipărește totuși în comentariile ediției sale (v. M. Eminescu. **Opere. I. Poezii** / 1/. Ediție critică de D. Murărașu. Postfață de Eugen Simion. Editura Grai și suflet – Cugătarea Națională, București, 1995, p. 276-277), după modelul lui Perpessicius care și el o reproducuse în ediția proprie (M. Eminescu. **Opere. I. Poezii tipărite în timpul vieții**. Introducere, note și variante, anexe. Ediție critică îngrijită de Perpessicius, Editura pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1939, p. 251-253), ținând să precizeze că fusese trimisă, la solicitările lui Iosif Vulcan de a continua colaborarea la revistă, cu promisiwa traducere a nuvelei **Lațul** de Onkel Adam, în locul acesteia. Invitația era făcută la *Poșta redacțiunei*, la 15/27 iunie 1866 („De ce nu ni mai trimiți nescari poezii?”), cu mențiunea: *Dej și Blaj*. Iar editorul se întreabă: „Să fi fost Eminescu, la data aceasta în Blaj? Peste o lună e sigur că era”.

Dacă nu e prea sigur locul de unde anume fusese trimisă poezia spre publicare, faptul că varianta acesteia e datată 1865, arată limpede că ea a fost concepută în perioada cât

autorul se afla încă la Cernăuți. Ceea ce este deosebit de important pentru începuturile sale creatoare, limpezind astfel o situație pe care nu puțini cercetători au pus-o sub semnul... surprizei. Anume aceea în care îi fusese solicitată, peste noapte, o poezie omagială închinată memoriei lui Aron Pumnul, pentru a fi tipărită în broșura concepută a marca trecerea acestuia în neființă: **Lăcrămioarele învățăcelilor....** De altfel, în școală se știa că tânărul Eminoviciu scria. Colegul și prietenul său T. Ștefanelli se exprimă destul de limpede în acest sens, în memoriile publicate, firește, mai târziu, vorbind chiar și despre niște exerciții dramaturgice pe care gimnazistul le-ar fi conceput dar care, în timp, s-au pierdut, ne fiind reținute în celebra ladă cu manuscrise. Dacă e așa – și așa trebuie să fi fost – înseamnă că elevul Mihai Eminoviciu, care era bibliotecarul școlii, locuind în casa lui Aron Pumnul, se întreținea cu mentorul său pe diferite teme literare, istorice, culturale în general, ne ezitând a-i împărtăși acestuia *păcatul* de a scrie, la rândul-i, versuri. Ba, mai mult, chiar profesorul însuși l-ar fi și sfătuit să trimită din producțiile proprii revistei lui Iosif Vulcan, ceea ce și face, e drept, după ce Aron Pumnul se stinsese din viață iar gimnazistul, care comunicase părinților că el mai mult nu avea ce face de-atunci încolo la gimnaziul cerăuțean, pornea, pe urmele pașoptistului său dascăl, către Blaj.

În acea perioadă, lui Aron Pumnul i se agravase boala, mergea rar pe la școală iar când i se făcea rău în clasă, Mihai îl conducea spre casă, veghindu-i suferințele. În preajma bolnavului stătea și în restul timpului, așa că profesorul putea avea în persoana discipolului un bun ascultător al istorisirilor sale biografice, al evocărilor despre revoluționarii ardeleni, al dorului după meleagurile de obârșie pe care i le descria, desigur, în nuanțări patetice.

Fusesse foarte bine primit în cercurile intelectuale cernăuțene, sprijinit și găzduit de familia Hurmuzachi, mai ales; se implicase în acțiunile de menținere a flăcării naționaliste în provincie, era respectat și iubit pentru devoțiunea arătată cauzei românismului, dar el era, se resimțea a fi, oricum am lua-o, ca un *străin* acolo. Iată, bunăoară, în 1910, T. Gârlă, evocând **Casa lui Aron Pumnul**, în *Neamul românesc literar* (an.II, nr. 13, la 28 martie, p. 204) îl numește fără ezitare: „pribeagul din Ardeal”. Nostalgia față de ținuturile natale, pe care era convins de-acum că nu le va mai putea revedea aieva niciodată, era dominantă în întreaga sa atitudine, presimțindu-și apropierea sfârșitului. În acest context, învățăcelul s-a încumetat a scrie o poezie pentru a-i face plăcere dascălului, preluând asupra sa emoția cu care acesta evada din tumultul de vitalitate al an-turajului general, întorcându-se, cu sufletul apăsător de durerea înstrăinării, spre țara îndepărtată:

„Când lumea, nveselită surăde, bea și cântă
Când toți ciocnesc păhare cu ochi strălucitori
Un suflet plânge, n parte și dorul îl frământă
Căci patria-și dorește și câmpi-i răzători.

Și inima aceea ce geme de durere
Și sufletul acela ce cântă amorțit
E inima mea tristă, ce n'are mângâiere
E sufletu-mi ce arde de dor nemărginit“

De ce ar fi plâns atunci sufletul și ar fi gemut inima adolescentului, care era de altfel o fire veselă, sociabilă, tânjun-d după Bucovina Ipoteștiului, când la Cernăuți el se afla în chiar forumul Bucovinei, la numai câțiva pași de... acasă? Era mult mai îndreptățit s-o facă peste un an, în 1866, când în august, data la care se publică oda **La Bucovina**, în *Familia* (nr.25, din 14/26 august 1866), declamă: „N'oiu uita vreodată, Dulce Bucovina,/ Geniu-ți romantic“, aflându-se, într-adevăr, la mare distanță de acele locuri, în inima Transilvaniei, la Blaj.

Și, Mihai continuă, în elegiaca sa creație, substituindu-se de-acum în totul lui Aron Pumnul, preluat în eul său poetic:

„Aș vrea să văd acuma natala mea vâlcioară
Scăldată în cristalul pârâului de-argint,
Să văd ce eu atâta iubeam odinioară
A codrului tenebră, poetic labirint“

E drept că Mihai iubea mult tenebrosul codu din împrejurimile Ipoteștiului, în care se pierduse, nu o dată, copil fiind, în poeticu-i labirint, dar vâlcioara scăldată în cristalul pârâului de argint, nu se potrivește locului; satul său nu se afla într-o vâlcioară, iar imaginea pârâului cu ape de argint sugerează foarte bine un peisaj de munte. Pe care îl și evocă în strofa următoare din varinata nepublicată:

„Să mai salut odată colibele de paie
Dormind cuiburi de vulturi pe stânci ce se prăval“

Peisajul din Podișul Moldovei se caracterizează, în jurul Botoșanilor, printr-un cuprins de dealuri joase, aflate în partea stângă a Siretului, ce nu au o altitudine mai mare de 250 de metri. Pe câtă vreme satul Cuciulata, în care s-a născut Aron Pumnul, se află la poalele Munților Perșani, din masivul Făgăraș, pârâul ce străbate localitatea fiind o apă de munte, Lupșa, cu repezi săltări peste pietre, ce dau apei străluciri de-argint. Apoi cuiburile de vulturi se potrivesc de minune Vârfului Măgura, cu o înălțime de 1.292 de metri, care veghează satul adunat într-o vâlcioară.

Confuzia a produs-o următoarele strofe din varintă:

„Aș vrea să am colibă de trestii, mitutică –
În ea un pat de scânduri, pe el un pui de-odor
Să doarmă.(...)”

Cu ea de braț să treier câmpia-nfloritoare,
Unde a mele zile din raze le-am țesut,
Unde-nvățam din râuri murmurul de-ncântare,
Unde-nvățam din codri misterul cel tăcut (...)

Apoi mi-aduc aminte... O zi de primăvară...
Și m-am trezit în luncă c-un pui cu ochi de foc,
Cu părul negru-n cozi, cu fața zâmbitoare,
Ea-și pleacă ochii timizi – și eu am stat pe loc“

În care G. Bogdan-Duică identifică o iubită de la Ipotești, a cărei moarte prematură îl marchează pe poetul adolescent, și căreia îi va închina, într-adevăr, mai târziu, versuri memorabile (**Iubita de la Ipotești**. În *Buletinul „Mihai Eminescu”*, 1930, p.66). Numai că în forma publicată de *Familia*, aceste versuri lipsesc (erau, poate prea *intimiste*), poezia continuând cu același dor evocator:

„Aș vrea să am o casă tăcută, mitutică,
În valea mea natală, ce unduia în flori,
Să tot privesc la munte în sus cum se ridică,
Pierzându-și a sa frunte în negură și nori.

Să mai privesc o dată câmpia-nfloritoare,
Ce zilele-mi copile și albe le-a țesut,
Ce auzi odată copila-mi murmurare,
Ce jocurile-mi june, zburarea mi-au văzut.

Melodica șoptire a râului, ce geme,
Concertul, ce-l întoană al pasărilor cor,
Cântarea în cadență a frunzelor, ce freme,
Născur-acolo-n mine șoptiri de-un gingaș dor“

Aron Pumnul și-a petrecut în satul natal copilăria, până la o vârstă adolescentină, oprit să meargă la școală din cauza unei boli; tocmai de aceea i-au și rămas în memorie, atât de vii, toate elementele peisajului înconjurător, mirific, nici vorbă. De aceea, poezia se și încheie insistând pe aducerea aminte a acestuia, cu semnificația însă, mai largă, de ținut al patriei:

Da! Da! Aș fi fericite de-aș fi încă odată
În patriă-mi iubită, în locul meu natal,
Să pot a binezice cu mintea-nflăcărată
Visările juniei, visări de-un ideal“

Trimiterea este cât se poate de limpede spre idealul pentru care a militat revoluționarul pașoptist din Transilvania, ideal ce a însușit tinerimea română a Blajului, unde Aron Pumnul fusese profesor de filosofie. Personalitatea lui este foarte bine caracterizată de Silviu Dragomir, care îl consideră între apostolii culturii românești: „Umilii drumeți, care au pornit, la 1754, cu o făclie aprinsă în mână pentru a risipi întunericul ce copleșea poporul nostru de atunci, au devenit, din generație în generație, luptători ai luminii, reprezentanți ai culturii și precursori inspirați ai crezului adânc, din care a încolțit ideea de înălțare a neamului“ (**Dascăli de odinioară**, În *Unirea*, Blaj, nr. 26 din 1937, p. 3). El a fost artizanul marii adunări populare din Duminica Tomii, la Blaj, premergătoare celei de pe Câmpul libertății, considerând că numai „hotărârea unei asemenea mulțimi, ridicată pentru a-și impune voința, este în măsură să formuleze revendicările politice și sociale ale românilor și să arate forța de care era capabilă națiunea română“ (Ilie Rad, **Aron Pumnul**, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 2002, p. 96). Iată idealul ce i-a animat întreaga viață a acestui revoluționar, ideal de care s-a pătruns, la rândul-i, tânărul său învățăcel. Acum însă, când boala îi măcina fără milă trupul, el își presimțea sfârșitul iar poetul ce-i veghea ultimele luni de

viață (S-a ins la 24 ianuarie 1866) transla în versuri dorința-i testamentară:

„Chiar moartea, ce răspânde teroare-n omanire,
Prin venele vibrând cețoasele-i fiori,
Acolo m-ar adoarme în dulce liniștire,
În visuri fericite m-ar duce către nori”

Ce l-ar fi putut determina pe poetul în vârstă de cincisprezece ani să-și simtă vinele vibrând de ghețoase fiori?! Și să-și dorească a adormi pentru totdeauna în cadența frunzelor „ce freme”?! Nimic, în acel moment. Trăirea clipelor de final de viață, a minții înflăcărate de idealul unei revoluții, nu putea fi a altcuiva decât a lui Aron Pumnul. Poezia aceasta se dorea a îndeplini, nu mă îndoiesc, rostul unui soi de rostire testamentară a marelui bărbat, pe care i-o oferea cel mai apropiat și iubit discipol al său. E un exercițiu poetic în care putem întrevedea, dacă vom pătrunde esența verbului eminescian, asumarea de mai târziu a rostirii misionare a unui Andrei Mureșanu, alt revoluționar pașoptist transilvănean, care în tabloul dramatic **Mureșanu**, din 1869, declama patetic: „Sunt eu!... Privesc trecutul, o marmură barbară,/ Pe ea-i gravată aspru ursita-ne amară – / Și când văd viitorul cu norii roși de sânge/ Atunci sufletu-mi geme și inima-mi se frânge”.

Numeroasele comentarii critice efectuate de-a lungul vremii pe marginea poeziei **Din străinătate** au în vedere virtuțile prozodice și imagistice ale autorului ei, ce buchisise slovele **Lepturariului**, în hermeneutica alcătuitorului acestuia, și sunt, fără îndoială, îndreptățite. Avem de a face cu „asemănări de teme și expresii”, cum preciza esteticianul clujean Radu Paul (**Izvoarele de inspirație a câteva poezii ale lui Eminescu**, Cluj, 1934, p. 7). Așa, trimiterea la **Cântecul străinătății** de George Crețeanu sau la **Adio Moldovei** de Vasile Alecsandri, la **Revederea** lui Al. Sihleanu sau **Lupta în pădure** a lui D. Bolidinteanu (v. *Notele* lui D. Murașu). Poezia nu a fost reținută de Titu Maiorescu în volumul de **Poesii** pe care i l-a editat lui Mihai Eminescu (1884), cum nu le-a inclus nici pe celelalte de dinaintea colaborării la **Convorbiri literare** cu **Venere și mardonă**, ceea ce nu înseamnă însă că este lipsită de valoare. **Din străinătate** trebuie înțeleasă ca expresie a emoției și angajamentului patriotic de care de-acum era încărcat, sincer, tânărul poet Mihai Eminescu, educat și format filosofic în acest sens de către Aron Pumnul, și care va constitui coordonata esențială a întregii sale creații, până la sfârșitul unei existențe militante, condusă în ideea dragostei de țară sub toate aspectele și dimensiunile ei.

Valentin COȘERIANU

Pașii poetului...

Rândurile acestea nu sunt altceva decât un memento expediat în cerurile-nalte, cu sentimentul că vor fi receptate și de prietenul nostru, Emil Iordache, cel care, cu aproape zece ani în urmă, a plecat să se odihnească puțin...

Ajunsa la ediția a V-a, cartea aceasta a urmat un destin, evoluând în spiritul trudei responsabile a Poetului asupra manuscriselor, căci cine altul a mai trudit zile și nopți de-a rândul, adăugând lecturi la care alții nici nu visau, căci în aceasta a stat crezul său mărturisit în *Fragmentarium*: dacă nu muncim, rămânem asemenea confrăților noștri, dobitoacelor. Având credința interioară conform căreia dacă avem talent, adică câteva centigrame de creieri mai mult decât simia communis, îl putem valorifica, pentru vremea noastră, prin muncă continuă, el n-a făcut niciodată rabat de la aceasta, căci este arhicunoscut modul de muncă pe manuscrise, asupra cărora Poetul revenea sistematic, adăugând, corectând, ștergând, topind totul în magma unui conținut în care să se regăsească nu numai expresia cea mai adecvată, dar și un text pe măsură, care să exprime adevărul. Într-un cuvânt, perfecționând.

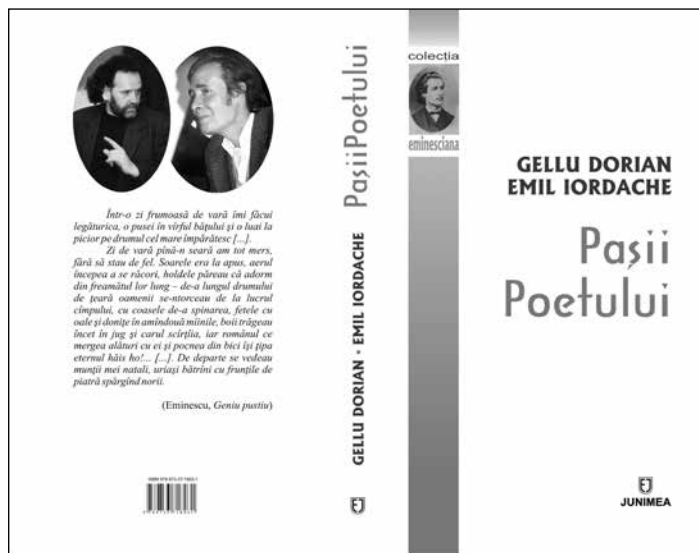
Așadar, urmând un exemplu ilustru, închinându-i o carte al cărui principiu a fost dintru început chezașul acestui adevăr aur?, când după aur aleargă toți, de adevăr fug toți, autorii au reușit o ediție care a fost reluată de fiecare dată, adăugându-i-se noi și noi date, îmbogățindu-se cu informații și aducându-le la zi, așa cum stă bine unei cărți de trudă întru Eminescu.

Referindu-ne mai întâi la prima ediție, care evoluează în douăzeci și șase de capitole,

corespunzătoare tot atâtor localități mai importante prin care a trecut Poetul (ori se presupune că a trecut) de-a lungul scurtei dar intense sale vieți, cartea aceasta a fost rodul unei excursii documentare pe urmele lui Eminescu, când se apropia Centenarul morții acestuia. Trei documentariști tineri (autorii cărții și subsemnatul), precum și doi fotografi au făcut această călătorie inițiată din care s-a ivit apoi volumul de față intitulat **Pașii Poetului**, apărând într-o primă ediție la Editura Sport-Turism, cu o postfață a profesorului Constantin Ciopraga și cu ilustrații care surprind în mod realist destule locuri pe unde a trecut poetul, executate în tușe subțiri de Spiru Vergulescu. (Sunt în carte doar câteva dintre cele 101 tușuri în peniță aflate astăzi în patrimoniul ipoteștean).

Inițial, așa cum ne înțelesesem la plecare, autorul acestei prefețe ar fi trebuit să fie unul dintre autorii lucrării, numai că adâncirea în fondul documentar ipoteștean l-a mânat în altă direcție, pe care o va consacra, materializând-o într-o carte care va apărea în același format al colecției Eminesciana inițiată de profesorul Mihai Drăgan și continuată astăzi de Lucian Vasiliu.

O a doua etapă a excursiei documentare pe urmele lui Eminescu a fost rodul insistențelor noastre din 1988, „deghezându-ne” în turiști, pentru a parcurge și itinerariul Cernăuți–Odesa, nu fără peripeții, dar fructuos din punct de vedere documentaristic. Ținta noastră era să ajungem până în Kuialnicul Limanului, lângă Odesa, la sanatoriul de pe malul ghiolului unde a fost îngrijit Eminescu în toamna lui 1885, unde făcea un tratament cu băi de nămol și de unde îi va scrie prietenului său Burlă

că doar vîntul și valurile lacului, cu freamătul lor neîncetat îi este singurul acompaniament al zilelor și nopților, cari se scurg uniform și monoton ca bătaile unui ceasornic de părete. Excursia s-a făcut sub masca turismului, întrucît părerile rusofonilor de peste Prut nu dădeau curs în vremea aceea unei astfel de cercetări documentare, cu atît mai mult cu cît, la Chișinău, îl considerau pe Eminescu poet... „moldovan”, iar la Odesa, de-a dreptul rus.

Cred că se cuvin amintite, din acest punct de vedere, discuțiile cu scriitorul Nicolae Dabija, care au adus lămuriri, arătându-ne documente în legătură cu istoricul sanatoriului din Kuialnik, dar și cu perioada cît Eminescu a beneficiat de tratament, documente la care nu aveam acces la vremea aceea. Mai mult decît atît, în urma a două nopți de discuții fructuoase cu Nicolae Dabija, acesta a avut generozitatea de a ne oferi în copii documente inedite și fotografii de epocă referitoare la perioada studenției Poetului la Berlin, documente facsimilate în urma unor cercetări în arhiva Universității berlineze. Actele se referă la anii studiilor făcute de Poet în capitala sfîntului Imperiu german de apus, în timpul cînd Maiorescu îi cerea obținerea unui doctorat în filosofie, în vederea numirii ca profesor la Universitatea ieșeană. Donându-le, cîpiile acestea sunt și astăzi păstrate în fondul documentar ipoteștean.

Este cunoscut astăzi conținutul corespondenței dintre Eminescu și criticul Junimii în legătură cu insistențele lui Maiorescu pentru ca Eminescu să obțină un doctorat în filosofie, în vederea numirii acestuia la catedra pe care i-o pregătea criticul la Universitatea ieșeană, în calitatea sa de viitor ministru al Instrucțiunii Publice. Este cunoscut faptul acesta, dar nu în profunzime. Cum însă, exemplul nostru este unul cu țintă, nu facem o datorie din a cita scrisoarea acestuia către Maiorescu, pentru a releva conștiința de sine a geniului. Și o facem tocmai pentru că astăzi mulți dintre parlamentarii noștri – spre exemplu –, cei care conduc destinele țării, se laudă cu titluri de doctor, cînd ei nu sunt (în cel mai bun caz) decît niște veleitari puși pe căpătuială, pierduți în marea ignoranței și a iresponsabilității.

Iată, deci, ce-i scria criticului junimist un om care, pentru prima dată la vremea aceea traducea din Kant, lucru despre care sus numiții nici n-au habar, iar dacă i-ai pune cumva să citeze un vers esențial din opera Poetului (cu excepția celor învățate ca Trăsnea în primele patru clase), aceștia ar amuți pentru totdeauna: Kant mi-a căzut în mînă relativ tîrziu, Schopenhauer de asemenea. Ce-i drept, îmi sunt familiari, însă renașterea intuitivă a gîndirii lor în mintea mea, cu mirosul specific de pămînt proaspăt al propriului meu suflet, nu s-a desăvîrșit încă. [...] Un titlu de doctor m-ar aranja întradevăr cu lumea și ordinea ei legală, nu și cu mine însumi, care deocamdată nu mă mulțumește, nu. Nu cred că mai e nevoie de comentarii, așa cum nu cred că preopinienții vor învăța vreodată ceva. Am dat acest exemplu, care pare ieșit din context, cu bucuria de a vedea în schimb seriozitatea punerii în paginile acestei cărți a unei multitudini de fapte demne de toată lauda neamului, la care Poetul a ținut ca nimeni altul.

Revenind, trebuie spus că, apărută la o editură de profil, cartea lui Gellu Dorian și Emil Iordache ar fi trebuit să fie o carte de reportaje, așa cum se cerea la vremea respectivă, publicată la o editură, cum era aceea de la Sport-Turism. Dar ea depășește cu mult stilul mult prea cunoscutelor reportaje din publicațiile timpului nefast pe care l-am traversat, reportaje care prin însăși structura lor te aduceau în pragul disperării, dacă nu te plictiseau îngrozitor chiar de la primele pagini. Și asta cu atît mai mult cu cît volumul de față a fost scris în anul apogeeului epocii „socialismului biruitor”, cînd cu greu se publica ceva fără ca textul să nu conțină osanale adresate „conducătorului iubit”, dar și mărețelor sale realizări...

Din acest punct de vedere, aș fi adus un singur reproș volumului, dacă lucrurile nu ar fi stat cu totul altfel, căci am găsit de-a lungul celor 162 de pagini, punctat în unele locuri cîte o propoziție de genul *Insula mare a Brăilei, cetate de aur a agriculturii*

noastre socialiste sau acest oraș [...] care se înobilează [...] prin avîntul fără precedent dat de înnoirile socialiste... Numai că, parcurgînd ediția scoasă la Iași în anul 2000, aflui cu mare satisfacție că respectivele inserări nu erau ale autorilor, ci după corectură [...] cartea a fost întrucîtva corijată (prin introducerea de scurte pasaje sau chiar de propoziții numai) și adusă pe linie (firește... „socialistă”) de către redactor, așa cum ne lămurește Gellu Dorian în Cuvîntul înainte al ediției sus citate. Lucru fast și îmbucurător. Altfel, cunoscîndu-i, îmi erau de mare mirare astfel de remarci...

Privită în ansamblul ei, cartea aceasta, așa cum mărturisesc autorii înșiși, are drept scop (și nu unicul) acela de a stabili o hartă posibilă a peregrinărilor lui Eminescu. Cu toate acestea, o astfel de hartă ar fi rămas incompletă, ca toate celelalte de dinainte, dacă autorii s-ar fi oprit aici. Meritele narațiunii lor umplu golul altor planuri, unele secundare, de atmosferă, altele pur documentare, căci, în principal, aceasta era ținta.

Ei bine, cartea cu titlul *Pașii Poetului*, titlu pe cît de poetic, pe atît de circumscripționat în aria atît de încifrată a documentării, nu este altceva decît o narațiune realizată pe mai multe planuri întretăiate, care urmărește în principal locurile pe unde a colindat Eminescu de-a lungul vieții sale, cu mențiunea expresă că aceste peregrinări nu au fost cele ale unui François Villon, nici ale unui Hemingway rebel care-și forța experiențele proprii vieți, ci ale unui poet în căutarea subiectelor transpuse ulterior în versuri sau în proză. Eminescu s-a deosebit structural de toți marii creatori „vagabonzi”, de la Clement Marot la Toulouse Lautrec, căci peregrinările sale erau rodul și rostuirea destinului pe de o parte, dar și cel al hazardului, pe de alta. În orice caz, nu reprezenta voința proprie a unui poet rebel și nonconformist.

Poetul nu era genul de artist care să caute cu lumînarea astfel de experiențe; ele porneau din necesitatea unei vieți zbuciumate, precum și din dorința de a bate țara în lung și-n lat, după propria expresie, tocmai pentru a cunoaște în profunzime și pe viu, culegînd și valorificînd date esențiale, fiind prin aceasta mai mult un exponent decît un individ, așa cum l-a surprins pertinent G. Călinescu. A ajuns la Blaj, spre exemplu, nu pentru a trăi experiența unei aventuri, ci din necesitatea de a vedea cu ochii lui Mica Romă, de unde a pornit soarele românismului, oraș atît de mult evocat de profesorul Aron Pumnul care, intuindu-i geniul, l-a înfiat.

Peregrinările cu trupa Ștefaniei Tardini sau cu cea a lui Pascaly nu erau aventurile unui tînar năbădăios, dornic de cuceriri amoroase (în ciuda a ceea ce se tot spune în necunoștință de cauză), ci reprezentau rodul unor porniri interioare și mesianice de a contribui la propagarea românismului și a limbii române, atît de dorite în toate provinciile țării, nu numai în Bucovina habsburgică, unde Poetul își făcea studiile. Faptul că a ajuns la Viena și la Berlin, nu reprezintă nicidecum ambiția omului obișnuit care să adaste la școlile înalte ale Europei timpului pentru a căpăta pata-lamale prin care ar fi putut accede la funcții în stat. Exemplul dat mai sus în legătură cu doctoratul, nu numai că este ilustrativ în acest sens, dar merită de a fi demn de urmat pînă în zilele noastre, iar urmele Pașilor Poetului nu fac altceva decît să reliefeze toate aceste aspecte.

Apelînd la tehnica descrierii ori la documentul revelator, surprinzînd fidel atmosfera excursiei ori pe cea a reconstituirii istorice a momentelor cînd Eminescu poposea în locurile respective, citînd documente revelatorii sau imaginînd, autorii apelează la motivul inițiativ al deschiderii drumului din interiorul poveștii, iar odată cu aceasta, al parcurgerii unui spațiu dedicat pașilor marelui creator al românilor. Iată cum debutează, chiar din prima pagină, cartea: venind din altă parte, ai impresia că spre Ipotești nu duce pur și simplu un drum, ci o „cale”, adică – făcînd apel la un spațiu cultural familiar poetului – ceva care este în același timp și drumul și drumețul... De aici pornește rodul narațiunii, iar fructul acesteia urmează parcursul pînă la final.

De remarcat faptul că în cadrul acestui parcurs inițiat sunt citați autorii celebri care s-au ocupat de viața și de creația eminesciană: G. Călinescu, Augustin Z.N. Pop, George Munteanu, Petru Rezuș, Petru Vintilă, Ioan Masoff etc. Autorii aleg din opera acestora pasaje semnificative pentru momentul, locul și atmosfera la care se face referire. Nici citatele din opera Poetului nu sunt lăsate deoparte, fie că acestea sunt din lirica eminesciană, fie din publicistică, ori din proză. Adesea apar originalități de narare sau formulări de titluri, precum: Deschizând poarta munților, când e vorba de trecerea spre Bistrița, Cerul albastru pe ziduri, atunci când e vorba de Voroneț sau Iluzia de-a fi ieșean pe viață, care vorbesc de la sine, așa încât, cartea, metaforic vorbind, se constituie într-o pânză plină de culoare, executată cu migală și măiestrie, bine proporționată în perspectiva timpului (narat când la timpul prezent, când la cel trecut), adăugând peste toate fluența povestirii, câteodată cu destule accente ale structurii unei povești. Iată un exemplu ilustrativ în acest sens: călători puțin încercați, ne gîndeam că pentru a trece munții trebuie să deschizi o poartă, dîncolo de care cerul va arăta altfel, apele vor avea un sunet deosebit și verdele codrilor se va preschimba într-alt fel de verde.

Așadar, ceea ce realizează autorii Gellu Dorian și Emil Iordache prin construcția acestei cărți (ghid autentic al trecerii Poetului prin lumea românismului) este, cum spuneam, nu un reportaj anost, ci un drum paralel între locurile trecutului și rămășițele prezentului astfel încât, în Timișoara spre exemplu, centrul este bine conservat, în aspectul exterior al clădirilor predomină barocul italian, combinat cu elemente gotice și îmbinări arhitectonice locale. Poetul ar fi putut vedea: Primăria veche, proiectată de arhitectul italian Pietro del Bonzo și construită între anii 1731–1734, inaugurarea clădirii făcându-se o dată cu alegerile comunale de la 15 februarie 1735; Spitalul și Biserica Misericordierilor, zidite între anii 1735–1737, spitalul fiind primul de acest fel din Timișoara și Banat, iar lăcașul păstrînd cea mai veche orgă din această parte a țării...

Când e vorba de Drobeta–Turnu Severin, aflăm că Poetul s-ar fi simțit atras de piciorul podului construit de Apolodor din Damasc, semn al geniului constructiv roman [...], unde sunt pomenite ruinele castrului Drobeta [...] apoi termele romane [...], ruinele bazilicii zidite cîndva din piatra construcțiilor romane [...], ruinele unui turn [...], care datează de pe vremea împăratului Septimiu Sever, așa cum la Giurgiu, pe malul nordic al Canalului Plantelor se află ruinele Cetății Giurgiului, despre care se spune că fiecare piatră adusă pentru zidire l-a costat un drob de sare pe Mircea cel Bătrîn... Nu sunt uitate nici documentele care furnizează note despre Brăila, menționată documentar pentru prima dată la 20 ianuarie 1368, într-un tratat comercial încheiat de Vlaicu Vodă cu negustorii din Brașov...

În evocările acestora folclorul, căruia Eminescu i-a purtat un interes constant, stă la loc de cinste, căci legendele locale întregesc și ele, ca o pată de culoare documentară, evocarea casei cu copacul de fier din Timișoara, despre care se zice că în acel trunchi de copac calfele ce se întorceau de la un „kurs de specializare” băteau un cui de fier, semn al trudei lor zilnice.

Autorii mai sunt preocupați și de soarta busturilor și statuielor presărate de-a lungul traseului și măiestrite de autori renumiți, cum sunt cele ale lui Gh. Anghel (la Ipotești, Drobeta–Turnu Severin sau cea din fața Ateneului bucureștean); ale lui Oscar Han (la Putna, Timișoara și pe malul mării, la Constanța), al lui Baraschi (la Pomârla, în județul Botoșani) sau al celui executat de Romulus Ladea la Oravița, cel al lui Ion Jalea expus în Rotonda Scriitorilor din parcul Cișmigiu, al lui Frederic Storck din parcul gălățean, ori al celui executat de Radu Moga, la Sibiu.

În țesătura aceasta, autorii descriu (în principal) clădirile pe unde a poposit Poetul în marea sa trecere, unele dărmate, altele încă „în picioare”. Nimic nu scapă acestora: de la casa copilăriei

din Ipotești, la Hotel Engleterre, de la clopotnița în care a dormit Eminescu în timpul Serbării de la Putna, în 1871, până la Blajul amintirii trăsănilor din seminar. Toate sunt trecute pe această hartă a peregrinărilor, care nu este numai una imaginativă, ci o hartă reală, care consemnează punct cu punct, loc cu loc, urmele Poetului, pe care le știa (căci le umblase), Dela Nistru pîn' la Tisa, Din Boian la Vatra-Dornii, Din Sătmăr pîn' Săcele, Dela Turnu'n Dorohoi...

Sunt marcate toate clădirile existente și sunt amintite cele care nu mai există, ori acelea în locul cărora au fost construite altele pe vechile locuri. Nu sunt uitate nici locurile prin care au poposit frații și surorile, părinții ori colegii și prietenii mai apropiați ai Poetului, folosindu-se documente de arhivă sau relatări ale cercetătorilor locali, în sensul bun și rodnic al cuvântului. Se cuvine să-i amintim, căci unii dintre ei poartă acum pecetea consacrării: eminescologul Ion Buzași, la Blaj, Nicolae Băciuț, la Târgu Mureș, Vasile Părvulescu, la Turnu Severin, Simone și Christian Schenk, cei care adaugă ediției din anul 2000 o deosebit de interesantă structură despre Poetul și epoca sa, care încheie volumul celor 369 de pagini.

Referitor la Cernăuți este marcată, spre exemplu, casa de lîngă Universitate, în care a locuit Aglaia, sora Poetului, unde se spune că, fiind în trecere, Eminescu ar fi făcut-o pe sufleorul, improvizînd o cușcă și angajându-se în jocul copiilor Aglaiei, care repetau piesa lui Alecsandri, Florin și Florica, în vederea unei reprezentații școlare. Și tot din această perspectivă, iată ce ni se relatează în legătură cu trecerea familiei prin Praga: spre Praga, în luna septembrie a anului 1869, s-a îndreptat familia Eminovici: Gheorghe, Raluca, Aglae, Matei și Mihai. Data începerii călătoriei ar fi 10 septembrie. Pînă la gara din Dornești, de la Ipotești, au ajuns cu trăsura. De aici au luat trenul spre Lemberg. A urmat, tot pe calea ferată, Praga. Nu este uitat aici nici citatul legat de un vis eminescian notat în manuscris: am ieșit parcă în tîrg și am mers pe uliți largi cu bulevarde (ulița mare din Praga).

Cunoscută fiind prima poză a lui Eminescu în floarea tinereții, fotografie rămasă reper al personalizării Luceafărului și executată de Jan Tomáš la Praga, iată un pasaj semnificativ din punctul de vedere al temei mai sus enunțate: s-au mai fotografiat atunci, la Jan Tomáš: Gheorghe Eminovici, îmbrăcat într-o jachetă sură de sărbătoare, alături de Matei, copil; Raluca împreună cu Aglae, în rochie de tafta neagră și cu șal brodat pe cap. Aglae purta deja cerceii căminăresei și-n jurul gâtului se distinge alesida dăruită bunicii dinspre mamă, Paraschiva Brihuescu, din Sarafinești, de generalul Jeltuhin.

Atunci când autorii au îndoieli asupra unor fapte, acestea sunt enumerate, nu trecute cu vederea: dacă Gheorghe Eminovici a ajuns la Praga, luînd după el patru membri ai familiei, al cincilea aflîndu-se acolo, în plan avînd și fotografierea acestora, de ce nu a făcut și o fotografie de grup, cu toți membrii familiei, de ce Gheorghe Eminovici nu s-a fotografiat și cu Mihai așa cum s-a fotografiat cu Matei, de ce mama, care ținea la Mihai și-l pierduse un timp de lîngă ea, nu s-a fotografiat cu acesta, de ce Aglae, domnișoară, știindu-l pe Mihai „actor», nu s-a fotografiat cu el? Răspunsurile, deși presupuse, rămân pe vecie semne de întrebare și au fost lăsate ca atare.

Revenind la clădiri, ajungînd la Sibiu, autorii notează: avînd aceeași utilizare ca și în 1868, aici se păstrează clădirea Hotelului „Împăratul romanilor», unde sibienii au dat un banchet în cinstea lui Pascaly, la care Eminescu a luat parte, întreținîndu-se cu studenții localnici printre care se aflau negreșit Nicolae Densușianu și Ieronim Barițiu. Aceași procedură o aplică autorii pentru Brăila (dar nu numai), unde este vizitată casa memorială a lui Dumitru Panaitescu Perpessiciu, cel care va trudi pe manuscrisele eminesciene până la orbire.

Pe tot parcursul cărții sunt presărate citate preluate din surse demne de toată încrederea și reproduse pentru a surprinde cât

mai fidel atmosfera unui spectacol, spectacolul vieții poetului, ca în cazul citatului preluat din romanul lui Petru Vintilă, care evocă reacția publicului, în teatrul din Oravița, clădire conservată bine și astăzi, doar mai puțin bine întreținută: n-a mai văzut teatrul nostru atîta gloată de om în volumul său, dar nici nu au răsunat altădată atîtea aplauze, buchetele și cununile de flori zburau pe scenă ca o mulțime de flăcări, artiștii jucau care de care mai bine, ei ne fac nu numai desfătare, ci și onoare multă artei noastre...

Și pentru ca harta să fie cât mai completă, cartea redă fidel textele săpate în marmură, care marchează trecerea Poetului prin locurile respective, chiar și atunci când acestea se referă numai la o simplă prezență, așa cum, de exemplu, marchează o placă de lângă teiul blăjean din Dealul Hului: lângă acest tei s-a oprit Mihai Eminescu în 1866 și a salutat cu entuziasm Blajul pe care demult dorea să-l vadă. E doar un exemplu între atâtea altele. La Blaj, prezența vie a memoriei Poetului în conștiința localnicilor este marcată de două plăci de marmură puse una lângă alta, pe care stă scris: aici a fost găzduit ca elev marele poet Mihai Eminescu în anul 1866, cînd a venit în Transilvania mînat de dorul de a cunoaște această parte a țării și a vedea Blajul, vechea cetate a culturii românești. Imediat după acest citat, autorii țin să aducă un plus de veridicitate, apelând la o descriere cât se poate de realistă, încadrată în universul mării sărbători a națiunii: clădirea este impunătoare, cu un etaj, cu fațada în stil doric, așezată în partea de nord-vest a parcului central al orașului, locul unde, în aprilie 1848, s-a ținut Marea Adunare Națională de la Blaj. Astfel, pentru generațiile viitoare, cînd multe se vor prefăce, aceste repere trebuie să fie bine conturate. Din cînd în cînd, rupînd monotonia paginii scrise, farmecul sugestiv al desenelor lui Spiru Vergulescu întregesc atmosfera și concretizează vizual locul.

Cîteodată, mici accente umoristice sunt cele care dezmoțesc gravitatea lecturii și a informațiilor, aducându-ne în prezentul concret al atmosferei orașului, așa ca în cazul comentariului referitor la Oravița: poate ironic, poate cu năduf, ferestrele respective care permit statul la taclale sînt numite „bîrfitoarele». Dincolo de nuanța depreciativă a termenului, mica plimbare pe strada Eminescu ne-a permis să ne revizuiam impresia de neospitalitate ursuză pe care ne-o făcuse orașul în miez de noapte, la venire.

Ediția apărută la Iași în anul 2000, aduce un plus de informații, în urma unui nou periplu, la care autorul prefaței nu a participat, periplu care a vizat de această dată pașii Poetului în afara granițelor țării, întregind o documentare pe care alții ar fi lăsat-o să stagneze în prima ei formă. Este un lucru mai rar și demn de toată lauda.

Eminescu a meritat cu prisosință aceste întregiri, căci așa cum o spune el însuși, pămîntul nostru e mai sărac în genii decît universul în stele fixe și mai lesne se naște în văile nemăsurate ale haosului un nou sistem solar decît pe pămînt un geniu. Atunci de ce să nu fim riguroși cu orice întreprindere legată de mării noștri autori și cu atît mai mult cu unul de talia lui Eminescu? E încă un merit al cărții atribuit de data aceasta numai lui Gellu Dorian, căci referitor la moartea prematură a celui alt autor, putem spune odată cu Poetul doar atît: Timpul care bate-n stele/ Bate pulsul și în tine. Al lui Emil Iordache, bate acum numai în stele...

Capitolele referitoare la Praga, Viena, Berlin, Veneția și Florența sau Odesa, completează ediția din 2000, apărută la Editura Timpul din Iași și le-am apreciat ca fiind mai convingătoare decît celelalte din prima ediție. Se simte stadiul maturității artistice a autorului, căci nu e lucru ușor să realizezi o asemenea documentație; ești într-un oraș străin, unde ghizii sunt, în cel mai bun caz cei ai Ambasadei, cînd te învîrți într-o mare de informații și într-un oraș imens, cu repere pe care nu le știi nici chiar locuitorii urbei respective. Și cu toate acestea, autorul noilor capitole dedicate Pragăi, Vienei, Berlinului, Veneției și Florenței sau Odesei reușește să surprindă nu numai culoarea prezentă, dar mai ales cea a unui trecut istoric, pe care Eminescu îl știa ca nimeni altul

încă din anii studenției. Altfel, o artistă de primă mînă ca Federica Bognár nu ar fi zis despre tînarul numai de 18 ani că îl apreciază pentru vasta lui cultură, dar și pentru faptul că vorbește în subtilități de limbă germană.

Iată și un scurt istoric al Pragăi (oraș în care Eminescu s-a oprit în drum spre Viena, fotografiindu-se): dacă încă din secolul al IX-lea sînt atestate fortărețe de apărare împotriva năvălitorilor nordici și estici, nu peste mult timp dinastia Premislizilor, cea care s-a dezvoltat din întreținerea relațiilor cu Imperiul german de apus, întărea Castelul Praga, făcînd din acesta centrul politic și cultural al țărilor cehe. În piața acestui castel, între anii 925-930, se pun bazele rotondei din piatră masivă a viitoarei catedrale Sfîntul Vit, a cărei construcție de rară concepție arhitectonică va începe mult mai tîrziu. Orașul [...] a fost întemeiat în jurul acestui monument cam prin anul 1257. [...] Mai tîrziu, în 1320, este fondat orașul Hradcany, pentru ca, în 1348, Carol al IV-lea să pună temelile unui alt oraș...

Dacă Pragăi îi este dedicată partea fotografierii Poetului și familiei sale, atunci Vienei îi va fi surprins statutul Poetului din această perioadă, statut care va pendula semnificativ între libertate, studiu și creație. Este surprins aici întreg păienjenishul relațiilor lui Eminescu, student extraordinar (adică auditor), cu românii aflați la studii în capitala imperiului. Este relevantă descrierea vieții studențești, neomițându-se istoricul clădirilor, care constituiau fala imperiului, sau periplul pe la toate clădirile gazdă ale Poetului, atunci cînd programa viitorul Congres al studenților români de pretutindeni. Sunt evocați profesorii acestuia, dar și creațiile eminesciene din perioada aceasta.

Capitolul dedicat trecerii lui Eminescu prin Berlin se axează atît pe stadiul temeinicelor studii universitare ale Poetului, cît și pe latura creatoare a acestuia, netrecându-se cu vederea scurta perioadă a secretariatului său la Ambasada română, cînd situația financiară i s-a mai ameliorat. Nu însă pentru mult timp. Acestor ani i se datorează traducerea din Kant, meritorie nu numai pentru că a pus bazele terminologiei filosofice românești, dar și pentru că a fost prima de acest fel în cultura noastră. Adăugăm acestui început și faptul că limba română se afla atunci în perioada de tranziție de la alfabetul chirilic la cel latin, perioadă desfășurată pe parcursul a zece ani, cînd românii erau deja familiarizați cu atmosfera europeană a timpului.

Călătoria Poetului, prospăt externat de la sanatoriul de la Ober-Döbling și însoțit de prietenul său Chibici Revneanul, este axată pe descrierea atmosferei venețiene și florentine, dominată de Palatul Dogilor, de gara Santa Lucia, de podurile de pe Canal Grande, pe sub care treceau gondolierii, purtându-și cântecele lor melodioase, ori dincolo, în celălalt oraș, unde strălucesc și astăzi clopotnița lui Giotto, Galeria dell' Accademia, unde putea vedea statuia lui David al lui Michelangelo, Palatul Medici-Ricardi, Domul Santa Maria del Fiore, cea mai îndrăzneată arhitectură a Quattrocento, cu cupola lui Brunelleschi, Palazzo della Signoria, Palazzo Vecchio și Uffizi, Palazzo del Podestà, pe atunci închisoare etc., etc. Sunt aduse la zi în acest capitol, activitățile profesorului și eminescologului Dumitru Irimia, în calitatea sa de director al Institutului Român de Cultură din Venezia, dar și de îndrumător al pașilor Poetului prin vechea urbe italiană. Nu e uitată nici activitatea profesoarei Rosa Del Conte, pentru lucrarea sa monumentală despre Eminescu, Mihai Eminescu o dell'Assolluto.

Încheind, putem spune odată cu Poetul, că dacă timpul este o idee ce leagă fapt de fapt, atunci cartea aceasta nu este altceva decît materializarea unui timp al peregrinărilor, într-un parcurs ce concentrează viața unui om în doar treizeci și nouă de ani. Cartea surprinde în paginile ei aproape tot ce a lăsat pe urma pașilor săi un poet genial de talia celor mai mari din lume, ale cărui „păcate” omenești sunt iertate de același implacabil timp, care leagă totul de ceea ce lăsam în urmă. Altfel, urma n-ar însemna nimic din ceea ce ni se relevă.

100 de zile cu Petru Creția

N-ar trebui să scriem niciodată despre persoane sau lucruri fără a simți o adâncă înclinație, ba chiar iubire față de ele. Fără iubire, în înțelesul ei creștin, cunoașterea nu e cu puțință, ne spune de la început autorul noii apariții editoriale, *100 de zile cu Petru Creția*, motivându-și demersul prin acest citat din opera scrisă a ieromonahului de origine germană, convertit la ortodoxie, în prezent ieroschimonaș într-un mic schit din Elveția, teologul creștin-ortodox Gabriel Bunge, autorul unor elaborate și pertinente studii despre Evraghie Ponticul și despre învațătura ascetică a acestuia.

Această atitudine ne-o și demonstrează Valentin Coșereanu pe parcursul celor peste două sute cincizeci de pagini ale volumului de față, vădind o profundă dăruire, notându-și, comentând, citind din și despre cărturarul prieten, Petru Creția. Atitudinea evident afectivă în acțiunile lor, remarcabilă atât din partea autorului cât și din partea interlocutorului, ne face să înțelegem că între cei doi a existat o frumoasă prietenie consolidată de afecțiune și îndeosebi de onestitate.

Cartea reprezintă, așa după cum se destăinuie autorul în *Memento-confesiune* de la începutul volumului, nu un *jurnal de idei* ci de fapt o *carte ce îmbină notația așa cum o înfățișează un jurnal și nuanțele sugerate de fapte trăite, astfel încât lucrarea devine un jurnal de gesturi și atitudini omenești*. Cum izbutește Valentin Coșereanu să realizeze acest demers: avându-l alături pe Petru Creția, binecunoscutul eminescolog care, neîdoinic și-a lăsat amprenta sa spirituală asupra Ipoteștilor și a oamenilor săi în cele o sută de zile petrecute la locul nașterii lui Eminescu. Doar o sută din întregul timp petrecut împreună, plănuiind viitorul Centrului Ipoteștean.

Autorul Jurnalului consideră că dintre toate calitățile sale, *Petru Creția omul nu avea nimic mai frumos în el decât adevărul*. Era om viu ca și noi (după expresia lui Nichita Stănescu), numai că un **altfel** de om. Ni se mai spune că Petru Creția este ultimul cărturar autentic, în această lume în care pentru unii dintre semenii noștri banul (de care toți avem nevoie) este nu o **convenție** ci un mod de **a exista**. Pe scurt pentru a duce la îndeplinire astăzi un ideal înseamnă a lupta împotriva curentului.

Întreaga carte este construită pe consemnarea și comentarea întâlnirilor cu Petru Creția fie la Ipotești, fie la București, acasă la eminescolog, ori la Biblioteca Academiei sau la Muzeul Literaturii. O carte, deopotrivă, a destăinuirii din care nu putem exclude caracteristica intimă, atribut al oricărui jurnal, dar și un spațiu de informare și documentare.

În fapt, Petru Creția se hotărăște să vină la Ipotești mai întâi din motive personale. Apoi, acestea s-au estompat în așa măsură încât ele au devenit minore, iar ceea ce reține Valentin Coșereanu este tocmai faptul că eminescologul este antrenat pentru a contribui la actul de înfăptuire a unei instituții care să aibă menirea de a sluji memoria marelui poet, așa cum demult s-ar fi convenit să fie Ipoteștiul; mai presus decât o simplă casă memorială (uitată de oameni și de vreme). Să devină, adică, un centru de muzeologie (care să cerceteze spiritualitatea zonei, tradițiile, obiceiurile, să vorbească despre seva din care s-au hranit sufletul și mintea poetului), precum și unul de cercetare eminescologică, un centru care să facă cunoscut generațiilor de peste ani măreția spiritului și

omului Eminescu, precum și a rădăcinilor sale, așa cum se cuvine geniului tutelar al românilor, cum a fost adesea denumit.

Cartea vorbește despre prima întâlnire cu Petru Creția la București, la Biblioteca Academiei, despre modul cum acesta și-a dăruit priceperea pentru a duce la bun sfârșit demersul cultural legat de locul de naștere al poetului, atunci în strânsă legătură cu inițiativa lui Constantin Noica de a realiza facsimilarea manuscriselor Eminescu, lucru înfăptuit de autorul cărții, înfătuire remarcabilă, menționată ca atare în ultimul articolul al filosofului publicat în România literară și intitulat semnificativ, *La Ipotești*.

Iată ce spune eminescologul despre această așa numită *instituționalizare* a lui Eminescu: *admițând că forma „instituțională” Eminescu este corectă... cred că este nevoie de această instituționalizare a cercetărilor eminescologice, cum au făcut și alte neamuri cu poezii lor mari. Firește vorbim, de o instituționalizare bună, cu personal de primă mână, cu o conducere luminată și eficientă, cu un statut și o organizare bine gândite de spirite deschise, cu o dotare materială pe măsura nevoilor*.

Structural, Valentin Coșereanu urmărește în carte, de-a lungul celor o sută de zile alese de el, evenimentele legate de întâlnirile, dialogurile și implicarea vădit afectivă a eminescologului, evenimente peste care și-a pus amprenta cu inteligența și relațiile proprii întru înfăptuirea Memorialului ipoteștean. Jurnalul, îl denumim de acum astfel, fără a conține lucruri spectaculoase, atrage atenția pentru sentimentele pe care le degajă, dăruirea cu care cei doi serveau o cauză, slujind convingător memoria marelui poet. Remarcăm îndeosebi înserarea unor texte memorabile aparținând marelui Eminescolog, din scrisorie adresate autorului acestei cărți, fotografii, fragmente de texte manuscrise conținând semnătura autografă a scriitorului Petru Creția și, pe care, la sfârșitul volumului, le găsim reproduse în *Addenda*.

În acest Jurnal, autorul își exprimă părerea de rău că nu este unul al unei vieți întregi, așa cum ar fi meritat Petru Creția. Rămân însă aceste 100 de zile binecuvîntate de Dumnezeu și asupra de diavol, pe care nu aveam cum să le trec cu vederea, căci au fost esențiale întru devenirea Ipoteștilor. Valentin Coșereanu ne dăruiește nouă, cititorilor săi, amintiri consemnate despre Ipoteștii lui Eminescu așa cum au devenit ei de-a lungul timpului, pe de o parte, iar pe de alta (remarcabil, altfel) portretul viu al unei autentice personalități a scrisului și culturii românești, Petru Creția. Lucrarea reprezintă în același timp un demers de cercetare și valorificare muzeografică prin folosirea unor date și documente originale aflate în patrimoniul muzeului.

Volumul se încheie magistral cu spusele lui Petru Creția care se destăinuie: *dacă aș mai avea de trăit încă o dată viața pe care am trăit-o deja, aș acorda unui prieten încrederea mea absolută și, păstrându-i-o mereu, l-aș lăsa să mi-o trădeze de atâtea ori pînă cînd m-ar iubi. Și, împreună cu mine, pe sine, iertîndu-se în numele meu*.

O carte tulburătoare pentru cititor, îndeosebi pentru cei care l-au cunoscut pe marele cărturar, în care asistăm la actul de constituire a unei instituții legată de viața, opera și posteritatea lui Eminescu, dar în același timp la plecarea din

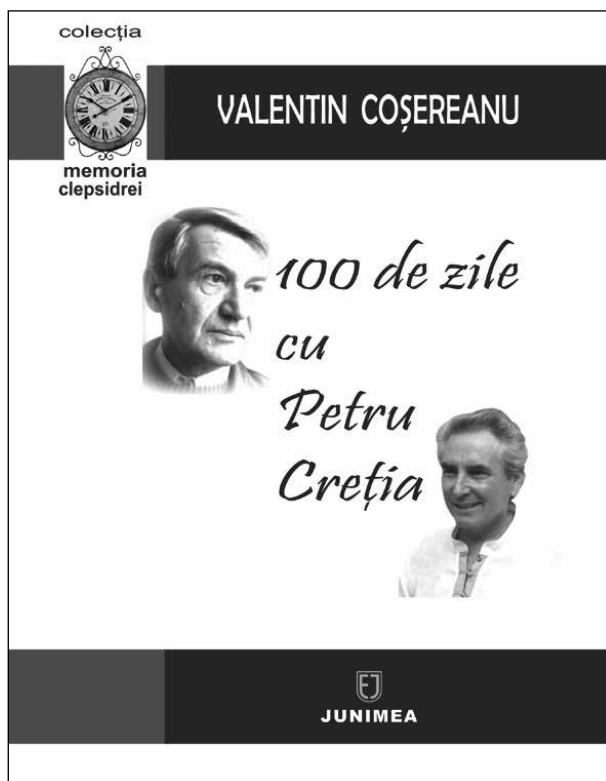
această lume a omului Petru Creția care își încheie călătoria la fel de demn și discret precum a trăit.

Darul de a povesti, remarcat de Eugen Simion, referindu-se la o carte de cercetare eminesciană a aceluiași Valentin Coșereanu, ne impulsionează a recomanda această lectură ca pe un document care ne ajută să redescoperim locul nașterii lui Eminescu, dar care, deopotrivă, ne ajută să descoperim o serie de informații noi legate de acest loc, de oamenii care l-au slujit cu sufletul și mintea. Care ne ajută să cunoaștem distinsa și puternica personalitate a eminescologului, poetului, omului Petru Creția, uitat se pare de noile generații. Și

aceasta cu atât mai mult, cu cât autorul nu relatează sec date și fapte, folosindu-se de notațiile anterioare, ci re trăiește povestind, redând un portret viu al unui om confundat cu măreția sa.

Ca orice text de notație, nu cu mult departe de caracteristicile unui jurnal, și acesta conține *aspecte aproape tainice ale sufletului uman* (după cum ne spunea altădată Valentin Coșereanu) care nu au fost scrise neapărat cu intenția publicării.

Volumul reprezintă, în același timp, o poveste contemporană despre Ipotești și se încheie așa cum a început în numele iubirii, prieteniei și adevărului.

Valentin COȘEREANU

100 de zile cu Petru Creția

29 martie 1988. – ZIUA 2 – Petru Creția mă întâmpină bine dispus și-mi spune fără nici o introducere prealabilă, ca și cum ar fi continuat discuția anterioară cu mine (cu sine?!), că ar veni *cu dragă inimă la Ipotești* să vadă manuscrisele facsimilate, oferindu-se să vorbească despre ele *cui o avea drag să mă asculte*. Îmi vine să-l îmbrățișez, dar nu îndrăznesc. Adaugă: *bătrîne* (nu sunt obișnuit cu formula, va trebui să o accept), *dar aș veni singur, nu când vin toți activiștii acolo*. (Pronunță „activiștii” strâmbându-se, ca la ceva urât mirositor). *Nu-mi plac festivitățile de nici un fel, cu atât mai mult festivismele*. Înghit în sec, pentru că mă obișnuisem cu aceste întâlniri, unde, în fiecare an, în ianuarie și în iunie, îl aniversam și îl comemoram pe Eminescu, ducând mai departe o tradiție, evenimente la care veneau distinși eminescologi ori scriitori din toată țara, lucru de care eram mândru. Încerc să-l conving de contrariu. Nu-mi dă atenție, ca și când ar spune știu eu ce știu.

După ce, probabil, s-a lămurit ce-i cu mine, mă întrebă dacă nu aș vrea să fac ceva cu mult mai util și să lucrez sub îndrumarea lui la transliterarea manuscriselor. Accept

cu teamă și cu precauție; mă simt dator să-i mărturisesc faptul că pentru mine (atunci când eram la catedră) descifrarea scrisului unora dintre elevi era un adevărat supliciu, iar când trebuia să le corectez lucrările, adesea aduceam în clasă câte-va dintre cele cu grafia cea mai orientată spre hieroglifă decât spre un scris citeț și îi rugam pe „școleri” să mi le citească ei. Rareori se descurcau, iar în felul acesta, le atrăgeam atenția în mod indirect să-și corecteze scrisul. Eram „bolnav” de estetica paginii, așa încât pretindeam și un scris pe măsură.

Petru Creția avea momente când era *înaltăparte* (vezi accepția cuvântului la Ilie Constantin), părând că nu te-aude. În fapt, nici nu voia să te audă, nici nu te auzea; el își urmărea gândul cu tenacitate, cu încăpățânare chiar. A continuat ca și cum ar fi urmărit un gând venit mai demult: *transliterarea manuscriselor trebuie făcută în spiritul limbii de atunci, din vremea lui Eminescu, pentru a păstra întreg farmecul lor*. Am tăcut în semn consensual.

În hol, după ce-și mai aprinde o țigară, îmi spune o istorie foarte „ciudată” în legătură cu Ilarie Chendi, care, *în patima lui nestăpînită pentru Eminescu a găsit de cuviință să se mute*

chiar la o fostă gazdă a poetului, niște nemți mai în vîrstă. Ce crezi că i-au povestit aceștia într-o zi? După ce Eminescu fusese internat ultima oară, s-au prezentat la ei trei domni bine îmbrăcați, în costum și cravată, care s-au dat drept prietenii lui Eminescu, cerînd cu foarte mare politețe manuscrisele acestuia. Nemții, de bună credință, le-au dat totul fără nici o formalitate, fără să-i întrebe măcar cum îi cheamă.

Se oprește din povestit și se uită la mine să-mi vadă reacția. Eu, care aveam pretenția că citisem totul despre viața lui Eminescu și că-i știam toate ascunzăturile vieții și activității am rămas pe gânduri... Mă urmărea atent și cred că i-a plăcut tăcerea mea. Apoi continuă: *în răstimpul dintre anii 1883-1889 el a mai scris mult, dacă nu versuri, publicistică, așa încât cei trei au avut ce lua. Își scutură țișara într-o scrumieră murdară cu picior înalt, dar pe care n-o vede, căci e atât de concentrat la ceea ce-mi spune, încât îmi transmite și mie regretul pierderii unor inestimabile documente. Apoi continuă: unde or fi ajuns acele manuscrise nu se știe nici azi. Îți dai seama ce comoară s-a pierdut?* Iarăși privirea aceea fixă, sfredelitoare, drept în ochii mei. Prima oară am luat-o drept nebulie curată. Atunci aveam sentimentul că în momente ca acestea, când ochii îi scapără pur și simplu, ar dori să transfere interlocutorului, cu tot dinadinsul, propriile-i convingeri. Așa și era. M-am lămurit mai târziu. Petru Creția avea convingerea nezdrușcinată (încercând, evident, să-ți-o transmită și ție) că încă mai sunt pe la unii, alții manuscrise. – *Dar de unde să-i știi? Eu am făcut cîteva încercări în sensul acesta... Se feresc, le e frică să nu li se confişte, cum s-a mai întîmplat... Tîmpită lege...*

Vorbește ca și cum am fi lucrat împreună de ani de zile. Mă relaxez. Îmi mai spune de intenția lui de a face apeluri în presă cu gândul că presupușii posesori de manuscrise eminesciene să răspundă și să i le trimită măcar în copii. *Dacă ar fi dispuși să dea originalele aș face orice ca să le cumpere Academia. Nici n-ar trebui ca oamenii aceștia să-și dea numele sau adresa, pentru a fi în siguranță, dar nu se poate...*¹ Se uită lung la mine: *nu vezi că la noi domnește frica peste tot? Se aprinde, apoi dă din mână... Se hotărăște să-mi povestescă mai departe, dar îl cheamă cineva deoparte. – Mai poți rămâne și mâine? – mă întreabă. Răspund afirmativ și ne despărțim imediat, nu înainte de a-mi întinde mîna. Am senzația că m-a radiografiat m-a „citit” din cap până-n picioare, așa cum fac medicii radiologi.*

A doua zi, la ora fixată, eram din nou la Biblioteca Academiei. – ZIUA 3 – Conform obiceiului, Petru Creția începe chiar de acolo de unde rămăsese ieri, ca și cum nu ne despărțisem. Îmi spune o istorie-oară foarte curioasă, iar eu sunt numai ochi și urechi. *Una din nevestele mele* (face o mică pauză, se uită la mine, apoi spune pe un ton autoironizant)... *istorice* (zâmbesc, zâmbesc și el, căci sună ca o ironie luată din gura lumii), *cu care am rămas și azi în relații bune, era în tren, în drum spre Deltă. În compartiment, un companion a început să se laude că el deține două caiete (întregi!) Eminescu. Manuscrise! A tot povestit, au dialogat, numai că atunci cînd a auzit numele fostei soții, companionul a dispărut... L-a căutat în tot trenul, dar nu l-a mai găsit. Nu-i știe numele, nu știe nimic despre el. Aflase doar că era din Sibiu...* După o tăcere nelămuritoare, mai spune, privindu-mă întrebător: *eu cred că*

e veridic, întrucît știa cine e Creția... Se uită lung într-o parte, mai trage un fum, apoi către mine: – *Îți dai seama ce-ar fi? Manuscrise originale!! Cîte nu știm despre El și cîte s-ar fi putut afla!...* Mi se pare că devine melancolic la gândul regăsirii manuscriselor. Parcă le și vede...

Apoi iese din fluxul acesta și mă întreabă cum e la Ipotești. Pe măsură ce-i povestesc, mă aprind. Mă ascultă cu atenție și, deodată, aparent fără nici o legătură, mă poartă să nu-l mai domnesc, ci să-i spun pe nume, *căci așa îmi spun și foștii studenți din străinătate...* O făcea fără emfază, direct, probabil după ce trăsesse o concluzie. Îmi vine cam peste mână, dar îi promit că mă voi obișnui. Ne despărțim. Omul ăsta mă fascinează. Pe drum meditez la ce s-ar întîmpla dacă cineva ar reuși să descopere noi manuscrise Eminescu².

8 aprilie 1988. – ZIUA 4 – Din nou la București. Așteptam întîlnirea cu Petru ca un îndrăgostit. Faptul că mi-a cerut să-i spun pe nume m-a mîngăiat și m-a responsabilizat. Eram ca un burete. Curios să aud ce mai povestește, astăzi am îndrăznit să iau cu mine o sticlă de șampanie pe care o adusesem dintr-un soi de entuziasm pentru prețuirea pe care simțeam că începe să-mi poarte un astfel de om. Mi-era frică să nu mă interpreteze greșit, așa încât, după gesturi pe jumătate și amănări ascunse, am scos sticla pur și simplu și am început s-o deschid.

Eram undeva afară, pe o bancă, în curtea Bibliotecii Academiei, ferit cumva de ochii lumii. Se uita dintr-o parte la mine cum mă căznesc să desfac dopul, fumînd și rîzînd. Se distra pe înfundate de neîndemînarea gestului meu. S-a uitat o clipă împrejur. În sfîrșit, reușesc. Îi întind sticla și, spre surprinderea mea, o duce la gură. Bea, apoi mi-o întinde înapoi. *O să ne iasă vorbe, dar sunt obișnuit.*

Îmi vorbește iarăși ca și cum ne-am fi despărțit ieri, continuînd ideea trecută. A plănuit pentru Ipotești o școală de inițiați în descifrarea manuscriselor, școală pe care s-o îndrume el. *După doisprezece ani de lucru pe manuscrise, descifrarea nu mai este o taină pentru mine. Ridic sprîncenele a mirare și el continuă: ne mai împotmolim și noi la cîte un cuvînt, care te sîcîie zile și săptămîni întregi; nu dormi noaptea, îl visezi, te chinuie, dar pînă la urmă tot îl dibuiești. Am tot „pedalat” pe această temă, eu întrebînd, el răspunzîndu-mi. Apoi s-a întors la lucru. Era obsedat să transmită cuiva tainele acestei descifrări, dar era și mai disperat că nu va găsi pe nimeni, așa cum din nefericire s-a și întîmplat.*

23 aprilie 1988. – ZIUA 5 – Ajung din nou la Biblioteca Academiei, unde Petru îmi fixase întîlnirea. Măine e ziua mea de naștere, deși în acte sunt trecut pe douăzeci și șase. Nu-i spun nimic dintru început, crezînd că voi avea timp după aceea și cu gândul că îl voi invita să mergem undeva. I-am mărturisit, cu oarecare jenă, dar și cu o nemulțumire

¹ În vremea „comunismului triumfător”, legea obliga pe toți deținătorii de valori patrimoniale să le declare, ca apoi, acestea să fie confiscate, devenind, desigur, „bunuri ale întregului popor”.

² Prietenul Mircea Dumitrescu, graficianul, mi-a vorbit în anii din urmă despre existența unui caiet-manuscris, spunîndu-mi o poveste despre cineva care era la un pas de a-l vinde Ministerului Culturii, apoi fostului premier, Adrian Năstase. Din rela-tare reieșea că lucrurile au tergiversat, luînd o altă întorsătură, iar tranzacția a rămas nefinalizată. În prezent, Mircea nu-mi mai confirmă povestea trecută, cine știe de la cine auzită, cu înfloritură. Doamna Dumitrescu, șefa secției Manuscrise a Academiei Române, îmi certifică existența câtorva procese-verbale întocmite cu ocazia serbării de la Putna; 2-3 scrisori și una două poezii, manuscrise pentru care astăzi se află pe rol un litigiu, întrucît călugării de la Putna se socotesc îndreptățiți proprietari.

disimulată, că eu n-am văzut încă manuscrisele originale. *Cum? Niciodată??* Am dat din cap că „nu” și m-a luat imediat în sala de lectură. Îi mai spuseseam acest lucru, chiar la prima întâlnire, dar el era, probabil, cu gândul orientat spre altceva, așa că n-am mai insistat atunci din decență.

Intrăm în sală. După manuscrisele, notițele și cărțile înșirate, am realizat că lucra singur la o masă lungă, chiar în dreptul ușii. Eram pentru prima oară într-o sală de lectură a Bibliotecii Academiei. Am intrat sfios, cu religiozitate chiar, având senzația acută că pătrunsesem într-un spațiu sacru, unde (nu știu de ce) mi-l imaginam lucrând pe Călinescu. Petru a intrat cu o familiaritate pe care n-am putut să n-o observ: aveam impresia că intră în propriia-i bucătărie să-și ungă o felie de pâine cu unt.

Ne-am așezat față-n față, de o parte și de alta a mesei; o masă cu picioare metalice, cu o tăblie de culoare gri, lucioasă. Nu s-a așezat pe scaun. Stătea în picioare și mă urmărea. Pe masă erau trei caiete manuscrise pe care lucra în ziua aceea. Mi-a întins primul caiet, urmărindu-mă pe sub sprâncene... Aveam senzația că manuscrisul miroase a Eminescu, deși el mirosea a hârtie veche. L-am răsfoit încet, cu grijă adâncă și cu mare sfială. Foile erau groase, mai groase decât cele din hârtia de astăzi, așa că le întorceam una câte una, citind ce scrisese un om, singur cu gândul lui, doar pentru el, cu atâta timp în urmă... Apoi am avut un soi de cutremur. N-am cum să explic senzația aceea unică; a fost ca bucuria primei zăpezi, de când eram copil... Fără să vreau am dus caietul la nas și l-am mirosit.

A fost singura dată când l-am văzut pe acest om mirat de ceva. S-a uitat lung la mine și a ieșit repede din sală. N-am știut niciodată dacă a făcut-o din cauza gestului meu sau dintr-un motiv oarecare. În orice caz s-a întors ca și cum nimic nu s-a întâmplat, dar avea altă atitudine. Aproape nu i-am recunoscut privirea aceea sfredelitoare, cercetătoare, iscoditoare, ca și cum ți-ar intra la propriu în minte să vadă ce gândești. Apoi m-a întrebat (cu un ton ca între prieteni) dacă știu *că pe unele și le confecționa singur*. Răspund afirmativ și pare să-i placă.

Aparent, Petru este genul de om care te crede pe cuvânt, deși o face numai după ce-ți sfredelește parcă în ceier, ca să fie sigur de ceea ce-i relatezi. (O prietenă de suflet îmi povestea odată despre capacitatea acestui om de a te „vedea” chiar și atunci când era cu spatele. Veridicitatea episodului nu poate fi pusă la îndoială, din moment ce fosta lui studentă mi-l povestea dintr-o experiență trăită: o studentă care învăța sub supravegherea lui Petru și care într-un moment doar mima studiul, va fi apostrofată de profesor, deși acesta era cu spatele și era concentrat la masa de scris...).

În timp ce răsfoiam caietele, nu comenta, ci mă urmărea, dar o făcea altfel, cu un soi de apropiere și bunăvoință. După ce am deschis al treilea caiet, m-a pus să citesc ici, colo și mi-a promis că mă va iniția în tainele descifrării, după care a ținut să remarce: – *Vezi că nu-i greu?* Apoi continuă firesc: *știi ce îngrozit am fost la cutremur, deși știam că manuscrisele sunt încuiate într-o ladă de fier?! N-am avut nici somn și nici liniște pînă cînd n-am aflat că sunt în siguranță.*

Mai târziu mi-am dat seama de stratagema pe care o folosisese în legătură cu „ușurătatea” descifrării; m-a probat pe un caiet în care Eminescu își trascriesese pe curat poeziile, cu scrisul lui frumos, îngrijit, din scrisori. Când scria pentru el, în goana de a nu-și pierde ideea, poetul o făcea cu un soi de

înfrigurare, iar scrisul din aceste momente este de multe ori foarte greu de descifrat.

Îl întreb dacă este adevărat că Eminescu avea obiceiul să-și pună la cap, seara, înainte de culcare, un caiet, pentru ca peste noapte, când se trezea fulgerat de câte-o idee să și-o poată nota rapid, pe întuneric, din spaima de a nu o pierde, nemaivând răbdarea convenită să aprindă lumânarea. Nu-mi răspunde, dar se întinde și ia de pe masă un caiet manuscris, din care probabil nota atunci, căci avea un cartonaș în deschizătura paginii; caută ce caută, apoi îmi citește: *ideea, cum vine, trebuie scrisă, căci, deși te sumeți a o ține minte, însă se-nvechește, se palifică în cap, astfel încât, în loc de-o gândire de aur strălucitor, batem o monedă ștearsă și veche, care sună fals cînd o pui în urmă pe hârtie. Îi cer voie să transcriu pasajul. Aprobă dând din cap, arătându-mi caietul. Îl simt cum îmi urmărește scrisul. La sfârșit îmi notez; manuscrisul 2258, p. 186. Îmi atrage atenția că paginile se numerotează corect cu *r* (recto) și *v* (verso). Mă conformez, adăugând după numărul paginii un *r*. Altfel, cînd mai cauți, pierzi timp – îmi mai zice. Și n-are rost. Să ai grijă de timpul tău, căci la vîrsta asta e păcălitor...*

À propos de responsabilitatea scrisului, îmi vine în minte un citat, prin care poetul se mărturisea colegilor din Blaj și, mândru de mine, încep să i-l spun: *a ieși în publicitate nu-i glumă. Mai de multe ori îmi pare rău, c-am publicat ceea ce-am publicat.* (Eram singuri în sală și puteam vorbi liniștiți, fără să deranjăm pe nimeni). Puțin surprins, Petru se uită lung la mine și mă întreabă dacă-l știu pînă la capăt. După răspunsul afirmativ, mă întreabă: – *De unde-l știi, din Călinescu?* Continui, iar el ascultă cu plăcere: *este o zicală din bătrâni: Gura să aibă trei lacăte: în inimă, în gât și a treia pe buze; cînd îți va scăpa cuvîntul din inimă, să nu scape de cealaltă, că dacă ai scăpat odată vorba din gură, n-o mai prinzi nici cu calul, nici cu ogarul ba nici cu șoimul. Trebuie să cumpănești de-o sută de ori o scriere pînă o dai publicității.* La sfârșit, Petru adaugă: *avea responsabilitatea cuvîntului și era îngrozit să nu piardă ideea, așa ca pictorii, care sunt disperați că lumina aceea și numai aceea n-o vor mai găsi niciodată...*

Data trecută îi povestisem că adun de cîtva timp, de la personalități de seamă ale țării, manuscrise despre Eminescu, pentru *colecția Ipotești* a bibliotecii – *manuscrise*, nici măcar dactilograme! N-a uitat și la despărțire, îmi promite și el unul. Mă bucur. Apoi (ca și cum vorbeam de manuscrisele eminesciene, continuă): *contează pe tot sprijinul meu. Dacă Dinu (Noica n.n.) și-a dorit lucrul acesta și l-a văzut realizat în parte de tine, e păcat ca în amintirea lui să nu-l terminăm, mai ales că ultimul lui text a fost scris în legătură cu manuscrisele, unde te-a pomenit. Tu, mai ales, ești obligat să-i păstrezi amintirea!... Lucrurile astea se învață...*

N-am mai apucat să-i zic de aniversare întrucât mi-a spus că trebuie să se întoarcă la lucru. Are de terminat ceva și în paralel mai lucrează pentru muzeu. (Probabil, pentru revista *Manuscriptum*, pe care o edita Muzeul Literaturii Române, unde era angajat). Când am ieșit din sala de lectură, înainte de a ne despărți, am stabilit ca după întoarcerea mea din Germania Democrată să-l invit la Ipotești pentru a vorbi despre manuscrise. *Așa cum am promis!* – îmi zice, strângându-mi mîna. Nu se dezicea de la nimic. Niciodată. Așa era el construit. Așa l-am cunoscut, așa a rămas pentru tot timpul prieteniei noastre, iar astăzi, când încă îl port în suflet, Petru a rămas același, dând vieții mele sensuri pe care nu le-aș fi aflat fără să-l întâlnesc.

Ideea morții și revelația prototipului în poezia lui Eminescu

Preliminarii

Ideea morții atât de mult prezentă în poezia lui Eminescu a fost considerată de mulți interpreți ca fiind parte fundamentală a pesimismului eminescian, mai ales atunci când se vorbește de influența schopenhaueriană asupra marelui poet.

Totuși dincolo de speculații făcute cu mai mult sau mai puțin temei, dincolo de asumptii și generalizări facile, primul lucru ce trebuie făcut pentru o înțelegere adecvată a ideii este studierea referințelor la moarte în contextul lor, apropiat întâi, în strofa, strofele sau poemul respectiv, și apoi în contextul depărtat sau general al gândirii lui Eminescu, evident, nepierzându-se din vedere împrejurările în care poemul ce conține aceste referințe a fost scris, intenția și chiar starea psihică a poetului.

O lectură atentă a poeziei lui Eminescu, cu ochiul axat pe această temă, va duce la descoperirea faptului că ideea morții este exprimată de poet în contextul reflecțiilor sale metafizice, un alt mod de contemplare a lumii și vieții, contemplare ce duce pe de o parte la descoperirea arhetipului, a prototipului, a divinității, arhetip prezent în *nuce* în toate lucrurile, și, pe de altă parte, la un fel de trezire, de înțelegere superioară a lumii și vieții, fapt ce dă un caracter profetic poeziei sale și mesajului său, și de aici, propovăduirea detașării de tot ce este lipsit de sens, de ceea ce este deșertăciune, poetul apărând ca fiind mai degrabă influențat de Ecclesiastul biblic decât de Schopenhauer, așa cum am arătat în altă parte.¹

Totodată tipul de discurs abordat de Eminescu în aceste instanțe permite, justifică și oferă contextul potrivit pentru un studiu al relației dintre rațiune și credință în poezia sa, câtă vreme cugetarea sau contemplarea, folosirea gândirii critice, trimit spre rațiune, iar declarațiile de aflare a prototipului se îndreaptă spre credință. Cu alte cuvinte, s-ar putea încerca o aflare a poziției lui Eminescu atunci când e vorba de *credo ut intelligam* sau *intelligo ut credam*, sintagme ce implică raportul dintre rațiune și credință.

Vanitas Vanitatis

Una din căile ce duc la confruntarea filosofică a morții este reprezentată de ideea de deșertăciune, de constatarea faptului, cu tentă fatalistă, dar nu în mod necesar, că în această viață totul e zadarnic. Întrebarea care se pune este dacă Eminescu deplânge zădărnici sau lipsa de sens a vieții la nivel filosofic, sau în sensul total, practic al cuvântului. Citindu-i poezia impresia ar fi că poetul s-ar complăce într-o stare de resemnare, dacă vrem un fel de *dolce far niente*, ceea ce nu este adevărat.

Faptul că Eminescu doar filosofează pe marginea ideii de deșertăciune, lipsă de sens, moarte, nelăsându-se însă paralizat în planul vieții de zi cu zi, e demonstrat de angajamentul său politic de profundă intensitate, cu alte cuvinte, în timp ce poetul reflectează asupra zădărniciilor vieții, el își face planuri de viitor pentru sine și țara și neamul său și luptă cu toate forțele pentru realizarea lor.

Totuși ca poet, dar și ca profet al cetății și al lumii, el nu are voie și nu poate să tacă atunci când vede că lucrurile merg în direcții greșite. Așa se face că el deplânge pierderea valorilor, uneori cu ironie, așa cum se vede în *Epigonii* de exemplu: „În noi totul e spoială, totu-i lustru fără bază/ Voi credeți în scrisul vostru; noi nu credem în nimic”.² Diferența dintre generațiile trecute, de glorie, și cea prezentă la care se referă el constă în principal în pierderea credinței, fie că e vorba de credința în Dumnezeu sau de cea într-un ideal. Când s-a pierdut credința se pierde angajamentul, zelul, dorința de a trăi, de a realiza ceva, și de aici superficialitatea, vanitatea.

Scepticismul poetului nu este manifestat numai față de lume, cu toate ipostazele ei, ca atunci când scrie „Ca lumea și-a ei chipuri să-mi pară vis deșert” (*Când te-am văzut, Verena*), ci și față de însuși faptul de a fi: „A fi? Nebunie și tristă și goală/ Urechea te minte și ochiul te-nșală/ Ce-un secol ne zice, ceilalți o dezic/ Decât un vis searbăd, mai bine nimic” (*Mortua est*). Dezamăgirea și nihilismul exprimate aici indică o persoană aparent certată cu toți și cu toate, sătulă de viață. Chiar dacă între vis și nimic opțiunea ar trebui să fie pentru vis, câtă vreme acesta este searbăd, opțiunea se face pentru nimic. Chiar atunci când vrei să ieși din acest *tertium non datur* și cauți o opțiune mai bună, și acest lucru este sortit eșecului. Poetul se confesează: „În zadar caut al vieții înțeles nedelegat” (*Egipe-tul*), pentru ca în același timp să vorbească despre „Visuri care mint” și care nu se vor schimba niciodată de vreme ce ele sunt „eterne ca și moartea”.

Un aspect al acestui nihilism este legat de trecere, de faptul că totul e perisabil. Nimic nu durează: „Istoria e viața ce scrisă e pe ape” (*Femeia... măr de ceartă*). În acest caz singura atitudine sănătoasă ce se poate lua e detașarea.

Cu cât critica realității sau ironia față de ea e mai aspră, cu atât mai imperativă detașarea anunțată implicit, în însăși critica: „Lumea îmi părea o cifră, oamenii îmi păreau morți/ Măști ce rând după comandă care ies de după porți/ Și dispar – păpuși măiestre ce că sunt nici că nu știu/ Și-ntr-o lume de cadavre căutam un suflet viu” (*Lumea îmi părea o cifră*). Cu cât constăți mai mult ridicolul unei astfel de existențe reificate, cu atât mai mult nu vrei să fii parte din ea. Dacă asta este

adevărata față a lumii, atunci nu-ți aparține și nu-i aparții. Teoretic, mental, filosofic. În fapt însă ești parte din ea. Poate te detașezi de atitudinea adoptată de cei pe care-i critici, vanitatea, superficialitatea, falsul, dar în schimb împărtășești tipul de existență, ontologic vorbind, fapt ce nu poate să nu te doară. De aceea poetul nu se sfiește să-și strige suferința prin care trece: „Pierdut în suferința nimicniciei mele/ Ca frunza de pe apă, ca fulgerul în chaos/ M-am închinat ca magul la soare și la stele/ Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos,/ Nimic să nu s-audă de umbra vieții mele/ Să trec ca o suflare, un sunet, o scânteie/ Ca lacrima ce-o varsă zadarnic o femeie.../ Zadarnica mea minte de visuri e o schele” (*Pierdut în suferința*).

Suferința acestei condiții pare aici să fie consecința realizării ei, realizare ce *ipso facto*, e izbăvitoare. O izbăvire dureroasă ca orice izbăvire ce implică o cruce, ca cea a fiului risipitor³ care doar în urma suferinței își realizează condiția, realizarea, echivalentă cu o trezire, cu venirea sa în firea din care se autoexilase, fiind începutul izbăvirii sale.

Contemplarea prototipului

Realizarea condiției umane poate fi un rezultat al gândirii critice, dar poate fi și rezultatul contemplării, cu toate că însăși gândirea critică poate fi considerată o formă de contemplare. Întru-un fel sau altul însă contemplarea implică exercițiu, și totodată poate fi învățată. În cazul lui Eminescu, el mărturisește că exercițiul contemplării, al citirii naturii, al înțelegerii semnelor lumii și vieții a început în familie, primul său maestru fiind propria-i mamă: „Mama-i știa povești pe câte fuse/ Torsese în viață... deci ea l-au învățat/ Să ticluiască semne și-a păsărilor spusă/ Și murmura cuminte a râului curat” (*Codru și salon*).

A ticlui, a desluși, a interpreta semne, forme și manifestări constituie o cale ce duce la descoperirea prototipului lucrurilor, la vederea a ceea ce este dincolo de cortina aparențelor. În poemul *Antropomorfism* Eminescu, în termeni platonici când se referă la lumea ideilor, își declară explicit experiența și rezultatul contemplării: „Văd în lume și în lucruri numai sămburul și-ideea;/ Prototipu-l văd în toate”... „În sublime revelații a misterului etern.../ Închin viața cugetării, un Pitagora modern”.

Este de remarcat aici fericita și fructuoasă combinație dintre revelație și cugetare, termeni ce trimit la dialogul dintre credință și rațiune, dialog și nu opoziție, cum se vede chiar în acest caz la Eminescu, unde declarația „Prototipu-l văd în toate”, consecință atât a revelației cât și cugetării, e făcută ca un fel de „evrika”, și cu o bucurie ce se pare că trebuie împărtășită.

Declarația este făcută și cu ton sapiențial, socratic, indirect exhortativ, căci propoziția „închin viața-mi cugetării” amintește de sentința marelui filosof grec potrivit căreia o viață neexaminată critic nu valorează nimic. Cum se vede, la Eminescu gândirea critică și contemplarea fie merg mână în mână, fie se identifică. Principalul este că practica contemplării de dovește a fi nu un act ocazional, ci un exercițiu metafizic îndelungat și consecvent, fapt ce se desprinde cu claritate din precizarea că el vede prototipul „în toate”; cu alte cuvinte la Eminescu practica contemplării pare să fie un mod de a fi.

Relația strânsă dintre contemplare și cugetare sau identificarea lor una cu cealaltă este evidentă și în poezia *E împărțită omenirea* unde Eminescu arată că cercetarea sau cugetarea, ca și contemplația, duce la descoperirea slavei lui Dumnezeu, în care fapt rezidă și rolul, rostul și valoarea contemplației: „Ei nu pătrund a ta mărire/ Minune-i pentru dâșii tot/ Necercetând nimic în fire/ Nimic nu știu, nimic nu pot”. Se înțelege că a dori să pătrunzi mărirea lui Dumnezeu trebuie implicit să crezi în El. Numai crezând în Dumnezeu vrei să-L cunoști, întocmai cum

zice Scriptura: „Aceasta este viața veșnică, să te cunoască pe Tine singurul, adevăratul Dumnezeu” (Ioan 17, 3).

Faptul că cercetarea duce la contemplarea prototipului, a lui Dumnezeu, ceea ce-l pune pe Eminescu pe terenul teologiei mistice, este deosebit de important pentru că necunoașterea lui Dumnezeu duce la confuzia totală în viață: „nimic nu știu” (cei care nu-L cunosc pe Dumnezeu), consecință dezastuoasă pentru viața oricărei ființe umane, și încă și mai grav, duce la neputința totală, căci zice poetul din nou: „nimic nu pot”, amintind direct de cuvintele Mântuitorului Hristos care, într-un context similar, a avertizat: „Fără Mine nu puteți face nimic” (Ioan 15, 5).

Și gândirea la moarte este un exercițiu contemplativ. Când în poemul *Femeia?...măr de ceartă* Eminescu numește moartea „dulce amică”, asta arată că el s-a împăcat deja cu gândul morții, că o vede în mod pozitiv, ca pe un prieten care-ți vrea binele, iar binele, în contextul acestei analize, este detașarea de tot ceea ce e deșertăciune. Gândul la moarte te ajută să te detașezi de cele trecătoare și să te atașezi de cele netrecătoare pe care le descoperi tocmai prin contemplarea lucrurilor prin care și în care vezi prototipul. Iar Eminescu asta face: „Prototipu-l văd în toate”, zice. În felul acesta, deși viața pe de o parte e considerată, nihilistic, deșertăciune, ea este, în fapt, ocazia mântuirii, cum citim în poemul menționat: „Privește astă viață ca pas de mântuire”. Aici se află cheia înțelegerii adecvate a întregului său discurs sceptic și pesimist despre lume și viață. Se deduce de aici că există două tipuri de sceptici: scepticul ateu și cel credincios. Evident, Eminescu se află pe poziția scepticului credincios, nu neapărat în sensul pietist al cuvântului.

Contrar atitudinii scepticului ateu care nu crede în Dumnezeu în nici un fel, nici măcar în sensul existenței unei forțe inteligente superioare care ține în frâu legile universului, scepticul credincios, prin gândirea la moarte, realizează deșertăciunea lucrurilor trecătoare și astfel nu se atașează de ele în propriul său detriment, însă înțelege să le folosească prin contemplare pentru a vedea în ele prototipul, în propriul său beneficiu de data aceasta. Avem de a face aici cu o capacitate specială de a converti deșertăciunea în utilitate, chiar în sensul teologic al cuvântului. Misticul înțelege sensul deșertăciunii vieții și face din aceasta o rampă de lansare, prin moarte, „dulce amică”, cum zice poetul, spre o altă viață unde nimic nu mai e deșertăciune, ci totul e sens și plinătate.

Cu alte cuvinte chiar deșertăciunea lipsită de sens, sau însăși lipsa de sens se arată a avea propriul ei sens, evident, pentru cine știe să-l descifreze, să-l vadă. De aceea când Eminescu zice în același poem, extrem de coșbucian, „O luptă e viața și toată firea-i luptă”, lucrurile devin clare, chiar și în sensul că descoperirea sensului vieții și al lucrurilor nu e deloc ușoară, ci implică luptă, convingere, credință și perseverență.

Iată cum pentru scepticul credincios, ca și pentru misticul creștin, nimic nu e pierdut câtă vreme merită o luptă. În cazul lui Eminescu, scepticismul e de natură filosofică, însă ajutat de credința în Dumnezeu, cea creștină a părinților și strămoșilor săi, căci el declară direct și simplu că nu crede nici în Iehova, nici în Buda, nici în alți întemeietori de religii, ci în Iisus Hristos implicit, pentru că nu-l pune pe lista celor în care nu crede, deci ajutat de credința în Dumnezeu, acest scepticism este boțezat, convertit și utilizat mântuitor, ca o motivație în plus pentru avansul spiritual spre Împărăția lui Dumnezeu.

Ideea împărăției veșnice este prezentă în poezia eminesciană, nu numai implicit, prin interpretare, ci și metaforic, adică ceva mai explicit deși semi-voalat de figura de stil. Așa de exemplu citim în *Rime alegorice*: „Colo-n palat rezidă-o vrăjitoare/ Și om cu ochii vii de-o vede moare”. E foarte clar că Eminescu face

aici referință la Împărăția lui Dumnezeu, „palatul”, vrăjitoarea, cea care face minuni, care interferează naturalul cu supranaturalul, ordinarul cu extraordinarul, fiind o imagine folosită pentru Dumnezeu. Că este așa se deduce cu ușurință și din versul care zice „și om cu ochii vii de-o vede moare”, ceea ce este un alt fel de a fraza versetul biblic celebru: „Nu poate omul vedea fața lui Dumnezeu și să fie viu” (Ieșire, 33, 20).

Contemplarea în scopul căutării divinității de către om și revelația acesteia ca răspuns și ca descoperire a ceea ce se află dincolo de aparențe se găsește într-o formă specială și în poemul *Dumnezeu și om* unde poetul îndeamnă cu forță: „Mergeți regi spre închinare la născutul din tavernă”.

Filosofia și teologia acestui îndemn se află în contrastul și paradoxul incluse aproape misionar. Regele este contrastat cu taverna, cel căruia alții i se închină, paradoxal, este trimis să se închine, cel mare (născutul din tavernă, Iisus) este mai mic decât cel mai mic și totodată mai mare decât cel mai mare. Asistăm aici la o inversare de loc și rol, unde periferie devine centru și centrul periferie, unde slava se află ascunsă în smerenie și sacrul în profan.

Așadar cel ce știe să contempleze știe să vadă prototipul acolo unde alții nu văd, nepătrunsul în pătruns, și necuprinsul în cuprins, și tocmai de aici, rolul profetic al contemplației și al poetului ca și interlocutor al divinității.

Între viață și moarte

Secretul vieții, după Eminescu, este să știi de ce parte a frontului să lupți. De o parte sau de alta a baricadei, lupta este inevitabilă. Fără capacitatea gândirii critice, fără spiritul contemplației, fără revelație care deseori poate lua forma inspirației, se poate întâmpla că îți dedici toată energia, toată viața pentru o luptă a cărei cauză se dovedește apoi a fi nejustificată. Pentru Eminescu acest lucru este iadul, după cum descrie în *Înger și demon*: „Să vezi marile-aspirații că-s reduse la nimic/ Că domnesc în lume rele căror nu te poți opune/ C-opunându-te la ele tu viața-ți risipești/ Și când mori să vezi că-n lume viețuit-ai în zadar/ O astfel de moarte-i iadul. Alte lacrimi, alt amar/ Mai crud nici e cu puțință. Simți că nimica nu ești.”

Cu alte cuvinte cel ce contemplă are alte definiții pentru lucruri decât cele ale lumii pentru că el vede ceea ce alții nu văd, de aceea poate fi și în contra-curent, dar el merge în direcția prototipului și-i sfătuiește și pe alții să facă la fel, ca atunci când îndeamnă: „Mergeți regi spre închinare la născutul din tavernă.”

Dacă în contextul precedent moartea era văzută ca o „dulce amică”, iată un altul unde ea e privită ca un oaspete nepoftit în destinul și în condiția umană. Destinul originar al omului a fost viața veșnică, de aceea el tinde în adâncul sufletului său spre veșnicie, de aceea trăiește toată viața *sub specie aeternitatis*, cu fața spre ea. Doar astfel direcționat își găsește sensul existențial. Moartea e lipsită de sens așa cum păcatul originar a fost lipsit de sens. Iar lipsa de sens e nebunie. Singurul mod de a reveni de la nebunie la normalitate, de la non-sens, de la moarte la viață, este căutarea și aflarea lui Dumnezeu, a prototipului prin credință și contemplație, intrarea în comuniune cu El încă de aici și înaintarea spre Împărăție „cu moartea pe moarte călcând” cum se cântă la slujba Învierii Domnului.

În *Mortua est* Eminescu deplânge nebunia și lipsa de sens a morții astfel: „La ce? Oare totul nu e nebunie?/ Au e sens în lume? Tu chip zâmbitor/ Trăit-ai anume ca astfel să mori?/ De e sens în asta, e-ntors și ateu/ Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu”.

Mesajul aici este acesta: a nu crede în Dumnezeu și în viața veșnică, a nu crede că omul este capabil de eternitate și în consecință că totul sfârșește în moarte, la groapă este ateu, e nebunie, e fără sens, așa cum zice Scriptura: „Zis-a cel nebun în inima sa: „Nu este Dumnezeu” (Ps. 13, 1).

Sensul constă în depășirea morții sau „omorârea morții” tot după o expresie de la slujba Învierii, lucru pe care Dumnezeu l-a făcut posibil prin moartea și învierea Fiului Său ca să arate că toți suntem capabili de înviere. În acest sens, chiar fără să vină din interiorul creștinismului, se exprima Horațiu când a spus-o ca un strigăt pentru toate veacurile: *non omnis moriar*, sau cum, preluând ideea, Shakespeare mai târziu a subliniat-o în celebrele versuri: „Ești prea frumos să vrei de tot să mori/ Și viermii doar să-i lași moștenitori”.

Faptul că inițial am fost creați pentru eternitate și că deși căzuți în condiția existențială unde viața se sfârșește în moarte, dar nu de tot, este confirmat și de înțelegerea morții ca prag de trecere, deci spre altceva, ca poartă, deci pe care se pășește spre altceva, așa cum citim în poemul *Rime alegorice*: „L-al tău mormânt tu ești în pragul porții/ Dar să te stingi nu este voia sorții”. Deci nu este stingere, nu se moare de tot, Dumnezeu nu voiește acest lucru. Mormântul nu poate fi nici țel, nici final, nici țel final pentru că „ești prea frumos”! El este trecerea spre un nou început. Iar dacă e vorba de moarte, Eminescu spune în același poem că mai degrabă viața de aici e „moarte vie”, evident, atunci când e trăită fără sens, de partea greșită a frontului.

Tot în această poezie, diminuând mult din percepția generală negativă a morții, ducând un pas mai departe ideea de prag spre un nou început, poetul consideră moartea chiar ca izvor de viață, și în acest context, ea nemaiaivând conotația negativă, devine într-un fel soră cu viața, într-o paradoxală îngeamănare pe care numai credința creștină în omorârea morții, adică a caracterului ei negativ, o poate oferi: „Moarte și viață, foaie-n două fețe/ Căci moartea e izvorul de viață”.

Dincolo de tot scepticismul și nihilismul ce pe mulți i-a făcut să-l considere pe Eminescu dacă nu ateu, cel puțin indiferent religios, în *Cugetările sârmanului Dionis* poetul se dovedește a fi în rândurile credincioșilor, din nou, nu necesarmente în sensul pios al cuvântului, deoarece nu numai că se adresează ateiilor numindu-i chiar așa, atei, ceea ce dovedește că el le vorbește din cealaltă parte, a credinței, dar îi și mustără cu ironie și asprime, din ton desprinzându-se lipsa de sens a ateismului, atunci când spune: „Ah sunt printre voi aceia care nu cred tabla legii/ Firea mai presus de fire, mintea mai presus de minte/ Ce destinul motăneime îl desfășură-nainte/ Ah, atei, nu tem ei iadul și-a lui duhuri-lilieci?”

Se înțelege de aici și se confirmă pe de o parte că poetul contemplativ care vede prototipul vorbește ca un prooroc (*pro-orao* a vedea înainte), deci cu convingerea, curajul și forța proorocului, și pe de altă parte că tot credința în Dumnezeu este singura care dă sens vieții.

Vorbind de același lucru, în *Rime alegorice* Eminescu explică ce fel de viață este viața fără sens a celor ce nu cred: „Viața lor un vis al morții este”, adică un coșmar, un iad, ca iadul celui care a luptat toată viața și la urmă a realizat că s-a luptat cu morile de vânt, cu iluzia și că totul a fost o jalnică risipire.

Când în *Cugetările sârmanului Dionis* Eminescu spune „Le arăt că lumea vis e” el accentuează aceeași idee, de data aceasta fiind însă mult mai clar că el vorbește de pe poziția celui care a făcut o descoperire către cei ce nu au făcut-o. El vorbește ca profetul, ca Ecclesiastul, ca cel trimis la misiunea de a-i trezi pe cei ce dorm la realitate. Când spune „le arăt”, înseamnă că el știe că știe și că ceea ce știe trebuie împărtășit.

Omul ca ființă doxologică în fața lui Dumnezeu

Ca într-un fel de rechizitoriu de conștiință însoțit de pocăință și recunoașterea dragostei divine chiar nemeritate, poetul vorbește de rebeliunea sa contra cerului, deci a lui Dumnezeu, și de felul cum, aparent illogic și paradoxal, la răzvrătire Dumnezeu răspunde nu prin pedeapsă, ci prin dragoste. În *Inger și demon* citim: „Am urmat pământul ista, vremea mea, viața, poporul/ Cu gândirile-mi rebele contra cerului deschis/ El n-a vrut ca să condamne pe demon, ci a trimis/ Pe un inger să mă-mpace, și-mpăcarea-i... e amorul”.

Trebuie remarcat mai întâi faptul că poetul vorbește de cerul deschis, ceea ce înseamnă că putea fi și închis, fapt ce spune mult despre Dumnezeu. Una e să ai pe cineva care se răzvrătește împotriva ta iar tu să-i închizi poarta, să-l împingi în afara limitelor de la care el mai crede că poate fi auzit și să-l lași să strige acolo cât vrea pe degeaba, și alta e să ai un răzvrătit și să-l asculți, să vadă că ușa, fereastra e deschisă și să aibă conștiința, speranța că-l auzi. În cel din urmă caz însuși protestul are mai mult sens, fie că e pe drept, fie că e nejustificat, evident în cazul relației om-Dumnezeu, nejustificat, cum o recunoaște prin tonul de pocăință și poetul.

A fi rebel contra cerului înseamnă a proceda ca un demon căci demonii au fost primii rebeli când încă erau îngeri luminați.

Dar Dumnezeu în acest caz îl tratează pe om altfel. În loc de aruncare „în cele mai de jos”, în loc de condamnare, îi trimite prin inger dragostea împăcării, referire directă la trimiterea în lume de către Dumnezeu a Fiului Său, Iisus Hristos, care a arătat dragostea divină pentru om în modul cel mai înalt, prin moartea pe cruce și apoi prin înviere, deci omorârea morții și deschiderea drumului și a porții spre Împărăție, exact așa cum citim în Evanghelia de la Ioan: „Așa de mult a iubit Dumnezeu lumea încât pe Fiul Său cel Unul Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viața veșnică” (Ioan 3, 16).

Versurile citate mai sus, pe lângă ideile conținute referitoare la rebeliune, condamnare, meritată dar neaplicată, iertare și dragoste, sunt și un fel de doxologie. Tonul lor indică o anumită uimire și admirație pentru că lucrurile se petrec așa și nu altfel, illogic (după înțelegerea umană a logicii) dar plăcut; însăși comunicarea acestor gânduri și simțiri se face din neovia interioară de mărturisire, deci avem de a face cu o doxologie.

Același lucru îl vedem exprimat mai direct în poezia *Rugăciunea unui dac* unde poetul întâi explică cine este Dumnezeu, după care, ca o consecință firească a explicației, înțelegeam cu forță la preamărirea lui Dumnezeu: „El singur zeu stătut-a nainte de-a fi zeii/ Și din noian de ape puteri a dat scânteii/ El zeilor dă suflul și lumii feciore/ El este -al omeniei izvor de mântuire/ Sus inimile voastre! Cântare, aduceți-i/ El este moartea morții și învierea vieții!”

Poetul este aici atât de copleșit de descoperirea lui Dumnezeu și atât de uluit față de modul neașteptat în care Dumnezeu lucrează și reacționează, că în entuziasmul său îndemnul de slăvire a divinității nu mai e chiar un îndemn, care să înceapă cu conjunctivul „să- aducem cântare”, sau ceva asemănător, ci un ordin, o poruncă spusă autoritar, imperativ și hotărât: „Sus inimile voastre! Cântarea aduceți-i!”

Poetul mai are și alte motive pentru care consideră absolut necesară preamărirea lui Dumnezeu. Unul dintre ele este legat de teologia chipului divin în om. „A pus în tine Domnul nemargini de gândire” (*Povestea magului călător în stele*),

zice Eminescu, astfel confirmând ideea că omul este capabil de eternitate, *homo capax infiniti*, pentru că teologia chipului divin în om, *imago Dei*, implică faptul că acesta este și originea și destinația ultimă a omului, ca atare destinul este menirea de a parcurge drumul între origine și destinație, iar această călătorie interioară, pelerinaj mai degrabă câtă vreme ținta e sfântă, se face precum îndeamnă Fericitul Augustin: „Cântați Domnului cântare nouă. Cântați cum cântă călătorul. El merge și cântă. El cântă ca să-și întărească puterile. Cântă și tu ca să te întărești întru dreapta credință și în sfințenia vieții.”

Pe calea Împărăției deci se merge preamărindu-L pe Dumnezeu. Împărăția lui Dumnezeu mai este considerată a fi ziua a opta a creației lumii. Eminescu are felul său de a exprima această idee; în poezia *De câte ori iubito*, citim un vers sublim: „Când tu te pierzi în zarea eternei dimineți”. Ce poate fi eterna dimineată? Condiția în care nu mai există noapte, deci o condiție de dincolo de timp, de dincolo de legile acestui univers. Poetul putea vorbi despre o pierdere în eternul întuneric, în eternul nimic; dar nu! Viziunea lui este optimistă pentru că este izvorâtă din credință și pentru că în mintea lui el are în vedere eternitatea Împărăției divine care este împărăția luminii. Totodată dimineata sugerează un nou început. Eterna dimineată înseamnă deci un etern nou început, exact ceea ce Sf. Grigore de Nyssa numește epectază, adică experiența de către om a divinității și a Împărăției în mod progresiv, dar infinit.

Concluzii

Eminescu este foarte ușor de răstălmăcit atunci când în antrepriza hermeneutică se iau pe sărite sau selectiv elementele și aspectele convenabile pentru a substanția o idee preconcepută. Așa a fost interpretat în cele mai multe cazuri pesimismul lui Eminescu.⁴ Numai o lectură a poeziei și a operei sale în totalitate și aducerea laolaltă a tuturor aspectelor majore ale acesteia, unul luminându-l pe celălalt, poate duce la o înțelegere corectă a filosofiei, atitudinii și credinței marelui poet. Numai o astfel de efort va duce la concluzia, neașteptată pentru unii, șocantă chiar pentru alții, că tot discursul nihilistic eminescian nu este altceva decât o pregătire a cititorului întru căutarea lui Dumnezeu, deci un act inițiativ menit a da un adevărat sens vieții.

Poetul se dă pe sine ca exemplu atât în ceea ce privește rebeliunea dar și pocăința, cât și în ceea ce privește căutarea lui Dumnezeu prin cugetare sau gândire critică și contemplare, acțiuni ce nu rămân fără rezultat pentru că el însuși vorbește într-un fel de ton victorios despre cum vede prototipul în toate lucrurile. Căutarea și găsirea lui Dumnezeu de către Eminescu așa cum reiese din poezia sa este asemănătoare cu cea a Fericitului Augustin, căruia, potrivit propriilor sale confesiuni, Dumnezeu îi spune: „Nu M-ai căuta dacă nu M-ai fi găsit!”

(Endnotes)

1 Theodor Damian, „Eminescu: Glossa ca Ecclesiast”, în *Contact internațional*, vol. 21, Nr. 2 (85-86), 2011, pp. 83-85.

2 Toate citatele din poezia lui Eminescu provin din volumul Eminescu, *Opera I Poezii*, coordonator acad. Mihai Cimpoi, Ed. Gunivas, Chișinău, 2001.

3 Theodor Damian, „Tema fiului risipitor în poezia lui Eminescu”, în *Credința/ The Faith*, Calendar of the Romanian Orthodox Archdiocese in America and Canada, Chicago, Illinois, 2010, pp. 151-154.

4 Theodor Damian, „Pesimism și credință în poezia lui Eminescu”, în *Opinia națională*, Nr. 462, 12 ianuarie 2009, București, p. 1.

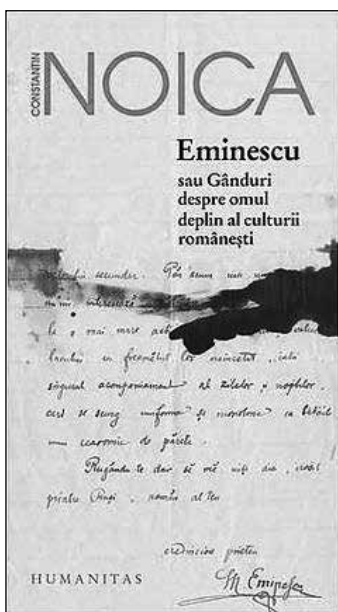
Antrenorul cultural

„Ca și Goethe pentru germani, Eminescu este conștiința noastră mai bună. Caietele sale te petrec prin atâtea lumi ale gândului sau ale inimii, încât până la urmă ți se întâmplă că vezi cum ceea ce voiai uneori să spui stă mai bine spus acolo” (Constantin Noica)

Indiscutabil, Constantin Noica (1909 – 1987) este unul dintre cărturarii români proeminenți ai veacului al XX-lea. Aparținând unei generații de excepție, așa-numita generație '27, ce a beneficiat de tutela intelectuală a lui Nae Ionescu, Noica a avut alt traseu de viață și cultură decât Mircea Eliade, Cioran, Eugen Ionescu. Deși ar fi putut emigra, Noica a ales rămânerea în Țară, înfruntând rigorile regimului comunist, domiciliul obligatoriu, detenția, în fine, marginalizarea intelectuală, încât o bună parte dintre anii maturității creatoare i-au fost răpiți. Beneficiind de amnistia generală din 1964, Noica lucrează câțiva ani la Centrul de Logică, iar după ieșirea la pensie se retrage la Păltiniș, reunind în jurul său o pleiadă de tineri studioși, dornici de afirmare în cultură, căutând, totodată, să refacă câteva dintre proiectele sale: Editarea fragmentelor presocratice, ediția Platon și facsimilarea Caietelor eminesciene. Nu trebuie omis faptul cu câtă stăruință pleda Noica la autoritățile comuniste în favoarea tinerilor capabili care urmau să fie sprijiniți în cultura de performanță și obținerea unui Premiu Nobel. În fine, fascinat de manuscrisele eminesciene, pe care le compara cu acelea ale lui Leonardo da Vinci și Paul Valéry, Noica scrie în decursul timpului mai multe texte despre Eminescu. O parte a acestora sunt reunite în volumul de față*. De la bun început, Noica face o observație șocantă: „desculții” fac cultura mare (în speță, Eminescu. În treacăt fie zis, după spusa lui Slavici, Eminescu era gata să se descalțe pentru a-i da încălțăminte sa unui cerșetor, motivând că el poate merge desculț, în timp ce cerșetorul, nu.), iar „bine-îmbrăcații” o ordonează. Dacă în timpul vieții Eminescu a publicat aproximativ 90 de poezii, o mare revelație în eminescologie a constituit-o celebra „ladă” cu manuscrise (44 de caiete de diferite mărimi), care după ce a stat pe la Slavici, inginerul Simțion ajunge în posesia lui T. Maiorescu care a predat-o Academiei Române la sfârșitul lui ianuarie 1902: „Afară de câțiva mari specialiști, care au scos din manuscrise mai tot ce se putea scoate pentru tipar, prea puțini cercetători le-au străbătut în întregime” (p. 33). Caietele eminesciene au fost comparate cu cele 29 de caiete ale lui Valéry care acoperă o distanță în timp între anii 1894 – 1945, despre care Noica scrie că „Sunt reci și desăvârșite, chiar în imperfecția lor. De altfel, se poate spune, fără șfială, că nici în absolut, nici în sânul culturii franceze, Valéry nu reprezintă echivalentul lui Eminescu; și totuși cultura franceză i-a redat caietele cu ultima pietate” (p. 24). Depunerea manuscriselor eminesciene la Academie, de către Maiorescu a prilejit diferite luări de poziție, de la Ibrăileanu la Nicolae Iorga, care se exprima astfel: „Un om complet, într-o vreme în care ceea ce este mai necesar pentru noi este această refacere a omului complet pe care timpurile noastre l-au sfârâmat în fragmente, distrugând omenirea în însăși esența ei inițială și definitivă” (p. 77), după care concluzia lui Noica este edificatoare: „De aceea caietele lui Eminescu nu pot fi străbătute decât în întregime, cu sentimentul că te afli în fața omului deplin al culturii românești” (p. 75). În sfârșit, Noica scrie mai jos: „Omul acesta a trăit cu suferința de-a nu ști tot” (p. 117). Eminescu nu

reușise să publice niciun volum, dar intenționase publicarea unui volum cu titlul „Lumină de lună”, un altul de „Sonete”, așa-încât această întreprindere a fost înfăptuită de către Maiorescu la sfârșitul anului 1883. Volumul cuprinde 64 de poezii „Mai am un singur dor” figurând cu variantele, însă după opinia lui Nicolae Georgescu (v. România literară nr. 25 / 13 iunie 2014, pp. 18/19, interviu cu Marina Vazaca), sumarul volumului în chestiune fusese alcătuit tot de poet. Însă, apare o neclaritate: dacă volumul fusese conceput de către Eminescu, de ce oare l-a răsfoit cu vădită insatisfacție pe data de 1 ianuarie 1884, când i l-a prezentat Maiorescu în scurta vizită făcută la sanatoriul vieneze? Aceste Caiete în număr de 44 conțin notații cotidiene, gânduri răzlețe, versuri dispartate sau poezii întregi, fragmente din piesele de teatru neterminate, în afară de una, pagini de proză, în fine, notații istorice, filozofice, economice, științifice, rime și traduceri. Bunăoară: „Căzut e corpul nostru, când sufletu-i căzut”, „Un om nu poate face nimic într-o țară rău întocmită”, „Nu poate o nație să fie pururea condusă de neadevăr și de corupțiune”, „...pământul nostru e mai sărac în genii decât universul în stele fixe și mai lesne se naște în văile nemăsurate ale chaosului un nou sistem solar, decât pe pământ un geniu” (pp. 35 – 36). Întâlnim apoi reflecții despre limbă sau o mărturisire despre poporul român: „Iubesc acest popor bun, blând, omenos pe spatele căruia diplomații croiesc charte și resbele, zugrăvesc împărății despre cari lui nici prin gând nu-i trece” (pp. 37/38). În sfârșit, comparația făcută de către Constantin Noica între caietele lui Eminescu și acelea ale lui Valéry și Leonardo da Vinci este edificatoare: „Dacă în caietele lui Valéry surprinde răceala notațiilor, în timp ce la Eminescu sunt izbitoare căldura și omenescul lor, la Leonardo apare o stranie formă de neutralitate în tot ce gândește și simte, una care e totuși departe de a fi și o formă de indiferență. Căci natura lui umană este alta decât a celorlalți doi” (p. 96). Noica face și un inventar al cunoștințelor lui Eminescu, observând, printre altele, că nu știa bine grecește, deși poetul recomanda ca Biblia să fie citită în trei versiuni: greacă, latină, română, iar Goethe, pentru a o citi în original, învățase ebraica. Totuși, în concepția lui Noica, Eminescu este „un uomo universale în versiune românească”: „Străbați caietele lui Eminescu având tot mai mult sentimentul că nimic nu-l poate destitui din condiția de om universal” (p. 128), cum au fost, bunăoară, Goethe, Leon Battista Alberti, Pico della Mirandola, prilej, binevenit, pentru Noica de a divaga despre aceste genii renaștentiste. Se pune totuși întrebarea de ce Eminescu nu și-a dat doctoratul după cum îl sfătuisese Maiorescu? Obținerea doctoratului l-ar fi pus în acord cu lumea, nu cu sine însuși, Eminescu nu concepea filosofia, spune Noica, fără cunoașterea limbii grecești, a latinei și a sanscritei, (însă, după opinia Amitei Bhowe, Eminescu ar fi cunoscut aproximativ 2000 de cuvinte sanscrite iar traducerea Dicționarului sanscrit al lui Franz Bopp este elocventă), apoi, traviu pe textele originale, nu o simplă înșiruire de opere filosofice. Ce s-ar mai putea adăuga? Doar că, republicarea acestui op constituie un veritabil act de cultură pentru care felicităm editura Humanitas.

* CONSTANTIN NOICA, „Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii românești”, Ed. Humanitas, 2014, 169 p., 27 lei

Paul MORAND

Bucarest – fragment –

PANORAMĂ ISTORICĂ

Laptele lupoaicei

Pe vremea lui Edgar Quinet și a școlii sale istorice care voia să curețe popoarele de crusta de istorie legendară pentru a scoate la lumină rasa, noi am întins mâna României numind-o „sora noastră latină”. Să lăsăm acest loc comun în discursurile miniștrilor; România e verișoara noastră, cel mult. Noi suntem celți, latini, germani. Ei sunt traci, latini, slavi. Cuvântul *Vlah*, *Valah*, vine oare de la velși sau de la gali? E foarte îndoielnic. Cel mult putem afirma că, purtați de valul cuceritor care i-a dus până în Asia Mică, străbunii noștri au trecut rapid pe lângă Dunăre.

Cei mai îndepărtați străbuni ai românilor, sciții, ocupau spațiul dintre Tisa și Marea Neagră, dintre Dunăre și Nistru, dreptunghi cu laturi de apă în care se înalță triunghiul lanțului carpatic evocat, care a fost refugiul, fortăreața și salvarea neamului românesc. Acești sciți nomazi, turanieni robuști de culoarea pământului ars, aveau congeneri sedentari, agatârșii, popor efeminat, spune Herodot, căci se împodobeau cu bijuterii din aur; e dovada că exploata deja minele de aur din Transilvania. Cunoștea de asemeni apicultura, și Herodot se plânge că albinele umpleau pământul stânenind circulația. Aceste albine aproape preistorice vor fi mereu o bogăție românească și timp de trei veacuri vor alimenta visteria Sultanului. Blajinii agatârșii s-au topit într-un popor mai viguros și mai agresiv, geto-dacii veniți din Tracia, care-au avut onoarea unei campanii a lui Alexandru cel Mare, au dat de furcă puternicului imperiu roman și chiar i-au impus împăratului Domițian un tratat de pace destul de umilitor. Ca să războvească, chipurile, acest afront, dar mai ales pentru a pune mâna pe minele de aur din Transilvania, Traian trece Dunărea în fruntea legiunilor cu nume impozante: a IV-a Macedonica, a VII-a Claudia, aduse din Scoția sau Iudeea, și care în campaniile din 101-102 și 105-106 au invadat câmpia, fortificându-și pozițiile cu metereze și turnuri. Acolo, în fața Sarmaților, s-au oprit: era capătul lumii. (Nu departe, la

Tomis, pe malul Mării Negre, cu un secol mai devreme, poetul exilat Ovidiu își sufla în pumnii înghețați privind „Pontul Euxin și Dunărea prinse de ger, sub o pojghiță albă de gheață” și scria *Tristele* pe care nu le citea nimeni).

Apărați de șanțuri și fortificații, legionarii construiau drumuri strategice. Imigranții veneau din toată metropola. Minele de aur atrăgeau atât de mulți coloni italieni încât procentul de sânge latin a fost cu siguranță mai mare în Dacia decât în orice altă colonie romană. Călătorii care veneau la Roma la Oficiul de Libele puteau vedea în curte, așezați pe un bagaj sumar și așteptând semnătura imperială, căpetenii gale sau belge, liberi orientali și negustori de sclavi nubieni veniți la ordin, care jucau zaruri în timp ce se pregăteau să trimită spre provinciile dunărene loturi din toate popoarele imperiului. Călătoria îi costa puțin pe romani; mai târziu, când Constantin și-a construit orașul la intrarea în Bosfor, el a mutat aici, ca pe mobile, senatori, patricieni romani, cu ordin să nu părăsească noile posturi. Cu atât mai ușor era să-i trimită în Dacia pe barbarii de ieri, ca să-i așeze în calea barbarilor de mâine.

Meseriașii veneau în valuri: mineri dalmați, armurieri din Cordoba și făurari de săbii helveți, dărăcitori maltezi, țesători belgi, meșteri balți de sobe din tuci, sticlari egipteni, olari greci neîntrețuți la amfore, olari din Campania. Cetatea se organiza; militarii cu ierarhia lor ce număra șaizeci de grade, veteranii, preoții, funcționarii militarizați erau cei mai înalți în rang și îi tratau de sus pe ceilalți: starosti de bresle, purtători de lectică sau navigatori pe burdufuri, artiști de circ, traficanți orientali și băstinași. Toți acești nou-veniți trăiau în garnizoanele lor, izolați, ca ofițerii englezi în cluburi, în India zilelor noastre. Tribunii din fruntea cohortelor nu-i frecventau pe cei însărcinați cu intendența. Impozite, taxe indirecte, dijme și taxe de drum, cens, arpentaj, monopoluri și alte biruri, pe scurt tot confortul modern năvălea peste Dacia, în timp ce procuratorii vegheau ca toți să vorbească latină. Din când în când, împărații veneau de la Roma în inspecție, iar dacă apărea o nemulțumire, Caracalla le spunea comandanților de garnizoane, legaților, rectorilor, tutu-

ror șefilor acestei birocrății uriașe: „Aveți grijă să-i îmbogățiți pe soldați; restul nu înseamnă nimic.”

Această situație a durat o sută cincizeci de ani. Până în ziua când imperiul, ca orice lucru prea mare, s-a năruit. Era sub împăratul Aurelian. „Aurelian... a părăsit provincia constituită de Traian dincolo de Dunăre. A retras armata, funcționarii, iar populațiile de aici le-a strămutat într-o parte a Moesiei.” Aceste două rânduri scrise de istoricul Vobiscus au provocat controverse interminabile între români și unguri: primii spuneau că doar legiunile, funcționarii și colonii bogați au trecut Dunărea lăsând pe loc populația daco-romană; în schimb, interpretarea celorlalți pretinde că toată țara ar fi fost evacuată, astfel că Arpad și ungurii lui și-ar fi întemeiat imperiul într-un pustiu nepopulat, unde românii au apărut mai târziu printr-o emigrație în sens invers, un soi de endosmoză și intruziune ce nu le conferea un drept istoric asupra regiunilor obținute de ei prin Tratatul de la Trianon și revendicate azi de învinși.

Un bun exemplu de dispută între istorici care ascunde un viitor *casus belli*... Toate argumentele dau însă dreptate tezei românești: o limbă fundamental latină, o rasă ce păstrează caracteristicile legionarilor romani, o tradiție orală care din secolul al XII-lea trece în cronici, care-i prezintă pe români ca fii ai Romei.

Năvălirea barbară

Fără conducători, fără armată, fără o elită, poporul vede năvălind torentul barbarilor: goți baricadați în spatele carelor, sarmați cu scuturi din răchită, adevărați sălbatici albi, ostrogoți, huni cu părul lins, avari presărați cu cenușă, gepizi, tătari mănători de șoareci și șobolani, călări pe cai care știau să găsească iarba sub zăpadă, bulgari de pe Volga, fino-unguri, mongoli cu pomeți ieșiți în afară, toate acele molime umane dintre care ultimii au fost turcii. Un mileniu de invazii cumplite, din care chiar și una singură ar fi putut extermina un popor obișnuit, zece veacuri întunecate și aproape necunoscute; în fața istoriei, românii apar cu cetăți rase de pe fața pământului, cu biserici distruse, arhive risipite, tradiții înăbușite; o epocă neagră din cele care înghit popoarele dispărute pentru vecie; pentru a înțelege ceva din viața acestui popor, a trebuit cercetată limba lui, cuvânt cu cuvânt, la fel cum sunt studiate uneltele și oasele oamenilor din paleolitic.

În secolul al XII-lea, scriind despre o armată bizantină care lupta cu ungurii, un cronicar de la Constantinopole spune că era sprijinită de un detașament de valahi, „foști coloni italieni”. De unde veneau acei urmași ai romanilor? Cum supraviețuiseră după retragerea legiunilor?

Fugind din fața hoardelor, luându-și cu ei femeile, caii și turmele, ei au urcat în codrii triumfiului muntos pe care asiaticii veniți de pe podișuri golașe se mulțumeau să-i privească de departe cu o spaimă religioasă. Călugărul Roge-rius, prins de tătari și apoi scăpat din mâinile lor, spune că a văzut, „lângă satul Frata, un munte semeț și foarte înalt, încununat cu stânci fioroase. Erau refugiați acolo o mulțime de bărbați și femei, care ne-au primit cu ochii în lacrimi și au vrut să afle prin ce primejdii trecusem. Ne-au oferit o pâine neagră, făcută din făină și scoartă de stejar”.

Prin defileele Prahovei, prin trecătorile din Ardeal, acești sârmani porniți în bejenie vedeau cum vine puhoiul asiaticilor: unii se opreau la Dunăre, alții o treceau pe gheață. Țărani săraci, dar liberi, trăiau în comunități și chiar apărau în adunările lor periodice un embrion de drepturi politice, sub autoritatea unor *vatamani* sau *cneji*, a unor căpetenii de ținut sau *voievozi*. Aceste cuvinte sunt slave; căci una dintre invazii, cea a avarilor, împingându-i pe slavii stabiliți

la marginea Carpaților până la munții locuiți deja de păstorii daco-romani, avea să aibă pentru viitorul popor latin o consecință majoră. Acestui popor recăzut în mizerie, slăvii i-au adus o doză însemnată de sânge proaspăt desăvârșind astfel formarea poporului român, o organizare, cutume și un vocabular păstrat până azi. După ce trecea o invazie, noul popor cobora prudent pe câmpia fertilă unde își cultiva ogoarele. Iar când urgia revenea, urca din nou în munții păduroși, preferând să viețuiască printre lupi și urși decât alături de pecenegi și cumani.

În timp ce acești pribegi își continuau existența obscură și amenințată, departe de ei și fără știrea lor se nășteau forțele care aveau să modeleze mai târziu istoria României.

Bizanțul

Între veacul al XII-lea și al XIV-lea, Bizanțul răspândea aceea intensă și ultimă strălucire care, de la Bagdad la Paris, inunda lumea. „Imperiul, hoască bătrână, apare ca o tânără impodobită cu aur și pietre prețioase.” Puterea lui se impunea popoarelor din jur și odată cu ea credința creștină în inima Balcanilor, iar viitorii români erau destul de aproape pentru a primi căldura acestui ultim focar de civilizație albă. Luptând fără răgaz cu ultimii năvălitori veniți, ungurii și cumanii, uneori înfruntându-i, alteori cedându-le teren, aceștia formaseră voievodate vasale puternicului imperiu bulgar, care îi convertise la creștinismul oriental adus de sfinții Chiril și Metodiu; se pare totuși că religia creștină ar fi ajuns aici mai de mult, dacă îi dăm crezare lui Tertulian care, încă din 217, îi pomenește pe daci printre popoarele care se închinău Mântuitorului. Influența bulgară a transformat ritul latin într-un rit ortodox slav, în care limba liturgică și prin urmare scrierea au devenit slavone, sau, cu expresia consacrată, chirilice, iar Biserica românească a fost subordonată patriarhatului bulgar din Ohrida, condusă, în general, de un grec bizantin. Aceste voievodate românești vor fi cunoscut atunci momente de pace, poate chiar de prosperitate și eleganță. Nu știm nimic despre ele. Probabil că vedeau trecând spre Apus convoaie de trei mii de servitori, însoțitori ai acelor soții grecoalice pe care bizantinii le exportau din belșug și care strângeau la piept, ca zestre, o așchie din lemnul adevăratei Cruci; voievozii, se pare, obișnuiau să se fardeze și purtau barbă; iar mărfuri din faimoasele târguri de la Cornul de aur, bogății din Marele Bazar sau Casa Luminilor ajungeau, se pare, până la ei...

Marii cneji ai Novgorodului și Kievului își trimiteau la curtea Bazileului soliile și blănurile prețioase, Veneția își trimitea diplomații să ia lecții de duplicitate și finețe, iar acești călători nu ajungeau aici doar pe mare. Guillebert de Lan- noy, cancelarul ducelui de Burgundia, străbate atunci „Valahia mică, prin mari pustietăți”, și primește de la voievod „un cal, însoțitori, tâlmaci și călăuze”.

Știința de a echilibra o cupolă pe pandantive, de a zidi cu boltă, adusă la Constantinopole de armeni, meșteșugul arderii cărămizii și arta de a îmbina în mozaicuri plăcuțe de email, învățată de la Alexandria, arta de a construi superbele mănăstiri vegheate de crucea grecească, în care călugării recitau din Homer, arta de a găti tocană cu ierburi aromate, de a umple crapii cu tocături și evangheliile cu citate din Platon, toate acestea, din Bizanț, urcau pe Dunăre, ducând sămânța marii culturi elenistice la acei munteni pletosi care, iritați de creșterea opresiunii maghiare, coborâseră definitiv din munții lor. Iar după marele descălecat la Făgăraș, legendarul Radu Negru, înaintașul Basarabilor, întemeiază în 1290 principatul liber al Valahiei și întărește cu ziduri Câmpulungul, Târgoviștea și Bucureștiul.

Cincizeci de ani mai târziu, alt voievod vasal al Ungariei, Bogdan din Maramureș, scutură și el jugul maghiar și întemeiază voievodatul Moldovei. Așa apar Principatele dunărene. Ele nu vor întârzia să intre în istoriei Franței. Într-adevăr, la sfârșitul secolului al XIV-lea, ultimii năvălitori asiatici, turcii, ajung la Dunăre; voievodul Valahiei, Mircea (care-și spunea pompos „voievod și domn, singur stăpânitor a toată țara Ungrovalahiei și al părților de peste munți, încă și herțeg al Almașului și Făgărașului și domn al Banatului Severinului și de amândouă părțile Dunării, până la Marea cea Mare”), Mircea cel Bătrân, aliatul lui Sigismund, regele Ungariei, cheamă în ajutor Europa creștină. Veneția trimite corăbii de război la gurile Dunării, iar cavalerii regelui francez Carol VI ajung la Nicopole unde li se alătură aliații: cavalerii teutoni, Marele Maestru din Rodos și Sigismund de Boemia. Stindardele burgravorilor, ale cavalerilor ioaniți, burgunzi, palatini, ale lui Jean de Valois, conte de Nevers, flutură alături de flamura lui Mircea pe care e reprezentat capul de bour cu botul pătrat, totemul Valahiei. Entuziasm de scurtă durată. Cavalerii francezi gătiți ca la paradă, cu încălțări ascuțite cărora erau nevoiți să le taie vârful înainte de luptă, pretind imperios onoarea de a conduce atacul. Cronicarul Froissart descrie dezastrul suferit de creștini, sfârșitul acelei cavalerii strălucitoare decimate de ieniceri și tragica decapitare a prizonierilor, războinici franci aduși în fața călăului doar în cămașă și desculți. Mircea a izbutit să scape de pericol și chiar a obținut de la sultan un pact de autonomie ce-i recunoștea drepturile în schimbul unui tribut plătit osmanlăului. E curios că acest acord a menținut statutul românilor până în anul 1816.

Bizanț și Sтамbul

Fiul lui Mircea, Vladislav, domnea în Valahia atunci când, în august 1453, au apărut primii fugari după marea înfrângere bizantină; erau episcopul Samuil însoțit de preoții săi și de câțiva nefericiți scăpați din groaznicul măcel „legal” de trei zile care-a depopulat Constantinopole; cu lanțuri la picioare, simbol al tristei lor situații, umblau cerșind ca să adune suma necesară pentru răscumpărarea familiilor și anunțau cu spaimă o viitoare invazie a turcilor împotriva românilor și maghiarilor.

Și totuși, Bizanțul, pe care ei îl credeau mort, era pe cale să renască. Deși îl tratase cu atâta cruzime, Mahomed II îl iubea și era mândru de cucerirea lui; acest barbar cultivat venise aici de câteva ori, înainte, ca oaspete. Orașul pustiit a fost repopulat, și nu doar cu turci, ci și cu treizeci de mii de familii creștine aduse din toate colțurile imperiului, care au primit „case, fiecare după rangul lui”. Constantinople număra patruzeci de mii de case ale creștinilor, zece mii ale evreilor, șaiszeci de mii ale turcilor, nemaivorbind de cele zece mii de case ale grecilor de la periferie. Armenii, mari orfevi, aveau un cartier al lor, la Studion, biserica lor, Sfântul Gheorghe, și un episcop căruia protocolul îi acorda un rang înalt, îndată după patriarhul ecumenic. Evreii, care trăiau lângă Bosfor, făceau comerț și de asemeni excelau în practicarea medicinei și astrologiei; o evreică, Ester Kyra, prietenă și confidentă a două sultane, devenise „Vameșă” imperiului; acuzată de falsificare de monedă, a fost executată de spahii; conaționalii ei au avut de suferit, fiind siliți să renunțe la lux și la tichia roșie tradițională. Ceea ce nu l-a împiedicat pe „marele rabin” don Iosif Nazi (nume bizar pentru un evreu) să obțină monopolul pentru toate vinurile din insule (printre care monopolul vinului din Creta pentru Moldova) și să ducă un trai fastuos pe domeniul lui din Naxos, servit de lachei aduși din Spania, păzit de ieniceri, putând trimite oameni la moarte cu un simplu gest al bărbitei negre și ascuțite care ieșea din caftanul din satin tivit cu hermină.

Italienii din Constantinopole, acești viitori levantini, erau tratați la fel de bine; Mahomed II le lăsa autonomia, bisericile din Pera, frecventate și de colonia occidentală, pictori francezi, ceasornicari și armurieri germani; puteau accede la onoruri, ca Aloisi Gritti, bastardul unui doge, care „trăia ca un turc cu turcii, și ca un creștin cu creștinii”. Suita lui era impresionantă: o mie de persoane, șase sute de cai, cinci sute de sclave doar în serai; deținea monopolul vămilor din Gallipoli și Ankara, care îi aduceau un venit de o sută de mii de ducați pe an, iar „pe capul lui smintit purta o cușmă ungurească, visând la tronul Ungariei”.

Dar ce era puterea acestor *raiale* pe lângă cea a stăpânilor deposeați ai vechiului Constantinopole, a grecilor din Imperiul roman de Răsărit? În ei va supraviețui, vreme de patru secole, „neclintita perenitate bizantină, acel tip de civilizație care combina gândirea elenică, dreptul roman, religia ortodoxă și arta bizantină” și a cărei epopee secretă ne-a fost dezvăluită de profesorul Iorga într-un uimitor volum, erudit și plin de culoare, cu titlul semnificativ *Bizanț după Bizanț*.

Incapabili să inventeze ceva, nici măcar numele noii lor capitale, pentru că Istanbul nu e decât grecescul *Eis tin polin* (în oraș), turcii au totuși meritul că nu au încercat să-i deznăționalizeze pe învinși ori să-i silească să-și renege credința. Mahomed II a susținut Patriarhatul ecumenic, acest Vatican ortodox. Ba chiar l-a numit patriarh pe învățatul călugăr Ghenadie, l-a instalat la Panmakaristos, i-a permis să străbată orașul călare, în strai de ceremonie, purtând pe cap camilafca arhierescă și marele vâl de prelat; vulturul bicefal al Bizanțului își desfăcea liber aripile peste anteriorul negru, modest, al patriarhului, care trecea pe străzi flancat de ieniceri și împărțind binecuvântări în dreapta și-n stânga; primea onoruri ca un demnitar al Porții, iar sentințele lui erau executate de cadii. Mahomed II venea la biserica Panmakaristos (sediul Patriarhiei) unde purta discuții teologice; orice ofensă adusă creștinilor era pedepsită. La un veac de la căderea Constantinopolului, mănăstirile erau la fel de numeroase, la Sfânta Sofia puteai vedea icoana lui Isus Pantocrator. Iar turcii respectau muntele Athos și Sinai, citadele ale credinței. Această toleranță avea, din păcate, un preț: patriarhia trebuia să-i plătească sultanului un tribut care creștea de la un an la altul. Aici ca peste tot domnea funestul sistem oriental care începe în Turcia cu *bacșișul*, și sfârșește în China cu așa-numitul *squeeze*. Totul era pretext pentru a-i stoarce pe supușii nemusulmani care, prin rivalitățile lor permanente, dădeau Porții nenumărate ocazii să-și ofere arbitrajul, bine plătit. Rivalii se târau în fața Divanului, acuzându-se reciproc de înaltă trădare, complicitate cu papa sau cu Imperiul, în timp ce gloata urla afară reclamând un patriarh sau altul. Sultanul judeca, iar judecata lui costa. Patriarhatul, din ce în ce mai îndatorat, încerca să obțină subvenții; episcopi, și însuși patriarhul ecumenic călătoreau în toată lumea ortodoxă în căutare de pomeni. Deasupra lor se ridicau deja oamenii din Galata, conducătorii neamului, urmașii marilor familii bizantine.

Sultanii nu puteau să renunțe la greci: cum să-și organizeze, cum să-și administreze imperiul fără ei? Turcii se pricepeau doar la război; „războiul e viața turcilor, spuneau venețienii, pacea e moarte pentru ei”; astfel, cu acești dregători bizantini, cu personal bizantin și cu metode bizantine, Înalta Poartă își guverna provinciile. Grecii apostatați – la drept vorbind puțini, convertirile fiind rare – deveneau bei, pașale, chiar și mari viziri, ca grecul Iunus; Mezed Pașa era un Paleolog, la fel și vărul său, comandantul armatei turce la asediul Rodosului. Mahomed II se înconjură de fii unor familii nobile creștine, iar Baiazid II îl respecta atât de mult pe Manuel Paleologul, „despotul Greciei”, încât i-a acordat

dreptul, interzis „oricărui alt nobil din Turcia“, de a sta în Serai într-o logie de marmură fină.

Înconjurati de locuitori înstăriți, îmbogățiți ca furnizori ai sultanului, acești dregători greci etalau un lux care îi uluia pe călători; nici chiar împărăteasa Germaniei, spuneau aceștia, nu putea egala eleganța acestor femei care veneau la ospete „mai mult pentru a fi văzute decât pentru a mânca“, încălțate cu papuci brodați cu aur, purtând diademe din aur, acoperite cu pietre prețioase. Cel mai reprezentativ dintre acești arhoni a fost Mihail Cantacuzino, zis Șeitanoglu sau fiul lui Satan; era mai marele Vănilor, avea monopolul salinelor și pescăriilor din Imperiu; putea să pună la dispoziția sultanului mai mult de cincizeci de galere și îi vindea blănuri superbe de șaizeci de mii de galbeni pe an, aduse din Rusia de oamenii săi; mândru de strămoșii săi imperiali al căror vultur bicefal era gravat pe sceptrul său, Șeitanoglu adunase în castelul său de la Anchiale o bibliotecă prețioasă, cu toate cronicile bizantine. Sub imboldul lui, se schițase un demers care, dacă ar fi reușit, trebuia să unească toate bisericile ortodoxe, de la Cairo la Moscova, de la Veneția la Iași, de la Ancona în Creta, și să refacă, în plan spiritual, Bizanțul lui Iustinian. Acest Șeitanoglu, „zeu al grecilor“, „stâlp al romanilor“ dispunea după plac de patriarhie și de episcopiile importante, dar și, se spunea, de dregătoria de mare vizir și de tronul voievozilor. Puterea lui era totuși fragilă: un simplu denunț i-a adus sfârșitul; acuzat că-și dorise tronul imperial, a fost arestat și spânzurat sub ochii familiei, la poarta palatului său de pe malul Mării Negre, iar veșmintele de brocart cu bumbi din rubine, cămășile de mătase roșie, zibelinele, caii superbi, totul a fost vândut în grabă, la mezat, la preț atât de mic că a rămas proverbial: „parcă-i un chilipir de la licitația lui Șeitanoglu.“ Căderea lui a afectat întreaga „grecime“, însă ideea bizantină nu putea să piară. Grecii o duceau cu ei peste tot ca pe-o sămânță gata să încolțească: așa va ajunge să înflorească și în principatele dunărene.

Valahia și Moldova

Valahia și Moldova au rămas libere; în schimbul unui tribut, au scăpat de turci, dușmanii lor cei mai temuți; de ceilalți, polonezi sau unguri, erau în stare să se apere. Un detașament aparent neînsemnat, modul de succesiune la tron, a fost suficient ca să le ducă, pas cu pas, într-o înlănțuire absolut logică, de la libertate la servitute, de la prosperitate la mizerie și de la un regim patriarhal la tirania cea mai crâncenă.

Principatele dunărene erau organizate după o ierarhie întru totul feudală; la baza scării sociale, țăranii legați de glie, apoi țăranii liberi, arendași, mici proprietari, apoi boierii care ocupau toate funcțiile din stat și erau răsplătiți cu moșii luate din imensele domenii princiare, și în sfârșit, la vârf, prințul (*voievod*, în limbile slave, *gospodar* în rusă, *domn* în latina românică), suveran absolut; pedestrașii se recrutau din rândurile țăranilor fără pământ; țăranii liberi, călări pe caii lor „excelenți și foarte rezistenți“, cum spune francezul Vigenères, și ducând la oblânc merinde, pâine albă și brânză la burduf, formau cavaleria ce completa corpul de elită al boierilor: acest cuvânt, de origine uralo-altaică și înrudit, se pare, cu termenul „bulgar“, înseamnă „ales“; *vistiernicul* sau ministrul de finanțe, *vornicul* sau marele judecător, înalți dregători în timp de pace, deveneau generali pe timp de război. Se aduna astfel o armată de vreo patruzeci de mii de bărbați curajoși și gata oricând să-și apere țară, mică, dar bogată în roade ale pământului, vite, ceară, miere și sare.

Din nefericire, succesiunea la tron se făcea după un sistem electiv-ereditar potrivit căruia oricare dintre fiii domnitorului putea la fel de bine să-i urmeze pe tron, dacă era ales de popor, adică de un Divan format din prelați și boieri ale

căror decizii trebuiau aprobate prin aclamații de către mulțime. Această competiție nu se limita la fiii legitimi; bastarzii, considerați și ei „de os domnesc“, aveau deopotrivă dreptul de a candida; era destul ca domnitorul să fi petrecut câteva momente cu o femeie pentru ca fiul ei să poată avea pretenții la tron. Acești diferiți pretendenți se întreceau în a le oferi daruri boierilor, apoi treceau la confruntări armate și la sfârșit cereau ajutorul străinilor, unguri, polonezi și mai ales turci, de la care cumpărau domnia. Printr-un *hatiserif* semnat cu Valahia (iar în 1513, un secol mai târziu, cu Moldova), sultanul se declara suzeranul și protectorul Principatelor în schimbul unui tribut anual de unsprezece mii de piaștri, patruzeci de șoimi și patruzeci de iepe, în schimb le recunoștea autonomia deplină și se angaja să nu trimită turci în cele două țări, să nu construiască moschei pe teritoriul lor, și de asemeni să nu intervină în alegerea domnitorilor. Acest angajament n-a rezistat în fața lăcomiei. Înfiptă ca o lipitoare în rana reprezentată de acest sistem ereditar-electiv, celebra rapacitate turcească va suga puțin câte puțin bogățiile, puterea și chiar virtuțile poporului român. Acest declin a început cu succesorii lui Vlad Țepeș.

Vlad Țepeș sau maniera dură

Vlad Țepeș e primul personaj din istoria românească al cărui chip s-a întâmplat să-l cunosc. O veche gravură germană pe lemn îl reprezintă purtând o pălărie tiroleză, cu barba valvoi, stând la masă înconjurat de o pădure de țepe în care sunt înfipte victimele sale de ambe sexe, executate în șase ani de domnie; parii ascuțiți străpung burțile și ies prin gât, în timp ce vodă mănâncă netulburat și își contemplă opera cu un aer mulțumit; „Fiul Diavolului“ îi creștea pe boierii răzvrățiți și le pune a sare pe răni; cât despre solii turcii bănuți de trădare, le bătea turbanele pe cap cu trei piroane și îi trăgea în țepe mai înalte, „după rang“. Acest monstru era un soldat curajos, izbutind chiar să-l învingă pe Mahomed II, și un administrator bun, care a curățat atât de bine Bucureștiul și Valahia de hoții înmulțiți peste măsură, încât pe vremea lui puteai pleca de acasă lăsând ușa descuiată și banii pe masă, fără teama că vei fi furat. Nu era și cazul Moldovei, unde compatriotul nostru, cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasador al lui Carol VI pe lângă „Prinții orientali“, a trăit pățania pe care-o povestește atât de savuros: „La căderea nopții în orașul numit Moncastres, eu și un tâlmaci al meu am fost prinși, bătuți măr și jefuiți, ba chiar m-au dezbrăcat în pielea goală și m-au ținut legat de un copac o noapte întreagă pe malul unui râu mare numit Nistru, în pericol să fiu înecat, dar, slavă Domnului, dimineața am fost dezlegat și, gol cum spuneam, am scăpat de ei și am intrat în oraș. Am pierdut o sută douăzeci de ducați și mai multe inele; la sfârșit, m-am plâns voievodului Alexandru, stăpânul orașului Moncastres, iar în câteva ceasuri, aduși cu ștreangul de gât, tâlharii mi-au fost predați ca să-i judec; pentru că mi-au înapoiat banii, m-am îndurat de ei și le-am cruțat viața.“

Ștefan cel Mare

După Vlad Țepeș, Valahia e cuprinsă de războaie civile, în schimb Moldova, liberă de orice amestec turcesc, cunoaște gloria sub Ștefan cel Mare, apărătorul creștinătății în fața invaziei otomane. Creștinătate ce nu i-a fost, de altfel, în nici un fel recunoscătoare; ocupată cu războaie fratricide, ignora pericolul turc și a lăsat în voia sorții acele avanposturi care erau Principatele dunărene. La scrisoarea lui Ștefan care le arăta nevoia urgentă de a se uni „pentru a tăia mâna dreaptă a păgânătății“, papa i-a răspuns cerându-i o contribuție pentru Sfântul Scaun cu ocazia jubileului său, venețienii i-au trimis soli purtători de vorbe frumoase, valahii l-au atacat din

coastă, iar regii Poloniei și Ungariei l-au somat să-i recunoască drept suzerani. Turcii au fost lăsați să ia cetatea Chilia, „cheia și poarta de intrare spre Moldova, Ungaria, Polonia, Rusia și „marea cea mare“. Înfrânt la Războieni, Ștefan a izbutit să-i alunge totuși pe osmanlâi, apoi s-a dus să-i pedepsească pe munteni, pe unguri și polonezi. Pe patul de moarte, „atletul lui Cristos“, cum îl numea papa, și-a sfătuit urmașii să accepte inevitabilul și să recunoască suzeranitatea sultanului.

Acest erou moldav m-a abătut puțin de la subiectul meu, care e Bucureștiul, capitala Valahiei; dar cum să vorbești despre istoria românească fără a-l pomeni măcar în treacăt pe Ștefan? Mai ales că întruchipează una din fazele prin care a trecut soarta acestor țări. Aflate de la început în calea unui uragan de invazii asiatice, apoi miză a luptei dintre vecinii lor – Turcia, Rusia, Austria –, Principatele dunărene s-au apărât întâi cu armele – cu Mircea, Vlad Țepeș și mai ales Ștefan cel Mare –, apoi folosind bani și corupție. Istoria românească va mai atinge un vârf cu Mihai Viteazul care, pe câmpurile de bătaie, a izbutit unirea efemeră a celor trei țări românești: Valahia, Moldova și Transilvania; Brâncoveanu, Cantemir și primii fanarioți au salvat România printr-un joc de echilibru diplomatic, evitând, în funcție de situații, pe unul sau pe altul dintre uriașii care o râvneau; în fine, sub ultimii fanarioți, atinge o decădere totală, de unde, pe aceeași cale a diplomației, se ridică puțin câte puțin până la victoriile militare ce i-au adus independența.

Doamna Chiajna, regina bacșișului

Pentru moment, să vedem cum funcționează lipitoarea otomană: istoria Doamnei Chiajna ne va da o idee. Această femeie aprigă, adevărată Brunhildă româncă, nepoată, fiică, soție, mamă, bunică și soră de voievozi, e un exemplu tipic pentru sistem; vreme de patruzeci și trei de ani, cu ajutorul pungilor cu galbeni, îi va înscăuna și menține pe tronul Principatelor pe toți bărbații din familia ei; pentru a-i apăra, va folosi contra rivalilor energia pe care-o moștenește de la bunicul ei, Ștefan cel Mare. Tatăl ei, Petru Rareș, trebuise deja, ca să-și învingă rivalii, să crească de la trei mii la unsprezece mii de galbeni „cinstitul dar“ pe care Moldova îl plătea sultanului. Soțul Chiajnei, un curtean mediocru despre care „nici turcii nu știau să spună dacă era turc sau creștin“, acel Petru poreclit Ciobanul pentru că furniza mioare valahe la curtea sultanului, și-a păstrat coroana doar mulțumită istețimii nevestei sale, care, înțelegând influența haremului asupra sultanilor, cumpăra orice persoană influentă de aici: femei, eunuci, *musaiپی* ori favoriți. Rămasă văduvă, Chiajna s-a ocupat de viitorul fiilor săi; cu un plocon de optzeci de mii de galbeni pentru sultan a izbutit să-și vadă pe tronul Valahiei fiul cel mare, nevolnicul Petru, poreclit Matca-fără-ac, pe care boierii îl urau; apoi, fiind prea slab ca să rămână pe tron, Chiajna l-a înlocuit cu fratele mai mic, Alexandru, protejatul sultanului Selim II, care-i dădea de știre despre victoria de la Lepanto în acești termeni copilărești: „Fiul meu, Dumnezeu a ajutat și am învins și am luat Ciprul, pe oamenii cei necredincioși care nu mi se închinau. Bucurați-vă și voi în Valahia și spune tuturor că am învins, ca să fie știut. Și fă acolo semne mari de bucurie, în Țara Românească, și arată și locului tău... cum am învins, ca să aflu lumea. Și, tu, Alexandre, domn al Țerii românești, fiul meu, gătește-ți plecarea ca să vii cu mine, să facem oaste pe uscat, și corăbiile pe mare, să luăm Corfu. Apoi să mergem cu putere asupra Veneției celei dulci, unde sunt mulțime de postavuri și *camocaturi*. Iar de la Veneția să mergem la Roma. Așa îți scriu să te gătești și-ți poruncesc să vii. Așa cum îți spun.”^[1]

Între timp, Chiajna, după partida strălucită pentru fiică-sa, pe care-o măritase cu sultanul Murad III, țesea intrigi ca să-și înscăuneze omul ei pe tronul Moldovei. Lucru nu tocmai simplu; la Iași domnea Ion Vodă cel Cumplit, un zdrahon care putea să tragă după el un tun, cu o singură mână, și era iubit de oștenii țărani; turcii, lacomi de bani ca totdeauna, l-ar fi lăsat în pace dacă le-ar fi plătit dublul sumei promise de Chiajna, adică o sută șazeci de mii de galbeni (eram deja departe de cei trei mii prevăzuți de hătișeriful semnat în urmă cu doar șazeci de ani). Ion Vodă le-a răspuns semeț că, la banii ăștia, putea plăti o armată ca să lupte cu ei. Acest strănepot al lui Ștefan cel Mare, fiul unei armenice care făcea negoț cu pietre prețioase, meserie pe care o practicase și el în tinerețe, la Constantinopole, a fost pentru turci un adversar de temut; până la urmă l-au prins, l-au legat între patru cămile și l-au sfârtecat, iar Chiajna obține Moldova pentru omul ei, Petru Șchiopul, dar țara era atât de pustiită de otomani, trecută prin foc și sabie, depopulată, infometată, încât cel mai frumos cadou pe care noul domn i-l putu oferi prințului Transilvaniei, în trecere pe aici, a fost o pâine de secară. După câteva luni, Chiajna, care făcea și desfăcea domniile, descurajată de lipsa de popularitate a lui Petru, l-a înlocuit cu un frate al ei, Iancu, bastardul unei săsoaice din Transilvania și neamț în sufletul lui. A costat-o relativ puțin, o sută cincizeci de mii de galbeni, dar Iancu Sasul a întârziat atâta cu plata datoriei, încât Chiajna l-a gonit și l-a adus din nou pe Petru Șchiopul; cost: zece mii de galbeni adăugați la tribut, zece mii pentru marele vizir și preceptorul sultanului, optzeci de mii de galbeni pentru achitarea datoriei lăsate de Iancu Sasul.

La rândul-i, Petru Șchiopul trebuia să contracareze ofertele altor pretendenți la tron, din care unul oferea până la o jumătate de milion de galbeni. Ajuns la fundul sacului, Petru Șchiopul a plecat la Innsbruck unde a și murit, în timp ce succesorul lui, evreul botezat Aron, storcea Moldova ca să adune sumele promise la înscăunare: patru sute de mii de galbeni pentru sultan, două sute de mii pentru înalții dregători, briliante, smaralde cumpărate cu garanția ambasadorului Angliei, un total de peste un milion împrumutat la Constantinopole. Creditorii îngrijorați l-au urmat pe prinț în Moldova, unde i-au însoțit prin țară pe perceptorii și au văzut caznele la care-i supuneau pe locuitorii ca să-și plătească dările; până la urmă, poporul s-a răzvrătit, iar turcii, care voiau să „jumulească găina, iar nu s-o ucidă“, l-au rechemat pe Aron din Moldova, apoi, în schimbul altor bani, l-au mai trimis o dată.

Toate acestea erau nimicuri în comparație cu ce se petrecea în Valahia, unde Chiajna lupta din greu pentru a-și apăra nepotul, Mihnea, contra unui rival protejat de toată lumea, Petru Cercel. Fiu de domnitor, Petru crescuse la Damasc și Constantinopole, ca mai toate beizadelele române, pe care părinții le lăsau zălog ca garanție a fidelității față de sultan; mai târziu, în vicisitudinile domniilor lor agitate, reveneau la Stambul ori se duceau pe insule cu climă blândă, în Cipru, Rhodos ori Chios, și petreceau ani de exil așteptând ocazia să-și revendice tronul. Aici se impregnau de cultură greacă și tradiții bizantine; își aminteau că străbunii lor primiseră de la Bizanț titlul de „despot“, acordat celor ce aveau onoarea de a lua de soție o prințesă imperială, precum și dreptul de a purta veșminte de purpură, coroana de aur cu motive florale peste părul bogat și vulturul bicefal pe piept, în locul vulturului valah veghind pe o stâncă. La Stambul, spune Iorga, „într-o lume plină de viziri, pașale, tâlmaci, intriganți, *mutefariacas*, tineri creștini protejați de sultan, ieniceri închiși în casta lor războinică, spahii etalând fastul bogăției lor feudale. De altfel se vorbea greaca și sârba, la fel de bine ca limba cuceritorului. Tinerii prinți se întorceau acasă cu o deschidere pentru

¹ În *Revista istorică*, numerele 7-9, p. 153, 1925, Dări de samă,

documente și notițe publicate de N. Iorga.

islam, a cărui adoptare formală dădea acces la toate favorurile și avantajele, cu un gust pentru luxul oriental – haine, giuvaeruri, cai de preț – pe care țările române nu-l cunoșteau încă, și mai ales cu o teribilă poftă de bani, singurul sentiment comun care îi reunea pe renegații de orice neam.“

Se întorceau de asemeni, adesea, căsătoriți cu grecoaice cu sânge nobil și nume rare: Argentina, Hrisafina. La Constantinopole, prinții și boierii români locuiau în „Casele valahilor“, ca Bogdan Sarai sau Casa Bogdania (Moldova), amenajată pentru fiul trimis zălog la sultan de Ștefan cel Mare; frecventau „acele adunări primitoare în care se vorbea mult și unde se amestecau spiritul grec și vioiciunea italiană“, unde puteai întâlni ambasadori ai țărilor creștine și călători străini aflați „în căutare de manuscrise grecești și curiozități orientale“. Format în acest mediu, Petru Cercel era pregătit pentru a face turul Europei în calitate de pretendent la tron. Valahul chipeș cu privire blândă a apărut la curtea lui Henri III, a fermecat-o pe Caterina de Medicis cu vorbe de spirit într-o italiană excelentă, și s-a gătit cu cercei la fel ca ceilalți favoriți ai regelui. După scurta lui trecere pe tronul Poloniei, Henri III era interesat de țările răsăritene. În plus, patriarhul ecumenic îl prezenta pe prinț într-un bilet de recomandare elogios, în care îl felicita pe rege pentru că discută în colegiile sale cu „profesori greci aflați sub protecția sa, astfel încât francezii să ajungă asemenea lui Demostene sau Licurg, iar Parisul să devină o nouă Atenă“. Pe scurt, Henri III i-a trimis sultanului un sol, pe Dl de Germiny, cu o scrisoare autografă a regelui francez în care îl recomanda pe prinț ca vrednic să urce pe „tronul părinților săi“. Cercel era deja protejatul sultanei Hazaqui, iar sultanul a fost și el de acord; Petru a primit însemnele puterii, tuiurile, drapelul, cușma de voievod, mantia, caftanul feudal creștin, calul de paradă. Mai mult, pentru întâia oară de când domnii români primeau investitura de la sultan, a intrat în scenă și patriarhul, încoronându-l pe valah după ceremonialul imperial și măgulind în felul ăsta orgoliile bizantine; Patru a ieșit din Constantinopole cu fast imperial, flancat de comandantul gărzilor și de soldați cu stindarde. Chiajna era învinsă, dar nu pentru mult timp: după doi ani și șapte sute de mii de galbeni împărțiți la Constantinopole, Petru Cercel a pierdut susținerea ambasadorului francez, lămurit cu privire la valoarea candidatului său, și a fost mazilit din domnie.

Cu toate astea, reveniți la București, Chiajna și Mihnea pândeau cu teamă intrigile lui Cercel, care-și recăstigase grațiile marelui vizir după ce-i oferise un diamant enorm. De data asta, scrie Xenopol, licitația atinse valori amețitoare: banii nu se mai numărau, se cântăreau; Chiajna îi făgăduise sultanului atâta aur cât îl puteau căra șase sute de cai și plătise un avans de șaptezeci de mii de galbeni; Petru Cercel a fost aruncat în Bosfor.

Turcii îi disprețuiau pe domnitorii români, jucării jalnice în fața atotputerniciei lor; l-au înecat pe Petru Cercel; pe domnul Moldovei Alexandru cel Rău l-au spânzurat în haube de paradă, într-o piață din Constantinopole. Lui Leon Tomșa, domn al Țării Românești, i-au tăiat nasul și urechile, l-au plimbat pe străzile din Sтамbul călare pe un măgar, cu o bășică pe cap în chip de turban, apoi, cum știau să facă bani din orice, i-au vândut nasul succesorului aceluia Tomșa.

Când erau în toane mai bune, turcii se mulțumeau să-i prindă pe sărmanii prinți, să-i convertească la islam cu sila și să-i trimită cu toată familia lor să-și sfârșească zilele ca slugi în serai. Așa au făcut cu Alexandru Movilă și mama lui, Elisabeta, care comanda armata; erau ultimii descendenți ai familiei înnobilate de Ștefan cel Mare după lupta de la Racota, familie care a domnit în Moldova și a ctitorit mănăstirea pictată la Sucevița, în Bucovina, unde se poate vedea și

acum cosița de păr roșu pe care Elisabeta, „după ce s-a jeluit boierilor că a fost siluită de turc, a lăsat-o ca ofrandă în locul bietului ei trup pângărit care avea să putrezească în pământ păgân“. Acum zece ani, la Muzeul Jeu de Paume, parizienii au putut admira superbe portrete ale acestor Movilești, pe tapiseriile țesute cu fir de aur și argint.

Padișahul care trata în felul ăsta o prințesă din neamul Movileștilor nu se jena să ofere oricui tronul principatelor dunărene, deși jurase să le respecte autonomia. Cel mai amuzant dintre acești aventurieri e Despot Vodă.

Despot Vodă

Despot Vodă sau Ioan Iacob Heraclid, născut în Creta ori în Samos, își fabricase o genealogie fabuloasă (obținând și validarea ei de către Sfântul Imperiu), care îl prezenta ca descendent al „marchizilor“ de Paros și „despoților“ de Naxos, dar și al regilor sârbi Brancovici, al lui Ștefan cel Mare, ba chiar și al lui Hercule și Heraclidilor. Era un omuleț pipiriu și oacheș, cu mult farmec și distincție, și vorbea cinci limbi la perfecție, cu elocința naturală a orientalilor. Istoria îl reține mai întâi ca student la medicină în Montpellier, amestecat în afaceri dubioase, acuzat de crimă și executat în efigie; îl regăsim apoi la Paris, în suita unui senior german, pe prima treaptă a scării care-l va ridica la rangul de confident al lui Melanchton, de consilier strategic al ducelui Albert de Prusia, de ofițer al lui Carol Quintul, și în sfârșit de domn al Moldovei; răsturnându-l în 1561 pe Alexandru Lăpușneanu, de care totuși turcii se declarau foarte mulțumiți, el le-a intrat acestora în grații cu plocoane și l-a influențat chiar pe ambasadorul Franței, Dl de Pétremol, probabil cu blănuri de zibelină și „alte atenții“, cum spuneau rapoartele venețiene; Pétremol, de obicei rece și rezervat, a devenit dintr-odată entuziast și i-a scris regelui său că „Despot, pentru marile sale virtuți, merită protejat de oricine, și poate fi socotit un prinț însemnat și puternic în aceste locuri“. Grec protestant, soldat al regelui Spaniei și domn al unei țări ortodoxe, Despot avea elanuri de puritanism care-l făceau să interzică divorțurile, obișnuite în Moldova, și să-i decapiteze pe contravenienți. Cu mintea înfierbântată de izbânzile sale, a vrut să pună mâna pe tronul Valahiei ca să i-l dea lui Dimitrie fratele său. Dar în Valahia veghea Chiajna! Iar cariera spectaculoasă, plină de lovături de teatru, a acestui șarlatan amuzant s-a încheiat pe loc; boierii l-au ucis la Suceava, iar pe nefericitul Dimitrie l-au predat Chiajnei, care l-a supus la cazne fioroase; căpătâna lui a ornat masa ospățului dat în cinstea victoriei de doamna care l-a suduit cu furie și a scuipat obrazul însângerat.

Bilanțul acestor aventuri și pățanii tragicomice era dezastuos pentru Principate, care trebuiau să achite nota de plată, la care se adăugau cheltuieli de întreținere ale armatelor turcești, ungurești și poloneze care călcau țara în lung și-n lat, corvezile neîntrerupte pe care localnicii erau siliți să le presteze pentru ele și în sfârșit cumplitele distrugerii făcute de tătarii aflați în slujba sultanului. Erau secătuite astfel forțele vii ale țării, țăranii liberi, *curtenii* sau micii boieri; doar marii boieri, privilegiați și turbulenți, se puteau opune fiscalui; ruinați de abuzuri, micii boieri își pierdeau rangul devenind țărani, iar țăranii se vindeau cu tot cu pământul lor devenind iobagi; astfel, pierzând soldații cei mai buni, voievodul era silit să-i înlocuiască cu mercenari, ceea ce sfârșea prin a-i secăta visteria și a grăbi declinul țării. În 1593, viitorilor români le rămânea atâta vlagă cât să mai facă un ultim efort războinic (înainte de Plevna), sub domnia lui Mihai Viteazul.

*În curs de apariție la Editura Humanitas
Traducere de EMANOIL MARCU*

EURIDICE REGĂSITĂ

Emil Petru Rațiu (n. Chișinău, 1935.) a locuit din 1940 în București, unde a urmat și a absolvit școala primară, liceul „Gheorghe Lazăr”, apoi Universitatea (Facultatea de medicină generală, București). În noiembrie 1968, după eșecul „primăverii de la Praga”, a rămas în Occident. Din 1969 el s-a stabilit în Italia, unde, în prezent, locuiește la Roma. În calitatea sa de medic nu a pregetat să facă voluntariat în Africa, inclusiv în Etiopia. A făcut mai multe călătorii în India, interesat fiind de civilizația, cultura și spiritualitatea acestui subcontinent, ca o alternativă la galopantul *amurg al zeilor* vizibil în Europa.

În calitate de scriitor, Emil Rațiu a publicat în ianuarie 1989, la Roma, culegerea de schițe și nuvele *Supraviețuitorul*, apoi romanul *Bariera* la editura Clusium din Cluj-Napoca, în 1994, cu o postfață de Teohar Mhadaș. Pomenitul roman poate fi considerat o carte a exilului și a înstrăinării de sine și totodată a laitmotivului istoriei maștere vs. insulele de românism din Balcani. Este autorul a circa 160 de eseuri, proză scurtă, jurnale de călătorii, articole pe teme istorice, apărute în principalele reviste literare din țară, precum și în paginile unor publicații de limbă italiană sau franceză, în această din urmă limbă scriind pe teme de filologie și istorie. A înființat la Trieste, în anul 1994, Asociația Culturală „Andrei Glavina”, care este considerat *apostolul* istro-românilor, reprezentanți ai unei minorități lingvistice din Istria (Croatia) și vorbitori ai unui dialect din familia limbilor romanice – istro-româna – practic în curs de dispariție, sortit să rămână atestat doar în dicționare sau în tratatele și manualele de specialitate. În calitate de președinte al pomenitei asociații non-guvernamentale, a participat la congrese ale Consiliului Europei și ale altor organizații internaționale, pe tema minorităților naționale.

Conform propriei mărturisiri, principala sa vocație rămâne proza de ficțiune. Semnalăm în acest sens cele mai recente romane. Din 2013 datează *Miorița*, Ed. Ideea Europeană, 368 p., o recontextualizare în cheie postmodernă a legendarei noastre balade: faimoasa *gură de rai*, departe de visatul paradis mioritic sau biblicul Noul Ierusalim, va să devină sub bagheta acestor *bolnavi care ne conduc* o gură de iad în condițiile actualității inevitabilului *global village* supus mercificării a tot ceea ce ține de omenie și *omenitate*, ca să folosim un termen al religiei noastre ortodoxe. Lumea virtuală este pe cale să se substituie realității ființiale ce va sfârși prin a fi abolită în ceea ce ține de specificul și ethosul profund al individualității noastre identitare și totodată al alterității, al dăruirii de sine până la jefă. Autorul califică evenimentele sângeroase din decembrie 1989 o pildă de imolare mioritică a românilor împotriva *colhozului global*, efect demonic al ideologiei comuniste dominante vreme de patru decenii.

Romanul *Meșterul Manole*, apărut în 2014, Ed. Ideea Europeană, 478 p., pornește tot de la un arhetip, omonima baladă fundamentală a românilor, redefinită de autor ca ideal estetic și etic al omului ce-și închină viața construcției de sine în lumina preceptelor cristice sau pe altarul existenței semenilor săi. Numai că într-o lume desacralizată pe care tocmai o străbatem, constructorul contem-

poran înalță construcții spre a-și făli narcisic, autist și iconoclast propria iluzie de atotputernicie. Acesta sfârșește, fără a prinde chiar de veste, prin a-și sacrifica propria libertate și propria ființă precum și pe cei dragi unei zeități a materialității efemere a lumii. Obsesiile romancierului par a se întrupa în binomul mitului degradat în cotidian, al jertfei și creației, al vieții de dincolo de moarte, al luptei cu Îngerul și victoriei lui Iacov, al căutării absolutului în ciuda păcatului originar generator și pecete de moarte, al tinereții fără bătrânețe, al evadării în alt timp și spațiu, bariere cvasi inexistente pentru libera circulație a spiritului, a victoriei Fiilor Luminii asupra Fiilor Tenebrelor etc.

Aceleași teme revin sub altă întrupare în mai scurtul dar densul roman publicat în limba italiană *Extraordinairele călătorii ale lui Orfeu*, Roma, Ed. Il Cerchio, 2014, 123 p., cu o excepțională prefață *Clericus in labirinto*, semnată de Adolfo Morganti. Profesorul Orfeu, nume predestinat să aducă în lumină iubirea înlănțuită în Hades, un alter ego al aedului tragic și totodată al autorului, revine din Italia, în țara natală, mai precis în București, precum odinioară Ulise în Itaca. Scopul întoarcerii este revendicarea unei proprietăți imobiliare, naționalizate de comuniști. Suntem în iunie 1990. Este surprins și înspăimântat de prezența unor legiuni de mineri pe străzile Capitalei, chemați de liderii vremii să apere Revoluția cu orice preț, drept care se ascunde printre schelăriile șantierului rămas în urma faraonice construcții numite *Casa Poporului*, în zilele noastre Palatul Parlamentului, un fel de testament pe verticală al defunctului cuplu dicatatorial. Un testament însângerat căci acel mega-stabiliment paranoid sacrifica o jumătate din Bucureștiul vechi, depozitar de istorie, civilizație, cultură și credință românească, prin demolarea a sute de clădiri de referință, între care și biserici.

După această introducere sub zodia realismului pur (parcurerea în lung și-n lat a străzilor Capitalei, prezența sa programată, întâmplătoare sau involuntară, de-aici și côté-ul aventuros al romanului, în felurite locații și la felurite conferințe, cenecluri literare, manifestații gay pro și contra, slujbe religioase, revederea cu vechi cunoștințe, jubileul colegilor de facultate etc., de unde și schițele unor cvasi personaje), romancierul recurge la o strategie epică inedită, amintind totuși de procedeele prozei lui Mircea Eliade: decolarea în oniric, fantastic și fabulos. Profesorul Orfeu are revelația că sub temeliile ctitoriei ceașiste se afla o așezare urbană, locuită. O lume paralelă celei de la suprafață, pe care am numi-o purgatorial-spectrală, ce existase înainte de demolare, a celor ce nu voiseră să-și abandoneze casele, dar și a unor prezențe și ctitorii de acum câteva secole ce supraviețuiesc în respectivele subterane.

Sub zodia ambiguității, Emil Petru Rațiu zugrăvește acest univers eclectic, aparent o civilizație necunoscută, cu alte reguli în privința luminii și umbrei, a timpului mecanic și individual etc., așa încât cititorul acceptă convenția literară de rătăcire a profesorului Orfeu într-un labirint dilematic al trecutului-viitor sau al viitorului-trecut, în cele două lumi paralele pe care le străbate, inclusiv în căutarea Afroditei sale, marea iubire din studenția

sa bucureșteană pe care o întrevade în cele mai felurite ipostaze, prima dată în chip de marionetă la noul Teatru de pe stada Puțul cu apă rece, ca apoi să-l întâmpine în pragul fostei sale case de sub Palatul Poporului unde ajunge coborând în undele unei fântâni a timpului. Ea era neschimbată, ca în acel tablou de pe perete, aripa timpului nu o atinsese. Era în afara timpului, trăia în trecut și în viitor, adică într-un veșnic prezent. Iată cheia de lectură a romanului profesorului de muzică Orfeu și a călătoriilor sale extraordinare.

Conform mărturiilor autorului din interviul acordat revistei *Orizzonti culturali*, romanul este unul istorico-fantastic și filosofic. Epicentrul lui este Bucureștiul, inclusiv cel subteran. Noi am adăuga și valențele ontologice (fractura între *noumen* și *fenomen*, nostalgia limbii divine, edenice și a propriei dimensiuni pierdute, a cuvântului și adevărului mântuitor, superioritatea lui *nous* față de socraticul *logos*, a căilor intuitive, noetice profesate de Platon, Pitagora, Vico, Lucian Blaga față de calea logico-discursivă cartesiană), politice (profesorul are parte la București de un proces prin care este acuzat de trafic de persoane pentru că ar fi înlesnit plecarea din România comunistă a unei familii în Italia etc), religioase, dar mai ales valențele imaginarului fără frontiere din basme, legende sau scrieri fantastice tip *Alice în țara minunilor*. De aici ar pleca tunelurile timpului, spune în continuare autorul, invizibile pentru ochiul profan, ce duc atât în trecut (mănăstirea Antim, Curtea Veche, ctitoriile brâncovenesti) cât și în viitorul imaginar al clonelor (fabrica de clone de pe locul Arsenalului Militar demolat odată cu celelalte clădiri de pe Uranus).

Demne de semnalat sunt și valențele poetice ale scriiturii, mai ales în ultimele două capitole din cele opt, *Venezia* și *Armageddon*.

Prin aceeași buclă (*explozie!!!*) temporală, coborând în subteranele Palatului Poporului pentru a se prezenta la Curtea de Apel, profesorul Orfeu, însoțit cu părintele Mercurie de la mănăstirea Antim, are revelația unor universuri stratificate, timp-spațiu. Sunt rememorate episoade din Revoluția pașoptistă cu semnarea Constituției, sub presiunea maselor, de către prințul Bibescu, sau referințe la guvernul Rossetti, la prezența socialiștilor lui Dobrogeanu Gherea, sau chiar a lui Ferdinand Lassalle în vizită la București, înscăunarea lui Cuza ș.a.m.d. După cum se vede, istoria românilor este relatată *à rebours*, regresiv. Altă galerie a timpului îi aduc pe cei doi pe drumul ieșirii la suprafață.

Un nou capitol, o nouă aventură în timp și spațiu, mai precis în cealaltă capitală a Țării Românești, Iași, nu după ce diligența străbătuse codrii Vlăsiei, trecând de frontiera de la Focșani. Un prilej al autorului de a resuscita frumusețea peisajului și a ctitoriilor de cultură și religioase tip Academia Vasiliană, biserica Sf. Nicolae, mănăstirile Galata sau Golia cu turnul cu ceas de la intrare, construit de soladații suedezi ai lui Carol XII, dar și moravurile sau itele politice și diplomatice ce se țeseau la curtea prințului Grigore Callimachi prin prezența unor consuli, abați, oameni de știință din țări europene precum Austria, Anglia, Italia etc. Căutător al adevărului, bântuit de enigma pierderii echilibrului lumii și, drep urmărire, a comuniunii între lucru și cuvânt, prof. Orfeu nu pregetă să învețe ebraica și să frecventeze sinagogi, spre a se consulta cu slujitorii cultului mozaic asupra Torei, Zoharului,

sferelor Sefirotului etc. Convorbirile nu sunt mai fructuoase decât cele din singoga de la București, roadele vizitei sale la Iași fiind rostite de un călugăr alchimist, profesor de la pomenita Academie ieșeană: transcenderea de la materia brută la cea nobilă, la esența pură primestă de necurățenie, având virtutea esenței invizibile edenice, se face doar prin credință, asemeni Schimbării la față a Mântuitorului pe muntele Tabor.

La București, unde se va întoarce eroul nostru, domnea prințul Mavrogheni, al cărui consilier era Thomas Hope, un agnostic, care-i spune profesorului că adevărul nu e nicăieri, cu excepția puterii. Dezamăgit, Orfeu coboară din nou în tunelul timpului, într-un plan mai profund, cel al Curții Vechi pe urmele casei sale (a iubirii cu Afrodită!!!) ce aparținuse odinioară doctorului italian al lui Constantin Brâncovenau, Bartolomeo Ferrati. Este primit de secretarul italian al domnitorului în somptuosul palat domesc, în preajma căruia se înalță în toată fosta ei splendoare vila lui Ferrati în mijlocul unei grădini ce se întindea până la malurile Dâmboviței. De fapt fosta lui casă, așa cum arătase acum trei sute de ani. O vizitează și trăiește un miracol: pe perete era portretul unei femei ce va fi trăit abia peste trei veacuri, nu alta decât iubita tinereții sale, Afrodita. Portretul era semnat de Paolo Veronese (1528-1588). Orfeu își dă seama că trăiește simultan în două planuri temporale. Magie curată, căci însuși sufletul său se afla în acea tânără femeie pe care el n-o cunoscuse și care totuși era...Afrodita de pe vremea studenției sale. Oare ea era cuvântul, trupul luminii pe care nicicând nu-l găsisese? Fapt e că pe 15 august 1714 Brâncoveanu, mazi-lit de trimisul Sublimei Porți, va fi executat împreună cu partea bărbătească a familiei sale la Stambul.

Capitolul *Lumea Nouă* îl are drept protagonist pe părintele Mercurie, un fel de Candide redivivus nimerit pe un alt palier al timpului, într-o lume a viitorului pe care *în nuce* tocmai o presimțim. Ne este zugrăvită cu lux de amănunte o utopie negativă, am zice chiar *horror*, în care toate noțiunile lumii normale, umane, tradițional-creștine erau abolite în favoarea promovării contrariului lor: homosexualitatea în defavoarea heterosexualității, zgomotul dizarmonic în defavoarea muzicii, limbajul telegrafic, aproape păsăresc, agramatical în defavoarea limbii apte să relaționeze, să comunice un conținut. Timpul avea un înțeles și o noimă doar în funcție de cursul valutar de care oamenii își legau indestructibil existența și viitorul. Cei ce nu aveau valută, deși erau în viață, erau considerați morți și relegați în imense *necropole* la marginea orașului; deveneau furnizori de organe fiindcă erau biologic considerați morți. Cei ce încă măsurau viața în timp erau considerați de fisc evazionisti, fiindcă încălcau sistemul biletelor de timp-valută. În necropole izbucneau când și când revolte în contra celor ce dețineau mai multe milenii de timp-valută și chiar ere. Masificarea instuctiv-informațională era realizată printr-un sistem de oglinzi convexe-concave, ce propagau neconținut ideea că se trăiește în cea mai bună dintre lumile posibile. Oamenii nu aveau voie să aibă gânduri proprii de vreme ce alții erau specializați să gândească pentru ei (*opinions makers*), ideea de individualitate, de eu, fiind considerată narcisistă, disidentă, periculoasă. Singurul loc în care se trăia conform timpului, calendarului și ceasului tradițional, era balamucul: pacienții stabilimentului refuzau să se hrănească cu idei primite de-a gata, drept care erau considerați *insurgenți*.

Într-adevăr, aceștia urzesc un complot și evadează călăuziți de părintele Mercurie: dau ocol Turnului viitorului încredințându-l ocrotirii Providenței ce va învinge haosul în care liderii timpului-valută voiau să arunce lumea.

Orfeu îl va reîntâlni la un alt nivel temporal pe părintele Mercurie în Basilica înălțată pe terenul fostei case Ferrati, în apropiere de mănăstirea Radu Vodă. Vechea lui cunoștință tocmai terminase de ținut o slujbă unor creștini de rit paulin, căreia îi va urma o ceremonie de hirotonire a unor novici, un fel de logodnă mistică cu sufletul de lumină, cu *omul lăuntric* invocat de Sf. Pavel. Credință înrudită cu cea întemeiată de teologul și filosoful grec Origen din Alexandria (185 – 254). Părăsind acel palier subteran din București, străbătut de Dâmbovița cu afluentul său Gârlicioara, Orfeu își amintește și de repere istorice ale Bucureștiului de odinioară precum Podul Calicilor, Curtea Veche etc.

Profesorul de muzică fusese din nou uimit și privilegiat să identifice pe un perete al pronaosului din Basilică tabloul Afroditei, semn al unei voințe supreme de a-i aminti protagonistului de iubirea indelebilă și totodată de a nu pregeta să coboare ca pe o scară reunind cele două lumi, evadând din înlănțuirea timpului exterior spre întruparea ei de lumină, lăuntrică, a materiei devenite lumină, *psyche*, *pneuma*, Verbul, Cuvântul cel dintâi, trăind o realitate de dincolo de realitate în lumea invizibilă a dumnezeirii, dincolo de simulacru și lustrul lumii vizibile. În siajul romanului gotic și alegoric, amintind de scrierile lui Dante dar și ale lui Umberto Eco, capitolul se termină printr-un incendiu devastator al Basilicii, provocat de invadatori, păgânii lui Sinan Pașa, concomitent cu moartea voievodului Matei Basarab. Chemat și absorbit de privirile femeii din celebrul tablou (amintindu-ne de estetica privirii din poezia dolcestilnovistă), Orfeu se scufundă într-un tunel fără fund, la sfârșitul căruia timpul nu mai avea fruntarii și lumina domnea pretutindeni. Se va trezi din fantastica rostogolire în Piazza San Marco, aglomerată ca de obicei, oamenii însă făceau parte din diverse epoci.

Eroul nostru, Orfeu cel sosit din Dacia, cum se va prezenta, nu scapă ocazia să descopere mulți români, tineri nobili din Valahia, de la gurile Istrului, cum se numea în vechime Dunărea, sau chiar din Istria, ce studiau la Padova. Cu această misiune se îmbarcă în portul Marghera și urcă pe pe canalul Brenta. Două celebrități ale vremii și totodată adversare prin doctrină erau cei mai frecvențați profesori ai Universității de faimă europeană din Palazzo del Bo. Unul era pitagoreicul Galileo Galilei, ce obișnuia să-și înceapă cursurile cu fraza: *natura e scritta in limba matematică*, iar celălalt Cesare Cremonini, filosof aristotelic și dialectic, ce propaga teoria materialistă a morții sufletului odată cu trupul. Un episod de istorie venetă relaționată cu istoria Principatelor noastre, unite efemer de Mihai Viteazul, dinamizează acest capitol intitulat *Veneția*. Nu lipsesc protestele studențești, germani împotriva iezuiților, întâlnirea lui Orfeu cu prințul Radu, fiul lui Mihnea Turcitul, peripețiile întoarcerii în țară pe apă și pe uscat, sosirea în portul Ragusa, apoi la Cladova pe Dunăre, și după drumul pe podul plutitor, descinderea la Calafat.

Capitolul *Armageddon* încoronează printr-un *alegrissimo sostenuto* sfârșitul romanului ce trebuie citit în cheia unei complexe alegorii. După ce va fi străbătut ca în basmele noastre tărâmurii dezolante, pârjolite de foc și extincția vieții, Orfeu ajunge în fața unei priveliști edenice

cu maci roșii ce nu se trec nicicând, cu un palat al primăverii veșnice strălucind mai abtîr ca soarele; aici îi reapare din nou pisicuța vorbitoare întâlnită pentru prima oară în subteranele Capitalei, reîncarnare a spiritului timpului, dincolo de bine și de rău. Aceasta îl va sfătui să rămână pe acel tărâm feeric, scăpat de sub aripa timpului. Dar misterul celei pe care o căuta se dovedește mai tare, astfel că Orfeu revine în ținuturile marcate de păcatul originar și al morții, dominate de supertechnologia benzilor de montaj, a incubatoarelor *fabrice de carne*, bătute de imperativul freneziei timpului-bani, al profitului cu orice preț, al reclamelor, oglinzilor, vitrinelor de iluzii și mărfurilor creatoare de dependență și simulacre, *second life*. Armonia, grația și frumusețea fuseseră alungate odată cu Dumnezeu cel Adevărat din viața oamenilor deveniți niște marionete spasmodice. Însăși Afrodita lui se alăturase hierofanților și bacantelor ce diriguiau timpul. Ea îl alungă brutal pe Orfeu când acesta încearcă să-i amintească de iubirea ce-i legase, pentru ca în final să-i răspundă printr-un slogan ce rezuma spiritul vremurilor: “trăiască marea sărbătoare a morții iubirii”.

Războiul lumilor era iminent, războiul Fiilor Luminii vs. Fiii Tenebrei, al celor doi demiurgi: cel ce era iubire și viață și cel funest, al morții și al materiei. Orfeu avea tocmai această misiune de a elibera oamenii din lanțurile materiei, drept care, alături de părintele Mercurie, este sprijinit de Oștirile Cerești și Fiii Luminii. Autorul aruncă în luptă un amalgam livresc de emisari din mitologii universale și Biblie, punând la cale o confruntare și un sfârșit de lume înfiorător, un *grand guignol* demn de acea *epocă de fier*. Pericolul cel mai mare rămăsese însă clonele venite din viitor în ajutorul Îngerilor căzuți, Titaniilor, Fiilor tenebrei. Ele aveau menirea să sustragă cheile Veșniciei. Cei doi eroi le urmăresc peste mări și țări, peste genurile timpului. Se întrevede o nouă geneză, se naște în fine Messia, cel ce la a doua sa Venire va să cheme la viață sufletele lui Adam și ale celor drepti. Legea Universului, a Vieții, nu alta decât cea a Iubirii, este restabilită.

Dar adevăratul război abia acum începe. Clonele au ajuns la Turnul viitorului din orașul îngropat sub Casa Poporului. Scopul lor este pervertirea sufletului în *supermarket*, a vieții în timp-valută, a naturii în fabrică de carne, vor să serbeze funeraliile memoriei și ale poeziei. Împotriva lor se ridică chiar în ziua Învierii Ortodoxe întreaga noastră istorie, de la Decebal până la eroii Revoluției din decembrie 1989. Un fulger dumnezeiesc despică cerurile de la răsărit la apus, nimicind clonele și aprinzând luminile Învierii. Orașul subteran se ridică la suprafață cu toate ctitoriile sale demolate odinioară. Dangătele clopotelor tuturor bisericilor alungă vraja macabră, sporind lumina Învierii și a regenerării lumii, a purității și iubirii. În fine, Orfeu o regăsește pe Afrodita-Euridice, nu alta decât femeia din tabloul ce-i reapăruse în atâtea împrejurări. Este sărbătoarea și nunta cuplului și totodată a regăsirii Cuvântului, a Limbii pierdute, a Armoniei și Adevărului.

Romanul, un adevărat spectacol epic, dar și de idei, performează prin talentul autorului și încrederea acestuia în inventivitatea fără frontiere ca expresie a învingerii timpului. Emil Rațiu, în dorința sa de a oferi cititorului proiectul unui nou tip de umanitate sub semnul Măntuirii, învinge timpul, evadând din el: este chiar secretul artei sale narrative.

Semion KIRSANOV

(1906-1972)

S-a născut la Odessa. A murit la Moscova. În anul 1924, Maiakovski îl întâlnește la Odessa pe junele poet – fiu de croitor, luându-l sub aripa sa, publicându-l în LEF (*Frontul de Stângă al Artei*), invitându-l să călătorească împreună. Și dacă e să vorbim despre poezie cu termeni din box, ar ieși că Maiakovski era un greu, iar Kirsanov făcea parte din categoria „pană”, drept maestru al formei. Despre poet circula următoarea epigramă: „Calitățile lui Kirsanov țin de-un triplu miraj: trucaj, trucaj și iar trucaj”. Epigrama e-nțepătoare și parțial îndreptățită, însă ea trece cu vederea o a patra calitate a lui Kirsanov – incontestabilul talent... Poetica sa are la origine cirul – voltija, jongleria, focurile de artificii. Cu părere de rău, astăzi în poezia noastră nu există un formalist de atare clasă. Pentru că sunt neapărat necesari și formalistii. Însă a-l încadra pe Kirsanov doar în formalism ar fi nedrept...

Evgjeni Evtuşenko

* * *

S. Kirsanov a studiat la Facultatea de Filologie a Institutului de Învățământ Public din Odessa. Începe a scrie sub auspiciile futurismului, debutând cu volumul „Vizorul” (1926), urmat de „Experiențe” (1927), „I se oferă cuvânt lui Kirsanov” (1930) ș. a. Cu timpul, însă, ca și alți colegi de-ai săi, inițial avangardiști, se... reciclează, încât se poate spune ușor tabuistic că, de la un moment (și de la unele ocurențe) încolo, el devine un cunoscut poet sovietic.

Traducere: **Leo BUTNARU**

Semion KIRSANOV

LA PORTRETUL LUI HLEBNIKOV. SALUT!

Hlebnikov! Hlebnikov!

Uite asta – da!

Strânsă, de jos,

Îi e boțită buza.

Cupa luminoasă

A frunții – înălțând

Peste statura-i lungană,

Iată marele

Creier – capcană!

Ei, de ce m-ai chinui, – hai,

deschide-te, Sesam, Sesam!

Am o uriașă rugămintă: fii drăguț, fii bun,
n-ai putea tu

să te deschizi, Sesam?

Sesam, deschide-te!

Număr până-la trei: unu – deschide-te, Sesam,
doi, deschide-te, Sesam, trei...

Zău că nu se cade să te comporți

în felul ăsta cu omul,

eu întârzii, sunt foarte grăbit, Sesam,

ei, Sesam, deschide-te!

Nu, nu pe multă vreme, ci așa, doar deschide-te

și-ndată închide-te la loc, Sesam...

* * *

ALADIN ÎN FAȚA COMORII

Porțile stau grele, neclintite,
surdo-oarbe la rugătorii ochi,
la roua lor de lacrimi.

Deschide-te, Sesam!

Te rog foarte mult – deschide-te, Sesam!

Ei, ce te costă, – hai, deschide-te, Sesam!

Bine, fie, mă-ntorc, să nu văd cum...

Iar tu deschide-te, Sesam.

Cui îi spun – „deschide-te, Sesam“?

Deschide-te sau, în caz contrar, te deschid eu!

Numărul

versului

la examenul

de circ

arena sentimentelor și gândurilor mele
desfăcând

al sigurelor picioare

e

f r

m e

u n

c ț

r i

i a
c r
pe firul rândului de poezie
acrobat pe frânghie
clătinându-mă

merg
gong song
mag flag
aur laur
cerc trec
salt asalt
mortal total
un țel de-oțel
colos jos

Viață-ață! Mușchi struniți! Scrâșnet
de dinți, țipăt icnit!

Viața
toată
privind
în abis
până-n
aortă
sângele-i
jar dens!

Viața
toată
intrare,
dans-
balans!
Allez-y!

Autor-
de-vers!

VIS ÎN VIS

1

Eu strigasem noaptea-ntreagă.
Nimeni n-a auzit,
nimeni nu a venit.
Și am murit.

2

Am murit.
Nimeni n-a auzit,
nimeni nu a venit.
Iar eu strigasem noaptea-ntreagă.

3

– Eu am murit! –
strigasem noaptea-ntreagă.
Nimeni n-a auzit,
nimeni nu a venit...

MACULATOR

Acestea au fost scrise pe maculator, „pe negru”,
abia după aceea fiind modificate
(*odifi-ca, modi-ca, modi-te...*) –

subliniate, hașurate, tăiate și,
precum o pată, condensate;
acestea au fost – ca începutul de supliciu,
înainte cu o clipă – ca o înclăștare de cârcel,
iar mai apoi
transcrise din nou, trecute pe curat
și reduse la ceva neimportant.
Acestea au fost încondeiate pe maculator, „pe negru”,
unde mai mult decât pe curat semnificau.
Maculatorul – asemeni unei
cunoștințe întâmplătoare,
nedeschisul cuvânt cu prefixul „neo”,
când dintr-o dată-ncepe neordinarul,
altfel zis – extraordinarul:
neo-ziua, neo-viața, neo-lumea, neo-noi,
imprevizibila, surprinzătoarea întâlnire în fața
necunoscutei uși – Julieta și Romeo.

Brusc – cotidianul se curmă!
Începea viitorul
noilor ochi, noilor buze, noilor brațe, noilor întâlniri,
brusc buzele își recăpătau tandrețea și vocea,
inima – capacitatea de-a bate, de-a se zbate.
Ca pe o nouă regiune sau domeniu, sferă
a însăși vieții deschise dintr-o dată.
Dintr-o dată nu mai trebuie să mergi
nici cu diverse treburi, nici acasă,
dintr-o dată se termină cu moartea și stingerea,
fiind numai necesar – doar
dragostei supunându-te –
să te uimești de existența generală
și să ții
și să strângi în mâini această întâlnire,
din ele lăsând să-ți cadă
lucrurile celelalte – inopinate, toate...

Astea toate fuseseră scrise pe file
de mărimi diverse, rupte dintre cine știe ce coperte...
Și de ce-ar fi totuși atât de corect pe curat,
ajustat, ordonat, chitit și ales,
atât de încărcat cu versuri stinse
după amănunțită lectură și emendație?
Și când începui a șterge literele
pentru o mai deplină verosimilitate –
prinse întregul, întregul prinse să piardă
toate ale sale, toate ale mele, toate celelalte,
și murea caietul meu maculator,
murea adevărul ștersăturilor neglijent, primordial,
încât lumea ce părea atât de
imprevizibilă și strălucitoare
și pe care a-ți fi putut-o vedea și voi –
lumea aceasta păli, și eu
rămân a fi vinovatul de cuvintele ce n-au mai venit, –
toate astea au fost
ca întâlnirea a două ființe
care au trecut una pe lângă cealaltă,
ca iubirea ce a respins iubirea.

* * *

Nu mai există moarte.
Moarte nu mai există.
Nu mai există.
Nu există.
Nu.

Nu mai există moarte.
Există-al zorilor aer.
Îngusta zare.
Și există roua de pe roze.

Șuvițe de chihlimbar
pe scoarța pinilor.
O piatră în nisip.
Există nou început
de celulă-n zămislire de petală.
Moarte nu mai există.

Nu mai există moarte.
Amiaza se arată a fi toridă,
fâneța – aș ațipi puțin.

Soarele curând va încheia
jumătatea căii sale.

Din fire fine fi-va
nodul împletit –
va plesni albul cocon,
floarea-grâului se va desface.
Nu mai există moarte.

Moarte nu mai există!
S-a născut un greier
acum vreo cinci minute –
un omuleț ciudat,
verde și năsos:
cântul său
un fel de buzer
despre cum acum
vreo cinci minute
muri-am eu...
Nu există moarte!
Moarte nu mai există!
Nu există!
Nu!

Leo BUTNARU

Marinetti și avangardismul rus

(DOUĂ VIZITE ÎN RUSIA: 1914, 1942)

În toamna anului 1942, Filippo Tommaso Marinetti, întemeietorul futurismului italian, dar și european, sosește pe Frontul de la Stalingrad pentru a inspecta Armata a 4-a a țării sale, prinsă în conflagrația mondială. Avea 62 de ani și era secretarul Academiei Italiene, el, cel care, în manifestele de junețe, înfiera această instituție drept ceva depășit, elitist-impăunată, neactuală: „Noi vrem să distrugem muzeele, bibliotecile, academii de orice soi...” (punctul 8 din „Manifestul futurismului”, 1909). După ce declară clericalismului catolic că însuși Isus Hristos a fost un futurist, în 1929 Marinetti acceptă propunerea (duce)lui Mussolini să devină membru al Academiei, chiar dacă detesta academicienii. Prin urmare, la acest punct-convingere cedase, îmbrăcând roba nemuritorilor, pe care, provizoriu, o schimbase pe uniformă militară. S-au păstrat mai multe imagini ale lui Marinetti din Rusia – citindu-și versurile într-un vagon de tren, în izbe țărănești, printre rușii cu care discuta. Da, pe Frontul de la Stalingrad venise apologetul războiului. Să ne amintim și alte postulate din „Manifestul futurismului”, publicat în 1909 în cotidianul francez „Le Figaro”:

„1. Noi vrem să cântăm dragostea pentru primejdie, obișnuința energiei și a curajului.

2. Curajul, îndrăzneala, rebeliunea vor fi elementele esențiale ale poeziei noastre. (...)

7. Nu există frumusețe decât în luptă. Nicio operă fără caracter agresiv nu poate fi o capo-

doperă. Poezia trebuie concepută ca un asalt violent împotriva forțelor necunoscute. (...)

9. Noi vrem să glorificăm războiul – unica igienă a lumii, militarismul, patriotismul, gestul distrugător al anarhiștilor, ideile frumoase pentru care se moare...” [Peste ceva mai puțin de o lună, ziarul petersburghez „Vecer” („Seara”), din 18 martie, informa cititorul rus despre manifestul lui Marinetti publicat în Franța.]

Sau în „Să ucidem clarul de lună” (1909): „La guerra?... Ebbene, sì: essa è la nostra unica speranza, la nostra ragione di vivere, la nostra sola volontà!...Sì, la guerra! Contro di voi, che morite troppo lentamente, e contro tutti i morti che ingombrano le nostre strade!...”

„Sì, i nostri nervi esigono la guerra e disprezzano la donna, poiché noi temiamo che braccia supplici s'intreccino alle nostre ginocchia, la mattina della parenza!...”

Prezența Primului Futurist pe fronturi pornise în 1911, când, la izbucnirea războiului italo-turc, Marinetti pleacă în Libia pe post de corresponsent de război al unui ziar francez, după care și-a publicat reportajele în cartea „Lupta pentru Tripoli”.

Dat fiind că futuriștii glorificau militarismul național, ei pledează frenetic pentru intrarea Italiei în război de partea

Antantei contra Austriei, pentru a obține dominația deplină în arealul Mării Adriatice. Astfel că au fost deloc neimportante manifestările și pledoariile futuriștilor care au făcut ca, în mai 1915, Italia să intre în luptă.

Marinetti și mai mulți colegi întru futurism pleacă voluntari pe front, de unde unii nu se vor mai întoarce. Spre deosebire de futuriștii ruși, cei din Italia se implicaseră activ în Primul Război Mondial, de menționat fiind din nou că o făceau voluntar, fără ordin de chemare la arme. Colegii lor ruși nu demonstau nici pic de entuziasm față de conflagrații, unii din ei chiar căutând diverse căi de a evita recrutarea.

Așadar, anul 1942. Marinetti, academicianul, rămas în continuare apologetul eroismului *metodico e quotidiano*, pe Frontul de la Stalingrad. Aceasta însă era deja a doua vizită a genialului futurist în Rusia, ceea ce stimulase diverse presupuneri fanteziste cantonate, uneori, în legende deloc fondate, precum versiunea unor cercetători prost informați, care spuneau că, chipurile, la sfârșitul lunii noiembrie a anului 1942, sexagenarul futurist intempestiv căzuse prizonier, fiind expediat în orașul Azbest din Ural, unde i s-au și pierdut urmele. Alții scriau că ar fi fost grav rănit lângă Stalingrad, murind în 1944. Nimic mai puțin adevărat, ceea ce se va dovedi în finalul prezentei narațiuni eseistice.

Până acolo însă, să pornim metodic, cronologic, revenind la prima vizită a lui Filippo Tomasso Marinetti în Rusia, ce avusese loc în ianuarie 1914, despre care presa vremii, dar și memoriile unor actanți ruși au lăsat mărturie demne de toată atenția și pe potriva ingeniozității debordante a întemeietorului futurismului european.

În câteva fraze de intermezzo-prolog ar fi de menționat că, chiar de la apariția futurismului în Italia, jurnaliștii ruși nu scăpau din vedere nici declarațiile de întemeiere a acestei mișcări reînnoitoare, nici pe autorul ei. Trecuse mai puțin de o lună de când Marinetti își publicase manifestul în „Le Figaro” (20 februarie 1909), când unele ziare din Sankt-Petersburg relatează despre acest eveniment. Revista „Apollon”, apărută pe lume în același an cu futurismul, îl are printre corespondenții de peste hotare pe poetul Paulo Buzzi, confrate de acțiune artistică al lui Marinetti. În 1912, revistele „Soiuz molodioji” („Uniunea tineretului”) și „Maski” („Măști”) prezintă în traducere unele din manifestele futuriștilor de pe Peninsula Apenină. În legătură cu viitoarea vizită a lui Marinetti în Rusia, poetul și teoreticianul Vadim Șerșenevici publică în ediție aparte unele din cele mai importante manifeste ale futurismului italian, cu un an înainte, tot el, lansându-și cartea „Futurismul fără mască”, subintitulată „Introducere compilativă”. În ajunul vizitei Primului Futurist în Rusia, la Sankt-Petersburg apare volumul lui Ghenrih Tasteven „Futurismul. (Calea spre un nou simbolism)”, în care sunt inserate de asemenea principalele manifeste marinettiste. Mai puțin „politicos” era titlul cărții lui Aleksandr Zakrajevski, „Cavalerii demenței (Futuriștii)”, editată la Kiev.

Așadar, în ianuarie 1914, Filippto Tomasso Marinetti sosește în Rusia, de aici încolo evenimentul amplificându-se și având o rezonanță socio-culturală incredibilă. De cum italianul coboară pe peronul gării Aleksandrovskaia din Moscova, o parte a presei exultă: „Chiar de la prima privire el predispune la simpatie. O față energică, vie, extrem de frumoasă. Ochii săi negri și adânci privesc ironic și vioi interlocutorul. Marinetti este plin de foc, arde tot; e vâlvație. Mișcări impulsive, iuți. În

timp ce Tasteven îl salută, el se întoarce mereu dintr-o parte în alta, privește publicul, soarbe fețele celor din preajmă (...)

– Sunt bucuros să vin în Rusia... Despre Rusia aveam o părere deformată cu desăvârșire. Credeam că o să ajung într-o țară a zăpezilor, însă acum văd că aceasta e un vulcan acoperit de un strat subțire de cenușă, gata-gata să erupă...”

Marinetti sosea în vizită la invitația lui Nikolai Kulbin, considerat ideologul principal al futurismului rus, iar presa încerca să pregătească terenul pentru acest eveniment, să inițieze cititorul în specificul său. Astfel, ziarul moscovit „Nov” („Noutatea”) publica articolul lui P. Kojevnikov „Futurismul italian (Cu ocazia vizitei lui Marinetti)”, din care reținem:

„Conform definiției lui Marinetti, futurismul tinde spre crearea unei arte care ar răspunde noii sensibilități în schimbare a omului contemporan, generate de descoperirile științifice și de ampla comunicare mondială (telefonul, telegraful, marele ziar – „sinteza unei zile universale” ș. a.)... O privirea optimistă a lucrurilor, care înainte erau luate drept pesimiste, – acesta ar fi elementul pozitiv, pe care l-a adus înainte de toate în literatură futurismul”.

Însă mai mulți futuriști ruși nici pe departe nu împărtășeau entuziasmul colegului lor Kulbin, generat de apropiatul turneu al protagonistului apenin, declanșând în presă o polemică acerbă. În cartea sa de memorii „Arcașul cu un ochi și jumătate”, petersburghezul Benedikt Livșiț scrie cu evidentă intenție de a aplatiza importanța vizitei lui Marinetti că, la acea vreme, în Moscova, care încă nu devenise capitala Rusiei, nu se afla nimeni dintre futuriștii ruși, cei mai

celebri dintre aceștia, David Burlik (supranumit *tatăl futurismului rus*), Vasili Kamenski și Vladimir Maiakovski, aflându-se într-un turneu literar (lecturi, prelegeri) prin sudul imperiului. Implicit, parcă ar fi fost și o sfidare amicală (cu voit efect invers) a lui Vadim Șerșenevici care, în foiletonul „Utopia”, își imaginează o situație în care, căzând de comun acord, toate publicațiile din Rusia ar fi decis să nu scrie absolut nimic despre futurism, pe care însuși Șerșenevici îl botezase drept „futuropitaiușcieșea” – *futurovor*, prin analogie cu: *carnivor*. Iar altcineva opină că futurismul nu ar fi decât „o fiară de speriat lumea”. Iată un extras din acel foileton: „Futuriștii vor vedea că despre ei nu scrie nimeni și vor înceta să se mai maimuțărească și să o dea în bufonerie! Pe prima pagină al fiecărui număr de ziar să se dea cu litere mari, cursiv: Noi nu scriem din principiu despre futuriști. Noi suntem Plenipotențarii Membri ai Cooperației de Muncă din Rusia a Trecerii sub Tăcere a Futurismului în Presa Periodică”. Iar unul dintre pictorii ce avea să ajungă celebri, Mihail Larionov, spunea într-un interviu din „Vecernie izvestia” („Noutățile serii”): „Noi le vom organiza o întâmpinare solemnă. La prelegeri va veni fiecare dintre cei cărora le este scump futurismul ca principiul al eternei mușcări înainte, și vom arunca în acest rene-gat cu ouă clocite, îl vom scălda în lapte acru! Să afle dânsul că Rusia nu înseamnă Italia, că ea știe să se răzbune pe trădători”. Cu alte cuvinte, Larionov, ca fondator al curentului *lucist* în pictură, nu era contra futurismului, ci contra celor care nu ar sta, credea el, fermi pe pozițiile avangardismului înnoitor. Pe Larionov îl susținea soția și colega sa întru lucism, pictorița Natalia Gonciarova, care, la întrebarea reporterului ace-luiași ziar, dacă va merge să-l întâmpine pe Marinetti, spuse: „Acest subiect nu mă interesează”.

Este curios că în apărarea teribilistului oaspete italian vine un alt viitor mare pictor, Kazimir Malevici, el fiind unul din

cei doi reprezentanți ai futurismului rus (celălalt era poetul Vadim Șerșenevici) care l-au întâmpinat pe Marinetti la gară.

Ba unora li se crease impresia că futurismul autentic este doar cel lansat și propagat de Marinetti, pe când cei care în Rusia se declarau fie, europenește, futuriști, fie, autohton, budetleni, nu ar fi decât niște simulacre, niște nedumeriri, precum reieșea și dintr-un articol al lui Kornei Ciukovski (revista „Șipovnik” – „Măceșul”): „Este clar că, în esență, futurismul nostru nu e decât un anti-futurism (...) Să fărâme, să nimecească, să demoleze, pentru ca el însuși să moară sub dărâmaturi – probabil asta crede că i-ar fi misiunea”; „Cu câtă uimire ar privi la ei (futuștiții ruși – *n.m.*) Marinetti, distrugătorul Paraluziei și Podagrei, poetul-foc de artificii, poetul-mitralieră!” Concluzia... nepatriotică a lui Ciukovski e că cei din Rusia „doar în derădere pot fi numiți futuriști”.

În unison cu atitudinea retractilă a protagoniștilor futurismului rus erau și unele publicații periodice, care au reacționat energic până la duritate. Ziarul „Reci” („Graiul”) portretiza-comenta în modul următor: „...ca un adevărat urmaș al lui Cezar, Marinetti nu se poate mulțumi doar cu propria patrie, – el dorește să impună *urbi et orbi* dispoziția sa de provincial, înnebunit de năvala automobilului, de viața fabricilor, și iată-l pe el – milanezul – care vrea să milanezeze întreaga cultură spirituală a omenirii. Asemenea oricărui alt provincial, el este sincer convins că proiectul său de urbanizare a artei ar fi ceva absolut nou și nespul de revoluționar. Iar ca o progenitură tipică a burgheziei el nu e mai puțin convins că tocmai concurența liberă, înarmată în mod contemporan, este chiar „viitorul” ideal și că mereu grăbita „omniprezență, simultaneitate” a funcționarului de birjă din zilele noastre, care „vibrează” în unison cu telegramele de birjă din toate colțurile lumii, este chiar psihologia „viitoristă” ideală. De unde și visul la un război permanent, ca o „igienă a lumii”, și reducerea dragostei la „funcția continuării seminției” (nu mai e timp de a gândi la „lumina de lună”!), și sculptura dinamică, și „lirismul telegrafic”, și „arta zgomotelor”...”

Însă, în pofida unor amenințări, șantajări, adversități de tot soiul, Marinetti nu și-a contramandat vizita, iar prezența sa în țara țarului avea să crească mereu în importanță. Cei care l-au întâmpinat oficial au fost Aleksei Tolstoi și Ghenrih Tasteren, primul – prozator reputat de SF și de romane istorice, cel de-al doilea – critic de artă care, în calitatea sa de delegat rus al „Societatei des Grandes Conferences”, era responsabil de organizarea turneului celebrului italian. Dintre futuriști (get-beget!) era prezent Vadim Șerșenevici, iar de la asociația „Mezaninul poeziei” – Konstantin Bolșakov, criticul, esteticianul Aleksandr Toporkov, alții (dar nu prea mulți). Adică, cei *de ai casei, de ai genului, de ai futurismului* nu se înghesuieră, iar unii dintre cei importanți veniți la gară nu prea aveau nimic în comun cu suflul înnoitor al artelor, spre exemplu A. Tolstoi afirmând cu ceva timp în urmă că, în ce-i privește pe cubiști, nu știe nimic despre ei și nici nu se interesează de activitatea lor. Ei bine, ocurențele i-au modificat opiniile, de data aceasta el declarând că ar fi unul dintre apologeții futurismului, spunându-i corespondentului de la „Ziarul de Moscova”: „Eu deja am trecut școala pesimismului, văd în viitor triumful începutului vieții și, în acest sens, sunt un futurist”.

Numai că Marinetti se arată oarecum nedumerit de situație, ziarul „Russkoe slovo” („Cuvântul rus”) reproducându-i spusele de futurist trist: „Mă simt foarte mișcat de primirea caldă a publicului moscovit, însă de ce sunt salutat exclusiv de oameni care se află departe de viziunile mele? De ce futuriști ruși nu vor să discute cu mine? Inamicii mă aplaudă, pe când amicii nu știu de ce nu vin demonstrativ la prelegerile mele”.

Însă presa timpului manifesta un interes extraordinar pentru vizita lui Marinetti, la Moscova campionul comentariilor fiind ziarul „Nov” („Noutatea”) care, zi de zi, publica inter-

viuri, articole, comentarii, portrete și compendii comentate de la lecțiile fondatorului futurismului. Concomitent, trebuie remarcat că, în mare, mass-media trecea sub tăcere unele din postulatele și îndemnul lui Marinetti, cum ar fi cele referitoare la distrugerea muzeelor și a bibliotecilor, apologia războiului ca ceva necesar, benefic pentru omenire, sau anumite slogane șovine. În genere, în atitudinea presei era prezentă și tendința spre echitate ca modalitate de a reduce cât mai mult din subiectivitate în aprecieri. Ziarul „Birjvie vedomosti” („Noutățile birjelor”) din Petersburg chiar îi comandase lui Marinetti un articol despre estetica futurismului și italianul a răspuns operativ solicitării, expunând pentru cititorul rus principiile de bază ale doctrinei sale, fără a se dezminți în stilistica ofensivă, nonconformistă care îi caracterizează manifestele (pentru energia sa debordantă Marinetti fusese supranumit „Cofeina Europei!”): „Noi dezvoltăm și propagăm marea și noua idee a vieții contemporane – ideea frumuseții mecanice și glorificăm dragostea față de mașină ce arde pe obrajii mecanicilor-mașiniști, dogoriți și pătați de cărbuni. Vi s-a întâmplat să-i urmăriți, când ei spală cu atâta dragoste uriașele, puternicele corpuri ale locomotivelor? Oare aici nu apare ca și cum tandrețea iubitului care își mângâie iubita? (...) Noi visăm la crearea unui tip extrauman, căruia îi vor fi distruse suferințele morale, bunătatea, dușia și dragostea, – unicele nucleu care otrăvesc adevărata energie vitală, unicii dereglati ai uriașei noastre electricități fiziologice”.

Primele nemulțumiri ale lui Marinetti au fost legate de modul în care reacționa publicul adunat la întâlnirile cu el. Italianul se aștepta la o întâmpinare mult mai în concordanță cu spiritul doctrinei sale, răzvrătit, imprevizibil, considerând că succesul de suprafață, marcat de sălile pline, aplauze, buchete de flori, în genere componența publicului nu corespundea nici pe departe spiritului și ideilor futurismului. Cum s-ar spune, nu se adeveriseră amenințările și șantajul, care ar fi dus la fluierături, strigăte, tropăit nervos de picioare încălțate în ciubote rusești grele (din contră, la conferințele sale era prezent publicul de societate... în papuci și cizmulițe delicate, studenții). Spre Marinetti nu zbură niciunul din oule clocite promise de pictorul Mihail Larionov! El nu dorea să se simtă în ospeție, ci în acțiune futuristă sfidătoare, încât unii dintre jurnaliști, reieșind din mărturisirile oaspetelui, constatau că italianul: „...e mahnit de întâmpinarea care i se face – este aplaudat, în timp ce dânsul constată că aplauzele sunt un mod de a adormi energia. El preferă fluierăturile trezitoare, energice, și cea mai frumoasă zi din viața sa va rămâne pentru totdeauna cea în care la Milano a fost fluierat de o mulțime de 1 000 de oameni” („Reci”, Sankt-Peterburg).

Se pare că, pentru a evita ceea ce își dorea Marinetti, au contribuit și autoritățile municipale din cele două orașe de pe râurile Moscova și Neva. Să zicem, la unele întâlniri, inclusiv la cea de la Moscova, se constata că în primele rânduri din sală se aflau ofițeri și doamne din societatea înaltă, ceea ce de asemenea l-a nemulțumit pe Marinetti. Se crease impresia că pe cel care era contra modului de viață socio-burghez îl întâmpina, în mare, chiar... burghezimea! Aceasta se datora și faptului că oficialitățile, unele organe ale puterii de stat se pregătiseră și ele corespunzător pentru manifestările futuriste, într-un fel surdinizându-le. Cercetătorii au constatat că, dacă ar fi să foiletezi presa rusă din acel an 1914, ți se creează impresia că jandarmeria și poliția secretă țaristă erau mult mai îngrijorate de întrunirile futuriștilor, decât de manifestările bolșevicilor!

În mare, interesul publicului pentru vizita și conferințele lui Marinetti a fost stimulat și întreținut de activismul presei. Aceasta, la rândul ei, fusese „mobilizată” de excepționala personalitate a fondatorului futurismului, de artistismul său înăscut, de principiile și tendințele sale de a epata. Dar, pre-

cum era de înțeles și de așteptat, reacția presei, în multitudinea orientărilor ei, nu era nici pe departe una unanimă, pendulând între entuziasm și sarcasm, cum se înțelegea și dintr-un articol din ziarul „Vecernie izvestia” („Noutățile serii”): „Unicul. Inimitabilul. Prorocul unei noi viziuni asupra lumii, ajuns celebru nu doar grație „manifestelor», ci și faptelor de eroism manifestate prin calități de a pumni mutre. Bineînțeles, în comparație cu futuriștii noștri, el e un Goliat. Și un scandalagiu de calibru mare. Musculatura feții sale este dezvoltată neobișnuit. E de mașină”.

Făcând abstracție de entuziasmul multora, și memoria-listul Benedikt Livșiț comentează acid primele zile ale aflării în Rusia a celebrului italian: „La Moscova, Marinetti așa și nu a văzut pe cineva dintre futuriștii ruși... Înconjurat de „pase-iști», de tineri vulgari, ba și de unii bătrânei care, precum spunea el însuși, „greșesc chiar și atunci când au dreptate», Marinetti a prins în fine a tânji: la ultima sa prelegere dânsul a afirmat amar că publicul îi aplaudă nu ideile, ci temperamentul. Era la Conservatorul din Moscova, unde a spus eminentele următoarele: „Aplauzele dumneavoastră se referă mai mult la cuvinte, decât la idei. Vă place oratorul, nu și ideologul». (Iar pentru Marinetti ideologul/ ideologia contau mult.) Plus că absența futuriștilor ruși căroră, vrând-nevrând, el se văzuse nevoit să li se adreseze prin corespondență, a pus frunțașul futurismului occidental în situația ridiculă a unui comandat de oști fără oșteni”.

Firește, nu a fost chiar așa. Aminteam deja că printre cei care au întâmpinat oaspetele la gara Aleksandrovskaja din Moscova se afla și Vadim Șerșenevici care acolo, direct, pe peron, i-a înmănat lui Marinetti volumul „Manifestele futurismului italian”, traducătorul căruia era, volum ce insera „Primul manifest al futurismului”, „Manifestul tehnic al literaturii futuriste” (11.V.1912), „Completare la manifestul tehnic al literaturii futuriste” (11.VIII.1912) și al patrulea manifest – „Imaginația fără fir și cuvintele în libertate” (11.V.1913). (Însuși Marinetti explica: „Prin imaginația fără fir eu înțeleg libertatea absolută a imaginilor și analogiilor, exprimate prin cuvinte nelegate între ele, fără să aibă un fir director al sintaxei și fără niciun fel de punctuație”.)

La propunerea gazdelor, oaspetele italian vizitează Moscova. Reporterii nu-l pierd din vedere, nu încetează să-l întrebe ce, unde și cum a văzut, a înțeles; ce i-a plăcut, ce l-a deranjat etc. Iar interpretările jurnaliștilor sunt și ele contrare, uneori chiar contrariind. Aici ieșind la iveală patriotismul local al rușilor divizați de cele două capitale ale lor – una care fusese, Moscova, alta care devenise, Sankt-Petersburgul, de unde e de înțeles ce înțelege un corespondent de pe râul Neva despre ce a înțeles Marinetti, vizitând orașul de pe râul Moscova. Corespondentul „pe teren” al ziarului „Sankt-Petersburgskie vedomosti” („Buletinul de Sankt-Petersburg”) scria, spre bucuria cititorilor săi, probabil, că, văzând Kremlinul, pe care moscoviții îl consideră aproape „sfânt”, luându-l drept simbolul însăși Matuskăi Rusia; deci, la vederea Kremlinului italianul teribil ar fi declarat, de-a dreptul incredibil, că ceea ce a văzut nu e decât „un lucru stupid”, iar monumentala Catedrală Vasili Blajenii e cazul „să fie vopsită în culori ceva mai aprinse”. Mda, era prea de tot acea ingerință subiectivă... milanez-petersburgheză, astfel că de pe celălalt versant al patriotismului metropolo-local, adică moscovit, veni dezmințirea, cum că jurnalistul de pe Neva a scris prăpăstii, deoarece – zicea „Russkoe slovo” („Cuvântul rusesc”), cu titlu că ar fi cu adevărat informat, domnul Marinetti, „contrar obiceiurilor străinilor de rang înalt”, mai că nu a vizitat nimic din vestigiile istorice și culturale moscovite, încât „insinuările despre categoricele păreri negative ale lui Marinetti despre vechile monumente din Moscova nu sunt decât rodul zborului unor gânduri prea de tot fanteziste”, prin urmare musafirul nu ar

fi spus nimic nici despre Kremlin, nici despre modul în care ar trebui vopsită catedrala „și nicidecum nu avusese de gând să întrebe în care piață, astăzi, sunt decapitați boierii”. Același ziar scria că Marinetti s-ar fi interesat în mod special de prezentul, nu de trecutul rusesc, plimbându-se îndelung pe străzile Moscovei, vizitându-i pe celebrul poet simbolist Veaceslav Ivanov și pe renumitul regizor și teoretician de teatru Fiodor Komisarjevski. Și era firesc ca cel care declarase că un automobil e mai frumos decât Victoria din Samothrace să fie încântat de: „Neostoitul vuiet, dăruit, urlat al claxoanelor de automobil, de vocile trecătorilor, toate astea acționând ca un bici asupra lui Marinetti, care se înviorază, ochii îi lucesc, zâmbetul nu-i părăsește chipul”, – astea, precizează corespondentul, fiind aflate chiar de la protagonistul reportajului sau doar deduse, prin analogie, din ce și câte știa gazetarul despre preferințele tehnice ale italianului, care mai vizitase și circul din orașul cu Kremlin (Petersburgul neavând așa ceva, Kremlin...), considerând spectacolele de aici cele mai interesante din toate genurile și modalitățile de distracție, prezicând că ele ar fi primă treaptă a teatrului viitorului.

Deja la Petersburg, ziarul „Birjevie novosti” avea să se refere mai detaliat la concepția despre teatru a lui Marinetti, „care recomanda foarte serios ca, pentru o mai eficientă învi-orare a spectacolelor, să se ia următoarele măsuri: să se ungă scaunele cu ceva cleios, pentru ca spectatorii să se lipească de ele; să se vândă bilete pentru unul și același loc la zece persoane concomitent; să plaseze printre rândurile publicului oameni ce complotează, intrigă intenționat, ce se aprind ușor, sau niște pleșuvi, sau în genere pe unii cu diverse handicapuri fizice, să se răspândească prin teatru prafuri care provoacă strănutul, tusea ș. a. m. d.”

Firește, prin comportamentul său oarecum... nefiresc, Marinetti ce ținea de *ars ludi*, însă, de data aceasta, fără a dezminți cavalerismul ancestral al bărbatilor neamului său, remarcând generos că femeile ruse (după cum le văzuse în foaierea circului) ar fi mai emancipate decât italienele aflate încă în mrejele multor prejudecăți, conchizând: „În genere, pe mine Rusia mă și uimește, mă și încântă cu atâtea contraste pe care le conține. Barbarie, estul sălbatic în concomitență cu o tehnică desăvârșită, cu ultimul cuvânt al științei”.

Numai că bravului galanton ce știe să țină cont de loc și de ocurențe, motiv din care își expune crezul, opiniile doar pe jumătate, oarecum... – pardon! – castrate, – deci, lui i se amintește, în presă, de pozițiile sale reale, nu jucate. Spre exemplu, el zice una despre femei în Rusia, dar cu totul alta proclamase în manifestele și manifestările sale: „Noi vrem să glorificăm... ideile frumoase pentru care se moare și disprețul față de femei”; „...să luptăm împotriva moralismului, feminismului și împotriva oricărei lașități oportuniste și utilitariste”, spunea „Manifestul futurismului” din 1909. Iar unui coleg Marinetti îi scria: „Tu poți respecta femeia oricât dorești, însă pentru mine nu există deosebire între femeie și saltea”. Or: „Femeia prezentului e o femelă relaxată. Ea ne trezește dezgustul cu dragostea-i parfumată. Dragostea zilelor noastre este devvalorizată din cauza creșterii în lumea întreagă a îmbelșugării femeilor. Femeia de azi iubește mai mult belșugul, decât iubirea... Influența femeii este funestă, din acest motiv noi, futuriști, o detestăm”.

Dar – *audiat et altera pars!* Altcineva se dădea cu părerea că, de fapt, Marinetti este un admirator al sexului frumos, iar cele debitate de el aproape necuviincios față de suratele Evei nu țin decât de jocul pentru public. Un ziar petersburghez încerca să-și calmeze cititorii, scriind că afirmațiile italianului conform căreia „femeia e o frână în activitatea intelectuale a bărbatului și că în viața futurismului ea nu trebuie să joace niciun rol – nu ar putea să le creadă nimeni. Cu atât mai puțin înșiși futuriștii, care vorbeau urât despre condu-

cătorul lor, când acesta amâna de la o zi la alta plecarea din Moscova. „Impasibilul” Marinetti s-a dovedit a fi un admirator înflăcărat al frumuseții ruse... Că doar remarcase încă Pușkin: – Cu cât iubim femeia mai puțin, cu atât îi suntem mai dragi”.

Iar Marinetti se arată generos la complimente nu numai în cazul femeilor, ci, în genere, al țării în care se afla, despre care declarase, ca prolog ambiguu: „Orice ai spune, Rusia încă nu este Europa”. Dar se grăbi să evidențieze plusurile acestei *neuropenități*, menționând: „Aceasta e țara futurismului. Aici nu există groaznica presiune a trecutului, de care se sufocă țările Europei. Rusia e tânără, plină de energie, și eu cred ferm că ea va contribui foarte mult la dezvoltarea culturii viitorului”. Sau: „Voi, rușii, aveți mai mult viitor, voi sunteți țării lui!”

La Moscova, mai vizitează și un bazar, interesându-l (ca și pe Gorki, probabil) ceea ce în rusește se numește „Na dne” (*la fund, în adânc, în subterană*, tradus în românește: „Azilul de noapte”); cu același scop intră și într-o celebră cârciumă, „Komarovka”, unde, scria ziarul „Nov”, năvăli o companie de studenți beți care încinseră o bătaie între ei, apoi se hărțuiră spectaculos cu sergentul de stradă. Marcat de cele văzute, futuristul compară modul de petrecere rus cu cel italian: „Și la Napoli sau Milano există aziluri, însă acolo nu vei vedea astfel de scene groaznice, acolo e vesel, lărmuitor; e mai multă bucurie”.

Așadar, oastea, camarazii futuriști, – nicidecum de partea sa, neascultându-i de ordine, aproape absenți cu desăvârșire la Moscova. Situația se arată puțin altfel la Petersburg, unde Marinetti sosește cu trenul pe 26 ianuarie 1914. Și aici, apriori lezați în orgoliul lor, unii avangardiști ruși se arătau nemulțumiți de faptul că italianul ar privi futurismul rus ca pe un fel de subdiviziune a sa. Maiakovski spuse gogolian: „Ce fel de domn revizor a venit să-și inspecteze sucursalele? Pe când sucursalele sunt mai importante decât însuși revizorul...”

Din contră, unii futuriști ruși „nu doar nu se considerau că ar constitui o ramificație a futurismului occidental, ci presupuneau, nu fără temeii, că ei i-au și depășit pe confracții lor italieni”. Astfel că prelegerile lui Marinetti puteau să trezească doar un interes teoretic, să zicem, fără a putea oferi ambițioșilor, orgolioșilor futuriști ruși premise pentru acțiuni practice. La rândul lor, unii importanți teoreticieni ruși considerau și ei că motivele care au determinat apariția ca și concomitentă a futurismului în cele două țări, Italia și Rusia, erau foarte diferite și, deci, nu se putea ajunge la o platformă comună. Rușii susțineau că unele tentative de reinnoire a concepțiilor despre artă ale italienilor se opriseră undeva la jumătate de cale, în timp ce aripile (curente) rusești ale futurismului erau mai radicale, mai consecvente în lansarea, promovarea și aplicarea avangardismului în multitudinea lui de aspecte posibile.

De aici și eșecul bunelor intenții ale lui Nikolai Kulbin care, în ajunul sosirii lui Marinetti la Sankt-Petersburg, invitasă la el acasă o parte din protagoniștii futurismului rus, dorind ca, în urma unor tratative colegiale, să se ajungă la o poziție conciliantă față de prezența înaltului oaspete apenin, printre oponenții drastici ai căruia erau Velimir Hlebnikov și Benedikt Livșiț, primul dintre ei chiar renunțând la termenul de import *futurism*, în locul lui propunând autohtonul *budetleane*, derivat, evident, de la substantivul rus *budușee* (viitor).

Și totuși, într-o anumită măsură, strădania lui Kulbin avu-se efect, chiar dacă acesta nu era cel scontat, adică unul de unanimitate... pozitivă față de vizita lui Marinetti: Nikolai Burliuk, Mihail Matiushin și compozitorul Artur Lurie căzură de acord că petersburghezii nu sunt moscoviți (oarecum... neciopliți) și, prin comportament, trebuie să demonstreze că ar fi și ei europeni sadea. Precum conchidea Livșuț, „de asiati am rămas noi doi: eu cu Hlebnikov”. Și ce pune la cale acest tandem? Compune un apel anti-Marineti, Hlebnikov pleacă la tipografie cu textul, însă ceea ce trebuia să rămână un secret

absolut până la momentul oportun ajunsese deja la urechea lui Kulbin care, înainte de începerea prelegerii oaspetelui italian, aștepta apariția lui Hlebnikov cu proclamația deloc politicoasă, astfel că, atunci când acesta veni, dându-i lui Livșiț o jumătate din foile volante imprimate, Kulbin începu vânătoarea acestor doi, care nu reușiseră să împrăstie prea multe ape-luri, fiind deposezați de filele tipărite. (Trebuie spus că acest caz a avut un final tragi-comic, Velimir Hlebnikov chemându-l pe Nikolai Kulbin la duel, acțiune din care a rămas pare-se, doar... chemarea.) Între timp, Marinetti apăruse la catedră, fiind gata să-și înceapă discursul.

Merită să reproducem conținutul apelului, care fusese publicat și în presă: „Azi, din considerente personale, unii aborigeni și orașelul italianesc de pe Neva cad la picioarele lui Marinetti, trădând primul pas al artei ruse făcut pe calea libertății și onoarei, înclinând nobilii grumazi ai Asiei sub jugul Europei.

Oamenii, care nu-și doresc jug pe grumazi, vor rămâne doar niște contemplatori ai negrei fapte de curaj.

Oamenii volitivi au rămas la o parte. Ei țin cont de legea găzduirii, însă arcul lor e întins, iar fruntea li se înfurie.

Străinule, ține cont de țara în care ai venit!

Horbota robului în coarnele berbecului ospitalității!”

E de înțeles furia futuriștilor ruși, care deja își spuneau *budetleni*, la aflarea opiniilor lui Giovanni Papini (le reproducea ziarul „Noutățile serii”), conform cărora: „În Rusia sau în America futurismul ar însemna o tâmpenie: el nu e decât exclusiv o creație italiană”.

Data fiind imprezibilitatea evoluției situației de la întrunirile care-l aveau de protagonist pe Marinetti, în presă continua discuția referitoare la amenințarea de a bombardă oaspetele cu ouă clocite, în ziarul „Nov” Vadim Șerșenevici publicând o scrisoare, în care, printre altele, spunea: „Vă rog să le transmiteți cititorilor că vorbele și amenințările dlui Larionov nu au nicio legătură cu intențiile futuriștilor ruși, așa cum futurismul nu este scump, nimeni dintre noi nu a vrut și nu vrea să dea dovadă de comportament necivilizat la prelegerile lui Marinetti”. Poetului Șerșenevici i se alătură, în atitudine, pictorul Malevici (de altfel, și autorul unor poeme demne de toată atenția), care scria: „...a arunca cu ouă clocite, a stropi cu lapte acru, precum și a da palme, elemente și intenții pe care își edifică futurismul lucistul Larionov – țin de gloata sălbatică, căreia i se alătură și el”. Însă Larionov nu avea de gând să capituleze, ripostându-le oponenților: „Drept răspuns la scrisoarea îndreptată contra mea, a invectivelor și reproșurilor, declar destul de clar: dl Marinetti, predicând vechi ineptii, – e banal și trivial; este bun doar pentru un auditoriu cu pregătire medie și pentru urmași mărginiți”. Oricum, agresivitatea inițială se mai potolise, nemaifiind vorba de pălmuirea lui Marinetti, ci doar de indicarea mediilor în care îi este locul.

În mare (cu cele câteva excepții ale futuriștilor autohtoni nemulțumiți), publicul rus îl întâmpină pe Marinetti entuziasmat, încât presa, parcă punând capăt disputei dintre Larionov, pe de o parte, Șerșenevici și Malevici, pe de altă parte, scria: „În locul ouălor clocite ce înaripează sufletul și a portocalelor ce lovesc dureros – tunete de aplauze, încântările doamnelor (uite și „disprețul față de femeie”!), ospețe la mecenați, dări de seamă reportericești despre cum a călătorit, cum a sosit și ce a văzut în cursul zilei și cât i-a plăcut cutare sau cutare lucru. El se gândește să zguduie temelile, să sperie, însă a fost primit ca un senior, ca un nobil străin, ca un bărbățel-suflețel, ca un copil minune, ca o celebritate de mare calibru. Moscova s-a dovedit a fi „mai culturală” decât Parisul” („Vecernie izvestia”). Un alt ziar („Reci”) se dădea în presupuneri fanteziste: „el (Marinetti), cel decepționat de întâlnirea care i se face la noi, conta că, în enigmatică Rusie, va fi întâmpinat cel puțin la fel de „fierbinte”, ca în Italia sa natală”. Pe scurt, oaspetele

continua să dea de înțeles că ar lipsi ca și cum scandalul garantat, precum la el acasă, când, la manifestările futuriștilor, erau vândute mai multe bilete decât numărul locurilor din sală.

Bineînțeles, o atare primire mai mult decât ospitalieră îi înfuria pe futuriștii ruși, care se așteptau la reacții contrare, Benedikt Livșiț comentând: „...nouă, futuriștilor ruși, chiar ni se dădea drept exemplu suflătorul de Marinetti, care nu-și vopsea fața, nu îmbrăca veste dungate, nu pune la cale scandaluri. Din păcate, toate astea erau adevărate. Timpurile eroice ale futurismului italian se prăpăstuiseră în neantul trecutului ireversibil. Bătăliile „sângeroase” cu paseiștii în Milano și Roma, despre care îi plăcea să-și amintească lui Marinetti cu orice ocazie, deja deveniseră epopee. În speranța de a-și reînvia strălucirea pierdută a zalelor de luptă ce ruginesc atât de repede, el venise în Rusia, la barbari, cuprins de spaimă, înlăcrimat. A venit și s-a convins că mângâierile și drăgălășeniile sunt interminabile... El, cel care disprețuia și „ucidea” lumina de lună, misoginul, distrugătorul muzeelor, neîmpăcatul dușman al filistinismului, era acoperit cu flori, cu bilețele parfumate trimise de doamne; era dus prin galerii de artă, gratulat la banchete...”

Scandalul însă ar fi putut izbucni după a treia prelegere a lui Marinetti, la Conservatorul din Moscova, unde italianul a citit poemul său „Automobilul de cursă” și un altul, al lui Paulo Buzzi, „Marea fântână arteziană”. După aceasta, Marinetti intră pe la Cercul literar-artistic, unde a făcut cunoștință cu agresivul Mihail Larionov, care asistase și el la prelegerea italianului. Ziarul „Golos Moskvî” („Vocea Moscovei”) relatează: „Discuția porni *ad hoc* în tonalități ridicate, categorice, astfel că dl Goldenbah, care își asumase rolul de translator, abia de reușea să traducă tiradele încinse ale convorbitorilor. Însă discuția declanșată într-o tonalitate dușmănoasă curând trecu într-un schimb corect de opinii”, iar Livșiț în memoriile sale consemna intervenția câtorva pacificatori, care se grăbiră să aplaneze situația conflictuală, ce risca să ajungă la confruntări. În fond, totul s-a rezumat la o simplă caricatură de ziar („Vecernie izvestia”), care-l reprezenta pe Larionov, cu gulerul ridicat și cu mâinile la spate, declarându-i lui Marinetti: „«Noi” am bocănit nu doar din aștia”, iar italianul stătea în fața rusului în poziție de luptător, cu pumnii de-a gata (să ne amintim: practicase boxul). Iar din oule clocite, cu care fusese amenințat Marinetti, probabil deja reușiseră să iasă gingași pușori inofensivi.

Italianul era mereu inspirat când își citea poemele din care „mitraliaiu” ritmuri năvalnice, erupând în onomatopee și aliterații ce țineau să reproducă rumoarea, alertețea vieții moderne printr-o debordantă libertate fantezistă în inventarea metaforelor și alegoriilor. Ritmica furibundă menținea o tensiune constantă, marcată de cuvinte în care prevaleau sunete aspre, dure, energice, precum în „Zang Tumb Tumb (Il bombardamento di Adrianopoli)”:

*„ogni 5 secondi cannoni da assedio sventrare
spazio con un accordo tam-tuuumb
ammutinamento di 500 echi per azzannarlo
sminuzzarlo sparpagliarlo all'infinito
nel centro di quei tam-tuuumb
spiaccicati (ampiezza 50 chilometri quadrati)
balzare scoppi tagli pugni batterie tiro
rapido violenza ferocia regolarita questo
basso grave scandere gli strani folli agitatissimi
acuti della battaglia furia affanno
orecchie occhi
narici aperti attenti
forza che gioia vedere udire fiutare tutto
tutto taratatata delle mitragliatrici strillare
a perdfiato sotto morsi shiafffffi traak-traak
frustate pic-pac-pum-tumb bizzzzarrie*

*salti altezza 200 m. della fucileria
Giù giù in fondo all'orchestra stagni
diguazzare buoi buffali
pungoli carri pluff plaff impen
narsi di cavalli flic flac zing zing sciaaaack
ilari nitriti iiiiii... scalpicii tintinnii 3
battaglioni bulgari in marcia croooc-craaac
[LENTO DUE TEMPI] Sciumi Maritza
o Karvavena croooc-craaac grida delgli
ufficiali sbatacccccchiare come piatttti d'otttttone
pan di qua paack di là cing buuum
cing ciak [PRESTO] ciaciaciaciaciaak
su giù là là intorno in alto attenzione
sulla testa ciaack bello Vampe
vampe*

vampe vamppe

vampe vamppe

vampe ribalta dei forti die-

*vampe
vampe“*

Poetul și teoreticianul era debordant-energic non-stop, sau făcea tot posibilul să pară astfel, inclusiv în discuțiile aprinse, chiar dacă acestea, după prelegerile sale, se prelungeau până spre zorii zilei următoare.

La Petersburg îndrăgise cabaretul „Căinele vagabond”, frecventat, de obicei, de scriitori și reprezentanți ai societății înalte. În genere, în acea perioadă, cabaretul era craterul de vulcan al artelor în proces de explozie, reînnoire, protest, conflict etc., aici, nopțile, perindându-se întregul *secol de argint ruses* – simbolisții deja strâmtorați rău de akmeiști, futuriști, luciști, pictori, actori și, pur și simplu, personaje din „lumea bună”. (Spre deosebire de avangardiștii ruși, care se dispersau în diverse grupări, Marinetti reușise să mențină futurismul italian în unitatea (și unicitatea) sa. Deviza reuniunilor de la „Căinele vagabond” era „Les artistes chez soi” (Artiștii la ei acasă). Iar cei din publicul neimplicat în crearea artei, ce veniseră pur și simplu să privească boema, erau numiți „farmaciști”, trebuind să-și plătească intrarea cam de trei ori mai scump, iar la seara de dans a celebrei Karsavina unii fuseseră „jupuiți” de câte 25 de ruble, ce constituiau o sumă uluitoare, s-ar putea spune. În fine, printre cei care frecventau asiduu „Căinele vagabond” *modernolatria* nu era generală. Cabaretul se deschidea aproape de miezul nopții în strigătele de satisfacție ale celor care așteptau – „Homage! Homage!”, ele constituind formula tradițională de salut și de omagiere în acest local.

La „Căinele vagabond” Marinetti a fost de vreo cinci ori. Prima dată a prezentat o conferință despre diversele curente din literatura franceză, pe care Nikolai Kulbin o găsi extraordinar de interesantă, chiar dacă – regreta el – publicul părea să nu prea înțeleagă multe din cele auzite. Apoi își citea din poemele sale de luptă, ce țineau să reproducă agresivitatea și tumultul războiului. Cineva constata: „Marinetti urlă atât de tare, încât în cadrul ușii apar fețe speriate, – parcă ar fi asistat la clipele când un asin rănit își dă duhul”.

Presa scria că futuriștii ruși, care priviseră cu invidie oaspetele, au fost de-a dreptul molipsiți de temperamentul acestuia și de ingeniozitatea combinațiilor poetice, iar Maiakovski, care trecea drept scandalagiul principal de la „Căinele vagabond”, fuma taciturn, renunțând la comentarii, ceea ce nu era în stilul său.

La cabaret se bea și, bineînțeles, Marinetti nu ducea nici-când paharul la ureche, astfel că, după aproape o săptămână de nopți petrecute la patrupedul vagabond, băutura îl cam moleșise, încât diverselor colombine le venea mai ușor să-l mângâie. Pe scurt, priza la public avusese loc. Interactiv cu sala, interactiv cu unii dintre colegii ruși, cu care discuta, polemiza aprins-vulcanic, însă fără a se ajunge la conflicte și agresivități fizice. (Printre altele, să reamintim că Marinetti trecuse prin câteva dueluri, boxa excelent. Adică, era în conformitate cu punctul trei din „Manifestul futurismului”, publicat în 1909: „Noi vrem să exaltăm mișcarea agresivă, insomnia febrilă, pasul alergător, saltul mortal, palma și pumnul.”) Livșiț remarca din nou malițios: „Marinetti nu a citit nicio prelegere, nu a prezentat nicio comunicare, chiar dacă la orice ceas de zi sau de noapte putea vorbi interminabil despre futurism, care devenise unicul conținut al vieții sale. La „Căinele vagabond” el nu a urcat niciodată pe estradă, ca să-și expună simbolurile credinței sale publicului ce ocupa mesele.” El însuși stătea la masă, golind pahar după pahar, indiferent la toate cele ce se întâmplau la doi pași de dansul. Însă a fost suficient ca cineva să se apropie de pian, scoțând câteva acorduri ce anunțau un tangou, obligatoriu în acel sezon, pentru ca Marinetti să-și revină brusc, spulberându-și somnolența și începându-și un discurs bubuior”. Cum s-ar spune, părea ca și provocat, iar dansul era „în temă”: ziarul „Nov” publicase (pe 28 ianuarie) ultimul din manifestele lansate de Marinetti, „Jos cu tangoul și Parsifal!”, din care italianul cita frecvent la „Căinele vagabond”. „– A poseda o femeie nu înseamnă să te freci de ea, ci să pătrunzi cu corpul în corp! – striga el înfiorător.

– A băga un genunchi între șolduri? Ce naivitate! Dar ce va face al doilea picior? – se adresa el nemijlocit unei tinere perechi încremenite, care era gata să ia prima poziție de tangou” (Benedikt Livșiț).

Dat fiind că atitudinea lui Marinetti față de femeie, în general, era una mai specială, să ne amintim remarca lui Livșiț că, în cabaretul „Căinele vagabond”, italianul ar fi fost alinat de colombinele „tuturor circurilor ambulante”. În alt loc al memoriilor sale „Arcașul cu un ochi și jumătate”, Livșiț povestește: „În camera de hotel a lui Marinetti am observat o grămadă de plicuri nedeschise și l-am întrebat ce fel de corespondență ar fi aceasta.

– Scrisori de la femei, pe care le-am primit aici. Iar la Moscova am avut de două ori mai multe, spuse el nu fără mândrie.

– Și de ce nu le-ați deschis?

– Eu nu cunosc limba rusă, iar ele mai toate scriu în rusește... Ce caracteristic e asta pentru voi, slavonii, și ce mult nu ne seamănă nouă...

– Ce anume „asta”? Și despre cine vorbiți: despre italieni sau despre futuriști?

– Voi, rușii, sunteți niște oameni ciudați, continuă el, fără să răspundă la întrebarea mea. Am observat că dacă vă place o femeie, voi trei ani la rând vă tot cercetați sufletul, cugetați, de o iubiți sau ba, după care alți trei ani vă frământați, de e cazul sau nu să-i spuneți despre asta și cum să o faceți în cel mai reușit mod... După aia vine perioada de logodnă, care vă străduiți să fie de cât mai lungă durată... Iar când, în fine, ajungeți soți și soție, constatați că de fapt iubirea voastră, a ambilor, s-a și spulberat demult și că ați întârziat cu mai bine de zece ani!

– De unde ați luat prostia asta?

– Întreaga voastră literatură e plină de așa ceva... Turgeniev... Tolstoi... Cu totul altfel e la noi... Dacă ne place o femeie, o luăm în automobil, tragem perdelele și în zece minute obținem ceea ce voi râvniți ani la rând.

Ce i s-ar fi putut contrapune acestui patos falic de o sută de cai putere?

Nu l-am contrazis”.

(Circula o caricatură care-l reprezenta pe Marinetti aco-perit de fructe *cu termenul expirat*, cum se spune astăzi, la Milano, și înconjurat de inimi feminine, la Moscova.)

În ce privește (ca să revenim) spusa lui Livșiț că Marinetti nu ar fi prezentat nicio prelegere la „Căinele vagabond” ea pare să fie contrazisă de Boris Pronin (fondatorul respectivului cabaret, participant la mai multe proiecte teatrale ale lui Vsevolod Meyerhold) care, la rândul-i, își amintea că prezența de aproape o săptămână a fondatorului futurismului italian la „Căinele...” a fost una extrem de eclatantă (*strașno iarkaia*) și toți cei care intrau în polemică erau net dominați de Marinetti. Deci, acolo a prezentat amintita deja conferință despre curente din literatura franceză. Iar celebrul poem „Automobilul de cursă” l-a citit de vreo zece ori: „Eu înțeleg prost limba, cu atât mai mult cea poetică, însă în acest poem se simțea mașina de o putere neobișnuită, care gonește pe șosea, apoi, treptat, foarte puternic, își sporește viteza, încât ți se creează impresia că iată-iață va fulgera spre pantele colinelor, desprinzându-se de pământ și zburând în aer”.

Să ne amintim finalul poemului:

*„Udite voi la sua voce, cui la collera; spacca...
la sua voce scoppiante, che abbaia, che abbaia...
e il tuonar de' suoi ferrei polmoni
crrrrrollanti a prrrrecipizio
interrrrminabilmente?...
Accetto la sfida, o mie stelle!...”*

Più presto ancora più presto!...

E senza posa, né riposo

Molla i freni! Non puoi?

Schiàntali, dunque,

che il polso del motore centuplichi i suoi slanci!

Urrrrà! Non più contatti con questa terra immonda!

Io me ne stacco alfine, ed agilmente volo

sull'inebriante fiume degli astri

che si gonfia in piena nel gran letto celeste!”

Inspirația lui Marinetti părea să se transmită generos și unor ziariști care ticluiau reportaje și portretizări demne de atenție. Ziarul „Vecernie izvestia” scria: „După două explozii de magneziu ale fotografiilor, în auditoriu se face înecăcios; oratorul își șterge transpirația de pe față și de pe gât. O batistă e deja udă; poetul scoate o alta; vocea i-a răgușit, astfel că, după o scurtă pauză, poetul își reia lecția, pentru ca să ajungă la punctul culminat de consumare a energiei și să-și citească poemul cu imitațiile onomatopeice ale șuieratului de gloanțe, tăcânitului mitralierelor, exploziei grenadelor, blestemelor și gemetelor răniților, strigătelor victorioase „ura-a-a-a” undeva în mijlocul naturii balcanice”. Virtuoașă fixare jurnalistică, nu?

E de-a dreptul memorabil și portretul în mișcare/ acțiune pe care i-l schițează Benedikt Livșiț: „Gesticularea – nu ar fi cel mai potrivit cuvânt pentru aceste mișcări repezi-fulgerătoare, în perindarea lor accelerată, ca în filmele date cu rapidul de un mecanic ce a cam băut. Parcă demonstrând prin propriu exemplu posibilitățile noii mecanici, Marinetti se dedubla, aruncându-și mâinile și picioarele în părți, lovind cu pumnul în pupitrul, mătăhăind din cap, lucind cu pupilele, rânjindu-și dinții, înghițind un pahar după altul de apă, fără a se opri măcar pentru o secundă, ca să-și mai tragă sufletul. Sudoarea se rostogolea ca grindina pe fața lui măslinie, mustățile belicoase *à la* Vilhelm deja nu mai stăteau țâpoi, gulerul se fleșcăise, pierzându-și orice formă, însă el continua să împoaște auditoriul cu focul de mitralieră al frazelor pârâitoare, în care

lenta perioadă romantică era sfârșită la fiecare pas de exploziile onomatopeelor.

Acest dans de șaman, această expansiune irezistibilă a mișcărilor corporale, acest asurzitor foc de artificii verbal eu le comparăm cu gestul zgârcit al bătrâneștii mâini roz-liliachii, în care Verharn (cu un an înainte, vizitase și el Rusia, *n.m.*) știa să pună pasiunea temperată a adâncilor trăiri și forța strunită a gândului măreț. Și în timp ce psihopații petersburghezi scrutau trăsăturile ireproșabile ale chipului italianului, în gândul meu compuneam epistole de dragoste, în care eumenidele, probabil, vedeau o pedeapsă meritată pentru misogin, iar cronicarii ziarelor își treceau în carnete divagațiile originale despre temperamentul efervescent al meridionalului, eu gândindu-mă cu totul la altceva – la sentimentul polisului, atât de antipatic nouă, rușilor, dar pe care îl exprimați atât de plenar chipul și spiritul lui Marinetti.

La catedră își făcea de cap un milanez, care considera sincer că orașul său natal e buricul universului. Nimeni nu avea dreptul să fie indiferent la destinele polisului Milan, deoarece acestea erau chiar destinele umanității. Tocmai credința fanatică în misiunea universală a polisului, identificat cu patria, îi permitea conducătorului futurismului italian, urcat pe coturni, arborându-și o mască tragică, să le impună la două continente propriile chestiuni casnice și totuși să nu pară prea de tot ridicol.

Căutând explicațiile excepționalului succes al lui Marinetti, presa apelează la psiho-sociologie: „Eroii sunt creați de gloată. Dar cine nu știe că fiecare dintre noi, odată ajuns parte a gloatei, simte o nouă putere strașnică? Precum o scânteie, noi aprindem vecinul. Mișcările noastre sufletești – admirația, nemulțumirea – i se transmit și lui... Și când în fața gloatei se află un orator înzestrat, temerar, cunoscător al psihologiei de sclav a gloatei, a istericii ei sensibilități, când lui îi place ceea ce vorbește, nu doar în interior, ci și în voce și gest, – el poate cuceri gloata, ca pe un instrument docil“ („Novi“).

Dacă Marinetti își exprima fâțiș, apăsător retoric, convingerile naționaliste, militariste, futuristii ruși, atinși și ei cât de cât de naționalism, patriotism-slavofilism, nu exacerbau, nu trâmbeau aceste elemente, ci le tănuiau în firea lor de tineri revoltați. Deoarece, spre deosebire de marinettism, ceea ce se înțelegea prin *budetleanstvo* (futurismul rus), remarcă Benedikt Livșiț, „nu constituia o viziune încheiată...“

Pe 11 februarie 1914, futuristii ruși, oponenți ai năvalnicului oaspete italian, s-au întrunit în sala Bisericii suedeze la seara cu genericul „Răspunsul nostru lui Marinetti“, la care B. Livșiț a prezentat comunicarea „Futurismul italian și cel rus; relațiile dintre ele“ (peste ani, tezele din el au apărut cu titlul „Noi și Occidentul“). Însuși autorul, în volumul memorialistic „Arcașul cu un ochi și jumătate“, avea să facă următoarea esențializare a atitudinilor sale: „Comunicarea mea poate că și greșea la capitolul argumentărilor convingătoare, însă una din calitățile ei nu putea fi trecută cu vederea: teoria rasială a artei, pe care mă bazam atunci, în tratarea mea obținuse o configurație destul de simptomatică.

E drept că acea „poziționare estică“ avea un caracter destul de metafizic. Asemenea lui Hlebnikov, eu operam cu noțiunile de Orient și Occident destul de abstract, atribuind unor categorii convenționale calități necondiționate, văzând ieșirea din situație prin coliziunea înghițirii Occidentului de către Orient.

Acești poli ai culturii nu aveau semnamente teritoriale: în obscuritatea lor lipsea nucleul unor formațiuni statale concrete, ei erau privați de hotărniciri spațiale, compunându-se din oarecare elemente cosmologice.

...Însă tremurul nervos, erupt în aplauzele sălii (aceasta au remarcat ziarele), căreia îi căzuse tronul la inimă apelul meu „de a ne recunoaște drept asiatici și a scăpa de jugul Europei“, vorbea despre faptul că în mințile noastre deja începuseră a

se chema între ei „demonii surdomuți“ (ca prevestitori ai războiului ce se apropia – *n.m.*), comunicând bâlbâit prin antitezele teoriilor „rasiale“.

Marinetti s-a aflat în Rusia în perioada 26 ianuarie – 17 februarie 1914, prelungindu-și cu mult turneul, față de planul inițial. I-o fi plăcut această țară care i se părea de-a dreptul criptică, enigmatică? Pentru a afla asta, ar trebui cercetată presa italiană de acum o sută de ani, unde, probabil, există și mărturii ale protagonistului acestui eseu. Chiar dacă la reîntoarcerea sa în patrie Marinetti afirmase că rușii nu ar fi decât niște *pseudofuturiști* care trăiesc mai mult la *plusquamperfectum* decât la *futurum*, nu se poate spune că discuțiile și confruntările de la Sankt-Petersburg (în perioada 1-8 februarie) au trecut fără rezultate practice – în baza lor Marinetti a elaborat două manifeste în care, pe de o parte, aprofunda ideea referitoare la componentele vizuale, teoretiza despre uzul expresiv și abstract al tipografiei/ tipograficului și uzurparea scriiturii în analogiile desenate, pe de altă parte opinând despre componenta fonetică, distrusă de onomatopeea realistă și onomatopeea complexă, abstracto-analogică.

Un element implicit al răspunsului la întrebarea de mai sus l-ar putea oferi și faptul că, în una din nopțile de la cabaretul „Căinele vagabond“, Marinetti îi propusese lui Nikolai Kulbin, cel care era responsabil de turneu, să se înfrățească, ceea ce au și făcut printr-un ritual sumar și simbolic. (Cu altă ocazie, într-o atmosferă propice destinderii și simpatilor mutuale, Kulbin, spre satisfacția lui Marinetti, remarcase că inițialele numelui acestuia se conțin în noțiunea **FuTurisM**, ceea ce părea emblematic, predestinat...)

Există temei pentru a vorbi de unele rezultate sau doar de unele efecte ale vizitei lui Filippo Tommaso Marinetti în Rusia? În primul rând, originalitatea futurismului (budetleanismului) rus era de necontestat și nu ar fi putut fi „derutată, alterată“ de originalitatea avangardismului italian. Însă un lucru era cert: în dezvoltarea de mai departe a futurismului rus Marinetti ar fi avut un anumit rol de catalizator, dimpreună cu ansamblul innoitor al artelor italiene oferindu-i creației septentrionale moderne un nou impuls întru păstrarea propriei identități culturale, spirituale, estetice.

Tot la rezultate-efecte (mutuale!) trebuie menționat că, în pofida atitudinii recalcitrante a unor confrăți-futuriști din Sankt-Petersburg, Rusia îl inspirase – în avans! – pe Marinetti, care se gândea să revină pe malurile râurilor Moscova și Neva în luna noiembrie a aceluiași an 1914, deja împreună cu prietenii și colegii săi, poeți, pictori, muzicieni italieni. Se gândea să organizeze la Moscova o expoziție de artă plastică (pictură, sculptură), dar să prezinte și „muzica zgomotelor“ în concertele unei orchestre futuriste, alcătuită din optsprezece instrumente muzicale noi, inventate de Pratella. Însă toate acestea nu aveau să se întâmple, din diverse motive, dintre care nu trebuie exclusă nici definitivă convingere a lui Marinetti în zădărniciile tentativelor de a colabora cu colegii ruși, care percepeau futurismul într-un mod mult mai particular.

Pe de altă parte, după plecarea intempestivului, fulminantului italian, pe alocuri și în firea unora, își venea în fire... orgoliul rusesc, cum i se întâmplă și lui Ia. Tugendhold care, în articolul „Futurismul întârziat“, scria în ziarul „Reci“: „Napoleon nu a ținut cont de zăpezile rusești. Marinetti nu a ținut cont de amploarea psihologiei rusești... Din acest motiv s-a și întâmplat ca futurismul lui Marinetti să pară la noi unul în tărziu a t. Tineretul e decepționat, burjuii (inclusiv acei „bătrânei“ care, precum spune însuși Marinetti, sunt în eroare chiar și atunci când au dreptate) – entuziasmați. Într-adevăr, astăzi nu ne mai poți uimi cu nimic, pentru că noi înșine am văzut atâtea, nu doar din astea. Newtonii noștri autohtoni deja l-au și întrecut pe Marinetti în ce privește „stângismul“.

Și totuși, dincolo de eterna problemă a priorităților (oarecum un sinonim al protocronismului), dincolo de paralelismele antitetice „asemănări – diferențe”, originalitate – influențe, chiar la distanță de un secol răzbat spre contemporaneitatea mereu în avansare percuțiile de ecou ale celui turneu (și... turnir) marinettian, constatându-se că el s-a înscris în istorie și a fost reținut de aceasta drept fenomen memorabil, „cu bătaie lungă”. Astfel că, peste aproape un secol, un contemporan de-al nostru concluzionează obiectiv: „Iar lecția pe care ne-a dat-o Marinetti nu a trecut fără urmă. Noi am avut nevoie de italian, pentru ca să ne convingem de propria originalitate. Iar în acest proces jurnalismul rus a avut un rol principal, punând accentele, determinând prioritățile...” (Natalia Aleksinskaia, *Analele Universității din Moscova: „Jurnalistica”* – 2003).

Și totuși, a doua vizită a lui Marinetti în Rusia a avut loc, chiar dacă nu peste zece luni, cum se gândea futuristul/ viitoristul în ianuarie 1914, ci peste 28 de ani! Situații dramatice, de război crunt, pe frontul de la Stalingrad. Și dacă unele mijloace de informare rusești mai vehiculează și azi varianta de legendă, conform căreia sexagenarul Filippo Tommaso Marinetti ar fi căzut prizonier, murind undeva dincolo de Ural în anul 1944, realitatea a fost cu totul alta.

Într-o variantă italiană, la 20 iulie 1942 Marinetti se înscrie voluntar (la vârsta lui înaintată procedea exact ca în tinerețe: a se înscrie voluntar în război!), cică chiar luptând în efectivele trupelor de pe Don, însă, după patru luni, este repatriat din cauza bolii. Și ce-a făcut în acest răstimp pe front dl Marinetti, cel născut în 1876? Un izvor italian presupune: „Pare che facesse scavare buche ai suoi ardit per contrastare l'avanzata dei carri armati sovietici”. („Se pare că el săpa fortificații/ gropi, pentru a împiedica avansarea tancurilor sovietice”).

O altă versiune susține că în toamna anului 1942 fondatorul/ declanșatorul futurismului italian sosește pe Frontul de la Stalingrad pentru a inspecta Armata a 4-a a țării sale, dar și într-un turneu cu genericul „Poesia armată”, celebrând forțele beligerante ale Axei.

Cu șase ani în urmă, fusese voluntar în războiul din Etiopia (1936), experiențele sale de pe front fiind povestite în „Il poema della Divisione „28 ottobre” (1937).

Experiența acestei a doua vizite în Rusia aveau să aibă consecințe fatale. După ce, la sfârșitul anului 1942, se întoarce, obosit și bolnav, în Italia, Marinetti mai scrie unele opere cu caracter memorialistic, printre care „La grande Milano tradizionale e futurista”.

În septembrie 1944, la Veneția, pe când se afla în convalescență după o operație impusă de oboseala cauzată de condițiile de pe front, el i-a dat pictorului și scriitorului futurist Giovanni Acquaviva (1900–1972) ultimul său manifest, intitulat „La Patriarte” [probabil, cu aluzia la „La Pariarca” (Patriarhul)], în care pleda pentru înnoirea artei prin sinteze expresive. În octombrie 1944, se stabilește la Bellagio di Como, unde este numit responsabil de păstrarea arhivei Academiei Italiene, care fusese dizolvată. La 2 decembrie 1944, în Hotelul Excelsior, suferă un atac de cord, cu câteva clipe înainte scriindu-și ultima pagină din viață „Quarto d'ora di poesia della X Mas” („Un sfert de oră din poezia lui X Mas”). Peste trei zile, la Milano, i-au fost organizate funeralii de stat, decretate de Mussolini, slujba de pomenire având loc la Biserica Sfântul Mormânt cu participare multor cetățeni, în pofida fricii față de frecvențele bombardamente anglo-americane.

În fine, experiența de pe frontul rusesc este oglindită în narațiunea-romanță postumă, „Originalità russa di masse distanze radiocuari” (titlu futurist dificil de tradus; poate – „Originalitatea rusă a masei radiocardice?”), considerată „una pagina importante alla conoscenza di una delle figure più significative dell'avanguardia letteraria europea”. Despre această

operă marinettiană nu s-a știut până în anul 1996, când a fost descoperită în arhivele Universității americane din Yale care procurase manuscrisul la sfârșitul anilor '70 după moartea văduvei scriitorului, Benedetta Cappa. În variantă tipărită, romanul are 150 de pagini.

Marinetti – poetul, teoreticianul avangardist, dar și universitarul celebru nu doar în Italia – l-ar fi fost scris, probabil, în anul 1942. E o narațiune fără urme de război în ea, fără propagandă și politică agresive. Exegeții au remarcat seninătatea, luminozitatea acestei proze, densă în simboluri, fremătând de melancolie și de solitudine chinuitoare. În felul ei, ar fi o scriitură a distorsiunilor, dar care nu poate să nu lase să iasă în evidență mâna maestrului, tenacitatea de a *potrivi cuvintele*. E un limbaj și o viziune noi, într-o curgere liberă, fără semne de punctuație, cu toate verbele doar la infinit.

Să reproducem, în original, unele spicuiuri din acest text, suficiente, cred, pentru a crea o impresie despre calitățile sale:

„*In realtà mercé gli elastici incalcolabili caloriferi tubolari d'ottone massiccio del sole che addenta golosamente l'insipida monotonia delle colline...*”; despre femeile ruse: „*violento fruscio d'erba passo vispo erotico da scolaretta in ritardo mi sfiora diretta all'isba la studentessa di Kiev conosciuta nell'accampamento sotto il nome di Vera Globulowa....Vieni Marinetti dice il generale che la studentessa è entusiasta dei tuoi versi.....il venticello che non ha nulla di siberiano napoletaneggia i sui tepori mentre contadine guazzanti scultori architetti a gambone rosse impolpano di un polentone di argilla e stercio.... Mio passato di gloria, ...soccorrimi risorgendo nella tua palpitante vita con le febbrili smanie di tante braccia femminili ed erano tutte belle quelle donne accese di languore e voluttà.....Nuda nuda devi essere nuda poiché sei perfetta o mia Czarina..... Ti rivoglio sensualissima danzatrice dell'Opera e come facesti concedimi ancor più di quanto prometti tu che hai le curve benigne e le suadenti anche evasive che gareggiano con quelle di questo fiume o donna russa....*

„*Con l'odore di vaniglia e gelsomino del suo petto respirante Violetta Frescodanza staccandosi dal cartone quadrato vive ingrandendosi a statura umana fascino snello quasi spirale della sua femminilità*

„*Per quanto generose ed ineffabili talvolta affettuosamente materne le contadine russe bovine o porcine non mi rassicurano sul dubbioso incalzante pericolo di questa alba fredda in terra straniera*

„*Siamo stati molto calunniati noi italiani come brutaloni e sanguinari*

„*Ora si ricredono e qualsiasi ufficiale è accolto e l'amore si svolge sotto lo sguardo della madre o della sorella*

„*Il buio assolve tutto anche la fecondazione...*”

Adnotarea italiană la una din edițiile romanului menționează că el e plin de diverse mirozine, arome; mirosuri străine, esențe, produse chimice, benzină etc. Apoi masele de prizonieri descrise magistral ca pe niște fluvii biblice autopropulsate. Turațiile elicelor de avion salvatoare din urgie. Și din nou femei, multe femei, și dragoste, dragoste din abundență. Concluzia: e cartea unui italian îndrăgostit de Rusia, inamică în război, dar prietenă în artă, în literatură și vecină întru sensibilități și trăiri umane comune. O carte care contează în referințele la mișcarea futuristă europeană. „Un libro che ci propina una teoria sull'arte e sulla vita da cui occorre prendere le distanze, ma di innegabile suggestione stilistica ed esistenziale. Un libro reperto storico e artistico su cui sarebbe opportuno fare più luce” (Rudy Maletti).

În genere, mai e de făcut lumină nu numai în scrisul, ci și în destinul lui Filippo Tommaso Marinetti care, precum am văzut, a lăsat în urma sa multe necunoscute, unele dintre care sunt eminamente înrudite cu mitul.

Isaiah Berlin. *Gânditori ruși*

Părinți și copii Turgheniev și dilema liberală

„Constat că nu înțelegeți prea bine publicul rus. Caracterul acestuia este determinat de condiția societății ruse, care ține încătușate înăuntrul său forțe proaspete, libere, clo-cotitoare, gata să izbucnească; însă, strivite de represiunea dură și incapabile să se reverse, acestea induc o stare apăsătoare, de deprimare plină de amărăciune, apatică. Doar în literatură, în pofida cenzurii noastre tătare, mai există urme de viață și progres. Acesta este motivul pentru care vocația de scriitor se bucură de atât respect în rîndurile noastre, de aceea succesul literar este atât de ușor aici, chiar și atunci când există mai puțin talent... De aceea, mai ales printre noi, se acordă, în general, atenție... oricărei manifestări a așa-numitului curent liberal, oricît de sărace ar fi înzeestrările autorului... Publicul... vede în scriitorii ruși singurii săi conducători, apărători și salvatori de autocrația întunecată, ortodoxie și modul de viață național...” Vissarion Belinski (Scrisoare deschisă către Gogol, 15 July 1847)

În ziua de 9 octombrie, 1883, Ivan Turghieniev a fost înmormîntat, așa cum dorise, la Sankt-Petersburg, lângă mormîntul unui prieten admirat, criticul Vissarion Belinski. Trupul său neînsuflit fusese adus de la Paris, după o scurtă ceremonie oficiată în apropiere de Gare du Nord, la care Ernest Renan și Edmond About rostiseră discursuri potrivite ocaziei. Mitingul de doliu s-a desfășurat în prezența unor reprezentanți ai Guvernului Imperial, ai intelighenției și ai organizațiilor de muncitori, fiind, poate, prima și ultima ocazie când aceste grupări s-au întîlnit, în condiții pașnice, în Rusia. Erau vremuri tulburi. Valul de acte de terorism culminase cu asasinarea, cu doi ani înainte, a țarului Alexandru II; capii conspirației fuseseră executați prin spînzurare sau exilați în Siberia, însă starea de neliniște accentuată nu se potolise, mai ales în rîndurile studenților. Guvernul se temea ca procesiunea funebră să nu se transforme într-o demonstrație politică. Presa primise o circulară secretă de la Ministerul Afacerilor Interne, prin care i se indica să publice doar informații oficiale despre funeralii, fără a menționa prezența acelor instrucțiuni. Nici conducerii orașului Petersburg, nici organizațiilor muncitorești nu li s-a permis să se identifice prin inscripții pe coroane. O adunare literară la care Tolstoi urma să vorbească despre vechiul său prieten și rival fusese anulată printr-un ordin al guvernului. În timpul procesiunii funereare s-a distribuit o foaie volantă cu un conținut revoluționar, însă oficialitățile nu luaseră act oficial în legătura cu aceasta și totul părea să fi trecut fără incidente. Însă aceste măsuri de precauție, ca și atmosfera apăsătoare în care s-a desfășurat înmormîntarea, i-ar putea surprinde pe cei care vād în Turghieniev un fel de Henry James sau George Moore ori Maurice Baring, așa cum, probabil, îl vād majoritatea cititorilor săi în prezent: autorul unor frumoase texte de proză lirică, de idile nostalgice din viața la țară, poetul elegiac al farmecului decadent al cuiburilor de nobili, al conacelor în ruină, cu locuitorii lor incababili de acțiune, însă foarte atrăgători, incomparabilul povestitor înzestrat cu minunatul har al descrierii nuanțelor de stare și simțire, al poeziei naturii și a iubirii, daruri care i-au asigurat un loc

printre scriitorii de prim rang ai timpului său. În memoriile franceze din epoca respectivă, Turgheniev apare ca *le doux géant*, cum l-a numit prietenul său Edmond de Goncourt, uriașul cel bun, blând, fermecător, infinit agreabil, un interlocutor minunat, poreclit de unii dintre amicii săi ruși „Sirena”, admirat, însă lipsit de forță.

„Un Bărbat între două vârste unui Tînăr: „Sunteți găunoși“.

[Dintr-o conversație contemporană]

Aceasta este tema unui romanului celebru, extrem de interesant din punct de vedere politic, *Părinți și copii*. A fost o încercare de a conferi substanță imaginii pe care o avea Turgheniev despre oamenii noi, a căror prezență misterioasă, implacabilă, declara el, o simțea în jurul său pretutindeni și care îi trezea sentimente greu analizabile. „Era”, scria el într-o scrisoare adresată unui prieten, „te rog să nu râzi, un fel de *fatum*, ceva mai puternic decât autorul însuși, ceva independent de el. Nu știu decât un lucru, că am început fără vreo idee preconcepută sau „tendință”; am scris cu naivitate, mirându-mă parcă și eu însumi de ce ieșea”. Turgheniev spunea că figura centrală a romanului, Bazarov, a fost modelată în mare parte după un medic pe care îl întîlnise într-un tren din Rusia. Însă Bazarov are și câteva trăsături ale lui Belinski. Asemenea acestuia, este fiul unui medic militar sărac, are bruschetea lui Belinski, directitudinea lui, intoleranța, ușurința cu care acesta exploda la orice semn de ipocrizie, solemnitate, de pretenții și pompozitate, sau la atitudinea evaziv liberală. Există în Bazarov, în pofida negării lui Turgheniev, ceva din antiestetismul feroce, militant al lui Dubroliubov. Tema centrală a romanului este confruntarea dintre bătrâni și tineri, dintre liberali și radicali, civilizația tradițională și pozitivismul nou, brutal, care nu are nevoie de nimic altceva decât de cele trebuincioase omului rațional.

Bazarov, un tînăr cercetător în domeniul medical, este invitat de un coleg student și discipol, Arkadi Kirsanov, la casa de la țară a tatălui acestuia. Nikolai Kirsanov, tatăl, este un nobil de țară blând, amabil, modest, care iubește poezia și natura și care îl salută pe scipitorul prieten al fiului său cu o curtoazie emoționantă. În aceeași casă mai locuiește și fratele lui Nikolai Kirsanov, Pavel, un ofițer de armată în rezervă, îmbrăcat cu grijă, un dandy de modă veche, superficial, plin de pompozitate, cândva o mică celebritate a saloanelor din capitală, care își duce viața într-un plictis elegant, iritat. Bazarov simte în acesta un dușman și se amuză descriindu-se pe sine și pe aliații săi ca „nihi-liști”, voind să spună prin aceasta nimic mai mult decât că el, asemenea celor ce gîndesc ca dînsul, respinge tot ceea ce nu poate fi determinat prin metodele raționale ale științelor naturale. Singurul lucru care contează este adevărul: ceea ce nu poate fi determinat prin observare și experiment este inutil, un balast nociv, „fleacuri romantice” pe care un om inteligent le va elimina fără milă. În această grămadă de absurd irațional Bazarov include și tot ceea ce este impalpabil, ce nu se poate reduce la măsurarea cantitativă, literatura și filosofia, frumusețea artei și frumusețea naturii, tradiția și autoritatea, religia și intuiția, păreri necriticate ale conservatorilor și liberalilor, ale popu-

liștilor și socialiștilor, ale moșierilor și iobagilor. El crede în putere, în forța voiei, energie, utilitate, muncă, în critica nemiloasă a tot ceea ce există. Vrea să smulgă măștile, să arunce în aer toate principiile și normele acceptate. Numai faptele irefutabile, numai cunoștințele utile contează. Bazarov intră aproape imediat în conflict cu Pavel Kirsanov, un om susceptibil și convențional. (...)

Aprigul și înflăcăratul revoluționar Bakunin, care tocmai scăpase din Siberia la Londra, spunea undeva, aproximativ în acești termeni, următoarele: întreaga structură putredă, vechea lume coruptă trebuie rasă de pe fața pământului înainte de a construi ceva peste ea; ce va fi acel ceva despre care noi nu știm; noi suntem revoluționari, treaba noastră este să demolăm.

Omul nou, curățat de infecția unei lumi de leneși și exploatare și falsele ei valori va ști ce să facă. Anarhistul francez Georges Sorel îl cita undeva pe Marx, care a spus că „Oricine face planuri pentru ce va fi după revoluție este un reacționar.” Aceasta a depășit poziția criticilor radicali ai lui Turgheniev de la „Contemporanul”, care aveau un cu totul alt fel de program, erau populiști democrați. Însă credința în lume îi pare lui Bazarov la fel de irațională ca și celelalte „fleacuri romantice”. (...) „Țăranii noștri”, declară el, „sunt gata să se fure pe ei înșiși pentru ca să se îmbete criță la birt.” Datoria de căpătâi a omului este aceea de a-și dezvolta propriile sale forțe, de a fi puternic, rațional, de a crea o societate în care alți oameni raționali să poată respira, trăi și învăța. Discipolul său blând Arkadi îi dă de înțeles că ideal ar fi dacă toți țăranii ar trăi într-o izbă cu pereți văruiți, ca starostele satului. „Am ajuns să-l disprețuiesc pe acest...țăram”. spune Bazarov, „trebuie să muncesc pe rupe pentru el, iar el nici măcar nu-mi mulțumește; oricum, la ce-mi servesc mulțumirile lui? El va continua să trăiască în izba lui văruiță, în timp ce din mine vor crește buruieni...” Arkadi este zguduit de acest fel de vorbi. Dar aceasta este vocea noului egoism materialist, feroce, lipsit de rușine. Cu toate acestea Bazarov se simte în largul său cu țăranii, iar aceștia sunt spontani cu el, chiar dacă îl consideră un nobil puțin ciudat. Bazarov își petrece după-amiaza făcând disecții pe broaște. „Un bun chimist”, îi spune el gazdei sale derutate, „este de douăzeci de ori mai util decât orice poet.” (...)

Pavel Kirsanov respinge aceasta cu dispreț, iar nepotul său Arkadi nu poate nici el să accepte, până la urmă. „Nu sunteți făcuți pentru viața noastră dură, amară, singuratică”, îi spune Bazarov, „nu sunteți insolenți, răutăcioși, nu aveți decât curajul, impulsivitatea tinereții, iar aceasta nu servește defel cauzei noastre. Cei ca voi, nobilimea de țară, nu pot trece peste nobila umilitate, nobila indignare, iar acestea-s niște fleacuri. Voi nu vreți să luptați, de pildă, însă vă credeți teribili. Noi vrem să luptăm... (...) Ești un om cumsecade, însă, cu toate acestea, nu ești decât un băiat liberal frumos educat...”

Bazarov, a spus cineva, este primul bolșevic; chiar dacă nu este un socialist, în această afirmație există un dram de adevăr. El dorește schimbări radicale și nu se ferește de forța brutală. Bătrânul dandy Pavel Kirsanov protestează: „Fortă? Există forță și printre calmăcii și mongolii sălbatici...” (...) La sfârșit, Bazarov se îndrăgostește, împotriva tuturor principiilor sale, de o frumoasă din lumea bună, rece, inteligentă, ea îl refuză, el suferă și, la scurt timp după aceea, moare ca urmare a unei infecții căpătate în timpul unei disecții pe un cadavru dintr-o sală de morgă de la țară. Moare cu stoicism, întrebându-se dacă țara lui are nevoie

de el și de oameni ca dânsul. Îl plâng cu amărăciune părinții săi iubitori, bătrâni și sărmani. Bazarov moare învins de soartă, nu dintr-un defect al voinței sau intelectului său. „L-am creat”, îi scria mai târziu Turgheniev unui tânăr student, „ca pe o figură sumbră, sălbatică, uriașă, pe jumătate ieșită din pământ, puternic, rău și incomod, onest, însă condamnat la distrugere fiindcă stă în continuare în poarta spre viitor...”

Părinți și copii a fost publicat în primăvara anului 1862, stârnind cea mai mare furtună printre cititorii de carte ruși înainte ca și de atunci încolo. Ce reprezenta Bazarov? Cum trebuia înțeles? Era el oare o figură pozitivă sau una negativă? Un erou sau un demon? Tânăr, îndrăzneț, inteligent, puternic, a aruncat povara trecutului, neputința melancolică a „omului de prisos” care se zbate în zadar lovindu-se gratiile închisorii – societatea rusă. (...)

Acești ruși credeau în civilizația europeană așa cum cred niște convertiți în credința la care tocmai au trecut. Nu puteau găsi forțe să se gândească la posibilitatea, și cu atât mai puțin, să sancționeze distrugerea a mult din ceea ce li se părea că are o valoare incalculabilă pentru toți oamenii din trecut, chiar și pentru trecutul țarist. Prinși între două armate, le-au denunțat pe ambele, și-au repetat cuvinte blânde, pline de rațiune, fără a avea prea multe speranțe de a fi auziți de vreuna din părți. Au rămas cu obstinație reformiști și non-revoluționari. Mulți sufereau de forme complexe de vinovăție: simpatizau mai profund cu scopurile de la stânga lor, însă, disprețuiau de radicali, încercau să pună sub semnul întrebării, ca niște ființe autocritice înzestrate cu o gândire liberă, validitatea propriilor lor poziții; s-au îndoit, s-au mirat, s-au simțit ispitiți, din când în când, să arunce peste bord principiile iluministe și să-și afle liniștea prin convertirea la credința revoluționară, înainte de toate, prin supunerea în fața dominației zeloșilor. Patul comod al dogmei i-ar fi salvat, la urma urmei, de plăgile propriilor lor nesiguranțe, de suspiciunea teribilă față de gândul că soluțiile simple ale extremei stângi ar fi putut fi, în cele din urmă, iraționale și la fel de represive ca și naționalismul, elitismul sau misticismul dreptei. Mai mult, în ciuda tuturor neajunsurilor sale, li se părea în continuare că stânga reprezintă o credință mai umană decât dreapta încremenită, birocratică, fără suflet, doar și pentru simplul motiv că este întotdeauna mai bine să fii de partea celor persecutați decât de cea a persecutorilor. Însă exista o convingere pe care ei nu au abandonat-o în nici o situație: știau că răul înseamnă distrugerea scopurilor bune. Știau cum să innăbușe libertățile existente, obiceiurile civilizate, comportamentul rațional, să le abolească astăzi, iar credința că, asemenea păsării Phoenix, se vor ridica într-o formă mai pură și mai plină de glorie mâine avea să cadă într-o cursă, o amăgire teribilă. Herzen îi spunea vechiului său prieten, anarhistul Bakunin, în anul 1869, că, pentru a-i ordona intelectului să se oprească deoarece roadele acestuia ar fi putut fi folosite într-un mod greșit de către dușman, a pune sub arest știința, inventivitatea, progresul rațiunii până la purificarea oamenilor de focurile revoluției totale, până când „vom fi liberi” nu era decât o eroare autodistructivă. „Inteligența nu poate fi oprită”, scria Herzen în ultimul, magnificul său eseu, „fiindcă majoritatea este lipsită de înțelegere, în timp ce minoritatea o folosește în scopuri rele... Strigătele desperate de a închide cărțile, de a abandona știința și de a merge la luptă, distrugere e lipsită de sens, aceasta este cea mai violentă și păgubitoare formă de demagogie. Îi va urma o erupție de patimi din-

tre cele mai sălbatice... Nu cred în seriozitatea oamenilor care preferă forța și distrugerea brutală evoluției și ajungerii la niște înțelegeri..." și apoi, într-o frază de care puțin își aduc aminte: „Oamenilor trebuie mai întâi să li le deschidă ochii, nu să li se scoată.” Bakunin declarase că înainte de toate trebuie curățat terenul, apoi rămâne de văzut. Aceasta i-a adus lui Herzen un gust al secolelor întinate de barbarie. Prin aceasta el a vorbit pentru întreaga sa generație din Rusia. Același lucru îl simțea și scria Turgheniev în ultimii douăzeci de ani de viață. Declara că este european, cultura occidentală era singura cultură pe care o știa, stindarul sub care marșase în tinerețe continua să fie stindarul său. Purtătorul său de cuvânt este Potugin din romanul *Fum*, atunci când spune următoarele: „Sunt devotat Europei, sau, ca să spun mai exact... civilizației... acest cuvânt este pur și sacru, în timp ce altele, „popor”, de exemplu, sau, da... „glorie” miroase a sânge”. Condamnarea de către Turgheniev a misticismului politic și a iraționalismului, populist și slavofil, conservativ sau anarhist, a rămas absolută.

Însă lipsiți de acesta, acești „oameni ai anilor 40” erau mai puțin siguri. Să susțină excesele stângii era în răspăr cu civilizația, însă a merge împotriva ei sau chiar a rămâne indiferent la soarta ei, a o abandona forțelor de reacție părea ceva și mai puțin imaginabil. Adepții moderației sperau, împotriva oricărei evidențe, că antiintellectualismul feroce care, îi spuneau liberalii din Rusia lui Turgheniev, se răspânda ca o boală contagioasă în rândul tinerilor, disprețul față de pictură, muzică, cărți, terorismul politic care se intensifica erau excese trecătoare datorate lipsei de maturitate și educație, că erau rezultatele unei îndelungi frustrări și că vor dispărea odată ce presiunile pe care le-au generat vor fi eliminate. În consecință, găseau aceseori explicații pentru limbajul și actele de violență ale extremei stângi, continuând să susțină penibila alianță.

Acest conflict dureros, care a devenit dilema permanentă a liberalilor ruși timp de o jumătate de secol, a crescut acum la scara întregii lumii. Să fie clar: nu Bazarovii sunt susținătorii rebeliunii din zilele noastre. Într-un fel, Bazarovii au câștigat. Înaintarea victorioasă a metodelor cantitative, credința în organizarea vieții umane prin gestionare tehnologică, faptul de a te baza doar pe calcularea consecințelor utilitariste în evaluarea politicilor ce afectează marea majoritate a oamenilor, acesta este Bazarov, nu Kirsanovii. Triumfurile aritmeticii morale impasibile a avantajului eficienței economice, care scutește de remușcări persoanele decente, fiindcă cei cărora acestea le aplică calculele, niște ființe care trăiesc, suferă și mor ca niște indivizi concreți, nu sunt considerate entități. În zilele noastre, acesta este tipic mai mult pentru *establishment* decât pentru opoziție. Suspiciunea față de tot ceea ce este calitate, imprecis, neanalizabil, însă prețios pentru om, și aruncarea acestora în grămada de gunoi învechit, intuitiv, preștiințific a lui Bazarov a trezit, printr-un straniu paradox, atât în dreapta anti-raționalistă cât și în stânga iraționalistă, o opoziție la fel de vehementă față de establishmentul tehnocratic de centru. Din perspectivele lor diferite, extrema stângă și extrema dreaptă văd asemenea eforturi de raționalizare a vieții sociale ca pe o amenințare teribilă pentru ceea ce ambele părți consideră valorile umane cele mai profunde. Dacă Turgheniev ar fi trăit în zilele noastre, tinerii radicali pe care ar fi dorit să-i descrie și poate să le facă plăcere ar fi fost cei care doresc să-i salveze pe oameni de sub stăpânirea chiar a respectivilor „sofiști, economiști

și oameni care calculează” a a căror apariție o deplângea Burke, a celor care ignoră sau disprețuiesc ceea ce reprezintă oamenii și lucrurile (valorile) care dau conținut vieții lor. Noii insurgenți ai vremurilor noastre preferă, atât timp cât se pot mobiliza să aibă o coerență, ceva, un fel de specie vagă a vechii legi naturale. Ei doresc să construiască o societate în care unii îi tratează pe alții ca pe niște ființe umane având unica pretenție a exprimării de sine, oricât de indisciplinată și sălbatică, nu ca pe niște unități de producție și de consum dintr-un mecanism centralizat la scara întregii lumi. Urmașii lui Bazarov au câștigat, iar descendenții „oamenilor de prisos”, învinși, disprețuiți, urmașii lui Rudin și ai Kirsanovilor și Nejdanovilor, ai studenților confuzi, jalnici și patetici și ai medicilor ratați, cinici, care pregătesc în prezent baricade revoluționare. Însă similitudinea cu impasul lui Turgheniev se păstrează: rebelii moderni consideră, asemenea lui Bazarov și Pisarev și Bakunin, că prima cerință este măturarea, distrugerea totală a sistemului prezent, iar restul nu-i privește. Viitorul trebuie să aibă singur grijă de sine. Mai bine anarhie decât închisoare, nu există nimic între cele două. Acest strigăt violent se întâlnește cu o reacție similară venită din pieptul Șubinilor, Kirsanovilor și Potughinilor contemporani, gruparea oamenilor mărunți, șovăitori, autocritici, nu întotdeauna foarte curajoși, care ocupă un loc undeva spre stânga centrului și cărora le repugnă moralmente atât fețele dure de la dreapta lor cât și isteria și violența lipsită de minte și demagogia de la stânga. Asemenea oamenilor din anii 1840 în numele cărora vorbea Turgheniev, aceștia sunt simultan îngroziți și fascinați. Se simt revoltați de iraționalismul violent al dervișilor de la stânga, nefiind însă pregătiți să respingă în bloc pozițiile celor care pretind că-i reprezintă pe cei tineri și dezmoșteniți, apărători indignați ai celor săraci și nedreptățiți sau persecutați pe plan social. Acesta este poziția în mod notoriu nesatisfăcătoare, uneori dureroasă a moștenitorilor moderni ai tradiției liberale.

„Înțeleg motivele nemulțumirii pe care a provocat-o cartea mea într-o anumită tabără”, scria Turgheniev în urmă cu ceva mai mult de o jumătate de secol. „Peste numele meu a căzut o umbră... Însă oare contează aceasta, cât de puțin? Cine își va mai aduce aminte oare, peste douăzeci sau treizeci de ani, de aceste furtuni într-un pahar cu apă sau de numele meu, umbră sau nu?” Numele lui Turgheniev continuă să fie în umbră în patria sa. Nu este vorba despre reputația sa artistică; el reprezintă subiectul unei dispute continue ca gânditor social. Situația diagnosticată de el în romanele sale, durerosul impas al celor care cred în valorile liberalismului occidental, impasul considerat cândva specific rusesc este în prezent familiar pretutindeni. Ca și poziția sa șovăitoare, nesigură, oroarea sa față de reacționari, mefiența față de radicalii barbari, amestecată cu nerăbdarea pătimașă de a se face înțeleș și apreciat de către tinerii entuziaști. Și mai familiară este azi incapacitatea lui Turgheniev, în pofida unei mai mari simpatii pentru partida protestatarilor, de a trece, fără rezerve, pe ambele teritorii ale conflictului de idei, clase și, mai presus de toate, generații.

Figura liberalului bineintenționat, preocupat, care își pune mereu întrebări, martor al unui adevăr complex, care, ca tip literar, reprezintă o creație virtuală după chipul și asemănarea lui Turgheniev, a devenit în zilele noastre universală. Aceștia sînt oamenii care, atunci când bălăia se incinge prea tare, încearcă fie să-și acopere urechile ca să

nu audă zarva, fie să sprijine realizarea unui armistițiu, să salveze vieți, evitând haosul.

În ceea ce privește furtunile dintr-un pahar cu apă despre care vorbea Turgheniev, departe de a fi uitate, acestea mătură în prezent întreaga lume. Dacă viața interioară, ideile, impasul moral al oamenirii au vreo importanță în explicarea cursului istoriei umane, atunci romanele lui Turgheniev, mai ales *Părinți și copii*, dincolo de calitățile lor literare, reprezintă documentul de bază pentru înțelegerea trecutului Rusiei și a prezentului nostru, așa cum sunt piesele lui Aristofan pentru înțelegerea Atenei clasice sau epistolele lui Cicero ori romanele lui Dickens sau George Eliot pentru înțelegerea Romei și, respectiv, a Angliei victoriene.

Turgheniev l-a iubit poate pe Bazarov, însă cu siguranță a tremura în fața acestuia. El a înțeles și, până la un punct, a manifestat simpatie față cazul prezentat de noii iacobini, însă nu a putut să se gândească la ceea ce urma să calce aceștia în picioare. „Avem aceeași credulitate“, scria el la mijlocul anilor 1860, „și aceeași cruzime, sete de sânge, aur, murdărie... aceeași suferință lipsită de sens în numele... acelorași lucruri lipsite de sens ca cele de care râdea Aristofan în urmă cu două mii de ani...“ Dar arta? Dar frumusețea? „Da, aceste cuvinte pline de forță... Venus din Milo ridică mai puține întrebări decât Legea Romană sau principiile de la 1789, însă și ea, la rândul său, va pieri, asemenea operele lui Goethe și Beethoven. Isis cea cu ochi reci, după cum numește Turgheniev natura, „nu are de ce să se grăbească. Mai devreme sau mai târziu, ea va fi cea care își va spune cuvântul... ea nu știe nimic despre artă sau libertate, după cum nu cunoaște binele...“ De ce trebuie oamenii să se grăbească cu atât zel să o ajute în acțiunea ei de transformare a toți și toate în țărână? Educația, doar edu-

cația, ar putea întârzia acest proces dureros, căci civilizația noastră este departe de a se fi epuizat.

Civilizația, cultura umană au însemnat mai mult pentru ruși, ideile lui Hegel despre banchetul spiritului au ajuns la ei mai târziu decât la locuitorii blazați ai Occidentului. Turgheniev a explorat cu mai multă pasiune această idee, fiind mai conștient de natura precară a acesteia decât prietenii săi Flaubert și Renan. Însă, spre deosebire de aceștia, a reușit să distingă, în spatele burgheziei filistine, un oponent cu mult mai furios, pe tinerii iconoclaști înclinați spre anihilarea totală a lumii sale, convinși că va apărea o lume nouă, mai dreaptă. El a înțeles cel mai bine dintre acești Robespierre ceea ce nu au înțeles Tolstoi și nici chiar Dostievski. Turgheniev le-a respins metodele, considerând ideile și gândurile lor naive și grotești. El a oferit o soluție care nu era scumpă: doar gradualism și educație, doar rațiune.

Cehov spunea undeva că scriitorul nu trebuie să ofere soluții, ci doar să descrie o situație într-un mod veridic, prezentând în lumina justă ambele părți ale problemei, pentru ca cititorul să nu o mai poată eluda. Îndoilele stărnite de Turgheniev nu s-au rezolvat. Impasul oamenilor cu sensibilitate morală, onești și responsabili din punct de vedere intelectual este mai mare decât în timpul lui, acutizându-se și cuprinzând întreaga lume. Dilema celor care reprezentau pentru Turgheniev doar „segmentul educat“ al unei țări văzute în epocă ca pe deplin europeană a ajuns să fie, în zilele noastre, cea a oamenilor din orice clasă a societății, fiind recunoscută de Turgheniev în începuturile ei și descrisă cu o acuitate de viziune incomparabilă, cu poezie și adevăr.

Traducere de Marina VRACIU

Dana-Alina BĂETU

Poezia lui Yves Bonnefoy sau epopeea remitizării prin cuvinte

Yves Bonnefoy, născut la Tours în 1923, este considerat de multe voci critice ca unul dintre cei mai valoroși poeți francezi în viață, autor de studii literar-artistice și traducător. A urmat studii de matematică și filosofie, cărora le datorează disciplina versurilor și tentația spiritului interogativ cu care străpunge arealul ideatic și estetic al creației umane, pentru a-l revitaliza și a-l „constrânge“ să sintetizeze noi înțelesuri care să se plieze pe spiritul și așteptările consumatorului de literatură contemporan. Încă din adolescență este marcat – așa cum însuși mărturisește în interviurile sale – de poezia romantică, parnasiană, de poemele lui Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé, iar mai târziu, de întâlnirea cu suprarrealismul lui Bréton. Primul său volum *Du mouvement et de l'immobilité de Douve* este publicat în 1953, demersul său creativ fiind mereu dublat de cel de traducător. Din operele publicate rezultă nu doar o afinitate pentru spiritul și arta epocii Renașterii, ci și pentru cele ale Barocului- referințele livrești și artistice, alături de aluziile mitologice infuzându-i creația poetică.

Poemele sale au strania abilitate alchimică de a transforma timpul, devenit maleabil, elastic – prin versurile sale putându-se păși de la o epocă la alta printr-o simplă invo-

care a unor elemente concrete, referințe ideatic-aristice, ori mitologice, elemente care joacă rolul de catalizatori ai voiajului temporal. Cuvântul transcende epoci, readuce în contemporaneitate fără efort trecutul, recompune prezentul, recolorează orizonturile existenței, repară țesătura istoriei și a mitului frântă sub greutatea evurilor, a uitării și a clișeului, concretizează inefabilul și dizolvă în abstract și visare concretul. Poetul rearanjează universul și realitatea folosindu-se de puterea cuvintelor – care asemenea unor formule magice care materializează ideile născute prin simpla lor conștientizare – devin instrument creator asemeni celui Cuvânt biblic originar, dătător de viață. Un astfel de poem, în care sunt revelate valențele demiurgice ale celei lexicale născută din împreunarea semnificativului și-a semnificantului, valențe analoage celor ale penelului unui pictor, este *Le peintre dont le nom est la neige – Pictorul al cărui nume e zăpada* (trad.n.) – din volumul *La longue chaîne de l'ancre* apărut la editura Mercure de France, în 2008 :

I

Ce purpură e acolo, jos, în partea sfărâmată a cerului !

Zăpada a venit, deci, astă noapte cu mâna plină de culoare.

Tot ce răspândește se numește liniște.

Adam și Eva trec pe drum, îmbrăcați călduros. Pașii lor nu fac niciun zgomot pe zăpada ce-acoperă iarba.

Și bruma desface pentru ei ușoare perdele, e o sală printre arbori, apoi încă una și încă una încă.

O veritășă se scutură, de prea multă lumină.

Nimeni n-a venit vreodată în pădurea asta, nici măcar cel ce dă nume și se îngrijorează c-a dat nume și de asta moare,

Dumnezeu care nu mai e decât zăpadă.

II

Pe acest pictor care stă aplecat peste panza-i, îl ating pe umăr, el tresare, se întoarce, e zăpada.

Fața lui e fără margini, mâinile sale fără număr, se ridică, trece de-a dreapta și de-a stânga mea, și pe de-asupra mea prin mii de fulgi ce devin din ce în ce mai deși, din ce în ce mai luminoși. privesc în urma-mi, peste tot zăpada.

Penelul său : un abur din coama copacilor, ce se descompune, ce îi descompune.

III

Și uneori nu mai văd nimic decât gheata-mi care găurește albul scrâșnind. Albastrul viu al șireturilor, ocrul pânzei, de textură densă, dărele maronii pe care le lasă zăpada dându-se la o parte de-îndată ce pasul meu se ridică pentru a mă purta mai departe, în vârtejuri de lumină.

Pictorul care se numește zăpada a lucrat bine, din nou de dimineată. A întinerit desenul ramurilor, cerul e un copil ce fuge râzând spre mine, eu îi strâng din nou la gât fularul gros de lână.

Dincolo de esența unui demiurg dispersat în propria creație, rescris în spectru panteist, Creatorul – văzut ca pictor al spațiilor desprinse din feeriile boreale – este un esthet, un artist, fără chip, fără constrângeri, asemeni poetului care-și asumă rolul de peisagist prin cuvinte. Trecutul și prezentul nu au fisuri sau delimitări, ieri și azi nu există pentru că simptomatologia segregării evurilor nu există – Adam și Eva se plimbă nestingheriți prin spațiul recreionat de dimineată, din zorii creației, bine îmbrăcați, scutiți prin rescrierea istoriei, de tentația păcatului originar. Doar pașii omului mai dezvăluie tonuri întunecate, doar pașii poetului mai tulbură echilibrul, doar el poate atinge umerii Creatorului, doar el poate înțelege și cuprinde în versuri inefabilul. Lirismul fin, de pastel, învăluie esența dură a versului care recurge sistematic la registrul epic, un epic concis prin juxtapuneri și economie de cuvinte. Această întrețesere liric-epic conferă alură epoeică poemului, devenit o reconfigurare a cosmogenezei. Universul recreat este unul ilimitat, fără chip, cu un nume nenumit (căci de teama cuvântului rostit însuși Dumnezeu și-a „redus” omniprezența la o formă latentă, noninvazivă, dar atotcuprinsă), un continuu al mișcării, dominat de lumina alb-orbitoare a zăpezii ce ascunde durerile nașterii primordiale. Urmele suferinței cerurilor din zori sunt doar simptomatice, acel purpuriu al cerurilor sfărâmate, pe ruinele cărora s-a clădit noul cer.

În poemul *La Maison natale – Casa natală* – din volumul *Les planches courbes* (2001), care aparent rezolvă din titlu ecuația sensului, unul mai intim și apropiat biografic, aduce în prim plan, conferindu-i prin alura de expe-

riență onirică transpusă în versuri, mitul escatologic al unei catastrofe diluviale. Potopul devine o experiență personală, încastrată în coaja unui coșmar lucid, redat ca o realitate inversă. Percepția imediată este aceea a unei treziri din vis, dar suprapunerea prin ingambament, respectiv circumscrierea imaginilor realiste și a celor ce încalcă traseele logicii, dimensiunile gigantice ale spațiului ce se extinde prin percepția eului liric de la contururile familiare ale casei natale, la cele ale unui întreg univers în derivă și intuiția devenită premoniție adevărată ne arată ca trecerea nu e de la vis la realitate, ci de la vis, la coșmar lucid. Nu este o experiență de trezire, de conștientizare, ci o falsă trezire, de fapt o cădere abisală din vis în visul despre realitate. O asemenea consistență a trăirii o regăsim, respectând limitele de rigoare în analogia noastră, la „adâncul acestei calme reste” barbian, unde piscul, devine abis prin oglindire. Limitele realității și realității inverse sunt difuze, logica nu-și mai are locul în câmpul semnatic al poeziei, susul e jos, creasta e adânc, trezirea din vis, e de fapt adăncirea în coșmar:

„Mă trezii, era casa natală,

Spuma mării se spârgea de stâncă,

Nicio pasăre, vântul doar să deschidă și închidă valul,

Mirosul orizontului din toate părțile,

Cenușă, ca și cum dealurile scuipau un foc

Ce de altfel consuma un univers.

Trecui în verandă, masa era pusă,

Apa lovea picioarele mesei, bufetul.

Trebuia totuși să fi intrat, cea fără-de-chip

Pe care o știam, care scutura ușa

Holului, de partea scării întunecoase, dar în van,

Atât de înaltă era deja apa în odaie.

Apăsai pe clanța, care rezista,

Auzeam aproape rumoarea de pe malul celălalt,

Acest râs de copii în iarba înaltă,

Aceste jocuri ale altora, pentru totdeauna ale atora, în fericirea lor.”

Familiarul și depărtarea se suprapun, intuiția lipsei, a neantului animat de vânt și spargerea valurilor sunt temelia premoniției cataclismului, depărtarea care prin simțurile acutizate devine aproape este semnul extinderii universului perceptibil, un univers care se dilată și se contractă după imperativele legilor onirice, nu ale logicii. Intuiția auditivă a jocurilor și bucuriei copiilor de pe „malul celălalt”, dincolo de ușa ce se deschide (amintind de mitul lui Orfeu) poate avea dublă deciptare – căci ermetismul versurilor conferă valențe și straturi interpretative multiple – putând fi atât imaginea incapacității celorlalți de a sesiza pericolul iminent, opusă sensibilității acute a artistului care autopsiază mereu orice vibrație din fibra universului, ori, la fel de bine, intuiția trecerii „dincolo”, pe malul celălalt al unui Styx contemporan, spre o nouă existență, spre beatitudinea care acum pare atât de îndepărtată.

Poemele lui Yves Bonnefoy sunt mituri în versuri, sunt universuri și magie în cuvinte, basme moderne lipsite de desuetudine și clișee, epoei născute din distilarea personală a realității prezente și trecute, universuri reelaborate poetic, deschise și limpezi, fără a fi sufocate de figuri de stil multiple și alambicate. Metafora este vâna lor expresivă, cuvântul – plămadă ziditoare, mitul – pretext de răsturnare a realității și reconfigurare a universului perceput logic, ermetismul – procedeu de punere în ecuație a sensurilor ce se cer descifrate, demersul poetic – pură alchimie.

Șansa de-a trăi în două lumi

Deși debutul în literatură al lui Boris Zaițev (1881 – 1972) se produce în 1901, cu povestirea *În drum*, cele mai multe dintre culegerile de proză scurtă ale autorului încep cu *Lupii*, un text redactat în 1901 și publicat, un an mai târziu, în ziarul „Kurier” din Moscova. Tânărul scriitor primise girul lui Cehov („Rece, sec, cam lung, lipsit de tinerețe, și totuși, cu talent”, se pronunță Anton Pavlovici cu privire la una din bucățile de proză trimise de Zaițev, *O poveste banală*) și fusese încurajat de Leonid Andreev, care-l ajută să publice primele texte și-i face intrarea în cunoscutul cerc literar moscovit „Sreda”/ „Miercuri”.^[1] Critica remarcă seninătatea și optimismul textelor tânărului scriitor, bucuria vieții pe care acestea o degajă, plasticitatea imaginilor, „cuvintele pline de înțelepciune, tandre și atent alese”. Primul său volum de *Povestiri* va cunoaște trei ediții succesive, în anii 1906, 1907 și 1908, și va fi recenzat și comentat de nume importante ale literaturii din această țară: Briusov, Blok, Gorki, Kuprin. Până la revoluție, va oferi cititorilor o serie de capodopere (nuvela *Steaua albastră*, povestirile *Mama și Katea*, *Studentul Benediktov*, *Drumeții*), va locui o vreme în Italia (1907 – 1911), va începe traducerea *Infernului* lui Dante, își va întemeia o familie. E conștient că evenimentele petrecute în 1917 vor pune capăt perioadei romantic-patriarhale, idilico-boeme din viața scriitorilor ruși și, implicit, a sa; le va urmări însă de la distanță, întrucât contactase o pneumonie și se retrăsese pe domeniul părintesc de la Pritikino, unde va rămâne până în 1921. Cu *Steaua albastră* (1918) se încheie prima etapă de creație a lui Zaițev. Suferințele din acești ani de marasm ai istoriei Rusiei l-au marcat profund, orientându-l spre o altă înțelegere a valorilor Ortodoxiei și ale Bisericii. Noua raportare la acestea din urmă, viziunea ortodoxă asupra lumii se vor reflecta în scrieri precum *Sufletul*, *Însingurare*, *Strada Sf. Nicolae*, redactate în intervalul 1918-1922. Ocazia de a părăsi Rusia se ivește în acest din urmă an, când, spre a se trata, pleacă împreună cu familia la Berlin, pentru ca, în 1924, să se stabilească, pentru tot restul vieții, la Paris. Va colabora la cele mai importante reviste ale emigrației ruse, se va împrieteni cu Merejkovski, Osorghin, Remizov, Kuprin, dar, înainte de toate, va scrie mult și cu har. În 1925, finalizează romanul *Desenul de aur* și oferă tiparului două texte de factură religioasă, *Aleksei, omul lui Dumnezeu* și *Cuviosul Serghie de Radonej*, în fond, două încercări de a surprinde spiritualitatea ortodoxă rusă. Printre cele mai izbutite creații din emigrație se numără povestirile *O călătorie ciudată* și *Anna*, romanul consacrat emigrației ruse din Franța *O casă în Passy* (1935), tetralogia autobiografică *Călătoria lui Gleb* (1937 – 1953), precum și biografiile romanțate *Viața lui Turgheniev* (1932), *Jukovski* (1951) și *Cehov* (1954). Se cuvin menționate, de asemenea, volumele cu caracter memorialistic *Moscova*, *Din depărtare*, *Frații-scriitori*, remarcabile prin portretele personalităților literare și artistice cunoscute de Zaițev în cele două lumi în care i-a fost dat să trăiască, Rusia și Europa.

Lupii^[2]

Acolo-s crânguri foșnitoare,
iar toporașii – albăstirii... (Heine)

I

Ținea deja de vreo săptămână. Aproape zilnic erau încercuți și împușcați. Slăbiți, cu pielea atîrnînd, de sub care coastele se șteau rău în afară, cu ochii tulburi, semănînd cu niște stafii pe cîmpiile albe și reci – o apucau fără noimă, la nime-reală, de îndată ce erau scoși din birloguri, și alergau bezmetici, rătăceau prin aceeași zonă. Iar vînătorii îi împușcau cu hotărîre și precizie. În timpul zilei, se piteau în tufișurile cît de cît sigure, icneau de foame și-și lingeau rănile, iar seara se adunau mai mulți la un loc și cutreierau în șir indian pe cîmpiile pustii și nesfîrșite. Cerul negru și dușmănos atîrna deasupra zăpezii albe, iar ei se tirau mohoriți către acest cer, către cerul care fugea tot timpul și totul rămînea la fel de îndepărtat și de lugubru.

Pe cîmpii era apăsător și trist.

Și lupii se opreau, se strîngeau grămadă și se porneau să urle; urlul lor obosit și plin de suferință se strecura peste cîmpii, se stîngea slab la o verstă, o verstă și jumătate și nu avea forța necesară ca să-și ia zborul spre înalțuri și să-și strige acolo frigul, rănile și foamea.

Zăpada albă de pe cîmpii asculta liniștită și indiferentă; uneori, cîntul lor făcea să tresară și să fornăie căluții din convoaiele de care, iar pe țărani să înjure și să-i biciuiască.

În haltă, lîngă minele de cărbuni, îi auzea uneori tînăra doamnă inginer, în timp ce se plimba între casă și cîrciumă, la cotitură; i se părea că lupii îi cîntă prohodul; atunci, își mușca buzele, se înapoia de îndată acasă, se culca în pat, își vîra capul în perne și, scrișnind din dinți, repeta: „Blestemații, blestemații!”.

II

Era seară. Bătea un vînt neplăcut și era frig. Zăpada se aco-perise de o pojghiță uscată și rigidă, ce scîrțîia ușor de fiecare dată cînd o călcau labele lupilor, și un nor fin și rece plutea șerpuiind peste această pojghiță, cernîndu-se caraghios pe boturile și omoplații lor. De sus însă fulgii nu cădeau și nici prea întineric nu era: de după nori se înălța luna.

Ca totdeauna, lupii păseau greoi, în șir indian: în față – un bătrîn sur și morocănos, șchiopătînd din cauza unor alice dintr-un picior, ceilalți, posaci și zdrențuiți, se străduiau să nimească cît mai exact pe urmele celor de dinainte, ca să nu-și istovească labele prin pojghița tăioasă și nesuferită.

Pe alături, ca niște pete întunecate, se tirau tufișuri, nesfîrșitele cîmpii palide, cutreierate în voie și fără sfilă de vînt – și fiecare tufă singuratică părea uriașă și înspăimîntătoare; nu se știa dacă n-o să sară brusc și n-o s-o ia la goană – și lupii se dădeau îndărăt furioși, avînd cu toții un singur gînd: „Să mă car cît mai iute, n-au decît să piară ceilalți acolo, numai eu să scap”.

Și atunci cînd, într-un loc, croindu-și drum prin grădini îndepărtate, se ciocniră brusc de-o prăjină ieșită din zăpadă, pe care se zbătea o cîrpă înghețată, toți ca unul se aruncară

¹ Pe lîngă Cehov și Andreev, din cerc mai făceau parte Gorki, Bunin, Korolenko, Veresaev și Fiodor Șaliapin.

² Traducere din volumul Boris Zaițev, *Голубая звезда. Повести и рассказы. Из воспоминаний/ Steaua albastră. Nuvele și povestiri. Fragmente de amintiri*, Moscova, 1989, pp. 45-49.

în toate părțile, trecînd peste bătrînul șchiop, și doar bucățele de pojghiță mai săreau de sub labelle lor și alunecau foșnind pe zăpadă.

Apoi, cînd se adunară din nou, cel mai înalt și mai slab, cu bot lung și cu ochii crispați de groază, se așeză stîngaci și ciudat în zăpadă.

– Eu nu merg mai departe, rosti el, bilbiindu-se și clănțănind din dinți. – Eu nu merg, în jur e numai alb... totul e alb în jur ... zăpadă. Aceasta e moartea. Moartea.

Și se lipi de zăpadă, ca și cum ar fi tras cu urechea.

– Ascultați... vorbește!

Cei mai zdraveni și mai rezistenți, tremurînd și ei de altfel, îl cercetară disprețuitor și se urniră mai departe. Iar el rămase în zăpadă și repetă:

– În jur e alb... totul e alb în jur...

Cînd se cățără pe un tăpșan lung și nesfîrșit, vîntul prinse să le șuiere și mai ascuțit în urechi: lupii se zgribuliră și stătură locului.

De după nori ieși pe cer luna și, într-un loc, se zărea pe ea turbure o pată galbenă, cadaverică, tîrîndu-se în întîmpinarea norilor; reflexul ei cădea pe zăpezi și cîmpii și, în acest clar-obscur fluid, lăptos, persista ceva fantomatic și morbid.

Jos, la poalele povîrnișului, se vedea ca o pată un sat; ici-acolo licăreau lumini și lupii trăgeau cu dușmănie pe nas mirosurile de cai, oi, vaci.

Tinerii se agitară:

– Să mergem acolo, să mergem, ne e totuna... să mergem. Și clănțănneau din dinți, și-și frămîntau cu voluptate nările.

Însă bătrînul cel șchiop nu le dădu voie.

Și ei porniră încet, pe deal, într-o coastă, apoi, de-a curmezișul unei vîlcele, împotriva vîntului.

Doi lupi din spate priviră îndelung luminițele slabe, satul, și-și arătară colții.

– Uf-f, blestemații – mîriiau ei – uf-f, blestemații!

III

Lupii mergeau la pas. Zăpezile încremenite cătau la ei cu ochi livizi; de sus, ceva răsfrînele o lumină turbure, jos – viscolul șuiera veninos, vîlurindu-se pe zăpada înghețată și totul se înfățișa așa, de parcă aici, pe cîmpii, se știa în mod sigur că nimeni nu poate fugi nicăieri, că n-ai voie să fugi, că trebuie să stai smirna, țeapăn, și să ascuți.

Acum, lupii aveau impresia că tovarășul lor rămas în urmă avea dreptate, că pustiul alb îi urăște cu adevărat; îi urăște pentru că ei sunt vii; că aleargă nu știu de ce, umblă fără rost, nu-l lasă să doarmă; simțeau că pustiul îi va pierde, că el s-a întins fără de margini, pretutindeni și-i înțeștează, îi îngroapă în sine. Îi cuprinsese disperarea.

– Încotro ne duci? – îl întrebă pe bătrîn. – Cunoști, oare, drumul? Ne scoți undeva la liman? Bătrînul tăcea.

Și cînd lupul cel mai tînăr și nerod deveni prea insistent cu această întrebare, bătrînul se răsuci, îl privi turbure și îl mușcă brusc, în loc de răspuns, cu dușmănie și oarcum preocupat, de grumaz.

Lupanul scheună și sări supărat într-o parte, afundîndu-se pînă la burtă în zăpada rece și fărîmicioasă de sub pojghița de gheață. Au mai fost cîteva încăierări – crude, inutile și neplăcute.

Odată, ultimii doi au rămas în urmă și au găsit de cuvință că era mai bine să se culce în zăpadă și să moară imediat; au prins a urla, cum li se părea, ca în pragul morții, dar, cînd cei din față, alergînd acum într-o latură a lor, s-au prefăcut într-un firicel întunecat, tremurînd ușor, ce se afunda în răstimpuri în zăpada lăptoasă, i-a cuprins groaza. O groază atît de mare de faptul că rămăseseră singuri sub acest cer ce

începea, în neaua zburătoare, direct deasupra capetelor lor, întinzîndu-se peste tot în vîntul șuierător, încît, într-un sfert de ceas, și-au ajuns la galop din urmă firtații, deși firtații le erau clonțoși, flămînzi și iritați.

IV

Pînă în zori mai rămînea cam un ceas și jumătate. Lupii stăteau grămadă în jurul bătrînului. Oriunde se întorcea, vedea pretutindeni boturi ascuțite, ochi rotunzi strălucitori și simțea că asupra lui atîrnă ceva întunecat, apăsător și că, dacă se va mișca puțin, acest ceva se va năru și-l va strivi.

– Unde suntem? – întrebă unul din spate, cu glas scăzut, sugrumat de turbare.

– Hei, cînd o să ajungem undeva?

– Fraților, le spuse lupul cel bătrîn, în jurul nostru sunt cîmpii; ele-s imense și nu putem să ieșim imediat la capătul lor. Nu cumva credeți că vă duc pe voi și pe mine însumi la pieire? E adevărat, nu știu cu siguranță încotro s-o luăm. Dar cine știe acest lucru? – Tremura în timp ce le grăia și arunca priviri neliniștite în jur, iar acest tremur la bătrînul cărunț și respectabil era cumva apăsător neplăcut.

– Tu nu știi, nu știi, strigă același glas sălbatic, necruțător. – Trebuie să știi! – Și, înainte ca bătrînul să apuce să deschidă gura, el simți ceva arzător și ascuțit mai jos de gîtlej, licărîră, la cîțiva centimetri de față, niște ochi galbeni, orbiți de furie și pricepu pe dată că e pierdut. Zeci de colți, la fel de ascuțiți și de arzători se înfipseră toți ca unul în el, îi sfișiară, îi răscoliră măruntaiele, smulseră bucăți de blană; lupii se prefăcură într-un ghem care se rostogolea pe pămînt, toți își încheștau dinții de le trosneau falcile. Ghemul urla, străluceau în el din cînd în cînd ochi, licăreau colți, boturi însîngerate. Mînia și neliniștea ce ieșeau din aceste corpuri jigărite și zdrențăroase se contopeau, deasupra acestui loc, într-un nor sufocant și nici măcar vîntul nu era în stare să-l împrăștie. Vîntul așternea totul cu zăpadă spulberată, șuiera batjocoritor, gonea mai departe și clădea troiene puhave.

Domnea întunericul.

Totul se sfîrși în zece minute.

Pe zăpadă stăteau împrăstiate smocuri de păr, petele de sînge abureau ușor, însă viscolul mătură iute totul și, din zăpadă, mai răzbea doar un cap cu borul rînjit și cu limba retezată; un ochi turbure, inexpressiv, începuse să înghețe și se prefăcea ușor în sloi. Obosiți, lupii se împrăștiară care-ncotro; se depărtau de acest loc, se opreau, se uitau îndărăt și-și tîrau mai departe, în tăcere, picioarele; înaintau încet-încet și niciunul dintre ei nu avea habar încotro și de ce merge. Ceva înfricoșător însă, de care nu te puteai apropia, stăpînea peste rămășițele căpeteniei lor și-i mîna impetuos de acolo, în întunecimea rece; iar bezna îi învăluia și urmele li se acopereau de zăpadă.

Doi lupi tineri se culcară în zăpadă, la vreo cincizeci de pași unul de altul, și rămăseseră resemnați, ca două cioate; nu-și sugeau mustățile însîngerate și picăturile roșii de pe mustăți se transformau în țurțuri; zăpada le bătea în față, însă nu-și fereau botul. Și alții s-au culcat de asemenea în zăpadă și zăceau împrăștiați. Apoi s-au apucat iarăși să urle, dar acum fiecare urla izolat și dacă vreunul din ei, rătăcind, se poticnea de vreun firtat, amîndoi o coteau în direcții diferite.

Din zăpadă, în diverse locuri, răzbătea cîntecul lor, iar vîntul ce se dezlănțuise mîinînd într-o parte valuri întregi de zăpadă, îl fărîmița mînios și batjocoritor, îl smulgea și îl arunca peste tot. În bezna nu se zărea nimic și părea că gem cîmpiile însele.

1901

Prezentare și traducere de:

Adriana NICOARĂ și Leonte IVANOV

Constantin COROIU

Spovedania unui alt Homer

„Nu mai sper nimic, nu mă mai tem de nimic, sunt liber!” (*Epitaf pe mormântul lui Nikos Kazantsakis din Heraklion, insula Creta*)

„Vă mulțumesc, o, zei, că necazurile mele cad ploaie!”, scria cu orgolioasă umilință creatorul lui „Zorba” și al unei monumentale „Odisei” moderne Nikos Kazantsakis (1885-1957), scriitorul și omul cu caracter tare ca piatra, având în spate și, așa zice, în genă o istorie de multe milenii și o mitologie a marilor întemeieri ale umanității. În esență, nu altceva va exprima un alt scriitor celebru al secolului XX, Alexandr Soljenițin, rememorând: „Binecuvântată fii închisoare, că ai existat în viața mea!”. Kazantsakis nu a cunoscut experiența gulagului. A trebuit să reziste însă multor adversități și cabale, care, departe de a-l îngenuchea, i-au făcut și mai clare steaua călăuzitoare, destinul, misiunea. Din ceea ce aș numi (auto)biografia sa *sui generis* „O viață în scrisori” reiese că – intelectual de stânga fiind – a cunoscut și el prigoana. Fiindcă intoleranță, cruzime, crimă au existat și există și la stânga și la dreapta. În ambele părți sunt și îngeri și demoni. Au triumfat însă luciditatea și curajul lui Ulise, dar și sufletul de luptător și cuceritor romantic al lui Don Quijote întrupate în marele cretan, care, așa cum o atestă corespondența sa, și-a supus în fiecare clipă judecății lucide, reci, atât existența, trăită cu înrâncenare, ca o competiție în primul rând cu sine, dar și opera, cele două fiind, de altfel, de neconceput una fără alta. Un principiu al său este că noblețea asumării unei competiții nu stă doar în actul angajării, ci și în calitatea concurențelor, a reperelor la care te raportezi.

În tinerețe, când mai mult studia, pentru Nikos Kazantsakis concurenții erau scriitorii – „ceilalți scriitori m-ar mânca de viu, dar eu am să-i întrec pe toți” – anunțând astfel un *self made man*, de tipul românului Titu Maiorescu. „O să le arăt măgarilor de Vienezi ce e un român”, nota în jurnalul său, pe care avea să-l țină cu o consecvență invidiabilă până la sfârșitul vieții, adolescentul Maiorescu, elev la Theresianum. Mai apoi, adversarul lui Kazantsakis au fost timpul, eternitatea și, firește, propriul demon. Într-o scrisoare către prietenul său Pandelis Prevelakis, datată aprilie 1950 și expediată din Antibes, scriitorul îi mărturisește că îl preocupă un mare proiect:

„E vorba tot de o temă arhicunoscută, numai acestea îmi plac. Mă străduiesc să le reinnoiesc, să actualizez cât pot simbolurile care țin de veșnicie. Întocmai cum procedau și cei vechi. E și lucrul cel mai greu”. Fiindcă, postula fratele mai mic al lui El Greco, cum se considera: „Cine a încălecat un tigru nu mai poate altfel”. Era vorba de vasta epopee lirică „Odiseea”, cuprinzând 33 333 de versuri a câte 17 silabe, pe care avea să o scrie în nu mai puțin de șase variante. O neostoită luptă cu perfecțiunea: „Cred că tot sufletul meu, întreaga flacără și lumină pe care am putut să le scot din substanța ce mă alcătuiește sunt exprimate în *Odiseea*”.

Două sunt cuvintele ce revin aproape obsesiv în confesiunile lui Kazantsakis: *urcuș* și *singurătate*. Acesta din urmă este scris, rostit în spaniolă: *soledad*. Cel care a scris „Hristos răstignit a doua oară” (titlu magnific!) face elogiul singurătății. Singurătatea ca un drog, dar și ca o condiție a creației și a performanței. 442 de epistole din corespondența sa sunt adresate celui mai iubit și mai statornic prieten, Pandelis Prevelakis, „acoperind” o perioadă de 31 de ani. Expediate din diverse zone și orașe ale planetei, ele vorbesc despre oameni, peisaje exotice, despre prietenii care i-au marcat existența, precum cea cu Panait Istrati, sau despre Eleni, incomparabila sa soție. Frecvente sunt referirile la miturile care îi nutresc spiritul, literatura și cu care se află într-o specială și mai ales fecundă intimitate. Peste toate, irezistibila chemare și graba de a se întoarce în singurătatea scrisului. Vorba unui prozator român: „De murit sau de scris, mori și scrii numai singur!”. O altă posibilitate nu pare să existe.

Kazantsakis are nu numai obsesia urcușului, ci și vocația lui. În „Raport către El Greco” (inițial își intitulase această cu totul originală scriere memorialistică „Scrisoare către El Greco”), el mărturisește: „...viața mea particulară are o valoare foarte relativă și numai pentru mine. Pentru nimeni altul. Singura valoare pe care i-o recunosc este lupta: să urce din treptă în treptă ca să ajungă cât mai sus, cât o țin puterile și îndârjirea, în vârful pe care mi-a plăcut să-l numesc: Privire Cretană”.

Prietenia lui Kazantsakis cu Panait Istrati a intrat în legendă. Corespondența aruncă lumini mai mult decât revelație asupra acestei prietenii. Pare că ceea ce-i apropia erau nu doar asemănările, ci și, așa spune, tocmai deosebirile dintre

acești doi mari scriitori și prieteni. Despărțirea petrecută la un moment dat, departe de patriile lor, în Estul nesfârșit și enigmatic (să ne amintim de butada lui Churchill: Rusia este un mister învelit într-o enigmă!), după ce au cunoscut la fața locului realități politice și sociale față de care au reacționat cu totul diferit, potrivit structurilor lor „polare”, paradoxal nu i-a înstrăinat, ci i-a apropiat și mai mult. Conștiințele lor se întâlneau undeva într-un punct înalt. Dovadă și corespondența dintre ei. „Strigătele” cu care se chemau peste mări și țări sunt de un dramatism copleșitor. Ultimul a fost al lui Kazantsakis și venea către „fratele său întru Ulise” tocmai de la Tokio, înfiorându-ne prin premoniția ce o conține: „More Panatinaiki!”. Trimis la 2 aprilie 1935, mesajul a ajuns la destinație după ce Panait Istrati ieșise pe „ușa cea întunecată”...

Devenit deja un scriitor cunoscut în Europa, Istrati veghease și chiar girase începuturile „continentale” ale cretanului, despre care avea să spună mai târziu: *Este cel mai mare om pe care l-am întâlnit în viața mea și e un scriitor pe lângă care eu nu fac nici cât unghia de la degetul cel mic*. Kazantsakis îi aduce, la rândul său, lui Panait Istrati, *om-flacără*, cum îl caracteriza într-o emoționantă scrisoare din 1933, acest tulburător elogi: *Dacă vei pleca de pe acest pământ, pământul se va răci neînchipuit de mult*.

Faptul că îl poți admira pe unul mai mult așa-zicând rațional, iar pe celălalt mai mult cu inima, mi se pare, până la un punct, firesc. Se spune că un „clasic” revoluționar, întrebat pe care dintre cei doi mari poeți ruși, Esenin sau Maiakovski, îl prețuiește mai mult ar fi răspuns: ca om pe Esenin, ca revoluționar pe Maiakovski. Dar unde este limita dintre rațiune și suflet?! Și cum poate fi deosebit revoluționarul de om?!

Ori de câte ori vorbim despre Panait Istrati, ne vine în minte acea vestită „Spovedania unui învins”. A fost el un învins? Dimpotrivă, ca și ilustrul său prieten, a fost, în fond, un mare învingător. În noua „Odisee” a lui Kazantsakis („Cred că salvarea mea din punct de vedere spiritual depinde de Odiseea. Dacă va trăi Odiseea, voi trăi și eu!”), Ulise, părăsind Ithaca unde cu milenii în urmă îl lăsase fericit Homer, își reia călătoria. După multe peripeții, la sfârșitul epopeii, îi convoacă pe prietenii și camarazii răposați, bărbați, credinciosul câine, ca și pe femeile pe care le-a iubit. Ca la o a doua Înviere, toți ies din morminte la chemarea stăpânului, iar acesta cu vocea-i tunătoare dă semnalul de plecare: *Sus pânzele copii! Să pornim înainte de a ne ajunge vântul Morții!*

Pe corabia sa, arcă a Timpului și metaforă a Destinului, călătoresc în eternitate și cei doi mari scriitori și prieteni: Nikos Kazantsakis și Panait Istrati.

Simona-Grazia DIMA

Un vis al fuziunii dintre poetic, metafizic și social

În anii '80 purtam lungi discuții cu poetul Petru Ilieșu, pe marginea celor mai diverse subiecte, de la climatul social și politic, la evoluțiile actuale sau definitorii în artă. Îmi împrumuta, din colecțiile sale, „Revista teozofică”, o publicație pe care am considerat-o inspiratoare și din care am conștientizat asiduu. Îl simțeam (așa cum mă simțeam și pe mine) înfășurat într-o rețea labirintică de interdicții, ca Merlin într-un cocon de mătase, incapabil să strige. Cu toate acestea, la ora aceea era un poet cu destule volume: debutase în 1977, la Editura Litera, cu un volum matur, *Pastel H...*, ce anunța temele și modalitățile poetice pe care avea să le dezvolte de în următoarele lui cărți: explorarea introspectiv-inițiată a labirintului interior, critica socialului contrafăcut, minat de falsuri și convenții structurale, modalitatea de a construi textul prin aluzivitate și o anume monotonie a frazării, prin colaj și inserție culturală, ca și prin intensitatea calculată a ne-spunerii, a hiatusului, a spațiului gol. Firesc, *Autoportret cu fox-terrier* (Ed. Litera, 1980), *Camera de mercur* (Ed. Albatros, 1982), *Întrebare despre întoarcerea acasă* (Ed. Cartea Românească, 1985) și *O confesiune asupra labirintului* (Ed. Marineasa și Planetarium, 1995) au continuat să dezvolte nucleul poetic schițat în primul volum, în vreme ce *România (O paștișă după Ginsberg)*, Ed. Marineasa și Planetarium, 1996, a adâncit mai ales filonul politic, fiind completată de *România. Post-scriptum*, Planetarium & Brumar, 1999. *Revoluția* (Ed. Planetarium, 1999) constituie o încercare de unificare a celor două paliere esențiale ale lirismului lui Petru Ilieșu: propensiunea metafizică și civismul. Totodată, *Petru* (Ed. Planetarium, 1997) reprezintă un experiment al spunerii prin ocultarea cuvântului, prin valorificarea inteligentă a albului paginii. În *Timișoara, 1989 – No Comment?* (Ed.

Planetarium, 2003) Petru Ilieșu nu se dezmente ca participant la evenimentele politice ardente, mesaj transmis, în altă gamă, și în volumul *Timișoara în Performance* (Ed. Planetarium, 2007), în vreme ce componenta muzicală (de factură neconvențională) a poetului se exprimă cu precădere în *Jazzul ca stare de spirit/Jazz as A Mood* (Ed. Planetarium, 2010).

De la primele volume, poemele lui Petru Ilieșu conturează un teritoriu vag, în care reperele obiective fuzionează cu cele subiective, un soi de continuum lax, întrerupt de citate din autorii favoriți (Borges, Santarcangeli, Dali). Fără retorism ori solemnitate este demascată regatul inautenticității generalizate, definit la nivel personal de dificultatea luării în posesie a propriului sine, iar la nivel social de un cod al minciunii, surprins ca perpetuu spectacol derizoriu, cu „zile nereușite reproduse” (*Altă fereastră*), cu „scene fără decouri” (*Plagiere*), o lume bogată numai în substituturi. Spațiul social, caricatural, hidos, își exercită puterea stigmatizantă asupra individului, fără a-l anihila, permutându-i doar trăirea într-un „meleag solitar” (*Ornamentație*). Altminteri, el ar rămâne în exterior doar „un ținut spoit / în convingeri” (*Murmurul îmi rămâne*). Personajul-martor dispune de pavăza interiorității, de „o lunetă întoarsă / cu care mă adăpostesc/ Ceremonial/ De distanță” (*Carnavalul insomniei*). Orice evadare în afară, chiar și inocenta hoinăreală, este factice, fără orizont, de vreme ce „serile sunt niște plonjori/ de la trambulină/ sărind/ în mișcare întoarsă” (*Mitologie zimbând*) iar „pașii sînt tociți”. Se pot zări defilând nu făpturi umane, ci „strigoi și chipuri cu blazoane...” (*Echipamentul salvării*). Scena socială revine obsedant, fie ca

„smârc de păpuși/ Care/ Hidoase/ Și vechi/ și cârpite/ Și mute/ Se joacă adevărat/ Împiedicându-se în sfiori:/ De-a baba oarba“ (*Strategie*), fie ca o vânătoare „Cu copoi dresați îndelung/ Pentru vorbe/ Ascunse-n vizuină“ (*Echipamentul salvării*).

În contrast cu această atmosferă inautentică și grotescă, viază personajele unui cuplu spiritual, imaginar, Domnul Ioachim și Domnișoara Elvira, cu ascendentul vag situat în autobiografia poetului și estompat din ce în ce (inclusiv în volumele anterioare), până la revelația finală. În această lumină, ele apar ca simboluri ale alterității, topite în eul-martor fundamental, împreună cu care formează o triadă fluidă, manifestată în chip de perpetuu joc manierist. Ioachim este, inițial, un bătrân pasionat de pești exotici, locuind într-un subsol. Locuința sa anonimă devine pentru poetul-copil un refugiu, un spațiu miraculos al ocultării, prilej de analiză și plonjare în subconștient, exercițiu hipnotic: „ne dădeam seama într-un tîrziu / că totul era verzui / cojind o supranaturală epidermă“ (*Autoportret...* p. 7). „Întortocheatul subsol“ al lui Ioachim devine simbolul labirintului interior, practicat deja de exorcismul poetic: „subsol / germinând forme hibride și monstruoase“ (p. 8). Contemplația – „Ce frumos arde *Valisneria spiralis*/ *Cryptocoryne beckettii*, *Ambulia sessiliflora*“ – se pierde în irealitate, în joc gratuit, anamorfotic: „în cui-burile lor de sticlă aurie/ peștii arătau nebunește (decolorați și iuțiți)/ într-o manieră de tehnică fotografică/ desfășurând arbitrar născocite deformări“ (p. 10). Spațiul atribuit lui Ioachim capătă conotații fabuloase, topind trecut și viitor, constituindu-se într-un plan paralel celui real, ce semnifică disperata sete de ordine a copilului vulnerat, lăcaș securizant, labirint împlănit, sub pecetea jocului estetic, a gratuității formale: „veneau într-un fel de salturi/ fără mobil/ – Balet clandestin și indolent –/ ciugulind sticla în fața nasului nostru“ (p. 21).

Este o utopie, dar una înzestrată cu o anumită putere imaginară, prin care aproape silește lumea exterioară să intre în tiparul ei: „tramvaiele ce scrâșneau/ uruiau, se-mpotriveau/ să intre-n cutia cu pantofi“ (p. 28). Chiar și în această carte, mulată pe mentalul copilăriei, se întrezărește, subtil intarsiată, semantica revoltei sociale: „lucind imaginea celui din față/ trist simulacru „din adâncuri de sticlă“ / atingându-l cu vârful degetelor/ prin lumina difuză/ – absent la tot?“ (p. 40). Pantomima ireală a peștilor exotici, parada lor manieristă, labirintică și ea, este spectacolul individului care își cere dreptul la interioritate. Tema așteptării, din primul volum, este enunțată, și aici, de personajul Pozzo, în final.

Camera de mercur adâncește tragismul viziunii. Suferința secretă abia răzbate prin câte un gest, două, printr-un spasm înăbușit al ființei: „când de fapt/ nimic nu se întâmplă/ ci totul rămâne să se întâmple/ mult timp apoi/ palma-capcană/ închizându-mi-se peste frunte/ cu năpraznică foame/ mult timp apoi“ (*Detaliu dintr-o anumită seară*).

Discursul mimează uneori neputința de a se coagula, e oprit, dizolvat de o stranie autohipnoză, după cum ziua însăși trăiește aceeași lentoare exasperantă, fără sens (*Cina cea de taină*).

„Camera de mercur“ este o altă ipostază a spațiului consacrat reveriei și penitenței, loc al aceleiași experiențe a labirintului, mereu reluată: „Totul se va reîntoarce la loc/ totul se va fi deopotrivă/ Jocul s-a împlinit. Nu este altă iscusință decît de a începe de la capăt. Mereu întocmai va

să fie, mereu“ (*Simplă „meditație“*). Apariție luminoasă, domnișoara Elvira întruchipează caritatea, dar și fundalul cosmic impersonal, apt de resuscitare: „D-ra Elvira poate face orice/ și ea ne face fericiți (...) și totul i se supune“ (*Jaf premeditat pe îndelete*).

Jocul personajelor atinge, în *Întrebare despre întoarcerea acasă*, ca și în *O confesiune asupra labirintului*, o remarcabilă virtuozitate. Proiecții virtuale, ele creează o perspectivă mereu deschisă, extinzându-se nedefinit în spațiu și timp, oscilând între decrepitudine și o neașteptată tinerețe. Eul poetic se compune minuțios și criptic din fărâmele și cuantele unei realități plurale, în veșnică pâlpăire, în configurații rapid modificate. Triada repetă ritualul cristic într-o atmosferă de suspans copleșitor: „și masa de cină așternută/ monezile din farfurie/ paharul de vin/ și nefrânta pâine...“ (*digresiune despre partea lor*). *O confesiune...* accentuează latura soteriologică a acestei „pantomime poetice“, chiar și numerotarea versurilor amintește de versetele biblice.

Sunt reluate versuri din volumele precedente, practică specifică manierei de a scrie a lui Petru Ilieșu. Subiectivitatea fluctuantă, definită triadic, înaintează spre o copilărie redobândită, cosmică. Se produce întinerirea miraculoasă a lui Ioachim, precum și glisarea personajelor unul într-altul, până la alcătuirea androginică: „umbrele sidefii ale/ realității populate de fostul bărbat – Domnișoara Elvira și de fosta femeie – Domnul Ioachim în oglinzile de aer condensat“ (p. 73). Poetul aspiră să descopere „adevărata lumină ce nu strălucește“, limbajul și spiritualitatea tăcerii, viețuirea în veritabilul timp – prezentul etern.

România (O pastişă după Ginsberg) anunță o bruscă schimbare de limbaj și de ton poetic, pe fondul constantei preocupări pentru social al lui Petru Ilieșu. Mizând pe o claritate cu impact civic a rostirii poetice, autorul își asumă un anumit risc, prin apelul la structuri ce nu se mulează pe înclinațiile sale firești. Desigur, își ia precauțiile de rigoare, închipuindu-și pamfletul ca pe o pastişă după un binecunoscut model, *Howl*, de americanul A. Ginsberg, pe care Petru Ilieșu l-a tradus. Accentul cade, așadar, mai mult pe o elaborare intelectuală, pe ajustarea sinelui la un comandament impus, decât pe spontaneitate. Este de reținut tonul pamfletar, vehemența neîndoielesc sinceră a poetului, în condițiile asumării unui risc: cel al pierderii atuurilor ce făceau farmecul universului liric clădit până atunci – vagul, introvertirea, aluzivitatea. Mostră a civismului incandescent al lui Petru Ilieșu, *România* este un poem remarcabil, ce trăiește mai ales prin câteva oaze de naturalețe, prin porțiunile în care sunt de regăsit crezul vizionar al poetului, credința sa în intimitate și în ne-înseriabil, în polifonia sustrasă instanțelor arbitrar, externe: „Când voi putea oare intra în pagina ziarului cu ADEVĂRUL MEU și cu propriul meu farmec personal?/ România la urma urmei Perfecțiunea suntem TU și EU/ și următoarea lume/ care ne scapă“ (p. 18). Alteori, clamarea ostentativă riscă să cadă în banalitate, în trivialitate ori clișeu: „Poți să te speli pe cap cu victoria-ți postrevoluționară“, „O cacialma cu lumpeni revoluționari și lichele parvenite. Un vax... Jogoșenia și lichelita unei/ noi vechi generații de nespălați limbiști și limbiști/ liberschimbști“ (p. 16).

Petru are mai ales un impact intelectual, reprezentând un caz-limită al rafinamentului savant, prin exacerbarea unei singure laturi expresive: latența sugestivă a numelui, pe fondul albului, a ne-cuvântului în sens propriu, a evanescenței lirice, care adâncește strigătul în inaudibil.

Post-scriptum marchează, ca expresie poetică, un progres indubitabil față de *România*, izbutind să încorporeze, în mod armonios, apetitului vizionar al acestei poezii, vâna „politică”, o obsesie definitorie pentru Petru Ilieșu, deși manifestată relativ târziu și cu mai puțină spontaneitate. Trecerea timpului a contribuit la fortificarea acestui filon, ce izbucnește acum cu un patos organic, cu o autentică lejeritate a organizării textuale, în absența crispărilor. Un realism „plutonic”, revelând fără rețineri izul de pucioasă al precarității și al abjecției politice, străbate vivifiant panorama, schițată cu vervă și aplomb, a unei societăți demonizate. O vastă colecție de clișee mentale și lingvistice ale actualității este etalată cu un fler de cunoscător al realului în toate ipostazele sale: „cotizația la doctor, contribuția la polițai, cota de onoare la avocat,/ interesul la funcționarul public/ și „impozitul” pe turnuri la arhitectul orașului” (p. 78). Elementele „plutonice” (motivul arderii, al erupției, al anxietății, al cruzimii) sugerează imperioasa nevoie de purificare a conștiinței naționale. Numeroase exemple s-ar putea cita din acest volum, ce sfârșește printr-o frumoasă parafrază a rugăciunii *Tatăl nostru* și se constituie într-o împlinire a lirismului lui Petru Ilieșu.

Revoluția (1999) este o artă poetică gândită de autor ca o necesară punere în acord a duplexului ființei sale profunde. Îl regăsim aici pe „Domnul Ioachim”, simbolic plasat într-un mediu egotic și claustal, „în cada cu apă fierbinte”, situată, la rândul ei, printre himerele unui timp revolut: „nebănuț de adânci/ încăperile/ apartamentului/ adăpostesc fantome ale trecutului de familie/ împotmolite în vinovăția și măcinările de sentimente”. Printr-o bruscă ardere a reziduurilor lăuntrice („un foc teribil/ care linge cu limbile lui/ trupul pe dinăuntru”), eroul liric are viziunea „REVOLUȚIEI” ca destin supraindividual, ca o topire în sinele celorlalți, forță aptă să-l scoată pentru totdeauna din izolarea sa. Viziunii puternice a acestui, în fond, scurt poem i s-ar putea reproșa schematismul evoluției mentale a eroului liric, precum și o anume fadoare descriptivistă a versurilor. Poezia ca stingere a prezenței active este însă încărcată, în subsidiar, de o inefabilă emoție.

Cu emoție deschid volumul, în ediție de lux, *Timișoara, 1989 – No Comment?* (Ed. Planetarium, 2003), unde comentariul poetului, împreună cu fotografiile blurate, instantanee de mare valoare, luate în acele irepetabile momente, recrează fața revoluționară a orașului, în anul de grație 1989, prilej ca autorul să-și exprime credința în izbânda dreptății, a justiției sociale, a idealurilor neprețuite, pentru care a militat cu hotărâre el însuși. Deși jurnalul său este lăsat așa cum a ieșit – la cald, iar scepticismul este inevitabil, impactul acesor evenimente rămâne. Poetul vorbește în numele său, dar atinge și subiectul amplorii revoluției la nivelul nației. Pentru el, în orice caz, revoluția a rămas o clipă crucială, ce nu poate fi pătată, în pofida oricăror dedesubturi. Rămâne un eveniment ieșit din afundul ce nu minte – al conștiinței românilor, în genere, și din al său, un vis scump, pe care s-a putut clădi în continuare un destin mai autentic decât, înainte, în subteranele gândirii și ale visului înăbușit. De altfel, destinul ulterior al poetului nu poate fi despărțit de momentul revoluționar '89, grație căruia a putut să fondeze, liber, Fundația „Timișoara '89”, unde să se exercite ca activist social de vocație, dar și ca poet experimentator, autor (în *Timișoara în Performance*) de scenarii uriașe ce implică lansări de carte și lecturi/recitaluri poetice implicând mase de oameni, concepute în modelitatea unor spectacole de tip performance,

reprezentate în cele mai variate locuri publice – bulevarde, Splaiul N. Titulescu, un bazin de înot, pasaje din fața teatrelor, Piața Operei, Universitatea, săli de conferințe – totul realizat cu sprijinul instituțiilor culturale timișorene (Teatrul German și cel maghiar, Televiziunea locală). Sunt scenarii remarcabile, unele dintre ele materializate într-adevăr de-a lungul timpului, altele rămase la stadiul de „schițe de performance”, în care funambulescul își dă mâna cu vizionarismul (unul dintre ele beneficiază chiar și de o interpretare agrementată cu citate din René Guénon): „23 septembrie 1999. Splaiul N. Titulescu [sediul Fundației „Timișoara '89”]. Strada blocată de poliție, dube ale jandarmiei. În parcare din fața Fundației „Timișoara '89” se află două cazane mari sub care arde focul. Cazanele sunt pline cu mâncare. Copii ai străzii, cerșetori, persoane fără adăpost, intercalați de dame îmbrăcate elegant, de pușcări-ași în zeghe, polițiști în uniformă, medici în halate albe și preoți în odăjdii se înșiruie în fața cazanelor cu mâncare și așteaptă să-și primească porția.” Etc. O viziune tipică lui Petru Ilieșu, cea a paradisului social, în care limitele dintre oameni sunt șterse, iar cultura este hrănitore și de aceea livrată odată cu hrana fizică. Muzica de jazz mai ales, o altă pasiune „nutritivă” a poetului, răsună protector, amalgamând și făcând să fuzioneze mentalurile, după care, spune poetul, „noaptea românească își intră în fire.” Pasiunea pentru jazz este captată într-o altă carte, *Jazzul ca stare de spirit*, un lung eseu despre relația sa cu muzica de jazz, care, aflăm, este parte indisociabilă din existența sa, atât umană, cât și artistică. Eseul se poate așadar citi și ca jurnal, melanj de considerații despre muzică și relatări de tip „work in progress” despre propria carieră artistică.

Sunt greu de enumerat deci multiplele fațete ale personalității complexe a lui Petru Ilieșu. El este astăzi un eminent activist social, care crede în virtuțile generice omenești ale dezmoșteniților soartei, fie ei sărmani și deznădăduiți, fie chiar și autentici păcătoși: în fundația sa lucrează foști pușcări-ași, cărora el le acordă o magnifică, luminoasă încredere. Iar aceștia, simțindu-i iubirea, răspund pe măsură, administrează corect și fertil resursele puse cu generozitate la îndemână. Poetul este, așadar, un om de acțiune, un om cu inițiative. Este, de pildă, și alcătuitorul unui frumos album ilustrat despre Timișoara, elaborat în limbile engleză și germană (*Tourist in Timișoara*, Ed. Planetarium, 2008), în care îi inițiază pe cei interesați în istoria străveche și actuală a urbei. Este o lucrare competentă și detaliată, cu accent special pe valorile culturale din oraș, de găsit peste tot, în instituții, dar și în cafenele și terase, parcuri, piațete ori cimitire, autorul ilustrându-și afirmațiile cu splendide fotografii. El este, de altfel, inițiatorul unor proiecte culturale implicând orașul în integralitatea sa, propuneri care însă nu au rodit, după cum meritau, din pricina unei inerții a locuitorilor urbei, ce nu se simt chemați înspre trăirea culturală concertată, susținută. Pentru poet cultura este însă o componentă civică firească, parte a cotidianului, ne transmite Petru Ilieșu prin această viziune a Timișoriei artistice, exemplare – un vis de poet angajat, trăind între realitate și vis. Văd în Petru Ilieșu un patriot autentic, original, ce reușește să integreze elemente moderne și contemporane, începând de la cultura beat și până la cele mai îndrăznețe experimente de sorginte vest-europeană și americană de astăzi, în viața românească de zi cu zi, cu un firesc de invidiat. De ce? Pentru că, citim, „România, iată un vis care mă obsedează” (*Timișoara în Performance*).

„Nu plânge, citește 'nainte...”*

„Când s-a apropiat de cetate și a văzut-o,
Iisus a plâns pentru ea.”
(Luca 19.41)

Ierusalim, ea e cetatea.
(nota mea, Magda U.)

„Denigratorii ies totdeauna dintre cei care nu pot
să se ridice la nivelul operei denigratului.
Dumnezeu știe ce face.”
(Th. Codreanu, e-mail din 15 dec. 2014)

Petru Ursache și-a simțit libertatea de opinie amenințată și a afirmat-o deschis, nu fără argumentare temeinică: „Spre ce ne îndreptăm? Spre o neocolonizare prin inducerea ideilor corect-politice, fără replică? Nu tradiție, ci... tranziție!” Sătul de *gândire captivă*, de învățământ ideologic, a urât conceptul de corectitudine politică, descifrând în el alt tip de cenzură, alte standarde potrivnice nouă, dar la care trebuie să ne alinăm. Ipocrizia „corecților” care se lasă „corecți”, cuvântul exact fiind dresaj, l-a scârbit peste măsură. „Am scăpat de unanimitatea gândirii comuniste, de ridicolul comunist, de prostia comunistă, mi-a spus, de deceniile de televiziune, de cantate, de laude, ca să ne lăsăm iarăși dirijați, intimidați, înfricoșați? Nu ți se pare că Primăvara Europeană e Cântarea României *pe invers*?” Și încă: „Mă tem că limba moartă (de lemn) pe care am preluat-o cu toții, în afară de propagandiști, a rămas vie.” Avea dreptate. Și cum au multiplicat noile discursuri foștii receptivi la discursuri și plene ceaușiste! Băieții aștia ascultători, turtele ideologice. Ieri, propagatori, azi – formatori de opinie; ieri, sovietolatri, azi – europeniza(n)ți, foarte euroizați.

Mă bazez, în cele ce urmează, pe fidelitatea memoriei mele, nu la fel de bună ca a lui G. Liiceanu, reproducând, după Isabela Vasiliu – Scraba, „lungi pledoarii noiciene, având ades 2600 de caractere, ajungând însă și la redarea din memorie a unui text de 3500 de caractere” (v. „Acolada” de decembrie, 2014).

După sângele vărsat, a urmat ce știm cu toții că urmat: cincinalele distrugerii, răul social și răul moral dezvoltat de profitorii morților. Prăduiala incredibilă a țării, prin guvernare incompetentă sau iresponsabilă, pohtă de avere, șantaj, a fost dublată de o propagandă anti-românească, poporul având parte de toți termenii negativi posibili. Politică distrugerii pădurilor la propriu, dar și a rădăcinilor identitare, s-a tradus în fapte. „Statul lui Brucan dă gratis tot.” Petru avea să fie confirmat de Mircea Coșea, fostul ministru al Privatizării, care a declarat, la un post TV, că Silviu Brucan i-a dat proiectul legii 15, din '91, premierului Roman. A fost legea deconstrucției și a jafului; s-a ajuns până acolo încât suntem în stare să dăm aurul țării pe cianură.

„Nu sunt indivizi izolați aștia, sunt bine organizați, a văzut, în clar, Bătrânu. Au o strategie bine susținută logistic, a ONG-urilor non-profit, dar și a persoanelor particulare puse pe profit.”

„E nevoie de o etnie în declin, dezbinată și dezmembrată. De asta se atacă ideea continuității, a latinității, a unirii. Trebuie scoasă din mintea românilor ideea de unitate națională? E o minciună constituirea istorică a nației, Mica și Marea Unire? Ca și cum nu spațiul de la Nistru până la Tisa ar defini

nația asta. Uite și consecința profund nocivă: ne vindem pământul!”

Petru era net sovietofob și o recunoștea. A văzut repede în atacurile la istorie, la cultură o acțiune sistematică în contra națiunii și a intereselor ei. Întreb: suntem șovini când constatăm că „investitorii strategici” au fost alogeni puși pe jaf? Pas cu pas în vremi staliniste, step by step, acum. A decupat din *Opere XI, Publicistică* (17 febr. – 31 dec. 1880. *Timpu*), editura Academiei, 1984, un citat edificator: „Numai în România înalta trădare e un merit, numai la noi e cu puțință ca valeții slugarnici ai străinătății să fie miniștri, deputați, oameni mari.”

„Înfricoșător blestem eminescian această iubire necondiționată de străini, a oftat el. Cei care se lasă colonizați nu au interese proprii, interesele le sunt dictate din afară.” Întrând aici și rezidurile comuniste, și transplantării peste ocean, foști activiști comuniști, cu dublă cetățenie.”

Petru și-a stăpânit perfect vorbirea, n-a spus „cuvinte nefolositoare” (Matei, 12.34-36): „De unde s-au scos netrebniciile astea, că specificul românesc nu există sau că trebuie anihilat? Că naționalitatea e un handicap pentru români?” Nesocotim spusa lui Eminescu, „europeni, dar românește”? Acest complex de inferioritate indus sistematic e un pericol uriaș: pregătește dispariția identității etnice. În toate cărțile lui din seria ETNO, *Etnosofia*, *Etnoestetica*, *Etnofrumosul sau Cazul Mărie*, *Moartea formei*, *Antropologia*, *o știință neocolonială*, *Gastrosofia sau Bucătăria vie*, apărute la Eikon în 2013-2014, a negat această negativitate generalizată; a demonstrat că nu sunt reprezentative pentru firea românilor nici lenea, nici hoția și beția, nici văicăreala. Miza majoră a textelor: valorile naționale trebuie apărute de minimalizare, până la anihilare. „Calcă-n strachini Ursache”, l-a taxat un veșnic pururi decan al Filologiei, piticul sovietic (și nu la înălțimea lui mă refer), care se credea cel mai mare din lume, ca-n banc. Diagnostic exact: Petru a călcat în strachini corect-politice și înainte, și după, '89. A fost adversar al adaptării strâmbe, imorale, perverse, și când construim socialismul, și când construim așa-zisul capitalism de piață. N-a fost un egoist, un solitar: a urcat pe baricada socială a Pieței Universității, da, pe baricadă, pentru legea lustrăției. Aplicat, Punctul 8 ar fi dus la bun capăt revoluția, răzmerița sau ce-o fi fost.

Îndărătnic în a rezista, Petru Ursache credea în „destinul imperial al românilor”, cum a formulat Vasile Posteuca. Este, în *Antropologia, o știință neocolonială*, o replică dură la atacul deschis și repetat contra *Articolului Unu din Constituția României* (ed. cit., p.92-104), apărută întâi în „Bucovina literară” cu titlul: *Ființa etnică în bătaia puștii*. A scris scrâșnind din dinți contra sovietizării, a scris și contra subminării statului-națiune de corporații transnaționale, dar și de cozile de topor interne, declarând căderea granițelor. „Înșii aștia preconizau din balcoanele revoluției *granițe moi*, cum le spui tu, Magda, ca să rămână patrimoniul național neapărat.”

„Știi că vorace, uită-te la buzele lui, îi spunea lui Petre Roman. I-aș propune să-și scrie numele cu doi r, că tot e pseudonim: Rroman. Comunistul Valter Roman a vrut să „implementeze” în mintea lui Stalin ideea Transilvaniei ca stat de sine stătător (prof. Gh. Buzatu îi furnizase documen-

tul); fiul a „implementat” denumirea de rrom și iată-ne discreditată ca țigani”.

„Bref, scrie Petru Ursache, programul „balconului”, anunțat cu solemnitate grotescă în zi de „revoluție” și de „schimbare», a fost ticluit precis și sigur, în scopul afectării formelor rezistente, naturale și istorice ale etnicului: fărâmițarea unității conștiinței de origine, de limbă și de cultură. „Pluripartismul», cu număr astronomic de formațiuni de grup, a dus la conflicte etnice cu totul nemotivate, fiind vizată, în fond, negarea Articolului Unu din Constituția României. Înmulțirea peste măsură a universităților particulare cu răspundere limitată, ca SRL-urile, și direcționarea învățământului de toate gradele, conform tezelor „corectitudinii” politico-ideologice, au ca rezultat periclitarea formării generației de mâine, canalele de televiziune se întrec în a prezenta satul în imagini catastrofice, de trib sălbatic: crime inimaginabile, violuri, tâlhării, credulitate imbecilă în vrăji, în leacuri băbești, în mama Omida. Doar țiganii, pe care i-am lăsat să ne ciordească până și numele țării, prezenți plini de fală și de parale, mai sunt mândri de etnia lor, manelizând chiar și *Deșteaptă-te, române!* Kulturpolitica bruiază cultura reală.” (*Antropologia, o știință neocolonială*, p.103-104).

Petru a combătut antiromânismul. Nu i-a păsat de risc. Cu grija lui pentru concizie, pentru claritate, i-a pus la punct pe cei intrați în „războiul imagologic al etniei noastre”. Iar specializați în „defectologie” apăruseră destui. Ca Daniel Barbu, ca Mircea Bălan, ca Mihai Zamfir, ca Horia Roman-Patapievici. Lucian Boia a pictat România cu negru istoric în exces, din lipsă de empatie cu subiectul. Daniel Barbu n-a vrut să-i diferențieze pe călătorii străini, atrași de pitorescul țării și înclinați spre obiectivarea relatării de cei având ca țel fabricarea de imaginar negativ.

„Uite, Magda: universitatea Ulster face un test de inteligență europeană, prin profesorul Richard Lynn. Cel mai bine ies nemții și olandezii (103), urmați de polonezi. La polul opus, sârbii – 89, turcii – 90...; românii – 94, la fel ca francezii și bulgarii. Ai crede că englezul e mai puțin deștept ca italianul, că bulgarul e la fel de deștept ca francezul? Rușii sunt inferiori englezilor, egali cu spaniolii. Cui folosește „știința” asta?”

Textul de escortă de pe coperta a patra a *Antropologiei* mărturisește: „Nu mi-am dorit un asemenea titlu pe vreo carte: *Antropologia, o știință neocolonială*. Nu puteam să-mi imaginez, cu ani în urmă, când începeau să mă preocupe probleme de folcloristică, de etnologie, de filosofie culturii, că antropologia, materie strict descriptivă la origine și restrânsă ca domeniu (cu *antropos* la bază, în rădăcină și în tulpină), ar fi în stare să detroneze toate științele umanului, de la paleografie la muzicologie, de la medicină la estetică; să le acapareze teritoriile, în fond bine delimitate și inconfundabile, pentru a prelua comanda în chip dictatorial, îndreptându-le, la grămadă, într-o direcție de neînțeles.”

E cartea lui cea mai polemică, împotriva neocolonizării cu metode mai sofisticate și mai eficiente decât în vremi staliniste: sat global, amputarea conștiinței naționale, defăimarea martirilor. „Toate astea vizează identitatea etnică, Magda”. Am câștigat ceva, puțin, din orientarea lui spre esențial.

Petru Ursache a fost sever moral în calificarea celor care se întrec în note critice nedrepte și subiective („Tare le mai place „boierilor minții” să ne desconsiderăm pe noi înșine, să căpătăm complexul istoriei noastre, culturii noastre, limbii noastre”), dar *violent* (că tot scrie Ruxandra Cesereanu despre *Imaginarul violent al românilor*) s-a manifestat la semnarea tratatelor cu URSS și Ucraina. Primul, opera „omului cu O mare”, al doilea, opera lui Emil Constantinescu și minis-

trului de Externe Adrian Severin. „Gunoaie!” era replica lui cea mai dură.

„Ni se spune, s-a revoltat Bătrânu, că literatura noastră nu-i *cap de țară*. Mă tem că nici țară nu mai e.” La fel de mult l-a afectat proiectul de risipire a arhivelor: îmi place să cred, ca și lui, că în mâna lui Clio, muza istoricilor, se află un document. *Habemus documentum*. Și noi ne lipsim de documente!” (parantetic spus, după o informație de presă, arhiva REL (Radio Europa Liberă) a fost cumpărată de Soros și depozitată la Budapesta).

Când Petru a primit Premiul de Excelență al Asociației Scriitorilor, a apucat să afirme, pe scena Teatrului Luceafărul, că a luptat pentru de-mitificarea istoriei și istoriei literare și că nu poate fi de acord cu de-mistificarea: „Eu n-am nevoie de Mitu, ci de mituri. Miturile re-nasc realitatea. Îmbogățesc realitatea.”

La Liceul Național din Iași i se predase după *Manualul unic de istorie a RPR*, din 1947. Rușinoasa falsificare a istoriei îl adusesse pe Roller, zis și Controller, în fruntea Academiei. În memoriul către Dej, din ,56, C. Daicoviciu, A. Oțetea și Barbu Câmpineanu l-au acuzat de orientare antinațională și plagiat, iar manualul a fost scos, în fine, din școli și din facultăți. Tot în ,56, s-a reintrodus latina în liceu, ca pentru a dovedi că latinitatea noastră este elementul determinant. Cum să nu-l supere pe fostul absolvent al Facultății de Filologie – Istorie noua re-scriere, provocând „multă derută și demoralizare”? Nu mai puțin l-au supărat jumătățile de adevăr din *Raportul final*: dacă regimul comunist a fost declarat „ilegitim și criminal”, de ce nu s-a trecut la judecată și la condamnare? Actanții celei mai rele utopii, comunismul, nu numai că nu au fost pedepsiți, condamnați penal, dar au preluat puterea. Iar victimele necomuniste rămân victime, sunt nerăzbunate. Ba chiar se scuipă pe eroi și pe morminte, dacă Mircea Cancicov, eminentul ministru de Finanțe a murit în închisoarea din Râmnicu Sărat, sub Vișinescu, iar tortionarului nici că i-a păsat după ,89.

„Să vorbești despre elita distrusă în închisori când genitorii tăi au contribuit intens la asta..., când tu, ca *văstar*, ai fost sprijinit de tătâne. Mmda, s-a „căsătorit” bine Volodea: și cu Iliescu, și cu Băsescu”, a zis Bătrânu. Măcar nu l-a mai văzut pe Cioroianu, la emisiunea *5 minute de istorie*, din 6 ian. 2015, fascinat de Ana Pauker, pe care o compara cu Nadia Comăneci, pe motiv că Ana din Codăiești – Vaslui a apărut pe coperta „Time” în ,47, a doua fiind gimnasta, în ,76. M-am întrebat dacă n-o fi fost ironic, susținând ce „echipă redutabilă” făcuse cu Dej, ea fiind ministru de Externe. Nu, nu era ironic. Pleda îndrăgostit de prima femeie ministresă – notați! – din Europa. Și ce femeie! În 5 minute, Adrian Cioroianu n-a avut timp să spună că, pe vizeta închisorii din Pitești, „Ana noastră”, cum o alinta Brucan în „Scânteia”, urmărea cumplitul experiment. „Istoria rămâne cea mai frumoasă poveste”? Știință n-o fi deloc? Cine dintre istorici dă replica?

Petru Ursache a dat o noimă vieții, existenței lui, până la sfârșit. În „haina de lemn” (mulțumesc, Virgil Diaconu!), i-am pus stegulețul tricolor, cumpărat de el din Parcul Expoziției, chiar înainte de a intra în *clinica* aceea blestemată.

„Ceva mai bun decât tăcerea” e libertatea de opinie, de puncte de vedere, care trebuie apărută neconținut, după cum trebuie taxate neadevărurile provocând derută.

„Mortii, scria N. Iorga, se duc în pământ pentru a-l păzi”. Sper ca scrisa asta să se împlinească.

* Marginalii la Petru Ursache, *Antropologia, o știință neocolonială*, Eikon, 2014

„România lucrului bine făcut“

Semantica verbală înscrisă, generalizat, parcursul uman prin realizarea unor acțiuni concrete, orientate, în fond, spre deveniri (în esență, modificări ale lumii interioare sau ale celei exterioare), acestea, la rândul lor, finalizând în stări. De aici, divizarea varietății verbale în trei grupuri: de acțiune, de devenire, de stare. Operată din considerente metodologice ale studiului, această divizare, dincolo de planul strict al cercetării lingvistice în sine și pentru sine, ne învață că acțiunile noastre vizează deveniri și au drept scop stări. Starea, la rândul său, presupune mai mult decât existența, mai mult decât *a fi* (*a fi într-o stare* sau *a exista într-o stare* înseamnă *a fi într-un anumite mod*). Iar dincolo de valențele și determinările concrete, starea generală spre care tinde ființa umană este *starea de bine*, care, deși se definește individual, comportă, ca orice concept, însemnele culturale colective.

În mentalul colectiv românesc, binele este perceput, în primul rând ca *stare* (19), asociindu-se cu *viața* (2), *traiul* (*trăi* – 2, *trăiesc* – 1) și cu *faptele* (9). Faptele se leagă, semantic, de a face (care înscrisă, alături de lucru, forme paradigmatic variate, în total – 17: *face* (3), *bine făcut* (1), *făcător* (1), *lucru făcut* (1), *făcut* (8), *fac* (1), *faci*, *bine găsești* (1), *făcut-ai* (1), *lucru* (2), *facere* (3)), asocierile sugerând că binele este rezultatul activității umane. Nu însă doar a activității propriu-zise, de a face un lucru, ci și a activității de limbaj, respondenții raportând lexemul bine și la verbele *a zice* și *a spune*.

Binele se leagă de „înclinația de a face bine“, înscrisă în reacția *bunătate* (13). *Facerea de bine* presupune, în același timp, atitudine dezinteresată, *binele* asociindu-se cu *dar* (2), *darnic* (1), *nu aștepti în schimb* (1), *din inimă* (1), fiind legat și de voință (*voință* – 1, *voitor* – 1, *vreau* – 1).

A doua reacție (însușită) ca frecvență denotă acceptarea binelui ca stare de fapt: 52 de reacții reflectă „acordul“ prin semne linguale ca *OK* (35), *da* (4), *de acord* – 2, *accept*, în diverse forme paradigmatic – 5, *super* (4), *good* (2). Reliefăm, sub aspect lingvistic, raportarea la un cadru străin prin reacția *OK* și *good*.

Chiar dacă impune un efort (*greu* – 2, *greu de făcut* – 1), *binele* corespunde expectațiilor românilor de *fericire* (16, *fericit* – 3), *bucurie* (14, *bucuros* – 1), având și conotație estetică: *frumos* (11), *perfect* (9). Aspectul estetic este dublat de aspectul deontic, noțiunea de *bine* confundându-se cu cea de adevăr și corectitudine: *corect* (6), *drept* (2), *dreptate* (1), *în regulă* (4). Ca și implicație psihică, *binele* are *plăcerea* (2, *plăcut* – 7), senzația de *cald* (4), sentimentul de *mulțumire* (2), *ușor* (3, *ușurare* – 1), *împlinire* (2, *împlinit* – 1), starea de *calm* (2), *liniște* (4), *pace* (2), *optimism* (2, *optimist* – 1), *satisfacție* (2, *satisfăcător* – 1, *satisfacere* – 1, *satisfăcut* – 2). Binele este perceput și ca normalitate (*normal* – 2), fiind, în același timp, apreciat drept *excelent* (8), *minunat* (2).

Ca relație umană, *binele* implică *prietenia* (1, *prieten* – 1), înscriindu-se în două coordonate ale existenței: cea a relației cu familia – *părinți* (1), *mama* (1), *familie* (1), *cu mama* (1), *cu tine* (1), *copil* (2), *acasă* (4) – și cea a relației cu Dumnezeu – *Dumnezeu* (2), *credință* (2), *preot* (1), *inger* (1).

Raportat la nivelul fiziologic, binele este corelat cu *sănătatea* (7), iar ca reacție imediată are *zîmbetul* (3).

Latura materială a stării de bine este reflectată în asocierile: *avuție* (1, *ban* – 1, *bani* – 1, *bogat* – 1, *bogăție* – 1, *venit* – 1, *valoare* – 1), *bunăstare* (5), care înseamnă, în primul rând, „situație materială bună“ și care creează o anumită *comoditate* (2, *comod* – 3, *confort* – 1, *confortabil* – 1).

Reacțiile la stimulul bine conturează și un lanț de cuantificatori, cu centrul derivațional tot, care vizează aspectul temporal: *totdeauna* (1, secundat de sinonimul *mereu* – 2), cantitativ: *total* (1, *tot* – 1), *de tot* (4), colectivitatea generalizată: *la toți*.

Lexemul bine rezonează în mentalul colectiv românesc cu forme ale discursului repetat, în care acesta a „consolidat“ viziuni asupra binelui ca domenii de extensiune:

- în activitățile propriu-zise: *bine făcut* (1) *făcător* (1);
- în educație: *educat* (1); *crescut* (1);
- în starea de spirit: *dispus* (1); *bunăvoință* (1); *binevoire* (1);
- în activitatea de limbaj: *spus* (1); *înțeles* (1);
- în aspectul material al vieții: *duce* (1); *îmbrăcat* (1);
- în aprecierea socială: *văzut* (1); *venit* (1);
- ca îndemn general în modul de a fi: *faci bine găsești* (1, *găsești* – 2);
- ca stare generală: *este* (1).

Binele (și, respectiv, *starea de bine*) se opune *răului* (180 de respondenți indică reacția *rău* + *nu-i rău* (1) pentru cuvîntul-stimul *bine*), care înscrisă cele mai diverse fenomene legate de acest concept. *Răul* circumscrie calitățile: *urît* (22), *malefic* (12), *diabolic* (10), *obraznic* (9), *dur* (8), *hain* (6), *mare* (4), *greu* (4), *periculos* (3), *egoist* (3), *avar* (3), *întunecat* (3), *bătăuș* (2), *nebun* (2), *needucat* (2), *nemilos* (2), *dușmănos* (2), *trist* (2), *groaznic* (2), *agresiv* (2), *nervos* (2), *invidios* (2), *viclean* (2), percepute fie ca note ale răului în sine, fie raportate la „sursele“ acestuia. *Rău* poate fi un *cîine* (26), un *om* (26, *persoană* – 3, *oameni* – 2, *lume* – 2), un *dușman* (15), un *copil* (8, *băiat* – 4). *Rău* este, prin definiție, *diavolul* (7), *dracul* (4), *demonul* (2), *criminalul* (2) și se asociază, în câmpul semantic al credinței, cu *iadul* (5) și *păcatul* (3). *Răul* provoacă *durere* (11), *boală* (10, *bolnav* – 4), *suferință* (3), *necaz* (3), *respingere* (2), iar cauzele acestuia sînt *invidia* (4), *ura* (4), *minciuna* (2). Ca percepție senzorială vizuală *răul* „se colorează“ în *negru* (6) – la aceasta raportîndu-se și *întuneric* (2) –, iar ca senzație tactilă *răul* este *rece* (2).

Opoziția bine / rău se conturează în întreg lanțul asociativ de la stimul la reacție. Binele comportă semul definitoriu [+ pozitiv], iar răul se opune binelui nu prin semul [- pozitiv], care presupune o reacție neutră, ci prin selectarea în lanțul asociativ a semului generic [+ negativ], care impune substituirea binelui prin malefic:

bine: *rău* (192); *OK* (37); *stare* (21); *bun* (20); *fericire* (16); *bucurie* (14); *frumos* (13); *bunătațe* (13); *făcut* (11); *perfect* (9); *plăcut* (8); *excelent* (8); *sănătate* (7); *corect* (6); *în regulă* (5); *faptă* (5); *bunăstare* (5); *credință* (4); *acasă* (4); *da* (4); *cald* (4); *de tot* (4); *super* (4); *fericit* (3); *ușor* (3); *liniște* (3); *comod* (3); *ajutor* (3); *zîmbet* (3); *facere* (3); *good* (3); *face* (3); *bine* (3); *fapte* (3)

rău: *bun* (97); *bine* (40); *cîine* (26); *om* (26); *urît* (23); *apă* (14); *malefic* (12); *dușman* (12); *durere* (11); *boală* (10); *diabolic* (10); *copil* (9); *obraznic* (9); *diavol* (8); *dur* (8); *hain* (6); *negru* (6); *drac* (5); *iad* (5); *invidie* (5); *mare* (4); *greu* (4); *băiat* (4); *ură* (4); *bolnav* (4); *dușman* (4); *suferință* (3); *persoană* (3); *de tot* (3); *periculos* (3); *egoist* (3); *necaz* (3); *avar* (3); *demon* (3); *întunecat* (3); *stare* (3); *păcat* (3)

Din direcția stimul – reacție, lexemul bine este perceput, după cum se poate deduce din reacții, drept desemnare a „ceea ce este util, favorabil, prielnic, ceea ce aduce un folos cuiva”, actualizând a doua semnificație (consemnată de dicționarul explicativ), circumscrisă unui substantiv, deci a unei desemnări „substanțiale”. Reacțiile la acest stimul pot fi interpretate drept concise definiții ale stării de bine (însuși lexemul stare apare în 21 de reacții), preponderente fiind relațiile de antonimie, ca definiții negative (rău – 192), și cele de sinonimie, ca definiții prin genul proxim (*bun* – 20; *fericire* – 16; *bucurie* – 14; *frumos* – 13; *bunătate* – 13; *perfect* – 9; *plăcut* – 8; *excelent* – 8; *ok* – 8; *sănătate* – 7; *corect* – 6).

Din perspectivă inversă, de la reacție la stimul, același lexem își accentuează semnificațiile adverbiale, actualizând relații sintagmatice ce vizează patru paliere modale:

- pragmatic (cel mai frecventat în experimentul asociativ) – „în mod prielnic, în mod favorabil, avantajos, util” (trăi – 28; prinde – 6; câștiga – 6; începe – 5; merge – 5; început – 3; ține – 22; noroc – 8), care înscrie și segmentul fiziologic (auzi – 27; vedea – 15; dormi – 10; mânca – 5; odihni – 4; sănătate – 10);
- etic – „în concordanță cu regulile eticii sociale, în mod cuviincios, cum se cere, cuminte” (face – 30; ajuta – 20; lucra – 10; ajutor – 6; mulțumi – 3; laudă – 6; asculta – 6, purta – 3);

– estetic – „în concordanță cu regulile sau canoanele esteticii; agreabil, frumos, minunat” (plăcut – 5; cînta – 5; scrie – 3; sta – 3; îmbracă – 3);

– epistemic – „în concordanță cu adevărul, cu corectitudinea; clar, precis, exact” (zice – 8; răspunde – 8; cunoaște – 8; adevăr – 6; înțelege – 15; drept – 2).

Prin extrapolarea acestor paliere conceptuale la piramida psihologului american Abraham Maslow, putem deduce că binele vizează întreaga ierarhie a trebuințelor umane (diverse ca implicare și realizare materială sau spirituală), iar satisfacerea acestora are drept urmare starea / stările de bine.

Dominantele culturale românești ale binelui: frumos, adevăr, acțiune se completează cu raportarea la divinitate. Această a patra dominantă se reliefează prin opoziția bine – rău atît pe segmentul stimul – reacție (a se vedea mai sus), cît și pe segmentul reacție – stimul. Primele două perechi din această serie opun, pe de o parte, binele elementului rău (39) și îl asociază cu cald (32), iar, pe de altă parte, opun răul conceptului bine (192), legându-l de forțele malefice – drac (107).

Șirul sinonimic al conceptului bine (prin combinația ambelor serii invocate) se încheie, de asemenea, cu o referință religioasă: bine – *fericire* (16) – *bucurie* (140) – *fericire* (163) – *veselie* (74) – *fericit* (87) – *bucuros* (80) – sărbătoare (82) – *Crăciun* (77).

Geo VASILE

Viziunea eminesciană - un arhetip al prozei lui Mircea Eliade

Mircea Eliade (București, 1907-1986, Chicago) publicase deja „Isabel și apele diavolului”, „Maitreyi” (roman ce-i aducea celebritatea la doar 26 de ani), „Domnișoara Christina”, când în 1938 este arestat și întemnițat la Siguranța Generală. Va fi transferat la lagărul din Miercurea Ciuc pentru că refuzase să semneze declarația de desolidarizare de legionarism. Este pus în libertate după șase luni, în noiembrie. Între aprilie și septembrie 1940 se află la Londra, ca atașat cultural. Din februarie 1941 până în 1944 este consilier cultural la Lisabona. În 1944, noiembrie, moare soția sa, Nina Mareș. În 1945 se stabilește la Paris. Din 1949 începe romanul *Noaptea de Sânziene*, pe care-l va duce la bun sfârșit în 1954. În 1955 se tipărește la Paris versiunea franceză a cărții, sub titlul de „Forêt interdite”.

Livrat de Istoria mașteră exilului, Mircea Eliade nu se va mai întoarce niciodată, preferând reîntoarcerii, obsesia României. „Obsesia lui era cronică”, scrie Virgil Ierunca: „O avea de totdeauna. De aici și calitatea ei calmă, potolită, senin-împăcată. Imunizat în contra ispitei exceselor, Mircea Eliade deschidea obsesia spre ceea ce o transcende: înțelegere, cumpătare, măsură, înțelepciune împărtășită”.

Noaptea de Sânziene este una dintre cele mai convinșătoare probe de exorcism în privința acelei obsesii, reușind imaginarul cu experiența personală, recontextualizând narațiunea realistă în cheie mitologică. Ștefan Viziru, ca și tânărul Eliade, este arestat și internat în lagărul de la Miercurea Ciuc, pe motiv că ar fi găzduit o căpetenie legionară. Condiționându-i-se eliberarea cu semnarea unui angajament de repudiare a mișcării legionare, Ștefan va replica: „Nu mă pot desolidariza de ea dacă n-am fost niciodată legionar (...) De ce să mint spunând că nu mai sunt ceva ce n-am fost niciodată?! Ceva care, de altfel, nu puteam fi, pentru că se opunea

concepțiilor mele fundamentale, atât etice, cât și politice?!”. Încearcă să se abstragă din climatul purgatorial al detenției, cade bolnav de febră și, spre deosebire de camarazii săi binevoitori, repudiază denominările tip „moment istoric”, „misiune istorică” ș.a.m.d. După executarea Căpitanului Legiunii, Ștefan este eliberat. Se va afla la Londra în timpul declanșării atacurilor aeriene germane, unde va da de tragicomicul, aventurosul cuplu Antim-Vădastra, sosiți aici spre a valorifica un Rubens. Află de trecerea României de partea Axei. Londra e bombardată. Vădastra dispăre, după încercarea de a-l elimina fizic pe Antim. În țară începe Rebeliunea Gărzii de Fier împotriva mareșalului Antonescu. Ștefan, în ciuda statutului de diplomat, este arestat de poliția britanică, drept replică la tratamentul dur al poliției legionare aplicat străinilor din România. 30 noiembrie 1940: cutremurul de la București. Soția și copilul protagonistului scapă, Ioana fiind prevenită de Irina (soția părăsită a lui Vădastra) ce avea darul predicției. Capitala este bombardată de aviația Aliaților în ziua de Paște 1944. Familia lui Ștefan moare totuși sub ruinele locuinței. Personajul Bibicescu inaugurează seria demisiilor morale: actor cabotin, mimând teza exorcistă a Destinului prin Spectacol, labil și oportunist, se înscrie în P.C.R. Cătălina, amanta acestuia, este violată de un soldat rus. Dată afară din casă sub un pretext oarecare de Bibicescu (lașitate odioasă!), Cătălina moare la Colțea în urma unui accident, lovită fiind de un camion sovietic. Germania capitulează. O foamete apocaliptică bântuie Moldova. Ștefan se află la fața locului, călătorind împreună cu Bursuc, un preot vândut autorităților comuniste și reprezentant al Crucii Roșii. Ștefan, sub motivul unei misiuni economice la Praga, ajunge la Paris, cu gândul de a-și găsi mângâierea vieții, pe Ileana.

Acestea ar fi principalele răbufniri ale Timpului ce se opun ieșirii din Timp a lui Ștefan Viziru, „programat” pe o strategie a evaziunii în eres, fascinat de emisarii unei lumi misterioase, invizibile, magice. Permanent invocat de Mircea Eliade în eseuri, dar și în proza fantastică este Eminescu, ca personalitate tutelară a mitologiei patriei spirituale, sinonime cu specificul național. I se poate atribui naratorului Eliade o veritabilă obsesie eminesciană învederată în replicile sale narative care vizează marile poeme și avataruri epice din „Cezara”, „Luceafărul”, „Cugetările sărmanului Dionis”, „Strigoii” ș.a. Romanul „Domnișoara Christina”, recitat întru viziunea eminesciană din „Luceafărul”, învederează iubirea dintre două ființe substanțial diferite, așa cum este diferit lumescul de nelumesc. Izvorul imaginar al celor două creații este unul comun: eresul popular, chiar dacă Domnișoara Christina întrupează o variantă de semn contrar a „Luceafărului”. La Eliade ființa înzestrată cu „al nemuririi nimb”, dar care aspiră pe „viață și pe moarte” la iubirea unui pământean și deci la condiția terestră a muritorilor de rând este femeia. Iar cel ce nu izbuteste să-și nege condiția, evitând „ora de iubire” nepământeană, este pictorul Egor, pandantul Cătălinei și rudă cu Cătălin din poemul eminescian. Ca și în capodopera lirică a poetului, comunicarea celor două personaje are loc prin grila visului având virtuți inițiatice la ambii autori. Metamorfoza Domnișoarei Christina în strigoi, avatar al „zburătorului” nocturn, reprezintă însăși ispita de a căpăta o soartă omenască, deși imposibilă prin incompatibilitate. Hyperion este gata să-și nege condiția siderală pentru a descinde și realiza alături de o pământeană absolutul prin actul iubirii. Dorul de *omenitate*, un termen familiar teologilor, o face pe Domnișoara Christina să se întoarcă spre a-și redobândi condiția și relua viața care i-au fost curmate brusc prin crimă. Ștefan Viziru se întreabă și pune întrebarea esențială, soteriologică, încrezător în regăsirea paradisului pierdut, în cuvântul declanșator de hierofanie. Coboară spre a-și desluși chiar dacă printr-o „străină gură”, propria viață, o misterioasă *selva obscura* de păcate reale sau autoatribuite, remușcări, ezitări, pripeli, crize de absenteism afectiv și moral, slăbiciuni și contradicții: „*Mi se părea că m-aș putea sustrage Istoriei conducându-mă după presimțiri și năluciri și căutând neconținut semne în jurul meu. Tu știi că ani de-a rândul am fost obsedat de o mașină cu care mi se păruse că trebuie să vină Ileana și pe care mi se părea că o zăresc, uneori, în fața mea, deși n-o întâlneam niciodată? Eram obsedat de o mașină și de misterul vieții lui Vădastra! Petreceam ceasuri întregi ascultându-l vorbind în camera de-alături. Eram căsătorit doar de un an, doi, și o lăsam pe Ioana, singură în speranța că voi afla cine a fost doamna Zissu*”.

Străduindu-se să fie cât mai puțin „trăit de evenimente”, cât mai puțin tras pe sfoară de retrosena rizibilă a nălucirilor, Ștefan va scăpa de acestea numai în moarte, murind odată cu Ileana, spre a contempla o eternă simultaneitate, așa cum prezice blânda, plină de har Irina, nemeritată soție a aventurierului Vădastra: „*Acolo în cer, după moarte, toate lucrurile îți sunt date deodată. Asta o face Dumnezeu, și noi nu putem înțelege. Tot ce-am iubit într-o viață întreagă, pe rând, acolo le avem împreună, căci ni le înapoiază Dumnezeu și ni le înapoiază pe toate deodată... Dar tu ai crezut că viața din Cer o poți trăi aici, pe pământ...*”. Căința de a fi cedat îmbrățișării carnale a miraculoasei Ileana (în noaptea de revelion 1941, la Bussaco, Portugalia) are ceva din penitența ascetului însetat de puritate hyperionică. Doar sub raza acestuia este cu puțință extazul atemporal, abolirea duratei: „*Timpul ar fi trebuit să se oprească atunci, când am sărutat-o pe gură. Am sărutat-o pe gură! Repetă el cu o bruscă feroare și, ridicându-se, se apropie din nou de fereastră. Niciodată n-am înțeles cum a fost cu puțință un asemenea lucru: să o pot săruta pe gură. Totul ar fi trebuit să se oprească atunci. Să nu mai curgă nimic, să*

împietrească Lumea întreagă (...) Nici un fel de durată nu mai avea sens. O dată ce ne-am sărutat, ce mai putea să se întâmple altceva, care să egaleze clipa aceea ireversibilă?...”. Ștefan se va pierde pe sine, cum am mai spus, o dată și împreună cu Ileana Sideri, ipostaza citadină a „fetei de împărat” eminesciene. Între Ileana și Ștefan, în ciuda unui aleatoriu episod carnal, esențială este îndrăgostirea, setea suprafirească de comuniune a părților androginului primordial, de nuntă spirituală, cerească.

Nu puține sunt analogiile ce se întrevăd între Mircea Eliade și protagonistul din *Noaptea de Sânziene*. Iată în ce fel se pronunță atașantul personaj, heideggerianul Biriș, despre Ștefan: „*Ștefan are fobia istoriei, are groaza de evenimente; el ar vrea ca toate lucrurile să rămână pe loc, așa cum i se părea lui că erau în paradisul copilăriei. Și atunci istoria se răzbină, îl înfundă de câte ori poate. Îl bagă în lagăr din greșală, omoară oamenii în locul lui, tot din greșală, și așa mai departe. Uite, mie, care trăiesc în istorie și sunt împăcat cu Istoria, mie nu mi se întâmplă niciodată nimic!...*”. Cel ce și-a făcut o grilă existențială din boicotarea Istoriei, a Timpului va fi prigonit de acesta. Eliade va avea șansa să nu-i devină victimă, să scape la timp de răzbunarea Istoriei.

Printr-un imens proiect științific și artistic dus la bun-sfârșit, printr-o concentrare unică a creației împotriva Timpului, biruit prin viziunea sa epică extinsă, între realismul halucinant, magic și „fantasticul” pur. Biruit, se pare, în primul rând, prin nuvelele și romanele sale scrise în limba română, limba obsesiei și rugăciunii sale din exil. Probând un veritabil sindrom al istoriei, umiltoare și sterile, Viziru-Eliade are mulțumirea de a nu fi fost sclavul evenimentelor la comanda stăpânului; iată un model de cultură a libertății, mai actual ca niciodată, azi, când istoria ultimilor ani în România continuă să ne desfigureze viața cu un torent de evenimente abia îngăduite de spațiul unui secol. S-ar putea face o asemănare între intensitatea celor doisprezece ani din *Noaptea de Sânziene* și deceniul 1990-2000, considerând războiul din roman un echivalent soft al Revoluției din decembrie 1989. Și acum, și atunci nimic nu se alege din acel contact permanent cu Istoria; nu ne îmbogățim cu nimic, nu descoperim nimic care să merite într-adevăr să fie descoperit. La pagina 476 găsim o profetică soluție a românilor vs virusul comunismului de care fugise Ștefan Viziru – Mircea Eliade: „*Trebuie doar să redescoperim tehnica de a ne camufla, arta de a minți și a păcăli, de a lăsa să creadă pe ocupant că ne-a convertit la credințele lui, că ne-a cucerit lăuntric*”. Ca și românii din țară, Eliade nu mai credea în izbăvirea României de teroarea politică, prognoza sa fiind totuși aproape de adevăr: „*Minciuna asta colectivă ar putea dura foarte multe zeci de ani, ar putea dura chiar un secol. E foarte greu să-ți păstrezi sufletul neatins de-a lungul unui secol de hibernare sub o mască. Și atunci ni se pune problema: ce trebuie să facem ca să nu ne pierdem sufletul în acest nou Ev întunecat care începe pentru noi?*”. Chiar dacă România pare a fi pășit într-un Ev al ieșirii din tunelul totalitar, întrebarea despre sufletul românilor rămâne la fel de dramatică și actuală.

După cum susține ilustrul eliadist Sorin Alexandrescu, Ștefan nu face parte din categoria inițiaților, ci din cea a personajelor-interpreți, aflați în poziția de incompletitudine semiotică. Aceștia nu ajung să găsească semnificația sacră, în ciuda neconținutului efort de interpretare a povestirilor inițiaților. Ei doar își povestesc tentativele onirico-analitice, în fond insuccesul, în propriile povestiri. În jurul interpretului gravitează o seamă de personaje profane, ce ocupă poziția semiozei normale și a non-semiozei, neînțelegând, cu câteva excepții, succesul unora și insuccesul celorlalte. Cel mai aproape de Ștefan gravitează Petre Biriș, profesor de filozofie, un chinuit al ftiziei și al erosului, în felul unui Ladima camilpetrescian.

Când în fine strania Cătălina, actrița bântuită de ideea morții anunțate, îi cedează, Biriș își face scrupule: „*Dacă-ți spun că a făcut-o din caritate creștinească! Ea iubește pe Băleanu. Destinul Cătălinei a fost să întâlnească și să se îndrăgostească tot de oameni mari. Ani de-a rândul a fost cu Bibicescu, geniul pustiu. Acum iubește un sfânt, un orb, erou de război... Păcătosul adevărat, eu sunt*”.

Biriș (filozoful genialoid și neconsolat) – Cătălina (amanta fără discernământ ce-și caută sufletul geamăn) reprezintă cuplul mundan, căzut în dizgrația istoricismului, în contrapunct cu cuplul spiritual Viziru-Ileana și, de ce nu, cu cel eminescian Cătălin-Cătălina. Biriș își dă seama în chip excepțional de performanța ontologică a lui Ștefan de a ieși din istorie, din iluzia (*Maya*) Timpului istoric, de a căuta beatitudinile copilăriei primordiale. Necruțător cu propria condiție, Biriș se califică un laș față cu aspirația sa de martir creștin. Totuși, prins la trecerea graniței și dus într-o casă conspirativă din Arad, moare eroic sub tortura securiștilor (Duma, Protopopescu, Bursuc, Vidrighin, foști oameni ai Siguranței și ai Serviciilor Secrete antebelice), fără să trădeze mesajul din labirint, poate cel al rezistenței din munți pe adresa lui Ștefan, aflat deja la Paris. Ne-a plăcut definirea lui Biriș din excepționala postfață a romanului, semnată de Eugen Simion: „*Este un Mercurio care se sacrifică pentru o cauză străină*”. Biriș moare ca și cum și-ar înscena (controla) moartea în vis, în delir și beatitudine, spre înjosirea și neputința torționarilor, nu înainte de a-și formula părerea despre trădarea României de către aliați (p. 490).

Despre Ciru Partenie (dublura fizică a lui Viziru, de unde și o seamă de quiproquo-uri, unele cu efect tragic pentru acela) aflăm că este cel mai important scriitor al momentului. Scriitor ce se grăbește de la o bucată de vreme, ce vrea să trăiască și să scrie în același timp, ca și cum războiul n-ar fi existat. Senzor profund al acelei vremi, Biriș crede că Partenie trișează, este imoral, întrucât actul creației deposează pe creator de viață. Partenie are și o vocație de reformator în privința literaturii vremii, chiar dacă rămas la stadiul de deziderat. El aspiră spre un stil major, în detrimentul psihologismului devenit clișeu al vremii. „*Trebuie redescoperită narațiunea mitică*”, crede Partenie, personaj ce formula exact programul naratorului Eliade.

În tumultul istoriei își duce viața Spiridon Vădastra, avocat, un Venturiano moderat, un închipuit ce se bănuiește de merite și posibilități planetare. Fabulația sa, demagogic-megalomană, se expune în lungi monologuri redundante, dramatizate. Suferă de atracția malativă a autorității și a uniformei militare, în fond a puterii discreționare. Se dedă astfel la euforii și reverii și chiar la acte exhibiționiste, voyeuriste, narcisice. Primește lovituri sub centură din partea șefilor, i se violează corespondența, este batjocorit. Dar crahul personal și profesional nu-l doboară. Dimpotrivă, îi atâță setea de răzbunare. Se dedă la șantaj față de femeia colegului său de apartament, ofițerul Băleanu. Dar totul se dovedește a fi un lamentabil quiproquo. Îl vom regăsi la Londra, tovarăș de afaceri cu anticarul Antim, în căutare de cumpărător pentru un Rubens scos din țară în condiții suspecte.

Profesorul Antim, personaj demn de galeria călinesciană din *Bietul Ioanide*, se va prăpădi în Anglia. Pe Vădastra îl va descoperi Ștefan la Paris, după opt luni de când acela dispăruse fără urmă, sub chipul și numele unui englez înstărit, gata înarmat cu cel puțin patru scenarii polițiste ale noii sale identități. Interesant este și învățătorul Gheorghe Vasile (tatăl avocatului Vădastra), patriot patetic și emul al lui Spiru Haret, ce-și va proba potrivit condiției sale, pasiunea pentru carte, luminismul său de sorginte rurală; mutându-se la București, la nora sa Irina, în casa anticarului Antim, vinde și înstrăinează în necunoștință de cauză piese de valoare, tablouri, cărți

rare, spre a-și rostui întreaga colecție „Biblioteca pentru toți”. Pentru învățător, ea reprezintă comoara spirituală a neamului, demnă de salvat de urgia războiului. Foarte eficiente ni se par scenele călătoriei în căruță spre Giurgiu, într-un București devastat de bombardament. Sub imperiul demoniei provocatoare se află nihilistul Bursuc, reciclat după 1944 în preot și informator al Securității. Demne de interes sunt puseurile sale de sinceritate, cum ar fi destăinuirea la căpătâiul muribundului Biriș care cere să-l dezlege: „*Nu sunt vrednic, strigă Bursuc izbucnind în plâns. Eu sunt mai păcătos ca tine. Eu sunt tâlhar, sunt un criminal. Nu sunt vrednic să te dezleg*...”.

Ștefan simte că timpul nu mai are răbdare, că presează și înghite existențele, de aceea el nu scrie, preferând să trăiască din amintire, presimțire și vis, în timpul interior al transcendenței, atras irezistibil de „semne și minuni”. Ce i s-au arătat pentru prima oară în pădurea de la Băneasa, în noaptea solstițiului de vară 1936, în noaptea de Sânziene, sub chipul Ilenei Sideri, rătăcită și ea în acele locuri ca din întâmplare. Dialogul convențional, tatonarea amabilă vor căpăta dimensiuni magice compatibile cu puterea de a asimila misterul, sacrul, hierofania.

După 12 ani de la magica întâlnire din pădurea Băneasa, Ileana și Ștefan se revăd în pădurea Royaumont din apropierea Parisului. Este 23 iunie 1948. Ileana se căsătorise între timp cu Bernard, locuia la Lausanne, avea un copil. Revederea este prilejul mărturisirii totale. Ileana pare fermă în decizia de a se vindeca de propria nălucire, de patima sa pentru o umbră. Chiar dacă despărțirea de Ștefan-Hyperion se face prin cel mai emoționant jurământ de dragoste din istoria literaturii române (p. 553). Acceptând să-l ia în mașină până la prima gară de tren, Ileana nu poate evita ieșirea în decor, prăpastia de dincolo de parapetul autostrăzii. Moarte și hierofanie, clipă unică a eternei reîntoarceri, oferită lui de Ileana, „de privirea ei înduplecată”. De-ajuns ca Ștefan Viziru să nu fi pierdut marea șansă a morții ca depășire a condiției umane, cod de acces clandestin, dar sublim în Absolutul iubirii. Narațiune mitică de maximă anvergură, repertoriu și creuzet al tuturor celorlalte proze eliadiene, *Noaptea de Sânziene*, roman ocolit, spre mirarea noastră, de majoritatea exegeților, dar nu și de Eugen Simion, este o rețetă narativă a modernității, un conclave al stilurilor și firelor epice fără frontieră: de la cel al meditației anxioase, discursiv-halucinant, tip *un uomo finito*, până la cel erotic, polițist, aventuros, politic, metafizic. Deși îi neagă calitatea de capodoperă, Eugen Simion crede că *Noaptea de Sânziene* ar fi „*primul caz de roman total în literatura română: frescă istorică, roman politic, roman sentimental, roman intelectual, roman de moravuri și, nu în ultimul rând, roman mitic*”.

Sigur, cartea ar fi câștigat mult (număr de cititori, reeditări etc.) dacă Eliade ar fi avut puterea să renunțe la cel mult 200 de pagini din cele 550, unele lungimi descriptive și dialogate par astăzi fastidioase, de cabinet, cum ar fi detaliile psihosomatice ale personajelor din scena revolverului (Băleanu – Vădastra), care are înclinația de a explica lumea, de a descoperi înțelesul sacru ascuns în profan prin analiza producerii de semnificație, atât în vechile texte cât și în comportamentul cotidian al modernilor.

Scriitorul, prozatorul, dimpotrivă, atribuie descoperirea semnificației sacre unor „norocoși” care, din cauza acelei descoperiri, sunt sortiți să dispară din lume, în vreme ce ceilalți se arată neputincioși în a-i înțelege și a-i urma. Artistul caută adevărul găsit de omul de știință, dar rămâne suspendat în lumea intermediară dintre sacru și profan, în pragul unei semnificații presimțite, dar inaccesibile. De aici și dualitatea Viziru – Eliade. Imaginea sa nocturnă (*selva oscura*) este punerea în ficțiune a îndoielilor, a anxietăților proiectului, este ipostaza *hyperionică* a romancierului.

Un englez în istoria României

Înainte de Crăciun, în 2012, am lansat la Londra, în două locuri, o carte alcătuită de Marilena Lică-Maşala, şi publicată la Iaşi^[1], anume *Ivor Porter Last Interview, Ultimul interviu, La dernière entrevue*.

A fost o experienţă interesantă din mai multe puncte de vedere – legat şi de locurile în care a fost lansată cartea (la Institutul Cultural Român, dar şi la Clubul Diplomaţilor), şi de întâlnirile pe care le-am avut în zilele acelea cu mai mulţi oameni (între care şi din familia lui Ivor Porter, începând cu soţia, Katerina Porter), din diverse perspective, dar, mai ales, prin faptul că încheiam o promisiune făcută lui Ivor Porter. Anume de a publica ultimul său interviu, în care spune lucruri interesante şi despre România, despre istoria ţării noastre, despre cum ne-a văzut pe noi. Spunea, de pildă, în interviul amintit: „Timpul petrecut în România mi-a influenţat tot restul vieţii. Acolo am descoperit firescul relaţiei cu străinii. Amintirile mele cele mai vii sunt legate de oamenii care s-au opus comunismului, luptând cu tenacitate ca să rămână liberi, luptă care a fost, în cele din urmă, pierdută.”

Apoi am încercat să facem şi alte lucruri în memoria lui Ivor Porter, parte reuşind, parte nu. Am publicat, astfel, câteva traduceri ale unor poeme ale lui în revista ieşeană „Poezia”. Iar acum, ca o încheiere a acestui demers, semnalăm acest volum cu portrete şi evocări ale unui „englez în istoria României”, realizat sub îngrijirea Marilenei Lică Maşala, semnate de oameni care au avut ocazia să-i urmărească, într-un fel sau altul, activitatea, care au vorbit cu el, l-au cunoscut.

Pe scurt, reitând şi câte ceva din cele zise atunci, să spunem că, aşa cum ştim, tabloul istoriei secolului trecut ascunde încă multe umbre (unele cu aripile întinse şi asupra vieţii noastre de azi), în care nuanţele nu sunt bine desluşite de ochii şi înţelegerea noastră. Perioada celui de-al Doilea Război Mondial şi anii din jurul acesteia, cu toate grozăviile care au fost împotriva unei părţi a popoarelor lumii, cu frângerea Europei în două de o „cortină de fier”, impunerea în unele ţări a „comunismului” au conturat o epocă cu implicaţii majore în soarta omenirii. Nici pentru România lucrurile nu au stat altfel. Comunismul a frânt brutal milioane de destine, a barat drumul ţării spre democraţie timp de decenii cu efecte variate şi complexe, pe care încă nu le putem atenua cu totul nici azi.

Unul dintre oamenii care au cunoscut îndeaproape multe din evenimentele din acea vreme petrecute în România (aflat, putem spune, uneori dacă nu în miezul, atunci în buna cunoaştere a lor), a fost Ivor Porter. („Am ajuns pentru prima dată în România în martie 1939, ca lec-

tor la Universitatea din Bucureşti. În 1940 am fost transferat la Legaţia Britanică, pentru a da o mână de ajutor secţiei *Cifrări*, de unde m-am întors în Anglia în februarie 1941. Am fost paraşutat apoi în România pe 21 decembrie 1943 şi am părăsit-o din nou la sfârşitul anului 1947.” – spunea Ivor Porter în interviul publicat de noi în 2012). Fiind implicat, a înţeles mai bine decât mulţi alţii ce au însemnat negocierile pe care mai marii acelor vremuri le-au dus, interesele din spatele lor, dar şi – să spunem deschis – „trocurile” politice care au vizat soarta atâtor popoare.

De pildă, iată ce spune Ivor Porter despre ce a însemnat atunci „Dictatul de la Viena”, întrebând fiind ce ar fi fost dacă regele Carol al II-lea s-ar fi opus: „România ar fi trebuit să lupte pe trei fronturi” şi „şeful Statului Major avertizase Consiliul de Coroană că ţara nu ar fi rezistat mai mult de o lună”. „O posibilă rezistenţă ar fi avut avantajul de a îmbunătăţi reputaţia României în Occident, dar acest lucru nu ar fi salvat ţara de pericolul de a deveni la un moment dat un satelit socialist.”

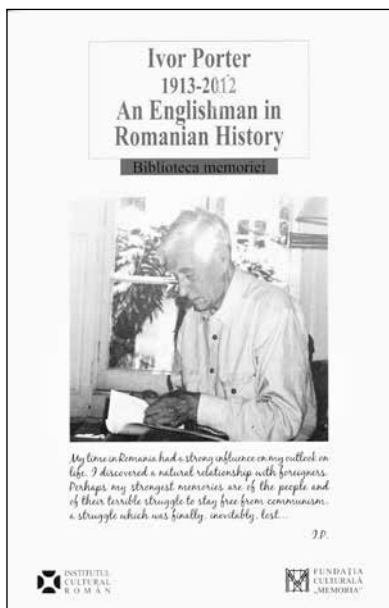
O parte dintre aceste amintiri le-a dezvăluit în „Operaţiunea Autonomous”^[2] (nume de cod al operaţiunii britanice, care au trimis la noi, în 1943, trei membri ai *Special Operations Executive*, conduşi de colonel Gardyne de Chastelain^[3]). S-a legat sufleteşte de ţara noastră, de destinul românilor, de Regele Mihai I al României, despre care a scris o carte. (Iată cum descrie prima întâlnire cu majestatea Sa: „Era un tânăr înalt, reţinut, de 22 de ani. Ne-a vorbit despre evenimentele din ziua aceea, când devenise clar că Mareşalul Antonescu nu era pregătit să-şi schimbe politica progermană, iar Majestatea Sa stabilise în amănunţime trecerea României alături de Aliaţi.”)

Spuneam că am tradus câteva poeme ale lui Ivor Porter pentru „Poezia” – notăm

² *Operation Autonomous with SOE in wartime Romania*, London, Chatto & Windus Ltd, 1989; *Operaţiunea Autonomous în România pe vreme de război*, versiunea română: George Potra şi Delia Răzdolescu, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991; 2008.

³ Care, a condus între 1927 şi 1941, filiala British Petroleum din România, cu sediul la Bucureşti, şi, reamintim, împreună cu Edouard Daladier şi Neville Chamberlain, prin ceea ce s-a numit „Acordul de la Munchen”, din septembrie 1938, au semnat cedarea Cehoslovaciei Germaniei naziste.

¹ *Ivor Porter Last Interview, Ultimul interviu, La dernière entrevue*, ediţie trilingvă, română, engleză, franceză, traduceri de: Harry Carasso, Marilena Lică-Maşala, Steluţa Istrătescu, Ilzi Sora, corectură în limba engleză de: Katerina Porter, Steluţa Istrătescu, în limba franceză: Fadéla Chaïm-Allami, Pedro Vianna, în limba română: Lucian Pîrvulescu, Editura Sympoesium, Iaşi, 2012, 122 p.

și că și propusese să îl traducă pe T.S. Eliot, împreună cu Ion Pillat, dar evenimentele s-au derulat altfel...

Cartea este deschisă de o notă asupra ediției, un tabel cronologic, urmează două texte semnate de Nigelk Townson, Director al British Council în România, și E.S. Ion Jinga, Ambasador al României în Regatul Unit al Marii Britanii. Apoi, sunt, în ordine, texte semnate de: Prințul Radu de România, Principele Șerban Cantacuzino, Alexandra Ghica-Cantacuzino, Katerina Porter, Charlotte Breese, Hary Carasso, subsemnatul, Adrian Cioroianu, Jessica Douglas-Home, Jonathan Fryer, Traian D. Lazăr, Marilena Lică-Maşala, Jenny Mackaskie, Christian Mititelu, Michael Palmer, Șerban Papacostea, Monica Pillat, Chris Porter, John Porter, Mary Evelin Porter, Cameron Pyke, Marin Toma, Ileana Troiano, Ioan-Luca Vlad, Alex Whiting. În final, este reprodus textul ultimului interviu al lui Ivor Porter, apoi un glosar, bibliografia selectivă și Indicele general.

Sunt tot felul de detalii despre România, despre evenimente trecute așa cum le-au văzut și le-au înțeles semnatarii, despre Ivor Porter și felul în care s-au cunoscut sau au discutat, activitatea acestuia, cum l-au perceput ș.a.

„Îmi doream, în copilărie, să mă fi născut pe vremea Renașterii și să fi fost în același timp și poet, și gânditor, și un om de acțiune. Am avut norocul ca, cel puțin până la un anumit punct, să-mi pot împlini acest vis”, spunea Ivor Porter, cel căruia îi este dedicat acest volum.

Așadar, o nouă carte în amintirea lui Ivor Porter, care mereu a spus că este un prieten al țării noastre și al poporului român, „un englez în istoria României”.

Ivor Porter (1913 –2012). Un englez în istoria României, Portrete și evocări, ediție îngrijită de Marilena Lică Mașala, ediție bilingvă, română-engleză, versiunea engleză: Constantin Manea, Institutul Cultural Român, Fundația Culturală Memoria, București, 2013, 256 p.

Ion BULEI

Titu Maiorescu – omul politic

Excelentă ideea lui Gică Manole de a reveni la personalitatea lui Titu Maiorescu, de data aceasta la *Maiorescu, politicianul*. Asupra lui Maiorescu s-a scris mult. S-a scris bine de Simion Mehedinți, Ion Petrovici, George Juvara, E. Lovinescu (foarte bunele volume *T. Maiorescu* și *T. Maiorescu și contemporanii lui*), I. E. Torouțiu, Simion Ghiță, Eugen Tudoran..., s-a scris prost sau inutil de către Nicolae Manolescu, George Ivașcu, Domnica Filimon, Stelian Neagoe..., sau cu un orizont de interpretare limitativ, cum a făcut-o Zigu Ornea. Domnul Gică Manole realizează acum cea mai bună dintre scrierile dedicate lui Maiorescu. Domnia sa evită, pe cât posibil, repetările, oprindu-se doar asupra lui Maiorescu om politic. El pleacă de la ceea ce a lăsat Maiorescu însuși, adică de la *Însemnări zilnice*, *Jurnal și Epistolar*, *România*, *Războaiele Balcanice și Cadrilaterul*, *Însemnări politice zilnice inedite*, *România și Războiul Mondial*, *Însemnări zilnice inedite*, *Discursurile parlamentare*, precum și de la valoroasa sinteză *Istoria contemporană a României*. Pleacă de la corespondența lui T. Maiorescu, de la amintirile despre Maiorescu și, firește, de la toți cei care au adus o contribuție scrisă, oricât de mică, la cunoașterea lui Maiorescu.

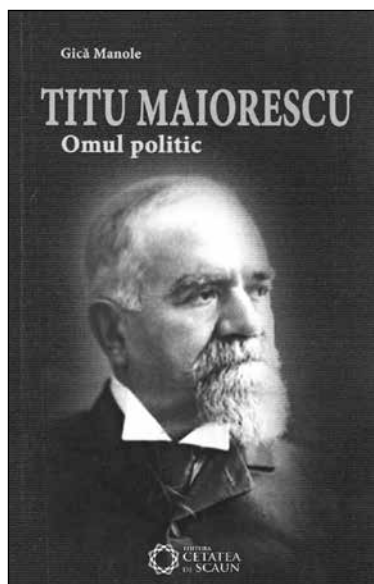
Bibliografia pe care ne-o pune la dispoziție domnul Gică Manole e cu adevărat ilustrativă: izvoare inedite (arhivele naționale, arhivele Bibliotecii Academiei, ale Bibliotecii M. Eminescu din Iași), izvoare editate: documente, corespondență, documente parlamentare, memorii, jurnale, scrieri de epocă, presa timpului, instrumente de lucru, lucrări speciale și generale, cu referire la T. Maiorescu.

Demersul întreprins de Gică Manole e riguros științific, e profesionist. Ca și personajul politic și cultural pe care îl analizează, privindu-l pe acesta ca pe un model, cum el a și fost pentru generații de-a rândul, domnul Gică Manole întreprinde o cercetare temeinică asupra subiectului său. Nu scapă din vedere nimic demn de luat în considerare. E scrupulos, foarte atent cu nuanțele,

cu mare grijă de a nu lăsa nimic important de-o parte. Are metodă ca cercetător și are condei. Maiorescu și-a găsit astfel în domnul Manole istoricul potrivit pentru a-l înțelege.

Ipostazele personalității lui Maiorescu relevate de domnul Manole ar fi mai întâi *Maiorescu intelectualul*. Domină aici ambiția omului, care e foarte mare. G. Călinescu are dreptate: Maiorescu are „structura omului care va izbuti în viață, nicidecum a geniului” (*Istoria literaturii române*, ed. 1982, p. 398). Maiorescu n-a fost, într-adevăr, un geniu, dar a fost un om învățat, intelectualul de mare suprafață al vremii sale. El a vrut să știe cât mai multe din tinerețe, nu neapărat din nevoia de a ști el cât mai multe pentru pregătirea sa, dar din dorința de a impresiona pe alții. Aici se putea crea, în linii generale, personalitatea intelectualului român în veacul 19, diferit ca structură în chip destul de evident de intelectualul occidental (mai evident decât în zilele noastre). Dinicu Golescu, de pildă, era interesat la Veneția de lărgimea calle-lor și a canalelor, nu de pictura lui Tizian sau Tintoretto. T. Maiorescu notează în jurnalul său prețurile la hoteluri și restaurante și face alte notații asemănătoare, de un terre—a terre dezarmant (la Londra nu observă fragmentele de la Parthenon, dar observă prosoapele de la Baia comunală). Îl avea Maiorescu ca exemplu pe Cavour, care în vizită în Anglia era interesat de închisori, cantine, spitale, sedii de poliție...? Acela se pregătea să fie om de stat și voia să cunoască mersul instituțiilor. La fel și Maiorescu? Nu se poate presupune. Oricum notele sale erau pentru sistematizarea timpului și disciplinarea eforturilor. Nu erau pentru a fi aduse la știința publicului. În acest caz cu siguranță ar fi fost extrem de grijuliu. Același lucru se întâmplă cu ciornele discursurilor sale, pe care el le memora, dar ținea să se observe că erau improvizatii de moment.

Maiorescu filosoful ne este prezentat prin analiza făcută teoriei formelor fără fond. Foarte bună analiză. Atitudinea de critică generalizată a lui Maiorescu, manifestată

prin conceptualizarea teoriei formelor fără fond se manifestă, cum ține să ne avertizeze Gică Manole, asupra întregului fenomen cultural și social-politic românesc și urmărește instituționalizarea principiilor civilizației moderne la români. Autorul observă și el, alături de Mircea Florian, Ion Petrovici, E. Lovinescu sau Pompiliu Constantinescu, un anume imobilism al concepțiilor filosofice ale lui T. Maiorescu. Dar nuanțează mult discursul filosofic al liderului junimist pe etapele sale de manifestare (Gică Manole enumeră aceste etape). Rămâne deschisă discuția despre operele filosofice inspiratoare ale gândirii maioresciene (sunt aici citați Liviu Rusu, Simion Ghiță, Tudor Vianu, E. Lovinescu). Nu întâmplător Gică Manole face referire mai apăsătoare asupra lecturilor filosofice și asupra scrierilor de tinerete ale lui Maiorescu (îndeosebi lucrarea *Considerații filosofice* din 1860). Nu-l consideră pe Maiorescu un creator de sistem filosofic, nici nu este, dar îl consideră filosof, pentru că a rămas tot timpul într-un strâns contact cu filosofia (aici reluarea a două scrisori adresate Olgăi Coronini nu se justifică într-un total. Sunt destule idei comune). Cu adevărat interesante sunt considerațiile lui Gică Manole asupra liberalismului românesc, hrănit cu o prea mare exagerare de revoluționarismul francez. La fel comentariile lui Gică Manole, continuându-l pe Alexandru Zub, privind revoluționarismul și prudența. După înfrângerea Revoluției pașoptiste, mulți oameni politici români ai vremii, participanți la evenimentele aceluia timp, atunci când se pronunțau asupra modului de rezolvare a problemelor românești își încărcau gândul de prudență. M. Kogălniceanu nu mai accepta revoluția decât ca *ultima ratio*. I. Heliade Rădulescu e „partizan al revoluțiilor”, numai dacă ele se fac „în spirit”. I. Maiorescu considera carbonarismul nepracticabil la români din cauza situației lor geopolitice. Istoricul Florian Aaron vorbește doar de „revoluție socială”, pe care o vede, ca și Al. Russo, doar ca o „revoluție morală”. Ceea ce se observă este o apropiere a pozițiilor, un fel de linie de mijloc între un deziderat ca acela al lui C. A. Rosetti, care exalta revoluția („geniu uriaș al viitorului, sfânta trâmbiță a vieții”), și o recomandare ca aceea a lui Gh. Bibescu, fostul domnitor („să facem ce vom face pe supt ascuns și fără zgomot”).

Comentariul la adresa teoriei formelor fără fond este inteligent și aduce puncte de vedere demne de reținut. Bună observația potrivit căreia această teorie era constituită de fapt înainte de studiul lui Maiorescu din 1868, *În contra direcției de astăzi din cultura română*. O idee a lui Adrian Marino pe care Gică Manole o dezvoltă și aduce precizările necesare privind contribuția maioresciană (inclusiv în definirea fondului și a formei). În analiza concepțiilor lui Maiorescu privind reorganizarea învățământului apare bine explicată schimbarea lui de atitudine față de biserică și religie (două puncte de vedere diametral opuse în 1871 și în 1891). Locul junimismului în politica românească este stabilit după o analiză serioasă asupra politicii românești de ansamblu. În ceea ce ne privește și noi vedem junimismul interpretat doar în cadrul conservatorismului, așa cum îl vede și Gică Manole, dar, spre deosebire de el, nu separat de acesta, ci dimpotrivă, constituind forma sa de exprimare cea mai avansată și mai inteligentă. Junimismul e conservatorismul acomodat cu stările de fapt, adaptat realităților țării, cu alte cuvinte e conservatorismul model.

În paginile din carte referitoare la *prietenia dintre Carp și Maiorescu* se puteau face comentarii prin comparația cu o altă mare prietenie din epocă, aceea dintre I. C. Brătianu și C. A. Rosetti și se puteau face interesante constatări

privind prietenia în politică, de obicei fără lungă durată și supusă interesului de partid sau grup. În cazul Carp – Maiorescu, Gică Manole se situează, cu prea puține rezerve, de partea celui de al doilea, dar, dacă e adevărat că intransigența lui Carp și felul său greu de suportat de a fi, pe fond, în 1912, dreptatea e de partea lui. El refuză jocul regal, mult prea direct și total, în succesiunea guvernamentală, pe când Maiorescu îl acceptă. De dragul puterii? Nu doar, ne spune domnul Manole, ci din necesitatea de a da țării un guvern tare într-un moment extern dificil. Așa este și e limpede că fără o înțelegere cu conservatorii democrați nu putea fi un guvern puternic. Și Carp nu putea realiza această înțelegere. Deci trebuia înlocuit Carp din fruntea guvernului. Dar de ce a acceptat Maiorescu să formeze el un guvern și n-a lăsat pe alt lider al partidului? Știa prea bine că formându-l el era un act împotriva lui Carp, prietenul său (știa prea bine și că regele nu-l mai voia pe Carp). În fapt, și lui Maiorescu îi plăcea puterea, iar momentul 1912 era prea prielnic pentru a nu profita ca să ajungă la ea.

Desfășurarea întregii crize balcanice o face domnul Manole cu multă cunoaștere a faptelor. Inclusiv prin implicarea opiniei publice, ceea ce a fost un adevăr de necontestat, în 1913 entuziasmul cu care s-a trecut Dunărea fiind imens. Aceasta și explică pentru ce România s-a comportat în 1913 la fel ca toate celelalte state balcanice: a vrut să profite pe seama vecinilor ei. Preluarea Cadrilaterului în 1913 de către România a determinat atunci în Europa mai mult reacții potrivnice^[1], iar în zona balcanică și central-europeană, aprobări conjuncturale și nedumerire și dușmănia deschisă a bulgarilor, care au văzut în intervenția României în al doilea război balcanic un pumnal pe la spate („o felonie și o rea credință”, cum o considera *țarul* Ferdinand al Bulgariei^[2]). Prin stăpânirea Cadrilaterului România și-a făcut rost de un inamic implacabil la sud de Dunăre. A cunoscut cu acest prilej, mai ales după primul război, și ceea ce s-ar putea numi terorismul etnic (termenul aparține istoricului italian Alberto Basciani). Preluarea Cadrilaterului în 1913 a fost o eroare de evaluare din partea conducătorilor de la București? Credem că da. Dacă s-ar fi gândit în termeni strategici, de durată, atunci România trebuia să se mulțumească cu teritoriul acordat de marile puteri prin Protocolul de la Sankt Petersburg. L-ar fi avut și azi în stăpânire probabil. Altfel ea s-a comportat ca toate celelalte state din Balcani, sub semnul unui naționalism mai greu de înțeles azi, dar „normal” pentru acel timp. P. P. Carp cerea oamenilor de stat să nu se ia după clamările mulțimii și după instinctele ei, ci să se lase conduși de rațiunea de stat. Altfel este târât de evenimente în loc să le stăpânească. Ușor de spus, greu de realizat. În 1913 P. P. Carp se găsea în tabăra acelor care strigau cel mai tare pentru un război în sud! Vremea și-a cerut totdeauna drepturile sale. Și a vămuț acțiunile oamenilor.

Cartea *Titu Maiorescu – omul politic* este excelent scrisă. Domnul Manole are o deplină proprietate a termenilor, scrisul său are curgere firească, este foarte clar și încărcat de nuanțe, în același timp. Are forță de exprimare și lectura tezei e o reală bucurie a limbii române.

* Gică Manole, *Titu Maiorescu – omul politic*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014

¹ Vezi A. Gauvain, *Les origines de la guerre européenne*, Paris, 1915, p.40; C. Bodea, *H. Seton – Watson și românii 1906-1920*, București, 1988, vol. II, p. 678 și urm., 786 și urm.

² C. N. Herjeu, *Studii și critici militare...*, București 1921, p. 40.

Tăcerile lui Murakami

Pentru occidentali, liniștea și resemnarea pe care le regăsim în cultura orientală, cu precădere în cea japoneză, sunt adesea interpretate ca slăbiciuni sau lipsă de determinare în fața vicisitudinilor vieții. Analizate însă prin prisma *pattern*-urilor culturale proprii, fără a ține cont de viziunea despre lume a japonezilor, pot duce la o interpretare greșită. E drept că în cultura japoneză, multe dintre aspectele vieții sunt marcate de o tăcere suspectă, iar atitudinea de resemnare pare adesea înnebunitoare pentru occidentali, obișnuiți să lupte, să înfrunte cu a lor rațiune toate piedicile. Însă cele două, privite din perspectiva *Weltanschauung*-ului japonez, pot da un răspuns potrivit la toate încercările sorții. Viața individuală nu este decât o mică parte din Viața lumii omului, privită mai mult ca un mecanism.^[1] Japonezii, impregnați de cultura și de educația lor veche, aleg ușor să nu reacționeze, să nu se revolte împotriva obstacolelor, pentru că sensul vieții individuale este acela de a se armoniza cu *Viața*. Armonia se realizează în momentele de mare claritate rațională prin conștientizarea sensului individului, iar conștiința acceptă ușor existența trecătoare. Japonezii nu-și doresc să rămână în memoria umanității, precum occidentalii, care, având conștiința duratei, caută să ridice construcții masive din materiale rezistente, sau să creeze Opere artistice, care să le ofere un loc important în istoria omenirii. Conștientizarea impermanenței este primul pas către realizarea armoniei, urmat de acceptarea acesteia și culminând, la un nivel superior al vieții, cu găsirea frumuseții în instabilitatea istorică sau personală. Liniștea reprezintă calea spre armonie. Pentru japonezi, adevărul se găsește numai în interior, fiind localizat simbolic în inimă sau în abdomen. Tot ceea ce e exterior, precum fața, gura, dar și ceea ce se exprimă în mod direct sunt considerate falsități morale și cognitive. Adevărul și sinceritatea sunt redată prin reținere.

Buddhismul Zen a avut o mare influență asupra acestei percepții asupra liniștii. Scopul practicii Zen nu este expus explicit, ci este înțeles fără cuvinte, la un nivel profund și intuitiv. Practicanții urmăresc prin meditație eliberarea de gânduri și de cuvinte. Nimic însă din ceea ce este cu adevărat important nu poate fi redat prin cuvinte. Tăcerea este expresia ultimă a adevărului.^[2] Exercițiu spiritual, dar și fizic deopotrivă, liniștea poate fi reprezentată, la nivel conversațional, prin nespus. El face trecerea dintr-un plan în altul, și devine astfel, la Murakami, în egală măsură, un spațiu și o forță. Spațiul este unul al ambiguității, al misterului, al atmosferei de calm, al construirii frământărilor personajelor. Ca forță, nespusul este capabil să absoarbă aceste frământări, în cazul în care personajele aleg să nu dezvăluie motivul neliniștii lor, dar poate avea, în același timp, și proprietatea de a vindeca, de a acoperi personajele cu un văl nevăzut, dar simțit. O altă ipostază a tăcerii, pe care o regăsim la Murakami, este cea a creării tensiunii, provocatoare de conflicte interioare și de animozități între personaje.

Pentru a exemplifica ceea ce am afirmat mai sus, vom analiza construcția câtorva nuvele ale lui Murakami. Spre exem-

plu, în *Ultima peluză a după-amiezi*^[3] naratorul surprinde scurta interacțiune dintre un student, care mai suferă încă de pe urma fostei iubite și o femeie cu plăcerea alcoolului, văduvă și destul de tristă. Conversația dintre cei doi e minimală, iar această simplitate dă unitatea nuvelei. Cele două personaje se aseamănă undeva în straturile adânci ale sufletului. Starea de melancolie este unificată de absența persoanei iubite. Amatori de muzică, ascultând la un radio portabil rock-ul anilor '60, cei doi iau distanță de agitația rock-ului sau de zgomotul orașului. Tensiunea ajunge în interiorul lor, luând aici forma unei forțe capabile să absoarbă și să rețină frământările interioare. Aceasta este și fundalul plăcerii, care crește în vigoare, iar plăcerea alimentează decisiv legătura celor doi. Puținele cuvinte, gesturile și spațiul comun al liniștii, sunt invadate de mari tensiuni, iar codul și canalul comun de comunicare devin tot mai vii.

Într-un alt text, *Călător întâmplător*, întâlnim aproape aceleași funcții ale tăcerii. Ca și în nuvela de mai sus, construcția, mai ales în partea finală, este bazată pe o echivalență a personajelor într-o stare de calm și de echilibru, care emerge din tăcere. Un homosexual, care cunoaște o tânără într-o cafea, datorită pasiunii comune pentru Dickens, devine, într-o perioadă grea pentru ea, singurul om care poate să o înțeleagă. Ea, azzcunzând secretul bolii sale de toți ceilalți, până și de soțul ei, găsește în străinul întâlnit din întâmplare în cafea, sprijin și înțelegere. În acest spațiu tăcut, legătura dintre ei prinde rădăcini puternice. Tăcerea, sau mai degrabă minimalismul descărnat, nu are un ton apăsător, ca în cultura occidentală, ci reprezintă chiar o formă de comunicare, o simplitate care așează lucrurile în interior. Cunoașterea profundă se simte în tăcere, în momentele în care persoanele, față în față, nu au nevoie de multe cuvinte. Acest nivel al cunoașterii se stabilește între cele două personaje ale nuvelei. În clipele de liniște, bărbatul simte durerea femeii și reușește să se apropie de ea. Tot aici, tăcerea se găsește iar sub forma forței care vindecă. Femeia își mărturisește secretul său și forța liniștii care învăluie cele două personaje duce la o vindecare sufletească – găsirea unui echilibru interior, care face posibilă acceptarea situației dificile.

Tăcerea reprezintă deci un element central în construirea frământărilor și psihologiei personajelor. Ea are forța unui concept dominator în structura prozelor acestui autor. În nuvela cu titlul *Tăcerea*, personajul principal, Ozawa, devine victima agresiunii psihologice a celor din clasa sa. Între părți se instalează un conflict tacit. Devenind o prezență nedorită, Ozawa se regăsește în tăcere, care devine în acest context însăși forța supraviețuirii. Nevinovat, nu ripostează în fața acuzațiilor din partea colegilor sau profesorilor, și are puterea să tacă. Tăcerea se constituie ca într-un echilibru de forțe contradictorii. Pe de o parte, ea provoacă o tensiune interioară, în relația dintre Ozawa și rivalul său, Aoki, precum și în relația cu părinții sau cu profesorii. Tensiunea devine tot mai puternică, capabilă de distrugere, îi provoacă neliniște și îl îmbolnăvește. Însă, pe de altă parte, ea îi alimentează și forța vindecătoare, cea care îi dă puterea se a rezista tensiunilor contradictorii și de a-și regăsi echilibrul. În această nuvelă regăsim iar o ipostază a tăcerii specifice culturii japoneze, cea a intervalului, ca trecere dintr-un plan în altul. Este un spațiu care creează tensiune și ambiguitate, lasă posibilitatea citito-

¹ Un rezumat a ceea ce presupune această diferență de percepere a vieții în cele două spații culturale, Japonia și Occident se găsește în capitolul „Le silence en Occident et en Orient”, din cartea *Le Japon et la culture du silence* a lui Karkfried Graf Durckheim (Paris: Le Courrier du Livre, 1985)

² Un studiu concis asupra tăcerii în cultura japoneză se regăsește în lucrarea scrisă de Roger Davis și Osamu Ikono, *The Japanese Mind* (Tōkyō: Tuttle, 2002)

³ Titlurile la care vom face referire fac parte din volumele *Salcia oarbă, fata adormită* (Iași: Polirom, 2007) și *Elefantul a dispărut* (Iași: Polirom, 2005)

rului de a intui starea sufletească amplă a personajului. Tăcerea ca spațiu al ambiguității este prezentă și în nuvela *Piața în formă de rinichi ce se mișcă în fiecare zi*. Relația dintre cele două personaje, un scriitor și o acrobată, Kirie, nu poate depăși spațiul comun. Prin urmare nu poate transcende către spațiul liniștii. Relația dintre celor doi se răcește și în cele din urmă se termină, pentru că femeia reușește să stabilească o legătură mai puternică, în care tăcerea reprezintă una dintre condițiile împlinirii relației, cu un element natural, vântul. Momentele în care bărbatul vrea să descopere lucrul care o îndepărtează pe Kirie de el, primesc o replică ciudată din partea ei – firește, tăcerea. El nu reușește să simtă tensiunile acestei tăceri și nici să treacă dincolo de liniște.

Într-o altă nuvelă, *Avion – sau cum vorbea singur de parcă citea o poezie*, regăsim aceeași structură ca în cea mai sus amintită. Relația dintre cele două personaje principale, o femeie și amantul ei, este marcată de tăcere. Ea, mai în vârstă cu șapte ani decât el, deja căsătorită, afirmă că este fericită alături de soțul ei, dar își descarcă, prin plâns emoțiile negative. Liniștea, marcată de asemenea contradicții, se regăsește aici sub trei ipostaze. În primul rând avem spațiul ambiguității. Bărbatul nu reușește să pătrundă în acest spațiu și să își dea seama de ceea ce se petrece cu adevărat cu amanta sa. Nu simte și nu comunică profund. Își pune adesea întrebări legate de stările ei, de legătura lor, dar nu găsește răspunsuri. Sunt întrebări care nu dețin rafinamentul minimalismului psihologic de tip oriental. Apoi avem tăcerea ca forță care creează tensiune. Atmosfera din scenele în care cei doi încearcă să lege o con-

versație, dar nu găsesc subiecte în comun, urmează schema tăcerii ca forță creatoare de tensiune. Forța conferă personajelor o stare de liniște. Personajul masculin ajunge la o împăcare, stare ciudată pentru un occidental. Legătura lor se stinge, în lipsa unei cunoașteri profunde. Liniștea aceasta ciudată și atât de încărcată de sensuri contribuie la găsirea echilibrului lor interior. Ea alimentează și starea de plăcere estetică, rezultată din contemplarea relației pierdute.

Ipostazele tăcerii pe care Haruki Murakami le aduce în prim-plan, prin construcția nuvelor sale, reprezintă deci o metaforă subtilă a vieții și o exemplificare a atitudinii tipic japoneze în fața încercărilor existențiale. Tăcerea poate avea mai mult decât o funcție estetică, încărcătura ei de bază fiind de natură spirituală. Autorul găsește modul original de a împlini plăcerea esteticului cu o cunoaștere adâncă. El are meritul de a fi adus în fața publicului, atât nipon, cât și vestic, particularități ale mentalității japoneze, preluate dintr-un decor citadin. Detaliile acestei lumi nu sunt ușor de evidențiat, ci necesită o cunoaștere profundă la care participă sufletul uman, precum și o capacitate aparte a cunoașterii, prin care ies în prim-plan trăsăturile unei culturi rafinate, cum este cea japoneză. Subtilitatea de cunoaștere, dominată de sugestie, reprezintă un procedeu extern de apreciat și de folosit în literatura niponă. Astfel, deși abordează teme și construiește personaje externe de actuale, Haruki Murakami nu se îndepărtează de estetica japoneză tradițională, ci dimpotrivă, se aliniază în rândul scriitorilor moderni, care dau continuitate tradiției estetice japoneze.

Petru URSACHE

A doua tinerețe a Mioriței

Două au fost motivele care l-au făcut pe Vasile Alecsandri să se lase atras de poezia folclorică. Fiind invocate, prea adesea, în decursul timpurilor, într-o retorică aprinsă și în conformitate cu „originalul”, se cuvine a fi reluate pe înțelesul tuturor și cu nota necesară de surdinizare. Odată intrată în rol istoria mare a fiecărei națiuni europene în parte, cultura savantă își revizuiă, în vederea unui parcurs în perspectivă, resursele interne. Proiectele generoase ale înaintașilor nu trebuie nici banalizate fără voie, prin sufocante repetiții mimetice, nici detur-nate, cu insinuări neapărat malițioase, de la rosturile lor inițiale și firești. Este vorba, înainte de toate, de cota de participare, cu entuziasm, a generației poetului la ceea ce s-a numit, pe drept cuvânt, mișcarea romantică, o „maladie” a epocii, întinsă peste toată Europa civilizată a vremii ca o vâlvătaie. Dar o maladie creatoare, eroică. Același discurs se auzea rostit cu patos pe străzile marilor capitale, ca și de la înălțimea catedrelor universitare; din Alpi în Pirinei, din Carpați în Sicilia. Balcanii încă așteptau cuprinși de frisoanele europenizării, ca și zonele mai îndepărtate, ce se prelungeau până la San Marino și Olimp. Numele lui Vico și Herder deveniseră sacre pentru apologetii imaginarului romantic, aceștia proiectând începuturile tuturor popoarelor, fără discriminare, în „trecutul îndepărtat”, în vecinătatea eroilor mitici și a zeilor. Romantismul reprezenta a treia mare tentativă a Europei, încă nestăpânită de patimi politice înjositoare și de mafii financiare, de a realiza o familie într-adevăr „unită”, pe temeiuri idealiste și sufletești; se asocia celorlalte momente glorioase și integratoare, de fond și stil de viață: Renașterea și Luminismul. Cărturarii nordici, în frunte cu Goethe, scăpaseră de obsesia vikingilor și a brunhildelor, descopereau cu emoție și complexe de inferioritate (a se vedea povestea întâlnirilor marelui weimarian cu M-me de Staël, relatată de Fr. Schiller) luminile orașelor

italiene, pe unde trecuseră, cu multe decenii în urmă, familii de domnitori și de cărturari valahi, uneori cu dezinvoltură, ca la ei acasă: movilești, cantacuzini, cantemiri, brâncoveni...

În ce-l privește pe Alecsandri, nu cred că trebuie să perseverăm în a-l privi jucând pe o singură carte. E drept, își puneă masca, după gustul saloanelor, să arate „vesel și fericit”. Dar omul își purta, totodată, întristările și dramele. Îl cuprindeau la masa de scris și nu erau nici pe departe superficiale, accidentale. Ar fi simplificare de neiertat, nebunie „și tristă și goală”, dacă am crede că veselie și satira duc bună casă, că spiritul comic nu este cealaltă față a tragicului. Poetul era capabil a se situa în largi registre ale existentului, de la Rodica la Maica Bătrână, de la Chirița la Ovidiu; versifica „ușor”, în forme folclorice, dar nu se dădea în lături să experimenteze structuri metrice ample în legende istorice, în pasteururi, în drame. Altfel spus, atracția către poezia și către destinul artistic al anonimului (căci de *atracție* vorbim, organică, necesară) nu se datorează numai năvalei de inspirație romantică. Am în vedere nu numai „cazul Alecsandri”; pot fi citate multe alte nume prestigioase care au văzut în creația folclorică o cale spre marea cultură, fie că au dat publicității culegeri de teren, fie că le-au păstrat pentru sertar, pentru șantie-rul propriu de lucru.

Nimic de zis, entuziasmul romantic a lucrat intens și benefic în inima lui exaltată și generoasă, dar nu pentru a se risipi în inutilități și orgolii de sine, ci pentru a se bucura împreună cu semenii de valorile morale pe care le descoperea în ființa

etnicului românesc, alături de popoarele din belșug înzestrate și lăsate de Dumnezeu pe pământ. Stă mărturie, printre multe altele, o minunată scrisoare către prietenul său A. Hurmuzachi, celebrul cărturar cernăuțean, din partea de Bucovina astăzi sub ocupație, ca urmare a unei incredibile trădări naționale de ultimă oră, postdecembristă și neocomunistă.

„Iubite amice,

În trecerea mea prin Bucovina, am petrecut cu tine câteva zile, de a căror plăcere îmi aduc adesea aminte. Multe am vorbit noi atunci despre aceste frumoase părți ale Europei, care se numesc Țările Românești și despre poporul frumos ce locuiește în sânul lor. Aprinși amândoi de o nobilă exaltare, deși poate cam părtinitoare, am declarat într-o unire că patria noastră e cea mai dragă lașă țară din lume, și neamul românesc unul dintre neamurile cele mai înzestrate în daruri sufletești.

Ce puternice simțiri se deșteptaseră atunci în noi, la dulcele și sfânt nume de patrie! Ce entuziasm măreț ne cuprinsese la falnicul nume de român! Cât eram de veseli, cât eram de felițiți atunci! Îți aduci și tu aminte?”^[1]

Este, în fapt, începutul articolului *Românii și poezia lor*. A apărut inițial sub formă de scrisoare și dat prima dată publicității în revista „Bucovina”, redactată de Frații Hurmuzachi la Cernăuți, într-un serial de cinci numere pe anii 1849-1850, cu numai doi ani înaintea apariției volumului *Poezii populare. Balade sau Căntece bătrânești* (1852-1853). Scrisoarea-articol a trezit satisfacție în redacția cernăuțeană care a dorit să adreseze publicului și autorului, deopotrivă, câteva cuvinte din partea sa:

„Cu deosebită plăcere împărtășim cititorilor noștri acest articol cu care suntem datori penei măiestroase a unui bărbat pe care noi ne ținem din fericire a-l numi între amicii noștri, și pe care nația română de mult îl prețuiește ca pe unul dintre cei mai geniali poeți ai săi. Acest articol este comentariul unei culegeri de poezii populare, pe care D-lui binevoi a promite gazetei noastre, și din care numărul viitor al „Bucovinei” va aduce o probă înălțătoare. Deschizându-ne un așa însemnat tezaur de poezie cu totul originală și populară, D-lui și-au dobândit un nou drept la recunoștința nației pentru o așa îmbogățire a literaturii naționale. Noi din parte-ne mulțumindu-i pentru onorătoarea și mult prețuită conlucrare a D-sale, ne bucurăm a aduce aici frumosului geniu poetic și zelului național al D-sale un public omagiu”^[2].

Să reținem: celebra publicație cernăuțeană, „Bucovina”, era cea mai importantă și audiată de toată românia de la Est de Carpați, de la Milcov la Ceremuș și nu numai. Iașul lui V. Alecsandri și Alexandru I. Cuza, Mânjina lui C. Negri, Cernăuțiul Fraților Hurmuzachi, Bucureștiul lui Ion Ghica erau locurile de întâlnire ale unioniștilor, făuritorii de drept și de fapt ai României moderne. În 1774, când Bucovina a fost prima dată „ruptă de la Țara Moldovei” și alipită Imperiului austriac, ponderea demografică o dețineau românii, 85 la sută, în vreme ce procentajul ucrainean era aproape inexistent. Oricum, statistica lui Rumeanțev din 1772, cu doar doi ani înaintea raptului, nu consemnează niciun rutean la Hotin, Herța, Cernăuți.

Așadar, Vasile Alecsandri, culegătorul de folclor, a știut să pună în circulație colecția, realizată în scopuri culturale, după cerințele momentului, așa cum făceau și colegii săi de generație, polonezi, sârbi, greci. Volumul a fost tradus în limbi de circulație europeană, italiană, engleză, franceză, germană, pentru uzul cărturarilor; i-a înlesnit poetului intrarea în mari cancelarii diplomatice, ca reprezentant al țării sale, dar și al românismului. Imaginea țării a avut de câștigat în Occident pe această cale. Însă latura diplomatico-politică ținând de biografia cărții, mai puțin de conținutul ei ideatic, așa cum se cuvine unui

autentic fapt de cultură, a intrat în memoria pasivă. Astăzi, greu își poate cineva imagina că tânărul poet dobânda remarcabile succese diplomatice, reprezentându-i pe români, la curtea contelui de Cavour ori a lui Napoleon al III-lea, prin volumul de poezii folclorice pe care îl oferea cu mândrie și eleganță, în chip de „carte de vizită”. Se lua cunoștință, uneori pentru „prima dată”, de existența unui popor situat la Dunăre, de origine latină, deci „nobilă”, a cărui literatură autohtonă și milenară putea fi comparabilă ca valoare, potrivit retoricii curente, cu a oricărui mare scriitor universal.

Dacă este să luăm în discuție munca de culegere propriu-zisă, aici se cuvine a fi făcută o necesară distincție: în ce măsură poetul-culegător a respectat normele științifice (dar, despre care profesioniștii încă nu se pronunțaseră); sau/ și dacă se justifică interesul prioritar, adesea mărturisit, pentru latura dominant-artistică a invenției. Până la urmă se poate conveni că ambele aspecte merită atenție, cu condiția să ținem seama de împrejurările specifice, și pentru stimularea creației savante, și pentru știința etnografică abia în curs de afirmare. Altfel intrăm, poate fără voie, în rândurile denigratorilor care s-au ivit cu diverse pretexte, mai mult sau mai puțin demne de luat în seamă. Citabil este acel Mauriciu Schwarzfeld, de la revista „Contemporanul”, cu al său titlu incriminator, din care nu lipsește sintagma persiflantă „meșterul drege-strică”, expresie intrată cu prea multă ușurință în presa de scandal. Se dorea eliminarea volumului, emblema a unei generații, însă de pe poziții destul de șubrede. Mai întâi, pentru că publicistul de la „Contemporanul” nu avea nicio competență; ieșise din neant. În al doilea rând, se pleda în favoarea culegerii lui Mihai Canianu (pseudonimul lui Cahana), *Doine culese și publicate întocmai cum se zic*; deci nu „îndreptate”, nici „culese și corese”, cum se obișnuia în epocă, și printre creatori (Alecsandri), și printre culegătorii profesioniști (S. Fl. Marian). Dar sintagma din titlu „întocmai cum se zic” era polemică și de reclamă. S-a dovedit ulterior, tot polemic: volumul amatorului Mihai Canianu era, de fapt, o contrafacere. A și fost dat uitării.

Vasile Alecsandri a fost pasionat de poezia populară nu ca simplu amator, adică într-un sens care să vizeze grabă, superficialitate, ușurătate în munca de culegere și valorificare, pentru sine și pentru alții, a textelor orale. La data respectivă, metoda curentă în „știință” era aceea a „reconstituirilor”. S-a mai spus în legătură cu el: „Metoda reconstituirii versurilor n-a fost cătuși de puțin ceea ce se numește astăzi o „falsificare”, dimpotrivă, ea a pretins că e științifică, singura îndreptățită a fi aplicată în colecțiile de folclor”^[3]. În accepțiunea patruzeci-optiștilor, în general, inclusiv a lui Vasile Alecsandri, operațiunea de „reconstituire” era asociată înainte de toate artei și inspirației (asemenea divinației) și în ultimul rând științei. Termenii tehnici încă nu căpătaseră rigoarea pozitivistă pe care urma să le-o asigure filosofii Condorcet și August Comte. Așadar, se considera că nu oricine are competența să pătrundă tainele trecutului, nici chiar istoricul cel mai bine pregătit, bazat pe documentație sigură. Competențele erau ierarhizate după o logică a ilogicului. Poetul era un privilegiat. Se bucura de înzestrarea suprafirească de a tălmăci tainele trecutului, ca ales al muzelor, doar contemplând frânturile de documente care ne-au parvenit din negura vremurilor. Ideile se cunosc, nu de la Platon, ci din *Știința nouă* a lui Giambattista Vico. Încă se credea că primii istorici au fost poeții. Ei au cântat fapte eroice și divine, începând cu vremurile mitice. Saga lor s-a imprimat în memoria colectivă, timpul a deteriorat-o, așa că tot poeților le revine nobila misiune să-i dea glas în modernitate, restaurând-o sub semnul inspirației. Istoria devine cântec și știință ezoterică. În asemenea manieră începe și Alecu Russo articolul *Poezia populară*: „Datinile, poveștile, muzica și poezia sunt arhivele

¹ Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, II. Ediție îngrijită de D. Murărașu. Editura Minerva, București, 1973, p. 189-190

² Vasile Alecsandri, Idem, p. 89 (pentru nota de la subsol aparținând culegătorului-poet)

³ Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*. Editura Enciclopedică, București, 1974, p. 90

popoarelor. Cu ele se poate oricând reconstitui trecutul întunecat”^[4]. Cum „arhiva” există, transmisă mistic peste veacuri, în forme mai mult sau mai puțin coerente, nu rămâne decât să fie „cercetată” de către oameni inspirați, pentru „reconstituirea” și înțelegerea timpurilor trecute.

Pe acest fond sentimental, deloc pozitivist, se proiecta imaginea culegătorului de documente ale oralității, după tradiția fantezistă (dar bine articulată „științific”) a autorului italian. Culegătorul de folclor, neapărat poet, avea datoria să îndepărteze acele elemente de compoziție bănuite că ar purta urme mai noi de cultură și de civilizație. Era o muncă extrem de migăloasă și nu oricine se încumeta să-și asume răspunderea de identificare și de decriptare a semnelor venite de peste veac. Cuvintele *tradiție*, *trecut*, *istorie*, *moștenire* căpătau sensuri încărcate de respect și de religiozitate. Veneau din mit, iar mitul se asocia cu literatura, mai precis, cu poezia. Privită ca document, poezia folclorică se apropia mai mult de mit decât de literatură. Lui Vasile Alecsandri îi plăcea să compare opera culegătorului cu aceea a bijutierului care îndepărtează impuritățile de pe suprafața pieselor rare, dându-le strălucire naturală. Faptul ar trebui să ne conducă la ideea că intervențiile (în ce-l privește, în mod special) nu vizau decât laturile formale, de obicei lexicale, lăsând nealterată structura artistică și fondul emoțional; ele încă erau considerate a fi contribuția vie a creatorilor de geniu, care au viețuit în timpuri imemorabile. Se căutau sensurile ascunse ale termenilor, ca în magie și, probabil, omul romantic avea motive să persevereze în restaurarea valorilor. Tocmai în acea vreme valorile fundamentale, de tip calitativ, adevărul, binele, frumosul treceau printr-o îngrijorătoare deteriorare.

Pe de altă parte, Jules Michelet scria admirativ în *Légendes démocratiques* despre balada românească *Mihu Copilul*, cunoscută din colecția lui Alecsandri, în varianta franceză: „Rien de plus naïf et rien de plus grand”; un oximoron drag romanticilor, arătându-li-se că *naivul*, înțeles ca tip de comportament socio-uman, se bucura de mare prețuire. De altfel, *naivul* trecea drept o componentă caracteriologică a geniului. Cu timpul a căpătat un înțeles peiorativ. De aceea, când spunem că Vasile Alecsandri acorda credit maxim poeziei populare, printre altele, și pentru „naivitatea” ei, trebuie neapărat restaurată semnificația de atunci a termenului. Mi se pare curioasă o propoziție ca urmă-toarea, aparținând aceluiași Ovidiu Bârlea, cu referire la balada folclorică: „... romanticii au îndrăgit-o pentru aerul ei vetust, pentru ecourile lumii feudale pe care le transmiteau cu candoarea naivității populare”^[5].

Poziția istorică de tip patruzeciopist, nicidecum „desuet”, poate fi privită astăzi cu ochi critic, mai bine-zis în spiritul devenirii, al hermeneuticii. Romantică prin esență, ea îndrepta atenția spre folclorul trecutului. Europa intelectuală și modernă a gândit așa. Aici era o atitudine, nu o greșală, cum s-a grăbit să susțină folcloristica „științifică”; nu izolare în vremurile nebuloase ale trecutului, ci înțelegerea unui mental specific și, mai ales, a frumuseților poetice. În exces de zel, uneori, dar numai uneori, Alecsandri nu s-a mărginit doar să „slefuiască”, să facă „îndreptări” lexicale. A modificat unele texte; pe altele, după câte se pare, le-a inventat. S-a străduit, însă, să respecte specificul poetic și mai totdeauna operația i-a reușit. Oricâte încercări s-ar face, nu se poate distinge cu ușurință, cum s-ar crede, lucrul anonimului de al „bardului” de la Mircești. Alecsandri și-a asigurat un loc glorios în adâncul anonim. De altfel, procedeu de intervenție era peste tot îmbrățișat în vremea respectivă, iar sfaturile lui Bălcescu, îndeosebi ale lui Barițiu, privind transcrierea naturală, nu puteau avea ecou favorabil schimbării de direcție. Nici Frații Grimm, nici

Ch. Perrault n-au fost străini de asemenea procedee, basmele culese de ei fiind repovestiri sau, ca la Perrault, prelucrări de motive cu respectarea schemelor tradiționale. Cine asigură de „autenticitatea” *Kalevalei*, epopee constituită din bucăți mai mari sau mai mici, reluate, integrate?

Se dau și alte explicații: anume dorința patruzeciopistului de a asigura suport estetic artei culte în curs de afirmare. La sfârșitul articolului citat, Alecu Russo era nevoit să recunoască existența unor versuri „stângace” în textele anonime în general. Faptul era vizibil pentru toată lumea trecută prin școală, obișnuită să aplice normele savante asupra oralității. În asemenea condiții, înșiși patruzeciopistii erau conștienți de faptul că recomandarea poeziei folclorice ca îndreptar estetic poate întâmpina dificultăți lesne de înțeles. Tot Alecu Russo a încercat o explicație de moment, invocând glasul păsărilor, privighetoarea în speță, modestă ca înfățișare, dar cântecul ei „pare rupt din rai”. Oricum, laudele la adresa colecției lui Vasile Alecsandri au cuprins cel puțin secolul al nouăsprezecelea: în privința oportunităților estetizante. Intrase în obiceiul multora s-o citeze în împrejurări culturale de seamă. S. Fl. Marian, de pildă, făcea referințe la ea în *Precuvântare la Ornitologia populară română*: „A mai vorbi despre însemnătatea literaturii populare cred că nu este de trebuință, căci în ziua de astăzi nu mai stă nimeni la îndoială cum că literatura modernă trebuie să se întemeieze pe cea poporană, scoțând la lumină toate comorile cele mari, bogate și frumoase ale literaturii poporane pentru ridicarea edificiului literaturii moderne”^[6]. Cartea preotului bucovinean apărea la Cernăuți, autorul având grijă să precizeze pe pagina de titlu: „Membru al Academiei Române”. În aceeași vreme, cernăuțeanul Dimitrie Dan publica lucrarea *Din toponimia românească*; de data asta, în capitala țării (București, „Socec”, 1896). Peste tot, se trezise la viață același „plai românesc”, toponimic, demografic, de suflet.

Nu trebuie să aducem mișcările folcloristice naționale, din secolul al XIX – lea, la numitor comun, de dragul științei „exacte”, când problema nici nu se punea în acești termeni. Nemții, prin Frații Grimm, iugoslavii, prin Vuk Karagici, au recunoscut textelor orale valori artistice și imaginative, însă dependente de mecanismele vieții sufletești specifice satelor; polonezii, prin Kolberg, le-au redus la documente de arhivă. Tradiția poetică iese sărăcită și într-un caz, și în celălalt. Românul Alecsandri a valorificat corect latura poetică. În asta constă originalitatea noastră privind inițiativa culegerilor. Așa a fost receptată încă de la apariție, mai cu seamă la publicarea volumului din 1866. A făcut-o atunci, cu entuziasm, Titu Maiorescu, dar și cu aproape jumătate de secol mai târziu, într-o bine cunoscută intervenție polemică la Academie:

„Cu această „mlădiere” a pătruns poezia populară în sufletele noastre. Eminescu s-a inspirat de-a dreptul de la ea, Coșbuc și Goga se dezvoltă pe urmele lui, iar în miile de școlari și studenți ai generației de astăzi lucrează mai departe formele acestor poeți astfel înviorați și încetul cu încetul rădăcina populară împlântată de Alecsandri crește și rodește în toate direcțiile”^[7].

Chiar dacă lucrurile au cunoscut ulterior și alt curs, dictat de rațiuni culturale de fond, putem spune că bardul a realizat un tip de manifest literar, unic în felul său, cu efecte benefice asupra întregului fenomen literar și estetic al vremii. Profilul culturii și literaturii române a fost definit atât de programul „Daciei literare”, îmbrățișat de scriitorii câtorva decenii, cât și de acea culegere, care a constituit una dintre întrupările acelui program.

⁴ Al. Russo, *Scrieri*. Ediție de Petre V. Haneș. Institutul de Arte Grafice Carol Göl, București, 1908, p. 18

⁵ Ovidiu Bârlea, lucr. cit., p. 79

⁶ Simeon Florea Marian, *Ornitologia populară românească*, Tom I. Tip. R. Erckhardt, Cernăuți, 1883, p. III

⁷ Titu Maiorescu, *Critice*. Ediție îngrijită de Domnica Filimon. Editura Minerva, București, 1984, p. 646

Mi se pare destul de evident că poetul-culegător s-a dovedit a fi, de multe ori, îndeosebi în privința *Mioriței*, și *creatorul* care a înnobilit, nu denaturat, poezia folclorică plâsmuită de un număr necunoscut de artiști anonimi, cărora li s-a aliniat, poate, în cel mai înalt grad. Ideea de „înnobilare” mi se pare potrivită când ne gândim la Alecsandri. Nu cred că i se mai aseamănă cineva. Oricare dintre cunoscuții culegători ai variantelor *Mioriței*, de la G. Dem. Teodorescu încoace, dacă ar fi încercat să intervină asupra pieselor, să le „îndrepte”, ar fi ajuns la rezultate neplăcute. Este o ipoteză. Cu Alecsandri, însă, lucrurile se schimbă. A fost nu numai un culegător de epocă îndepărtată, dar și un poet deosebit de înzestrat, cu bună intuiție, care, în anumite momente și numai în anumite momente, nu s-a deosebit de marii săi înaintași, anonimi. Pe această cale a reușit să salveze frumoasa „baladă” *Miorița*. Altfel, ar fi rămas un cântec păstoresc oarecare, asemenea multora din colecțiile folclorice. Am putea spune că i-a asigurat o nouă și glorioasă tinerețe.

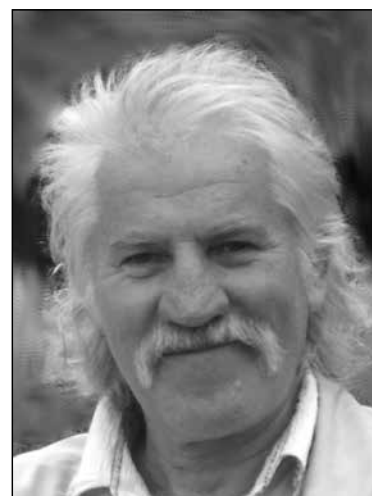
Victor TEIȘANU

Epic și liric într-o epopee a Basarabiei

Despre calvarul românilor basarabeni, după 1940, pedepșiți pentru că-și păstrau identitatea națională cu ani grei de reclusiuni și deportări, s-au scris numeroase rapoarte și studii aparținând științei istorice, dar și importante texte memorialistice. Lipsea însă, până astăzi, transfigurarea literară a epocii, condensarea faptelor într-o proiecție ficțională care să fie cel puțin la fel de relevantă ca o meticuloasă pagină de istorie. Evenimentul s-a produs odată cu apariția romanului **Tema pentru acasă** de Nicolae Dabija (Iași: Princeps Edit, 2009). Un roman despre ororile gulagului stalinist din îndepărtata Siberie, dar purtând în interior și inserția unei exemplare povești de dragoste. Cum cadrul în care se consumă trama epică este el însuși ostil, prin chiar datele sale geografice, generând tot felul de încercări pentru instinctul de adaptare al protagoniștilor, cititorul pare mereu invitat la exerciții comparatiste, la paralele între romanul dabijian și alte cunoscute repere ale beletristicii. Fiind construit pe o factologie istorică referitoare la universul concentraționar, gândul te duce firesc înspre bogata literatură a gulagului. Prin ironie și consistență umoristică, dar și prin arta de a creiona personaje memorabile, Dabija este mai aproape de românul Florin Constantin Pavlovici decât de rusul Soljenițin. Și el, ca și Pavlovici în **Tortura pe înțelesul tuturor** (2001), alocă uneori spațiu întrunirilor spirituale ale elitiștilor, adevărate dezbateri pe teme filosofice și științifice, dar și confruntărilor dintre interlopi. În mijlocul infernului, deținuții cărțurari nu admit cu nici un preț să-și renege statutul. Când depășește zona evocărilor, penetrând în imaginar, autorul dă adevărata măsură a abilităților sale de prozator. Narațiunea erotică, având rădăcini în eposul eminescian, și incontestabil în cel romantic, poate stimula și ea apetituri speculative. Îndrăgostiții, Mihai Ulmu și Maria Răzeșu, alcătuiesc o sinteză de eroi arhetipali. Hălăduind și consumându-și iubirea în paradisul terestru al munților

Într-un cuvânt, problema „intervențiilor” este pe deplin lămurită astăzi. Dacă poetul patruzeciopist s-a lăudat că poate oricând fabrica un text după tipare folclorice, nu trebuie să-l credem nesmintit și până la capăt. E bine să privim lucrurile de la text la text, cu toată rigoarea filologică. Dar cred sigur că *Miorița* a rămas neclintită, în perfecta ei autenticitate. Cel mult, folcloristul-poet a scuturat-o de praful istoriei și a repus-o în circulație. Atât. O ceartă de pe vremuri dintre folcloriștii prea zeloși pare de domeniul anecdotei: D. Caracostea, Ovid Densusianu și Adrian Fochi au încercat, fiecare pe cont propriu, să elimine versurile din *Miorița*, susceptibile a fi fost „corectate”. Nu s-au înțeles asupra segmentelor pe care le-au crezut incriminabile. Doar au ciopârțit inutil Capodopera. Ea s-a salvat singură.

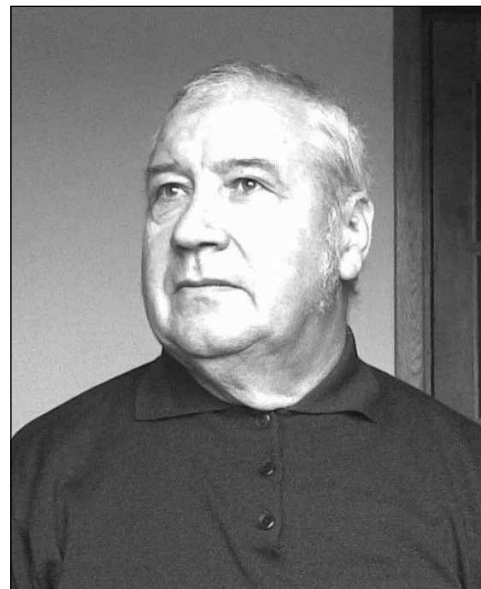
Toate acestea se bine cunosc, dar trebuie repetate și iarăși repetate, ca să nu se piardă din memoria vie, în vremurile de înrâncenată mancurtizare pe care le trăim, când se vrea ca tradiția să fie scoasă din cărți.

sau prin taigaua brăzdată de râuri și păduri, tinerii au ceva din Paul și Virginia, eroii lui Bernardin de Saint-Pierre, alt cuplu destrămat tragic din cauza mediului arbitrar. Sunt justificate și apropierea de **Cântarea Cântărilor**. Nu doar prin credința comună într-o iubire izbăvitoare, ci și prin obsesiva dorință a celor doi, izolați și singuri, de a-și face reciproc portretele, apelând mai ales la elemente din natură, care semnifică lumină și freamăt vital. Dar Mihai și Maria amintesc în același timp de inocența adolescenței la liceenilor lui Ionel Teodoreanu. Însă viziunea „medelenistă” se susține doar parțial, pentru că Maria Răzeșu nu se cantonează prea mult în visare. ConTEMPLATIVITATEA ei este constant dublată de un demon al acțiunii și de o nestăvilă pornire justițiară. Ea are nu doar lirismul marilor sensibili, ci și energia supraumană a celor care nu acceptă înfrângerea. Aici se întâlnește desigur cu spiritul Vitoriei Lipan, și aceasta rătăcind în căutarea perechi. Dacă admitem că Mihai este, prin călătoriile sale aventuriste și încărcate de suspans, un Ulise modern, Maria devine și ea o Penelopă cu semn invers: femeia nu mai așteaptă iubitul, ținându-și nesfârșita pânză, ci pleacă, înfruntând primejdii, peste țări și mări, să-l găsească. Asemenea celui care i-a zămislit, adică Nicolae Dabija, protagoniștii romanului disprețuiesc pasivitatea și resemnarea, făcând din provocarea neconținută a destinului, în pofida oricărui risc, modul lor natural de a-și percepe rosturile. Dincolo de toate speculațiile posibile, romanul lui Nicolae Dabija constituie, cu siguranță, epopeea românilor din Basarabia, trecuți prin malaxorul unei istorii vitrege, dar știind, până la sacrificiul de sine, să înfrunte totul cu demnitate și curaj. Oare Mihai Ulmu și Maria Răzeșu n-au

anvergură epopeică? N-au traversat ei toate bolgiile infernului, în numele ideii de libertate și fericire? N-au îndurat privațiuni și constrângeri, umiliri și suferință fizică până la limita suportabilității, asemenea eroilor legendari ai altor timpuri? Cu siguranță, da. Pentru că romanul lui Nicolae Dabija, construit după o rețetă clasică, are toate ingredientele epicii spectaculare, de la evadări și urmărituri dramatice, până la scene de viață carcerală frizând absurdul și grotescul. Și părăsind terenul speculațiilor, să nu uităm că însuși autorul dedică romanul intelectualilor basarabeni „din toate timpurile”. Ca răzbunare a victimelor trecutului și recompensă morală pentru acestea, dar și ca o chemare pentru contemporanii blazați și falși care, ieșind din amorțire și exorcizând Răul, se pot purifica în numele adevărului. Așa cum făcuseră înaintașii lor, printre altele, și la Zarianka. Acest lagăr, supranumit „al morții”, iese rareori din tiparul evocărilor macabre. Se întâmplă doar când autorul aduce în prim plan deținuții din rândul elitelor: savanți, artiști, filosofi și clerici, mijlocindu-le pasionale dispute pe tărâm intelectual. În rest, situațiile și personajele oripilante domină întregul scenariu. Și tot ca o sugestie că și răul absolut conține breșe, mai întâlnim și alte pâlâpări de comportament uman: una din angajatele spălătoriei, o bucătăreasă și chiar un militar se solidarizează tacit cu victimele, înlesnindu-le momente de speranță. Dar micile complicități, raportate la amplexarea organizată a răului, anulează orice tentativă de evadare din sistem. În fond Zarianka, laolaltă cu toate închisorile peninsulei, formează doar un cerc mic, încadrabil în altul mare de tot, care era URSS. Precum în cunoscutul joc Matrioșka. Analistii romanului nu vor putea face abstracție de cel puțin două lucruri. Primul se referă la antecedentele autorului, de important poet român de azi. Prozatorul nu se poate dezice de poet. Aceeași plasticitate expresivă și situare într-o grilă neosimbolistă, apetență pentru imagine și metaforă scilicet. Dar mai ales, tendința, cu final fericit, de a conferi concretului substanță mitică, dimensiuni care vin direct din știința magică a scriitorului de a interpreta, într-un mod original, realitatea. Precum în poezia sa, el nu doar creează, ci și interpretează „privești”. Al doilea lucru este legat de conceptul de roman actual. Dabija, înfocatul patriot basarabean, n-a intenționat nicio clipă să șocheze prin tertipuri formale, în acord cu nu știu ce direcții din proza occidentală. El a ales pentru primul său roman un subiect fundamental în comunitatea românilor de pe malul stâng al Prutului: acela al rostirii adevărului, indispensabil cauzei naționale, după atâtea accidente istorice. Și doar cu aceste arme prozatorul s-a lansat pe un drum care multora le-ar fi părut vetust, ignorând cu superbie toate frondele literare ale momentului. Nicolae Dabija a scris un roman limpede, simplu ca lumina zilei și bazat numai pe valorile eterne ale iubirii, dar tocmai de aceea cu durabile punți către public. Farmecul epic și caracterele superioare ale limbajului, transformă romanul într-o alegorie poetică, sugerând titanismul marii și veșnicei înclăștări dintre bine și rău. Citiitorului îi rămân astfel opțiuni multiple. El se poate atașa de profunzimea trăirii erotice, una totală, ca în vechile romane cavalierești. Poate gusta din exotismul și majestatea peisajelor, uneori explodând prin biodiversitate, alteori încremenite în glacialitatea lor siberiană. Sau poate urmări călătoria inițiatică a eroilor și aventura lor tensionată între hotarele gulagului. În fine, poate aprecia acuratețea investigațiilor psihologice, complexitatea unor personaje și mai ales insolitul câtorva întâmplări, care defi-

nesc amprenta originală a edificiului epic. Ororile devin câteodată apocaliptice. Profesorului Mendelstam i se „confiscă” nevasta, sub pretextul că e „bun al revoluției”. La școală copiii li se inoculează spiritul delațiunii și ura față de familie, însuși A.I. Vișinski condamându-și fratele la moarte. Pentru reeducarea „dușmanilor poporului” Stalin a pus în funcțiune peste 50 de mii de închisori politice. Orologiului de pe clădirea administrației i se schimbă poziția acelor, în zori și seara, astfel încât ziua de lucru să devină de 16 ore. Colonelul Kudreavțev, tartorul lagărului Zarianka, formulează clar esența revoluției: „trebuie să curățăm prezentul de trecut, religia de Dumnezeu și istoria de regi și împărați, ca să lăsăm în ea numai proletariatul”, căci „omul nu trebuie învățat cum să gândească, el trebuie învățat ce trebuie să gândească”. Academicianul Sorokin este arestat nu pentru că gândește și vorbește, ci pentru că „tace secrete de stat”. În gulag scara axiologică se modifică de la sine. „Roaba e mai scumpă decât omul”, susține brigadierul Fomin, iar rația unui câine-lup într-o zi este egală cu cea a cinci deținuți la un loc. Pentru sporirea natalității, cu efect viitor în forța de muncă, 100 de bărbați frunțași la norme sunt conduși lunar în lagărul femeilor. Scopul este însămânțarea și reproducerea. Femeile devin mașini destinate creșterii demografice. Când copiii născuți împlinesc doi ani sunt transferați, spre educare, la o imensă colonie-creșă. Nu suntem prea departe de viziunile lui George Orwell! Până și câinele era dressat să urască omul. Tocmai de aceea evadările celor doi îndrăgostiți, chiar dacă de scurtă durată, se consumau simbolic în perimetre de maxim contrast cu atmosfera gulagului: undeva la munte, printre flori mirifice și izvoare limpezi, respirând libertatea, într-o perfectă armonie cu pulsațiile cosmice. În lagăr, unde norma era mai de preț decât viața deținutului, sfatul înțeleptului Mendelstam părea logic: „Nu-ți pierde deznădejdea, e tot ce te mai poate ține legat de viață”. Secvențele cu protestul clericilor, refuzând, printr-un gest de spontană solidaritate confesională, să lucreze în ziua Paștelui, sunt de ținut minte. Dar texte antologice, deși cartea în întregul ei este o construcție indestructibilă, se găsesc din belșug. Ecoul lecturii va urmări lectorul, ca niște reverberații ciudate, multă vreme. Putem demonstra cu *Nuntă în taiga*, *Moș Mazai*, *Vera*, *Părintele Ioan*, *Baro*, *Ultimul vorbitor al limbii iugrine*, *Păstorul furnicilor* și câte altele. Epicul posedă o cursivitate uluitoare, fluenta narativă sporind parcă savoarea lecturii, iar formula poetică indică substraturi reflexive de un simbolism complex, inclusiv cel privitor la nevoia de re-sacralizare a ființei. Rămânem după lectură nu doar cu imaginea atrocităților, cât mai ales cu sentimentul unei nobile și roditoare jertfelnicii umane. Eroul lui Nicolae Dabija e omul asaltat de istorie și supus vremelnice, dar niciodată înfrânt definitiv. Am remarcat că toate personajele românești ale cărții poartă nume neaoșe, nepervertite de influențe rusești. Și ne mai spune ceva romanul lui Dabija: că doar în armura iubirii ființa poate răzbi și evita prăbușirea. O iubire mistuitoare și sacrificială, precum cea dintre Mihai Ulmu și Maria Răzeșu. Iar concluzia majoră ni s-a părut chiar aceasta: că sub presiunea injustițiilor istoriei nu există decât soluția purificării prin suferință. În fond „tema pentru acasă” este un îndemn la meditație adresat nouă, tuturor, asupra destinului și condiției noastre în istorie. Și dacă dragostea cuplului exemplar, cu forța sa magică, putea topi până și ghețurile siberiene, e de înțeles că nu există, întru salvarea propriei identități, nicio adversitate de neînving.

Mircea OPREA

AMBIGUITATEA DUBLULUI ȘI SUSPICIUNEA DUPLICITĂȚII (2)

LITERATURA CA DOCUMENT DE VIAȚĂ

Când reînvii trecutul ca să-l omori cu mâna ta

Ceea ce trăiește Gabriel Liiceanu, citindu-și dosarul de urmărire, echivalează cu o răvășitoare revelație existențială. El va fi înălțat la alt grad de cunoaștere a vieții semenilor, a trecutei sale vieți, a *trecutului inevitabil* cu urmări de nebanuit asupra celei deja trăite, a celei viitoare. Să-ți cunoști astfel trecutul de care păreai sigur, nu-i este dat muritorului de rând; acesta ar fi semnul, pentru cel bănuielnic și cu ochii în Cer, că e numărat între aleși. Lectura dosarului, descifrat ba în cheie faustică, ba în cea mefistofelică, te investește cu o putere de dincolo de fire, putere în stare să ridice acoperișul unui colț de lume în plină beznă ca tu să-ți retrăiești zilele în intimitatea lor cea mai ascunsă. Cel care privește în prăpastie va deveni cutia de rezonanță a ecoului din hăul nepătruns până atunci de privirea sa. Dar de ce să n-o spună chiar Liiceanu: *Odată cu conștiința, omul își dă seama că tot ceea ce face are ecou. Fiind sursa acestui ecou, el se descoperă pe sine ca autor strict individual al comportamentului său și, astfel, ca răspunzător pentru efectele lui. Iar când ecoul e negativ, neajunsul făcut altuia ni se întoarce în față, devine reflexiv. Intrând în pielea celui lezat, eul propriu preia imaginativ, chiar asupra sa, efectele răului produs de el. El ajunge să se tragă pe sine la răspundere dialogând cu cineva care-l trage la răspundere. Văzându-și fapta în ochii și cu ochii Cuiva, el și pierde confortul indiferenței și intră în perpeleală* (p. 314).

Revelația trăită prin lectura dosarului va reface în memoria autorului imaginea de până atunci a jocului de puzzle, o imagine strâmbă, ciuntită pe alocuri dar care părea să acopere realitatea deja clasificată în rafturile memoriei. În 2006 piesele jocului au sărit brutal din locul lor, rafturile s-au prăbușit aruncând în aer imaginea veche și, iată, auto-

rul încearcă s-o refacă acum după alt proiect: când termină de montat fragmentele se surprinde în mâini cu povestea altei realități – *Dragul meu turnător*. Ani la rând imaginea aceea greșită, montată caș cum era și care trecea drept realitate, în consonanță altfel cu o lume strâmbă și ea, a produs efecte și a funcționat *als ob*, acel *ca și cum* ținând locul unui adevăr impecabil racordat la lumea de atunci. În 2006, anul revelației, lumea știută de el s-a năruit iar autorul, plutind peste neant, se vede în mână cu piesele vechi amestecate cu zilele altor vieți, o grămadă din care va reconstrui realitatea cea *foarte* adevărată, dar în dezacord tragic cu efectele, poate greșite, poate nedrepte, dar deja produse în anii trecuți, tot în numele realității. Așa ar arăta drama în plan exterior. Revelația s-a arătat însă și în interiorul ființei interogatoare, o ființă capabilă *a se perpeleli*, adică investită cu conștiință. Așadar, în plan psihic, aceeași revelație devine implozivă perplexând Eul ca miez subiectiv al persoanei, un Eu rezemat și el pe o umbră, pe un vis dar cu o capacitate vulcanică de a modifica în sens repulsiv până și trăirile trecute ale inimii. Divagația mea își are ca material didactic opiniile autorului, implicit și afectele sale, față de Ovidiu Chețan. Până a fi dublat de Cristian, fostul său șef era, cu oarecare condescendență, hedonistul ce-și trăia clipa foarte mândru de condiția sa fizică, dezinteresat de starea morală, de perspectiva transcendentă a conștiinței, toate – o compensare față de precaritatea sa intelectuală ca, după lectura dosarului de la CNSAS, același ins, acum turnător și nu al oricui (!), să se devoaleze drept un ticălos ce-și practica răutatea cu naturalețea blajină dar nu mai puțin asasină a unui scorpion rătăcit. În ambele ipostaze personajul este același, constant în evoluția, cu o față la vedere, cu o față ascunsă, după formula oamenilor slabi incapabili să reziste ispitei răului. După primirea recomandării UTC, ticăloșia sa crește natural, fără surprize pentru șefii săi. Cel ce se schimbă, fără să o creadă, fără să o admită, cel instabil

în sentimentele sale față de fostul său șef, este autorul, temperament cu afecte incandescente și, nedisimulând în nici un fel, se lasă în voia pornirilor ca un oarecare ins moral și de bun simț, acum mobilizându-se pentru o justiție retro-activă, delocalizându-și eforturile din proiectele deja pornite pentru a dărâma lumea trecută de alții prin potop și pârjol. Cu un consum enorm de voință și de spirit, prin evocarea sa Gabriel Liiceanu reușește să reînvie nu doar câteva personaje, cândva oameni vii și cu roluri grave în epocă, el reînvie Instituția, Securitatea ca poliție politică, o reînvie devoalând-o drept instrumentul de represiune al unui abject regim totalitar, ca apoi să o răpună într-o carte, încă o dată, de unul singur. Da, aceasta este cu adevărat o muncă sisifică – de prozator.

Să-l credem pe cel pățit când ne avertizează că prăpastia în care privim mai îndelung, acea prăpastie va privi și ea, adânc, în sufletul nostru și să înțelegem că atingerea de rău, exorcizarea Diavolului (prezent în carte sub numele de Editura Politică!), nu scapă nepedepsită. Fără armura binecuvântării divine, fără lungi nopți de înlăcrimate *exerciții spirituale* în mântuirea de cel rău, apropierea de Securitate, fie și pentru a o demoniza, riscă să-l sterilizeze pe temerar, să-i anuleze entuziasmul, să-i epuizeze elanul caritabil care, în alte condiții, putea edifica binele comun, absența binelui obsedându-ne, pe toți. Și în ce măsură, oare, ca gest negativ și demn de repudiat, într-o viziune inversată, renegatul Octavian Chețan – chip al răului, nu i-a fost subordonatului său model în oglindă față de Noica – chipul binelui, stânga devenind dreapta, răul devenind bun. Lumina și Întinericul, Înaltul și Abisul, unul în Sus, celălalt în Jos, au forjat împreună, ca într-un acord de care nu știau, și-au dat mâna la edificarea rotundă a personalității autorului și a umbrei sale de astăzi, fiecare convins că îl va modela după *chipul și asemănarea sa*, la suprafață și în profunzime, încât enantiodromia să se împlinească, destinal, în aceeași viață.

O carte nouă ca leac la o obsesie veche

Pentru un psihanalist, materialul se poate transla drept producție onirică în cea mai mare parte pretabilă analizei detaliate chiar și în lipsa analizandului. O primă interpretare a cărții/vis va fi cea a unui efort de recuperare a Eului adânc afectat ca imagine proprie și respect de sine în perioada tinereții, când se pregătea trecerea spre epoca maturității, întregul proces înscriindu-se în definitivarea individuației. Pentru James A. Hall această producție literară ar fi identificată ca „o nevoie profundă de a repara o imagine negativă a eului” care nu datează din copilărie ci, poate mai grav, dintr-o „devalorizare” din tinerețe. Era vârsta traversării dramatice a unui timp când autorul îngurgita și asimila texte esențiale din istoria filozofiei concomitent cu viziunea unor proiecte proprii la care se înhămasse robace, efort intelectual ce îi modela personalitatea în profunzime, în vreme ce realitatea, tot mai frustrantă, îi făcea idealul imposibil de atins. Singura posibilitate de salvare a Eului părea a fi refularea în inconștient a tot ce era stânenitor la suprafață: nu observă că e urmărit pas cu pas, ignoră avertismentul transmis în clar prin răscolirea documentelor din casă, suportă persecuțiile de a nu i se tipări cărțile, mutarea la alt institut, amânarea plecării în străinătate – toate cu scuza că și altora li se întâmplă la fel sau mai rău. Lunga așteptare/incubație durează până în 2006 când își află dosarul de la CNSAS. Revelația întâlnirii cu Chețan/Cristian se transformă într-un veritabil motiv de declanșare a

unui lung proces oniric în stare de veghe materializat ca *Dragul meu turnător*. Sub acest aspect, ceea ce s-a întâmplat analizandului nu-i decât o „banalitate crasă”. Pentru un om obișnuit este posibil ca totul să se fi rezolvat prin trăiri onirice mai intense un timp, vise ce puteau fi uitate la trezire, după care materialul, radioactiv cândva dar inert acum, sedimenta în inconștient. Lucrurile nu puteau curge la fel pentru intelectualul cu un îndelung și intens exercițiu de autoobservare. E ca și cum o tumoare bănuită și localizată intern la nivelul unui organ, va apare brusc ca o pată pe frunte. Trebuia acționat cumva să dispară obsesia petei, a presupusei vinovății ajunsă în văzul lumii pentru că starea de victimă nu este de admis. Și Gabriel Liiceanu a făcut ceea ce știa să facă: a scris o carte. E vremea să ne radiem părerea veche și să încercăm o ipoteză nouă: în orice introvertit bolnav hibernează un histrion vindecător.

Jucând ipoteze ratate în timp, poți fabula gândind cu ce operă oare ar fi intrat Gabriel Liiceanu în anii '90, cu ce zestre și cu ce statut dacă în anii '70 n-ar fi fost obstrucționat, șicanat și tracasat de șefii săi ierarhici, dacă ar fi fost lăsat să-și publice cărțile și să-și onoreze vocația cultivându-și în toată libertatea relațiile din mediile intelectuale vest-europene. Evitând modelul seducător al marginalului superior care era Imre Toth, cu ce raft de cărți scrise oare ar fi încheiat un secol violent ca să păsească într-un mileniu al liniștii discipolul lui Constantin Noica și al lui Walter Biemel, dacă și-ar fi continuat opera filozofică inițiată prin cercetare proprie înainte de '89, proiecte abandonate în mare parte ori schimbate după „evenimentele” aceluia an de răscruce. Dar se vede că *nu a fost să fie!* Printr-un uriaș efort justițiar Gabriel Liiceanu suplinește ceea ce ar fi fost în obligația unui stat așezat pe principii democratice reale, cu instituții legislative, executive, capabile să funcționeze normal, a supliniit, iarăși, ceea ce ar fi stat în obligația, lejer zis, a societății civile deja pervertite de putere, un particular simțindu-se silit să acționeze și în numele comunității inerte multumite să consume orice dramă ca pe un spectacol la care este invitată fără a îndrăzni să urce pe scenă. Poate că în alte părți această luptă ar fi părut un veritabil eroism civic ce-și merită nimbul (refuzat din start!), poate că în alte timpuri rolul lui Gabriel Liiceanu ar fi părut o jertfă – epoca posturii martirice fiind și ea epuizată istoric, pe când la noi, acum, se vede că o asemenea atitudine e doar blestemul conștiinței ce-și manifestă public resentimentele față de atitudini dintr-un timp revolut.

Credința ca principiu ordonator al spiritului

Comentatorul operei lui Gabriel Liiceanu va fi pătruns de profunda dimensiune religioasă a textului, când la vedere, când întrețesută și topită în fragmente de o doctă devoțiune, o religiozitate adusă uneori în prim plan ca principiu ordonator al spiritului aflat sub semnul unui prezent în disoluție, credința fiind polul care poate orienta o conștiință în derivă. Reiterând ideea lui Georges Steiner, anume că prin Legământul făcut pe muntele Sinai cu Dumnezeu monoteismului mozaic și, pe urmele lui, revelația creștină a Noului Testament au echivalat cu inventarea conștiinței morale (p. 311), Gabriel Liiceanu face apel la morală creștină. Ca temă recurentă, el va interpreta crima lui Cain drept *abolirea termenului de seamăn*, idee reluată din cartea sa *Despre ură*. De aici autorul înțelege că toți oamenii se recunosc, ca semenii, în fața lui Dumnezeu dar și unul în fața altuia. De aici raționamentul: dacă omul fusese

creat de către Dumnezeu „după chipul și asemănarea Sa”, înseamnă că omorându-și seamănul (pe altul asemenea lui), Cain omorâse copia feței divine pe care o purta în sine.

Chip și asemănare! Să reluăm citatul din *Geneză* I, 26, când Dumnezeu și-a spus: *Să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră...* Maxim Mărturisitorul, citim în *Filosofia bizantină* a lui Basile Tatakis, (Editura Nemira, Colecția Byzantium, 2013, p. 125) și-a aflat în voința lui Dumnezeu ținta meditației sale pentru a ajunge la concluzia că *după chipul* – ne permite nouă, ca oameni, să avem înțelegerea și liberul arbitru, în vreme ce *după asemănarea* – are în vedere anume ordinea morală și practicarea virtuții încât, dacă orice om este în mod necesar *chipul* lui Dumnezeu, doar cel bun și înțelept va fi după *asemănarea Sa*. Pentru a reveni în perimetrul cărții discutate vom observa dimensiunea religioasă profundă a comentariilor autorului, *Scrisoarea a șaptesprezecea*, cea mai scurtă de altfel, dedicându-se în întregime acestei teme. *Scrisoarea*, deși pare cu totul ruptă de ansamblul formal al romanului, pune în lumină virtuțile moral-creștine abandonate de un regim în care ateismul, opțiune posibilă a conștiinței într-o societate liberă, se instalase prin politica statului ca atitudine obligatorie într-o vreme când Biserica fusese anesteziată, urmând demolarea ei completă și la propriu.

Vom înțelege așadar că omul cel rău își pierde *asemănarea* dar își păstrează, ca o speranță în mântuire, *chipul* lui Dumnezeu, teodicee care și-ar avea probabil originea în credința lui Leibniz, deloc liniștitoare pentru un justițiar cu profil calvinist, că răul coexistă în lume împreună cu binele divin și, aș adăuga, ca o condiție a binelui. Sub o asemenea credință, încrâncenarea în intransigență contrazice puritatea creștinului (mai ales a celui ortodox) ce se construiește cu multe umilințe, iar *Dragul meu turnător* e cartea frisonată de nenumărate momente ce par să înnozeze o senectute când, indeobște, și-ar dori tot mai mult seninul.

Imre Toth – un marginal superior devorat de umbra unui vis

La Gabriel Liiceanu sunt și personaje care mor dar, ca într-un roman bun, moare și cine n-ai vrea. Fiu al timpului și al locului, Imre Toth se trezește născut, fără să-l fi întrebat cineva, evreu ungar în teritoriu românesc, rob al unui spirit puternic zdruncinat de mișcările vremii, cu o personalitatea pe atât de năvălășă pe cât i-au fost și experiențele, dorite și nedorite, într-o perioadă în care iredentismul maghiar și rasismul nazist impuneau o polarizare netă față de etniile din jur. De parcă toate acestea nu-i erau de ajuns, Imre Toth va fi membru al P.C.R. din ilegalitate, devenind indezirabil când partidul va ajunge la putere. Acest om, pentru a se împlini în forma spiritului ce l-a ivit în lume, își va construi el însuși personajul pe care Gabriel Liiceanu abia reușește să-l adune în cuvinte cu grija cu care ambalezi un ou, să nu-i spargi coaja fragilă, să nu-i acoperi desenul atât de volatil al blazonului. Prin halucinantele sale prăbușiri și sfâșieri, biografia lui Imre Toth (p. 244) mie îmi vorbește, cu un straniu optimism tonifiant, despre posibilitatea transcenderii exemplarului uman de excepție peste circumstanțele istorice, mai întotdeauna potrivnice. Vorbind de același personaj să continuăm: caracterele puternice au capacitatea, în condiții ostile, când sunt vâinate, să cadă pe fisura norocoasă, să se întoarcă din postura de victimă, să ia chipul fiarei și să-și vâneze cu toată cruzimea prădătorul, urmăritorul. Dar convertirea din pradă disperată în prădător fără scrupule este calitatea caracterului insufici-

ent motivat de țelul său, gata să-l abandoneze la prima tentativă mai puternică, la prima cotitură mai strânsă a destinului. Victima ajunsă prădător, să afle gust de sânge în cerul gurii, prădător moare. Sărim peste circumstanțe și riscând eroarea formulării apodictice, voi spune că exemplarul cu adevărat robit vocației, are instinctul providențial ca, sublimându-și disperarea, să se elibereze de sub obsesia prezentului, să ignore șansa de a-și lichida dușmanii (generozitate gratuită față de o pradă deja expirată!), menirea sa fiind să-și urmeze traiectoria astrală. Singura sa religie, singura sa credință, singurul Dumnezeu de care ascultă – Idealul! Aici nu încapă vorbă de iertarea „greșităilor noștri”, de toleranță, de înțelegere: personalitatea pornită pe orbita sa ignoră capcana împrejurării favorabile și își atinge destinul, de regulă, tragic! E benedictiune, e sacrificiu, e osândă urșitelor?

Excepțional – în viață, Imre Toth se dublează, ca personaj de excepție, în romanul lui Gabriel Liiceanu: *Părea că nu aparține nici unui timp și nici unui loc. Devenise un duh, un duh de obediență hegeliană, curios să urmărească la nesfârșit triumful spiritului lumii înălțat de fiecare dată pe nimicirea manifestărilor sale trecătoare, care avuseseră imprudența să revendice de partea lor câte un adevăr absolut.* (p. 180) Până și iscălitura și-o înnobilase ca un blazon, simultan *autoportret, semnătură și deviză: skias onar* – umbră a unui vis; (p. 191) Când ești urmărit de umbră, lipsa ei de materie îi va îngădui să ți se furișeze în casă, lângă ai tăi dar și în somn, în vise, zi și noapte, ca un voal destrămat al așteptării fără termen, al acelei așteptări capabile să creeze dar și să devasteze până la autodistrugere. Un asemenea personaj este Imre Toth, cel evadat din Raiul comunist la întruparea căruia participase măcar cu visele sale, un personaj care a rupt-o cu trecutul său (ruptură pentru care autorul îl admiră), fără a-și fi găsit însă vreodată, undeva, și liniștea, motiv pentru care autorul îl iubește. Dedicat în ultima parte a vieții doar creației, casa lui Imre Toth devine *instrumentul integral subordonat compunerii unei cărți* (p. 173), carte la care a lucrat 11 ani – *Palimpsest. Teologia negativă a triumfului*. Numai și experimentul fabulos al compunerii acelei cărți, alcătuită ca din cărămizile altora, și asta întâmplându-se într-o casă construită și compartimentată pe capitole, numai și aceste pagini capabile să respire singure ca operă de sine stătătoare fac cât o povestire demnă de Borges.

Liiceanu e doar autorul: Lungeanu sunt eu!

Trama întregului roman este țesută, desigur, în jurul unui personaj, Lungeanu, pe care nu-l putem scăpa din vedere pentru că, din construcție, acesta este risipit în toate celelalte personaje ca un spirit ubicuu. În deplină legitimitate și Gabriel Liiceanu poate flaubertiza: *Lungeanu sunt eu!* Dar dacă e vorba de o ficțiune, de literatură, fără îndoială autorul este și maiorul Pătrulescu, și ofițerul C.A., și turnătorul Cristian, și respingătorul Pantazi, cum tot el este și acel personaj ce poartă un nume real – Imre Toth, același Liiceanu fiind și restul personajelor amintite, fictive ori reale, personaje cărora le dă viață în pagina cărții. Aceasta este condiția interioară supra-umană ce transcende voința proprie pentru ca binele și răul să se împlinească în aceeași persoană, fără a le exhiba decât în creație, suficientă sieși, suficientă cosmosului, cu conștiința artistului ce și-a apropiat, pentru câteva sute de pagini, o identitate de demiurg.

Situându-ne în teritoriul alunecos al autoevaluării, vom observa că naratorul nu-și poate aprecia imparțial propria aventură și nici nu-i credibil când, fatalmente, ar vorbi despre sine. De cum?! Scriind despre tine, despre viața ta plecată deja în alt timp, în alte vremi, sună dogit să te acuzi singur, sună fals să-ți scrii singur panegiricul, cum pare și superfluu să dai, astăzi, verdicte asupra faptei altora, fie și imprescriptibile în eternitate. Dar, ce paradox, scriind și despre altul tot despre tine scrii; deconspirând pe altul, pe tine te deconspiri! În ce scrii, orice-ai face, rămâi prizonierul scrisului tău, rămâi personaj bidimensional sub calandrul de hârtie, exponat din ierbarul casei tale. Gabriel Liiceanu a simțit asta și, cedând „bulimiei confesive“ (Dan C. Mihăilescu), a virat cu toată viteza inerției spre acea *l'écriture de soi* în care subiectivitatea se acceptă cu firescul oricărui alt gen literar acoperit prin genericul, la modă acum – *fiction*. Nu știu cum se face dar în memorii, în jurnale, eu, autorul, am tot timpul dreptate, îmi încarc mereu egoul peste cât poate duce, mă eroizez în răsfăț în lungi episoade epice. Este greu să scrii despre tine și să nu fii tu învingătorul, e greu să scrii despre tine și să nu fii tu cel bun, frumos și puternic! Liiceanu, scriitor cu vocație, are intuiția acestui pericol și îl evită cum poate. Literar, pasaje reușite din *Dragul meu turnător* sunt, poate că în baza acestui raționament, cele în care autorul scrie nu despre sine, ci despre alții – fie Pătrulescu, fie Ovidiu Chețan, Radu Pantazi, colegul său, fie ofițerul C.A., fie Imre Toth ori Walter Biemel și, desigur, pasajele despre Noica. Cu un evident simț al măsurii, despre sine prezintă documente, despre cei din apropiere – mărturii subiective, puternic colorate afectiv, ca ființe pe care le iubește, le urăște. Gabriel Liiceanu își împrumută, cu zgârcenie parcă, o parte din biografia sa reală lui Lungeanu, îi împrumută cadre tăiate precis, ferestre ce se suprapun până la identificare pe documentele Securității încât, ceea ce am citit sub semnătura sa, este o mărturie fermă pe tema perioadei puternic marcate de regimul totalitar dar, totuși, literatură. Aici este mai mult decât adevărul; este artă, capacitatea artei fiind să te convingă, să te convertească la o idee, prin calitatea carismatică a autorului, dincolo de orice adevăr al zilei. Adevărului nu-i pasă dacă e verosimil ori nu, pe când ficțiunea nu are această libertate,

Când vezi că în viața reală personajul Lungeanu are multiple planuri active, în mișcare, de o largă paletă în profilul lor, în fața defunctei Securități care se încapățânează încă să miște, te întrebi dacă acele planuri nu se înlănțuiesc ca într-o piesă în mai multe acte despărțite în timp, dacă nu se inseriază într-o strategie predeterminată. În ultimul act, (poate epilog?) Lungeanu, cel urmărit cândva ca obiectiv din dosarul secret al Securității, își recuză porecla, își recuperează numele legitim, își recâștigă demnitatea de persoană privată și se întrupează în realitate zilei ca într-o a doua viață devenind autor de literatură până-ntr-atât încât își editează în editura administrată de el ficțiunile trăite în realitatea halucinantă a unei societăți utopic-comuniste și, toate, spre coșmarul de neînchipuit al maiorului Pătrulescu.

Se zice că piloții de pe avioanele de vânătoare, aflați în misiune de luptă, aveau ticul de a privi în spate tot la câteva secunde, să vadă dacă sunt urmăriți de inamic, un gest vital în vreme de război. Nu știu dacă maiorul Pătrulescu, înainte de '89, privea în urmă. Sunt sigur însă că acum se uită, știu și pe cine vede!

Închiderea unei trilogii – ipostaze ale aceluiași zbor

Tot ce au publicat colegii săi la Editura Politică, va nota Gabriel Liiceanu cu o maliție firească până la un punct, a dispărut în neant, nu așa petrecându-se lucrurile cu operele proprii iar autorul are și explicația: „*Recunosc că tot ce scriam era lipsit de orice amprentă ideologică. Frumusețea acelor ani (sau șansa mea) a fost că, o vreme cel puțin, nu mi s-a cerut să mă maimuțăresc ideologic. Iar când peste câțiva ani, s-a încercat să mi se impună asta, era prea târziu. Intrasem pe scena vieții culturale exact în clipa în care vechiul cod hermeneutic marxist își pierdea caracterul constrângător, și altul, care să-l înlocuiască, nu apăruse încă.*“ (p. 85) Voi mărturisi că, la apariție, *Jurnalul de la Păltiniș* a fost și pentru mine o revelație căci a spart monotonia peisajului eseisticii de atunci, roșu aproape în întregime. Și astăzi mai deschid prima ediție a cărții și rămân surprins că această carte a putut să apară în 1983, când și traducерile din beletristica clasicilor era cenzurată, după mărturia unui redactor al Editurii Univers, prin ruperea la întâmplare a unui mănunchi de pagini ca semn de neadormită vigilență ideologică a celor de la Direcția tipăriturilor. Vorbind despre aceeași operă, Alexandru Lazslo o va spune cumva diferit dar mai convingător: *Tocmai fusese tipărit Jurnalul de la Păltiniș, al lui Gabriel Liiceanu, care inaugura, pe neașteptate, o nouă cale în spațiul meditației culturale autohtone. Acest ambient, o știm, i-am fost contemporani, în anii '80 era extrem de îmbăcsit, era cu totul blocat. Cenzura era deja omnipotentă. (Scriitori din literatura română)* În continuarea acestor aprecieri voi adăuga, concludiv, că *Dragul meu turnător* se poate citi astăzi ca închidere a unei trilogii din care mai fac parte *Jurnalul de la Păltiniș* și *Epistolar* – toate acoperind, în fragmente ce se interferează, ipostazele aceluiași zbor.

În acei ani, oricare altul aflat în situația autorului ar fi înțeles că este victima unei hărțuieli, multe din acțiunile de urmărire fiind la vedere sau cu măsuri minime de camuflare iar răvășirea documentelor personale din locuința sa era un mesaj fără echivoc: ori-ori. Neîndoios, drama personală a lui Gabriel Liiceanu, provocată și întreținută de Securitate, este reală și vexatorie, capabilă să determine structuri psihice mai slabe, personalități în impas, să cedeze, după cunoscutele tehnici de hărțuire și, desigur, poliția politică miza și pe acest lucru. Nu ar fi fost singurul intelectual care ar fi cedat, care ar fi probat și pe pielea sa pactul cu diavolul, după care lumea s-ar fi schimbat și pentru el. Este notabil că salvarea i-a venit și din structura internă, din capacitatea personalității sale de a depăși momentele de criză și de conflict dar și din sentimentul de solidaritate ce i-l împărtășea grupul de prieteni. Nu lipsită de importanță era determinarea volitivă care îl făcea să creadă cu tenacitate în țelul ce începuse să prindă conturul unei opere scrise și, în parte, publicată.

Cu pătrunderea celui care a străbătut-o cu piciorul, autorul survolează astăzi mlaștina ideologiei comuniste pentru a decoperta solul înșelător al unei lumi în care individului i se impunea egalitatea de sus în jos, inginerie socială ce presupunea nu adăugarea, nu acordarea ci răpirea unor drepturi și libertăți pentru a-l coborî la nevoile primare. Comunismul s-a străduit să ne egalizeze doar prin degradare, prin diminuare, prin retrogradarea ființei umane pe scara evoluției. Sub crezul comunismului, Procust va opera exclusiv cu secera și ciocanul utilizându-și patul cât pentru a reteza! Mao a înțeles că *inegalitatea începe de cum lărgești evanta-*

iul activităților umane dincolo de strictul necesar supraviețuirii. *Gradul zero al egalității* coboară la impunerea aceleiași uniforme ca vestimentație dar și în acțiune, în gând, în vise: puțini vor reuși să cânte la pian dar toți pot cultiva orez, toți pot folosi lopata – deci eliminăm pianul, eliminăm tot ce ne-ar individualiza, tot ce ne-ar face *să ieșim din rând* (p. 254), să ne deosebească de celălalt!

Când foștii comuniști aplaudă „în ovații prelungite“ condamnarea comunismului

În procesul (ratat deja) al comunismului mai întâi ar fi trebuit o instanță care să judece judecătorii vechiului regim. Altfel aceeași judecători care au făcut parte din sistemul (legal dar nu și drept) de represiune, tot ei ar fi urmat să judece pe cei care au oprimat, pe foștii lor colegi și șefi, încât spectacolul farsei, al circului, ar fi continuat cu o notă de grotesc în plus. Știm foarte bine, când nu se făceau demonstrativ în adunări publice, condamnările politice se bazau pe procese desfășurate în săli de tribunal, cu formalitățile unui act justițiar normal, fiind conduse de judecători în robă, aceeași robă și aceeași judecători în funcție și după '89. Astfel condamnarea din 1960 a lui Constantin Noica s-a făcut în urma unui proces, formal vorbind, ireproșabil din privința completului de judecată alcătuit, firește, din judecători membri de partid. De vreme ce „dușmanul poporului“ a fost condamnat, cum să nu fi fost corect procesul? Peste ani, comiterea unui act public de împotrivire față de regimul totalitar de către Gabriel Liiceanu, Lunganu pentru poliția politică, o inscripție „dușmănoasă“ pe zidul unui sediu de partid, să zicem, ar fi ajuns în fața aceluiași judecători comuniști urmând un proces „corect“ în care comunismul era parte, verdictul fiind inevitabil: inovat! Ca într-o repetiție înainte de marea gală de care n-a mai fost nevoie, farsa a avut loc în debutul „libertății noastre“, în procesul soților Ceaușescu, când sentințele au venit din afara sălii de judecată și, cu siguranță, nu fuseseră date de oameni ai legii, iar judecătorii, avocații și procurorii (o instanță, o „curte“ încropită din tot ce s-a găsit mai docil la ora aceea în sistem dar, în esență, comunistă) trebuiau să-și joace astfel rolurile încât să se ajungă din urmă sentința deja pronunțată. Condamnarea la moarte a lui Ceaușescu, primul comunist al țării, m-a eliberat atunci de o spaimă neagră dar, acum, nu pot să nu văd în acel proces farsa care a declanșat amnistia generală și dezmățul care a urmat.

Mai târziu, prea târziu, când un fost comunist, ajuns președinte al statului, condamna oficial comunismul, condamnarea aceea nu era decât încă un act din farsa din Decembrie '89. De ce? Prin acea declarație, nici unul din „foști“ n-a fost mișcat de pe locul său, nu mai mult decât să se ridice în picioare ca să aplaude cu „ovații prelungite și urale“!

Adevărata exorcizare a Editurii Politice – opere și nume din rezistența anticomunistă

Romanul are un happy-end în felul său: comunismul a căzut, capitalismul s-a instaurat în toată splendoarea gata să atingă și el faza „multilateral dezvoltată“, fosta Editură Politică e privatizată sub numele de Humanitas, Walter Biemel, „transfugul“ ajuns agent al unui serviciu secret străin, s-a dovedit a fi un filozof veritabil și va primi titlul

de *doctor honoris causa* al Universității din București iar discipolul său, Gabriel Liiceanu, îi va rosti bine meritata *laudatio*. Altor personaje din același roman, autorul le va face dreptate, recuperând memoria unor luptători anticomuniști și publicând în editura pe care o conduce opera măștrilor săi, a prietenilor persecutați de cenzura comunistă. Adevărata exorcizare a Editurii Politice se petrece abia prin publicarea numelor de referință ale rezistenței anticomuniste din România dar și din lume, o reparație morală pe cât de meritorie pe atât de necesară. Ai zice că, sărind Purgatoriul, am trecut deja în Paradis unde ni s-au împlinit toate visele, cel puțin ale unora, între acestea – și ale autorului. Și, totuși, în conștiința românească, încă în stare de perplexitate, continuă să persiste zona de umbră a așteptării ivite imediat după '89; se așteaptă, se așteaptă încă *ceva*. Românii au parcurs într-un timp record drumul de la *comunism* la *consumism*, va mai trece timp până să afle cum și în avantajul cui a curs acest drum.

E și un sfârșit trist aici: anii au trecut, socialismul a fost demolat ca în urma unui cataclism natural dar, atenție, cu grija ca tot ce era de valoare să treacă, în cea mai mare parte, în „sfânta“ proprietate privată, vom vedea a cui: „*România tranziției*“ s-a construit pe clanurile fostei Securități, adaptate rapid la o nouă conjunctură politică și economică. A profita de incognito-ul în care lucraseră și a ocupa în mod pașnic centrele de putere ale societății, mimând formele lor de funcționare democratică și deturnându-le fondul, iată formula simplă și eficace adoptată de cei care, până în 1990, trăiseră în culisele puterii. (p. 343) Gabriel Liiceanu rămâne la părerea că nu vom ști niciodată natura exactă a evenimentelor din decembrie 1989. Probabil că nu vom ști prea repede ceea ce unii știu deja, dar se vede limpede spre profitul cui s-au produs „evenimentele“ și așa ajungem și la strategii din spatele lor.

E și un sfârșit trist, ziceam, pentru că, fără a fi de neevitat, viața noastră a fost silită tot de către semenii săi curgă mai bine de patru decenii în tipare străine destinului ei firesc, dincolo de voința noastră, de menirea pe care ne-o știam, ratându-ne vocația ori amânându-i împlinirea. Partea bună e că, acum, cei urmăriți de Securitate își pot citi dosarele *strict secrete exemplar unic* ca să afle că fuseseră turnați de șefii lor ierarhici, de colegi, de vecini, de cei mai buni prieteni, de rudele apropiate, asta când n-am fost și noi între cei care turnau, când n-am fost și noi, în același timp, și turnători, și turnați, ca într-o paranoie generalizată – amintiri ce continuă să ne amărască puținele clipe senine pe care le-am mai putea avea.

Dragul meu turnător, cartea cea mai complexă a lui Gabriel Liiceanu sub aspectul gamei de trăirii ale unui om supus întâmplărilor lumii, ignoră încercările pedante de a o atribui doar unui gen literar, înscriindu-se în șirul de lucrări, cuminte zis, dedicate perioadei comuniste, care, alături de altele vor da pigmentii de culoare ai frescei uriașe ce se află încă în construcție – frescă la care mai au de lucrat alte zeci de artiști de astăzi, de mâine. Conservarea de documente autentice (în arhive, în muzee etc.), valorificarea lor prin reconstituirea istoriei, cât și evocarea în opere artistice a catastrofei comuniste îndurate zadarnic-zadarnic de o bună parte din omenire generații la rând, devine o datorie morală, mai întâi, a celor care au ajuns să trăiască în lumea postcomunistă.

Gabriel Liiceanu, *Dragul meu turnător*, Editura Humanitas, 2013

O nouă filosofie a ideii

Ideea constituie o temă de bază a filosofiei și istoria ei este foarte bogată și interesantă. Este suficient să îi menționez pe Platon, Descartes, Locke, Peirce și nu numai. Însă ideea nu este (numai) imaginea unei entități. Din perspectivă acționalistă, rezolvatistă, ea anticipează un eveniment, o dinamicitate și este un eveniment intelectual.

Folosind metoda mea de cercetare filosofică am constatat că orice acțiune generează noutate. Se poate argumenta destul de ușor. Dacă prin noutate se înțelege introducerea unei structuri în un eveniment cu elemente diferite de ceea ce se inserează, atunci este evident că orice acțiune are un efect, construiește o altă structură diferită dar compatibilă cu structura în care se desfășoară respectiva acțiune. Acțiunea asupra realității materiale contextuale agentului cât și acțiunea asupra realității contextuale ideale a agentului determină, în mod necesar, noutăți.

Se numește informație, din punctul de vedere al emițătorului, generarea de noutate de către acțiunea, evenimentul asupra realității materiale.

Se numește idee generarea noutății de către opinie (acțiunea mentală). Cine facilitează această generare? Inclusiv fiind superioare omului, omul însuși. Ideile își pot avea propria lume. Lumea ideilor are și structura noutății determinată de comunicare sau, izomorf, noutatea condiționată de metodă. Lumea este o structură o metodă. Lumea posibilă este și sistemul științei, lumea posibilă a ideilor este noutatea condiționată de comunicare sau, izomorf, limbajul empiric al altuia condiționat de interdicție. Lumea actuală este metoda condiționată de limbajul empiric iar lumea actuală a ideilor este noutatea condiționată de metodă, ca și în cazul lumii pure a ideilor.

Ideea are realitatea sa și aceasta este universală, din moment ce structura ideii este tautologică, care, așa cum am descoperit, ascunde o inferență disjunctiv categorică condiționată. Realitatea ideii se manifestă prin anumite structuri ale dinamicității: este o implicare a noutății de către intenție (scopul opiniei) al acțiunii mentale ce caută concepte, nume) este a determinării culturii altui rezolvator decât cel vizat, de către comunicare altuia, este suma logică a limbajului empiric al altuia cu limbajul abstract al altuia. Realitatea presupune un altul în raport cu agentul.

Orice idee pe care am analiza-o are și aceasta structura care este complexă și dezvăluie însușiri uneori inedite și anume a generării noutății de către opinie.

Metoda mea de filosofare m-a condus la dezvăluirea unor însușiri nebănuite ale ideii. Faptul că evenimentul, acțiunea, generează, produce ceva nou înțeles ca structură rezultată din includerea în un eveniment a unei structuri diferite de aceea a componentelor evenimentului (acțiune, intersecție a doua fapte, acte, cel puțin, a două tendințe, direcții de evoluție a ceva) este banal. Inedit este că orientarea spre nou este ideea. Ideea are structura tautologică ceea ce înseamnă că este universală, ca și informația din punctul de vedere al emițătorului și nu al receptorului care receptează în mod probabil, informația. Orice eveniment determină noutăți în raport cu contextul său și deci această orientare spre nou, producerea noului este ideea, cea care orientează evenimentul înspre o anumită direcție. De aceea ideea este de fapt izomorfă cu determinarea scopului de către obligație. Atunci când agentul are obligație întrebarea la care se reduc căutările sale este de genul: „încotro să mă îndrept pentru a îmi îndeplini obligația?” Când își răspunde, la întrebarea de mai sus: „spre X” atunci apare ideea. Ea este un produs mental orientat spre un obiect cu un nume, ascunde o intenție.

Ideea este o noutate determinată de structura agentului dar este și o noutate determinată de modul de a presupune al altui agent, în cazul agenților umani. Ea este și o rezolvare interioară determinată de obligație sau un limbaj abstract, condiționat de comunicarea altuia sau despre altul. Ideea este și suma logică a rezolvării interioare cu spațiul interior condiționată de modul de a presupune, de metoda din opinie, metoda acțiunii mentale. Structura cercetată este și suma logică a rezolvării cu spațiul condiționată de metoda din opinie, metoda acțiunii mentale a altuia, despre altul. Deoarece rezolvatismul se situează pe poziția rezolvatorului, pentru fiecare rezolvator apare ideea că ceea ce el presupune că face sau gândește altul așa și face acela ceea ce este cel puțin un euresis (găsit[1]). Ideea este și produsul logic al limbajului abstract cu limbajul abstract al altuia sau despre altul condiționat de metoda altuia.

Deosebim între ceva și invarianța, constanța, acelei entități care este atemporalul relativ al acesteia. Dacă ideea este generarea noutății de către opinie, invarianța, atemporalul ideii este noutatea condiționată de metodă și cerințele noționale ale rezolvatorului. Ideea indică un drum, o cale, apare în cazul unei dificultăți și de aceea prezența acesteia sub forma cerințelor noționale este firească.

Invariantul adevărului este timpul în sensul că ceea ce este constant în structura lui este caracterul său istoric: ceea ce, uneori, era adevărat în un moment nu mai este în altul și apare în derularea timpului, a evenimentelor.

Ideea științei este caracterizată prin comunicarea condiționată de opinie despre altul sau de noutatea științei însăși. Știința ideii este limbajul empiric al altuia condiționat de interdicție, ceea ce are aceeași structură cu determinarea rezolvării sau a spațiului de către lipsă. Știința este asociată unei delimitări și această delimitare se realizează prin interdicție sau prin lipsă. Interdicția ideii are structura noutății generate de către comunicare ceea ce are aceeași structură cu determinarea intenției de către interdicție. Ideea de interdicție are structura interdicției însăși. Ideea de ființă este ființa însăși. Însă ființa are și structura binelui condiționat de determinarea lipsei de către metoda altui agent. Ideea de obligație nu este obligația însăși. Ea este noutatea determinată de permisiunea comunicării despre altul și nu despre rezolvator.

Ideea de spațiu material are structura unui limbaj empiric determinat de modul de a presupune, a gândi despre altul.

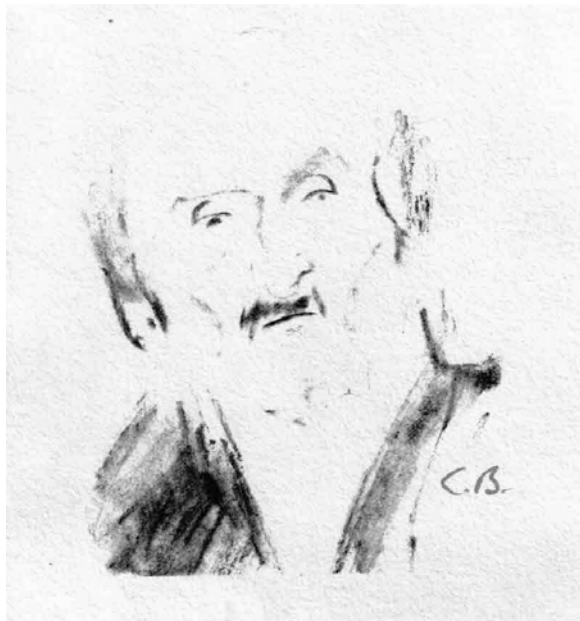
Ideea formei este forma însăși care generează negarea limbajului empiric al altuia, anume determină marcarea absenței metodelor de comunicare empirică a altuia sau pentru altul. Structura acestei determinări este a noutății condiționată de știință.

Forma se asociază și ideatic lipsei. Ideea de conținut are structura limbajului empiric condiționat de scop.

Dacă definim societatea (rezolvatorului) ca fiind sistemul în care agentul își comunică noutățile, atunci ideea de societate are structura determinării culturii de către noutate.

Fiind teză logică rezultă că ideea este generată de orice altă structură. Ideea de actualitate este cultura determinată de actualitate. Ideea de realitate are structura reuniunii scopului agentului cu cultura unui alt agent determinat cărora trebuie să li se determine structurile. Orice teorie a ideilor dezvăluie implicit sau nu determinarea noutăților de către metodele rezolvatorului.

¹ Este recomandabilă studierea articolelor care mi s-au publicat în revista Hyperion.

Gellu DORIAN

Întâmplări hazlii cu Magistrul din Țicău

Poetul Mihai Ursachi, cunoscut ca Magistrul din Țicău de cei apropiați, mai întâi, apoi preluat apelativul de toată lumea afiliată poeziei, a fost, în modul lui de viață, un paradox. De la sobrietatea nemțească, aproape cazonă, cu care se afișa uneori (chiar, în diverse ocazii, de la ținută, cu cizmele moștenite de la tatăl său, fost militar de instrucție austriacă, așa cum îi plăcea să spună, la ținută sobră, cabrată pe trup, în tunică sau smoching cu papion) la ținuta boemă, lejeră, fie de salvamar (meserie practică ceva timp la ștrandul Ciric din Iași), fie cu pălărie de paie sau basc, călărind pe străzile Iașilor o bicicletă pe care o împrumuta de la bunul său prieten din copilărie dar și de studenție și început de creație literară, botoșăneanul Doru Ionescu, de la care, conform declarațiilor Magistrului, a învățat tainele scrierii poeziei (*Arvinte avea două țucale/ În care-și ținea părerile sale/ Dar avea și un țucălaș mic/ În care însă nu ținea nimic!*), Mihai Ursachi își făcea de fiecare dată prezența remarcată cu pregnanță. În jurul lui roiau mai tot timpul discipolii. Unii atenți la fiecare gest, la fiecare vorbă, alții preluând aceste manifestări, uneori cabotine, alteori firești – depindea de împrejurări. Cei mai mulți s-au desprins de modul lui de viață, de modul lui de a scrie, alții i-au copiat gesturile, comportamentul, ba chiar și poezia. Unuia dintre ei, care i-a luat locul într-un fel în viața sa de așa-zis mariaj, după ce magistrul a luat calea exilului în America, i-a spus la întoarcere: „Bine, dragă Dan, am înțeles că mi-ai îmbrăcat hainele, mi-ai luat soția, dar să-mi furi și poezia!” Ierta sau nu, sau mai curînd ignora pe cei care-i călcau demnitatea.

Am stat de nenumărate ori în preajma Magistrului. Fiind botoșănean, cu mama de la Ipotești, făcând școala aici, venea deseori la Botoșani, unde an de an se organiza o manifestare culturală – „Scriitori pe meleaguri natale” –, care-i aduna pe toți scriitorii originari din Botoșani în diverse locuri din oraș sau județ. Magistrul venea de la Iași. L-am întrebat odată care este vârsta până

la care un poet trebuie să scrie. Mi-a spus că după treizeci și nouă de ani, vârsta la care Eminescu a murit, nu mai trebuie să pui mâna pe stilou și să scrii poezii. Dar vârsta poetului este cea a lui Iisus, treizeci și trei de ani – a mai ținut el să accentueze. După ce s-a întors din America, în ianuarie 1990, l-am întrebat de ce mai scrie – că-i apăruseră câteva poeme noi prin reviste –, dacă a trecut cu mult de treizeci și nouă de ani. A găsit nenumărate exemple convingătoare, așa cum convingătoare era și poezia pe care o scria. Ce-i drept, n-a scris prea mult. Însă orice întâlnire cu el era o plăcere, care devenea prilej de evocare cu alte ocazii. Îi plăcea mereu să spună că dacă n-ar fi venit comuniștii la putere, iar Basarabia s-ar fi întregit în granițele ei după război, acum „ați fi venit la mine la Odessa, ca fiind guvernator al acesteia!”.

Ultimul interviu, înainte de a pleca din țară, în 1981, i l-am luat eu, pentru o publicație, „Amfitrion”, care apărea la Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu”, unde lucram. M-a invitat la *Bolta Rece*, celebrul local ieșean, unde am tăifăsuț ore în șir, după care, la o săptămână, mi-a răspuns la cele câteva întrebări. Acela era locul, spunea el, în care venea și Eminescu cu Creangă. Tot acela, am aflat mai târziu, era locul în care îl atrăgea pe securistul care-l urmărea și căruia, tot insistând să-i dea informații, i-a spus, pentru a-l convinge că este deținătorul unor astfel de informații, că este pe urmele „marelui spion”. Aproape doi ani, lună de lună, în ziua de salariu a securistului, Magistrul îl invita la *Bolta Rece*, unde-i spunea tot soiul de povești despre un posibil mare trădător, pînă ce acesta, într-o zi, i-a cerut șefului să-i schimbe obiectivul, pentru că este în pericol să-și piardă soția, din cauză că-și cheltuia salariul cu „informatorul” care-l duce cu preșul, și că, una peste alta, este pe punctul de a deveni alcoolic.

La ultima întâlnire de la Botoșani, în primăvara lui 1981, eram cu toți scriitorii invitați la „Scriitori pe meleaguri natale” într-un microbuz care ne ducea la o întâl-

nire la Ștefănești. Încontrându-se cu Lucian Valea pe teme politice, spunea Magistrul că actualul regim va fi nesfârșit, cu gândul de a fugi cât mai departe de o astfel de dictatură, în timp ce Lucian Valea susținea că o mișcare abilă a partidelor istorice, care lucrează în secret cu securitatea, va răsturna regimul și vor veni la putere cei care au pierdut alegerile pe nedrept după război. La care Magistrul îi spunea preopinentului că „niciodată n-o să mai vină la putere țăraniștii tăi”. Disputa a continuat și pe mașină, aprig, cu țipete din partea lui Lucian Valea, care era foarte volubil și încrezător în visele sale, și cu contre reci și rapide din partea Magistrului. Apropiindu-ne de Trușești, pe unde trece linia ferată Dorohoi – Iași, Magistrul a strigat la șofer să oprească. A coborît. Nu l-am mai văzut decât în ianuarie 1990 la sala Palatului, unde l-am întrebat ce-a făcut atunci la Trușești pînă la sosirea trenului. „Am urmărit, primăvară fiind, un alai de vaca Domnului, pe linia ferată, timp de trei ore” – mi-a spus fără nici un pic de resentiment pentru ceea ce s-a discutat atunci în mașină. Dacă i-aș fi cerut, mi-ar fi povestit cu lux de amănunte tot ce s-a discutat atunci. Avea o memorie extraordinară, memorie în care, din păcate, cei ce-l cunoșteau nu aveau încredere, pentru că pe lângă faptele reale, cu măiestrie de Magister, introducea tot felul de fabulații, care, la o verificare, nu aveau nicio acoperire în realitate.

Sunt enorm de multe întâmplări povestite de Magistrul, cum sunt și cele din copilărie, când, alături de alți prieteni, făcea tot felul de năzbîtii, printre care, cea mai memorabilă, este una în care s-a decis să-l pedepsească pe tatăl său, om foarte sever: aflați într-o iarnă la el acasă, pentru a asculta ce pun la cale copiii, tatăl poetului Mihai Ursachi s-a băgat în lada de la studio; știind că este ascuns acolo, Magistrul i-a invitat pe toți cei prezenți să stea pe acea lada și să povestească ce știu și cât mai mult timp, repetînd poveștile lor; după vreo două ore, incomodat de poziție și sufocat de lipsa de aer de acolo, tatăl poetului a dat semne de neliniște; Mihai Ursachi, dorind ca pedeapsa să fie cât mai mare, le-a cerut prietenilor să mai stea și să mai povestească; abia într-un târziu s-au decis să iasă afară la săniuș, lăsându-l să se elibereze din acea ascunzătoare aproape sufocat. Povestea cu o plăcere extraordinară acest eveniment, pentru că se simțea ușurat și răzbunat de nenumărate pedepse și bătaii cu cureaua pe care militarul le aplica celor două odrasle neastămpărate.

Tot din copilărie, împreună cu alți trei prieteni – Silviu Rusu, Doru Ionescu și Adrian Ochișor – a înființat o societate anti-bolșevică – *Marii Români* –, ce avea ca scop reîntregirea țării cu provinciile luate samavolnic de ruși. Societatea a durat mult timp. A fost extrem de activă (conspirativ, se înțelege) în timpul studenției. Povestea cu haz zilele de antrenament pentru că, spunea Magistrul, pentru a lupta împotriva bolșevicilor trebuiau să fie foarte puternici. Se întâlneau, de regulă, în sediul actualului Muzeu al teatrului din Iași, pe atunci o casă părăsită, și se băteau pînă se umpleau de singe. Chiar și după ce s-a întors din America – am asistat la o dispută de acest fel între Magistrul și Adrian Ochișor, singurii dintre cei patru „Mari Români” rămași în viață – antrenamentul a continuat, pentru că așa prevedea statutul,

atîta timp cât rușii nu au cedat provinciile românești. Ajunseseră la faza „luat prin surprindere”. Încât, atunci când se întâlneau, la cea mai mică neatenție a unuia, celălalt îl lovea dur sub coaste. Icnelile se auzeau. La o astfel de lovire sub coaste, dureroasă, când s-au revăzut la Botoșani după mulți ani de exil, Magistrul a spus: „Lovești cam sever, dragă Adrian! Să fim mai blînzi, pentru că nu mai avem puterile și coastele de altădată, iar Uniunea Sovietică și-a cam pierdut granițele!”

Magistrul a fost primul laureat al Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”. Ar fi trebuit să ia acest premiu în vara lui 1991. Însă, dintr-o neînțelegere, neexplicată vreodată, Petru Creția, președinte al juriului atunci, retras în noaptea de dinainte de premiere, a dispărut. Nimeni n-a știut de ce. Magistrul a apărut la Ipotești însoțit de principesa Sofia, cu care, după cum spunea în anumite cercuri, avea un plan de mariaj. Era flancat de poetele Gabriela Negreanu și Doina Uricariu. A făcut donație bisericii din Ipotești, singura biserică din lume dedicată memoriei unui poet (la cinci zeci de ani de la moartea lui Mihai Eminescu, prin colectă publică organizată de Nicolae Iorga), odăjdii de la fratele său, Ghighi, preot în Elveția. Premiul l-a ridicat în ianuarie anul următor, cînd, prin decizia președintelui juriului, Laurențiu Ulici, Magistrul și-a luat angajamentul să fie prezent de fiecare dată, timp de zece ani, la Botoșani, pentru a înmîna coronița poetului laureat. Și s-a ținut de promisiune: timp de zece ani a venit în ianuarie la Botoșani și a înmînat coronița de lauri poetului laureat. Ultimul poet încununat de Magistrul pe scena teatrului botoșănean a fost Cezar Ivănescu. La una din întâlniri, aflînd că este prefect al județului Botoșani Alexandru Simionovici, fostul lui coleg de școală și prieten de hărjoană în copilărie, mi-a spus: „Dragă Gellu, ca fiind Cetățean de Onoare al urbei mele, te rog să-i comunicai prefectului Ducu – așa îi spunea el – să-mi trimită la hotel o limuzină. Cum hotelul se afla la nici trei sute de metri de Palatul administrativ, unde își avea biroul prefectul, i-am spus că nu e cazul. „Ba e cazul, dragă prietene! Nu merg, dacă nu mi se trimite o limuzină. Mai erau cîteva minute pînă la întâlnirea cu prefectul. Dau telefon și-i spun prefectului că Magistrul nu merge la întâlnire dacă nu i se trimite o limuzină. Îmi spune să comand un taxi și să-l aduc, că mi-l plătește el. Chem un taxi. Magistrul se opune, spunînd că el nu merge dacă nu i se trimite special de către prefect o limuzină. Dau iarăși telefon. Prefectul trimite o Dacie din dotarea prefecturii. Magistrul, când vede mașina, refuză! „Am spus, o limuzină!” Și se retrage în holul hotelului, se așează pe fotoliu și cere să i se aducă o limuzină. Sun iarăși. Prefectul, cunoscându-i încăpățănarea, trimite în fața hotelului o Volgă neagră, cu șofer îmbrăcat în smoching. Îl invit pe Magistrul la mașină. Iese. Când vede Volga spune: „Da, aceasta este o limuzină! Dragă Gellu, mergem pe jos!”. I-am respectat decizia. Întîrziaseam deja un sfert de oră. Pe drum mi-a spus că el, ca cetățean de onoare al orașului și, mai ales, cetățean american, nu poate merge decât într-un Ford, nici într-un caz într-o Volgă bolșevică.

Altă dată, tot la o întâlnire ocazionată de decernarea Premiului Național de Poezie, lui Nicolae Sava îi apăruse o carte de poeme. Prezent la Botoșani, conform regulii

impuse de Laurențiu Ulici, și el prezent de fiecare dată la Botoșani cu astfel de prilejuri, Magistrul a fost mai tot timpul alături de Nicolae Sava, cu care a băut de plăcere mai multe pahare la diverse mese. Nicolae Sava, bucuros de companie și de apariția cărții – el publicând la fel de rar cărțile ca și Magistrul! –, i-a oferit un exemplar din carte. După un timp, fiind la altă masă, Nicolae Sava deja aghesmuit, l-a întrebat pe Mihai Ursachi dacă i-a oferit cartea lui. „Nu, dragă Nicolae, nu mi-ai oferit-o. Chiar sunt interesat de ea!” – a spus magistrul. Nicolae îi oferă cartea. Mai târziu, în altă parte, la o altă masă, Nicolae Sava îl întreabă iarăși pe poetul ce-i făcea onoarea de-a sta la masă cu el dacă nu cumva a uitat să-i ofere recenta lui carte. „Nu, dragă Nicolae, nu mi-ai oferit-o. Sunt un admirator al poeziei dumitale. Să nu uiți să mi-o oferi.” – a spus Magistrul convins că nu primise cartea. Nicolae Sava s-a și executat pe loc, oferindu-i un nou exemplar cu autograf. La micul dejun, când Magistrul abia de se retrăgea în cameră, Nicolae Sava i-a mai oferit un exemplar, fiind convins că a uitat tocmai Magistrului să-i ofere noua sa carte. Magistrul ia cartea și se retrage, admirând coperta care avea o reproducere din Chagal. A urmat despărțirea de plecare a invitaților. Nicolae Sava l-a condus la microbuzul cu care pleca Magistrul la Iași, spunându-i acestuia: „Magistre, ce zăbăuc sunt, am stat tot timpul împreună și nu v-am oferit un exemplar din cartea mea, apărută recent”. Magistrul ia cartea, o admiră, o răsfoiește și spune: „O să o citesc de cum mă urc în mașină, iar la Iași le-o voi citi tuturor femeilor care vor veni să stea la mine în apartament pe jilțul verde. Sunt convins că te vor admira la fel de mult ca mine.”. După un timp, am găsit la recepție cinci exemplare din cartea lui Nicolae Sava, toate cu autograf către Magistrul, desoperite de chelnerițe și cameriste.

Întâmplarea cu Nicolae Sava mi-a adus aminte de o alta povestită de regretatul poet Iustin Panța. Acesta i-a oferit o carte lui Mihai Ursachi. La un an se revăd și Iustin Panța îl întreabă: „Magistre, acum un an v-am oferit cartea mea. Ați citit-o?”. Magistrul răspunde fără echivoc: „Dragă Iustine, cartea Dumitale este la mine pe noptieră. La mine vin foarte multe femei. Cartea Dumitale este ferfeniță!” Ce alt compliment mai frumos decât acesta i-ar fi putut face Magistrul junelui poet de la Sibiu?

Când a împlinit 60 de ani, a fost sărbătorit de Primăria Botoșani. Discursuri, felicitări, evocări, tot ce se putea face la o astfel de aniversare. Primarul de atunci, Florin Egner, i-a oferit cadou o lucrare a artistului plastic Ion Nemțoiu. Lucrarea reprezenta în formă plastică ou imens din sticlă, frumos colorat și valora peste 4.000 de dolari. Apreciind gestul, Magistrul a întrebat în final: „Aș putea restitui lucrarea contra sumei amintite. Ofer și un comision!”

Cunoscând întâmplarea de la Bistrița, cu Magistrul și Ion Mureșan, care l-a întrebat, după o noapte de tafas la *Coroana de Aur*, ce a făcut după ce s-au despărțit, acesta a spus că a urcat în cameră, a deschis fereastră și a privit un convoi de țigani trecând prin piață, la care a exclamat: „O, citoiens de Bistrice! Astea fiind zise, m-am dus și-am făcut un duș și apoi am coborât să continuăm ce am lăsat neterminat.”. L-am întrebat și eu, fiind prezent la Botoșani, tot la o întâlnire din ianuarie, ce-a făcut după ce a urcat în cameră, mi-a spus: „Am avut doar două posibilități: să mă uit la un film porno sau să beau o șampanie. Și am băut o șampanie.”

Eh, și câte alte întâmplări nu ar mai fi de povestit cu și despre Magistrul din Țicău... E bine și atât.

Remember

Grație razei pe creștetul tău.

*Nedescifrate și hotărâte din veci,
morțile, viețile, semnele zilnice,
irepetabile... O, pentru ce
atâta neîmpăcată iubire?*

*Convoiul nălucilor noastre perindă
prin monotone câmpii sub zăpadă; tresari
ca prin vis amintindu-ți arhaice
flori de pădure, un lac, dar nimic*

*nu se poate uita. Un mausoleu
iluzoriu păstrează de-a pururi
viitorul străvechi al secundeii acestea
neizbăvită iubire... Nu uita,*

grație razei pe creștetul tău.

Mihai Ursachi

Reflecții pe seama spectacolului de teatru M0028 CU CE PREȚ SUPRAVIEȚUIM?

DISTRIBUȚIA:

Adam – Bogdan Horga;
Monica – Alexandra Acălfoaie;
Ethel – Irina Mititelu;
Emma – Anca Pascu;
Pantomimă erotică – Lidia Uja, Alexandru Dobinciuc;

Regie artistică și coloană sonoră – Kadri Özcan;
Asistent regie – Volin Costin;
Scenografie – Mihai Pastramagiu;
Mișcare scenică – Victoria Bucun;
Regizor tehnic – Constantin Adam.

După o stagiune aproape ratată, consecvent destinului său în declin, Teatrul „Mihai Eminescu” Botoșani continuă stagiunea 2014-2015 printr-un spectacol la marginea eșecului cu tot fastul, așa cum și merită o... premieră internațională. Este vorba de montarea textului inedit M0028 care aparține actorului și regizorului truc Kadri Özcan. El semnează doar ca scenarist, precizare ce ar permite regizorului, același cu autorul, să considere înscrisul drept o ciornă ce se va mula ascultătoare posibilităților scenei botoșănene, capacității actorilor de aici. Rațiunea pentru care un teatru cu prestigiul celui din Botoșani, privilegiat prin finanțare publică de o comunitate aflată la marginea pauperității, se hazardează să-și pună în repertoriu un text aproximativ semnat de un om de teatru prea puțin experimentat și ca autor dramatic, rațiunea pentru care se alege un asemenea text ne scapă. Apreciez capacitatea juvenilă de a se entuziasma a dlui Volinași Costin, directorul artistic al instituției, dar de data aceasta, aici, entuziasmul său nu a creat valoare. Este firesc acum să prezentăm faptele și să ne desfășurăm argumentele.

Traseul profesional al lui Kadri Özcan (născut în 1974 în Trabzon) ne indică o personalitate în devenire a teatrului turc de astăzi. Absolvent al unei instituții de profil, Kadri Özcan se va angaja la Trabzon State Theater preocupat simultan de actorie, regie, organizare de festivaluri de anvergură locală (proiectul First Child Festival, împreună cu Primăria din Trabzon) dar și internațională (International Blacksea Theatre Festival) – când va ajunge managerul Teatrului de stat din localitatea sa. Curentul proeuropean al elitei culturale din Turcia l-a prins în siajul său și pe Kadri Özcan și nu mă îndoiesc de steaua sa răsărită norocos pe țărmul oriental al Mării Negre. La Botoșani, Kadri Özcan a aflat un mediu dintre cele mai faste pentru a se manifesta pe deplin ca om de teatru, lui încredințându-i-se resursele actoricești dar și condițiile materiale mediocre ale unui teatru de provincie refugiat într-o improvizație până la repararea sediului propriu. Firesc, rezultatul obținut nu este cu mult peste ce i-a putut pune la dispoziție prima instituție ca rang artistic a Botoșanilor.

Să spunem câteva cuvinte despre scenariu: textul cu un titlu luat din repertoriul SF – M0028 nu poate trece testul unei lecturi cât de cât seri-

oase. Pentru că nu avem în față o poveste coerentă, cap-coadă, îmi asum riscul de spune ce am înțeles eu după lecturi repetate ale textului și viziunea de două ori a spectacolului. Într-un viitor nu foarte îndepărtat de prezentul nostru, într-un teritoriu nedefinit geografic se pare că a avut loc un dezastru natural, poate un tsunami, căci se vorbește de un oraș acoperit de ape. Un mecanic auto (Adam, 50-55 ani), o femeie bogată (Ethel, 70-75 ani) și asistenta sa (Emma, 30 ani) se vor retrage într-o capsulă amenajată pentru supraviețuire și aflată sub supravegherea unui calculator - *Unitate de control* - care se exteriorizează cu voce și trup sub numele de Monica. Mai departe? Au trecut 12 ani de la închiderea trapei iar noi asistăm la ultima oră de viață în aceste condiții: energia ce alimentează computerul se va epuiza dintr-o clipă în alta, hrana s-a terminat de doi ani deja și, după ce au fost amantele bărbatului condamnat să supraviețuiască, cele două femele au fost mâncate de mascul, conform programului impus de calculator. Ca oroarea să fie maximă, fără să știe, bărbatul și-a mâncat-o astfel nu doar iubita ci și copilul său care se afla în pânțele femeii. În ultimul ceas, femeile revin ca două ființe umane fiind reîntrupate cu tot cu poftele lor lascive. Jocul morții și al iubirii reaprinde sentimente vechi, reaprinde gelozii, cele două femei cândva moarte exhibându-se acum ca fantome, spirite, moroi, vampiri, orice dar foarte pătimase în afșarea unui *sex-appel* cu care s-l recucerească pe Adam. Fantomele, prezente în variantă *soft*, nu-și zornăie lanțurile, nu se poartă în cearșafuri stranie, ci poartă haine de firmă, bijuterii adevărate, sunt când sexy, când cu simțul umorului. Pentru a se salva eroul va trebui să se îmbrace într-un costum destinat se pare unui corp feminin, fapt ce vine parcă în continuarea unor impulsuri tulburi de travestit (oh, moda!) ce-i aduc regretul că nu poate fi femeie și, în compensare, Adam doarme și ni se arată în lenjerie de damă. Asemenea sugestii meritau finalizate într-o semnificație cumva pentru a nu rămâne doar gloanțe oarbe. În rest scenariul nu construiește personaje, nu migălește acțiuni ce să ne pună pe gânduri, să ne solicite atenția, sensibilitatea. Povestea, atâta câtă este, poate trece drept o posibilă variantă de apocalipsă pentru pământeni văzută prin epuizarea energiei, o obsesie terifiantă atât a mașinilor, a computerelor, cât și a oamenilor. Așa, în sfârșit, se va instaura liniștea pe această planetă – o liniște echivalentă cu apocalipsa!

Cât de original e un asemenea text? Cine încearcă să deschidă un site cu filme *online* va fi copleșit de avalanșa tonelor de filme cu vampiri, fantome, extraterestri, monștrii din spații nedefinite, din vise ori din fantezii venite ca din alte lumi, filme (*horror movies*) ce sunt mai toate notate sub 5 și care se consumă prin mall-uri împreună cu punga de pop-corn și dozele de coca-cola la piciorul scaunului. Ca scenariu de film, M0028 ar fi fost plasat cu siguranță în această zonă și, cu amabilitate, poate s-ar fi situat cu o

clasă mai sus de filmele cele mai slabe. Dar noi vorbim de teatru... Așadar care este noutatea dacă o nonvaloare (*trash!*) mi se prezintă pe un ecran gigat sau pe o scenă care beneficiază în final și de o plăcă turnantă? Și totuși, textul îl judec cu oarecare indulgență pentru că nu am citit originalul. Textul are grave carențe de construcție literară și nu doar sub aspect formal, ci chiar în privința conținutului. Traducerea din turcă în engleză, din engleză în română nu avantajează, dar pe cine ar fi putut avantaja? Pentru că numele traducătoarei nu e menționat nicăieri, nu-l voi promova nici eu, toți știind că așa îi fac un serviciu! Trecut printre hățșurile a trei limbi, regizorului turc îi vine greu să dea tonul potrivit unui text pe care nu-l înțelege, deși la origine e scris chiar de el, în limba de acasă. În permanență cineva îi traduce replica românească de pe scenă în engleză iar din engleză în turcă își traduce singur. Ca feed-back, vin indicațiile regizorului în engleză... Redactat (inițial în limba turcă, tradus în engleză apoi în română) cu atâtea greșeli de exprimare, de gramatică, de topică, textul este comic de-a dreptul dar de un comic involuntar și care are haz doar pentru vreun pervers de belfer de limbă română ce se amuză de gafele vreunui școlar nevinovat. Nu știu cum sună în turcă ori în engleză dar mie îmi sună ca o traducere mecanică în care se traduc cuvinte, nu expresii și cu atât mai puțin idei. Nu mă pot abține să nu exemplific cât de cât. Replică (p. 25): *O greșală ar fi putut rezulta într-un copil*. Replică (p.13): *... ne vom asigura că ești proteja în ciuda condițiilor exterioare*. Replică (p. 15): *Te-ai culcat cu Adam în ciuda vârstei, în ciuda mea*. Apoi, locuțiunii ca și, care doar pentru un semianalfabet cu ștaif se justifică pentru evitarea unei cacofonii, e folosită când nu e nici acest risc. Și asta într-un text cu pretenții literare. Replică (p. 21): *Acest virus a fost detectat de sistemul meu de securitate ca și amenințare...* Poate că nu-mi iubesc țara de azi dar, sigur, iubesc limba română și mă simt ofensat direct când artiștii scenei o violează cu toată vigoarea patriotismului de care sunt în stare!

Cu amabilitatea cultivată și în aprecierea actului cultural ne-am obișnuit deja, și a devenit o practică la zi să ambalăm eșecul evident într-un ambalaj eufemistic care va afirma cu zâmbetul în colțul gurii că avem în față un experiment

curajos iar ratarea grosolană, risipa zadarnică a unor fonduri și a unor forțe artistice să o vedem drept o probă de laborator ce încă ne obsedează cu problematica-i profundă etc., etc.... Nu mă îndoiesc că se vor găsi și voci critice complexe care vor încuraja ideea de experiment, se va aprecia astfel îndrăzneala de a aborda problematica omului de mâine, acestea fiind șabloanele sub care se va prezenta eșecul codificat misterios M0028. Dincolo de vorbe de îmbărbătare, dincolo de bunăvoință musafirilor față de gazdele care s-au străduit și ele cu ce au putut, mă întreb care vor fi fost argumentele reale să se promoveze o ficțiune fără valoare?

*

Ce putem spune de cursivitatea spectacolului? Lipsa coerenței poveștii aduce sincope vizibile în scenă acoperite însă printr-un exces de gestică, de tonalitate a vocilor, printr-un exces de mișcări gratuite, agitația aceasta panicată arătând că scena tânjește după o poveste bine construită. Ca o bucătăreasă începătoare care, uitând rețeta, nu știe dacă să toarne chiflele peste sos, ori șosul peste chiflele, regia are încă probleme dacă gestul ar trebui să fie făcut înaintea cuvântului ori invers, dacă unele scene de la începutul spectacolului trebuie abordate în registrul acut ori *sotto voce* pentru a-și putea permite un *crescendo* pe măsura desfășurării dramei în toată gravitatea ei. La fel, exercițiile de pantomimă merită să fie revăzute pentru a raționaliza acel exces de gesturi (din gama erotică mai ales) duse până în pragul ridicolului, pentru a atenua o agitație nemotivată de acțiune și care e vidă de orice semnificație.

Cum se simte jocul actorilor sub o îndrumare nesigură? Întâmplarea face că Bogdan Horga (*Adam*) nu este primul distribuit, nu este favoritul distribuției în acest rol. Ca într-o veritabilă poveste de succes, Bogdan Horga a avut „norocul” ca primul nominalizat, favoritul, să se accidenteze. Și astfel lui Kadri Özcan i-a surus cu adevărat abia a doua șansă. Dacă rolul acesta merita un actor, la Teatrul Mihai Eminescu acesta era, asta cred eu, Bogdan Horga. Cu intuiția actorului trecut prin roluri dificile, Bogdan Horga a găsit modalitatea să-și facă treaba, cum se zice, de capul lui și rețin sceneta preluată de autor dintr-un roman al lui Stephen King când un naufragiat, sub riscul morții prin inaniție, mănâncă din propriile membre, din propriul corp. Sceneta este jucată ca un medalion separat și este o mostră din ce ar fi putut crea actorii pe un scenariu mai consistent. Altfel, rolul lui *Adam* se detașează ca un recital complet, actorul rămânând în scenă pe tot parcursul spectacolului, fără a cădea în monotonie. Acest rol îl urcă pe Bogdan Horga încă o treaptă spre elita actorilor din trupa botoșăneană.

Ethel, ca personaj, profită mult de personalitatea actriței Irina Mititelu, o doamnă în vârstă dar cu amintiri vii gata să și le reîmprospăteze, gata oricând să se bată pentru dreptul ei la iubire, când ca sentiment ce protejează, când doar ca sex ce menține un tonus vital în momentele critice ale zilei. Descifrat în această paradigmă, rolul *Ethel* pune într-o vitrină de lux disperarea ființei umane ajunse la capătul unei vieți, disperarea unei bătrâne ce-și trăiește iubirea refuzată ca pe o umilință. Merită știut că *Ethel* este proprietara capsulei și sponsorul misiunii de supraviețuire căreia, frumoasă recompensă, până la urmă îi cade victimă. Ca în realitatea banală, orice cale de a supraviețui într-o lume a bărbaților devine o capcană pentru femei.

Emma – (Anca Pascu), inițial asistenta bătrânei *Ethel*, va avea de suportat destinul femeii dorite, iubite, apoi al mamei și în, în final, al victimei care va trebui să suplinească, să îndulcească, greșelile unui destin bărbătesc. Sună banal doar pentru că știm asemenea femei din întâmplările de zi cu zi. Să credem că puținele ei bucurii vor rămâne iluzia iubirii și realitatea unor partide de sex cu singurul bărbat din preajmă? Și asta sună banal...

În piesă mai apare o femeie, *Monica*, (Alexandra Acălfoaie), ce trece drept *Unitatea de control*. Ea este computerul împelițat, îmi permit să zic, într-un trup de femeie cu voce, robot așadar, dar care se isterizează, plânge, țipă, face scene, adică se comportă ca orice femeie, ca orice femeie obișnuită!

Vom spune ca o concluzie la acest capitol: o piesă de 80 de minute fără pauze pare lungă când nu-i coerentă, când nu are o poveste și un fir după care să te iei. Altfel, efortul vizibil al actorilor și chiar meritoriu până la un punct nu poate suplini prea mult iar artificiile de regie, inapte să se transfigureze în spirit, rămân pe scenă fără să treacă drept sens și semnificație în sală.

*

Să admitem că textul, așa cum este, stălcit, schilod, anemic, ilizibil pe alocuri, pune (și acesta) în dezbatere o temă morală: *Cine hotărăște dacă trebuie ca un individ oarecare să supraviețuiască sau nu unei catastrofe pe seama altui individ?* Trece peste faptul că dezbaterea etică excede estetica operei de artă și știm că nimeni nu poate găsi o ieșire din dilemă în termeni cuviincioși, acceptabili în fața bunului simț. Iată o variantă de răspuns: surprins de o furtună într-o barcă gata să se scufunde, Cezar și-a pus însoțitorii să se arunce în mare pentru a ușura ambarcațiunea, el rămânând în barcă doar cu vâsleșul. Așa se salvează Cezar! În piesă răspunsul (fals din toate privințele) e dat de *Monica* - programul unui calculator: Da, trăiește bărbatul; femeile vor fi sacrificate să aibă ce mânca! Pe când e gata să revină în lumea care a mai rămas după catastrofă, în replica de final *Adam* speră că *totul a revenit la normal și oamenii au o nouă șansă*. Sunt convins că va afla curând că nimic n-a revenit la normal. După nici o catastrofă omenirea, ca specie, nu se învață minte iar oamenii au capacitatea de a rata nu doar a doua șansă, ci pe fiecare în parte, generație după generație... *Nici nu se pune problema ca păcatele noastre să fie spălate*, spune mai departe *Adam*. *Dar merităm un nou început. Altfel istoria ne va pomeni ca pe niște bestii care simt plăcere atunci când consumă carne umană*. Replica finală ar trebui să aducă mesajul optimist, speranța și încrederea în lumea care va veni! Dar lucrurile arată deja ca scăpate de sub controlul omului, noi fiind pe deplin în seama unui procesor de computer. În același timp, problema este falsă pentru că specia căreia aparțin își merită destinul pe care și-l asumă; nici o vorbă, nici o faptă a omului nu-i datorată computerului ci doar slăbiciunii noastre; nu avem dreptul nici o clipă să dăm vina pe mașina pe care noi am înșine am inventat-o și am investit-o cu puteri supraumane... De ce astăzi, biblicul țap ispășitor trebuie să-l vedem într-un calculator și nu vedem responsabilitatea deciziei luate de oameni, a celor pe care i-am ales să ne conducă? Nimeni nu are nici o răspundere și ne ascundem toți în spatele unui monitor? Aș înțelege că nu-mi pot alege rațional ființa pe care să o iubesc, care mă iubește. Dar cred că îmi pot controla comportamentul față de acea ființă măcar până într-atât încât să

n-o confund cu un biftect bun de grătar. Nu, programul antropofag nu e vina computerului, nici a tehnologiei, ci a unui om, semenul meu, a programatorului, a șefului de misiune care a organizat și finanțat misiunea. Dar nu insist pentru că oricum s-ar pune problema noi nu avem aici un caz penal și nu participăm la o ședință de judecată. Avem în față, cu toată indulgența, o operă ce o apreciem după criteriile artei și vom admite astfel că în piesă este vorba de un canibalism metaforic, filtrat printr-o imagine virtuală a omului. În nici un gest de pe scenă nu vom vedea vreun act de cruzime, nicăieri – nici o picătură de sânge uman, poate doar sângerarea în urma lamei de ras. Într-un act artistic e vorba de antropofagie ridicată la rang metafizic, câtă vreme personajele „consumate” sunt prezente în scenă cu trup și poftă... de sex, adică tot ce e mai important în lumea civilizată de astăzi. Dar prădătorul din noi își reprimă instinctele deja domesticite și merge la teatru.

Dacă piesa aceasta ar fi prezentată unor canibali amatori de teatru din Terra-Ferma ori ar fi jucată printre antropofagii din Brazilia – tot mesajul operei ar pluti într-un non-sens deplin. (localizarea canibalilor am făcut-o conform informațiilor din Cătălin Avramescu, *Filozoful crud – O istorie a canibalismului*, Humannitas, 2003, p. 241) Și, zău așa, n-avem nici un motiv să ne credem superiori acelor spectatori doar pentru că nu ne (mai) devorăm unii pe alții la propriu, ci am aflat de sensul figurat al termenului! Asta ziceam: a mânca oameni la propriu ori ai lăsa să moară de foame nu înseamnă mai nimic. Să fi îndrăznit însă cineva să facă aluzie, fie și într-o piesă de teatru, că prin programul ordonat de computer, pentru a supraviețui, acel om de rând, un mecanic auto, a mâncat câini sau pisici, Botoșanii deveneau rapid un scandal internațional fiind considerat o comunitate barbară care încă n-a auzit de tezele politicii corecte. Dacă pe scenă, se „mănâncă” oameni ori iepuri, conopidă ori creier de mamifere, totul rămâne la nivelul ideatic, spectatorul fiind interesat și impresionat de mijloacele, de talentul, de expresia artistică prin care i se transmite acest mesaj. Dar cum să te impresioneze o piesă de teatru concepută prost, jucată prost și fără pic de simț pentru arta teatrului? Să mă „închin” unor asemenea evenimente artistice, să cred în mesajul lor ar trebui să fiu, mai întâi necredincios față de mine. Cine poate, o va face și pe asta!

*

Cu ce preț supraviețuim? O întrebare retorică pe care și-o pun realizatorii spectacolului și la care fiecare din noi răspunde concret în felul său. Mai exact, fiecare om e un răspuns, o soluție la această întrebare. Cu ce preț supraviețuim? Simplu – cu orice preț, cu condiția să-l plătească celălalt. Altfel vom deveni martiri așa cum nu sunt mulți. Un caz: după intrarea lui Hitler în Austria, Franz Jägerstätter a fost singurul din satul său care a votat împotriva Anschluss-ului și a refuzat să lupte în armata lui Hitler. A fost decapitat în 1943. Franz Jägerstätter este pentru mine un erou nu prin ceea ce a făcut, ci prin ceea ce a n-a vrut să facă împotriva conștiinței sale. El n-a vrut să supraviețuiască cu orice preț, așa cum vor miliardele de oameni de azi. Același om, la ieșirea de la spectacol va fi gata să ia orice decizie oricât de nocivă pentru alții doar pentru a-și mai adăuga un cent la profit. Oamenii educați, oameni subțiri, cu acces la cultură, au învățat repede să-ți compartimenteze simțirea, să fie simțitori și patetici când vor să facă impresie

sie, calcuțați și cruți când e vorba de profit, fără să amestece stările între ele... Altfel ar trebui să cred că miliardele de oameni care suntem, care am fost, sub cine știe ce comandă malefică, am închis o clipă ochii, toți odată, și ne-am trezit fără voia noastră în prăpastia comună în care trăim și astăzi. Voi credeți altfel? E bine, măcar sunt singurul care gândește greșit!

Pământul a devenit tot mai mult o *Plută a Meduzei*. Toți vom observa calitățile capodoperei, nimeni nu va comenta ororile de care a fost în stare omul pentru a supraviețui. Eu, am spus, cunosc două căi de a supraviețui: calea anonimă a lui Franz și calea împăratului Cezar. Și la mine a fost simplu să aleg; de regulă, dacă nu sar singur din barcă (calea lui Franz), sunt silit să suport calea lui Cezar, adică voi fi aruncat din barcă foarte repede, pentru a se salva cei pasagerii de la cala I.

Trăim supuși roboticii și informatici și tehnica ia decizii în locul nostru? Lamentațiile acestea sunt gratuite și tot pe atât de ipocrite. Știm prea bine, când întâlnim un amic fără telefon mobil, fără un calculator atașat la internet, fără cont pe face-book, nu spunem că amicul nostru e un ins prudent care reușește să supraviețuiască fără să se fi conectat la mașinăriile timpului, ci suntem convingeți că avem în față un sălbatic din Terra-Ferma. Și acum ne plângem (în răsfăț, e adevărat!) că ne-au cucerit, că ne domină și ne conduc mașinile când de fapt, așa văd eu, ne-a doborât lenea noastră. Și de ce ne-am plânge? Abia așa mulți și-au găsit o profesie, chiar poate dintr-o copiii noștri, au un loc de muncă. Mai grav e cu cei care și-au făcut o profesie de credință profetind dezastrul de pe o zi pe alta, așa câștigând și ei banii lor, așa câștigându-și gloria de VIP-uri ale televiziunii, ale internetului.

*

În vreme ce teatrul botoșănean își rata propriul început de stagiu, cu câte zile mai devreme, la Casa Sindicatelor a avut loc un eveniment de excepție pe care, în fantezia mea, îl voi socoti drept evenimentul teatral al sezonului pe care l-ar fi meritat cu adevărat botoșănenii: *Păi... despre ce vorbim noi aici, domnule?* Doi actori, Mircea Lureș și George Mihăiță cu un decor ce se poate ascunde într-o ladă au bătut o bună parte din țară să prezinte în variantă la zi, eterna întrebare moromețienă, reiterată scenic de Alexandru Dabija: *Un mergem noi, măi Nicolae?* În piesa lui Cătălin Ștefănescu nu e vorba de canibalism. E mai simplu: oamenii nu sunt mâncați de oameni ci o bună parte din lume a fost devorată de comunism, o lume care a dispărut cu omenia ei cu tot fără să i mai acorde o a doua șansă de a renaște, de a reinvia. Dar asta nu mai este artă – e doar istorie. Când mă gândesc cu câtă ușurință s-au găsit căile pentru ca un regizor turc să-și pună în scenă textul la Botoșani sub titlul de experiment îmi dau seama că nu am atâta fantezie încât să-mi închipui că ar fi fost posibil, la Botoșani, să se joace un text după Marin Preda, într-un decor aproape fără cheltuieli și cu actori care au dovedit că pot face oricând față exigențelor aceluia text. De unde să am eu atâta fantezie! Iar să gândesc că la Botoșani se premiază, în concursuri de nivel național, texte mai bune decât cele de import, mă tem că deja gândesc ca un infractor. În sfârșit, nu m-aș mira ca semi-eșecul de la Botoșani să fie un succes deplin la Trabzon, pentru că știu - directorul festivalului și al teatrului de acolo are deja o părere foarte bună despre noi.

Mircea Oprea

CARTE

Antologiile de poezie între deziderat și performanță

Ziduri între vii

(antologie de poezie a Clubului de lectură Zero+; selecție de Paul Gorban & Vlad A. Gheorghiu; prefată de Șerban Axinte; Editura Zona Publishers, 2014)

Antologiile de poezie sînt de cele mai multe ori conjuncturale, de multe ori partizane și reflectă gustul celui/ celor care le întocmesc. Au apărut, astfel, antologii „ale poezilor române de pretutindeni”, firesc subintitulate „cele mai frumoase...” iar între coperti erau/ sînt adunate produse care arată mai mult cazna decît valoarea autorilor. Nu mai exemplific, am făcut-o răspunzînd recent unei anchete a revistei „Euphorion”. În același timp antologiile, dacă respectă niște reguli, niște norme, reprezintă expresia unui moment literar, sînt ca un sondaj de opinie pe un eșantion reprezentativ. În literatura noastră lipsesc, din păcate, antologiile care să provoace gustul comun, pe cititorul neutru și care să impună poezia de azi. În lipsa antologiilor făcute pe principii credibile, de critici credibili, poezia contemporană stă într-un con de umbră, departe de interesul public. Dacă unii critici de poezie, precum Al. Cistelean, Gheorghe Grigurcu sau Nicolae Manolescu ar propune antologii după criterii/ gusturi personale, profesionale, sînt convinși că poezia noastră ar fi bine prizată, ar avea audiență. Îmi vine în minte, acum, „Lista lui Manolescu”, cu cei 15 – 20 de poeți, care anual, de vreo cinci, șase ani încoace, susțin „gala poeziei românești”, un fel de antologie vorbită a poeziei noastre și care suscită (un oarecare) interes plus invidie (concretizată prin negare violentă adesea, firesc poate) din partea celor care nu se numără între protagoniști.

Merg și pe ideea că în literatura noastră cenaclurile au jucat un rol extrem de bine definit, au adunat energiile critice, au adus alături individualități care s-au pus în valoare una pe alta (Junimea, Sburătorul, Cenaclul de Lună, Universitas, Cenaclul Euridice etc.). Cenaclurile din ultima vreme, apărute mai ales în orașele centre universitare dar și în zone mai puțin academice, dau coerență unei vieți literare, culturale frământată/ fragmentată de condițiile exterioare, de centrifuga

garea societății noastre în curs de europenizare. La Sibiu, la Cluj Napoca, Iași, la București, la Piatra Neamț, la Bistrița Năsăud, la Craiova (și mai sînt și altele care îmi scapă, evident) au apărut cenaclurile care frămîntă și fixează (poate) noile formule lirice din literatura română. De asta, o antologie de poezie propusă de un cenaclu „profesionist” poate fi ceea ce numeam mai sus „un sondaj pe un eșantion reprezentativ”. Astfel, antologia de poezie a „Clubului de lectură Zero+” de la Iași, „Ziduri între vii” (Editura Zona Publishers, 2014) este una care reflectă realmente momentul poetic actual și asta datorită faptului că adună nume din zone diferite, promoții diferite, autori cu notorietate diferită, unii cu mai multe volume la activ, cu premii naționale, alții aflați doar la început de drum. Sînt voci multiple într-un concert reușit. Selecția numelor și a textelor aparține lui Paul Gorban, inițiatorul „clubului de lectură” și lui Vlad A. Gheorghiu, ambii conectați la fenomenul poetic actual, ei înșiși parte în antologie.

Impresia generală, după lectura antologiei, e că avem de a face cu un concert „pe voci multiple”, diverse ca amplitudine, tonalitate, miză. Dispunerea geografică a autorilor e complexă, sînt și sibieni (Rita Chirlian, Bogdan Federeac, Anastasia Gavrilovici), suceveni (Carmen Steicuc, Ioan Mateiciuc, Alexandra Negru, Florin Dan Prodan), botoșăneni (Manon Pițu), constănțeni (Amelia Stănescu), bucureșteni (Andrei Zbârnea), basarabeni (Maria Pilchin), alături de, predominant, ieșeni. Au mai citit la ședințele „clubului de lectură”, în ultimul an, Claudiu Komartin și Cosmin Perța, însă aceștia nu au lăsat texte pentru a fi publicate în antologie. Această „democrație” a „clubului de lectură Zero+” dă măsura generozității și seriozității celor care l-au inițiat și îl susțin. Miza pare să fie una singură: poezia.

Poezia lui **Andrei Alecsa**, care deschide antologia, debutat între timp cu volumul „un shot de Ted. două de Sylvia” (Editura Charmides, 2014), pe care îl vom analiza separat altă dată, e un amestec de funambulesc și melancolie, de recuperare temporală și de risipire fizică. Poet format la „școala lecturilor esențiale” care transpar în texte, Andrei Alecsa stăpînește discursul poetic, e ludic, cultivă, în general, „o gratuitate a grautității” care îi permite să delimiteze o spațialitate proprie, în mijlocul unor peisaje comune, banale chiar, pe care le refuză apriori, lucrurile se sustrag, parcă, astfel devenirii temporale: „câteodată auzi clopotele bisericii dimineața/ și nu știi dacă ești conectat la placenta lui Ion Mester/ sau la cea a lui Pache Protopopescu/ câteodată teau podurile îți par la fel/ toate se traversează singure/ cu atîta autism/ de l-ar face mândru pe Esculap/ uneori te culcușești în ochii vreunei femei/ ca pe un pat de beton de la Aiud/ alteori nici măcar parchetul nu mai poate opri căderea/ sticlele de alcool rafinat/ bucăți sfărâmițoase de stîncă/ pe care nici laba piciorului/ nici strînsarea degetelor nu se mai pot bizui/ îți amintești/ din ce în ce mai des/ în ultima vreme/ de piesa aia/ despre cum/ zborul și căderea se îngemănează/ pentru o fracțiune de secundă/ atunci începi să plîngi mornit/ de ciudă/ că pumnii de pastile/ te-au înșelat cu guri de copii teribiliști/ ce nu au văzut vreodată/ chipurile celor dragi/ estompându-se/ în plină lumină de iarnă.” (Orașe suprapuse). Poet complet și complex, Andrei Alecsa este pregătit pentru un parcurs spectaculos în literatura noastră. (Grupajul lui Andrei Alecsa ca și antologia în

sine, se deschide, din păcate, cu o expresie neinspirată, de o vulgaritate gratuită, fără susținere estetică și poetică, situație care putea fi evitată cu eleganță chiar de către antologatori. Spune Andrei Alecsa în deschiderea poemului „La pescuit de morun în deltă”, poemul de deschidere al antologiei: „Te masturbezi de fiecare dată/ Când vrei să scapi de impresia/ Că undeva/ Cândva/ Ai văzut o spinare de sturion/ împărțind iremediabil Dunărea în două ... etc. etc.” E limpede că poetul nostru nu e pescar de meserie, nici măcar amator, altfel nu ar fi confundat cele două practici. Pescuitul e, totuși, o chestiune nobilă.)

Poezia **Cristinei Alexandrescu** e un fel de poezie abțigăbilă, autoarea cultivă minimalismul într-o atmosferă domestică; deși miza este deliberat mică, respirația interioară a versului este cuprinzătoare, surprinzătoare. Grupajul de față cuprinde notații scurte, autoreferențiale, descriptive, imaginația poetului/ poetei reține amănuntele care crează/ observă realitatea poetică secundă: „mi-era sete mi se rupea câte-un fir de păr la fie/ -care miș-/ care a pământului din tine izvora câte-un val/ tsunami-ul din două mii patru nu mai interesează pe nimeni” (***) sau „există viața de după machiaj/ acolo vom fi judecați după cearcane” (***) sau „prin pereții ăștia subțiri prin oamenii ăștia subțiri/ prin gesturile lor subțiri/ e ciment refolosit” (***) sau „când găsesc într-o pungă de/ semințe un/ miez murdar fără/ coajă/ îl bag în gură și aia e fericirea” (***). Cristina Alexandrescu e un poet de urmărit, poemul aforism își găsește lesne cititori. Îi sugerez să caute și să citească „poemele de metrou” ale lui Jacques Jouet (Biblioteca Apostrof, 2006), o sumă de „flecșuri” ale „imaginarului pseudo-realist” observat din goana metroului.

Rita Chirian e déjà un poet în consacrare, autoare de volume de poezie intens comentate, deținătoare de premii naționale importante și de funcții în structurile Uniunii Scriitorilor (președinte al Filialei Sibiu a USR). Ca orice poet care evoluează, rebrand-uirea e o condiție a prezenței în actualitatea literară, Rita Chirian fiind un poet care își caută mereu formula lirică adecvată, care să o reprezinte. În antologia de față, Rita Chirian îmbină prozo-poemele cu poezia liberă, expresia romantică cu dicteul suprarealist. În toate poemele sale, Rita Chirian refuză locul comun, „luptînd” împotriva banalității lumii înconjurătoare, împotriva unei vieți inerte a eului personal, împotriva banalității expresiei, propunînd mereu lucruri și evenimente dintr-o irealitate imediată: „tristețea noastră pentru părțile încă sănătoase, și-apoi transparența acestor zile când crinii sunt vapoare prin sânge, tristețea ca gloanțele oarbe, și tu ești un mort din care cresc rădăcini, am văzut răul născându-se, m-am gândit la cerul tău și l-am urât, am stat printre lucruri, a fost de parcă am smuls aripi, ce faci?, ce vrei să bei?, cât să înghiți din creier?, dragostea ta cere ceva de mărimea unui atom, dar invizibil, baloane roșii plutind, plec în tăcere și nu e un lift cu oglinzi, cercurile se fac dezastre mici, leagăne de copil, și golul e frumos, vorbesc despre cădere și cineva merge la câțiva pași distanță, de partea acestui om respirînd foarte aproape trăiesc, și spun fericire și puțin somn printre ghele de sfoară, și spun nume simple ca pentru insecte, și blîndețea nu-i unealta să îmbîlînești, când sunt casă

și nu ești acasă, și memorez fețe & contururi câștigătoare, și-n zori muzica spînzură în cap, un strat de gheață întinsă cât dorm, și vîntul, și raze cuminți sub linia orizontului, ce nu te ucide continuă sub sângele cald, acolo rămân steagurile celor care renunță, cred cu mâinile și picioarele, amar este bun & pervers.” (staub). Rita Chirian cultivă suprarealitatea cu ajutorul analogiei, stabilind raporturi inedite între elementele acestei lumi. Iar etalonul poeziei adevărate, în modernitate, se știe, îl reprezintă asocierea a două elemente total distanțate, dar care sînt receptate ca apropiate prin forța metaforei. Acest lucru îi reușește, din plin, Ritei Chirian.

Poezia **Larisei Danilov** este una antiutopică, antimetaforică, discursul este cel care preia vocile poetice și rolurile personajelor care se întîlnesc în peisajul arbitrar al „scenei” din interiorul textului. Poezia Larisei Danilov este situată chiar (și) împotriva imaginii, cea care tutelează civilizația momentului, discursul liric este dinamizat de autonegație, logica internă fiind lipsa de orizont explicit: „În fiecare seară un trecător îmi bate-n geamul de la etajul patru treizeci și unu/ mă întreabă de fiecare dată/ „ce șanse sunt?” să nimerească de trei ori pe noapte/ exact același corp/ pe care-l scurtase de câte-un nod/ pus în stomac/ cu/ cinci/ minute/ înainte./ întrebarea mă întrepătrunde mereu/ c-o stare/ de amor-țeală/ grav-ăăh/ pe care-o amestec rhetoric/ scormonindu-mi pleoapele de con-cret/ două strofe mai la dreapta de etajul întâi/ mă trezesc cu gândul că ne-am putea trezi amândoi eu-/ foric cel puțin/ gândind/ „Pe aici nu mai zace nimeni” –/ doar o pieleți mai sare pe rană./ vis-à-vis de para-noi-a de cu/ seară./ o voce țip-țip-ațipește de la geam:/ „Moș Ene-i dealer de praf somnifer.”/ (“psssst...duduie, te pot face să visezi.”)/ mâine-l aștept cu pungile pline.” (Mai puțin de trei). Larisa Danilov poate evolua pe linia suprarealismului local sau european, are imaginație, are puterea de a topi „carnea concretului în acizii irealității”, expresie avansată de Hugo Friedrich în cazul multor poeți din noua avangardă.

La debutul său, în 2012, cu volumul „Dragoste cu acordul părinților” (Editura Feed Back; redactor Daniel Corbu) l-am creditat pe **Bogdan Federeac** într-o anchetă a revistei „România literară” drept unul din debuturile semnificative ale vremii, cu posibilități de evoluție pînă la a deveni un nume de referință în literatura română. Din păcate, debutul său nu a fost comentat la adevărata valoare, editorul/ redactorul care coordona la acea vreme editura, a scos un tiraj nesemnificativ, insuficient să ajungă chiar la juriile care acordă premiile ce mai încurajează debuturile literare (Filiala USR, premiul Opera Prima de la Botoșani etc.), fără o circulație firească a cărții, fără o promovare pe măsura mizei debutului, adică „Marele Premiu la Concursul Internațional Grigore Vieru, ediția a IV-a, 2012”, cum scrie pompos pe coperta a IV-a. Important e, deocamdată, că poemele pe care le-am citit în ultima vreme, sub aceeași semnătură, nu dezamăgesc, dimpotrivă. Poezia lui Bogdan Federeac relevă un realism care (își) refuză orice notă magică, o despodobire făcută cu program, o antiutopie în care banalul se substituie temelor mari, în final rezultînd o tentativă de mitologizare a realității, cu concentrări și decantări de imagini care sînt

adesea memorabile: „de la etajul 10 cutia de chibrituri/ se golește și se umple/ un plămân când sufocat/ când sănătos/ personaje pe covorul ars/ plămînul suntem noi/ și noi bătăile inimii/ în 22 de ani rămân la fel de necunoscute ca vecinul de la 9/ – dacă există/ e frig în draci și aeroterma nu mai face față/ – sigur nu există/ noi suntem existența/ acum un copac/ mai târziu eroi ce se joacă cu puța în nisipul/ de pe plaja unei mări pe care nu vei călca/ în cutia asta de chibrituri/ nu se simte miros de pucioasă/ iar bețele au ars/ și etajul 10 e un lift și covorul/ și turla bisericii din depărtare/ și luminile împînzind orașul tot un lift/ și patul pe care nu ajungem/ e mâine de câteva zile și noapte deloc” (@gara internațională). În alte texte întîlnim reflecții și proiecții onirice, într-un amalgam rostit sau abia sugerat, discursul eliptic rodind poezie și după încheierea poemului: „chiar nu mai am nimic de spus/ acum te voi implora/ repetă-mi toate poveștile/ trăite/ nu sunt destul/ repetă-mi toate/ pauzele/ toți copiii/ toate poveștile/ trăite/ nu sunt destul” (hard blues).

Anastasia Gavrilovici cultivă iconoclastia și teribilismul, ambele părți ale unei drame a ființei, proprii sau generice. Există o vagă nostalgie anarhică, un gust al improvizației pe seama unei realități presimțite sub realitatea vizibilă. Viziunile sale sînt cînd cinice, cînd duioase, textul se adună ca un bulgăre de zăpadă care are drept miez un bulgăre de pămînt sau o piatră banală, în fond, dar care devine importantă prin referința poetică: „ca niște sârme care nu/ îndreaptă dinții/ în cameră tabloul electric indică/ răsăritul. Îți întinzi spre mine brațele/ ca niște dresuri în virtutea celui mai/ frumos automatism strig/ prin țevile vecinilor rașchetez/ cu șurubelnița/ voma uscată de pe lucruri fără/ noimă care mă aruncă peste parapeții zilei/ am înțeles totul și nu/ m-am împotrivit iubirea e un/ animal eutanasiat cu care/ trăiești îl mîngâi/ până se-mpute/ în noaptea aia ne-am zâmbit/ glorioși ca niște păsări împăiate am fumat/ până la demență am dat naibii așteptarea/ oricărui sens și a fost în regulă oricine poate/ avea o criză spui acum cînd în cabluri/ creierul/ atîrnă cu ochii cusuți/ oameni/ cu cărțile în aer se năpustesc/ din cărpa asta crezi tu că vor curge bomboane?/ lovește cu încredere toate/ s-au întîmplat și tăietura rămâne/ acolo/ cu sau fără copci” (noaptea albă a poeziei, a muzicii și alte mici dezastre personale). În poezia Anastasiei Gavrilovici substanța lumii este precară, forma este grotescă, violența acesteia este deturnată de la firesc. Cuvintele însăși devin impure în contact cu realitatea descrisă. E o voce poetică de urmărit.

Vlad A. Gheorghiu are talentul de a naviga cu ajutorul ficțiunilor printr-o lume teribil de materială și de concisă, pe care o stăpînește/ supune cu o mare voluptate a verbului/ versului: „am pornit furtunul de grădină cu mult înainte/ să te cunosc acum îmi ruginesc unghiile sub ochi/ așteptînd căldura ta/ să mai poată schimba ceva în corpul meu/ din care sufletul încearcă să scape/ la volanul unui tir plin cu dinamită noaptea/ prin sat la buncii mei unde e liniște și lumină/ doar de la combinatul chimic pe care mi-l amințesc și azi/ ca pe o surpriză de ou kinder găsită în/ toaleta personalului de 4:30am bacău piatra neamț/ dimineată fierbinte în care revăd/ asa-

sinarea lui Kennedy la un televizor portabil/ și țigării cântă înainte să fie aruncați din mers/ în canalul de acumulare/ tatăl meu cu-n revolver face curățenie-n cer/ și nu ating apa că oasele pocnesc odată cu gheața/ și privind te întrebi cu ce folos toate astea?“ (ape mother). În textele din antologie – ca și în cele din volumul „Fratele mut. La nord apa e curată“ (Editura Paralela 45, 2013) – sinteza dintre supraréalism și existențialism conduce la realizarea unor mici scenarii care au drept fundal absurdul existenței privit însă cu îngăduința autorului care dispune (netiranic) de lumea pe care o descrie. Unele texte au ritmul unor balade onirice, în stilul americanilor din generația beat, altele sînt proiecții ale unui „protocol“ erotic care (re-)definește nostalgia ce preia vibrația clipei abia consumate: „draga mea, nu mai contează nimic/ din ceea ce încerc să-ți spun poemul acesta/ nu a ajuns în cartea mea de debut/ pentru că a apărut mult prea târziu între timp tu/ continui să te plimbi prin casă doar în cămașa uitată/ la tine când am plecat în grabă fără să-ți spun/ unde sau de ce încă miroși cana de cafea/ din care odată băusem ce ai pregătit cu mult/ prea mult lapte și obiceiurile tale/ nu se schimbă niciodată parcă știu/ că în fiecare dimineață te trezești greu/ și nu mai amâni alaramele nu mai plîngi/ că ți-a trecut rămăi singură și bosumflată în/ raiul tău și zgomotul ușii de jos te îngână/ și afară plouă/ și eu doar la tine mă gândesc/ zână.“ (când vine dimineața).

Paul Gorban este unul din cei mai promițători poeți din generația tînă, autor al cîtorva volume de versuri bine primite de critică (ultimul volum „Caii din Perugia“, Editura Paralela 45, 2012). Poezia sa este un amestec de baroc și melancolie, de fugă din realitate și regăsire într-o intimitate vulnerantă, în care sentimentul își trăiește umilința în fața rigidității/ agresivității vieții: „așa mi-a venit într-o zi [când nu mai aveam liniște/ când mai multe lucruri mărunte și scandaloase/ se ascundeau prin casă respirându-mi pe întuneric/ pe lumină sentimentele cu care i-am îndopat pe ceilalți]/ să desenez pe parchetul negru un nud de cretă/ un nud grațios ca o păpușă de porțelan/ [și privindu-l mai multe zile cum umbla prin/ apartamentul meu cum dormea în patul meu/ cum se bălăcea în ligheanul uriaș de plastic/ cum strălucea ca fosforul când închideam lumina/ i-am spus că nici un om nu-i va putea desena/ chiar și din mai multe încercări chipul care/ i se mișcă prin aer chipul care fără îndoială/ face diferență între mine și el] atunci nudul de cretă/ a așteptat încă o zi și încă o noapte/ și cât se poate de tăcut a coborât cu liftul din bloc/ [de mai multă vreme îl aștept pe furiș să apară/ în fața ferestrei mele ca și când ar veni să își privească/ fratele de dincolo] acum zilele precum o tornadă/ s-au așezat între noi [eu o halcă de carne/ el o nesfârșită urmă de cretă peste amintirile/ și lucrurile mele mărunte și scandaloase]“ (nudul de cretă). Poemele sale sînt coerente la nivelul unei anumite epicități lirice, universul sinei se suprapune peste universul tuturor, cuvintele preiau intimitatea și o afișează cu ostentație. Am putea face, aici, un recurs la o anecdotă mult promovată cîndva, care reia un dialog dintre pictorul Degas și poetul Mallarmé. Degas, care mai scria și poezie, i-ar fi spus lui Mallarmé: „Meseria noastră e infernală. Nu izbutesc să fac ceea ce vreau/ și totuși sînt plin de idei“. Răspunsul lui Mallarmé a fost fără echivoc: „Scumpe

Degas, versurile nu se fac deloc cu idei, se fac cu cuvinte“. Poezia lui Paul Gorban nu este nici descriptivă, nici nu se încurcă în „sinceritatea afectivității“, ea este expresia unei candori care se îmbracă în cuvintele potrivite: „sunt vulnerabil dimineața când inima mi-e plină cu visele/ care toată noaptea au încercat să mă disciplineze/ atât de vulnerabil sunt încât îmi tremură/ peste nudul din oglindă lumina străfulgerată/ prin piele și oase lumina proaspătă de la marginea neantului/ pe lângă trup mâinile mele lungi/ atîrnă ca niște fire de păianjen/ și am impresia că înăuntrul trupului meu un păianjen/ se zvârcolește de mama focului ca și când/ lumina care se strecoară prin piele și oase ar fi un vînat/ mă încântă ideea de a ști că/ peste trupul acestui nud din oglindă/ noaptea când cerul calm/ intră în plămîni ca într-o gură de șarpe/ chipul meu înțepenit în fotografiile tatălui meu/ se ridică deasupra mea și caută prin artere/ printre celulele albe și roșii viața-mi blîndă ca un animal/ viața care în fiecare dimineață/ răsucește în mine un nou bărbat“ (nudul din oglindă). Asupra poeziei sale vom reveni, oricum.

Mădălina Ionela Grosu scrie în registru minimalist, poemele sale sînt dezvoltări afective, jubilații melancolice care au drept miză o mitologie a spațiului comun, familiar: „desigur viața e o cafea tare/ negrul ei mă ajută o barieră între mine și tipul care îngrijește/ autostrada din Milano/ scrisul ăsta mă rupe/ tată/ e o supă proastă de restaurant o ușă/ trîntită în nas/ cicatricea e înăuntru cu viermele ei/ scîndura patului are rol/ de femeie mută/ de insomnie/ de vaselină grafitată/ tehnic vorbind e mai ușor să întind pieptul/ despic de când/ s-au relaxat mușchii/ par cutii goale de pantofi/ te iubesc tată. o tată/ inventez pentru tine o frizerie o rețetă culinară/ de post/ îți tricotez costumul de mire/ pleci de lângă mine onest și definitiv îți/ cresc plete și o limbă bolnavicioasă așeară țineai/ furculița între dinți mai bine/ mi-ar fi plăcut să ne întindem amîndoi/ pe asfalt să ne înghită haosul ăsta/ de provincie/ ca pe niste pușori uzi de ploaie. dincolo/ să fim doar două trupuri înfipite într-o pâine“ (schiță de dimineață. tata). Poemele din antologia de față ale Mădălinei Ionela Grosu sînt reflecții ale unei frici, ale unei sensibilități care nu intră în dialog cu spațiul în care viețuiește/ supraviețuiește. Dacă va continua să scrie poezie, în condițiile în care studiile de medicină/ farmacie o trimit în zona practicii și a unor alte perspective socio-umane, prevăd un parcurs interesant, în zona unei introspecții care vor face din cuvînt cuțit care să despică (de ce nu?) inexprimabilul.

Cu ceva vreme în urmă, (cred că prin 2007?) am fost între cei care au remarcat public, laudativ, în scris, poezia unui ... plagiator care furase versurile lui Emanuel Guralivu, textul meu din „Convorbiri literare“ despre cartea incriminată fiind momentul/ prilejul în care autorul își recunoscuse produsele literare înhățate de plagiator.

Poezia lui **Emanuel Guralivu**, care are la activ deja cîteva volume publicate, este expresia unei captivități într-un sine care nu se lasă văzut, cucerit. Conflictul dintre eu și realitate este unul tensionat, poetul își lasă propria ființă pradă textului care se scurge în ființă/ trup ca într-o cameră vâște: „muzica lor ca o lamă tocită/ glasurile repezite lovitură de orb –/ au îmbătrînit cuvîn-

tele în gura lor/ laolaltă cu dinții –/ umblă din loc în loc/ se lovesc de lucruri de parcă/ prin durere/ își mai poți aminti –/ lamă tocită muzica lor/ mă umple de vînatăi/ în gura lor cuvintele au îmbătrînit/ laolaltă cu dinții –/ au așteptat prea mult – iată/ deschid toate ușile toate feres-trele/ ca și cum îmi deschid/ aspra cutie toracică“ (lamă tocită muzica lor). Emanuel Guralivu poate evolua spre poezia „exteriorității“, chiar a socialului, în multe texte există premise ale deschiderii discursului poetic spre teme ale unei actualități care poate fi surprinsă în/ de imaginarul poetic.

Poezia lui **Matei Hutopilă** este spontană și eliberată din canoanele „sublimului“ estetic, are o sinceritate care se confundă cu hîtrenia, eul poetic se expune intemperiei clipei. Poezia lui este vitalistă, neastîmpărată, flashbackurile preiau energia unei situații, a anecdoticii cotidiene și o imprimă cuvintelor. E mai apropiat ca ton și retorică de poezia optzecistă, decît de „doămiiștii“ în mijlocul cărora evoluează: „îți pui data nașterii pe un site și-ți spune/ ce zi a săptămîinii era atunci/ ce zodie ești/ a cîta zi din viața ta e azi/ cîți oameni și ce vedete s-au născut o dată cu tine/ care-i bioritmul tău pe perioada următoare/ cît mai ai pînă la pensionare/ cîte băta de inimă ai avut de la naștere pînă acum/ sau cît de lungi ți-ar fi părul și unghiile dacă nu le-ai fi scurtat/ de ziua de naștere la muncă trebuie să duci prăjituri și suc/ ca să primești un cadou/ acum cîteva luni rămăsesem fără bani și totuși/ am scos 35 de lei pe toate cărțile primite de la colegi de-a lungul timpului/ SF-uri proaste, un ghid de conversație subțirel și vai de capul lui./ un album foto kitschos cu ce e mai „interesant“ și „altfel“ într-o țară, desigur, exotica/ acum cîteva zile albumul încă era pe raft la anticariat, cu 180 de lei/ au zis ei în ședințe „domnu“ poet, aici se muncește, nu se scrie poezie“/ dar au zis și „ce să-i luăm de ziua lui, cărți, normal, luăm ceva de la tonetă că trec zilnic prin fața“/ se cîntă mulțantrăiască, se pupă pe obraji./ colegele sînt de la an la an mai grase și mai nesuferite/ nu, n-o să pleci, nu de bunăvoie, ești prea laș pentru asta/ încă o căutare pe net și afli că speranța de viață a ajuns în țara ta pe la 75 de ani/ dar dedesubt scrie că-i 70 de ani la bărbăți și 78 la femei/ apoi poți face un test unde te întreabă dacă bei dacă fumezi dacă ai avut oase rupte/ dacă ai avut boli și de care cît dormi cît muncești cît alergi etc etc/ și primești o estimare personalizată/ pe scurt, în ritmul ăsta nu prinzi pensia/ și mai pune accidente – șanse de aproape 1%, estimare pe întreaga viață/ se pregătește un protest anti-guvern așa că o să mă uit cînd mă-ntorc pe/ rata divorțurilor/ rata criminalității/ rata poluării/ indicii de corupție/ incidența diferitelor boli/ (pe drum mă gîndesc/ care-s șansele să-ți iei un pulan peste bot de la jandarmi/ la o astfel de manifestare/ în est“ (șanse). Matei Hutopilă este un poet de urmărit.

Pe **Livia Iacob** o știu de la primii pași poetici, de la vîrsta școlarității, cînd setea de lectură era o condiție subînțeleasă a evoluției creatoare. O regăsesc la o vreme, acum, cu cîteva cărți la activ, scriind o poezie confesivă, scrisori către „un nimeni“ materializat, oracular, mai mult cu stări decît cu cuvinte: „Pe laptopul meu/ o broască țestoasă./ De la Lidl./ Mică, fermă./ cît o amintire: băboasă./ Nu zice nimic./ Mă așteaptă s-o mut./ Dintr-un loc în altul./ Caută casă./ Litera a, drăcoasă./ Litera

e, veninoasă./ Unde, Doamne iartă-mă,/ să-și găsească lumină/ în obscură punctuație/ a rănilor noastre?/ Și mă descoasă./ Îi spun povestea cu tine./ Nu prea frumoasă./ Sufletul meu plânge./ Inima coasă/ istoria de-a fir a păr/ și o cheamă în casă./ Odaia e plină de tine,/ e plină de noi și-ar vrea să ne uite,/ e-atâtă durere aici că nici câinii/ nu vor să mai urle./ Însă țestoasa își vede de legile ei/ cum ar fi nemurirea:/ în unu, în doi sau în trei./ La morgă, știți cu toții,/ ploaia în ciuda ei.“(Amintire peste care ploaia în genunchi se așază). Multe poeme ale Liviei Iacob se constituie într-o metaexistență, retorica poetică este parte a unui exercițiu de deziluzionare a faptului cotidian: „De unde oare aş putea începe/ o ceartă cu tine?/ Unii ar zice că mă iubești prea mult,/ alții că mă suni prea insistent,/ alții, cei mai aproape de adevăr,/ adevărații, în fine,/ ar susține că inimile noastre bat la unison/ și că, de fapt, eu nu am inimă pentru tine,/ alta decât aceea care se consumase stând la rând// la atâtea cantine spitalești/ încât nu-și mai dorea să mănânce vreodată/ grătar cu cartofi prăjiți/ și totuși cantinele spitalelor/ nu sunt chiar atât de rele,/ și totuși în ele/ te poți întâlni cu câte cineva,/ uneori chiar cu moartea ta,/ sper să mă fi înșelat, sper ca ea/ să nu fi fost trecătoarea aceea încărcată/ cu bonuri de masă/ și mai sper ca ea să fi lăsat acasă/ toate desagile cu fotografii despre tine și tata/ care, trebuie să recunoști și tu,/ pentru o bucătăreasă gurmandă/ erau un desert/ cu trufe de-a gata.“(Amintire în doi părinți pierduți).

Poet al unor notații auto-proiective se dovedește a fi **Laurențiu Gabriel Istrate**, poezia este un seismograf al propriilor eșecuri, autorul se ceartă deseori cu lumea înconjurătoare, inclusiv cu hîrtia pe care scrie. Viața însăși este efectul secundar al unei boli nevindecate/ nevindecabile: „îți simt respirația/ tu știi că nimic nu durează/ mai mult de-o clipă/ în afară de/ celebrele spovădăli și locvacități/ despre guvernările autoimpuse“ (untitled); sau: „vine vremea când stocul de/ soluții argumente repere se/ epuizează/ câini și pisici ne vor/ citi/ operele scrise cu/ membrele și măduarele amputate“ (untitled); sau: „gesturile tale sunt/ ale mele/ pentru asta nu ai nevoie de justificări/ trebuie să te simți/ liberă și să crezi că toate/ disputele și controversele minții noastre se vor/ strânge într-un punct fix/ fără/ mîncarea rece din dimineața trecută“ (toate gîndurile răsuflate). Unele texte, deși condensate, au ceva din atmosfera ostil-amară a prozelor unor Palahniuk sau Kerouac: „îmi amintesc/ zilele de sub/ pasaj în care/ nu îmi aminteam nimic/ noaptea aceea/ îmbrăcat cu un tricou Slipknot puțind/ a iarbă cosită/ pluteam printre cutii de bere spuma mi se imprima pe tricou/ zeii noștri erau oameni și nu aveam nicio grijă/ aveau bani cît aveam și noi/ mîncam și borau de la nopțile nedormite/ zeitățile de la periferia societății/ cu mallurile și teatrele și filarmonicile lăsate în urmă/ ne scufundam în mlaștini călare pe animalele lor/ noapte adîncă nu mai vedeam nimic/ tricoul meu imprimat cu frunze moarte/ udat de sângele celor pe care nu i-am ucis/ zeii morți pe care moartea nu i-a putut ucide niciodată/ hoiturile animalelor de care corbii hienele nu s-au putut atinge/ zilele pe care nu mi le mai amintesc/ scufundate în transpirație/ tricoul mirosind a iarbă cosită/ zeii merg călare pe animalele lor/ noaptea deplină a animalelor moarte“ (zei și animale celebre).

Naiv – sentimental în ceea ce ne propune acum, **Anton Lascu** poate miza în perspectivă pe coarda sincerității, dar după o necesară baie de lectură în apele mereu tulburate ale poeziei congenerilor, a poeziei de bună calitate de la șai-zeștiștii noștri încoace. Îi lipsește „răutatea“ în ceea ce privește abordarea „subiectului poetic“, poate depăși această stare prin exercițiu, mult exercițiu. Și multă lectură. Iată un fragment care probează inconsistența poetică a textelor din antologie: „O singură și Mare Dragoste pentru viața mea./ Am citit pe undeva că după stele stă ascuns/ un neștiut de sine plâns./ Credința în lubire nu e rea, e creația Lui/ și mereu ne amintește de cu totul altceva./ De imaginea ta, acolo unde trupurile/ ni se întâlnesc în linii feline,/ mai sublimă decât tănuirea arșitei mele,/ din arta de a nu te vedea/ în arta, arta de a nu te uita,/ Ne îmbrățișam noi pe un astru,/ iar pe fața mea se zvâcolește/ o subțire carne de sihastru./ De ce îmi obligi sângele să fiarbă/ precum o flacără de foc albastru? etc. etc.“ (Poemul sfârșitului de august pentru Gabriel Leila).

Poezia lui **Ioan Mateiciuc** se constituie în scenarii dramatice dintr-o lume a cărei rosturi sînt minimalizate, obiectele și oamenii se întîlnesc doar ca să se respingă, cerul și-a vărsat pe pămînt misterele, îngerii, deasupra e un gol în care orice orizont se ineacă: „dacă în loc de inimă mi-ar crește un măr/ probabil nici fluturii nu ar mai bate la ușa/ bărcile nu ar mai zbura atât de des alb-negru/ sigur prin ceruri un bătrân s-ar plimba/ trăgând un cărucior cu sticle de bere/ dacă în loc de brațe mi-ar crește un înger/ probabil străzile vor avea nume de poezi/ eu cu ilarie vom evada pe zidurile psaltice/ sigur prin ceruri un bătrân s-ar plimba/ trăgând un cărucior cu sticle goale“ (yesterday poate fi joi sau oricine se ispitește cu îngerii, III). O atmosferă de carnaval bîntuie această lume din texte și dacă tot e carnaval chiar și incongruențele sînt iertate, imaginile kitschioase fac și ele parte din acest peisaj în care nici apocalipsa nu mai are ce rezolva: „tot timpul pe calea ferată cu tălpile ude/ îngerul încearcă să se recompună ca un lego/ înainte de a veni trenul cu deșinții ai păcii,/ bătrânii legați la ochi cu sină de cale ferată/ încununăți până sub carne cu crini de os,/ păsările călătoare răstignite peste dumnezeu/ cu suflare de duh te leagănă și te piaptănă/ până când, până când va trece ca în vest/ glonțul prin mâinile pianistului nebun/ planeta se va opri trenul o să tacă/ bătrânii vor bea votcă pe neștiute/ vor face dragoste ghemuți în prăpăstiile pașilor goi“ (ca în vest pianistul se împușcă ultimul). O decantare a limbajului poate da un sens mai precis discursului poetic, textului. E un poet de urmărit.

O poezie a solemnităților, uneori vane, scrie un veteran al spațiului public, traducător, poet, jurnalist, **Friedrich Michael**, cu o retorică ușor desuetă, dar frumoasă exact prin răspărul pe care îl aduce în contextul tonului generațiilor și promouțiilor actuale: „Pe Insula Morților îți odihnești/ trupul bătrân, fericitule, tu care/ adesea ai stat la masă împreună cu zeii cei mari./ Plin de flori roșii și albe/ este mormântul trecerii tale/ nevinovate prin lume,/ pe insula stîncosă/ unde doar păsările mării/ îți țin tandră tovarășie./ O, mai puțin de o clipă a durat/ fericea șederii în aspre pinu-

turi/ ale exilului tău voluntar,/ departe de patria-ți dragă,/ de care doar polifonia cântecelor/ îți mai amintește uneori./ Dar prin moarte ai ajuns iar acasă/ Acum ești din nou împreună cu zeii, invitat de onoare la ospetele lor,/ în Tian-Șan-ul celest de dincolo de fință./ Colo jos, între ape, doar un mormânt/ îmbrăcat în flori albe –/ ca sufletul tău –/ și roșii, ca sângele Domnului,/ mai amintește drumeților/ că te-ai bucurat împreună cu noi,/ muritorii, și, generos ca un rege/ ne-ai dăruit, din sufletu-ți larg,/ poezia.“ (La mormântul poetului Ezra Pound). Insula Morților este, probabil, San Michele, din apropierea Veneției, acolo unde sînt îngropați, între alții, Ezra Pound, Joseph Brodsky și Igor Stravinski. Giuseppe Ungaretti dedica și el o poemă acestei insule, apărută în românește sub titlul „Sunt o creatură”: „Ca această piatră/ din San Michele/ atât de rece/ atât de seacă/ atât de respingătoare/ atât de total/ lipsită de suflet./ Ca această piatră/ este plînsul meu/ care nu se vede./ Moartea/ se plătește/ trăind». Alte texte ale lui Friedrich Michael sînt cogitații pe seama sorții greu de consolat, de îndurat, a omului-individ: „Cele zece mii de lucruri/ cresc în tihnă/ sub cerul înstelat./ Omul e doar unul dintre ele./ Dar lucrul perfect/ topit este în celelalte fințe/ precum apa ghețurilor primăvara/ în toate cele zece mii de râuri.“ (Identitate).

Între lucrurile și locurile comune din poezia **Ioanei Miron** descoperim și imagini care ne determină să credem că evoluția este posibilă. O imagine-expresie precum „desfăcându-mi sîinii pe masa sîracilor“ este promițătoare în mijlocul unui text care nu duce prea departe: „De-abia născută/ și citeodată/ trecătoare/ vechile versuri/ mă-nzestrară cu ochelari/ în jurul unui/ nimb de întunerice/ îmi voi plăti datoria față de toți cei ai mei/ cu daruri terestre,/ petală cu petală,/ sepală cu sepală,/ solz cu solz/ desfăcându-mi sîinii/ pe masa sîracilor/ tu ieși din țărîină/ fără durere,/ fără de țîntă,/ azi dimineată/ m-am trezit/ cu numele tău/ pe buze/ mi-am amintit/ un nume de piatră/ frumos la vedere/ cu vocalele alcătuit/ la bază/ un crin metalic,/ strălucind spre soarele și luna/ de la-nceputuri.“ (***). Alt text începe bine: „trebuia să-mi iau adio de la cuvinte:/ ca și cum ar fi fost un mineral radioactiv“ dar continuă într-o vorbărie fără șir și fără rost: „... pe care atunci îl descopeream/ gata să încolțească și să se nască,/ la căldură/ numai mișcarea lor/ a descifrat enigme,/ a rupt în bucăți, a zămislit omul/ astfel,/ mintea ta n-a mai știut ce-i odihna,/ până când/ o nouă alcătuire/ însingurată,/ biruitoare/ a schimbat totul“ etc. etc.

Destul de vioaie textele **Alexandrei Negru**, un limbaj ca o recuzită poetică bine articulată, în text se întîmplă lucruri dramatice, grozăvii, „patul sărac e un abator de dragoste și teroare“, miza poeziei nu e, totuși, să o transformăm într-un bau-bau, ci să umplem cu ea distanțele dintre oameni: „Așa se simte orașul acum/ în culori tari paralizante de opium/ înțepături de insecte pe piele apoi întinderi de mușchi/ guri toxice de îndrăgostiți mușcându-se între ziduri/ – și-i vară chiar și în adîncul mortului./ când patul meu sărac e un abator de dragoste și teroare/ din care coborâm la final în perfuzii/ cu trupurile roase cu organele slăbite/ – ezitam la fiecare încercare de a tăia cusăturile dintre noi/ pentru că asta ar însemna să ne lăsăm sângele pe întu-

neric./ când împărțim aceeași demență a taților noștri/ pe care o urâm atât de mult/ și ne purtăm armele pe dinăuntru și frumusețea/ – nu a mai rămas nimic sănătos aici/ iubitele/ nimic de salvat/ stăm cu gâturile prinse în aceeași funie.” (așa se simte orașul acum). Deși nu întotdeauna știe ce spune, sînt posibilități de evoluție.

Un poet format este **Lucian Parfene** al cărui cinism liric îmi amintește de poezia lui Dorin Spineanu, din anii '80, cînd un poem precum „Faruri negre” (de regăsit în revista „Opinia studențească”, nr 3-4/ 1981; o spun pentru rigoare) făcea carieră printre cititorii vremii. Iată poemul lui Dorin Spineanu, nu mă pot abține să nu-l caut și să-l pun în circulație, copiat atunci în jurnal de către Aurel Dumitrașcu: „Ucigător de trist, blues-ul atunci/ Uitasem totul, totul, totul.../ Lanțuri de fier, aripi murdare, urme/ De sînge. Ploua. Veni// Femeia înecată, spuse. Nu, nu/ I-am răspuns. Nu mai era/ Nimic de răspuns. Ploua. Ei/ Măturau strada cu farurile lor// Negre. Strălucitoare erau/ Și... „Confesiunea ta frîntă,/ Imaginea, jocul subtil de cuvinte/ O adevărată orgie de aer, de”// Nemișcați, în ploaia neagră/ Bărbați și femei. Lanțuri de fier/ Aripi murdare, urme de sînge./ Uitaserăm totul. Totul. Totul.../ Și nu mai ploua și nu mai veni/ Femeia înecată. Altă dată, da./ Altă dată... Niciodată, nu, niciodată! « (Faruri negre). Iată, acum, un poem de-al lui Lucian Parfene, un bacovian care nu își reprimă cinismul și imaginația: „Ea are țite tari de oțel și pîntec laminat sudăm, sudăm... electrozii aruncă scînteie în jurul nostru totul e inflamabil suntem o bombă cu ceas, nebunia ne cuprinde, muncim din instinct, cu patimă, ca niște caracatițe care scurmă fundul oceanului în căutarea unui loc unde să moară... sudăm... o inimă de tablă de altă inimă de tablă ne place munca asta derizorie, simplă ne place să vedem cum liniile se unesc cum din țitele ei blegi se înalță catedrale sudăm ce puta madre!” (***) În alte texte complexe meditații au la bază viziuni suprarealiste, Lucian Parfene se substituie unui personaj, Parffy, o creatură care se naște la intersecția dintre țeva puștii și pocnetul care se naște: „Sunt un sălbatic, creștătură pe țeava pistolului, mă dau și eu după glonț, îmi accept soarta, inerția, stau și privesc pe gaură... mortul de la capătul țevii... v-am spus eu... am ochi pentru tot, am ambiție, da... nu sunt un criminal... nu sunt ceea ce vă imaginați... am o funcție statică, inerțială, mai bine mă facea mama pro-ie-ctil, era mai simplu. Da... acum eram departe... nici chiar așa departe ca un glonț fără țintă... da eram. Acum... mă mulțumesc cu geamatul care se aude, din cine știe cine... Da... Sunt un pocnet ciudat, îmi zice Parffy... sunt fără scrupule, sunt rău, sunt... pe urmele tale negre de fum!” (Parffy).

Poezia **Mariei Pilchin** pendulează între o tristețe tonică și o melancolie care recuperează datele memoriei, între un spectacol burlesc în care totul este scos în stradă și o rostire incantatorie, reținută, în sotto-voce: „în orașul acesta mâncat de cari/ în târgul acesta de la margine de lumi/ timpul are frumoasa proprietate/ de a se domoli în lucruri/ oamenii fiindcă Heidegger/ s-a născut în altă parte/ își trăiesc istoria în lucruri/ toate evenimentele se consumă în mici/ bagatele care pot fi ținute în mînă/ indivizii în acest oraș/ au mînile foarte frumoase/ așa cum tot ce

fac ei se reflectă/ în aceste membre superioare/ ale existenței lor/ au fost câțiva care au încurcat/ susul cu josul și au umblat în cap/ în fața orașenilor mirați/ în orașul acesta arlechinii/ își au reședința circul e închis/ iar showul a ieșit în stradă/ arta toată a fugit afară/ și acum face trotuarul/ în orașul acesta zăpezile/ au proprietatea de a nu veni uneori/ păcat căi savanții au descoperit că/ timpul are o legătură ascunsă/ una ce ține de cantitatea troienelor/ pe cap de locuitor” (oraș fără zăpezi). În alte texte sînt recuperate datele arhetipale ale unei lumi rămasă în cenușa istoriei și a vremii, portretele sînt anecdote, amintind de Marin Sorescu, din „La Lilieci”: „nicolae boboc venind într-o zi de la târg/ unde-și vînduse semințele de porumb/ îi spusese unei gospodine cu ochi frumoși/ că vînduse icoane un car plin/ de sfinți pictați și înrâmați/ altă duminică dimineața buna se trezise/ trîsnită cu femeia la poartă care venise/ să cumpere chipuri sfînte și înrâmate/ altă dată la un pahar de vorbe cu un prieten/ zicea că l-a văzut pe dumnezeu/ murdar de fasole făcăluite pe la gură/ la poarta cimitirului din sat/ când a murit l-au îngropat la poartă/ nu era loc că l-a luat dumnezeu lîngă el pe/ iconarul nicolae să mănânce fasole împreună” (nicolae iconarul).

Poemul care dă titlul antologiei aparține, observ, lui **Manon Pițu**, o poetă care glosează pe marginea libertății în interiorul textului poetic, lucru probat cu destulă fantezie a dicteului automat de altfel: „Un interlocutor,/ unul mai neinteresat de lozul/ de sub ultima matrioșcă./ Un ghem de sânge în coșul pieptului./ Sub scobitura suprasternală, un delfin cannibal/ îmi zgârie vocea spre-a mă face/ binevenită la o cafea într-un oraș străin./ Nu m-ai iubit pe mine nicio clipă./ Mîinile unui adult/ îngheșuie sub o căciulă tricotată/ un păr de nestăvilit./ O reclamă însoțește graba îmbrăcatului,/ brațe obraznice îngână toamna/ și răstoarnă vremea, uimind vîntul.../ „Tonight we are young/ & we ll put the world on fire”./ Nu am avut niciodată douăzeci de ani./ Oamenii sunt arareori atât de liberi.” (Ziduri între vie). Poezia sa poate fi încadrată în ceea ce numea Hugo Friedrich „poezie alogică”, o ipostaziere a fanteziei care își primește conținuturile pasiv, fără a le ordona: „Ca un specialist în duminici,/ Cîntăresc/ Nonșalanța cu care pierd fumătorii vremea/ Și calcarul după-amiezilor/ Ce împunge timpanele și tulbură soarele./ Îmi plesnesc degetele./ Îmi fumegă ochii./ Mai binele meu – doar cafeaua./ Mă-nvelesc cu o piele amară/ Să-mi pot prinde ntre pumni/ Țeasta zbîrcită și în flăcări./ Liniștea/ Se târăște pe un perete curb./ Învață înotul cuminte/ Pe culoarul/ Grinzii ce va stropși/ Tandreeța înnodată a funiei.” (Trei părți umbră).

O poezie a stărilor limită scrie **Nicoleta Popa**, autoare a cîtorva cărți de poezie, premiate unele. Poezia sa merge pe două planuri, unul dintre acestea este cel al unei afectivități ultragiante, care își găsește limanul într-un univers minimalist, minimalizator: „pentru că mi-ai spart cutița cu fard de obraz nu te iert./ te iert pentru că m-ai lăsat singură în momentele cele mai grele ale vieții te iert pentru beții, infidelități, ură, indiferență te iert pentru că n-ai pus umărul să mă ajuti când eram împovărată pentru toate te iert. dar pentru cutița aceea nu te pot ierta. era prima rază de soare după mult timp abia ce

o cumpărasem ca pe o speranță pentru o viață mai bună. din secunda în care am luat-o m-am legat afectiv de ea cutița aceea eram eu.” (***) O plictiseală cronicizată pleacă dinspre text spre univers, reflecția înlocuiește trăirea: „nu lăsa spațiu fă ca viața să tropăie în inima ta am mușcat din tristețea în care trăiești am simțit femeia invadându-ți creierul și lipsa de sens a durerii de unde vii tu oamenii mor pe capete dar și noi murim în împreunări plictisite din care nici măcar un prunc nu se poate naște.” (***)

Un poet căruia i-am citit cîteva grupaje risipite prin reviste, de fiecare dată descoperind faptul că stăpînește cîteva lucruri elementare dar definitorii pentru un început în poezie, adică proprietatea cuvintelor și a discursului poetic, este **Florin Dan Prodan**, despre al cărui ultim volum, „Poeme și note informative” (2014), poate că ar merita să se scrie mai mult. În text, din cîte am văzut din cele cîteva fragmente din presă, este o combinație de act trăit și interpretare tîrzie, despre „intimitatea” din lagărele de exterminare din perioada comunistă. În antologia de față cîteva texte par să fie secvențe dintr-o experiență „psychedelic trance”: „ooo, sezoane ale verișoarelor americane/ ale vînturilor indieni cu ochi galbeni./ as noapte am căzut pe treptele/ wigwam-ului sacru./ și patru tinere m-au dus la motoare/ ca pe o pradă ufo./ pe masa ca pe o bere/ ne-am sorbit./ le-am spus totul/ despre tantra./ teatru./ fum împărțit./ cîteva buze nesigure./ mi-au luat carne/ și strigam maidanezi./ ooo, zori de septembrie prea pușini/ pentru cele 21 de mîini ale Zeiței” (alexandra). Alte poeme sînt mici universuri în care încep și sentimentele, în nobila lor rostuire dar și elementele unei mini-mitologii care să le susțină și totul în tonul poeziei care înfloare: „generații de fluturi și sute de mii de păsări au trecut pe deasupra/ de atunci din aceea seară de februarie în care ți-am dăruit/ merele verzi ale iernii și tu m-ai întrebat/ cum de știai că îmi plac/ de atunci s-au topit nopți firave și zile uscate/ cu furnici și alte insecte ce rostogolesc o inimă spre/ casa timpului de iarnă/ vara aproape a trecut/ alte mere verzi, dulci și proaspete/ se rostogolesc prin lumina lui august/ către palmele tale și amintire/ sau doar spre casa furtunii/ unde toate inimile trebuie să ajungă/ să stea unele lîngă altele/ ca niște semințe” (mere verzi. To Andere). În „Poezie și modă poetică”, Ștefan Augustin Doinaș spunea: „Profunzimea unei poezii nu ține, deci, nici de adîncimea filosofică a ideilor pe care le conține, nici de cantitatea observației exacte asupra realului, nici de caracterul brut, necontrafăcut, sincer, al afectelor ce le vehiculează. Adevărata adîncime poetică se măsoară cu drumul pretins inițiat pe care spiritul nostru îl parcurge, ca în transă, sub imperiul unor cuvinte care – lepădîndu-și conținutul lor précis – intră într-un fel de stare de grație: încearcă să comunice ceea ce nu poate fi comunicat. Ea este egală cu cantitatea de inefabil produsă de vers”. Am reluat acest citat tocmai pentru că poetul nostru, Florin Dan Prodan, pare să știe sau măcar să simtă acest lucru.

Un delir de imagini produce **Carmen Stanciu**, efect al unei erupții a lumii concrete din preajmă: „în ultimul apel mi-ai răsturnat paleta de culori rămasă-n frigider să înghețe vise în dacia printre gunoaie și flori de jeg am propria capelă

sixtină care sprijină tavanul din bucătărie în ringuri rock. azi mai rămâi fixat în ecouri peste care arunc tonuri închise nu sunt femeia care adună flori în vase sau iubește frumosul colecționând în dormitor figurine din lut. cineva îmi spune șuierând o sticlă de bere că îmi stă mai bine când iubesc cu palme și...atât eu zâmbesc savurând o lămâie dintr-un ceai de „de nu mă interesează ce fruct și mă gândesc la străinul din tine aș putea încerca să te dezgheț la o cana de vin dar știu că îmi apar numai pe fundul unui shot de tequilla privesc telefonul care nu mai sună să mă prefacă artist sau un amator dintr-un cartier în care nici lupii nu mai au curaj să urle la lună” (numește-mă da vinci sau buonarotti). Uneori în interiorul textului se produc „rostuiri” cât de cât coerente în ordine poetică, unele ciocniri de imagini dau rezultate interesante: numește-mă da vinci sau buonarotti când din sunete îți desenez chipu-n tavan am nevoie de voce să te pictez în culori de când m-ai învățat cum să-mi adun genele-n pensoane astăzi taci iar eu aștept să-și deschidă cerul trusa...vreau să-mi aleg alte pensoane din umeri de înger încă te proiectez în camera unde o femeie normală nu și-ar scoate merele pentru o salata cu roșii uneori zămbești alteori te-ncrunți și-mi strângi fisuri în var până-ți devin în oglindă jumătatea ta de giocondă” (****). Poeta în discuție, ca și alți poeți care adoptă aceeași tehnică a delirului și a textului alogic, ar putea spune, motivant, precum Paul Valery, de altfel: „Versurile mele au sensul care li se atribuie”. Totul e ca la capătul celălalt să fie un receptor dispus să îi ia în seamă.

Amelia Stănescu este un nume bine cunoscut lumii literare din România, autoare a multor volume de versuri, inițiatoră a unor proiecte de promovare a poeziei în relația cu muzica. Poezia Ameliei Stănescu, mai ales în volumele de pină acum, ar putea fi circumscrisă unei obsesii formulată cândva de Pierre Emmanuel, care spunea: „Cum să învingem mușenia acestei ființe care simtem noi pe dinlăuntru? Căci, în fiecare dintre noi, o ființă suferă, în primejdie de a se pietrifica”. În textele din această antologie descoperim, însă, secvențe dintr-o angoasă a erosului, un eu luxurios își trăiește dramele: „Serenadă ploii care curge doar 1mp deasupra mea mă circondează ideile de scorțișoară sunt o colivie pe care s-au pus la uscat versuri de ceară rondeluri de cocarde blonde mă legi de pat mă doare așternutul e-o găselniță care-mi fură imaginația până când pleznește din nou de asfalt lumina în montmartre.” (Poezie pentru I. P.). Apoi o baudeleriană teamă de lut, de extincție, doar ființa din interior rămâne pietrificată, martor al unui infinit presimțit: „Ce larve și-or face loc în trupul nostru îmbrățișat după moarte? Mă strângi mă doare orgasmul nostru muribund dar vocea în lumea asta fără de cuvinte e ca un nud pietrificat și răgușit se-aude doar zumzetul... sau pașii buzelor pedestre avem atâta timp și-atâta trudă împreună de ne-am cunoaște.” (Pământ, insecte și larve). În final luxura este abandonată în favoarea scrisului, singurul viciu nepedepsit, nebulat: „pentru că majoritatea bărbatilor sunt inutili (E. V.) pentru că m-am săturat să mizez orgasmul pentru că publicitatea ține mai mult decât copulația pentru că a venit primăvara și am primit un A de tinichea pentru că joc într-o piesă pe care nu o înțeleg pentru că m-am îndepărtat de mine și nu mă mai regăsesc pentru că mă obsedează timpul care trece indecent pentru că nu te mai văd pentru că nu te mai aud pentru că nu mai ești.” (M-am reapucat de scris).

Un poet cu operă și destin este deja **Carmen Veronica Steiciuc**, care aduce în antologie câteva probe de poezie personală, în care aceeași conștiință a neantului, prezentă în toate cărțile ei, marchează inexorabilul „face à face” dintre om și lume, chiar dacă lumea este adesea o stare de absență: „azi am făcut cunoștință cu oglinda mea cea mai intimă/ am discutat despre modul visceral în care cuvintele/ răstignite în noi devin țipete oarbe la celălalt mal/ cuvintele răsuna în mine profund atât de profund/ încât m-am aruncat în freamătul oglinzii pentru tot/ restul călătoriei prin trupul virgin al dimineții/ tu deghizat în hainele oglinzii îmi pregăteai cireșe/ de barbados, rodii și maracuja când mă luai în brațe/ înfloreau pomii în toate livezile lumii” (cireșe de barbados, rodii și maracuja). Există în poezia semnată de Carmen Veronica Steiciuc o imposibilitate a comunicării față în față cu o urgență a comunicării, din această dublă necesitate rezultând un discurs metaforic, un șir de capcane, în fond, pentru „fratele meu, ipocrit cititor”. Dar cum „metafora este cea mai mare putere pe care o posedă omul, un adevărat instrument al creațiunii” (Ortega y Gasset), recunoaștem poeziei semnate de Carmen Veronica Steiciuc poeticitatea, inefabilul, calități care fac valabil un text în orice moment al evoluției unei literaturi, dincolo de mode sau orientări de moment: „mierla neagră vine până lângă visele mele/ privește înăuntrul lor cu un ochi, apoi cu/ celălalt, visele mele sunt rotunde/ în interiorul lor mâinile noastre subțiri/ aranjează culorile pe aripa fluturului uneori se ating/ mâinile noastre subțiri în acel moment/ inima fluturului zvâcnește cu emoție când începe/ să cânte mierla neagră poate deja să te recunoască/ în somnul ei îți poartă gândurile peste dealuri” (mierla neagră). Bogăția semantică a unei imagini este pe măsura cosmicității sale, spunea aproximativ Mikel Dufrenne.

Cătălin Mihai Ștefan pune la cale mici scenarii poetice, aparent borgesiene, în care elementele intimității se intersectează cu date culturale mai mult sau mai puțin relevante: „De câte ori Borealul juca șah în vis cu Lasvu/ sesiza că partenerul său muta piesele în așa fel/ încât mereu câștiga, de parcă muta doar el cu rost./ iar celălalt juca într-un vis diferit cu altcineva./ În fața terenului aflat în acea situație/ Borealul era sus-tras în acel timp/ pe care și-l inventase pentru a uita amintirile proaste./ astfel că nu distingea conturul obiectelor./ totul în jurul lui pierdea respirație până la sufocarea și submersia culorilor./ Trezirea semăna cu impresia că urcă/ într-un lift purtat pe scări/ și la deschiderea ușii atingea firea cu ochii/ și o purta pe unde vroia el/-i era voia.” (Visul despre cum e să pierzi la șah la modul cel mai mat). Două personaje, Borealul și Lasvu, ultimul probabil un nume anagramat al cuiva din intimitatea autorului, mai spun câte ceva, intră și ies din scenă după o logică personală, greu de descifrat de către un posibil cititor: „Se pare că nu oricine înțelegea și vedea/ scaunul purtat de E. Lasvu în fiecare vis creat tot de el/ pe suprafața intimă a fiecărei făpturi pregătite./ Se afla prins undeva în dreptul cefei./ nu era spațios dar sigur, / cu niște picioare ramificate/ în adâncul stării de fapt al oricărui moment cu totul dat./ cu totul dăruit de-o persoană deloc străină lui./ Nu era neapărat să șezi pe el ca să-i simți confortul/ imediat ce începea discuția în

acel confesional plutitor/ unde făceau cu rândul când unul când celălalt./ Mi-a spus Borealul cu puțin timp înainte/ să dăruiesc lumii a treia sa prețioasă suflare. (Scaunul la cap).

Interesant ca discurs poetic este Andrei Zbîrnea, poet pe care l-am mai citit pe ici, colo, de fiecare dată remarcând disponibilitatea de a emite semnale poetice dintr-o intimitate pe al cărei teren se confruntă elementele biografice, traumele din abisul memoriei, cu o absorbție lejeră a cotidianului barbarizat: „L-am privit cu prudență/ i-am deschis ochii/ l-am pus în fața faptului împlinit/ Am adoptat poziția cea mai comodă/ să fiu acel copil pierdut și găsit/ pe plaja din eforie nord (5 iulie 1992)/ chiar în ziua în care împlinsem cinci anișori/ Același copil care la cincisprezece/ fuge de casă în căutarea independenței/ sau măcar a unei forme de absență/(cel puțin) convenabilă/ Între cele două momente/ plutește confuzia dintre etichetă și ambalaj/ sau poate că e antractul/ dar asta nu ajută pe nimeni/ Între timp:/ pisica îmi scanează fiecare pas greșit/ fratele siamez ornează torturi când se/ plictisește de poezia contemporană/ alteori tot el se camuflează în costumele vechi/ lady gaga îngânând alejandro alejandro/ Nici măcar după douăzeci și sapte de ani/ rescrierea evangheliilor nu arată ca o opțiune/ cel mult seamănă cu un meniu/ venit după o cădere de calciu” (meniu). O altă voce din grupajul din antologie este cea care „contabilizează” stări sub titlul de „Remene II”: „1 continuă să/ – livrezi portrete de familie cu final incert/ – fii ceea ce numim abordarea corectă în situațiile de criză;/ 2 continuă să/ – mergi pe aceeași partitură ca și cum ai fi propriul tău auditoriu/ – alergi prin ploaie mimând scene de un erotism exacerbat;/ 3 continuă să/ – privești mamele de 32 cu multă candoare/ – amesteci discriminările punctuale cu tentațiile de moment;/ 4 continuă să/ – diminuezi importanța ecranului albastru înaintea unei predări importante/ – construiești societăți post-industriale din boabe lungi de orez;/ 5 continuă să/ – strivești cetățile fortificate ce stau printre rafurile supermarket-ului/ – vorbești limba mandarinilor și vei obține un semnal cibernetic de înaltă ținută...” etc. etc. Cred că Andrei Zbîrnea poate evolua cu succes pe linia „fanteziei sociale”, spiritul său de observație recomandându-l pentru această abordare.

O notă aparte pentru prefața semnată de **Șerban Axinte**, care spune justificat: „Lucrurile stau în felul următor, decît o privire înțelegătoare, indulgentă, care nu duce nicăieri, mai bine o exacerbare tăioasă a spiritului critic. Lucrurile căldicele nu sînt bune decît pentru menajarea unor indivizi slabi de înger, care rar izbutesc să facă figură bună în literatură”. Subscriem.

Se impun, cred și câteva note de final, după un maraton critic pe seama unei antologii realizată la intersecția oferită de un cenaclu, „Clubul de lectură Zero+”. Am abordat prezența în antologie, nume cu nume, plecînd de la premisa că orice grupare literară este o sumă de individualități. O abordare globală, „cu grupul”, e favorabilă adesea doar celor care se ascund în pluton, fără să aibă calități definite. Pe unii autori i-am abordat drept cunoștințe vechi, pe alții i-am salutat și chiar încurajat la intrare în terenul destul de inconsistent, de fantasmatic al poeziei. Amabilitatea este contraproductivă în literatură, de asta nu am făcut uz/ abuz de ea. Printre-o antologie, care cuprinde nume din zone diferite, din gene-

rații și promoții diferite, putem desprinde, la un moment dat, o simptomatologie a poeziei românești actuale. Pentru unii poezia pare să fie o condiție a existenței, pentru alții un scop; lucrul se observă de la primele versuri. Spunea Jean Cocteau: „Un poet care procedează numai prin imagini poate să ne distreze, așa cum un comis-voiajor își amuză invitații confecționând la masă un iepuraș dintr-o migdală și câteva chibrituri; dar el nu ne va emoționa niciodată. El se ocupă de poezie. El își parfumează trandafirii. Dacă trandafirii lui sînt falși, el îi amăgește pe cei naivi. Dacă posedă într-adevăr trandafiri, el îi strică” (Le secret professionnel). Ce am mai remarcat? Mimetism adesea, contaminări din teritoriul unuia în teritoriul celuilalt, o slabă aderență la generațiile solide poeticești din preajmă, generațiile '60, '70, '80. În multe cazuri se vede precaritatea culturii, acest lucru fiind un risc personal. Spunea recent „un cristian”, într-un mesaj public, pe facebook: tinerii poeți și autori prea se tîmîiază ei între ei, fără să fie conștienți că în preajma lor s-a scris o literatură importantă, pe care ei nefrecventînd-o înăuntră într-o mare fără orizont.

Am mai abordat cu migală și răbdare această antologie, recunoscînd că și noi, la rîndul nostru, am avut parte cîndva de lecturi atente, de „certitudini critice” din partea unor confracți mai maturi, în exercițiul de rodare și fixare a unor noi promoții literare. Îi amintesc aici, în ce mă privește, pe Constanța Buzea, Ion Gheorghe, Laurențiu Ulici, Mircea Martin, Cezar Ivănescu, alții. Dintotdeauna, un autor tînar vine în teritoriul poeziei cu orgoliul sinelui, uneori exacerbă, alterori ultragiă, dar nimereste prea adesea în indiferența generală care ucide fără milă; și fără să fie considerată vreodată vinovată cu adevărat de crimele pe care le comite.

Dincolo de asta, o spun pentru tinerii autori, iluzionați, deziluzionați, poezia a rămas aceeași inutilitate frumoasă, fără de care scopul în sine ajunge un adevărat scop fără de sine...! Pentru că poezia este sinele scopului, nu-i așa? Poezia nu îndeplinește nici un rol în societate, de asta e bine să ne bucurăm că este, încă, tolerată. Poezia, ca orice artă în general, reprezintă foaia de temperatură a unei epoci, a lumii în procesul ei de tîrîre spre un orizont presimțit, niciodată atins. Să nu ne plîngem că poezia nu mai are cititori. Dimpotrivă. Poetul trebuie să se bucure cu fiecare cititor pe care îl pierde pe drum, acesta ar fi (este) semnul sigur că se îndreaptă pe o cale numai a lui...!

Recent am fost chestionat despre ce este, ce reprezintă poezia pentru mine și recunosc că am avut cîteva nopți de somn incert. Răspunsul pe care l-am dat îl reproduc în continuare, nu cred că e definitiv, dar poate că și altcineva se va regăsi în formularea mea. Spuneam: „Poezia e atunci cînd femeia care naște în durerile specifice aude fanfara militară care intonează marșuri în parcul din centrul orașului, în timp ce brutalul tocmai ciupește de obraz o pîine pe care a scos-o din cuptor, iar alpinistul utilitar, tot urcînd, a părăsit spațiul posibilului dînd nas în nas cu Dumnezeu...! Și în timp ce femeia care naște simte că din pîntecele ei va apărea un curcubeu, o mierlă își ascute ciocul de o piatră ca să încerce intonarea unei Missa solemnis, cum nu s-a mai auzit niciodată. Mai putem adăuga aici și varianta în care pisica papă mierla iar fanfara militară este dirijată de un pitic îmbrăcat în straie de clau. Mai mult, copiii din parc rîd de pitic și aruncă în el cu coloașe de hîrtie. Un coloaș de hîrtie lovește în cap pe judecătorul orașului care decide ca

toată lumea să fie arestată, inclusiv mierla care tocmai este înfulecată de pisică. Preocupați de această degenerare a evenimentelor, mai nimeni nu este atent la faptul că femeia tocmai a născut un prunc care o ia de-a bușilea spre orizontul său trăgînd după el viscerele mamei, deșirîndu-le... Tot deșirîndu-le, în scurt timp femeia dispăre. Probabil că și asta e poezia...! Ce e poezia pentru mine? E un truc, e un mod de a-i ține pe ceilalți de vorbă ca să nu vadă ce tragedie se întîmplă dincolo de realitatea (lor) vizibilă. Poezie e și faptul că noi vorbim acum despre poezie. Ne prefacem că nu știm că sub coaja oului viața rodește deja moarte.”

Adrian ALUI GHEORGHE
Piatra Neamț, 7 ianuarie 2015

Exerciții lirice ale regresiunii

Versurile Ninei Viciriuc din volumul **Viespea cu ochi de argint** (Botoșani, Ed. Axa, 2014) sunt în mare parte brodate pe un filon erotic, sub semnul devastator al trecerii. Prin capilarități circulă obsedant sevele dezabuzării. De ce? Pentru că, deducem noi după lectură, soarta nu i-a surâs prea des, ba mai mult, i-a provocat răni adânci, încă necicatrizate, venind dintr-o cețoasă galerie cu amintiri. Cînd se simte învinsă și fără speranță, eroina lirică acceptă unica soluție: refugiu. Căci pentru ea, de pildă, întoarcerea în timp se vrea tîmăduitoare: o terapie împotriva singurătății. Este într-un fel filosofia melcului, obligat de lovituri și adversități să se replieze în tăcerea cochiliei, rupînd temporar orice legături cu ispitele realului. Cochilia Ninei Viciriuc devine copilăria sa rurală într-un spațiu cu valențe arhaice – simbolice: „ape / ce curg în sens invers / întorcîndu-mă mereu de unde am plecat” (*Pierd mereu*) sau „cînd inima are chef de copilărie / nu-i pune piedici / încăleacă pe șaua gândului și / descăleacă drept / în țînutul cu veștile tale apuse” (*Mi-ai dori cît mi-ai dori*). Evadarea în edenul trecutului este de fapt replica autoarei la prezentul dezamăgitor. Dar vechile elanuri frînte și spectrul propriului cataclism ontic par a nu crea înțelepciune contemplativă, ci paradoxal, o explozie a simțurilor și energismului vital. E ca într-o cursă contra cronometru, cînd ai de recuperat startul și erorile de parcurs: „Marea roșie din inima mea / împinge anevoie pescărușii albaștri / spre țărîmul unde corabia piratilor va sosi / nu peste mult timp / spre a-mi jefui ultima comoară... / Astfel că / mă-nsîngerez cu furie / fără să ezit / în ultimii / spini ai plăcerii...” (*Vopsirea părului alb*). Mai avem și refugiu în poezie, dar și acesta se dovedește în final simplu paliativ. Poezia Ninei Viciriuc pare astfel o zbatere repetitivă între planuri existențiale opuse. Și cum alegerea se face cu inima, palmaresul înfrîngerilor crește continuu, direct proporțional cu efortul investit, precum în mitul sisific.

Erosul în dimensiunea sa viscerală se regăsește și în cealaltă culegere din 2014, **Calul Forneș** (Iași: Ed. Timpul). Tonul este al unei jelanii cu accente de revoltă, regrete și dorințe de răzbunare. Este reiterat un factor liric extrem de activ și în precedentul volum: iluzia, gonind haotic după năluca fericirii. Precum în *Astă noapte ai fost* : „brațele tale mă-nconjurau / pline de roua jilavă a nopții / ochii mă sărutau deși închiși ermetic / răsul se zbătea în mine odată cu plân-

sul // și-n dreapta lumii răsărea o grădină / mîinile tale păreau doi crini mortuari”. Cu siguranță poemele adaugă în noul volum un spor de dramatism și autenticitate. A cam dispărut acea inegalitate a textelor, cu multe finaluri eșuînd, după opinia noastră, prin diluarea unor posibile sensuri sublimite. Obsesiile sunt și acum solitudinea și absența fizică a iubirii: „Singură în carapace / caut dulceața ființei bărbătești” (*Singură*). Poemul care dă titlul volumului este un soi de baladă cu substrat parabolic. Educatul patruped de paradă, dresat să facă frumos pentru publicul de lux, poate fi în egală măsură insul datoriei dar și artistul, ambii sastisiți de reguli, și din cînd în cînd amorsați pentru rebeliuni punitive. Dincolo de subtilități, livresc și racordare la tehnologism, memoria autoarei aparține universului rustic, din a cărui mitologie și complexe se hrănește. Știința combinatorie a limbajului, cu urmări metaforice, nu i se poate pune la îndoaie. Secvențele biografice devin mereu subsolice, acoperite de o actualitate precară. Tema eseniniană a vagabondajului, cu nostalgii pentru perimetrul magic al rădăcinilor, fertilizează suprafețe lirice importante și se leagă indisolubil de cea a regresiunii. Poetă a vibrațiilor senzoriale, cu apetit pentru verbalism, Nina Viciriuc posedă resursele necesare unor noi ipostaze lirice. Și indiferent de regresiuni, ea rămîne consecventă crezului său erotic: „de mi-ai cere fantomă cu ochii tăi bleu / diseară ți-aș vinde trup gol fără de-argint / de mi-ai spune să sar pe scînteii / în flăcări cu inima goală dansez / să ardă iarba uscată din mine gheața să curgă în sloi // tristețea-i aceea că nu știu unde te-ncui / căci tu nu-mi ceri o noapte în flăcări / nici trupul meu fără argint” (*Spovedanie*). Care crez, folosit cu talent, poate genera poezie.

Victor TEIȘANU

PICTURĂ

Repere temporale pe simezele Galeriilor de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani

Loc în care mereu... „se întîmplă” ceva, Galeriile de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani au găzduit sau organizat, de la finele lui noiembrie 2014 și până în februarie 2015 o serie de evenimente expoziționale de o relativă diversitate.

Astfel s-au organizat expoziții tematice, de autor sau de grup, care au avut atât darul de a îndeplini una din funcțiile specifice ale muzeului și anume aceea de promovare a patrimoniului instituției, precum și menirea de a promova artiști de vîrste foarte diverse, dar mînați de aceeași pasiune pentru arta transpusă în operă. De asemenea în cadrul acestor manifestări expoziționale au avut loc și lansări de carte.

În perioada **22 noiembrie – 4 decembrie 2014**, au fost vizualizate un număr de peste 60 de lucrări, pictură, grafică și sculptură, realizate de 16 artiști botoșaneni: Marcel ALEXA, Vlad ANUȚĂ, Aurel AZĂMFI, Silviu BABII, Valentin BARBĂLATĂ, Victor FOCA, Ionuț GAFIȚEANU, Florin GROSU, Talida GRUNZAC, Gheorghe HUIVAN, Veronica MOCANU, Florin PRODAN, Liviu ȘOȘTELEA, George ȘPAIUC, Aida ȘUȘTER, Constantin UNCUREANU și de 6 artiști din țară care au răspuns invitației curatorului: Marinela CĂLUȘERU (Baia Mare), Petre CHIREA (Bucu-

rești), Eugenia BOTEANU (Comănești), Valeriu Daniel NĂSTASE (Focșani), Leonard Adrian MELISCH (Suceava) și Pavel TORONY (Timișoara), reunite în cadrul **Salonului de Toamnă** al cărui curator a fost artistul botoșănean Florin PRODAN.

Vernisajul, care a avut loc **sâmbătă, 22 noiembrie 2014, ora 11,30**, a propus tuturor celor prezenți o întâlnire cu artiști plastici contemporani și cele mai noi creații ale acestora.

Un alt eveniment expozițional, o invitație la armonia sufletului cu forma și culoarea, la întâlnirea cu doi artiști pentru care sensibilitatea e o stare de suflet a avut loc **sâmbătă, 6 decembrie 2014, ora 12**, la vernisajul expoziției „**TANDEM**”, găzduite în perioada **6-20 decembrie 2014**.

Lucrările, grafică pe calculator și uleiuri pe pânză, au fost realizate de artiștii plastici **Eugenia BOTEANU** din **Comănești (Bacău)** și **Victor FOCA (Botoșani)**, membri ai Uniunii Artiștilor Plastici din România.

Artiștii, personalități cunoscute în lumea artei plastice contemporane românești, cu prezențe în expoziții personale și de grup, în țară și străinătate, sunt pasionați și de lumea literaturii. Astfel, în cadrul vernisajului a avut loc și lansarea volumului de poezii al celor doi artiști, intitulat „**Tandem**”, apărut în 2014, la Editura „Pim” din Iași. Prezentarea expoziției și a volumului a fost realizată de Aglae Corneanu, președinte al Fundației „Ștefan Luchian” Botoșani, de istoricul Ghe. Median și de Traian Apetrei, director al Teatrului „Mihai Eminescu”, Botoșani.

46 de lucrări de artă din patrimoniul Secției de Artă și Etnografie a Muzeului Județean Botoșani, realizate în diverse tehnici, respectiv pictură în ulei pe pânză și carton, pastel, acuarelă, dar și grafică pe calculator, creații a 41 de artiști plastici români, majoritatea bine cunoscuți și apreciați de publicul iubitor de artă au fost reunite în cadrul expoziției tematice „**ANOTIMPURILE ARTEI**”, al cărei vernisaj a avut loc **duminică, 21 decembrie 2014, ora 12**.

Expoziția a fost vizitată în perioada **21 decembrie 2014 – 13 ianuarie 2015**.

În cadrul manifestării a avut loc și lansarea volumului de proză „**Cioburi de oglindă**” al

artistului plastic botoșănean **Teodor VALENCIU**, volum apărut la Editura QUADRAT Botoșani, în anul 2014. De asemenea,

pe durata desfășurării evenimentului publicul prezent a auzit un miniconcert instrumental de colinde, susținute de eleve ale Liceului de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani.

Prezentarea expoziției și cea a volumului au fost realizate de Dumitru IVAN – director al Editurii QUADRAT Botoșani, de artistul plastic Teodor VALENCIU și de Ana-Elisabeta FLORESCU – muzeograf.

Între **11-27 ianuarie 2015** iubitorii de artă au avut posibilitatea de a vedea expoziția personală de pictură „**CĂLĂTORIE ASTRALĂ**” având drept autor pe **Liviu Olivian PAVELIUC**.

Cele peste 60 de picturi abstracte, realizate în ulei pe pânză, dar și pictura în cuțit de paletă, a conferit lucrărilor efecte speciale de volum.

Olivian Liviu PAVELIUC, născut în 16 ianuarie 1960 la Verești (Suceava), pasionat de artele plastice încă din copilărie, a absolvit la Botoșani atât Liceul Pedagogic, profil Artă – promoția 1980, cât și Școala Populară de Artă.

Prima personală a artistului a avut loc la Shopping City Center Suceava, în august 2010, urmată de încă două expoziții, ultima – din 2014 – intitulată „**Viața secretă a planetelor**” fiind organizată în generosul spațiu al City Gallery din același centru comercial sucevean.

La vernisajul, care a avut loc **duminică, 11 ianuarie 2015, ora 12,30**, reprezentând o invitație la o „**CĂLĂTORIE ASTRALĂ**” metaforică, lansată de un artist cu o viziune cromatică aparte asupra cosmosului, prezentarea artistului și a opereii acestuia fiind făcute de către binecunoscutele personalități sucevene **Tiberiu COSOVAN** – gazetar de artă și **Mihai PÂNZARU PIM** – artist plastic.

În perioada **30 ianuarie – 12 februarie 2015** la Galerii a fost vernisată expoziția „**Omagiu Ștefan Luchian**” – ediția a VIII-a, organizată de Liceul de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani.

Expoziția face parte dintr-un proiect cultural-artistic, inițiat în urmă cu șapte ani, la inițiativa catedrei de arte plastice a liceului botoșănean, fiind expuse cele mai reușite lucrări jurizate în concurs.

Echipa de proiect este formată din profesorii din catedra de arte plastice: Dumitru Agavriloae, Gheorghe Stanciu, Alina Munteanu, Ciprian Andrușcă, Adina Cirimpei, Genoveva Gordaș-Dolhescu și profesorii coordonatori Alexandru Cristian Ungureanu și Ciprian Andrușcă.

Președintele juriului, ca și în edițiile precedente, a fost prof. univ. Carmen Solomonea de la Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași.

Adresat elevilor din clasele de gimnaziu și liceu din școli și licee de artă, filiera vocațională, dar și celor de pe filiera teoretică sau tehnologică, Concursul Național de Arte Plastice „Omagiu Ștefan Luchian” a reunit un număr de 740 de elevi din țară și 60 de elevi din cadrul Liceului de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani și un număr de 58 de cadre didactice îndrumătoare.

Lucrările premianților, ilustrând talentul tinerii generații îndrăgostite de frumosul exprimat prin artă, au fost premiate în cadrul vernisajului de **vineri, 30 ianuarie 2015, ora 14**.

Cea de-a treia expoziție din 2015 a avut vernisajul **sâmbătă, 14 februarie, ora 12**, sub titlul „**De neamul...Nemților – Marcian NEAMȚU**”, reunind în cadrul unei „personale” peste 60 de lucrări de pictură și grafică (peisaje și naturi statice) realizate în ulei pe pânză, ulei pe carton și în acuarelă expuse în premieră.

Născut la 13 iunie 1938 în comuna Coțușca, satul Crasnaleuca, județul Botoșani, pasionat de desen și de pictură, **Marcian NEAMȚU** devine în 1958 absolvent al Școlii Medii de Artă Plastică din Iași, iar în anul 1964 finalizează cursurile Institutului Pedagogic – Facultatea de Arte Plastice Iași, la clasa profesorului Costache Agafiței.

Începând din 1964 și până în anul 2003, la pensionare, **Marcian NEAMȚU** a lucrat ca profesor de desen la Școala gimnazială nr. 7 din Botoșani.

De-a lungul carierei sale didactice, profesorul **Marcian NEAMȚU** a fost responsabil al Comisiei metodice a profesorilor de desen din județul Botoșani și inspector de specialitate (desen) – 1969 și unul dintre membrii fondatori ai Societății profesorilor de muzică și desen din România și președintele filialei acesteia pentru județul Botoșani (1971).

A participat la **expoziții colective** între anii 1974-1984, la Expoziția interjudețeană a membrilor Societății profesorilor de muzică și desen din România, organizată la Casa Corpului Didactic Botoșani (1972), a fost colaborator la organizarea expozițiilor de la Casa Corpului Didactic Botoșani (1981-1984).

Între 1971-1975 are participări la Taberele de creație și expoziții la Năvodari (1971), la Constanța (1973) și la Mangalia (1975).

Parte din lucrările sale au intrat în **colecții particulare** din: Rusia, Germania, Italia, Spania și Israel.

Venirea primăverii va fi marcată la Galerii printr-o expoziție de fotografii – un regal de artă fotografică dedicat eternului feminin de către **Vasile DIACONESCU** (Italia), expoziție care va fi vernisată chiar de 8 martie, Ziua Femeii. (Foto: Victor Foca, Florescu Ana-Elisabeta)

Ana-Elisabeta FLORESCU

REGULAMENTE

Regulamentul de organizare și desfășurare a Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția a XXXIV-a, 13-15 iunie 2015, Botoșani

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, cu sprijinul Consiliului Județean Botoșani, în colaborare cu Editurile Junimea și „Convorbiri Literare” din Iași, precum și cu revistele de cultură „Convorbiri literare”, „Poezia”, „Scriptor”, „Feed back”, „Viața Românească”, „Familia”, „Vatra”, „Euphorion”, „Steaua”, „Hyperion”, „Conta”, „Poesis”, „Luceafărul de dimineață”, „Porto-franco”, „Ateneu”, „Argeș”, „Bucovina Literară”, Filiala Iași a Uniunii Scriitorilor din România, Uniunea Scriitorilor din R. Moldova și ARPE, organizează, în perioada 13-15 iunie 2015 Concursul Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția a XXXIV-a.

Concursul își propune să descopere și să promoveze noi talente poetice și critice și se adresează, astfel, poetilor și criticilor literari care nu au debutat în volum și care nu au depășit vârsta de 40 de ani.

Concursul are trei secțiuni:

POEZIE:

1) **Carte publicată – debut editorial:** – Se vor trimite 2 (două) exemplare din cartea de poezie apărută în intervalul 10 mai 2014 – 5 mai 2015. Vor fi acordate 2 premii: a) „Horațiu Ioan Lașcu” al Filialei Iași a USR și b) al Uniunii Scriitorilor din R. Moldova.

2) **Poezie în manuscris (nepublicată)** – Se va trimite un print (**același volum și pe un CD – un singur exemplar!**) în 3 exemplare, care va cuprinde cel mult 40 de poezii semnate cu un moto. Același moto va figura și pe un plic închis în care vor fi introduse datele concurentului: nume, prenume, anul nașterii, adresa poștală, e-mail, telefon. Se vor acorda șase premii care vor consta în publicarea a câte unui volum de poezie de către editurile menționate. Juriul are latitudinea, în funcție de valoarea manuscriselor selectate, să propună spre publicare și alte manuscrise, în funcție de disponibilitatea editurilor prezente în juriu (Editurile Vinea, Paralela 45, Charmides, Eikon și Princeps Edit).

Manuscrisele care nu vor primi premiul unei edituri vor intra în concurs pentru premiile revistelor implicate în jurizare, reviste care vor publica grupaje de poezii ale poezilor premiați. Un manuscris, cel mai bun, poate primi premiul unei edituri și al tuturor celorlalte reviste implicate în concurs. Toți poezii selectați pentru premii vor apărea într-o antologie editată de instituția organizatoare.

3) **Interpretare critică a operei eminesciene:** – Se va trimite un eseu de cel mult 15 pagini în 3 exemplare (**în copie și pe un CD**), semnat cu un moto. Același moto va fi scris pe un plic închis în care vor fi incluse datele concurentului: nume, prenume, anul nașterii, adresa poștală, e-mail, telefon. Se vor acorda premii ale unor reviste literare implicate în organizare. Eserile premiate vor fi publicate în revistele care acordă premiile și în antologia editată de instituția organizatoare.

Festivitatea de premiere va avea loc la Ipoțești și Botoșani în ziua de 14 iunie 2015.

Organizatorii asigură concurenților cheltuieli de masă și cazare.

Lucrările vor fi trimise, până la data de 10 mai 2015, pe adresa: CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE BOTOȘANI, Str. Unirii, nr. 10, Botoșani. Relații la tel. 0231-536322 sau e-mail: centrul_creatiei_botosani@yahoo.com. PS. Se primesc grupaje de până la 15 pagini și pe e-mail!

Concursul național de poezie „Aurel Dumitrescu” (debut în volum, ediția a XI-a, serie nouă)

Biblioteca Județeană „G. T. Kirileanu” Neamț, în colaborare cu Consiliul Județean Neamț și Asociația Culturală „Conta”, inițiază și organizează seria nouă a Concursului Național de Poezie (debut în volum) „Aurel Dumitrescu”.

Prima serie de zece ediții a concursului s-a desfășurat la Neamț în perioada 1994 – 2003. Premianții celor zece ediții au fost Florin Oancea (Sibiu) și Vasile Baghiu (Piatra Neamț) în 1994; Mihai Ignat (Brașov) în 1995; Ana Maria Zlăvog (Iași) în 1996; Cristian Galeriu (București) în 1997; Sorin Gherguț (București) în 1998; Daniel Moșoiu (Cluj Napoca) și Constantin Virgil Bănescu (Tîrgoviște) în 1999; Cătălin Chelaru (Iași) în anul 2000; Elena Vlădăreanu (București) în anul 2001; Dan Coman (Bistrița Năsăud) în anul 2002; Mihai Curtean (Sibiu) în anul 2003.

Concursul a fost întrerupt după ce trei ediții, consecutiv, organizatorii și juriul nu și-au dat acordul pentru a premia și publica volume care nu se susțineau valoric, după excelența serie de autori dezbătuți în acest context. Din juriu au făcut parte, la primele zece ediții, între alții, Cezar Ivănescu, Cristian Simionescu, Liviu Ioan Stoiciu, Radu Săplăcan, Cassian Maria Spiridon, Gellu Dorian, Nicolae Sava, Radu Florescu, Cristian Livescu, Emil Nicolae, Lucian Vasiliu, Vasile Spiridon, Adrian Alui Gheorghe, inițiator și organizator al celor zece ediții.

Inițierea noii serii a concursului este prilejuită de comemorarea a 25 de ani de la moartea poetului Aurel Dumitrescu (16 septembrie 1990) și de împlinirea a 60 de ani de la naștere (21 noiembrie 1955).

Manuscrisele, bine constituite, cu diacritice, vor fi trimise/ depuse într-un exemplar printat dar și în format electronic (CD, DVD, altele) până la data de 1 iunie 2015 pe adresa: Biblioteca Județeană „G. T. Kirileanu” Piatra Neamț, strada Republicii, Nr. 15, județul Neamț (cu mențiunea Pentru concursul național de poezie „Aurel Dumitrescu”). Manuscrisele pot fi semnate cu numele autorilor în concurs, cu datele de contact (telefon, adresă mail) acest lucru nu poate influența decizia juriului care premiază manuscrise și nu liste de nume. Manuscrisul trebuie să aibă (recomandabil; sint acceptate și alte variante, dacă e vorba de un proiect scriitoricesc sau editorial) minimum 60 de pagini, maximum 100 de pagini.

Manuscrisele vor fi însoțite de o fișă personală a concurentului: nume, prenume, data nașterii, adresă, telefon, e-mail, studii, activitate literară.

Concursul este deschis autorilor români nedebutați în volum, din țară și din diaspora, a căror vîrstă nu depășește 35 de ani pînă la data de 21 noiembrie 2015.

Juriul va fi constituit din scriitori, personalități ale vieții literare din România.

Pînă pe data de 16 septembrie 2015 va fi făcut public manuscrisul cîștigător și numele autorului.

Pînă pe data de 21 noiembrie 2015 manuscrisul cîștigător va fi publicat de organizatori la o editură prestigioasă din România (trei sute de exemplare) și va fi lansat la Piatra Neamț, la manifestarea prilejuită de aniversarea poetului Aurel Dumitrescu.

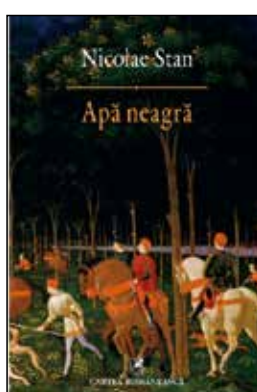
Autorul va primi minimum o sută de exemplare din tirajul cărții.

Alte informații pe adresa de mail adrianvlad@ambra.ro sau la telefon 0233/ 210379. Inițiator și coordonator al manifestării: Adrian Alui Gheorghe, director al Bibliotecii Județene „G. T. Kirileanu” Neamț.

**Cartea
Românească**

ADRESA: Calea Victoriei nr. 133
(Intrarea prin str. Sfinții Voievozi nr. 61)
TEL/FAX: 021/319.65.99
EMAIL REDACTIE: ecr@cartearomaneasca.ro
EMAIL VINZARI: sales@polirom.ro

Puteți alege serviciul de mesagerie al **Poștei Române**. În acest caz cheltuielile de transport sunt suportate integral de către Editură, dacă valoarea comenzii depășește **100 RON**. Pentru comenzi mai mici, se percepe o taxă de ramburs în valoare de **7,9 RON**, restul cheltuielilor fiind suportate în continuare tot de către editură. Durata medie de onorare a comenzii este de 7 zile lucrătoare. Puteți opta pentru expedierea cărților prin intermediul unui serviciu de **curierat rapid**. În acest caz taxa de expediție este de **27,09 RON + 2%** din valoarea comenzii, indiferent de localitate, iar durata medie de transport este de 3-5 zile.

REDACȚIA
Pietonal Transilvaniei 3, Botoșani
Telefon/Fax: 0231-536322, 0231-517602,
0722-243633, 0746-760418
E-mail: m.ipotesti@gmail.com,
doriangellu@yahoo.com,
lucianalecsa2006@yahoo.com
hyperion.botosani@yahoo.com

Revista apare cu sprijinul **Consiliului Județean Botoșani**

Președinte: Florin Țurcanu
prin **Memorialului Ipotești - Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”**

Director: Miluță Jijie
Editor: Fundația Culturală „Hyperion - Caiete botoșănene” Botoșani
Președinte: Gellu Dorian

Revistă membră

ISSN: 1453-7354

Redactor șef:
Gellu Dorian

Redactori șefi adjuncți:
Lucian Alecsa,
Nicolae Corlat

Secretar de redacție:
Vlad Scutelnicu

Redactori:
Elena Pricopie,
Andra Rotaru,
Ala Sainenco

Redactori asociați:
Valentin Coșereanu,
Pompiliu Crăciunescu,
Valy Ceia,
Viorica Zaharescu,
Mihaela Anițului,
Liliana Grecu (grafică)

Colegiul de redacție:
Anton Adămuț,
Adrian Alui Gheorghe,
Leo Butnaru,
Mircea
A. Diaconu,
Claudiu Komartin,
Ciprian Manolache,
Emanoil Marcu,
Mircea Oprea,
Antonio
Patraș, Ana Florescu,
Petruț Pârvescu,
Luiza Palanciuc,
Doina Ruști,
Vasile Spiridon,
Dumitru Țiganiuc,
Matei Vișniec

Documentarist:
Dora Corlat

Culegere/distribuție:
Elena Pricopie

Tehnoredactor:
Ciprian Boariu

În acest număr semnează:

Varujan Vosganian • Mircea Martin • Andra Rotaru • Denisa Duran • Ligia Pârvulescu •
Miruna Vlada • Gellu Dorian • Gabriel Chifu • Petruț Pârvescu • Maria Baci • Mircea Oprea
• Aurel Pantea • Lucian Vasiliu • Dan Cristea • Ion Cristofor • Irina Nechit • Geo Vasile •
Traian Ștef • Ion Mureșan • Anatol Grosu • Adrian Popescu • Ruxandra Cesereanu • Liviu
Georgescu • Dan Perșu • Elena Cardaș • Vasile Iftime • Radu Macrinici • Leo Butnar • Lucian
Alecsa • Vasile Spiridon • Al. Cistelean • Ioan Holban • Ioana Cistelean • Ionel Savitescu
• Victor Teișanu • Radu Voinescu • Valentin Coșereanu • Lucia Olaru Nenati • Pompiliu
Crăciunescu • Constantin Cubleşan • Ioana Vasilescu • Theodor Damian • Paul Morand
• Emanoil Marcu • Semion Kirsanov • Maria Vraciu • Dana-Alina Băetu • Boris Zaițev •
Constantin Coroiu • Simona-Grazia Dima • Magda Ursache • Ala Sainenco • Marius Chelaru •
Ion Bulei • Alina-Diana Bratosin • Petru Ursache • Dumitru Mateescu • Adrian Alui Gheorghe
• Ana-Elisabeta Florescu • Ștefan Ivas • Merlich Saia

www.revistahyperion.com

www.cimec.ro/Biblioteca-Digitala/Biblioteca.html#Varia